

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

XIX a. literatūra

Dailininkas
ARVYDAS KAŽDAILIS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

Bjornstjernė Bjornsonas
APYSAKOS
Knutas Hamsunas
BADAS
PANAS

VILNIUS
1987

~~BBK 84.4Norv 44~~
Bj-07

B $\frac{4703010100-194}{M852(08)-87}$ 192—87

BJORNSTJERNĖ BJORNSONAS

Apysakos

Bjørnstjerne Bjørnson SAMLEDE VERKER, I, II
Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1975

Iš norvegų kalbos vertė
EUGENIJA STRAVINSKIENĖ

SULBAKENO SIUNEVĖ

PIRMAS SKYRIUS

Dideliame slėnyje pasitaiko iš visų pusių atvira aukštumėlė, į kurią saulė beria spindulius nuo pat patekėjimo iki nusileidimo. Ir tie, kurie gyvena prie pat kalnų papėdės ir rečiau mato saulę, vadina šitokią kalvą sulbakenu — saulės kalva. Žmonės, apie kuriuos čia bus kalbama, gyveno ant tokios kalvos, todėl jų sodyba turėjo tokį pat vardą. Ten vėliausiai rudenį užsnigdavo, o pavasarį anksčiausia sutirpdavo sniegas.

Sodybos šeimininkai buvo hаugininkai[1] ir vadinosi skaitytojai, nes jie uoliau negu kiti žmonės mėgo skaityti Bibliją. Šeimininkas buvo vardu Gutormas, o jo žmona — Karena. Juodu sulaukė sūnaus, bet šis mirė, ir trejetą metų jie nelankė rytinės bažnyčios pusės[2]. Tuo laiku jiems gimė mergaitė, kuriai davė sūnaus vardą. Berniukas buvo Siuvertas, užtat ją pakrikštijo Siunev — panašesnio vardo nepasisekė rasti. Bet motina vadino ją Siuneve, nes kol dukrelė buvo mažutė, vis sakydavo „Siuneve mano“, šitaip jai atrodė lengviau ištarti. Todėl, kai mergaitė paaugo, visi, nusiklausę motinos, vadino ją Siuneve, ir daugumas sakydavo, kad savo atminime nematę kaime tokios gražios mergaitės kaip Sulbakeno Siunevė.

Ją dar nedidukę tėvai kiekvieną sekmadienį, kai būdavo mišios su pamokslu, pradėjo vesti į bažnyčią, nors iš pradžių Siunevė nieko nesuprasdavo, tik manydavo, kad pastorius bara Vagilį Bentą, kurį matydavo sėdint tiesiai prieš sakyklą. Bet tėvas vis tiek norėjo, kad ji eitų drauge. „Tegu pratinasi“,— sakydavo, ir motina jam pritardavo, nes „nežinia, ką ji tuo metu veiks namie“. Jeigu sodyboje sunegaluodavo ėriukas, ožiukas ar paršelis arba kas atsitikdavo karvei, visada paskirdavo juos Siunevei, ir motinai atrodydavo, kad nuo tada gyvulys imdavo sveikti. Tėvas nelabai tikėdavo, jog dėl to, bet jam buvo vis tiek, kieno gyvulys, kad tik eina geryn.

Kitoje slėnio pusėje, pačioje aukšto kalno papėdėje, buvo Granlieno sodyba, todėl taip pavadinta[3], kad įsikūrusi viduryje didžiulio eglyno, vienintelio visoje plačioje apylinkėje. Šeimininko prosenelis drauge su kitais kareiviais Holšteine[4] laukė rusų; iš to žygio jis parsivežė kuprinėje daugybę įdomių svetimos žemės sėklų. Jas ir pasėjo aplink savo namus; tačiau per laiką daigeliai vienas po kito nunyko, tik kelios eglių sėklos, kurios netyčia pateko tarp kitų, gerai suleido šaknis, ir ilgainiui aplink namus užaugo tankus eglynas.

Holšteiniškis kareivis buvo vardu Turbjornas — pagal senelį, o vyresnįjį sūnų jis pavadino Semiundu — pagal savo tėvą, ir taip nuo neatmenamų laikų šeimos galva pakarčiui buvo arba Turbjornas, arba Semiundas. Bet sklido kalbos, kad Granliene tik kas antras šeimininkas būdavo laimingas, ir ne tas, kuris vardu Turbjornas. Kai susilaukė pirmo sūnaus, dabartinis šeimininkas, Semiundas, ilgai suko galvą, bet vis dėlto nedrįso griauti šeimos įpročių ir pakrikštijo jį Turbjornu. Tada jis manė, kad jeigu kitaip auklės sūnų, tai šis praeis pro tą lemties akmenį, kuris, pasak žmonių, gulįs jam ant kelio. Tėvas nebuvo labai tikras, bet tarėsi pastebįs, kad berniukas turi ožį. „Reikės jį išvaryti",— sakydavo jis motinai, ir vos tik Turbjornas sulaukė trejų metukų, tėvas retkarčiais vis parodydavo jam rykštę, liepdavo sukrauti išmėtytas malkas, paimti puodelį, kai būdavo numetęs, paglostyti katę, kuriai būdavo įgnybęs. Tačiau kai tėvas pradėdavo šitaip daryti, motina verčiau eidavo lauk.

Semiundas stebėjosi, kad kuo berniukas ėjo didyn, tuo dažniau reikėdavo jį barti, nors visada labai griežtai su juo elgėsi. Anksti pristatė jį prie knygos ir vesdavosi drauge į lauką, kad visada būtų po akių. Motina turėjo begalę triūso, daugiau mažų vaikų; ji tegalėdavo paglostyti ir pamokyti sūnų rytais rengdama, švelniu žodžiu užtarti prieš tėvą, kai šventadieniais visi susirinkdavo į krūvą. Tačiau, gavęs rykščių už tai, kad *a-b* skaitytų ne *ba*, o *ab* ir kad nemuštų mažosios Ingridos, kaip jį tėvas mušdavo, Turbjornas galvodavo: „Vis dėlto keista, kad man taip blogai, o mažesniems broliukams ir sesutėms taip gerai".

Turbjornas dažniausiai sukiodavosi aplink tėvą ir nedrįsdavo jo daug kalbinti, dėl to pasidarė nešnekus, nors buvo sumanus vaikinas. Ir sykį, kai su tėvu vartė šieną, neiškentė nepaklausęs:

— Kodėl visas šienas Sulbakene jau išdžiūvęs ir suvežtas, o čia šlapias?

— Dėl to, kad ten saulės daugiau negu čia.

Tada jis pirmą kartą pastebėjo, kad tie saulės spinduliai, kuriais taip dažnai džiaugdavosi, jo nesiekė. Nuo tos dienos akys vis dažniau krypdavo į Sulbakeną negu pirma.

— Nežiopsok čia atsisėdęs,— sakydavo tėvas, niuktelėjęs jam į pašonę,— mes turim plūktis kaip įmanydami, ir maži, ir dideli, jei norim turėti duonos kąsnį.

Kai Turbjornas buvo kokių septynerių ar aštuonerių metų, Semiundas nusisamdė naują berną. Šis buvo vardu Aslakas, daug bastęsis po žmones, nors dar visai vaikas. Tą vakarą, kai jis atėjo, Turbjornas jau buvo atsigulęs, bet kitą dieną, kai skaitė atsisėdęs, kažkas taip triukšmingai paspyrė duris, kad berniukas dar niekad nebuvo girdėjęs; į trobą įvirto Aslakas su dideliu glėbiu malkų ir taip trenkė ant aslos, kad pliauskos išlakstė į visas puses. O pats ėmė šokinėti purtydamasis nuo savęs sniegą ir pašokęs vis rėkė:

— Šalta, pasakė ragana, įlindusi lig juostos į eketę!

Tėvo nebuvo troboje, o motina sušlavė sniegą ir tylėdama išnešė laukan.

— Ko spoksai? — paklausė Aslakas Turbjorną.

— Nieko,— atsakė šis nusigandęs.

— Ar matei, koks gaidys tavo knygos gale?

— Mačiau.

— Kai užverti knygą, aplink jį susirenka būrys vištų — ar matei?

— Ne.

— Dar sykį pažiūrėk!

Berniukas paklausė.

— Kvaily tu! — pasakė jam Aslakas.

Bet nuo to karto berniukas lipte prilipo prie Aslako.

— Tu nieko neišmanai,— vieną dieną tarė Aslakas Turbjornui, kuris kaip visada sekiodavo iš paskos ir žiūrėdavo, ką jis veikia.

— Bet aš moku katekizmą iki ketvirto skyriaus.

— Chi! Juk tu niekada negirdėjai apie trolį, kur šokdino mergaitę lig saulės nusileidimo, o paskui sprogo kaip veršis, prisirijęs rūgusio pieno!

Kaip gyvas Turbjornas nebuvo girdėjęs tiek gudrybių vienu kartu.

— Kur tas buvo? — paklausė.

— Kur? Aha — nagi ten, Sulbakene!

Turbjornas išpūtė akis.

— O ar girdėjai, kaip vienas žmogus parsidavė velniui už senus batus?

Turbjornas užmiršo ir atsakyti — taip buvo nustebęs.

— Turbūt galvoji, kur tas galėjo atsitikti, a? Tas irgi buvo Sulbakene, ana prie to upelio, kur tu matai!.. Viešpatie apsaugok! Prastas tu krikščionis,— varė jis toliau.— Tikriausiai niekada nesi girdėjęs apie Kari su mediniu sijonu?

Ne, Turbjornas nieko nebuvo girdėjęs. Ir nors greitai Aslakas dirbdavo, bet dar greičiau pasakodavo: ir apie Kari su mediniu sijonu, ir apie malūną, kur malė druską jūros dugne, ir apie velnią su klumpėmis, apie trolį, kuriam barzda priskreto prie medžio, apie septynias žalias mergeles, kurios šauliui Perui nupešė nuo blauzdų visus gyvplaukius, o tas miegojo ir niekaip negalėjo pabusti, ir viskas atsitiko Sulbakene.

— Dėl dievo, kas tam vaikui pasidarė? — pasakė motina rytojaus dieną.— Kai tik prašvito, atsiklaupė ant suolo ir spokso į Sulbakeną.

— Taigi, šiandien jis visai negali atsitraukti,— tarė tėvas; buvo sekmadienis, ir jis visą dieną ilsėjosi atsigulęs.

— Žmonės sako, kad jis įsimylėjęs Sulbakeno Siunevę,— tarė Aslakas.— Bet daug ką žmonės šneka,— pridūrė.

Turbjornas nelabai suprato, bet vis tiek paraudo visas lyg ugnis. Kai Aslakas tą pastebėjo, berniukas nulipo nuo suolo, pasiėmė katekizmą ir ėmė skaityti.

— Gerai, gerai, guoskis dievo žodžiu,— pasakė Aslakas,— vis tiek tu jos niekada negausi.

Po kelių dienų, manydamas, kad visi tą įvykį pamiršo, Turbjornas tyliai paklausė motinos (jis labai gėdinosi):

— Mama, kas ta Sulbakeno Siunevė?

— Maža mergytė, kada nors jai atiteks Sulbakenas.

— O ar ji turi medinį sijoną?

Motina nustebusi pasižiūrėjo į jį.

— Ką tu čia šneki? — paklausė.

Turbjornas pajuto, kad pasakė kvailystę, ir nutilo.

— Niekas nėra matęs tokios gražios mergaitės kaip ji,— pridūrė motina.— Dievas ją taip apdovanojo dėl to, kad ji visada meili, gera ir uoliai mokosi.

Štai kiek jis sužinojo.

Vieną dieną Semiundas su Aslaku dirbo laukuose, o vakare parėjęs tarė Turbjornui:

— Daugiau neprasidėk su bernu.

Bet Turbjornas nekreipė dėmesio. Po kiek laiko vėl išgirdo:

— Jeigu dar kartą pamatysiu su juo, gerai nesibaigs!

Nuo tada Turbjornas pradėjo sekioti paskui berną, kai tėvas nematydavo. Šis ir užklupo juos sėdinčius ir šnekančius. Turbjornas gavo pylos ir buvo nuvytas į trobą. Nuo to laiko Turbjornas eidavo prie Aslako, kai tėvo nebūdavo namie.

Vieną sekmadienį, kai tėvas buvo bažnyčioje, Turbjornas pridarė namie eibių. Juodu su Aslaku mėtėsi sniegais.

— Gana, gana, aš jau uždusau,— ėmė prašyti Turbjornas.— Geriau mėtykim abu į ką nors.

Aslakas tuoj sutiko, ir jie mėtė iš pradžių į eglaitę prie klėties, paskui į klėties duris, pagaliau — į langą.

— Ne į patį langą,— pasakė Aslakas,— o į rėmą.

Turbjornas vis tiek pataikė į stiklą ir nubalo.

— Et, bene kas žinos? Taikyk geriau!

Turbjornas stengėsi, bet vėl pataikė į stiklą.

— Daugiau nenoriu.

Tuo tarpu į kiemą išėjo vyresnė sesutė, mažoji Ingrida.

— Ei, mesk į ją!

Turbjornas bemat paklausė, mergaitė pravirko, ir iš trobos pasirodė motina. Liepė jam liautis.

— Mesk, mesk! — šnibždėjo Aslakas.

Turbjornas įsikarščiavęs vėl paleido sniego gniūžtę.

— Ar tu sukvailiojai, ar ką,— sušuko motina ir tekina puolė prie jo. Turbjornas bėgt, ji vytis — aplink kiemą; Aslakas juokėsi, o motina grasino. Pagaliau nutvėrė jį pusnyje ir norėjo kaip reikiant išlupti.

— Vis tiek mušiu, visi čia taip daro,— šaukė Turbjornas.

Motina stabtelėjo nustebusi ir pasižiūrėjo į jį.

— Tave kas nors pamokino,— tarė ji, paėmė ramiai jį už rankos ir įsivedė į trobą. Motina daugiau nesakė jam nė žodžio, bet buvo labai meili mažiesiems, kalbėjo, kad greitai pareisiąs tėvas iš bažnyčios. Troboje pasidarė baisiai karšta. Aslakas pasisakė norįs aplankyti giminaitį; motina tuoj jį išleido, bet kai Aslakas išėjo, Turbjornui dar blogiau pasidarė. Nežmoniškai pradėjo skaudėti pilvą, o rankos taip suprakaitavo, jog, paėmęs skaityti, sutepė knygą. Kad tik motina nieko nesakytų tėvui, kai pareis, bet paprašyti jos niekaip neprisivertė. Viskas, ką jis matė aplinkui, pasikeitė, ir, rodos, sieninis laikrodis tiksėjo: lupt, lupt — lupt, lupt! Turbjornas panoro prieiti prie lango ir pasižiūrėti į Sulbakeną. Šis vienišas, tylus kaip visada spindėjo prieš saulę, paskendęs pusnyse; troba juokėsi iššiepusi visus langus, ir tikriausiai

nė vienas nebuvo išmuštas. Iš kamino linksmai kilo aukštyn dūmai,— be abejo, ir ten virė pietūs, laukė pareinant iš bažnyčios. Turbūt Siunevė žvilgčioja pro langą, ar nepareina tėvas, ji tikrai žino, kad negaus mušti, kai jis pareis. Turbjornas neišmanė, ką daryti, ir staiga pajuto tokią meilę sesutėms, jog stačiai nežinojo kur dėtis. Ingridai buvo toks geras, jog net padovanojo blizgančią sagą, kurią buvo gavęs iš Aslako. Ingrida apkabino jį, o jis apkabino ją.

— Ingridėle, ar nepyksti ant manęs?

— Ne, Turbjornai! Gali mėtyti mane sniegais, kiek tik nori.

Priemenėje kažkas pradėjo daužytis sniegą. Tai tikrai buvo tėvas; jis atrodė malonus ir geras, dėl to berniukui pasidarė dar neramiau.

— Kas girdėt? — paklausė tėvas ir apsidairė aplinkui; tiesiog keista, kad laikrodis nenukrito nuo sienos.

Motina padavė valgyti.

— Kaip sekasi? — paklausė tėvas, sėsdamas prie stalo ir imdamas šaukštą.

Turbjornas žiūrėjo į motiną, kol akys apsiašarojo.

— Gerai,— atsakė ji tiesiog neįtikėtinai lėtai ir norėjo dar kažką pridurti, berniukas aiškiai jautė.— Aslakui leidau išeiti.

„Dabar tai bus“,— pagalvojo Turbjornas ir pradėjo žaisti su Ingrida, tartum visai į nieką nekreipdamas dėmesio. Taip ilgai tėvas niekada nevalgė, ir Turbjornas pagaliau ėmė skaičiuoti kąsnius, bet, suskaičiavęs ligi keturių, sumanė pažiūrėti, ligi kiek suskaičiuos tarp ketvirto ir penkto kąsnio, ir šitaip visai pametė skaičių. Pagaliau tėvas atsikėlė ir išėjo laukan. „Langas, langas“,— skambėjo ausyse, ir berniukas ėmė žiūrinėti, ar visi trobos langai sveiki. Turbjornas pasisodino ant kelių mažąją Ingridą ir taip švelniai tarė, kad ši nustebusi pasižiūrėjo į jį:

— Žaiskim abu „Aukso karalienę pievoje“!

Ji mielai sutiko. Ir jis pradėjo dainuoti, nors kojos tirtėjo iš baimės:

Margas žiede,
pievų žiede,
paklausyk manęs!
Jei mane mylėsi,
apsiaustą turėsi,
auksu išrašytą,
perlais nusagstytą.
Lialialia, lylialia lylia,
saulė kyla, kyla.

O ji atsakė:

Aukso pienių
karaliene,
paklausyk manęs!
Ir tavęs aš nemylėsiu,
ir apsiausto nenorėsiu,
auksu išrašyto,
perlais nusagstyto.
Lialialia, lylialia lylia,
*saulė kyla, kyla.**

Tačiau per patį linksmumą į trobą įėjo tėvas ir atsidėjęs pažvelgė į jį. Turbjornas dar labiau prispaudė prie savęs Ingridą ir vos nenukrito nuo kėdės. Tėvas nusigręžė nieko netaręs. Praėjo pusvalandis, ir jis nieko nepasakė, o Turbjornas jau norėjo džiaugtis, bet nedrįso. Jis nežinojo, ką begalvoti, kai tėvas pats padėjo jam nusirengti, ir vėl pradėjo truputį drebėti. Tada tėvas patapšnojo jam per galvą ir paglostė skruostą; kiek tik berniuko atmintis siekė, šitaip jis niekada nesielgdavo, ir dėl to pasidarė taip šilta širdelei ir visam kūnui, baimė dingo, kaip sutirpsta ledas nuo saulės. Jis nežinojo, kaip atsidūrė lovoje, o kadangi negalėjo nei dainuoti, nei šaukti, susidėjo rankas ant krūtinės ir tylutėliai sukalbėjo šešis kartus „Tėve mūsų" nuo pradžios, o paskui šešis kartus nuo galo ir užmigdamas jautė, kad nieko daugiau visam pasaulyje taip nemyli, kaip savo tėvą.

Kitą rytą berniukas pabudo baisiai nusigandęs, kad negalėjo nė išrėkti: dabar jis tikrai gaus į kailį. Pramerkęs akis labai apsidžiaugė, kad tai buvo tik sapnas, bet taip pat greitai pastebėjo, kad mušti gaus kitas, nagi Aslakas. Semiundas žingsniavo po kambarį, ir Turbjornas gerai pažino tokį jo vaikščiojimą. Nedidelis, bet tvirto sudėjimo žmogus retkarčiais taip pasižiūrėdavo pro gauruotus antakius į Aslaką, jog šis puikiai suprato, kuo kvepia; jis sėdėjo ant kniūpsčios statinės, čia tabaluodamas kojomis, čia jas vėl suriesdamas. Rankas kaip paprastai susikišęs į kelnių kišenes, kepurę pasismaukęs ant akių, ir tankūs sulipę juodi plaukai styrojo į visas puses. Truputį kreiva burna buvo dar labiau išsikreipusi; palenkęs galvą į šoną ir prisimerkęs pro kaktą dėbčiojo į Semiundą.

* Eiliuotus tekstus vertė J. Degutytė.

— Tavo vaikas tikrai kvailas,— tarė jis,— bet dar blogiau, kad tavo arklį trolis išgąsdino.

Semiundas sustojo.

— Akiplėša tu! — pasakė taip, kad net sienos sudrebėjo, o Aslakas dar labiau prisimerkė. Semiundas vėl ėmė vaikščioti; Aslakas patylėjo.

— Rimtai trolis išgąsdino! — vėl prabilo jis ir šnairomis žvilgtelėjo, kokį įspūdį padarė šeimininkui.

— Ne, ne trolis išgąsdino, bet jis bijo miško,— atsakė Semiundas tebevaikščiodamas.— Tu užvertei ant jo rąstą, bjaurybe, dėl to dabar niekas neprivers jo ramiai pro medį praeiti.

Aslakas valandėlę klausėsi.

— Taigi, taigi! Galvok, kaip nori. Nepakenks. Tik aš abejoju, ar tavo arklys pasitaisys,— pridūrė pasislinkdamas toliau ant statinės ir viena ranka užsidengdamas veidą.

Iš tikrųjų Semiundas priėjo prie jo ir tyliu, bet grėsmingu balsu pasakė:

— Tu niekingas...

— Semiundai! — pasigirdo nuo krosnies balsas; tai buvo Ingebjorga, jo žmona; norėjo nuraminti jį, drauge ramindama ir mažylį, kuris nusigandęs pradėjo verkti. Vaikas nutilo, Semiundas taip pat tylėjo, bet jis prikišo keistai mažytį pagal visą savo sudėjimą kumštį Aslakui po nosim ir pasilenkęs įsmeigė akis. Paskui vėl pradėjo vaikščioti retkarčiais dėbteldamas į jį. Aslakas buvo labai išblyškęs, bet viena veido puse šypsojosi Turbjornui, tuo tarpu antroji, nuo Semiundo, buvo rimta.

— Viešpatie, duok kantrybės! — po kiek laiko tarė jis, bet tuoj kilstelėjo alkūnę, tarsi gindamasis nuo smūgio.

Semiundas staiga sustojo ir, trenkęs koja į grindis, kad Aslakas net susirietė, riktelėjo visu balsu:

— Neminėk jo vardo!

Ingebjorga atsistojo su mažyliu ir švelniai palietė jam ranką. Jis nepasižiūrėjo į ją, bet ranką nuleido. Ingebjorga atsisėdo, o jis vėl ėmė vaikščioti; niekas nesakė nė žodžio. Po kiek laiko Aslakas vėl neiškentė:

— Taigi... jam ir taip daug vargo su Granlienu!

— Semiundai, Semiundai! — sušnibždėjo Ingebjorga, bet Semiundas nespėjo išgirsti ir puolė prie Aslako, o šis atkišo koją. Semiundas pagriebė vaikį už kojos ir už čiupros ir taip sviedė į uždaras duris, kad Aslakas, galva pramušęs rėmtarpį, pats išlėkė. Šeimininkė, Turbjornas ir visi vaikai šaukė ir prašė pasigailėti, troba skambėjo nuo ai-

manų. O Semiundas puolė paskui Aslaką, net nespėjęs kaip reikiant duris atsidaryti, išdaužė jas galutinai, pagriebė jį dar kartą, išnešė iš priemenės į kiemą ir pakėlęs iš visų jėgų trenkė žemėn. Tada, pamatęs, kad toj vietoj per daug sniego ir Aslakas nesusimuš, įrėmė jam kelį į krūtinę ir smogė tiesiai į veidą, paskui trečią kartą pakėlė ir, panešęs į mažiau prisnigtą vietą lyg vilkas apdraskytą šunį, dar baisiau dėjo žemėn ir prispaudė keliu,— nežinia, kaip būtų pasibaigę, jeigu Ingebjorga nebūtų puolusi į jų tarpą su kūdikiu ant rankų.

— Saugokis nelaimės! — šaukė ji.

Netrukus Ingebjorga sėdėjo troboje, Turbjornas rengėsi, o tėvas vėl žingsniavo iš kampo į kampą, retkarčiais atsigerdamas vandens, bet jo ranka taip drebėjo, kad vanduo liejosi pro puodelio kraštus ir tiško ant grindų. Aslakas nesirodė viduje, ir Ingebjorga buvo besitaisanti eiti pro duris.

— Neik niekur,— sudraudė tėvas nė neatsisukęs į ją, ir motina sustojo. O po kiek laiko jis išėjo. Ir daugiau negrįžo. Turbjornas pasiėmė knygą ir įniko skaityti nepakeldamas akių, nors nieko nesuprato, ką skaito.

Kiek vėliau, priešpiečiais, namuose vėl viešpatavo sena tvarka, nors visi jautėsi kaip išleidę svetimą žmogų. Turbjornas įsidrąsinęs išėjo laukan ir čia pirmiausia sutiko Aslaką, susikrovusį visą savo mantą ant rogučių, o rogutės buvo Turbjorno. Šis išpūtęs akis žiūrėjo į jį, nes Aslakas buvo tikrai baisus. Kraujais apdžiūvęs visas veidas ir net aptekę drabužiai; Aslakas kosėjo vis griebdamasis už krūtinės. Iš pradžių tylėdamas žiūrėjo į Turbjorną, o paskui staiga suriko:

— Nepakenčiu aš tų tavo veizolų, vaike!

Paskui atsisėdo apžargui ant rogučių ir pasileido pakalniui.

— Gerokai palauksi, kol atgausi rogutes! — tarė juokdamasis, paskui dar kartą atsisuko ir parodė Turbjornui liežuvį. Taip Aslakas ir iškeliavo.

O kitą savaitę į Granlieną atėjo lensmanas; tėvas retkarčiais išnykdavo iš namų, motina verkė ir pati keletą kartų buvo išėjusi.

— Kas atsitiko, mama? — paklausė Turbjornas.

— Ak, viskas dėl to Aslako.

Ir vieną dieną jie užtiko mažąją Ingridą dainuojant:

Pasauli juokdary,
kvailybių kiek turi:
mergaitė šoka linksma, lengva —
berniukui sukasi galva.

Gaspadinė su juoda sriuba,
o gaspadorius snaudžia kampe.
O katinėlis protingiausias:
grietinę laižo, paskui prausias.

Visi suskato teirautis, iš kur ji išmoko tą dainelę. Žinoma, iš Turbjorno. Šis labai nusigando ir prisipažino išmokęs iš Aslako. Tada jam buvo pasakyta, kad jei jis pats daugiau dainuos tokias dainas ar mokys kitus, gaus mušti. Po kiek laiko mažoji Ingrida ėmė keiktis. Turbjornas vėl buvo pričiuptas, ir Semiundas pagalvojo, kad geriau jam tuoj pat iškaršti kailį, bet Turbjornas verkė ir labai gražiai prisižadėjo, dėl to šį kartą išvengė pylos.

Kitą sekmadienį, kai buvo mišios su pamokslu, tėvas jam pasakė:

— Šiandien man nedarysi namie eibių, eisi su manim į bažnyčią.

ANTRAS SKYRIUS

Bažnyčia ūkininkui yra nepasiekiamoj aukštumoj, apsupta nedrumsčiamos kapų ramybės, kupina pamaldų iškilmingumo. Tai vienintelis toks puošnus pastatas slėnyje, ir todėl jo bokšto smaigalys jam atrodo kur kas aukščiau, negu yra iš tikrųjų. Varpai iš tolo sveikina jį giedrą sekmadienio rytą, ir jis visada nusikelia kepurę, tartum norėdamas pasakyti jiems: „Ačiū!“ Juos sieja kažkoks ryšys, bet to niekas nežino.

Dar mažas būdamas, jis stovėdavo tarpduryje, klausydamasis jų skambesio ir žiūrėdamas į žmones, iš lėto traukiančius bažnyčion; tėvas irgi prisidėdavo prie jų, o jis pats buvo per mažas. Daug ką jis siedavo vaizduotėje su šiuo galingu, skardžiu skambesiu, kuris aidėdavo kokią valandą ar dvi, riedėdamas nuo vieno kalno prie kito, bet labiausiai su varpų skambėjimu buvo susiję šie dalykai: švarūs, nauji apdarai, išsipuošusios moterys, nušukuoti arkliai su žvilgančiais pakinktais.

O kai vieną sekmadienį varpai nuskamba ir jo laimei ir jis su naujutėliais, per dideliais rūbeliais pirmą kartą žingsniuoja rimtai šalia tėvo į bažnyčią,— ak, tada tai bent linksmai aidi varpai! Jie atvers jam duris visur, kur tik jis panorės eiti. Grįžtant namo, varpai vėl skamba,

o galva dar sunki, svaigsta nuo giesmių, mišių, pamokslo, nuo visko, ką matė: altorių, drabužių, žmonių,— tada jie tartum stogas apskliaučia tuos įspūdžius ir pašventina mažą bažnytėlę, kurią nuo to laiko jis nešiosis širdyje.

Kiek paūgėjus jam reikia prižiūrėti kalnuose bandą, bet kai gražų, rasotą sekmadienio rytą žemai pievoje ganosi galvijai, o jis sėdi ant akmens ir klausosi varpų, nustelbiančių bandos varpelių tilindžiavimą, tada taip suspaudžia širdį. Juk tame skambesyje tiek giedrų, mielų, viliojančių prisiminimų — pažįstami, kuriuos sutinki prie bažnyčios, džiaugsmas, kad esi ten, ir dar didesnis džiaugsmas pareinant namo, skanūs valgiai namie, tėvas, motina, broliukai ir sesutės, smagūs žaidimai ant kalvelės sekmadienio vakarą... ir maža širdelė nebetelpa krūtinėje. Bet viskas išsisklaido, kai supranta, jog tai skamba bažnyčios varpai, ir atsipeikėjęs pagaliau prisimena pusę psalmės. Jis gieda susidėjęs rankas ir įsmeigęs akis toli į slėnį, paskui sukalba trumpą maldelę, pašoka linksmas ir taip pučia ragą, kad net kalnai aidi.

Be to, čia, tyliuose kalnų slėniuose, bažnyčia kiekvienam amžiui kalba kita kalba, kiekvienam atrodo vis kitokia. Daug kas gali būti tarp žmogaus ir bažnyčios, bet nieko negali būti aukščiau už bažnyčią. Didinga ir tobula ji iškyla einančiam konfirmuotis[5]; išsirinkusiam sau kelią jaunuoliui ji, rodos, lyg grasina, lyg moja iškėlusi pirštą; paguodžianti ir stipri kenčiančiam sielvartą, erdvi ir maloni nuvargusiam seneliui. Per pamaldas į bažnyčią nešami krikštyti kūdikiai, ir visų pripažinta, kad per šias apeigas žmogaus siela pakyla aukščiausiai.

Dėl to negalima pavaizduoti norvego ūkininko, nei gero, nei blogo, vienaip ar kitaip nesusiejus su bažnyčia. Gal kam ir pasirodys nuobodu, bet tai juk ne pati didžioji bėda. Tebūnie taip visada sakoma, tiktai ne apie kelionę į bažnyčią, apie kurią čia ir bus kalbama.

Turbjornas labai džiaugėsi eidamas į bažnyčią. Jam net akys raibo nuo daugybės spalvų prie bažnyčios, o viduje jį prislėgė rimtis, kuri viešpatauja prieš pamaldas, kai jos dar neprasidėjusios. Ir nors jis užmiršo palenkti galvą pradėjus skaityti maldą, bet tuojau nuleido pamatęs aplinkui šimtus nulenktų galvų. Tada žmonės visi iš karto užgiedojo giesmę, ir jam kone baisu pasidarė. Jis buvo taip susikaupęs, kad pašoko tartum iš miegų, kai kažkas tyliai atidarė jų klaupto dureles ir įėjo. Giesmei pasibaigus, tėvas padavė tam žmogui ranką ir paklausė:

— Kas gero Sulbakene?

Turbjornas išpūtė akis, bet ir šiaip žiūrėjo į jį, ir taip, tik niekaip negalėjo suprasti, kur to žmogaus burtai. Tai buvo malonus, šviesia-

plaukis, augalotas žmogus, didelių mėlynų akių, aukšta kakta. Klausydamasis kito kalbant, vis šypsojosi ir, ką tik Semiundas sakė, vis kartojo „taip“, o pats atrodė nelabai šnekus.

— Antai, žiūrėk, Siunevė,— tarė tėvas, pasilenkė prie Turbjorno, pasisodino jį ant kelių ir parodė ties savo klauptu į moterų pusę. Ten ant suolo klūpojo maža mergytė ir žiūrėjo pro durelių viršų; ji buvo dar šviesesnė negu tėvas, tokios šviesiaplaukės jis dar niekad neregėjo. Prie kepuraitės jai buvo prisegtas raudonas kaspinas, o iš po kepuraitės driekėsi šviesiai geltoni plaukai. Ji jam šypsojosi, ir berniukas ilgai negalėjo atitraukti akių nuo jos baltų dantukų. Vienoj rankoj ji laikė gražų giesmyną, o kitoj sulankstytą raudoną su geltonais marginiais šilkinę skepetaitę ir smagi plakė ja per giesmyną. Juo ilgiau jis žiūrėjo, juo labiau ji juokėsi, ir jis taip pat įsigeidė atsiklaupti ant suolo kaip ir ji. Tada jinai linktelėjo jam. Jis iš pradžių rimtas žiūrėjo, paskui pats linktelėjo galvą. Ji nusijuokė ir dar kartą linktelėjo, jis taip pat antrą kartą linktelėjo, ir dar kartą, ir dar kartą. Ji juokėsi, bet daugiau nebelinkčiojo, kol jis nustojo, o tada ji vėl linktelėjo.

— Ir aš noriu pamatyti! — išgirdo jis už savęs ir bemat pajuto, kad kažkas tempia jį už kojų žemyn — vos nenukrito nuo klaupto. Tai buvo stambus berniūkštis, kuris atkakliai veržėsi į Turbjorno vietą. Toks pat bukanosis, tokiais pat šviesiais, tik pasišiaušusiais plaukais. Aslakas buvo gerai išmokęs Turbjorną, kaip susidoroti su bjauriais vaikais bažnyčioje ar mokykloje. Dėl to Turbjornas taip įgnybo berniukui į užpakalį, kad šis vos nesuriko, bet susilaikė, vikriai nusirito nuo klaupto ir įsikibo Turbjornui į ausis. Šis griebė jam už plaukų, trenkė į žemę ir paspaudė po savim. Vaikas vis tiek dar nerėkė, o įkando Turbjornui į šlaunį. Turbjornas patraukė koją ir prispaudė berniuko galvą prie grindų. Tada jį patį kažkas nutvėrė už apykaklės ir kaip šiaudų kūlį pakėlė aukštyn,— tai tėvas paėmė ir pasisodino jį ant kelių.

— Jei ne bažnyčioj, gautum į kailį,— pašnibždėjo tėvas į ausį ir taip spūstelėjo ranką, kad net karšta pasidarė.

Jis prisiminė Siunevę ir pakėlė galvą; mergaitė tebeklūpojo ant suolo ir žiūrėjo tokia sumišusi, jog tik dabar Turbjornas pradėjo suvokti, ką padarė,— tikrai negerai. Pastebėjusi, kad jis į ją žiūri, Siunevė, tuoj nusirangė nuo suolo, ir daugiau jos nebuvo matyti.

Pasirodė zakristijonas, o paskui jį pastorius; Turbjornas klausėsi jų įsmeigęs akis; paskui vėl pasirodė zakristijonas su pastorium, o jis tebesėdėjo ant tėvo kelių ir galvojo: „Kažin kada ji vėl pasižiūrės?“

Berniukas, kuris jį buvo nutempęs žemėn, sėdėjo ant pakojos kitam suolo gale ir, kai tik norėdavo keltis, tuoj gaudavo niuksą į nugarą, nes senis, kuris visą laiką snaudė, bemat pabusdavo, kai vaikas bandydavo keltis. „Kažin ar ji jau nepasižiūrės",— galvojo Turbjornas ir, kur tik pamatydavo raudoną kaspiną, vis prisimindavo ją, ir visi gražūs paveikslai senoje bažnyčioje buvo jam arba tokio didumo kaip ji, arba mažesni. Ak, ji vėl iškišo galvą! Bet vos tik pamatė jį, vėl rimtai ją nuleido.

Dar kartą pasirodė zakristijonas su pastorium, pradėjo skambėti varpai, ir visi sukilo eiti. Tėvas vėl pašnibždomis šnekučiavo su šviesiaplaukiu žmogum, paskui drauge priėjo prie moterų, kurios taip pat jau buvo pakilusios. Pirmoji išėjo šviesi moteris, kuri šypsojosi kaip ir vyras, tik ne taip nuoširdžiai. Ji buvo smulkutė, išblyškusi, už rankos vedėsi Siunevę. Turbjornas tuoj prišoko prie mergaitės, bet ši vikriai pasitraukė nuo jo ir užsilindo už motinos.

— Nelįsk prie manęs! — pasakė.

— Turbūt dar niekad nesi buvęs bažnyčioje,— tarė šviesioji moteris, paglosčiusi jam galvą.

— Ne, dėl to ir mušasi pirmą kartą atėjęs,— tarė Semiundas.

Turbjornas susigėdęs pasižiūrėjo į ją, paskui į Siunevę, kuri dabar atrodė jam dar rimtesnė. Visi išėjo iš bažnyčios,— tėvai šnekučiavosi, Turbjornas sekė paskui Siunevę, o ši, kai tik jis prieidavo artyn, vis labiau traukėsi prie motinos. Ano berniuko daugiau jis nematė. Lauke prie bažnyčios jie sustojo ir pradėjo ilgą šneką. Turbjornas daug kartų girdėjo minint Aslako vardą, paskui išsigandęs, kad nepradėtų ir apie jį patį kalbėti, pasitraukė šalin.

— Tau nėra ko klausytis! — pasakė motina Siunevei.— Paeik, vaikeli, truputį toliau; sakau, kad paeik!

Siunevė luktelėjusi pasitraukė į šalį. Tada Turbjornas prislinko artyn ir ėmė žiūrėti į ją, ir jinai žiūrėjo į jį. Taip juodu ilgai stovėjo ir nenuleido akių nuo kits kito. Pagaliau ji tarė:

— Fui!

— Kodėl tu sakai „fui"? — paklausė jis.

— Fui! — pakartojo ji.— Fui, kaip tau ne gėda! — pridūrė.

— Ką aš padariau?

— Mušeisi bažnyčioje, kai pastorius laikė pamaldas, fui!

— Tai kas, kada tas buvo.

Siunevė apstulbo ir po kiek laiko tarė:

— Ar tai tavo vardas Turbjornas Granlienas?

— Taip, o tavo Siunevė Sulbaken?

— Taip... O man visad sakydavo, kad tu labai geras vaikas.

— Ne, neteisybė, namie aš esu blogiausias iš visų,— atsakė Turbjornas.

— Šito aš dar negirdėjau! — tarė Siunevė ir suplojo rankutėmis.— Mama, mama! Jis sako...

— Nutilk ir atsitrauk! — išgirdo atsakymą.

Siunevė sustojo, paskui atbula pamažu sugrįžo atgal, įsmeigusi dideles žydras akis į motiną.

— Man visada sako, kad tu labai gera,— tarė Turbjornas.

— Taip, kai kada, kai gerai mokausi.

— Ar tiesa, kad pas jus knibždėte knibžda nykštukų, trolių ir kitokių piktųjų dvasių? — paklausė jis, įsirėmęs ranka į šoną, atsistojęs ant vienos kojos, o kitą atkišęs į priekį, kaip matė darant Aslaką.

— Mama, mama! Žinai, ką jis sako? Sako...

— Atstok nuo manęs, ar girdi! Ir neik čia, aš tave pašauksiu!

Mergaitė vėl atbula iš lėto sugrįžo atgal, įsikišo į burną skepetaitės kampą ir sukandusi smarkiai trūktelėjo.

— O ar teisybė, kad jūsų kalvoje kas naktį griežia muzika?

— Ne!

— Ir tu niekada nematei trolio?

— Ne!

— Kaip dievą myli?..

— Fui, šitaip nesakyk!

— Et, nieko nekenkia! — tarė Turbjornas ir nusispjovė pro dantis, norėdamas jai pasirodyti, kaip toli moka nuspjauti.

— Tikrai, tikrai,— tarė ji,— o nueisi į pragarą!

— Ar tu taip manai? — daug nuolankiau paklausė jis, nes pagalvojo, kad už tai gali gauti pylos, bet tėvas stovėjo toli.

— O kas jūsų namuose stipriausias? — paklausė jis, nusismaukdamas kepurę dar labiau į šalį.

— Nežinau.

— Mūsų tai tėtis. Jis toks stiprus, jog net Aslaką prilupo, o žinok, kad Aslakas stiprus.

— Ta-aip?

— Vieną kartą jis pakėlė arklį.

— Arklį!

— Taip, tikra teisybė, pats pasakojo.

Tada ir ji nė kiek neabejojo.

— Kas tas Aslakas? — paklausė Siunevė.

— Bjaurus vaikis, kaip kažin ką. Tėvas taip jį mušė, kad niekas pasaulyje nebuvo taip muštas.

— Tai jūs mušatės?

— Taip, kartais... O jūs ne?

— Ne, niekada.

— Tai ką jūs veikiat?

— Ogi mama verda valgyti, mezga ir siuva. Kari taip pat, bet nelabai moka, nes Kari baisi tinginė. Randi žiūri karves, o tėtis su bernais arba laukuose, arba irgi namie.

Toks atsakymas Turbjornui atrodė visai aiškus.

— O vakarais skaitom Bibliją ir giedam,— pasakojo Siunevė,— taip pat ir sekmadieniais.

— Visi?

— Taip.

— Gali nusibosti...

— Nusibosti? Mama, jis sako...— Bet tada prisiminė, kad motinos nereikia trukdyti.— Kad tu žinotum, kiek aš turiu avelių,— vėl tarė ji.

— Tikrai?

— Taip, trys šią žiemą atsives ėriukų, o viena tikriausiai du.

— Tai tu tikrai turi avių?

— Taip, aš turiu ir karvių, ir paršelių. O tu neturi?

— Ne.

— Ateik pas mane, gausi avelę. Paskui pamatysi, kiek ji tau atves ėriukų.

— Baisiai būtų smagu.

Pastovėjo tylėdami.

— O ar Ingridai neduotum avelės? — paklausė jis.

— Kas ta Ingrida?

— Ingrida, mažoji Ingrida?

Siunevė jos nepažino.

— Ar ji mažesnė už tave?

— Žinoma, mažesnė už mane, kone tokia kaip tu.

— Oi, klausyk, atsivesk ir ją!

Turbjornas prižadėjo.

— Bet,— tarė ji,— jeigu tau duosiu avelę, tai jai — paršiuką.

Šitaip ir jam atrodė protingiau, o paskui pakalbėjo apie bendrus pažįstamus, bet nedaug jų turėjo. Tėvai atsisveikino, ir reikėjo eiti namo.

Naktį Turbjornas sapnavo Sulbakeną: rodos, ten visur bėgiojo

baltos avelės, o tarp jų — maža šviesi mergytė su raudonu kaspinu.

Turbjornas su Ingrida kasdien žadėjo ten eiti. Jau tarėsi turį tiek daug ėriukų ir paršelių, kad nežinojo, nė kaip juos sutvarkyti. Ir tuo tarpu labai stebėjosi, kodėl negali tučtuojau eiti.

— Mergytė paprašė, o jūs tuoj ir eisit,— draudė motina,— kur tai girdėta!

„Gerai, gerai, palauk iki kito sekmadienio, kai bus mišios su pamokslu,— galvojo Turbjornas,— tada pamatysi".

Atėjo lauktas sekmadienis.

— Tu, sako, labai pratęs girtis, meluoti ir keiktis,— pasakė jam Siunevė,— ir kol taip darysi, negalėsi pas mus ateiti.

— Kas tau sakė? — paklausė nustebęs Turbjornas.

— Mama.

Ingrida nekantriai laukė pareinant jo iš bažnyčios, ir tada Turbjornas papasakojo jai ir motinai, kas atsitiko.

— Va matai! — tarė motina.

Ingrida nieko nepasakė. Bet nuo to laiko abi su motina nenutylėdavo nė karto, kai jis sukeikdavo ar pasigirdavo. O vieną kartą juodu net susipešė su Ingrida, ginčydamiesi, ar „Kad mane šunys!" yra keiksmažodis, ar ne. Ingrida gavo pylos, ir Turbjornas visą dieną kartojo: „Kad mane šunys!" Bet vakare išgirdo tėvas.

— Tikrai jie tave pagriebs! — pasakė ir taip niūktelėjo sūnui, kad tas nusirito. Turbjornas dėl to labai gėdinosi Ingridos, bet ši po kiek laiko priėjo ir paglostė jį.

Po kelių mėnesių juodu nuėjo į Sulbakeną. Paskui Siunevė aplankė juos, tada jie vėl nubėgo pas ją,— taip ir draugavo visą vaikystę. Turbjornas ir Siunevė lenktyniavo moksle, abu ėjo į tą pačią mokyklą; Turbjornui labai sekėsi, net pastorius į jį atkreipė dėmesį. O Ingrida mokėsi prasčiau, ir Turbjornas su Siuneve jai padėdavo. Ingrida ir Siunevė tapo tokios neišskiriamos draugės, kad žmonės ėmė vadinti jas baltosiom kurapkom, nes abi visą laiką bėgiodavo kartu ir buvo labai šviesios.

Siunevė dažnai supykdavo ant Turbjorno, nes jis buvo labai smarkus, žiūrėk, ima su kuo ir susipeša. Ingrida visada stengdavosi juos sutaikyti, ir jie vėl būdavo geri draugai. Bet jei Siunevės motina išgirsdavo apie muštynes, tą savaitę neleisdavo jam ateiti į Sulbakeną, o dar ir kitą nelabai. Semiundui nieko apie tai nepasakodavo.

— Jis per griežtas vaikui,— sakydavo motina ir liepdavo visiems tylėti.

Paūgėję visi trys vaikai buvo labai gražūs, nors kiekvienas savaip. Siunevė aukšta ir liekna, geltonplaukė, dailaus švytinčio veido ir didelių mėlynų akių. Kalbėdama šypsodavosi, ir žmonės sakydavo, kad palaima tam, kuriam ji nusišypso. Ingrida žemesnė, bet stambesnio sudėjimo, dar šviesesnių plaukų, smulkaus veidelio, papurusiais skruostais. Turbjornas vidutinio ūgio, bet labai gražaus stoto, tamsiaplaukis, tamsiai mėlynų akių, griežtų veido bruožų, stiprus. Supykęs sakydavo mokąs taip skaityti ir rašyti kaip pats mokytojas ir nieko nebijąs visame slėnyje. „Be tėvo",— pagalvodavo jis, tik nutylėdavo.

Turbjornas norėjo kuo greičiau įsikonfirmuoti, bet nieko neišėjo.

— Kol nekonfirmuotas, tu esi dar vaikas, ir man lengviau tave tvarkyti! — sakydavo tėvas.

Dėl to pas pastorių teko eiti visiems drauge: jam, Siunevei ir Ingridai. Siunevė taip pat ilgai laukė: ji jau ėjo šešioliktus metus.

— Niekada negali būti tikras, kad jau viską žinai, kai reikės išpažinti tikėjimą,— visada sakydavo motina, ir tėvas, Gutormas Sulbakenas, tik pritardavo jai. Ir nieko nuostabaus, kad apie Siunevę ėmė suktis du jaunikiai — vienas labai doro žmogaus sūnus, kitas — turtingas kaimynas.

— Čia jau per daug! Juk ji dar nekonfirmuota!

Bet Siunevė apie tai nieko nežinojo.

Pastoriaus namų moterims Siunevė labai patiko, ir jos dažnai kviesdavosi ją pasikalbėti. Ingrida ir Turbjornas palikdavo lauke su kitais, o kartą vienas berniukas jam pasakė:

— Ko nėjai drauge? Pamatysi, kaip jos atims ją iš tavęs!

Už tai Turbjornas pamušė berniukui akį. Nuo to karto kiti vaikai nesiliaudavo erzinę jį Siuneve, ir jis už tai baisiausiai širsdavo. Miške netoli pastoriaus namų pagaliau kartą dėl to įvyko didelės, iš anksto numatytos muštynės. Priešų buvo tiek daug, kad Turbjornas turėjo imtis su visa krūva vaikų. Mergaitės buvo paėjusios tolyn, todėl nebuvo kam jų išskirti, ir muštynės tikrai įsiliepsnojo. Pasiduoti Turbjornas nenorėjo, o puolančių rinkosi vis gausiau, ir jis gynėsi kaip įmanydamas. Krito smūgiai į visas puses, ir iš jų vėliau paaiškėjo, kas atsitiko. Taip pat paaiškėjo ir peštynių priežastis, o kaime dėl to kilo daug kalbų.

Sekmadienį Turbjornas nenorėjo eiti į bažnyčią, o kai kitą kartą reikėjo eiti pas pastorių, apsimetė sergąs. Ingrida nuėjo viena. Kai sugrįžo, Turbjornas paklausė, ką sakė Siunevė.

— Nieko,— atsakė Ingrida.

Kai kitą kartą nuėjo, Turbjornui atrodė, kad visi žmonės žiūri į jį, o konfirmantai šaiposi. Siunevė atėjo vėliau už kitus ir tą dieną ilgai buvo klebonijoje. Turbjornas bijojo, kad negautų barti nuo pastoriaus, bet tuoj pastebėjo, kad du žmonės kaime — jo tėvas ir pastorius — nieko nežino apie muštynes. Šiaip viskas buvo gerai, bet kaip vėl prašnekinti Siunevę, niekaip nesumanė; šį kartą labai nenorėjo prašyti Ingridos, kad tarpininkautų. Po pamokų Siunevė vėl pasiliko su pastoriaus šeima, o jis tol laukė, kol daugiau vaikų buvo kieme, bet pagaliau turėjo eiti namo. Ingrida buvo išėjusi su pirmaisiais.

Kitą dieną Siunevė atėjo anksčiau už kitus ir vaikštinėjo po sodą su viena panele ir jaunu ponaičiu. Panelė kasė gėles ir davinėjo Siunevei, ponaitis joms padėjo. Turbjornas, stovėdamas su kitais vaikais, žiūrėjo. Ponaitis ir panelė aiškino Siunevei — taip garsiai, kad visi girdėjo,— kaip tas gėles reikia sodinti, o Siunevė prižadėjo pati jas pasodinti ir padaryti viską, kaip jie liepė.

— Vienai tau bus sunku,— tarė ponaitis, ir šitą Turbjornas įsidėmėjo.

Kai Siunevė grįžo, vaikai ėmė rodyti jai dar daugiau dėmesio negu paprastai, bet Siunevė priėjo tiesiai prie Ingridos, maloniai pasveikino ją ir pasivadino ant pievutės. Ten jos susėdo, nes jau seniai buvo kaip reikiant kalbėjusios. Turbjornas vėl paliko stovėti su kitais ir žiūrėjo į gražias svečios šalies Siunevės gėles.

Tą dieną Siunevė išėjo namo drauge su visais.

— Jei nori, aš tau panešiu gėles,— pasisiūlė Turbjornas.

— Gali panešti,— mandagiai atsakė ji, nepažvelgusi į Turbjorną, paėmė Ingridą už rankos ir nuėjo. Ties Sulbakenu ji sustojo ir atsisveikino su Ingrida.

— Dabar jau netoli, aš pati parsinešiu,— pasakė ir pasiėmė pintinę, kurią Turbjornas buvo padėjęs ant žemės. Visą kelią jis galvojo, kad pasisiūlys jai į pagalbą sodinti gėles, bet dabar nespėjo, nes ji taip greitai apsisuko ir nuėjo. Ir vėliau niekaip negalėjo užmiršti, kad vis dėlto reikėjo jai padėti pasodinti gėles.

— Ką judvi kalbėjot? — paklausė Ingridos.

— Nieko.

Kai visi sugulė, jis patyliukais apsirengė ir išėjo. Buvo gražus vakaras, šilta, ramu, dangus aptrauktas lengvų, melsvai pilkų debesų, o kur ne kur pro tarpus, rodos, žiūrėjo žemyn tamsiai mėlynos akys. Nei apie namus, nei toliau nebuvo matyti nė gyvos dvasios, tik žolėje aplinkui čirškė žiogai, dešinėj pusėj čerškė putpelė, o kita jai atitarė

kairėje; pagaliau čia vienur, čia kitur pievoje suskambėdavo giesmė, ir Turbjornui einant vaidenosi, kad jį lydi daugybė gyvų padarų, nors nė vieno nematyti. Miškas buvo mėlynas, o aukščiau šlaite ėjo vis tamsyn ir tamsyn ir atrodė lyg didžiulė miglos jūra. Vidur miško burbuliavo, čiuksėjo tetervinas, ūbavo vieniša pelėda, o juos visus nustelbė sena, rūsti krioklio daina — paskui visa nutilo ir klausėsi tik jos. Turbjornas pasižiūrėjo į Sulbakeną ir ėjo toliau. Pasukęs iš įprasto kelio, patraukė tiesiai ir greitai atsidūrė Siunevės darželyje po pastogės kambarėlio langu, ties tuo, kur ji miegodavo. Turbjornas pasiklausė, apsidairė, bet visur buvo tylu. Tada pasiieškojo sode įrankių, netrukus rado kastuvą ir kauptuką. Viena lovelė jau buvo pradėta kasti, vos menkas lopelis galutinai išpurentas, bet jame pasodintos tik dvi gėlės, matyt, pamėginti, kaip prigis.

„Pailso, vargšelė, ir nuėjo pametusi viską. Čia reikia vyriškos rankos",— pagalvojo Turbjornas ir pradėjo triūsti, o miegai visai išlakstė, ir, rodos, niekada nebuvo taip lengva dirbti. Jis prisiminė, kaip reikia sodinti, kaip jos buvo susodintos pastoriaus darželyje, ir ėmė rūpestingai darbuotis.

Naktis praslinko, bet Turbjornas nepastebėjo: beveik neatsikvėpęs sukasė visą darželį, pasodino gėles, vieną kitą seną persodino, kad dar gražiau atrodytų. Retkarčiais vogčiomis pažvelgdavo aukštyn į langą, ar jo kas nemato. Bet aplinkui nebuvo nieko, net negirdėti šuns lojant, tik paskui pragydo gaidys, pažadino miško paukščius, ir šie per kits kitą ėmė traukti „labas rytas". Mindžiodamas žemę aplink loveles, Turbjornas prisiminė, kokių pasakų jam buvo pripasakojęs Aslakas ir kaip jis tada tikėjo, kad Sulbakene yra trolių ir nykštukų. Jis žvilgtelėjo į pastogės langą ir nusišypsojo — kažin, ką Siunevė pagalvos rytui išaušus. Kone visai prašvito, paukščiai jau kėlė baisų triukšmą, dėl to Turbjornas peršoko per tvorą ir nuskubėjo namo. Ir niekas negalėjo pasakyti, kad jis buvo Sulbakeno Siunevės darželyje ir sodino gėles.

TREČIAS SKYRIUS

Netrukus kaime ėmė sklisti įvairūs gandai, bet niekas nieko tikro nežinojo. Niekada daugiau nebepasirodė Turbjornas Sulbakene po to, kai abu buvo įkonfirmuoti, ir šito žmonės labiausiai negalėjo sup-

rasti. Ingrida dažnai ten lankydavosi, ir jos su Siuneve eidavo pasivaikščioti į mišką.

— Nebūkit ilgai,— sušukdavo joms motina.

— Ne, ne! — atsakydavo Siunevė ir ligi vakaro nepareidavo namo.

Abu jaunikiai vėl pasirodė.

— Tesižino pati,— pasakė motina, o tėvas jai pritarė. Bet kai, pasivedę į šalį, paklausė, Siunevė atsisakė. Ir vėliau daug kas jai piršosi, bet nebuvo girdėti, kad kas būtų laimingas sugrįžęs iš Sulbakeno. Kartą, kai abi drauge plovė milžtuves, motina paklausė, kas jai labiausiai prie širdies. Netikėtai užklupta, Siunevė paraudo.

— Gal kam esi pasižadėjusi? — vėl paklausė motina ir atidžiai nužvelgė ją.

— Ne,— greitai atsakė Siunevė. Daugiau apie tai nebuvo kalbėta. Plačiai apylinkėje žmonės laikė Siunevę gera nuotaka, dėl to daug smalsių akių lydėdavo, kai ji eidavo į bažnyčią — be namų, tik toj vienintelėj vietoj ją galėjai pamatyti. Ji nesirodydavo nei šokiuose, nei kitose pasilinksminimo vietose, nes jos tėvai buvo hauginінkai. Turbjornas bažnyčioje sėdėdavo ties ja, tačiau niekada nesikalbėdavo, kad nepamatytų žmonės. Daug kas manė, kad tarp jų vis tiek kažkas yra, o kadangi bendravo ne taip kaip jaunimas slėnyje, pradėjo sklisti apie juos įvairių kalbų. Turbjornas pasidarė nemėgstamas. Tą jis ir pats jautė, ir kai susitikdavo su jaunimu šokiuose ar vestuvėse, būdavo dar šiurkštesnis, dažnai kivirčai baigdavosi peštynėmis. Bet laikui bėgant muštynių sumažėjo, nes daug kas spėjo patirti jo jėgą; dėl to Turbjornas anksti ėmė nepakęsti, kad jam kas pastotų kelią.

— Tu jau pradėjai savo ranką rodyti,— sakydavo Semiundas, jo tėvas,— bet atmink, kad mano gal stipresnė negu tavo.

Praėjo ruduo, žiema, atėjo pavasaris, o žmonės vis dar nieko tikro nežinojo. Apylinkėje tiek buvo kalbų apie Siunevę ir paniekintus jaunikius, kad šie galiausiai liovėsi jai piršęsi. Tačiau Ingrida tebedraugavo su ja; kai Sulbakeno šeimininkas nusipirko dalį Granlieno pievų, jos abi šiemet turėjo kartu keliauti į kalnus. Ten būdavo girdėti ir Turbjorną dainuojant, nes jis padėdavo joms šį bei tą sutvarkyti.

Vieną gražią dieną, vakarop, baigęs visus darbus, atsisėdo Turbjornas ir susimąstė. Daugiausia galvojo apie kalbas, sklindančias kaime, paskui atsigulė aukštielninkas tarp rausvai rudų viržių, pasikišo rankas po galva ir įsmeigė akis į dangų, mėlynuojantį pro tankias medžių viršūnes. Žali lapai ir spygliai liejosi į vieną virpančią srovę,

o tamsios šakos raižė keistus paslaptingus marginius. Dangus pasimatydavo tik tada, kai lapas palinkdavo į šalį, o toliau, kur medžių viršūnės nesiekė viena kitos, jis atrodė kaip plati upė, kuri teka tolyn, raitydama įnoringus vingius. Visa, ką matė, išblaškė jį, ir jis ėmė galvoti tik apie tai.

Beržas vėl juokėsi tūkstančiais akių iš eglės; pušis, į visas puses išskleidusi spyglius, rodė nebylią panieką: oras ėjo vis šiltyn, vis daugiau ir daugiau ėmė atkusti nugeibusių medelių, stiebėsi aukštyn ir kišo jai į panosę šviežius lapelius.

— Įdomu, kur jūs buvot žiemą? — paklausė pušis, pasimuistė ir išprakaitavo sakų lašais nuo nežmoniško karščio.— Stačiai baisu! Ir šitaip toli šiaurėje — fui!

O šalia stovėjo sena, žilagalvė pušis ir į kitus medžius žvelgė iš aukštybių, bet vis tiek galėdavo kone lig žemės palenkti savo kuplią šaką ir taip papurtyti už viršugalvio įžūlų klevą, kad šiam pakinkiai sudrebėdavo. Tą neapglėbiamą pušį žmonės genėjo vis aukščiau ir aukščiau, kol ji vieną kartą, nuilsusi ir pabaigusi kantrybę, staiga taip išsistiebė, kad gležna eglaitė jos pašonėje išsigando ir paklausė, ar ji nepamiršusi žiemos pūgų.

— Ar nepamiršau žiemos pūgų? — tarė pušis ir taip jai užtvojo per ausį, pasitelkusi šiaurės vėją, kad eglaitė vos neprarado pusiausvyros, o tai jau blogai. Storakamienė ūksmingoji pušis buvo gerai įsišaknijusi žemėje, o ploniausios šaknys driekėsi į visas puses per šešias uolektis ir net tada buvo stambesnės negu karklas per storąją vietą, ir šis vieną vakarą susigėdęs pašnibždėjo tą apyniui, kuris meiliai buvo jį apkabinęs. Garbanotoji pušis žinojo savo galybę ir, linguodama aukštai iškeltas šakas, sakydavo žmonėms:

— Genėkit mane, jei galit!

— Ne, tavęs jie jau nenugenės! — pasakė erelis, maloningai nusileido žemyn, išdidžiai suglaudė sparnus ir ėmė valytis nuo plunksnų kažkokio vargšo ėriuko kraują.

— Matai, galvoju pasiūlyti karalienei čia susisukti lizdą; ji taisosi padėti keletą kiaušinių,— pridūrė jis tyliau, pasižiūrėjęs į plikas savo kojas, ir susigėdo, nes staiga pajuto daug malonių prisiminimų apie ankstyvą pavasarį, kai nuo pirmų šiltų saulės spindulių kone pakvaišti. Paskui jis vėl pakėlė galvą ir žvilgtelėjo pro vešlius antakius į juodas atšlaites, ar ten kur nors nesuka rato karalienė, nusikamavusi, kiaušiniais nešina. Jis pakilo, ir pušis netrukus pamatė vaiskiame, žydrame

ore, ties pačiom aukštojom kalnų viršūnėm, sukančią porą ir svarstančią savo namų reikalus. Ir pušiai pasidarė truputį neramu, nes nors ir labai jautėsi išdidi, bet manė būsianti dar išdidesnė supdama erelių porą. Abu jie nutūpė pušyje. Nieko nesikalbėjo ir tuoj ėmė nešioti šakas. Pušis kaip įmanydama išsiskėtė dar labiau — dabar niekas nedrįs jos judinti.

Kai medžiai pamatė, kokia garbė teko didžiajai pušiai, suklego visas miškas. Netoliese augo mažas, dailutis berželis, atsispindėdamas duburio vandenyje, ir manė turįs teisę tikėtis trupučio meilės iš pilkšvos kielės, kuri buvo pratusi nutūpti pokaičio ant jo šakų. Jis skleisdavo kvapus kielei tiesiai į snapą, prilipdydavo prie savo lapų smulkių vabalėlių, kad ji lengvai galėtų pasigauti, o per karščius net surėmė iš šakų ūksmingą namelį, dengtą žaliais lapais,— ir kielė jau iš tikrųjų norėjo čia praleisti vasarą. Bet, deja: didžiojoj pušy apsigyveno erelis, ir kielė turėjo keliauti kitur. Tai buvo sielvarto! Ji pagiedojo švelnią atsisveikinimo giesmę, tiktai be galo tyliai, kad erelis neišgirstų.

Ne geriau baigėsi ir žvirbliams alksnių krūmuose. Jie ten taip nuodėmingai gyveno, kad strazdas, kuris buvo įsikūręs šalimais uosyje, niekada negalėdavo laiku užmigti ir kartais taip įpykdavo, kad prapliupdavo keiktis. O rimtasis genys kaimynystėje, juokdamasis iš jo, vos ant šakos nusilaikydavo. Ir štai dabar jie didžiojoj pušy pamatė erelį! Ir strazdas, ir žvirbliai, ir genys, ir visi, kas tik mokėjo skraidyti, turėjo sprukti galvotrūkčiais tolyn, vieni pažeme, kiti medžių viršūnėmis. Strazdas prisiekinėjo skrisdamas, kad niekad daugiau neįsikurs žvirblių kaimynystėje.

Visas miškas aplinkui ištuštėjo ir nuliūdo skaisčios saulės kepinamas. Vien tik didžioji pušis dabar turėjo jį džiuginti, bet menkas buvo tas džiaugsmas. Miškas bailiai lenkėsi papūtus šiaurės vėjui, didžioji pušis čaižė orą milžiniškomis šakomis, o erelis suko ties ja ratą ramus, susimąstęs, tarsi tai būtų tik vėjo gūsis, kuris atnešdavo nuo miško silpną aromatą.

O visa pušų šeimyna džiaugėsi. Nė viena nepagalvojo, kad šiais metais joms jau neteks supti paukščių lizdo.

— Šalin! — šaukė jos.— Mes esam vienos giminės!

— Ko taip susimąstei? — paklausė Ingrida. Ji šypsodamasi ėjo per krūmus, skleisdama šakas į šalis. Turbjornas atsikėlė.

— O, daug kas gali šauti į galvą,— pasakė piktai, dirstelėjęs aukš-

tyn į medžių viršūnes.— Per daug žmonės kaime apie mane plepa,— pridūrė purtydamasis nuo savęs dulkes.

— Kam tu taip imi į galvą, ką žmonės šneka?

— A, nė pats nežinau, bet... dar niekada žmonės nepasakė to, ko aš nebūčiau žadėjęs padaryti, jeigu, žinoma, nebuvau padaręs.

— Bjauriai kalbi.

— Žinoma,— atsakė jis, o po valandėlės pridūrė: — Bet tai tiesa.

Ingrida atsisėdo ant žolės, o jis stovėjo ir žiūrėjo tolyn.

— Aš lengvai galiu pasidaryti toks, kaip jie nori, bet geriau leistų man palikti tokiam, koks esu.

— Vis dėlto čia tu pats kaltas.

— Gali būti, bet ne aš vienas... Aš sakau, kad trokštu ramybės! — kone sušuko jis ir žvilgtelėjo aukštyn į erelį.

— Kas tau, Turbjornai! — sušnibždėjo Ingrida.

Jis atsigręžė į ją ir nusijuokė.

— Nebijok,— tarė.— Žinai, kaip sako: daug kas gali šauti žmogui į galvą... Ar šnekėjai šiandien su Siuneve?

— Taip, ji jau iškeliavo į pievas.

— Šiandien?

— Taip.

— Su Sulbakeno galvijais?

— Taip.

— Tra lia lia!

Saulė žiūri į beržėlį žalią,
tralylia!
„Ar tai tu ten, mylimas aukseli?“
Traly, tralia!
O paukščiukas klausinėja vėjo:
„Kas nutiko, negirdėjai?“

— Rytoj ir mes išginsim galvijus,— tarė Ingrida; ji norėjo kitur pasukti kalbą.

— Aš padėsiu ginti! — pasisiūlė Turbjornas.

— Tėvas pats žada varyti,— atsakė ji.

— Ta-aip,— pasakė jis ir nutilo.

— Tėvas teiravosi šiandien apie tave.

— Tikrai? — paklausė Turbjornas, nusipjovė kišeniniu peiliuku šakelę ir ėmė ją skusti.

— Tau reikėtų dažniau kalbėtis su tėvu,— švelniai priminė ji.— Jis tave labai myli,— pridūrė paskui.

— Gali būti,— tarė jis.
— Jis dažnai kalba apie tave, kai esi kur išėjęs.
— Ir juo rečiau, kai esu namie.
— Dėl to tu pats kaltas.
— Gali būti.
— Nekalbėk taip, Turbjornai, pats žinai, dėl ko nesutariat.
— Dėl ko gi?
— Ar nori, kad pasakyčiau?
— Vis tiek tas pat, Ingrida, kiek tu žinai, tiek ir aš žinau.
— Aišku, per daug esi savarankiškas; žinai, kad jam tas nepatinka.
— Taip, jis norėtų man rankas surišti.
— Žinoma, ypač kai pradedi muštis.
— Vadinasi, žmonės gali ir veikti, ką tik nori?
— Ne; bet tu turėtum irgi truputį nusileisti. Tėvas taip ir darydavo, ir dėl to jį visi gerbia.
— Gal jį mažiau kankindavo kaip mane.
Ingrida patylėjo, paskui apsižvalgiusi kalbėjo toliau:
— Neverta daugiau apie tai kalbėti, o vis tiek — geriau neik ten, kur žinai, kad sutiksi priešų.
— Ne, būtinai ten eisiu! Ne be reikalo esu Turbjornas Granlienas.
Jis nugenėjo beržo šakelę ir perpjovė pusiau. Ingrida sėdėjo žiūrėdama į jį, po kiek laiko paklausė:
— Ar eisi sekmadienį į Nurhaugą?
— Taip.
Ji patylėjo ir, nežiūrėdama į jį, vėl tarė:
— Ar žinai, kad Knutas Nurhaugas sugrįžo namo į sesers vestuves?
— Žinau.
Ingrida pažvelgė į jį:
— Turbjornai, Turbjornai!
— Gal jis dabar turi daugiau teisių negu anksčiau brautis tarp manęs ir kitų?
— Jis nesibrauna; bent ne daugiau, negu tie kiti nori.
— Negali žinoti, ko tie *kiti* nori.
— O tu gerai žinai.
— Šiaip ar taip, bet pati ji nieko nesako.
— Oi, kaip tu gali taip kalbėti! — tarė Ingrida, šnairai pasižiūrėjo į jį, atsikėlė ir apsidairė. Turbjornas numetė šakeles, įkišo peilį į makštį ir atsigręžė į ją:

— Klausyk! Kartais man tos kalbos įgrysta. Žmonės šmeižia ir mane, ir ją dėl to, kad mes slepiamės. O antra vertus... juk aš niekada nenueinu į Sulbakeną, nes jos tėvai manęs nemėgsta,— taip ji sako. Negaliu jos lankyti kaip kiti vaikinai savo merginas, nes ji šventoji, supranti!

— Turbjornai! — tarė Ingrida truputį sunerimusi, bet jis kalbėjo toliau:

— Tėvas nenori manęs užtarti. „Jei vertas būsi, tai ir gausi ją",— sako. Kalbos, tuščios kalbos iš vienos pusės... o kitoj pusėj jokio atbalsio... Aš net nežinau, ar ji...

Ingrida pašoko ir dirstelėjusi atgal užėmė jam ranka burną. Krūmai vėl prasiskleidė į šalis, ir pasirodė aukšta, liekna mergaitė paraudusiais skruostais. Tai buvo Siunevė.

— Labas vakaras,— pasisveikino ji.

Ingrida žiūrėjo į Turbjorną, lyg norėdama tarti: „Matai!" O Turbjornas žiūrėjo į Ingridą, tarsi norėdamas pasakyti: „Kam taip padarei?" Nė vienas nežiūrėjo į Siunevę.

— Ar galiu pasėdėti? Labai daug šiandien vaikščiojau.— Ir ji atsisėdo. Turbjornas pasuko galvą lyg dirstelėti, ar ten sausa, kur ji atsisėdo, Ingrida pažvelgė į Granlieno pusę ir staiga sušuko:

— Ai ai, ai ai! Fagerlina nusitraukė ir braido po arimą. Tai bjaurus gyvulys! Argi ir Kelerosa? Aš jom parodysiu. Tikrai reikia kuo greičiau ginti į pievas! — Ir ji nubėgo šlaitu žemyn, nepasakiusi nė sudie.

Siunevė tuoj atsikėlė.

— Ir tu eini? — paklausė Turbjornas.

— Taip,— atsakė ji, bet tebestovėjo.

— Galėtum dar truputį pabūti,— paprašė jis nežiūrėdamas.

— Kitą kartą,— tyliai atsakė Siunevė.

— Kažin kada tas bus.

Siunevė pakėlė akis, ir Turbjornas pasižiūrėjo į ją, bet ilgą laiką abu nesakė nė žodžio.

— Sėsk dar,— truputį sumišęs tarė jis.

— Ne,— atsakė Siunevė ir tebestovėjo.

Turbjornas buvo besupykstąs, bet tada ji padarė, ko jis visai nesitikėjo: priėjo artyn, pasilenkė prie jo, pasižiūrėjo į akis ir šypsodamasi paklausė:

— Ar tu pyksti ant manęs?

O kai jis pasižiūrėjo, tada ji pravirko.

— Ne,— atsakė Turbjornas, išraudęs lyg ugnis.

Jis ištiesė jai ranką, bet Siunevė pro ašaras jos nepamatė, ir jis nuleido. Pagaliau tarė:

— Vadinasi, tu girdėjai?

— Taip,— atsakė ji, pakėlė akis ir nusijuokė, bet akys buvo dar labiau ašarotos.

Turbjornas nežinojo, nei ką daryti, nei ką sakyti, ir netyčia išsprūdo:

— Aš tikriausiai buvau labai bjaurus.— Kuo švelniausiai pasakė, o Siunevė nuleido akis ir pasisuko į šalį.

— Nespręsk, ko nežinai,— tarė ji dusliu balsu, ir jam pasidarė labai nesmagu; jis pasijuto lyg mažas berniūkštis ir pasakė, kas papuolė:

— Dovanok man.

Bet tada ji iš tikrųjų pravirko. Turbjornas daugiau nebeiškentė, priėjo prie Siunevės, apkabino ir pasilenkęs paklausė:

— Ar tu taip pat myli mane, Siuneve?

— Taip,— kūkčiodama atsakė ji.

— Bet dėl to nesi laiminga?

Ji neatsakė.

— Bet dėl to nesi laiminga? — pakartojo jis.

Siunevė verkė dar labiau ir stengėsi ištrūkti iš jo glėbio.

— Siuneve,— tarė jis ir dar stipriau priglaudė ją prie savęs. Ji atsirėmė į jį ir jau verkė nesivaržydama.

— Eikš, pasikalbėsim truputį,— pasiūlė jis ir padėjo jai atsisėsti ant žolės, o pats atsisėdo šalia. Siunevė nusišluostė ašaras ir bandė šyptelėti, bet nieko neišėjo. Jis paėmė jos ranką ir pasižiūrėjo į akis.

— Mieloji, kodėl aš negaliu ateiti į Sulbakeną?

Siunevė tylėjo.

— Ar tu niekada nebandei jų prašyti?

Siunevė tylėjo.

— Kodėl neprašei? — paklausė jis, patraukdamas jos ranką arčiau prie savęs.

— Nedrįsau,— tylutėliai atsakė Siunevė.

Turbjornas apsiniaukė, sulenkė vieną koją, atrėmė į kelį alkūnę ir padėjo ant rankos galvą.

— Šitaip aš niekada nepateksiu į Sulbakeną,— tarė jis pagaliau.

Užuot atsakiusi, Siunevė pradėjo pašyti viržius.

— Aš... aš daug ką esu padaręs... ne taip... kaip reikėjo. Bet vis

dėlto nereikėtų taip griežtai manęs smerkti... Aš nesu blogas.— Jis patylėjo truputį.— Aš juk dar jaunas... vos peržengiau dvidešimtus metus... Aš...— Turbjornas negalėjo pasakyti iki galo.— Bet kas mane *tikrai* myli,— kalbėjo toliau,— turėtų vis dėlto...— ir visai nutilo.

Tada išgirdo šalia duslų balsą:

— Nekalbėk taip... tu nežinai, kaip tave... Aš net Ingridai nedrįsau pasisakyti,— Siunevė vėl paplūdo ašaromis,— aš... taip... kenčiu!

Turbjornas apkabino ją ir stipriai priglaudė prie savęs.

— Pasikalbėk su tėvais,— pašnibždėjo jis,— ir pamatysi, viskas bus gerai.

— Padarysiu viską, ko tu nori,— sušnibždėjo ji.

— Kaip aš noriu?

Siunevė pasisuko ir apkabino Turbjorno kaklą.

— O kad tu mane taip mylėtum kaip aš tave! — nuoširdžiai tarė ji ir bandė nusišypsoti.

— Argi aš nemyliu? — švelniai ir tyliai paklausė jis.

— Ne, ne! Tu visai neklausai manęs, tu žinai, kas mus labiausiai galėtų sujungti, bet nenori manęs paklausyti! Kodėl nenori?

Išdrįsusi prabilti Siunevė nenutilo:

— Dieve mano, jei tu žinotum, kaip aš laukiu tos dienos, kada pamatysiu tave Sulbakene. Bet *visą laiką* ten kas nors ne taip, ir net patys tėvai tą pasako.

Tada lyg kas nušvito prieš akis, Turbjornas, rodos, matyte pamatė ją vaikščiojančią po Sulbakeną ir laukiančią tos laimingos valandėlės, kai galės linksma nusivesti jį pas tėvus... O jis iki šiol nesuteikė jai tokios akimirkos.

— Kodėl tu, Siuneve, man anksčiau nesakei?

— Argi nesakiau?

— Ne, šitaip nesakei.

Siunevė pagalvojo, paskui tarė lankstydama prikyštės kampą smulkiomis klostelėmis:

— Turbūt todėl... kad nelabai drįsau.

Tas jos bailumas taip sujaudino, kad jis staiga ėmė ir pabučiavo ją, pirmą kartą gyvenime.

Siunevė taip sutriko, kad ūmai nustojo verkti, akys apsiblausė; ji bandė šypsotis žiūrėdama žemyn, pagaliau žvilgtelėjo į jį ir jau iš tikrųjų nusišypsojo. Daugiau jie nekalbėjo, tik sėdėjo susiėmę rankomis, bet nė vienas nedrįso paspausti. Paskui ji pamažu ištraukė savo ranką ir ėmė šluostytis akis, veidą, pasitaisė susitaršiusius plaukus.

Turbjornas sėdėjo žiūrėdamas į ją ir galvojo: „Ji drovesnė už kitas kaimo merginas ir nori, kad su ja būtų elgiamasi kitaip, ir dėl to negali jai prieštarauti“.

Turbjornas palydėjo ją iki pievų, kurios buvo netoli. Labai norėjo paimti už rankos, bet kažkokia jėga neleido jos paliesti, ir jis galvojo, jog ir taip nuostabu, kad gali eiti greta. Atsiskirdamas Turbjornas pasakė:

— Negreit ką nors bloga apie mane išgirsi.

Namie tėvas nešiojo grūdus iš svirno į malūną, nes visi kaimynai maldavosi Granliene, kai jų pačių upeliuose nusekdavo vanduo. Granliene niekada nepritrūkdavo vandens. Daugybę maišų reikėjo sunešioti — ir vidutinių, ir labai didelių. Netoliese moterys skalbė žlugtą. Turbjornas priėjo prie tėvo ir paėmė maišą.

— Gal padėti?

— Et, ir pats apsidirbsiu,— atsakė Semiundas, užsimetė vikriai ant pečių maišą ir nudrožė prie malūno.

— Nemažai čia jų,— tarė Turbjornas, paėmė du didelius maišus, pasilenkė ir užsivertė vieną ant vieno peties, kitą ant kito, prilaikydamas iš šonų alkūnėmis. Paėjęs sutiko Semiundą, grįžtantį paimti kitų maišų. Tėvas staigiai žvilgtelėjo į jį, bet nieko nepasakė. O kai Turbjornas grįžo nuo malūno, Semiundą sutiko nešantį du dar didesnius maišus. Šį kartą Turbjornas paėmė nedidelį maišiuką, dabar Semiundas, sutikęs jį, pasižiūrėjo atidžiau negu pirma. Paskui netyčia abu kartu susitiko prie svirno.

— Buvo atėjęs žmogus iš Nurhaugo,— tarė Semiundas,— kvietė tave sekmadienį į vestuves.

Ingrida baimingai pasižiūrėjo į jį nustojusi skalbti, motina taip pat.

— Aha,— abejingai tarė Turbjornas ir šį kartą išsirinko du pačius didžiausius maišus.

— Ar eisi? — popikčiai paklausė Semiundas.

— *Ne!*

KETVIRTAS SKYRIUS

Granlieno pievos buvo labai gražioje vietoje, iš jų galėjai matyti visą kaimą — pirmiausia Sulbakeną, apsuptą margaspalvio miško, paskui kitas sodybas, taip pat miškų apvainikuotas, ir žali laukai su

trobesių krūvelėmis viduryje atrodė kaip ramybės prieglobstis, jėga atkovotas iš atšiaurios gamtos. Iš Granlieno pievų galėdavai suskaityti keturiolika sodybų, o pačių Granlieno namų būdavo matyti vien stogai ir tik tada, jei žiūrėdavai iš aukščiausios pievų vietos. Bet vis tiek mergaitės dažnai žiūrėdavo susėdusios, kaip iš Granlieno kamino kyla dūmai.

— Mama taiso pietus,— sako Ingrida,— šiandien verda sūdytą mėsą ir lašinius.

— Klausyk, vyrus šaukia namo,— priduria Siunevė.— Kažin kur jie šiandien dirba?

Ir jų akys lydi dūmus, kurie skuba į gražią saulėtą padangę, bet tuoj pailsę susimąsto — nusitiesia plačia juosta virš miško, juo toliau, juo skystesni, pagaliau virsta ribuliuojančiu šydu ir visai išnyksta. Daug minčių joms kildavo žiūrint žemyn į kaimą. Šiandien jos galvojo apie Nurhaugą. Jau pora dienų ten buvo švenčiamos vestuvės, bet jos truks šešias dienas, ir retkarčiais iki jų ataidėdavo šūviai ir garsūs šauksmai.

— Ten jiems tikrai linksma,— tarė Ingrida.

— Aš jiems nepavydžiu,— atsakė Siunevė, imdama mezginį.

— Vis tiek smagu būtų ten nuėjus,— kalbėjo Ingrida tupėdama ir žiūrėdama į Nurhaugą, kur tarp trobų sukiojosi žmonės, vieni ėjo į klėtį, ten, matyt, buvo padengti stalai, kiti porelėmis vaikščiojo kiek toliau šnekučiuodami.

— Negaliu suprasti, kas tave ten traukia,— tarė Siunevė.

— Aš nė pati nežinau,— atsakė Ingrida, tebetupėdama toje pačioje vietoje.— Turbūt šokiai,— pridūrė.

Siunevė nieko neatsakė.

— Ar tu niekada nešokai? — paklausė Ingrida.

— Ne.

— Argi manai, kad nuodėmė šokti?

— Tikrai nežinau.

Ingrida nutilo, prisiminusi, kad hauginінkams griežtai draudžiama šokti, dėl to nenorėjo klausinėti Siunevės, kiek jos tėvai laikosi to draudimo. Bet pradėjusi vis tiek neilgai trukus tarė:

— Geresnio šokėjo už Turbjorną niekada nesu mačiusi.

Kiek luktelėjusi Siunevė atsakė:

— Gali būti, kad jis gerai šoka.

— Oi, kad tu pamatytum jį šokant! — sušuko Ingrida ir atsigręžė į Siunevę. Bet ši ūmai atsakė:

— Ne, nenoriu matyti!

Ingrida truputį sumišo, o Siunevė pasilenkė prie mezginio ir ėmė skaičiuoti akis. Paskui staiga numetė mezginį ant kelių, pasižiūrėjo į tolį ir tarė:

— Kaip man šiandien smagu, seniai taip džiaugėsi širdis.

— Kodėl? — paklausė Ingrida.

— O... todėl, kad jis nešoka šiandien Nurhauge!

Ingrida sėdėjo paskendusi mintyse.

— Oi, ten turbūt yra mergaičių, kurios jo laukia,— tarė ji.

Siunevė išsižiojo norėdama kažką sakyti, bet nutylėjo, apgręžė mezginį ir dirbo toliau.

— Turbjorną ir patį ten traukia, kaip kažin ką,— kalbėjo Ingrida, bet tik tada suprato, ką pasakė, ir pasižiūrėjo į Siunevę, kuri tebemezgė išraudusi lyg ugnis. Ingrida greitosiomis pergalvojo visa, ką jos kalbėjo, pliaukštelėjo rankomis, klupsčia parpuolė prie Siunevės ir stengėsi pažiūrėti jai tiesiai į akis, bet Siunevė vis tiek mezgė. Tada Ingrida nusijuokė ir tarė:

— Tu jau kelios dienos nuo manęs kažką slepi.

— Ką tu nori pasakyti? — paklausė Siunevė ir nedrąsiai žvilgtelėjo į ją.

— Tu nepyksti dėl to, kad Turbjornas šoka,— tarė Ingrida.

Siunevė neatsiliepė. Ingridos visas veidas šypsojosi, paskui ji apkabino Siunevę ir pašnibždėjo jai į ausį:

— Bet tu pyksti, kad jis šoka su kitomis, o ne su tavim!

— Ką čia plepi! — tarė Siunevė, ištrūko iš jos glėbio ir atsistojo. Ingrida taip pat atsikėlė ir nusekė paskui.

— Gaila, Siuneve, kad tu nemoki šokti! — pasakė Ingrida ir nusijuokė.— Tikrai labai gaila! Eikš, aš tave tuoj pamokysiu! — Ir Ingrida apkabino ją per liemenį.

— Ko tu nori? — paklausė Siunevė.

— Pamokyti tave šokti, kad nereikėtų taip liūdėti, kai jis šoka su kitomis, o ne su tavim!

Ir Siunevė turėjo nenoromis susijuokti.

— Dar kas pamatys,— tarė ji.

— Kvailiau turbūt negalėjai sugalvoti,— pasakė Ingrida ir bemat niūniuodama pradėjo sukti Siunevę pagal taktą.

— Ne, ne! Negražu!

— Juk ką tik sakei, kad seniai buvai tokia linksma, eikš!

— Oi ne, šitaip baisu!

— Pamėgink ir pamatysi, kad visai nebaisu!

— Kokia tu padūkusi, Ingrida!

— Taip pasakė katė žvirbliui, kai tas nenorėjo nurimti ir pakliūti į jos nagus. Eime šokti!

— Aš labai norėčiau, bet...

— Dabar aš esu Turbjornas, o tu jauna jo žmona ir nenori, kad jis šoktų su kitomis.

— Bet...

Ingrida niūniavo.

— Bet...— dar pakartojo Siunevė, bet pasijuto jau bešokanti! Tai buvo springdansas[6] — Ingrida dideliais žingsniais ėjo pirma, vyriškai mosuodama rankomis. Siunevė sekė paskui smulkiais žingsniukais, nuleidusi akis. Ingrida dainavo:

Tupėjo lapė po berželiu
toj pievelėj, toj pievelėj.
Kiškelis šoko tarp gėlių
ant pievelės, ant pievelės.
Saulutė švietė visur meili!
Juokės krūmokšnis, juokės žolė
toj pievelėj, toj pievelėj!

Juokėsi lapė po berželiu
toj pievelėj, toj pievelėj.
Kiškis kvailiukas vis tarp gėlių
ant pievelės, ant pievelės.
„O kaip man gera! Aplink žiedai!
Bandyk iššokti tu taip aukštai
ant pievelės, ant pievelės!“

O lapė merkia gudrias akis
toj pievelėj, toj pievelėj.
Pakliuvo kiškis jai į dantis
toj pievelėj, toj pievelėj.
„O dievulėli, ar tai čia tu?!“
„Kas leido šokti tau tarp žiedų
toj pievelėj, toj pievelėj?“

— Na, ar baisu? — paklausė Ingrida, kai pailsusios abi sustojo. Siunevė nusijuokė ir pasakė, kad labiau norėtų pašokti valsą.

— Kodėl ne, galim ir valsą,— pritarė jai Ingrida ir pradėjo rodyti, kaip dėlioti kojas.— Valsą sunku šokti.

— Tuoj bus gerai, kad tik pataikytume į taktą,— pasakė Siunevė, ir Ingrida nutarė pamėginti. Pradėjo abi šokti, Ingrida dainavo, o Siunevė jai pritarė iš pradžių tyliai, paskui garsiai. Bet Ingrida staiga sustojo, paleido ją ir nustebusi suplojo rankomis.

— Juk tu moki šokti valsą! — sušuko.

— Tss, daugiau nekalbėk,— sudraudė Siunevė ir vėl apkabino Ingridą per liemenį.

— Kurgi *tu* išmokai?..

— Tra lia lia, tra lia lia! — uždainavo Siunevė ir ėmė sukti Ingridą. Ši įsilinksminusi dainavo:

Žiūrėk, saulutė šoka pašiliais;
šoki, mielasis,— greit ji nusileis!
Žiūrėk, upelė jūron pasiners;
šoki, berniūkšti,— tuoj smiltim užbers!
Žiūrėk, beržėlį vėjas užlinguos.
Supkis, mergyt... Kas tave paguos?
Žiūrėk...

— Kokia keista daina,— vėl prabilo Siunevė ir sustojo šokusi.

— Nežinau, ką aš čia dainuoju, Turbjornas taip dainuodavo.

— Čia Vagilio Bento eilėraštis,— paaiškino Siunevė,— aš moku jį.

— Tikrai jo? — paklausė Ingrida kiek nusigandusi. Ji žiūrėjo kažkur tolyn ir nieko nesakė. Paskui staiga kažką pamatė žemai kelyje.— Žiūrėk, kažkas važiuoja nuo Granlieno!

Siunevė taip pat žvilgtelėjo į tą pusę.

— Ar ten jis? — paklausė.

— Taip, taip, Turbjornas, važiuoja į miestą.

Tai tikrai buvo Turbjornas ir važiavo į miestą. Miestas buvo toli, sunkiai prikrautas vežimas vos judėjo dulkėtu keliu. Kelias buvo labai gerai matyti iš pievų; kai išgirdo ūkaujant, Turbjornas tuoj suprato kas ir, užsilipęs ant vežimo, taip ūktelėjo, kad aidas kalnais nuriedėjo. Paskui sudūdavo ragelis, vaikinas klausėsi sėdėdamas ant vežimo, o kai nutilo, atsikėlė ir vėl ūktelėjo. Taip truko ilgokai, ir Turbjornui buvo labai smagu. Jis žiūrėjo į Sulbakeną, ir jam atrodė, kad ten niekada nebuvo tiek daug saulės kaip dabar. Taip sėdėdamas ir dairydamasis visai užmiršo arklį, kuris ėjo, kaip jam patiko. Bet staiga Tur-

bjorną, rodos, kas švystelėjo aukštyn: mat arklys taip šoko į šalį, kad net vieną ieną nulaužė, ir kaip pasiutęs ėmė lėkti Nurhaugo laukais; kelias kaip tik ėjo pro juos. Turbjornas atsistojo vežime, bandydamas sustabdyti; tarp jo ir arklio prasidėjo grumtynės: pastarasis norėjo bėgti šlaitu žemyn, o Turbjornas neleido. Tada arklys atsistojo piestu, ir kol vėl puolė bėgti, Turbjornas spėjo nušokti žemėn ir įsitverti į medį — arklys turėjo sustoti. Iš vežimo buvo kone viskas išlakstę, iena nulūžusi, o arklys stovėjo ir drebėjo. Turbjornas priėjo prie jo, paėmė už kamanų ir pradėjo švelniai kalbinti, paskui tučtuojau apgręžė, kad, ėmęs vėl lėkti, nepultų šlaitu žemyn. Bet arklys buvo taip išsigandęs, jog nenustygo vietoje, ir Turbjornas protekiniais turėjo bėgti šalia tol, kol vėl atsidūrė kelyje. Po visą lauką buvo išmėtyti daiktai, indai sudaužyti, produktai išvolioti. Iki šiol Turbjornas galvojo tiktai apie pavojų, bet dabar, supratęs, kas atsitiko, įsiuto. Apie kelionę į miestą nebuvo ko nė svajoti, ir juo daugiau galvojo, juo labiau jį ėmė pasiutimas. Atsidūręs kelyje, arklys vėl puolė į šoną, norėdamas staiga ištrūkti, ir Turbjornas nesusivaldė. Kaire ranka tebelaikydamas už kamanų, dešine pasiėmė didžiulį kelionės botagą ir ėmė čaižyti arkliui per šonus, kol šis įniršęs pašoko piestu ir įrėmė pirmutines kojas Turbjornui į krūtinę. Bet Turbjornas nustūmė arklį ir pradėjo iš visų jėgų talžyti jį botkočiu.

— Aš tave išmokysiu ožiuotis, pasiutėli! — šaukė jis ir mušė.

Arklys žvengė iš skausmo, o jis mušė.

— Še, pažinsi dabar mano ranką! — ir mušė.

Arklys prunkštė, kad net putos dribo Turbjornui ant rankų, o šis tebemušė.

— Čia tau bus pirmas ir paskutinis kartas, kerėpla tu! Še! Še! Žinosi! Še tau, bjaurybe, aš tau įkrėsiu drausmės! — ir vis mušė. Taip jie apsisuko aplink, arklys daugiau nesipriešino, sulig kiekvienu smūgiu krūptelėdavo, o pamatęs iškeltą botagą, sužvengdavo ir palenkdavo galvą. Tada Turbjornas lyg susigėdo ir liovėsi mušęs. Tą pačią akimirką jis pamatė, kad ant griovio krašto sėdi žmogus, pasirėmęs alkūnėmis, ir juokiasi iš jo. Turbjornas nežinojo, kaip tas atsitiko: akyse pasidarė tamsu, ir jis, nepaleisdamas arklio, puolė su botagu žmogų.

— Aš tau pasijuoksiu! — Turbjornas tvojo botagu, bet mažai užkliudė, o žmogus surikęs nuriedėjo į griovį. Paskui, atsistojęs keturpėsčias, pasuko galvą, pašnairakiavo į Turbjorną ir išsiviepė juoktis, bet juoko nebuvo girdėti. Turbjornas apstulbo, nes šį veidą jis jau buvo anksčiau matęs. Taip, tai buvo Aslakas.

Turbjornui šiurpas perbėgo per nugarą, nors nė pats nežinojo kodėl.

— Tai, matyt, tu abu kartus išgąsdinai arklį,— pasakė jis.

— Ne, aš tik gulėjau ir miegojau,— atsakė Aslakas, kilstelėjęs nuo žemės,— o tu mane pažadinai, kai lyg pasiutęs pradėjai daužyti savo arklį.

— Juk tu jį išgąsdinai, visi gyvuliai tavęs bijo,— ir Turbjornas paglostė sušilusį arklį, nuo kurio prakaitas žliaugte žliaugė.

— Jis tavęs dabar labiau bijo negu manęs. Šitaip aš niekada nesu mušęs arklio,— pasakė Aslakas, klūpodamas griovyje.

— Mažiau laidyk liežuvį! — tarė Turbjornas ir pagrasino botagu.

Tada Aslakas atsistojo ir išlipo iš griovio.

— Ar aš? Aš laidau liežuvį? Ne... O kurgi *tu* taip lėkei greitai? — paklausė meiliu balsu, eidamas artyn ir krypuodamas į šalis, nes buvo girtas.

— Šiandien jau, matyt, toliau nenukeliausiu,— tarė Turbjornas, iškinkydamas arklį.

— Tikra bėda,— tarė Aslakas, dar labiau prilindo artyn ir kilstelėjo kepurę.— Po kipšais,— nenutilo jis,— koks tu didelis, gražus bernas užaugai nuo tada, kai paskutinį kartą mačiau.

Aslakas, abi rankas susigrūdęs į kišenes ir vos nusilaikydamas ant kojų, spoksojo į Turbjorną, kuris niekaip negalėjo iškinkyti arklio. Turbjornui reikėjo pagalbos, bet jis negalėjo prisiversti ir paprašyti Aslaką, kad padėtų. Aslakas atrodė bjauriai: drabužiai išvolioti po griovį, susitaršę plaukai išlindę pro sulipusią, seną kepurę, o veidas, nors ir gerai pažįstamas, dabar visą laiką viepėsi šypsotis; akys dar labiau užgriuvusios, dėl to, žiūrėdamas į žmogų, Aslakas atlošdavo galvą ir prasižiodavo. Veidas subliuškęs, negyvas, nes Aslakas girtuokliavo. Turbjornas ir anksčiau retkarčiais jį sutikdavo, bet Aslakas apsimesdavo nepažįstąs jo. Kaip vaikščiojantis prekijas jis apeidavo visą apylinkę ir niekada nepraleisdavo progos aplankyti pasilinksminimų, nes mokėjo daug dainų ir visokių pasakojimų, o už tai gaudavo degtinės. Šitaip buvo patekęs ir į vestuves Nurhauge, bet, kaip Turbjornas vėliau sužinojo, sukiršino ten žmones pagal seną papratimą, ir kilo peštynės, o kad pačiam nekliūtų, turėjo sprukti.

— Dabar jį nei pakinkysi, nei iškinkysi,— tarė jis.— Vis tiek turėsi drožti į Nurhaugą ir susitaisyti, kitaip nepavažiuosi.

Turbjornas pats taip buvo pagalvojęs, bet stengėsi nusikratyti tos minties.

— Ten didelės vestuvės šiandien,— tarė jis.

— Užtat ir pagalbos bus daug,— atsakė Aslakas.

Turbjornas truputį dvejojo, bet nesusitaisęs jis negalėjo nei toliau važiuoti, nei namo grįžti, vis tiek reikėjo eiti į Nurhaugą. Dėl to kol kas pririšo arklį ir nuėjo. Aslakas sekė iš paskos. Turbjornas atsigręžęs pasižiūrėjo į jį.

— Su gera palyda grįšiu į vestuves,— pasakė Aslakas ir nusijuokė.

Turbjornas neatsakė, tik greitai žingsniavo. Aslakas ėjo paskui jį, dainuodamas senovišką dainą:

Du ūkininkai traukė į vestuves...

— Kaip tu greitai eini,— tarė po kiek laiko.— Juk ir taip spėsi,— pridūrė.

Turbjornas neatsakė.

Netoli Nurhaugo pasigirdo muzika ir šokėjų trepsėjimas, pro atvirus didelio dviaukščio namo langus sužiuro žmonės. Kieme taip pat būriavosi svečiai. Turbjornas matė, kaip jie spėlioja, kas čia galėtų ateiti, bet greitai pažino, ypač kai pamatė toliau arklį ir išmėtytus daiktus. Šokiai nutrūko, kupeta žmonių išvirto į kiemą kaip tik tuo metu, kai Turbjornas su Aslaku buvo visai netoli.

— Nors ir nenorėjom, bet į vestuves atėjom! — sušuko Aslakas, eidamas paskui Turbjorną prie svečių būrio.

Visi apspitę sveikino Turbjorną.

— Tegyvuoja puota, saldus alutis ant stalo, geri muzikantai ant suolo ir gražios merginos vidury aslos! — suriko Aslakas, braudamasis į patį vidurį.

Vieni juokėsi, kiti nė nešyptelėjo, o kažkas pasakė:

— Aslakas prekijas visada gerai nusiteikęs.

Turbjornas tuoj rado pažįstamų, kuriems pasipasakojo apie nelaimę. Šie neleido jam pačiam grįžti prie arklio ir vežimo, o paprašė kitų nueiti. Jaunikis, buvęs Turbjorno mokyklos draugas, pakvietė jį paragauti vestuvių alaus, ir jie nuėjo į trobą. Kai kas, ypač moterys, norėjo pašokti, kai kas išgerti ir pasiklausyti Aslako, nes jis sugrįžo atgal.

— Tik dabar būk truputį atsargesnis negu pirma,— pasakė kažkas.

Turbjornas paklausė, kur kiti svečiai.

— O,— išgirdo atsakymą,— čia ką tik buvo kilęs triukšmas, ir dabar vieni nuėjo pailsėti, kiti daržinėje lošia kortomis, o dar kiti ten, kur Knutas Nurhaugas.

Turbjornas nepaklausė, kur Knutas Nurhaugas.

Jaunojo tėvas, senas žmogus, kuris taip pat sėdėjo troboje, papsėdamas molinę pypkę ir gurkšnodamas alų, tarė:

— Eikš, Aslakai, papasakok mums ką nors įdomaus, mes mielai paklausysim.

— Ar ir dar kas prašo? — paklausė Aslakas, atsisėdęs ant kėdutės atokiau nuo stalo, aplink kurį sėdėjo daugiau žmonių.

— Žinoma,— pasakė jaunikis ir padavė jam stiklą degtinės.— Ir aš prašau.

— Ar ir daugiau kas šitaip prašo? — vėl paklausė Aslakas.

— Tikriausiai,— atsiliepė jauna moteris nuo suolo pasienyje ir pripylė jam taurę vyno. Tai buvo jaunoji, kokių dvidešimties metų amžiaus, šviesiaplaukė, lieso veido, didelių akių, su ryškia raukšle aplink burną.— Man labai patinka, kai tu pasakoji,— pridūrė.

Jaunikis pasižiūrėjo į ją, o jo tėvas į jį.

— O, nurhaugiškiams visada patiko mano pasakojimai,— tarė Aslakas.— Į sveikatą! — sušuko ir išmaukė stiklą, kurį jam padavė vienas pabrolys.

— Papasakok ką nors,— šaukė daugelis.

— Apie čigonę Sigridą! — sušuko kažkas.

— Ne, ta negraži! — atsiliepė kiti, ypač moterys.

— Apie Liero mūšį! — paprašė būgnininkas Svenas.

— Ne, ką nors linksmesnio! — pasakė lieknas vienmarškinis bernas, kuris stovėjo atsišliejęs į sieną ir dešine ranka lyg niekur nieko retkarčiais pabraukdavo merginoms per galvas; šios pyko, bet nesitraukė šalin.

— O aš papasakosiu, kas man patinka,— tarė Aslakas.

— Nė velnio! — suburbėjo apysenis žmogus, kuris gulėjo ant lovos ir rūkė, viena jo koja buvo nukarusi, o kita spardė dailų švarką, pakabintą ant lovos galo.

— Neliesk mano švarko! — sušuko bernas, kuris stovėjo atsirėmęs į sieną.

— O tu neliesk mano dukterų,— atsakė gulintysis.

Merginos paėjo į kitą vietą.

— Aš pasakosiu, kas *man* patinka! — sušuko Aslakas.— Degtinės stiklelis tuoj ūpą kelia! — pridūrė jis ir pliaukštelėjo rankomis.

— Pasakok, ko mes prašom! — reikalavo senis nuo lovos.— Degtinė mūsų.

— Ką tai reiškia? — paklausė Aslakas, išvertęs akis.

— O tą, kad jei mes kiaulę penim, tai mes ją ir skerdžiam,— tarė senis, makaluodamas koja.

Aslakas vėl primerkė akis, bet tebesėdėjo kaip sėdėjęs, paskui galva nusviro ant krūtinės, ir jis nieko daugiau nepasakė.

Žmonės kalbino, bet Aslakas negirdėjo.

— Degtinė suėmė,— pasakė senis nuo lovos.

Tada Aslakas pakėlė galvą ir vėl ėmė šypsotis.

— O, dabar išgirsit linksmą pasaką,— tarė jis.— Pasiutusiai linksmą! — pridūrė netrukus išsiviepęs lig ausų, bet juoko nebuvo girdėti.

— Šiandien jis tikrai smagus,— pasakė jaunojo tėvas.

— Ne be reikalo! — atsakė Aslakas.— Dar gurkšnelį prieš kelionę! — pridūrė atkišęs ranką.

Gavęs stiklą degtinės, išgėrė pamažu, paskui, atvertęs galvą, susivarvino paskutinius lašus, nurijo ir tarė atsisukęs į lovą:

— O dabar aš jūsų kiaulė! — ir vėl susijuokė kaip pirmiau. Tada, apsikabinęs abiem rankom kelį, pasisupo visas kelis kartus ir pradėjo:

— Kartą slėnyje gyveno mergina. Kaip tas slėnis vadinosi, nesvarbu, taip pat ir jos vardas. Mergina buvo graži, bent taip šeimininkui atrodė,— tsss! — pas kurį ji tarnavo. Ji gaudavo gerą algą, teisybė, didesnę, negu reikėjo, net ir vaiką užsitarnavo. Žmonės kalbėjo, kad kaltininkas buvęs šeimininkas, bet pats jis neprisipažino, nes buvo vedęs, o ji taip pat tylėjo, nes buvo išdidi, vargšelė. Taip išėjo, kad krikštijant reikėjo pameluoti, ir tas jos vaikis augo baisiai netikęs, rodos, kad jį pats melas būtų krikštijęs. Merginai buvo leista apsigyventi sodyboje, bet, kaip ir reikėjo tikėtis, tas nepatiko šeimininkei. Kai mergina įeidavo, šeimininkė spjaudavo į ją, o jeigu berniukas pradėdavo žaisti su vaikais, liepdavo jiems varyti šalin tą mergvaikį. „Daugiau jis nieko nevertas“,— sakydavo ji.

Ji dieną naktį graužė vyrą, kad varytų tą ištvirkėlę lauk. Vyras nepasidavė, kol buvo tikras vyras, bet paskui ėmė girtuokliauti, ir boba paėmė vadžias į savo rankas. Prastai pasidarė merginai, ir kasmet ėjo vis blogyn, ir ji ko tik nemirė badu su savo vaikučiu, kuris nenorėjo skirtis nuo motinos.

Prabėgo metai, dveji, net aštuoneri, o mergina vis tebegyveno toj pačioj vietoj, bet dabar ji turėjo išeiti. Ir išėjo! Tik prieš tai skaisčiai suliepsnojo visa sodyba, sudegė ir šeimininkas, nes buvo girtas. Žmona

su vaikais išsigelbėjo ir sakė, kad toji pasileidėlė, kuri pas juos gyveno, padegusi namus. Galėjo taip būti. Bet galėjo būti ir kitaip...

Keistas buvo tas jos sūnus. Aštuonerius metus jis matė motiną liejant prakaitą ir žinojo, kas dėl to kaltas, nes kai paklausdavo, kodėl ji visą laiką verkia, motina dažnai jam aiškindavo. Pasiskundė ji jam ir tada, kai turėjo iškeliauti, ir dėl to naktį sūnus dingo. O *motina* buvo nuteista lig gyvos galvos kalėti, nes pati pasisakė teisėjui pakūrusi tą skaisčią ugnį sodyboj.

Berniukas savo kaime ėjo per žmones, ir visi jį sušelpdavo: juk tokia bloga buvo jo motina. Paskui jis iškeliavo gana toli, bet jau nebuvo taip šelpiamas, nes niekas nežinojo, kokia bloga buvo jo motina. Nemanau, kad pats galėjo tą pasisakyti. Neseniai girdėjau, kad jis buvęs pasigėręs, žmonės pasakojo, kad paskutiniu metu ėmęs girtuokliauti. Sunku pasakyti, ar tai tiesa, ar ne. Bet vis dėlto tiesa, nes nežinau, ką jis geriau galėtų daryti. Jisai netikęs, piktas vaikinas, kaip kažin ką. Jis nemėgsta žmonių, ypač kai jie gražiuoju sugyvena, o dar labiau, kai yra jam geri. Labai norėtų, kad ir kiti būtų tokie kaip jis... nors tą pasako tik girtas. Ir tada jis verkia, taip verkia, kad ašaros upeliais plaukia,— ir visai be reikalo, nes ko gi jam verkti? Juk jis niekam nėr pavogęs nė šilingo nei niekam pikta padaręs kaip kiti, užtat ko jam verkti. Ir vis tiek verkia, tiek verkia, kad ašaros upeliais plaukia. Ir jei jūs kada pamatysit jį verkiant, neimkit į galvą, nes jis verkia tik girtas, ir nereikia į jį kreipti dėmesio.

Ir Aslakas, balsiai raudodamas, nuvirto aukštielninkas nuo kėdutės, bet greitai nutilo ir užmigo.

— Dabar jau tikras kiaulė,— pasakė senis nuo lovos.— Šitaip jis visada žliumbia pro miegus.

— Kokia baisi pasaka,— tarė moterys, sukilusios eiti lauk.

— Niekada nesu girdėjęs ką nors kita pasakojant, kai jis pats pasirenka,— tarė senyvas žmogus, keldamasis nuo kėdės prie durų.— Dievai žino, kodėl žmonės klausosi jo pasakojimų,— pridūrė žvilgtelėjęs į jaunąją.

PENKTAS SKYRIUS

Vieni svečiai išėjo laukan, kiti nuėjo atsivesti muzikanto, norėjo vėl pašokti. Tačiau muzikantas miegojo priemenės kertėje, ir kažkas pasakė, kad geriau jo nejudinti.

— Kai jo draugas Larsas čia kone mirtinai buvo sumuštas, Ulė visą parą turėjo groti vienas.

Tuo tarpu į kiemą buvo atvestas Turbjorno arklys ir atgabenti daiktai; arklį pakinkė į kitą vežimą, nes Turbjornas, nors visų kalbinamas pasilikti, norėjo važiuoti. Labiausiai jį bandė sulaikyti jaunikis.

— Gal man čia ne taip jau smagu, kaip atrodo,— pasakė jis, o Turbjornas pagalvojo, ką tai galėtų reikšti, bet vis tiek užsispyrė išvažiuoti, kol dar ne vakaras. Svečiai, pamatę, kad jis neperkalbamas, išsiskirstė po kiemą. Žmonių buvo daug, bet labai tylu, ir visas pokylis mažai panašus į vestuves.

Turbjornui reikėjo naujo kaiščio, ir jis nuėjo ieškoti. Neradęs tinkamo, paėjo toliau, net iki malkinės, įėjo į vidų patyliukais, neskubėdamas, o jaunikio žodžiai jam vis dar nebuvo išėję iš galvos. Turbjornas susirado, ko reikėjo, ir tada, nieko bloga negalvodamas, atsisėdo palei sieną ir pradėjo drožti kaištį. Staiga išgirdo netoliese lyg ką dejuojant. Balsas sklido iš kitapus plonos sienelės, kur buvo laikomi vežimai, ir Turbjornas ėmė klausytis.

— Ar čia... tu? — išgirdo jis uždususį, dažnai nutylantį vyrišką balsą.

Paskui kažkas pravirko, bet jau ne vyras.

— Ko tu čia atėjai? — paklausė kažkas, tikriausiai toji, kuri verkė, nes balsas buvo graudus.

— Hm... o kieno gi vestuvėse aš turėjau groti, jei ne tavo? — paklausė pirmasis.

„Turbūt ten Larsas, muzikantas, guli",— pagalvojo Turbjornas. Larsas buvo augalotas, gražus vaikinas; senutė jo motina nuomojo iš Nurhaugų sklypelį žemės ir pirkią. O moteris — tikriausiai nuotaka!

— Kodėl gi tu niekad nieko nesakei! — tarė *ji* prislėgtu balsu, iš lėto, matyt, labai susijaudinusi.

— Maniau, kad nėra reikalo,— trumpai atsakė jis.

Valandėlę buvo tylu, paskui ji vėl tarė:

— Bet juk tu žinojai, kad *jis* pas mus lankosi.

— Galvojau, kad tu atsparesnė.

Nieko daugiau nebuvo girdėti, tik raudojimas; pagaliau ji vėl prabilo:

— Ir kodėl tu nesakei!

— O kas iš to, kad senosios Birtės sūnus būtų kalbėjęsis su Nurhaugo dukterim,— sunkiai alsuodamas ir vaitodamas po kiek laiko tarė Larsas. Ir vėl turėjo ilgai laukti atsakymo.

— Mes šitiek metų pažinom kits kitą,— tarė ji.

— Tu buvai tokia išdidi, kad nedrįsau rimtai kalbinti.

— O aš nieko taip pasaulyje netroškau kaip to... Laukdavau kasdien... *kur* mes susitiksim... kartais atrodydavo, jog per daug peršuosi tau. Imdavau galvoti, kad tu niekini mane.

Abu vėl nutilo. Turbjornas negirdėjo nei atsakymo, nei raudojimo; nebuvo girdėti nė ligonio alsavimo.

Pagalvojo apie jaunikį, kuris, kiek pažino, atrodė geras vyras, ir Turbjornui jo pagailo. Kaip tik jaunoji pasakė:

— Bijau, kad iš manęs jam bus maža džiaugsmo, jis...

— Jis geras vyras,— tarė ligonis ir vėl ėmė dejuoti, matyt, jam skaudėjo krūtinę.

Rodos, ir ji pajuto tą skausmą, nes tarė:

— Tau turbūt labai skauda... Bet gal niekada nebūtume galėję pasikalbėti, jeigu nebūtų taip atsitikę. Kai tu smogei Knutui, tik tada supratau.

— Aš negalėjau ilgiau ištverti,— tarė jis, o paskui pridūrė: — Knutas piktas žmogus.

— Taip, negeras,— atsakė Knuto sesuo.

Patylėjo kiek abu, paskui Larsas tarė:

— Kažin ar aš kada nors pasveiksiu. Ak, man tas dabar vis tiek.

— Jei tau blogai, man dar blogiau,— tarė ji ir vėl pravirko.

— Eini? — paklausė jis.

— Taip,— pasigirdo atsakymas, o paskui ji sudejavo: — Oi oi oi, koks dabar bus gyvenimas!

— Neverk taip,— kalbėjo jis.— Aš greitai iškeliausiu į aną pasaulį, pamatysi, tada tau bus geriau.

— Dieve, dieve, kodėl tu man nieko nesakei! — sušuko ji kimiu balsu ir, matyt, laužydama rankas.

Turbjornas pagalvojo, kad ji tuoj pat išėjo, o gal neturėjo jėgų daugiau kalbėti, nes ilgą laiką nieko negirdėjo, todėl ir pats pakilo.

Pirmą sutiktą žmogų kieme jis paklausė:

— Kas atsitiko tarp muzikanto Larso ir Knuto Nurhaugo?

— Hm? Tarp jų? Taigi...— atsakė trobelninkas Peras ir taip susiraukė, lyg būtų norėjęs raukšlėse ką paslėpti.— Klausk neklausęs, bet ten vieni niekai buvo. Knutas tik paklausė Larso, ar jo smuikas gerai skambąs šiose vestuvėse.

Tuo metu kaip tik pro šalį ėjo jaunoji. Ėjo nusisukusi, bet kai išgirdo Larso vardą, atsigręžė, pakėlė dideles, paraudusias akis ir baikš-

čiai pažvelgė į juos. Šiaip jos veidas buvo abejingas, toks abejingas, jog Turbjornas nenorėjo patikėti, kad ten ji taip kalbėjo. Ir dabar jis ėmė šį tą suprasti.

Toliau kieme stovėjo jo arklys ir laukė. Turbjornas įkalė kaištį ir apsidairė, ar nematyti kur jaunojo, norėjo su juo atsisveikinti. Tačiau neieškojo ir neklausinėjo, o kone apsidžiaugė, kad šis nepasirodė, ir įsisėdo į vežimą. Ir tada kairėje kiemo pusėj, kur buvo daržinė, pasigirdo triukšmas ir šūkavimai. Iš ten traukė pulkas žmonių, o visų priešakyje ėjo stambus vyras ir šaukė:

— Kur jis? Gal pasislėpė? Kur jis?

— Ten, ten! — pasakė kažkas.

— Neleiskit jo tenai,— atsiliepė kiti.— Tikrai atsitiks nelaimė.

— Ar čia Knutas? — paklausė Turbjornas vaikiuko, stovinčio šalia jo vežimo.

— Taip, jis girtas, o girtas visada puola muštis.

Turbjornas jau sėdėjo vežime ir dabar suplakė arklį.

— Ei, sustok, drauguži! — išgirdo užpakaly balsą.

Turbjornas mėgino sustabdyti arklį, bet šis vis tiek nesustojo, ir Turbjornas paleido vadžias.

— Gal bijai, Turbjornai Granlienai? — šaukė balsas jau arčiau.

Turbjornas patempė stipriau vadžias ir sustabdė arklį, bet neatsigręžė.

— Lipk lauk, padraugauk su mumis! — vėl sušuko tas pats balsas.

Turbjornas pasuko galvą.

— Ačiū, reikia važiuoti namo,— atsakė jis.

Jiems kalbantis, aplink vežimą susirinko krūva žmonių. Knutas priėjo arčiau prie arklio, patapšnojo per strėnas, paskui paėmė už galvos ir apžiūrėjo. Knutas buvo labai aukštas, su šviesiais, bet nukirptais plaukais, bukanosis; lūpos storos, putnios, akys drumzlinai mėlynos, bet įžūlios. Mažai panašus į seserį, tik burnos bruožais, stati kaip ir jos kakta, bet žemesnė, rodos, visi dailūs jos bruožai jo veide buvo sušiurkštėję.

— Kiek nori už tą kuiną? — paklausė Knutas.

— Aš jo neparduodu,— atsakė Turbjornas.

— Gal manai, kad aš nevaliosiu užmokėti? — pasakė Knutas.

— Ką aš žinau, ar valiosi, ar ne.

— Vadinas, abejoji? Pagalvok gerai, kad paskui nesigailėtum,— tarė Knutas.

Vaikinas, kuris stovėjo troboje prie sienos ir taršė merginoms plaukus, pasakė savo kaimynui:

— Šį kartą Knutas ne toks drąsus.

Knutas išgirdo.

— Aš ne toks drąsus? Kas taip pasakė? Aš nedrąsus? — sušuko jis.

Vis daugiau žmonių rinkosi aplinkui.

— Iš kelio, pasisaugokit arklio! — šūktelėjo Turbjornas ir pliaukštelėjo botagu; norėjo važiuoti šalin.

— Ar tu man liepei pasitraukti iš kelio? — paklausė Knutas.

— Arkliui sakiau, man reikia važiuoti,— atsakė Turbjornas, bet nepasuko į šalį.

— Ko tu važiuoji tiesiai ant manęs? — paklausė Knutas.

— Tai pasitrauk! — Ir arklys pakėlė aukštyn galvą, kad neatsimuštų į Knuto krūtinę.

Tada Knutas įsikibo į kamanas, o arklys,prisiminęs, kas jam buvo kelyje, pradėjo drebėti. Turbjornui pagailo arklio, kurį pats neseniai be reikalo sumušė. Ir dabar visas jo pyktis kliuvo Knutui. Jis atsikėlė su botagu rankoje.

— Ar mušies? — šaukė Knutas, eidamas artyn.

Turbjornas iššoko iš vežimo.

— Niekingas padare,— pasakė jis išblyškęs kaip lavonas ir padavė vadeles vaikinui, ką tik atėjusiam iš trobos ir pasisiūliusiam palaikyti arklį.

Bet senyvas žmogus, kuris pakilo nuo kėdės prie durų, kai Aslakas baigė pasakoti, priėjo prie Turbjorno ir paėmė už alkūnės.

— Semiundas Granlienas per doras žmogus, kad jo sūnus imtųsi su tokiais mušeikomis,— pasakė jis.

Turbjornas atvėso, o Knutas ėmė šaukti:

— Ar aš mušeika? Toks jis, toks aš, ir mano tėvas ne blogesnis už tavo. Eik šen! Negerai, kad žmonės nežino, katras iš mudviejų stipresnis,— pridūrė jis ir nusimetė kaklaskarę.

— Pažiūrėsim,— tarė Turbjornas.

Tada žmogus, kuris gulėjo troboje ant lovos, pasakė:

— Juodu kaip du katinai, pirma turi įsidrąsinti.

Turbjornas girdėjo, bet neatsakė. Vieni iš būrio nusijuokė, kiti pasakė, kad stačiai bjauru, kiek šiose vestuvėse muštynių, ir kad gėda užpulti svetimą žmogų, kuris ramiausiai norėjo važiuoti savo keliu. Turbjornas pasižvalgė arklio, nes vis tiek ketino važiuoti. Bet vaikinas

jį buvo apgręžęs ir nuvedęs baisiai toli, o pats dabar stovėjo už Turbjorno.

— Ko dairaisi? — paklausė Knutas.— Siunevė toli nuo čia.

— Per daug nesirūpink ja!

— Ne, tokios šventeivos man nerūpi,— tarė Knutas,— bet tau ji, matyt, ataušino visą drąsą.

Turbjornui šito buvo per daug. Jis apsižvalgė tartum ieškodamas patogesnės vietos. Kai kas iš vyresnių bandė skirti juos, sakydami, kad Knutas pakankamai pridaręs triukšmo šiose vestuvėse.

— Man jis nieko nepadarys! — tarė Turbjornas, ir jie, išgirdę šiuos žodžius, nutilo.

O kiti pasakė:

— Tegu apsimuša, paskui bus geri draugai, jau seniai šnairakiuoja į kits kitą.

— Tikrai,— pasakė kažkas,— ir vienas, ir antras nori būti pirmutinis kaime. Dabar mes ir pamatysim.

— Ar niekas iš jūsų nematė čia kito, tokio panašaus į Turbjorną Granlieną? — tarė Knutas.— Man rodos, jis ką tik buvo čia.

— Štai jis čia,— pasakė Turbjornas ir tą pat akimirką tvojo Knutui per dešinę ausį, ir šis susvyravęs atsitrenkė į vyrus, stovinčius aplink.

Pasidarė visai tylu. Knutas atsikėlė ir, netaręs nė žodžio, puolė į priekį; Turbjornas jį pasitiko. Prasidėjo kumštynės, abu norėjo suduoti į krūtinę, bet tiek vienas, tiek antras turėjo daug patyrimo ir neprisileido artyn. Turbjornas pataikė dažniau, ir kai kas sakė, kad jo smūgiai stipresni.

— Šį kartą Knutas sutiko vyrą pagal save,— pasakė tas, kur buvo nuvedęs arklį.— Duokit vietos!

Moterys išlakstė, tik viena pasistojo ant laiptuko, kad geriau matytų. Tai buvo nuotaka. Turbjornas pasižiūrėjo į ją ir stabtelėjo, bet, pamatęs Knuto rankose peilį, prisiminė jos žodžius, kad Knutas piktas žmogus, ir, gerai nusitaikęs, taip tvojo Knutui per riešą, jog peilis iškrito žemėn, o ranka nukaro lyg negyva.

— Ai, kaip tu muši! — pasakė Knutas.

— Ar tikrai? — paklausė Turbjornas ir puolė jį.

Knutui dabar buvo sunku gintis su viena ranka. Turbjornas pakėlęs panešė truputį, o jis nesidavė pargriaunamas. Keletą kartų Turbjornas buvo beverčiąs jį žemėn, ir kitas Knuto vietoj tikrai būtų pasidavęs, bet Knutas buvo stiprus. Turbjornas pradėjo jį vilkti, žmonės

pasitraukė iš kelio, ir Turbjornas apėjo su juo visą kiemą iki prieangio laiptų, čia dar kartą pakėlė jį ir taip dėjo žemėn, kad keliai sulinko, ir Knutas žnektelėjęs išsitiesė grįstoje aikštelėje. Knutas taip ir paliko beguljs, paskui sunkiai sudejavo ir užsimerkė. Turbjornas pakilo ir žvilgtelėjo aukštyn. Jo akys tiesiai pataikė į jaunąją, kuri stovėjo lyg pastirusi ir žiūrėjo į jį.

— Padėkit jam ką nors po galva,— pasakė ji, apsigręžė ir įėjo į trobą.

Pro šalį ėjo dvi senutės, ir viena tarė kitai:

— Viešpatie tu mano, vėl vienas guli, kas gi dabar?

— Knutas Nurhaugas,— atsakė kažkoks vyras.

Tada antroji senutė tarė:

— Dabar gal jau nebebus tiek muštynių. Jie galėtų kur nors kitur savo jėgą rodyti.

— Gerai tu sakai, Randi,— pritarė pirmoji.— Tegu jiems padeda dievas, kad kokį doresnį darbą susigalvotų.

Tie žodžiai keistai paveikė Turbjorną. Jis neatsakė, bet vis tiek stovėjo ir žiūrėjo, kaip žmonės triūsia prie Knuto. Kai kas šnekino Turbjorną, bet šis neatsakinėjo. Paskui nusisuko į šalį ir susimąstė. Staiga prisiminė Siunevę ir labai susigėdo. Galvojo, kaip pasiaiškins jai, ir suprato, kad ne taip lengva atsisakyti muštynių, kaip kadaise manė. Tą akimirką išgirdo už savęs balsą:

— Saugokis, Turbjornai!

Bet nespėjo nė atsisukti, ir kažkas paėmė jį už pečių, prispaudė prie žemės, ir Turbjornas nieko daugiau nejuto, tik baisų skausmą, bet nežinojo kur. Girdėjo aplink balsus, rodos, kažkur kažkas važiavo, ir jis pats važiavo, bet kaip pro miglą.

Šitaip truko labai ilgai, pasidarė šalta ir vėl karšta, paskui pajuto, kad jam taip lengva, taip lengva, kad, rodos, skrenda... ir suprato: jis žengia medžių viršūnėmis, nuo vienos ant kitos, prieina kalno šlaitą, kyla aukštyn — į kalnų pievas, dar aukščiau, į patį aukščiausią kalną. Čia prie jo verkdama pasilenkia Siunevė ir taria, kad jam reikėjo anksčiau pasisakyti. Ji verkia labai graudžiai, sako, kad ir pats galėjo matyti, jog Knutas Nurhaugas jam stovi skersai kelio, visą laiką stovėjo, ir ji turėjusi tekėti už Knuto. Paskui ji švelniai paglosto šoną, ir Turbjornui pasidaro šilta toj vietoj, o Siunevė taip verkia, kad jo marškiniai peršlampa. O Aslakas sėdi ant didelio smailaus akmens ir padeginėja medžių viršūnes, medžiai dega spragėdami, šakos byra ant jo. Aslakas juokiasi išsižiojęs ir sako: „Ne aš, mano motina taip padarė!“

Semiundas, Turbjorno tėvas, stovi šalia ir mėto aukštyn pilnus maišus, debesys juos pagauna ir paskleidžia grūdus lyg kokį rūką,— Turbjornui keista, kad grūdai gali taip pabirti po visą dangų. O kai jis vėl žvilgteli į tėvą, šis pasidaro toks mažytis, toks mažytis, jog pagaliau vos matyti nuo žemės, bet vis tiek mėto maišus vis aukščiau ir aukščiau ir kalba: „Padaryk ir tu šitaip!"

Toli debesyse stovi bažnyčia, o šviesiaplaukė Sulbakeno šeimininkė nuo bokšto moja rausvai geltona skepetaite vienoje rankoje, giesmynu kitoje ir šaukia: „Čia nepateksi tol, kol nesiliausi mušęsis ir keikęs", bet kai geriau pasižiūri, mato, kad ten ne bažnyčia, o Sulbakenas, ir saulė šviečia pro daugybę langų, Turbjornui net akys apraibsta, ir jis užsimerkia...

— Atsargiai, atsargiai, Semiundai! — girdi jis ir pabunda tartum iš miego, pajutęs, kad jį kažkas neša, o kai apsidairo, supranta, kad jis namie, Granliene. Krosnyje dega ugnis, motina stovi šalia ir verkia, o tėvas kaip tik kelia jį ir nori nešti į kitą kambarį. Paskui vėl atsargiai paguldo.

— Jis dar gyvas! — sako tėvas drebančiu balsu ir atsigręžia į motiną.

— Viešpatie gailestingas, jis pramerkė akis! — sušunka motina.— Turbjornai, Turbjornai, vaikeli mano, ką jie tau padarė?

Ji pasilenkia prie sūnaus ir glosto jam skruostus, o jos šiltos ašaros byra jam ant veido. Semiundas nusibraukia rankove akis, švelniai paveda motiną į šalį.

— Verčiau aš jį dabar pernešiu,— taria jis ir pakiša vieną ranką po pečiais, o kitą žemiau nugaros.

— Motin, palaikyk galvą, juk jis pats neturi jėgų.

Motina eina pirma laikydama galvą, Semiundas stengiasi taikyti su ja į koją, ir Turbjornas bemat guli lovoje kitame kambaryje. Jie paguldo jį patogiai, užkloja, ir Semiundas klausia, ar bernas jau išvažiavęs.

— Antai jis! — taria motina, rodydama į langą.

Semiundas jį atsidaro ir šaukia:

— Jei suvažinėsi per valandą, gausi dvigubą algą už metus,— nesvarbu, jei ir arklį nuvarysi.

Tėvas vėl prieina prie lovos. Turbjornas žvelgia į jį didelėmis, skaisčiomis akimis, tėvas irgi pasižiūri į jį ir apsiašaroja.

— Aš žinojau, kad taip bus,— tyliai taria jis, apsisuka ir išeina.

Motina sėdi ant kėdutės sūnaus kojūgaly ir nieko nekalba, tik ver-

kia. Turbjornas nori ką pasakyti, bet neįstengia ir tyli. Jis nenuleidžia akių nuo motinos, o ji niekada nematė jų taip blizgant, niekada nebuvo jos tokios gražios, ir jai atrodo, kad tai blogas ženklas.

— Dieve, pasigailėk jo! — taria ji pagaliau.— Aš žinau, kad Semiundas neištvers, jei jis mus paliks.

Turbjornas žiūri į ją, jo akys ir veidas sustingę. Tas žvilgsnis tarsi perveria kiaurai, ir motina pradeda kalbėti „Tėve mūsų", galvodama, kad jam nedaug beliko gyventi. Taip sėdėdama ji pajunta, koks jis jiems visiems brangus, o namie nėra nei sesers, nei brolio. Tada ji pasiunčia žmogų į pievas pašaukti Ingridos ir jaunesnio brolio, paskui sugrįžta atgal ir vėl atsisėda ton pačion vieton. Turbjornas vis tebežiūri į ją, ir tas žvilgsnis tarsi giesmė pakelia jos mintis nuo žemės aukštyn; senoji Ingebjorga pagarbiai ima Bibliją ir sako:

— Paskaitysiu tau balsiai, ir, matysi, bus geriau.

Ji neturi po ranka akinių, dėl to atsiverčia tą vietą, kurią, dar merga būdama, kone atmintinai mokėjo, tai iš Jono evangelijos. Ji nėra tikra, kad Turbjornas ją girdi, nes jis guli toks pat sustingęs ir tik žiūri į ją, bet vis tiek skaito, jei ne jam, tai sau.

Netrukus parėjo namo Ingrida pakeisti motinos, bet dabar Turbjornas užmigo. Ingrida verkė nesustodama. Tik išėjusi iš pievų, pradėjo verkti pagalvojusi apie Siunevę, kuri nieko nežinojo. Paskui atvažiavo gydytojas ir apžiūrėjo Turbjorną. Jam buvo peiliu perdurtas šonas ir šiaip visas kūnas sumuštas, bet gydytojas nieko nepasakė, niekas jo ir neklausinėjo. Semiundas nuvedė jį į ligonio kambarį ir stovėjo šalia nenuleisdamas akių nuo gydytojo veido. Paskui išlydėjo jį, padėjo įlipti į dviratį vežimaitį ir nusikėlė kepurę, kai gydytojas pasakė atvažiuosiąs rytojaus dieną. Tada atsigręžė į žmoną, kuri buvo išsekusi paskui:

— Jei gydytojas nieko nesako, matyt, pavojinga.

Semiundo lūpos suvirpėjo, jis staigiai apsisuko ir nuėjo per lauką.

Niekas nežinojo, kur jis dingo, nes neparėjo namo nei tą vakarą, nei naktį, sugrįžo tik rytojaus rytą ir atrodė toks paniuręs, kad nė vienas nedrįso jo ko nors klausinėti. O pats tarė:

— Kaip?

— Miegojo,— atsakė Ingrida,— bet toks silpnas, kad negali rankos pakelti.

Tėvas buvo beeinąs į kambarį pasižiūrėti, bet nuo durų grįžo atgal.

Vėl atvažiavo gydytojas, taip pat ir kitą dieną, lankė kasdien ilgą laiką. Turbjornas galėjo kalbėti, bet pajudėti jam dar nebuvo leista. Dažniausiai prie jo sėdėdavo Ingrida, be to, motina ir mažesnis bro-

liukas. Bet jis nieko jų neklausinėjo, o šie taip pat. Tėvas nelankė ligonio, ir šis aiškiai tą pastebėjo. Kai tik prasiverdavo durys, jis suklusdavo, ir namiškiai galvojo, kad jis laukia tėvo. Pagaliau Ingrida paklausė, ar jis nieko daugiau nenorėtų matyti.

— Taip, bet jie turbūt nenori manęs matyti,— atsakė jis.

Buvo papasakota Semiundui, bet šis nieko neatsakė, o tą dieną, kai atvažiavo gydytojas, jo nebuvo namie. Tačiau, pavažiavęs galiuką nuo Granlieno, gydytojas pamatė kelkraštyje sėdintį Semiundą ir laukiantį. Pasisveikinęs Semiundas paklausė apie sūnų.

— Ne juokais jį sudorojo,— trumpai atsakė gydytojas.

— Ar pagis? — paklausė Semiundas, taisydamas arkliui paspręstę.

— Ačiū, gerai bus,— tarė gydytojas.

— Blogai buvo priveržta,— atsakė Semiundas.

Abu patylėjo, gydytojas žiūrėjo į Semiundą, bet šis atsidėjęs triūsė su pakinktais ir nepakėlė akių.

— Klausei, ar jis išgis. Manau, kad išgis,— iš lėto tarė gydytojas.

Semiundas staiga pažvelgė į jį.

— Ar jau praėjo pavojus? — paklausė.

— Jau kelios dienos, kai praėjo,— atsakė gydytojas.

Semiundui sužibo ašaros akyse, jis bandė sulaikyti jas, bet jos vis tiek riedėjo.

— Gėda prisipažinti, kaip aš myliu vaikiną,— kukčiodamas tarė jis.— Bet tikrai, daktare, šaunesnio vyruko nėra visoje parapijoje!

Gydytojui dilgtelėjo širdį.

— Kodėl jūs anksčiau nieko neklausėt? — tarė jis.

— Bijojau,— atsakė Semiundas vėl tramdydamas ašaras, kurių niekaip nepajėgė sulaikyti.— Ir dar tos moterys,— kalbėjo toliau,— visi laukė, kada paklausiu, ir dėl to aš negalėjau.

Gydytojas leido jam nusiraminti, o tada Semiundas pažvelgė jam tiesiai į akis ir staiga paklausė:

— Ar bus jis vėl sveikas kaip buvęs?

— Galimas daiktas; bet dabar dar nieko tikrai negalima pasakyti.

Semiundas nurimo ir susimąstė.

— Galimas daiktas,— sumurmėjo jis, nuleidęs galvą.

Gydytojas nenorėjo jo kalbinti, nes, pažvelgus į tą žmogų, buvo matyti, kad nereikia. Staiga Semiundas kilstelėjo galvą.

— Ačiū, daktare, kad paaiškinot,— tarė jis, padavė ranką ir nuėjo atgal.

Tuo metu Ingrida sėdėjo prie ligonio.

— Jei gali manęs paklausyti, aš tau papasakosiu kai ką apie tėvą,— tarė ji.

— Papasakok,— atsakė jis.

— Tą vakarą, kai pirmą kartą buvo atvažiavęs gydytojas, tėvas išėjo, ir niekas nežinojo, kur jis dingo. O iš tikrųjų jis nuėjo į vestuves, ir ten visi, pamatę jį, išsigando. Jis atsisėdo su visais prie stalo ir ėmė gerti, paskui jaunasis pasakojo, kad tėvas buvęs gerokai įkaušęs. Tada jis pirmiausia ėmė klausinėti apie muštynes, ir žmonės jam papasakojo viską, kaip buvo. Atėjo Knutas, ir tėvas panoro, kad *jis* papasakotų; abu išėjo lauk į tą vietą, kur judu mušėtės. Žmonės išsekė paskui. Tada Knutas papasakojo, kaip tu susibarei su juo, kaip paskui suluošinai jam ranką. Kadangi Knutas nenorėjo daug pasakoti, tėvas atsitiesė ir paklausė, ar ne taip paskui buvo,— ir staiga pastvėrė Knutą už krūtų, pakėlė ir paguldė ant grįstos aikštelės, kur dar tebebuvo tavo kraujo. Kairiąja prispaudęs jį prie žemės, kita ranka tėvas išsitraukė peilį. Knutas išblyško, o visi svečiai nutilo. Kai kas matė, kaip tėvui byrėjo ašaros, bet Knutui jis nieko nedarė. Knutas nė nekrustelėjo. Tėvas pakėlė jį, bet netrukus vėl paguldė. „Sunku tave paleisti",— tarė ir tebelaikė įsmeigęs akis.

Pro šalį ėjo dvi senutės, ir viena pasakė: „Pagalvok apie savo vaikus, Semiundai Granlienai!" Sako, tėvas tuoj paleidęs Knutą ir bemat išėjęs iš sodybos. Knutas taip pat išsėlinęs patrobiais ir daugiau negrįžęs į vestuves.

Vos tik Ingrida baigė pasakoti, atsivėrė durys, ir kažkas pažvelgė į kambarį. Tai buvo tėvas. Ingrida tuoj išėjo, ir Semiundas įėjo į vidų. Ką juodu kalbėjo, niekas nesužinojo. Motina, kuri stovėjo prie durų ir klausėsi, tarėsi kartą nugirdusi, kaip jie kalbėjo, ar jis atgaus sveikatą, ar ne. Bet dėl to ji nebuvo tikra, tačiau eiti į kambarį, kol ten buvo Semiundas, irgi nenorėjo. Iš kambario Semiundas išėjo maloniai nusiteikęs, truputį paraudusiomis akimis.

— Jis tikrai išgis,— eidamas pro šalį, tarė tėvas Ingebjorgai,— bet dievas žino, ar atgaus sveikatą.

Ingebjorga pravirko ir išsekė paskui vyrą laukan. Paskui susėdo abu ant daržinės laiptukų šalia kits kito ir daug ką aptarė.

Kai Ingrida patyliukais vėl grįžo, Turbjorno rankose pamatė skiautelę popieriaus. Jis ramiai, iš lėto jai tarė:

— Paduok Siunevei, kai tik ją sutiksi.

Perskaičiusi laiškelį, Ingrida nusigręžė ir pravirko; jame buvo parašyta:

„Didžiai gerbiamai panelei
Siunevei Sulbaken, Gutormo dukteriai!

Kai perskaitysi šias eilutes, tarp mūsų bus viskas baigta. Aš ne toks, kokį tu norėtum turėti. Tepadeda mums dievas.

Turbjornas Semiundsenas Granlienas"

ŠEŠTAS SKYRIUS

Siunevė rytojaus dieną sužinojo, kad Turbjornas buvo vestuvėse. Turbjorno jaunesnis broliukas atėjęs į pievas jai pranešė, bet Ingrida dar namie pasigavo jį priemenėje ir pamokė, ką reikia sakyti. Dėl to Siunevė sužinojo tik tiek, kad Turbjornui sulūžęs vežimas, kad jis užsukęs į Nurhaugą prašyti pagalbos, kad juodu susikibę su Knutu ir kad Turbjornas truputį sužeistas. Jis gulįs, bet nieko pavojingo nesą. Išgirdusi tokias žinias, Siunevė labiau įtūžo, negu nuliūdo. Ir juo daugiau apie tai galvojo, juo jai buvo skaudžiau. Nors ir kažin kaip jis prisižadėdavo, o vis pasielgdavo taip, kad tėvai turėdavo jam ką prikišti. „Ir vis tiek mes nesiskirsim",— galvojo Siunevė.

Retai kas ateidavo į kalnų pievas, todėl ilgai truko, kol Siunevė ką nauja patyrė. Nežinia jai sunkiai slėgė širdį, ir Ingrida negrįžo atgal, tikriausiai ten kas nors atsitiko. Dabar, gindama vakarais gyvulius namo, Siunevė nebegalėjo taip dainuoti kaip anksčiau, prastai miegojo naktimis, nes ilgėjosi Ingridos. Dėl to dieną jautėsi pavargusi ir buvo dar liūdnesnė. Ji triūsė, šveitė milžtuves ir puodus, slėgė sūrius, spaudė varškę, bet dabar ji dirbo be džiaugsmo, ir jaunesnysis Turbjorno brolis ir dar kitas berniukas, kuris drauge su juo ganė, pradėjo nujausti, kad kažkas buvo tarp jos ir Turbjorno, dėl to jie turėjo daug šnekos.

Praslinkus aštuonioms dienoms, kai Ingrida buvo pašaukta namo, pavakare, Siunevei labiau negu iki tol slėgė širdį. Tiek daug prabėgo laiko, o vis jokios žinios. Pametusi darbus, ji atsisėdo ir ėmė žiūrėti į kaimą; šitaip ji jautėsi nesanti viena, tarsi bendravo su kaimu. Sėdėdama pavargo, pasidėjo galvą ant rankų ir bemat užmigo. Bet kaitino saulė, dėl to ji miegojo neramiai. Sapnavo esanti Sulbakene, palėpės kambarėlyje, kur buvo jos daiktai ir kur ji paprastai miegodavo. Sode smarkiai kvepėjo gėlės, bet ne taip kaip visada, o kitaip, panašiai kaip

viržiai. „Iš kur galėtų sklisti tas kvapas",— pagalvojo ji ir pažvelgė pro atvirą langą. Štai kaip, sode stovėjo Turbjornas ir sodino viržius.

— Mielasis, kam gi tu taip darai? — paklausė ji.

— Gėlės čia neauga,— atsakė jis ir vėl ėmė triūsti sode.

Tada Siunevei pagailo gėlių ir ji paprašė Turbjorną atnešti jas į kambarį.

— Mielai,— tarė jis, surinko gėles ir atnešė jai.

Bet ji buvo ne savo kambarėly palėpėje, jis galėjo prie jos prieiti. Tą pat akimirką atėjo motina.

— Dėl dievo meilės! Argi tu įsileisi tą Granlieno vaikpalaikį? — tarė motina ir pripuolusi užstojo jam kelią.

Bet Turbjornas vis tiek veržėsi pirmyn, ir jiedu ėmė grumtis.

— Mama, mama, jis tik nori man atnešti gėles,— verkdama prašė Siunevė.

— Nieko iš to nebus,— grumdamasi tarė motina.

Siunevė taip išsigando, taip išsigando, nes nežinojo, kuriam linkėti pergalės. Bet nė vienas neturėjo būti įveiktas.

— Saugokit gėles! — šaukė ji, o jie grūmėsi dar smarkiau negu pirma ir jos gražias gėles išmėtė aplinkui. Motina mindžiojo jas. Turbjornas taip pat. Siunevė verkė. Tačiau kai išbarstė gėles, Turbjornas pasidarė baisiai bjaurus, apaugo plaukais, veidas pasidarė didelis, akys piktos, o ilgus nagus suleido į motiną.

— Saugokis, mama! Ar nematai, kad čia visai ne jis, saugokis! — rėkė ji ir norėjo padėti motinai, bet negalėjo pasijudinti iš vietos.

Tada kažkas ją pašaukė, paskui dar kartą. Staiga dingo ir Turbjornas, ir motina. Kažkas vėl pašaukė.

— A-ū! — atsiliepė Siunevė ir pabudo.

— Siuneve! — šaukė kažkas.

— Ko? — atsakė ji ir pakėlė galvą.

— Kur tu? — paklausė balsas.

„Mama šaukia",— pagalvojo Siunevė, atsikėlė ir nuėjo į pievos pakraštį, kur stovėjo motina su pintine vienoje rankoje, o kitą prisidėjusi prie akių žiūrėjo į ją.

— Argi galima šitaip miegoti ant plikos žemės! — tarė motina.

— Mane taip suėmė miegas,— atsakė Siunevė,— priguliau ir nepajutau, kaip užmigau.

— Žiūrėk, vaikeli, daugiau taip nedaryk... Čia tau šį tą atnešiau, kepiau vakar, tėvas taisėsi į ilgesnę kelionę.

Tačiau Siunevė nujautė, kad motina ne dėl to atėjo, ir pagalvojo,

kad ne be reikalo ją sapnavo. Karena, jos motina, buvo, kaip jau sakyta, smulki, neaukšta moteriškė, šviesiaplaukė, mėlynų, judrių akių. Ji truputį šypsodavosi kalbėdama, bet tik tada, kai šnekėdavo su svetimu žmogum. Jos veido bruožai per laiką pasidarė griežtesni, judesiai staigūs, ji visada būdavo užsiėmusi.

Siunevė padėkojo už lauktuves, atsidengė krepšį ir ėmė žiūrėti, ką motina atnešė.

— Paskui, paskui pamatysi,— tarė motina.— Juk tavo milžtuvės dar neplautos. Pirma reikia apsitriūsti, o tik tada ilsėtis.

— Aš tik šiandien.

— Eime, aš tau padėsiu, kad atėjau,— tarė motina, pasikaišydama sijoną.— Reikia pratintis prie tvarkos, vis tiek ar aš matau, ar ne.

Motina nuėjo į pieno kamarą, o Siunevė iš lėto nusekė paskui. Jos išsinešė visus indus laukan ir suplovė. Motina apžiūrėjo jos darbą, pamatė, kad Siunevė neblogai šeimininkauja, visą laiką mokė ją, padėjo apsišvarinti. Taip praėjo valanda ar dvi. Motina triūsdama pasakojo, ką jie veikią namie ir kiek ji turėjusi darbo, kol išleidusi tėvą į kelionę. Paskui paklausė Siunevės, ar neužmirštanti vakarais eidama gulti sukalbėti poterių, paskaityti dievo žodį.

— Jei užmirši, kitą dieną nesiseks darbas,— pridūrė ji.

Baigusios ruoštis nuėjo ir susėdo pievutėje laukti karvių. Vos tik susėdo, motina paklausė apie Ingridą, ar greit ji sugrįš į pievas. Siunevė žinojo ne daugiau už motiną.

— Aha, ko dabar žmonės gali pridaryti,— tarė motina, ir Siunevė gerai suprato, kad ne apie Ingridą ji kalba. Labai norėjo pasukti šneką kitur, bet nedrįso.

— Kai žmogus pamiršta dievą, gali jo pasigesti tada, kada mažiausiai tikisi,— kalbėjo motina.

Siunevė nieko neatsakė.

— Taigi, aš visada sakydavau: iš to vaikino nieko neišeis. Šitaip elgiasi, fu!

Jos sėdėjo ir žiūrėjo į slėnį, į kita kitą nepasukdamos akių.

— Ar girdėjai, kaip jo reikalai? — paklausė motina, dirstelėjusi į ją.

— Ne,— atsiliepė Siunevė.

— Sako, labai prasti,— tarė motina.

Siunevei ėmė slėgti krūtinę.

— Ar pavojinga? — paklausė.

— Šonas peiliu perdurtas, ir taip visas smarkiai sumuštas.

Siunevė pajuto, kaip išraudo visa. Ji staigiai nusisuko į šalį, kad motina nepamatytų.

— Bet šiaip gal nieko baisaus? — paklausė kuo ramiau, tačiau motina pastebėjo, kaip kilnojasi jos krūtinė, dėl to atsakė:

— Ne, nieko.

Tada Siunevė pradėjo nutuokti, kad tikrai atsitiko nelaimė.

— Ar jis guli? — paklausė.

— Dieve mano, aišku, guli... Gaila tėvų, tokie geri žmonės. Ir sūnų gerai auklėjo, dėl to viešpats jų nebaus.

Siunevei taip suspaudė širdį, kad ji nežinojo, ką daryti, o motina kalbėjo toliau:

— Dabar pamatėm, kaip gerai, kad niekas su juo nesujungė savęs. Viešpats viską pakreipia į gerą pusę.

Siunevei svaigo galva, rodėsi, kad tuoj nusiris į pakalnę.

— Aš visada sakydavau tėvui: „Saugok mus, viešpatie, mes teturime tą vienintelę dukterį, ją reikia saugoti". Jis truputį minkštos širdies, tavo tėvas, nors ir labai doras. Ir gerai, kad jis visada ieško patarimo dievo žodyje, o dievas visada padės.

Vos tik pagalvojo apie tėvą, koks jis visada būdavo geras, Siunevei dar sunkiau pasidarė sulaikyti ašaras. Ir šį kartą negelbėjo jokios pastangos. Siunevė pradėjo verkti.

— Tu verki? — paklausė motina ir pasižiūrėjo į ją, bet veido nepamatė.

— Taip, aš pagalvojau apie tėtę, ir...— Ir ašaros pilte pasipylė iš akių.

— Vaikeli mano mielas, kas tau atsitiko?

— Nežinau... Taip man užėjo... gali jam kokia nelaimė atsitikti kelyje,— šniurpščiojo Siunevė.

— Ką čia kalbi,— tarė motina.— Kas gi jam gali atsitikti? Važiuojant į miestą tokiu lygiu keliu?

— Taip, bet pagalvok... kaip atsitiko... jam,— šniurpščiojo Siunevė.

— Jam!.. Bet tavo tėvas, manau, nelėks kaip beprotis. *Jis* grįš namo tikrai sveikutėlis, jei dievas jį saugos.

Motina susimąstė, matydama, kad duktė vis nesiliauja ašarojusi, ir staiga tarė:

— Daug yra pasaulyje dalykų, kuriuos sunku išgyventi, bet reikia guostis tuo, kad galėjo būti dar blogiau.

— Prasta tokia paguoda,— tarė Siunevė, graudžiai verkdama.

Motina nedrįso pasakyti, ką galvojo, ir tik tarė:

— Dievas pats sutvarko daugelį dalykų kaip mums geriau, panašiai, matyt, ir šį kartą buvo.

Motina atsikėlė, nes ant kalno pradėjo mykti karvės, suskambo varpeliai, šūkavo vaikai, soti ir rami banda iš lėto leidosi žemyn. Karena stovėjo ir laukė, paskui paprašė Siunevės, kad padėtų jai pasitikti bandą. Siunevė taip pat atsikėlė ir nuėjo paskui motiną, bet žengė labai pamažu.

Karena Sulbaken sveikino savo bandą. Karvės ėjo viena paskui kitą ir, pažinusios ją, mykė. Karena glostė jas, šnekino ir pralinksmėjo pamačiusi, kaip jos visos gerai atsiganiusios.

— Taip,— tarė ji,— dievas pagelbsti tam, kas jo neužmiršta.

Ji padėjo suvarinėti karves, nes Siunevei šiandien nesisekė darbas. Motina nieko jai nesakė, padėjo ir pamilžti, nors užtruko pievose ilgiau, negu buvo ketinusi. Kai iškošė pieną, motina susiruošė namo, ir Siunevė norėjo ją palydėti.

— Ne, nereikia,— tarė motina.— Tikriausiai esi pavargusi ir nori pailsėti.

Ji pasiėmė tuščią krepšį, padavė jai ranką ir, žiūrėdama tiesiai į akis, pasakė:

— Vėl greitai ateisiu pažiūrėti, kaip tau sekasi. Nepamiršk saviškių ir nesirūpink kitais!

Vos tik motina dingo iš akių, Siunevė pradėjo galvoti, kaip jai kuo greičiausiai nusiųsti ką nors į Granlieną. Pasišaukė Turbjorno brolį, norėjo jį siųsti į kaimą, bet kai šis atėjo, Siunevė nesiryžo, todėl tarė: „Tiek to, nieko“. Ji galvojo eiti pati. Norėjo sužinoti tiesą, o Ingrida, besarmatė, neatsiuntė jokios žinios. Naktis buvo labai šviesi, ir sodyba ne taip jau toli, kad ji negalėtų nueiti, kai toks reikalas. Šitaip galvodama, prisiminė visa, ką buvo sakiusi motina, ir vėl pravirko. Bet ilgai negaišusi užsisupo skepetą ir išėjo užuolankomis, kad nepastebėtų vaikai.

Juo toliau, juo labiau skubėjo ir galiausiai pasileido tekina taku žemyn, net smulkūs akmenukai riedėjo ir gąsdino ją. Nors ir žinojo, kad tai tik akmenys, vis tiek atrodė, jog kažkas yra šalia, užtat turėjo sustoti ir pasiklausyti. Tačiau nieko nebuvo aplink, ir ji bėgo dar greičiau. Bėgdama užšoko ant didoko akmens, kurio vienas galas buvo įlindęs į žemę, bet akmuo išsprūdo ir nuriedėjo pro jos kojas, smarkiai bildėdamas ir laužydamas brūzgyną. Siunevė išsigando, bet dar labiau nustėro, kai pamatė, kad kažkas pakilo ir nuėjo taku žemyn. Iš pradžių

Siunevė pagalvojo, kad koks žvėris, ir stabtelėjo užgniaužusi kvapą. Šmėkla kelyje taip pat sustojo.

— A-ū! — sušuko.

Tai buvo motina! Pirmiausia Siunevė puolė į šalį ir pasislėpė. Ilgai tupėjo laukdama ir žiūrėdama, ar pažino ją motina ir ar negrįžta atgal. Bet motina negrįžo. Paskui dar gerokai palaukė, kad motina kuo toliau nueitų. Tada pakilo ir jau ėjo lėčiau ir netrukus pasiekė sodybą.

Pamačiusi Granlieną, Siunevė vėl pasijuto nesmagiai ir juo ėjo artyn, juo labiau jaudinosi. Čia visa buvo nurimę, pasieny sustatyti darbo įrankiai, malkos suskaldytos ir sukrautos į krūvą, į trinką įbestas kirvis. Siunevė praėjo pro šalį ir pasuko prie durų. Ji vėl stabtelėjo, apsidairė ir pasiklausė, bet nieko nebuvo girdėti. Taip stovėdama ir nedrįsdama eiti į antrą aukštą pas Ingridą, Siunevė pagalvojo, kad turbūt tokią pat naktį prieš keletą metų Turbjornas buvo atėjęs į Sulbakeną ir pasodino jai gėles. Paskui greitai nusiavė kurpaites ir tyliai užlipo laiptais.

Ingrida labai nusigando, kai pažadinta išvydo Siunevę.

— Kaip jo sveikata? — sušnibždėjo Siunevė.

Ingrida tuoj atsitokėjo ir norėjo pirma šį tą užsivilkti, kad nereikėtų staigiai atsakyti. Tačiau Siunevė atsisėdo ant lovos krašto, paliepė jai gulėti ir dar kartą paklausė.

— Dabar geresnė,— sušnibždėjo Ingrida.— Aš vėl greitai sugrįšiu į pievas.

— Mieloji Ingrida, neslėpk nuo manęs; nieko blogiau tu man nepasakysi, kiek aš visko prisigalvojau.

Ingrida vis dar bandė per daug neišsitarti, bet Siunevė įsibaiminusi ragino ją, ir nebuvo kada išsisukinėti. Viena pašnibždomis klausinėjo, kita pašnibždomis atsakinėjo, ir nuo nepaprastos tylos klausimai ir atsakymai atrodė dar rimtesni, stojo tokia iškilminga valanda, kai drįstama pažiūrėti skaudžiausiai tiesai į akis. Tačiau abiem atrodė, kad šį kartą Turbjornas mažai kaltas ir ne tiek jį reikia smerkti, kiek gailėtis. Tada abi ėmė verkti, tik tyliai, o labiausiai verkė Siunevė; ji sėdėjo susigūžusi ant lovos krašto. Ingrida ją bandė pralinksminti, priminė, kaip jiems buvę gera visiems trims drauge, tačiau, kaip dažnai esti, bent mažiausias saulėtų dienų prisiminimas liūdesio valandą išspaudžia ašaras.

— Ar jis klausinėjo apie mane? — pašnibždėjo Siunevė.

— Jis beveik nekalba.

Ingrida prisiminė laiškelį, ir jai suspaudė širdį.

— Gal negali kalbėti?

— Nežinau... Užtat turbūt daug galvoja.

— Ar skaito?

— Mama jam skaito. Dabar ji turi kasdien skaityti.

— O ką jis sako?

— Žinai, beveik nieko nesako. Tik guli ir žiūri.

— Ar tam dažytam kambary guli?

— Taip.

— Ir atsisukęs į langą?

— Taip.

Abi patylėjo. Tada Ingrida tarė:

— Ta mažytė švento Jono skulptūrėlė, kurią tu jam kadaise padovanojai, kabo lange ir supasi.

— Dabar man vis tiek,— staiga ryžtingai tarė Siunevė,— niekas kaip gyvas neprivers manęs jo atsisakyti, kas bus, tas!

Ingridai skaudžiai nugėlė širdį.

— Gydytojas nežino, ar jis vėl atgaus sveikatą,— sušnibždėjo ji.

Siunevė pakėlė galvą, stengdamasi sulaikyti ašaras, ir pasižiūrėjo į ją, bet nepasakė nė žodžio, paskui vėl panarino ir susimąstė. Paskutinės ašaros lėtai nuriedėjo skruostais, o daugiau nepasirodė. Sėdėjo susinėrusi rankas, nė nekrustelėdama; rodos, ji kažkam rimtai pasiryžo. Tada staigiai pakilo, šyptelėjo, pasilenkė prie Ingridos ir karštai, stipriai ją pabučiavo.

— Jeigu jis liks be sveikatos, aš jį slaugysiu. Dabar pasikalbėsiu su savo tėvais.

Ingridą labai sujaudino tie žodžiai, tačiau, nespėjusi nieko pasakyti, pajuto, kaip Siunevė sugriebė jos ranką:

— Sudie, Ingrida! Aš viena pareisiu.— Ir ji kaipmat apsisuko.

— Turiu tau laiškelį,— sušnibždėjo Ingrida.

— Laiškelį? — paklausė Siunevė.

Ingrida tuoj išlipo iš lovos, surado laiškelį ir priėjo prie jos. Kaire ranka užkišo jai už liemenėlės, o dešine apkabino kaklą ir ją pabučiavo; Siunevė pajuto, kaip jos veidu nuriedėjo didelės, šiltos Ingridos ašaros. Paskui Ingrida ją išleido tyliai pro duris ir užsikabino neturėdama drąsos pažiūrėti, kas bus toliau.

Siunevė patyliukais nulipo vienom kojinėm žemyn, galvoje pynėsi daugybė minčių, ji netyčia subildėjo, nusigando, išpuolė iš prieangio ir, pasigriebusi į rankas kurpaites, perbėgo tekina patrobiais per kiemą iki pat vartų. Čia ji stabtelėjo, apsiavė kojas ir ėmė greitai lipti prieš

kalną, nes kraujas dar tebekunkuliavo. Ji ėjo niūniuodama ir juo toliau, juo labiau skubėjo, bet pagaliau taip pailso, kad turėjo atsisėsti. Ir tada atsiminė laiškelį...

Kai rytojaus rytą sulojo šuo, pabudo berniukai, reikėjo milžti ir ginti karves, Siunevė dar nebuvo parėjusi.

Berniukai sustoję suko galvas, kur ji galėjo dingti, o paskui dar pamatė, kad ji nebuvo nė atsigulusi,— tada ir pasirodė Siunevė. Ji buvo labai išblyškusi ir tyli. Netarusi nė žodžio, nuėjo virti berniukams pusryčių, sutaisė priešpiečių, o tada padėjo pamilžti karves.

Migla dar tebegaubė kalnus, rausva viržių pieva spindėjo nuo rasos, dvelkė vėsa. Kai sulodavo šuo, iš visų pusių atsiliepdavo aidas. Buvo paleisti galvijai. Karvės mykė pajutusios gaivų orą ir viena paskui kitą skubėjo pro vartus, o ten tupėjo šuo, kuris pasitiko kiekvieną ir nedavė eiti toliau, tik kai paskutinė karvė išėjo pro vartus, tada paleido visas. Kalnais aidėjo varpelių skambesys, lojo šuo, net ausyse spengė, berniukai stengėsi išrėkti už kits kitą smarkiau.

Siunevė pabėgo nuo viso šio triukšmo ir nuėjusi atsisėdo toj vietoj, kur su Ingrida mėgdavo sėdėti. Ji neverkė, sėdėjo tyliai ir žiūrėjo įsmeigusi akis; retkarčiais pasigirsdavo skambūs garsai, kurie juo toliau, juo buvo darnesni. Siunevė pradėjo tyliai niūniuoti, paskui truputį garsiau, o galiausiai skardžiu, tvirtu balsu užtraukė dainą. Tą dainą ji buvo sugalvojusi pagal kitą, kurią mokėjo nuo vaikystės.

Dėkoju tau už visas dienas,
pilnas drugelių, vaikystės juoko.
Maniau — dainuosi tu man dainas
ir paskutiniam rudenio šokiui.

Maniau — mes žaisim visad kartu
nuo pat baltųjų berželių klony
ligi sodybos namų aukštų,
ligi raudonų bažnyčios bonių.

Tavęs aš laukiau tiek vakarų —
rasojo akys, eglės šlamėjo,
laukuos šešėliai slinko būriu —
atrasti kelio vis nemokėjai.

Tikėjau, laukiau: sužibs aušra,
galbūt saulutė parodys kelią.
Diena nušvinta — o jo nėra,
diena užgęsta — ir širdį gelia.

Prikaltas žvilgsnis prie tolumos.
Nenoriu nieko. Netraukia niekas.
Įskaudo akys... Beržai rymos
žali, geltoni. Lietus ir sniegas.

Paguodą kokią tu man žadi?
Ten, ant kalnelio, bažnyčios bokštai?
Tenai tik eiti manęs nevadink.
Juk jo nebus. Jo tik aš trokštu.

Aš nežinau gi, kodėl šalia
sodybas mūsų sudėjo dievas,
takus išpynė melsvam šile,
išbristi leido žieduotas pievas?

Aš nežinau gi, ko taip arti
bažnyčioj suolus mūsų sustatė?
Kodėl man leido tave matyt
ir nesulaukti tūkstančius metų?..

SEPTINTAS SKYRIUS

Praslinko nemaža laiko, ir vieną dieną Gutormas Sulbakenas su Karena sėdėjo didelėje, šviesioje troboje Sulbakene ir skaitė kits kitam naujas knygas, kurias gavo iš miesto. Priešpiet jie buvo bažnyčioje, nes buvo sekmadienis, paskui pavaikščiojo po laukus, apžiūrėjo javus, pagalvojo, kurį sklypą palikti pūdymui, kurį užsėti ateinančiais metais. Abu ėjo iš vieno lauko į kitą ir džiaugėsi, kad jiems gerai sekasi ūkininkauti.

— Dievai žino, kas čia šeimininkaus, kai mūsų nebus,— tarė Karena.

Gutormas pasivadino ją į vidų ir pasiūlė paskaityti naujų knygų, „nes apie tokius daiktus geriau negalvoti“.

Tačiau, peržvelgusi naujas knygas, Karena pasakė, kad senosios esančios geresnės.

— Žmonės dabar tik nurašinėja senas knygas.

— Kas nors nauja vis tiek yra. Semiundas man šiandien sakė bažnyčioje, kad vaikuose galima atpažinti tėvus.

— Judu su Semiundu šiandien daug kalbėjotės.

— Semiundas protingas vyras.

— Tik bijau, kad per mažai rūpinasi dievu ir išganymu.

Gutormas nieko neatsakė.

— Kur dingo Siunevė? — paklausė motina.

— Aukštai, savo kambary,— atsakė jis.

— Tu pats neseniai buvai pas ją. Kaip ji jaučiasi?

— Nekaip...

— Nereikėjo jos vienos palikti.

— Atėjo svečių.

Žmona patylėjo.

— Kas?

— Granlieno Ingrida.

— Aš maniau, kad ji dar pievose.

— Šiandien buvo parėjusi namo išleisti motinos į bažnyčią.

— Teisybė, juk mes ją matėm.

— Daug jai vargo.

— Visiems užtenka vargo, bet kaip pasiklosi, taip ir išmiegosi.

Gutormas nieko neatsakė. Po valandėlės Karena tarė:

— Šiandien visi iš Granlieno buvo bažnyčioje, be Ingridos.

— Juk pirmą kartą visi norėjo palydėti Turbjorną.

— Kaip jis blogai atrodo.

— Nėra ko ir tikėtis geriau, aš stebiuosi, kad jis dar taip atrodo.

— Gerokai nukentėjo už savo išdaigas.

Gutormas nuleido akis ir po kiek laiko tarė:

— Juk jis dar labai jaunas.

— Nematyti, kad jis pasikeistų. Negali juo pasitikėti.

Gutormas sėdėjo atsirėmęs alkūnėmis į stalą ir vartė rankose knygą, paskui atsiskleidė ją ir, lyg pradėjęs tyliai skaityti, pasakė:

— Nėra abejonės, kad jis vėl bus toks sveikas, kaip buvo.

Motina irgi pasiėmė knygą.

— Labai gerai, juk toks gražus vyrukas,— pasakė ji.— Tegu pamoko jį dievas, kur geriau dėti savo jėgą.

Abu vėl paskaitė; tada, versdamas lapą, Gutormas tarė:

— Šiandien jis nė karto nepažvelgė į ją.

— Taip, ir aš pastebėjau, kad jis nesikėlė iš suolo tol, kol ji nebuvo išėjusi iš bažnyčios.

Po kiek laiko Gutormas vėl tarė:

— Manai, kad jis ją užmiršo?

— Labai gerai būtų.

Gutormas skaitė toliau, o žmona tik vartė knygą.

— Man nepatinka, kad Ingrida taip ilgai pas mus sėdi,— vėl prabilo ji.

— Siunevė beveik neturi daugiau su kuo pasikalbėti.

— Ji turi mus.

Gutormas pasižiūrėjo į žmoną.

— Nebūkim per daug griežti.

Žmona patylėjo, o po kiek laiko pridūrė:

— Juk aš niekad nedraudžiau jai ateiti.

Tėvas užvertė knygą, atsikėlė ir pasižiūrėjo pro langą.

— Antai Ingrida jau išeina,— tarė jis.

Vos tik išgirdo tuos žodžius, motina bemat išėjo lauk. Tėvas ilgai stovėjo prie lango, paskui apsisuko ir ėmė vaikštinėti po kambarį. Kai žmona sugrįžo, jis sustojo.

— Kaip maniau, taip ir yra,— pasakė ji.— Siunevė sėdi ir verkia, tik kai aš įėjau, pradėjo neva kuistis po skrynią.— Paskui, palingavusi galvą, kalbėjo toliau: — Tikrai negerai, kad Ingrida pas mus ateina.

Karena pradėjo taisyti vakarienę, čia išeidavo, čia vėl įeidavo į kambarį. Vienu tarpu, kai jos nebuvo, įėjo Siunevė, tyli, užsiverkusi. Eidama pro tėvą, pasižiūrėjo jam tiesiai į akis, paskui atsisėdo prie stalo ir pasiėmė knygą. Tačiau po kiek laiko užskleidė ją ir nuėjusi paklausė motinos, ar nereikia ko padėti.

— Labai gerai, kad padėsi,— atsakė ši,— dirbti visiems sveika.

Siunevė pradėjo dengti stalą, kuris stovėjo palangėje. Tėvas iki šiol vis vaikščiojo po kambarį, o dabar priėjo prie lango ir pasižiūrėjo.

— Manau, kad miežiai dar sukils, kur lietus išguldė,— pasakė jis.

Siunevė priėjo prie tėvo ir taip pat pasižiūrėjo pro langą. Tėvas grįžtelėjo, bet, pamatęs, kad žmona kambaryje, tik paglostė viena ranka Siunevei galvą ir vėl pradėjo vaikščioti.

Visi susėdo ir ėmė tyliai valgyti. Tą dieną ir prieš valgį, ir po valgio

maldą kalbėjo motina, o po vakarienės ji dar pasiūlė paskaityti ir pagiedoti. Taip jie ir padarė.

— Dievo žodis suteikia ramybę, o tai didžiausia namų palaima,— tarė motina ir pasižiūrėjo į Siunevę, kuri sėdėjo nuleidusi akis.— Dabar aš jums papasakosiu vieną atsitikimą,— kalbėjo toliau šeimininkė. Kiekvienas žodis bus teisybė, ir ne pro šalį įsidėti į galvą.

Ir ji pradėjo pasakoti:

— Kai dar buvau jauna, Hauge gyveno mergaitė, seno, mokyto lensmano anūkė. Jis anksti parsivežė ją pas save, norėdamas pasidžiaugti senatvėje, mokė, žinoma, dievo žodžio ir gero elgesio. Ji buvo labai sumani, mokėsi su noru ir ilgainiui pralenkė mus visus. Sulaukusi penkiolikos metų, ji skaitė ir skaičiavo, mokėjo atmintinai visus savo vadovėlius ir dvidešimt penkis Biblijos skyrius. Rodos, kaip šiandien viską atsimenu. Ji labiau mėgo skaityti negu šokti, dėl to retai nueidavo į pasilinksminimus, o dažniau sėdėdavo senelio kambaryje palėpėje, kur buvo daugybė knygų. Kai ją sutikdavome, visada atrodydavo, kad jos mintys kažkur kitur, ir mes sakydavom kits kitam: „Tai kad būtume tokie protingi kaip Karena Haugen". Ji buvo vienintelė senelio įpėdinė, ir jai piršosi daug gerų vaikinų, tačiau ji visus atstūmė. Tuo tarpu namo grįžo pastoriaus sūnus. Mokslo baigti jam nenusisekė, nes jo galva buvo labiau pramušta visokioms kvailystėms ir blogiems dalykams negu geriems, be to, įprato girtuokliauti. „Saugokis jo! — sakydavo senasis lensmanas.— Aš daug esu turėjęs reikalų su tokiais ponais ir žinau, kad jie kur kas mažiau verti pasitikėjimo negu ūkininkai". Karena visada klausydavo senelio patarimų ir, kai vėliau netyčia sutiko pastoraitį, pasitraukė jam iš kelio. Bet jis ėmė ją persekioti. Galiausiai ji niekur negalėdavo išeiti, nes visur sutikdavo jį. „Atstok nuo manęs,— sakydavo jam,— vis tiek nieko nelaimėsi!" Bet jis nesiliovė sekiojęs, ir pagaliau ji turėjo sustoti ir išklausyti. Jis buvo labai gražus vaikinas, bet kai prisipažino negalįs be jos gyventi, ji nusigando. Jis slankiodavo aplink namus, bet ji neišeidavo; naktimis stovėdavo po jos langu, bet ji nepasirodydavo, sakėsi pasidarysiąs sau galą, bet Karena nepasidavė. Tada jis vėl pradėjo gerti. „Saugokis, tai tik velnio monai",— sakydavo senasis lensmanas. Ir vieną kartą pastoraitis staiga pasirodė jos kambaryje. Niekas nežinojo, kaip jis ten pateko. „Dabar aš nužudysiu tave",— pasakė. „Žudyk, jei tau dėl to bus geriau!" — atsakė ji. Bet pastoraitis ėmė verkti ir sakyti, kad tik ji galinti padaryti iš jo dorą žmogų. „Pasistenk bent pusę metų negirtuokliauti",— tarė ji. Ir jis pusę metų neėmė nė lašo į burną. „Ar dabar tu manim ti-

ki?“ — paklausė. „Tik tada patikėsiu, kai tu pusę metų neisi į jokias puotas ir pasilinksminimus“. Jis paklausė. „Ar dabar manim tiki?“ — vėl paklausė. „Tada patikėsiu, kai nuvažiuosi ir pabaigsi pastoriaus mokslus“. Ir šį kartą jis padarė, kaip ji norėjo, ir po metų grįžo galutinai mokslus baigęs pastorius. „Ar dabar tu manim tiki?“ — paklausė. Jis buvo su pastoriaus drabužiais. „Norėčiau keletą kartų išgirsti, kaip tu skelbi dievo žodį“,— atsakė Karena. Ir jis atliko pareigas nuoširdžiai ir tyrai, kaip ir derėjo tikram bažnyčios tarnui. Kalbėjo apie savo nuodėmes ir kaip lengva jas pačiam nugalėti, tik reikia padaryti pradžią, ir kaip gera pajusti dievo globą. Tada vėl atėjo pas Kareną. „Taip, dabar aš tikiu, kad tu gyvensi taip, kaip kitus mokai,— atsakė Karena,— ir noriu pridurti, kad aš jau treji metai esu susižadėjusi su Andersu Haugenu, savo pusbroliu; ateinantį sekmadienį tu paskelbsi mūsų užsakus“.

Motina baigė pasakoti. Iš pradžių Siunevė visai nekreipė dėmesio, paskui ėmė vis atidžiau klausytis, o galiausiai sekė kiekvieną žodį.

— Ar jau viskas? — paklausė persigandusi.

— Viskas,— atsakė motina.

Gutormas pasižiūrėjo į žmoną; ši nedrąsiai pasuko akis į šalį ir po kiek laiko, braukdama pirštu per stalą, vėl prabilo:

— Gal dar ir ne visai viskas... Bet juk vis tiek.

— O kaip paskui buvo? — paklausė Siunevė, atsisukusi į tėvą, nes pagalvojo, kad jis žino.

— Gal taip ir buvo, bet, anot motinos, juk vis tiek.

— O kas jam atsitiko? — paklausė Siunevė.

— Kaip tik čia ir svarbiausia,— atsakė tėvas ir pasižiūrėjo į motiną.

Ši sėdėjo atsilošusi į sieną ir žiūrėjo į juos.

— Ar jis buvo nelaimingas? — tyliai paklausė Siunevė.

— Sakiau, kad jau viskas, tai ir viskas,— atsakė motina ir atsistojo.

Tėvas taip pat atsikėlė nuo stalo, paskui — Siunevė.

AŠTUNTAS SKYRIUS

Po kelių savaičių, anksti rytą, visa Sulbakenų šeima susitaisė į bažnyčią. Buvo konfirmacijos diena — šįmet anksčiau negu paprastai,— ir tokia proga visi sodiečiai išsiruošdavo į bažnyčią, o namus palikdavo užrakintus. Važiuoti nenorėjo, nes oras buvo giedras, nors iš ryto šaltokas ir vėjuotas, bet diena tikrai turėjo būti graži. Kelias ėjo palei kaimą, pro Granlieną, paskui suko į dešinę, o nuo čia dar gerokas galas tiesiai iki pat bažnyčios. Javai daugiausia jau buvo nupjauti ir sustatyti į gubas, karvės kone visur pargintos iš kalnų ir ganėsi pririštos. Pievose daiktais žaliavo atolas, o kur žemė prastesnė, žolė atrodė pilkšvai balta. Iš visų pusių ošė margas miškas, beržai jau ligūsti, epušės visai pageltusios, šermukšnių lapai nudžiūvę ir susiraukšlėję, bet šakos apkibusios uogų kekėmis. Keletą dienų smarkiai lijo, ir pakelės krūmai, šiaip visada aptekę dulkėmis, dabar buvo švarūs, atgiję. Tačiau kalnų šlaitai pradėjo rūsčiau grasinti slėniui, ypač kai įsisiautėjęs ruduo nunuogino jį ir padarė niūresnį, o kalnų upokšniai, kurie vasarą tik retkarčiais atkusdavo, dabar patvinę šniokšdami kulvirtomis lėkė žemyn. Granlieno upelis bėgo sunkesniu ir nepatogiu keliu, ypač kai pasiekė Granlieno uolas, kur kalnai nebenorėjo toliau jo lydėti ir staigiai traukėsi atgal. Čia jis, atsitrenkęs į uolą, kriokdamas taip puolė žemyn, kad net kalnai drebėjo. Už išdavystę kalnai gaudavo pylos, nes upokšnis ūžteldavo jiems tiesiai į akis šalto vandens srautą. Vienas smalsus alksnio krūmas, prilindęs artyn prie skardžio krašto, buvo kone nuplėštas srovės ir aikčiojo vandens maudyklėje, nes šiandien upelis nebuvo šykštus.

Turbjornas, jo tėvai, brolis su seserimi ir visa šeimyna ėjo kaip tik pro šalį ir žiūrėjo į upelį. Turbjornas buvo jau pasveikęs ir kaip seniau padėdavo tėvui savo tvirta ranka. Dabar jie visada būdavo drauge, taip pat ir šiandien.

— Man rodos, kad Sulbakenai eina paskui mus,— prabilo tėvas.

Turbjornas neatsigręžė, o motina tarė:

— Aha, tikrai... bet aš nematau... a, antai, jie toliau.

Ar dėl to, kad Granlieno žmonės paspartino žingsnį, ar dėl to, kad anie sulėtino, tarpas tarp jų ėjo vis didyn ir didyn, ir pagaliau jie vos galėjo matyti vieni kitus. Atrodė, jog šiandien bažnyčioje bus labai daug žmonių; visas ilgas kelias knibždėjo pėsčių, važiuotų ir raitų; arkliai buvo gerai atsiganę rudeniop ir kone atpratę nuo būrio, dėl to žvengė, nerimavo, ir kelionė buvo pavojinga, bet labai gyva.

Juo arčiau bažnyčios, juo didesnį triukšmą kėlė arkliai. Ką tik atvykę garsiai sveikino tuos, kurie jau stovėjo pririšti, o pastarieji plėšė vadeles, trypė užpakalinėmis kojomis ir žvengė pamatę naujai atvykusius. Viso kaimo šunys, kurie per savaitę pririšti namie girdėdavo vieni kitus lojant, urgzdavo ir erzindavosi, dabar susitiko prie bažnyčios ir tučtuojau puolė įnirtingai peštis čia po porą, čia didžiulėmis gaujomis lakstydami laukais. O žmonės stovėjo ramiai palei bažnyčios mūrą ir panamiais, šnekučiavosi patyliukais ir tik iš šalies žvilgčiojo vieni į kitus. Kelias, kuris ėjo palei šventoriaus mūrą, nebuvo platus, be to, iš antro šono prie kits kito tankiai glaudėsi namai; tad moterys stovėjo palei mūrą, o vyrai priešais, namų pasieniais. Tik vėliau jie drįso prieiti vieni prie kitų, todėl jei iš tolo pamatydavo pažįstamų, kol kas apsimesdavo nepažįstą — nebent taip arti susidurdavo, jog negalėdavo išvengti nepasisveikinę. Bet tada stovėdavo pasisukę nuo vieni kitų ir, persitarę keletu žodžių, eidavo kur stovėję. Kai Granlieno žmonės atėjo prie bažnyčios, triukšmas jau buvo kiek aprimęs. Semiundas nelabai su kuo turėjo sveikintis, dėl to jie greitai praėjo pro išsieiliavusius žmones. O moterys bemat susitiko pažįstamų ir pasiliko stovėti prie jų. Dėl to, kai metas buvo eiti į bažnyčią, vyrai turėjo grįžti atgal pasitikti moterų. Tuo laiku atidardėjo iš eilės trys vežimai, jie lėkė greičiau už kitus ir sustojo tik tada, kai įstrigo žmonių tankumyne. Semiundas ir Turbjornas, vos nepakliuvę po ratais, abu iš karto pakėlė akis: pirmame vežime sėdėjo Knutas Nurhaugas su kažkokiu seniu, antrame — jo sesuo su vyru, trečiame — kiti namiškiai. Tėvas ir sūnus susižvalgė. Semiundas nė kiek nepasikeitė. Turbjornas baisiai išblyško. Juodu nusigręžė ir ėmė žvalgytis į šalis. Tada pamatė Sulbakeno šeimyną, kuri buvo sustojusi tiesiai prieš juos ir sveikinosi su Ingebjorga ir Ingrida. Tačiau į jų tarpą įsibrovė Nurhaugų vežimai, pokalbis nutrūko, visų akys nulydėjo važiuojančius, ir tik po gero laiko jie vėl galėjo kalbėtis toliau. Kai labai nustebę atsitokėjo ir ėmė dairytis, kaip pereiti per gatvę, pamatė Turbjorną ir Semiundą, kurie stovėjo ir žiūrėjo į juos. Gutormas Sulbakenas nusigręžė, o žmona tučtuojau dirstelėjo į Turbjorną, norėdama pamatyti, kur jis žiūri. Siunevė, pajutusi Turbjorno žvilgsnį, atsisuko į Granlieno Ingridą ir paėmė jai už rankos, tarsi norėdama pasisveikinti, nors jau anksčiau buvo pasisveikinusi. Bet visi staiga pajuto, kad ir samdiniai, ir pažįstami sužiuro į juos. Tada Semiundas priėjo tiesiai prie Gutormo ir, nežiūrėdamas į akis, padavė jam ranką:

— Sveiki gyvi!

— Ačiū!

Taip pat ir žmoną pasveikino. Karena atsakė „ačiū", bet nepakėlė akių. Paskui tėvą priėjo Turbjornas ir taip pat pasisveikino. Tėvas tuo tarpu sveikino Siunevę, nes ją pirmiausia pamatė. Ji pasižiūrėjo į jį ir užmiršo pasakyti „ačiū". Tuoj pat priėjo Turbjornas. Turbjornas nieko nepasakė, Siunevė taip pat, tik paspaudė vienas kitam ranką ir tuoj paleido, abu stovėjo nudūrę akis, nedrįsdami žengti nė žingsnio.

— Šiandien tikriausiai bus graži diena,— prabilo Karena Sulbaken, žvalgydamasi čia į vieną, čia į kitą.

Semiundas jai atsakė:

— Turbūt toks vėjas išblaškys debesis.

— Javams labai gerai, bemat išdžius,— tarė Granlieno Ingebjorga ir ėmė valyti Semiundui švarką, matyt, galvodama, kad apdulkėjęs.

— Dievas davė šįmet gerą derlių, bet nežinia, ar viską pasiseks po stogu suvežti,— vėl pasakė Karena Sulbaken ir pasižiūrėjo į Turbjorną su Siuneve, kurie vis dar negalėjo pajudėti iš vietos.

— Viskas priklausys nuo to, ar jėgos bus,— tarė Semiundas ir taip pasisuko į Kareną, kad ši nebegalėjo matyti jaunimo.— Aš dažnai pagalvoju, kad keliems ūkiams reikėtų sutelkti jėgas į krūvą, tada tikrai sparčiau eitųsi.

— Bet tada, ko gera, atsitiktų, kad iš karto ir vieni, ir kiti norėtų pasinaudoti gražiu oru,— tarė Karena Sulbaken ir paėjo žingsnį į šalį.

— Žinoma,— atsiliepė Ingebjorga ir atsistojo šalia vyro, dėl to Karena ir dabar negalėjo matyti Turbjorno su Siuneve.— Bet vienose vietose javai anksčiau pribręsta, kitose vėliau. Sakysim, Sulbakenas dažnai pora savaičių mus pralenkia.

— Taigi galėtume vieni kitiems puikiausiai padėti,— iš lėto tarė Gutormas ir žengė žingsnį artyn. Karena dirstelėjo į jį.— Vis dėlto nemaža yra aplinkybių, kurios gali sukliudyti,— pridūrė jis.

— Taip, taip,— pasakė Karena, puldinėdama čia į vieną šoną, čia į kitą, paskui vėl grįžo atgal.

— Teisybė, daug kas gali sukliudyti,— tarė Semiundas ir negalėjo susilaikyti nešyptelėjęs.

— Žinoma,— pritarė Gutormas, bet žmona tuoj įsiterpė:

— Žmogaus jėga netoli siekia, tik vienas dievas galingas, viskas jo valioj.

— Argi jis labai prieštarautų, jei mes per darbymetį padėtume vieni kitiems Granliene ir Sulbakene?

— Ne,— atsakė Gutormas,— manau, kad neprieštarautų,— ir rimtai pažvelgė į žmoną.

Ši pasuko šneką kitur:

— Kaip šiandien daug žmonių suėjo į bažnyčią. Malonu pažiūrėti, kad nepamiršta dievo namų.

Tartum niekas nenorėjo atsakyti, dėl to Gutormas tarė:

— Man rodos, kad žmonės pasidarė dievobaimingesni. Dabar daugiau eina į bažnyčią, negu kai aš jaunas buvau.

— Taigi žmonių daugėja,— pasakė Semiundas.

— O daugelis, gal ir didžioji dauguma, tikriausiai tik iš papratimo ateina,— kalbėjo Karena Sulbaken.

— Nebent jaunimas,— pataisė Ingebjorga.

— Jauni nori susitikti vienas kitą,— tarė Semiundas.

— Ar girdėjot, kad pastorius ketina išsikraustyti? — paklausė Karena vėl pasukusi kalbą kitur.

— Gaila būtų,— atsakė Ingebjorga,— jis visus mano vaikus krikštijo ir konfirmavo.

— Gal norėtum, kad dar spėtų ir sutuokti? — paklausė Semiundas, krimstelėjęs galą vytelės, kurią turėjo rankose.

— Kažin ar tuoj prasidės pamaldos,— pasakė Karena, žvilgtelėjusi į bažnyčios duris.

— Aha, šiandien lauke tikrai karšta,— tarė Semiundas ir vėl šyptelėjo.

— Eime, Siuneve, laikas į bažnyčią.

Siunevė krūptelėjo ir atsigręžė, nes tuo metu kaip tik kalbėjosi su Turbjornu.

— Ar nepalauksi, kol paskambins varpai? — paklausė Granlieno Ingrida, vogčiomis dirstelėjusi į Siunevę.

— Tada eisim visi drauge,— pridūrė Ingebjorga.

Siunevė nežinojo ką atsakyti. Semiundas atsigręžęs žiūrėjo į ją.

— Palauk, tuoj skambins... ir tau,— pasakė jis.

Siunevė išraudo visa, o Karena dygiai pasižiūrėjo į jį. Bet Semiundas nusišypsojo jai ir tarė:

— Taip bus, kaip dievas norės; argi ne taip tu ką tik sakei?

Ir jis nužingsniavo į bažnyčią, o kiti iš paskos.

Prie durų buvo didelė spūstis, nes bažnyčia dar nebuvo atidaryta. Tuo metu, kai jie priėjo artyn ir norėjo klausti, kas atsitiko, durys atsidarė, ir žmonės ūžtelėjo į vidų. Tačiau kai kuriuos apsuko atgal, dėl to einantieji šalia buvo atskirti vieni nuo kitų. Pasienyje stovėjo du

vyrai ir kalbėjosi. Vienas buvo aukštas, stambus, šviesiais, susivėlusiais plaukais, bukanosis; tai buvo Knutas Nurhaugas, kuris, pamatęs ateinant Granlieno žmones, nustojo kalbėjęs, truputį sumišo, bet nepajudėjo iš vietos. Eidamas pro šalį, Semiundas žvilgtelėjo į jį, Knutas vis tiek nenuleido akių, nors žiūrėjo nelabai drąsiai. Iš paskos ėjo Siunevė ir, netikėtai pamačiusi Knutą, staiga išbalo kaip drobė. Tada Knutas nuleido akis, pasitraukė nuo sienos ir jau norėjo eiti. Bet, vos žengęs keletą žingsnių, pamatė keturias poras akių, žiūrinčių į jį; tai buvo Gutormas, jo žmona, Ingrida ir Turbjornas. Knutas apstulbęs žengė tiesiai prie jų ir nė pats nepajuto, kaip kaktomušomis susidūrė su Turbjornu, paskui lyg bandė pasukti į šoną, bet aplinkui grūdosi žmonės, ir dabar ne taip lengva buvo pasitraukti. Tas viskas dėjosi priebažnytyje. Kiek toliau, ant priebažnyčio slenksčio, šone, stovėjo Siunevė, o dar už jos — Semiundas. Tokioj vietoj visi galėjo juos gerai matyti, ir jie matė visus. Siunevė, užmiršusi viską, žiūrėjo į Turbjorną. Nuo jo taip pat nenuleido akių ir Semiundas, jo žmona, Gutormas su Karena ir Ingrida. Turbjornas jautė jų žvilgsnius ir stovėjo kaip įbestas. Knutas pagalvojo, kad reikia ką nors daryti, kyštelėjo ranką, bet nieko nepasakė. Turbjornas taip pat lyg norėjo duoti ranką, o rankos vis tiek nepasiekė viena kitos.

— Sveikas gyv...— pradėjo Knutas ir, staiga atsiminęs, kad šitaip sveikintis nelabai tinka, atbulas pasitraukė žingsnį atgal.

Turbjornas pakėlė akis ir pamatė Siunevę, kuri buvo balta lyg sniegas. Tada Turbjornas žengė gerą žingsnį į priekį, smarkiai paspaudė Knutui ranką ir pasakė pusbalsiu, kad girdėtų aplinkiniai:

— Sveikas gyvas, Knutai; manau, kad mums abiem tas išėjo į gera.

Knutas kažką sumykė, tarsi sukukčiojo, keletą kartų bandė prašnekti, bet negalėjo ištarti žodžio. Turbjornas, neturėdamas daugiau ko pasakyti, laukė — nežiūrėjo į Knutą, tik laukė. Tačiau Knutas vis nepasakė nieko, o Turbjornas, vartydamas rankose giesmyną, ėmė netyčia ir numetė jį žemėn. Knutas ūmai pasilenkė ir paėmęs jam padavė. „Ačiū",— padėkojo Turbjornas, pats pasilenkęs giesmyno. Paskui pasižiūrėjo į Knutą, bet šis vėl stovėjo nuleidęs akis, ir Turbjornas pagalvojo, jog geriausia bus pasitraukti. Ir nuėjo.

Kiti taip pat suėjo į bažnyčią, ir kai Turbjornas atsisėdęs po kiek laiko pasižiūrėjo į moterų pusę, pamatė Ingebjorgą, kuri motiniškai jam nusišypsojo, ir Kareną Sulbaken, kuri tikrai laukė, kol jis pasižiūrės. Karena linktelėjo jam tris kartus, o kai jis nustebo, vėl linktelėjo

tris kartus dar meiliau negu pirma. Semiundas pašnibždėjo Turbjornui į ausį:

— Taip ir maniau.

Visi išklausė maldų, sugiedojo giesmę, į savo vietas sustojo konfirmantai, ir Semiundas vėl pašnibždėjo Turbjornui:

— O Knutui sunku nusilenkti. Geriau tarp Granlieno ir Nurhaugo tegu būna didesnis tarpas.

Prasidėjo konfirmacija, pastorius priėjo artyn, ir vaikai užgiedojo konfirmacijos giesmę. Klausantis tų skardžių, nuoširdžių balsų, kurie čia susilieja į bendrą chorą, čia vėl pasiskleidžia, žmonėms visada dilgteli širdį, ypač tiems, kurie patys neseniai taip giedojo ir dar gerai prisimena savo konfirmacijos dieną. O kai vėl stoja tyla ir pastorius, jau daugiau kaip dvidešimt metų vis tas pats,— tas, kuris ne kartą visus prie gero skatino,— susidėjęs prie krūtinės rankas pradeda kalbėti, žmonės dar labiau susijaudina. Ir vaikai pravirksta, kai pastorius kreipiasi į tėvus, prašydamas melstis už savo vaikų laimę. Turbjornas, kuris neseniai gulėjo mirties patale ir paskui galvojo, kad visą gyvenimą liks be sveikatos, taip pat verkė, o ypač kai vaikai davė įžadus ir tvirtai prisiekė jų nelaužyti. Jis nė karto per tą laiką nepasižiūrėjo į moterų pusę, tačiau po pamaldų priėjo tiesiai prie Ingridos ir kažką pašnibždėjo, paskui greitai prasisprаudė pro žmones ir išėjo laukan. Kai kas sakė, jog jis, užuot ėjęs tiesiai keliu, šlaitu įkopęs į kalną ir dingęs miške, bet nelabai buvo tuo tikri. Semiundas buvo beieškąs jo, bet, pamatęs, kad Ingridos taip pat neregėti, nurimo. Tada jis susirado sulbakeniškius, kurie kaip tik vaikščiojo aplink, klausinėdami, ar kas nematė Siunevės, bet niekas nebuvo jos pastebėjęs. Ir tėvai visi gavo grįžti namo be vaikų.

Tuo tarpu gerokai pirma jų ėjo Siunevė su Ingrida.

— Kone gailiuosi, kad išėjau kartu su tavim,— tarė Siunevė.

— Kas čia baisaus, juk tėvas viską žino,— atsakė Ingrida.

— Bet juk jis ne mano tėvas,— pasakė Siunevė.

— Ką gali žinoti? — atsakė Ingrida, ir daugiau jos apie tai nekalbėjo.

— Turbūt čia mums reikėtų palaukti,— pasiūlė Ingrida, kai jos priėjo miško tankumyną, kur kelias darė didelį vingį.

— Jam reikia geroką alkūnę apeiti,— kalbėjo Siunevė.

— O jis jau čia! — šūktelėjo Turbjornas, išlindęs iš už didelio akmens.

Jis buvo apgalvojęs visa, ką pasakys, ir ne taip jau mažai. Bet

šiandien jam turėjo būti nesunku, nes tėvas viską žinojo ir jam pritarė. Turbjornas nė kiek neabejojo po to, kas atsitiko prie bažnyčios. O juk jis ilgėjosi jos visą vasarą ir iš tikrųjų turėjo su ja dabar drąsiau kalbėti negu kadaise.

— Eime geriau per mišką,— pasakė jis,— bus daug arčiau.

Merginos nieko neatsakė, bet paklausė. Turbjornas norėjo tuoj kalbinti Siunevę, tačiau sumanė palaukti, kol užlips į kalvelę, paskui atidėjo, kol pereis pelkę, o kai ir tą perėjo, pagalvojo, kad geriau bus pradėti miške, kuris buvo jau netoli. Ingrida, nutarusi, kad viskas labai prastai juda, pradėjo lėtinti žingsnį, vis labiau ir labiau atsiliko nuo jų, ir jos jau beveik nebuvo matyti. Siunevė apsimetė to nepastebinti ir ėmė skabyti uogas kelio pakrašty.

„Tikrai keista, aš niekaip negaliu prašnekti",— pagalvojo Turbjornas ir galų gale prabilo:

— Vis dėlto šiandien labai gražus oras.

— Tikrai gražus,— atsakė Siunevė.

Vėl paėjo abu galiuką tylėdami. Ji rinko uogas, o jis šiaip sau ėjo.

— Gerai, kad tu neatsisakei eiti drauge,— tarė Turbjornas, bet Siunevė neatsiliepė.

— Ilga šįmet vasara,— kalbėjo jis, ir Siunevė vėl neatsakė.

„Ne, eidami mes nieko negalėsim pasikalbėti",— pagalvojo Turbjornas ir pasakė:

— Aš manau, kad reikėtų palaukti Ingridos.

— Gerai, palaukim,— atsakė Siunevė ir sustojo.

Uogų toj vietoj nebuvo, tą Turbjornas tuoj pastebėjo, bet Siunevė vis tiek pasilenkė ir, nusiskynusi didelę smilgą, ėmė verti ant jos uogas.

— Šiandien aš kaip tik prisiminiau tą laiką, kai mes ėjome konfirmuotis,— pasakė Turbjornas.

— Ir aš pagalvojau,— atsakė Siunevė.

— Daug kas nuo to laiko atsitiko.

Siunevė nieko neatsakė, o Turbjornas vėl kalbėjo toliau:

— Ir daugiausia tokių dalykų, kurių mes nė nesitikėjome.

Siunevė, nuleidusi galvą, kuo rūpestingiausiai varstė ant smilgos uogas. Turbjornas priėjo artyn norėdamas pažvelgti jai į akis, bet pajutusi ji nusisuko į šoną. Tada Turbjornas kone išsigando, manydamas, kad nepavyks jos prakalbinti.

— Siuneve, gal ir tu ką nors pasakysi?

Tada ji pakėlė galvą ir nusijuokė.

— O ką aš turiu pasakyti? — paklausė.

Turbjornas, vėl sukaupęs visą drąsą, norėjo apkabinti ją per liemenį, bet, priėjęs artyn, neišdrįso ir tik droviai paklausė:

— Ar Ingrida nieko su tavim nekalbėjo?

— Kalbėjo,— atsakė Siunevė.

— Vadinasi, tu šį tą žinai.

Siunevė tylėjo.

— Tai tu šį tą žinai,— pakartojo jis ir priėjo dar arčiau.

— Juk ir tu žinai,— atsakė ji.

Jos veido Turbjornas nematė.

— Taip,— tarė norėdamas pagriebti jos ranką, bet Siunevė dar rūpestingiau ėmė darbuotis su uogomis.— Kaip gaila, kad šalia tavęs aš visai netenku drąsos.

Turbjornas nepastebėjo, ar ji kartais nepasijuokė iš jo žodžių, dėl to nežinojo, ką toliau sakyti.

— Sakyk trumpai ir aiškiai,— tarė jis staiga ryžtingai, nors balsas nebuvo labai tvirtas.— Ką tu padarei su laiškeliu?

Siunevė nusigręžė nieko neatsakiusi. Jis priėjo artyn, padėjo ranką ant peties ir pasilenkė prie jos.

— Atsakyk! — sušnibždėjo.

— Sudeginau.

Turbjornas ūmai apkabino ją ir atsuko į save, bet, pamatęs, kad ji tuoj gali pravirkti, nieko daugiau nedrįso daryti, turėjo paleisti. „Kaip blogai, kad ji taip greitai verkia“,— pagalvojo jis. O Siunevė tyliai tarė:

— Kam tu jį parašei?

— Juk tau Ingrida sakė.

— Taip, bet... tu labai žiauriai padarei.

— Tėvas taip norėjo...

— Vis tiek...

— Jis galvojo, kad aš visą gyvenimą liksiu be sveikatos... „Nuo šiol aš tavimi rūpinsiuos“,— pasakė jis.

Šiapus kalniuko pasirodė Ingrida, ir Turbjornas su Siuneve ėmė eiti.

— Man tu atrodei ypač brangi tada, kai galvojau, kad niekada tavęs negausiu,— tarė jis.

— Žmogus geriausiai save supranti palikęs vienas.

— Ir geriausiai pamatai, kas tau svarbiausia,— rimtu, aiškiu balsu tarė Turbjornas, žengdamas šalia jos.

Siunevė daugiau neuogavo.

— Imk, jei nori,— tarė ji ir padavė jam smilgą su uogomis.

— Ačiū,— atsakė jis ir pagriebė jos ranką.— Geriau, kad viskas būtų kaip buvę,— tarė virptelėjusiu balsu.

— Taip,— sušnibždėjo ji visai tyliai ir nusigręžė.

Jie ėjo tolyn, o kol Siunevė tylėjo, Turbjornas nedrįso jos nei paliesti, nei užkalbinti. Jis pasijuto nepaprastai lengvas, viskas aplinkui ėmė suktis. Raibo akys, o kai netrukus užkopė ant kalvos, iš kur buvo aiškiai matyti Sulbakenas, pasirodė, kad jis ten praleido visą gyvenimą ir dabar ilgėjosi tų savo namų. „Aš norėčiau dabar su ja eiti tiesiai ten“,— pagalvojo jis, ir, žiūrint į Sulbakeną, sulig kiekvienu žingsniu tvirtesnis darėsi jo pasiryžimas. „Tėvas padės man,— galvojo,— šitaip aš ilgiau neištversiu. Aš turiu būti ten, turiu būti!“ Ir jis ėjo vis greičiau ir greičiau tolyn. Ir Sulbakene, ir visame kaime tvieskė saulė. „Taip, šiandien; nė valandos ilgiau nelauksiu“. Ir jis jautėsi toks tvirtas, kad nežinojo, kur dėti savo jėgą.

— Tu visai palikai mane,— išgirdo užpakaly silpną Siunevės balsą.

Ji nespėjo su juo ir turėjo atsilikti. Turbjornas susigėdo, atsisuko ir grįžo atgal ištiesęs rankas. „Aš norėčiau pakelti ją aukštai aukštai“,— pagalvojo, bet priėjęs artyn neišdrįso.

— Aš labai greitai einu, ar ne? — paklausė jis.

— Labai greitai.

Jie priėjo kaimo kelią, ir Ingrida, kurios visą laiką nebuvo matyti, dabar visai pasivijo juos.

— Pakaks jums vieniems eiti,— tarė ji.

Turbjornas krūptelėjo išgirdęs jos žodžius, jam per anksti buvo skirtis. Siunevė taip pat truputį nustebo.

— Aš dar tiek daug tau turėjau pasakyti,— sušnibždėjo Turbjornas.

Siunevė nenoromis turėjo nusišypsoti.

— Tiek to,— tarė jis,— kitą kartą,— ir paėmė jos ranką.

Siunevė pasižiūrėjo į jį skaisčiu, nuoširdžiu žvilgsniu, kuris taip sušildė Turbjornui širdį, jog ūmai švystelėjo mintis: „Aš dabar eisiu su ja!“ Tačiau Siunevė atsargiai ištraukė ranką, atsigręžė ramiai į Ingridą ir, pasakiusi sudie, iš lėto nuėjo į kelią. Turbjornas paliko bestovįs.

Brolis su seserimi per mišką nuėjo namo.

— Ar jau pasikalbėjot? — paklausė Ingrida.

— Ne, kelias buvo per trumpas,— atsakė jis ir ėmė eiti greičiau, tarsi nenorėdamas daugiau nieko girdėti.

— Tai kaip? — paklausė Semiundas, pakėlęs galvą nuo valgio, kai Turbjornas su Ingrida įėjo į trobą.

Turbjornas nieko neatsakė, o nuėjo prie suolo kitoje pusėje, matyt, nusirengti. Ingrida šypsodamasi nusekė paskui. Semiundas valgė toliau, retkarčiais žvilgtelėdamas į Turbjorną, kuris atrodė labai užsiėmęs, šyptelėdavo ir vėl valgė.

— Eikš valgyti,— tarė jis,— o atšals.

— Ačiū, kad nenoriu,— sėsdamasis tarė Turbjornas.

— Taip? — Semiundas tebevalgė. Paskui tarė: — Jūs šiandien labai greitai išbėgote iš bažnyčios.

— Mums su kai kuo reikėjo pasikalbėti,— atsakė Turbjornas.

— O ką — pasikalbėjai?

— Nė pats nežinau.

— Še tai tau! — tarė Semiundas ir vėl ėmė valgyti.

Po kiek laiko pavalgęs jis atsikėlė, priėjo prie lango, pastovėjo valandėlę, žvelgdamas į lauką, paskui atsigręžė ir pasakė:

— Eime, pasižiūrėsim javų.

Turbjornas atsikėlė.

— Tik apsirenk.

Turbjornas, kuris sėdėjo vienmarškinis, nusikabino nuo sienos seną švarką.

— Juk tu matai, kad *aš* apsivilkau naują,— tarė Semiundas.

Turbjornas taip pat persirengė, ir jie išėjo. Semiundas pirma, Turbjornas iš paskos.

Ir jie nuėjo į kelio pusę.

— Ar miežių neisim pažiūrėti? — paklausė Turbjornas.

— Ne, pirma eisim prie kviečių,— atsakė Semiundas.

Vos tik jie išėjo į kelią, sutiko žingine važiuojantį vežimą.

— Nurhaugo vežimas,— tarė Semiundas.

— Tai jaunieji Nurhaugai,— pridūrė Turbjornas; o jaunieji atseit jaunavedžiai.

Pasivijų Granlieno vyrus, Nurhaugai sustojo.

— Kokia išdidi moteris ta Marita Nurhaug,— pašnibždėjo Semiundas, negalėdamas atitraukti akių nuo jos.

Marita sėdėjo truputį atsilošusi vežime, galvą užsiklėtusi skarele, o kitą užsisiautusi ant pečių. Ji žiūrėjo įsmeigusi akis į granlieniš-

kius; gražūs, griežti jos veido bruožai nė nevirptelėjo. Vyras buvo labai išbalęs ir sunykęs, atrodė dar liūdnesnis negu paprastai, tarsi būtų išgyvenęs sielvartą, kurio niekam negalėjo pasisakyti.

— Ar javų išėjote pasižiūrėti? — užkalbino jis.

— Panašiai,— atsakė Semiundas.

— Geri šįmet.

— Taip, galėjo būti ir blogesni.

— Vėlai parvažiuojat,— pasakė Turbjornas.

— Daug buvo pažįstamų, su kuriais reikėjo atsisveikinti,— tarė šeimininkas.

— Bene kur išvažiuoji? — paklausė Semiundas.

— Žadu važiuoti.

— Ar toli?

— O, toli.

— O kur?

— Į Ameriką.

— Į Ameriką! — sušuko kartu tėvas ir sūnus.— Juk ką tik vedei! — pridūrė Semiundas.

Vyras šyptelėjo:

— Manau, kad teks pasilikti čia dėl skaudamos kojos, kaip pasakė lapė, pakliuvusi į spąstus.

Marita pasižiūrėjo į jį, paskui į abu kaimynus, jos veidas truputį paraudo, bet nepasikeitė.

— Turbūt ir žmona važiuoja drauge? — paklausė Semiundas.

— Ne, nevažiuoja.

— Sako, Amerikoje lengva praturtėti,— pasakė Turbjornas, jausdamas, kad kalba gali nutrūkti.

— Taip,— atsakė vyras.

— Bet Nurhaugo geras ūkis,— tarė Semiundas.

— Ten mūsų per daug,— atsakė vyras.

Žmona vėl pasižiūrėjo į jį.

— Vieni kitiems stovim skersai kelio,— pridūrė jis.

— Tada laimingos kelionės,— palinkėjo Semiundas ir padavė jam ranką.— Tegu tau dievas padeda rasti, ko nori.

Turbjornas pasižiūrėjo mokyklos draugui tiesiai į akis.

— Aš norėčiau su tavim kada pasikalbėti,— tarė.

— Labai gerai, kai yra su kuo pasikalbėti,— atsakė vyras, braižydamas botgaliu po vežimo dugninę.

— Ateik pas mus,— pakvietė Marita, ir Turbjornas su Semiundu

nustebę pasižiūrėjo į ją. Jie buvo pamiršę, kad toks švelnus jos balsas.

Nurhaugai pajudėjo važiuoti; važiavo iš lėto, o aplink sukosi paskutinių saulės spindulių nušviestas dulkių debesėlis. Šalia tamsių naminių vyro drabužių švietė šilkinė žmonos skarelė, tačiau vežimas užlindo už kalvos ir dingo.

Ilgai tėvas su sūnumi ėjo tylėdami.

— Man rodos, kad gerokai užtruks, kol jis sugrįš,— tarė pagaliau Turbjornas.

— Gal taip bus geriausia,— atsakė Semiundas,— jei savo krašte nerado laimės.

Ir jie vėl ėjo tylėdami.

— Tu praeisi pro kviečius,— tarė Turbjornas.

— Grįždami juos apžiūrėsim.— Ir jie vėl ėjo tolyn. Turbjornas nenorėjo daugiau klausinėti, kur jie eina, nes Granlieno žemę jau buvo praėję.

DEVINTAS SKYRIUS

Gutormas ir Karena Sulbakenai jau buvo pavalgę pietus, tik štai įėjo uždususi, įraudusi Siunevė.

— Vaikeli mano mielas, kurgi tu buvai? — paklausė motina.

— Aš pasilikau su Ingrida,— atsakė Siunevė, stabtelėjusi nusigobti skarelės.

Tėvas tuo tarpu ieškojo spintoje knygos.

— Ką gi judvi taip ilgai galėjote kalbėti?

— A, nieko.

— Tada, dukrele, reikėjo palaukti, kol visi eisim namo!

Motina atsikėlė ir padavė Siunevei valgyti. Kai ši atsisėdo prie stalo, ji įsitaisė kitapus tiesiai priešais ir tarė:

— Gal tu ir daugiau su kuo kalbėjai?

— Taip, su daug kuo,— atsakė Siunevė.

— Juk reikia mergaitei su žmonėmis pasišnekėti,— tarė Gutormas.

— Žinoma, reikia,— kiek švelniau atsakė Karena,— bet vis dėlto derėjo tėvų palaukti.

Niekas neatsakė.

— Kaip gražu šiandien buvo bažnyčioje,— tarė motina,— malonu žiūrėti į tokį būrį jaunimo.

— Savo vaikus prisimeni,— pasakė Gutormas.

— Teisybę sakai,— atsiduso motina.— Negali žinoti, kas iš jų išeis.

Gutormas ilgai tylėjo.

— Už daug ką turim dėkoti dievui,— tarė jis pagaliau,— jis leido mums užauginti dukterį.

Motina, nepakeldama akių, braukė pirštu per stalą.

— Juk ji mūsų didžiausias džiaugsmas,— tyliai pasakė,— ir labai gera mergaitė,— dar tyliau pridūrė.

Vėl ilgą laiką visi tylėjo.

— Taip, daug ji mums suteikė džiaugsmo,— tarė Gutormas ir paskui pridūrė švelniu balsu: — Kad dievas duotų jai laimę.

Motina vėl brūkštelėjo pirštu per stalą, kur buvo nukritusi ašara.

— Kodėl tu nevalgai? — paklausė tėvas, pasižiūrėjęs į dukterį.

— Ačiū, aš jau pavalgiau,— atsakė Siunevė.

— Bet juk tu nieko nevalgei,— nustebo ir motina,— ir dar iš tokios ilgos kelionės.

— Kad nenoriu,— atsakė Siunevė, paėmusi nuo krūtinės skarelės kamputį.

— Valgyk, vaikeli,— tarė tėvas.

— Negaliu,— tarė Siunevė ir pravirko.

— Brangute, ko gi tu verki?

— Nežinau,— šniurpščiodama atsakė Siunevė.

— Jai daug netrūksta pravirkti,— pasakė motina.

Tėvas atsikėlė ir priėjo prie lango.

— Kažkokie du žmonės ateina,— tarė jis.

— Ką tu sakai? Ar čia? — paklausė motina ir taip pat priėjo prie lango.

Abu ilgai žiūrėjo.

— Mielasis, kas tai galėtų būti? — tarė pagaliau Karena, bet nelabai atrodė, kad ji klausia.

— Nežinau,— atsakė Gutormas, ir abu vėl žiūrėjo pro langą.

— Visai negaliu suprasti kas,— kalbėjo ji.

— Ir aš ne,— atsakė jis.

Vyrai atėjo arčiau.

— Vis dėlto jie,— tarė ji pagaliau.

— Tikrai jie,— pridūrė Gutormas.

Vyrai ėjo vis artyn ir artyn. Vyresnysis sustojo ir atsisukęs pasižiūrėjo, jaunesnysis taip pat. Paskui abu vėl ėjo.

— Ar nežinai, ko jie ateina? — paklausė Karena beveik tokiu balsu kaip pirma.

— Ne, nežinau,— atsakė Gutormas.

Motina apsisuko, priėjo prie stalo, nukraustė indus, sutvarkė viską.

— Vėl turėsi užsigobti skarelę,— pasakė Siunevei,— svetimų žmonių ateina.

Vos tik ji taip pasakė, Semiundas atidarė duris ir įėjo į vidų. Turbjornas iš paskos.

— Tebūnie palaiminti šie namai! — tarė Semiundas, stabtelėjęs prie durų, paskui iš lėto paėjo toliau ir ėmė sveikintis su visais. Turbjornas sekė paskui jį. Vėliausiai priėjo prie Siunevės, kuri tebestovėjo kampe su skarele rankose, nežinodama, ar gobtis ją, ar ne, gal nelabai nė jausdama, kad laiko ją rankose.

— Prašom sėstis kur nors,— pakvietė šeimininkė.

— Ačiū, netoli ėjom,— atsakė Semiundas, bet vis tiek atsisėdo, Turbjornas šalia jo.

— Nė nepamatėm, kaip jūs dingot išėję iš bažnyčios,— pasakė Karena.

— Taigi, o aš jūsų ieškojau,— atsakė Semiundas.

— Žmonių buvo labai daug,— tarė Gutormas.

— Tikrai daug,— pritarė Semiundas,— ir kaip gražu buvo šiandien bažnyčioje.

— Taigi mes irgi ką tik nukalbėjom,— pasakė Karena.

— Taip malonu pasižiūrėti konfirmacijos, ypač kai pats turi vaikų,— pridūrė Gutormas; žmona sujudėjo ant suolo.

— Teisybė,— tarė Semiundas,— tada rimtai ir pagalvoji apie juos... Dėl to ir atitraukiau šįvakar čia,— pridūrė jis, iš lėto apsidairė, pasiėmė naują žiupsnį kramtomo tabako, o seną čiulkinį atsargiai įdėjo į žalvario dėžutę.

Gutormas, Karena ir Turbjornas žvilgčiojo kas sau, nežiūrėdami į vienas kitą.

— Pagalvojau, kad reikia ir Turbjorną atsivesti,— pamažu pradėjo Semiundas,— daug būtų praėję laiko, kol jis pats būtų atėjęs, ir bijojau, kad nepadarys kaip reikia.— Jis pasižiūrėjo vogčiomis į Siunevę, kuri tuojau pajuto jo žvilgsnį.— O dabar štai kaip yra: vaikinas jau nuo tada, kai pradėjo šį tą išmanyti, labai prisirišo prie Siunevės... ir, atrodo, ji taip pat apie jį galvoja. Manau, kad geriausia būtų, jeigu jie sueitų draugėn. Iš pradžių nelabai norėjau pritarti,

kol mačiau, kad jis vargiai susivaldo, jau nekalbant apie ką kita. Bet dabar manau, kad galiu už jį garantuoti, o jei ne aš, tai ji, nes dabar jis jos labiau klausys. Kaip jūs manote, jeigu mes juos sutuoktume? Skubėti, tiesą sakant, nėra ko, bet ir nežinau, ko mums laukti. Tu, Gutormai, esi pasiturintis žmogus, aš, žinoma, ne toks, be to, į daug dalių ir skaldytis teks, bet vis dėlto manau, kad susitarsim. Pasakykit dabar, ką jūs galvojat. Jos aš paklausiu paskiausiai, nes, man atrodo, žinau, ko ji nori.

Šitaip kalbėjo Semiundas. Gutormas sėdėjo susilenkęs, tai šen, tai ten dėdamas rankas, keletą kartų bandė atsistoti, kiekvieną kartą vis giliai atsidusdamas, bet tik ketvirtą ar penktą sykį jam pavyko, tada ištiesė pagaliau nugarą, persibraukė per kelius, pasižiūrėjo į žmoną, drauge dirstelėjęs ir į Siunevę. Ši nė nekrustelėjo, niekas negalėjo matyti jos veido. Karena sėdėjo prie stalo ir braukė pirštu.

— Be abejo... gražus pasiūlymas,— tarė ji.

— Taip, man rodos, mes tik dėkoti turime,— skardžiu balsu tarė Gutormas, tartum jam būtų pasidarę nepaprastai lengva, ir pažvelgė pirma į žmoną, paskui į Semiundą, kuris sėdėjo susikeitęs rankas ir atsirėmęs į sieną.

— Mūsų duktė vienturtė,— tarė Karena,— ir turime gerai pagalvoti.

— Be abejo, tas teisybė,— kalbėjo Semiundas,— bet vis dėlto nežinau, kas jums kliudo tuoj pat atsakyti, kaip pasakė lokys, paprašęs ūkininką, kad jam atiduotų karvę.

— Žinoma, kad galime tuoj atsakyti,— atsiliepė Gutormas ir pasižiūrėjo į žmoną.

— Mat Turbjornas kartais labai paleisdavo vadžias,— pasakė Karena, nepakeldama akių.

— Man rodos, kad jau pasitaisė,— tarė Gutormas,— juk atsimeni, ką pati šiandien sakei.

Vyras ir žmona susižvalgė; tas truko gal kokią minutę.

— Jeigu žinotume, kad juo galima pasitikėti,— pasakė Karena.

— Taip,— vėl prašneko Semiundas,— dėl šito galiu pasakyti, ką jau sakiau: vežimas neiškryps iš kelio, jei ji laikys vadžias. Tiesiog neįtikėtina, kaip jinai jį valdo. Tą aš supratau, kai jis sirgdamas gulėjo namie ir nežinojo, kas bus — ar pagis, ar ne.

— Nesipriešink daugiau, motin,— tarė Gutormas,— juk tu žinai, ko ji pati nori, o mes tik dėl jos gyvenam!

Tada Siunevė pirmą kartą pakėlė galvą ir dėkinga pasižiūrėjo į tėvą.

— Taip, tiesa,— kiek patylėjusi pasakė Karena ir dar smarkiau brūkštelėjo pirštu per stalą,— jeigu aš ir priešinausi iki šiol, tai tik gero norėdama... Gal aš ne tokia jau griežta, kiek pakalbu.— Ji pakėlė galvą ir nusijuokė, nors akyse blizgėjo ašaros.

Tada Gutormas atsistojo.

— Štai su dievo padėjimu ir atsitiko *tai*, ko aš labiausiai troškau,— pasakė jis ir priėjo prie Siunevės.

— O aš niekada dėl to nebūgštavau,— tarė Semiundas ir taip pat atsistojo,— kam lemta sueiti krūvon, tas ir sueina.— Jis irgi priėjo prie Siunevės.

— O ką tu pasakysi, vaikeli mano? — paklausė motina, taip pat priėjusi prie Siunevės.

Ši tebesėdėjo kaip sėdėjusi, o visi stovėjo aplinkui, tik Turbjornas nepakilo nuo savo kėdės.

— Atsistok, vaikeli,— pašnibždėjo jai motina.

Siunevė atsistojo, šyptelėjo ir nusigręžusi pravirko.

— Tegu tau padeda dievas dabar ir visados! — pasakė motina, apkabino ją ir taip pat pravirko.

Vyrai sugrįžo kiekvienas į savo vietą.

— Prieik prie jo,— vis dar verkdama paliepė motina, paleido ją ir švelniai stumtelėjo.

Siunevė paėjo žingsnį, bet vėl sustojo — toliau negalėjo žingsnio žengti. Tada Turbjornas pašoko ir, priėjęs prie jos, paėmė ranką, bet nežinojo, ką daugiau daryti, taip ir paliko stovėti, kol Siunevė pamažu ištraukė ranką. Jie abu tylėdami stovėjo šalia kits kito.

Staiga pamažu atsivėrė durys ir kažkas įkišo galvą.

— Ar Siunevė čia? — paklausė kažkieno nedrąsus balsas. Tai buvo Granlieno Ingrida.

— Yra, yra, eik šen! — atsakė tėvas.

Ingrida lyg delsė.

— Eikš, eikš! Čia viskas kuo geriausia,— pridūrė jis.

Visi sužiuro į ją. Ingrida atrodė truputį sumišusi:

— Dar kai kas atėjo.

— O kas? — paklausė Gutormas.

— Mama,— tyliai atsakė ji.

— Tegu eina į vidų,— pasakė iš karto keturi balsai.

Sulbakeno šeimininkė pasuko prie durų, o kiti linksmai žvilgčiojo į vienas kitą.

— Mama, eikš,— pakvietė Ingrida.

Ir į kambarį įėjo Ingebjorga su šviesia skarele.

— Aš tuoj supratau,— paaiškino ji,— nors Semiundas nieko nesakė. Ir mudvi su Ingrida neiškentusios atsekėm paskui.

— O čia viskas taip, kaip tu norėjai,— tarė Semiundas ir pasitraukė į šalį, kad ji galėtų prieiti prie kitų.

— Tegu tave laimina dievas, kad taip jį pamilai,— tarė ji ir apkabinusi glostė Siunevę.— Tu tvirta buvai, mano vaikeli, ir taip baigėsi, kaip norėjai.

Ji glostė jai skruostus ir galvą, o ašaros riedėjo per veidą. Savo ašarų ji nematė, tik švelniai šluostė Siunevės ašaras.

— Jis geras vaikinas,— pridūrė Ingebjorga,— ir dabar aš dėl jo rami.— Ir ji dar kartą priglaudė Siunevę prie savęs.

— Mama iš tikrųjų supranta daugiau, negu mes tikėjomės,— tarė Semiundas.

Pamažu nurimo verksmai ir triukšmas. Šeimininkė pradėjo galvoti apie vakarienę ir paprašė Ingridos jai padėti, „nes iš Siunevės šį vakarą nėra ko tikėtis". Ir abi nuėjo virti pudingo. Vyrai ėmė kalbėtis apie derlių ir kitokius reikalus. Turbjornas sėdėjo toliau pas langą, Siunevė tyliai priėjo prie jo ir padėjo ranką ant peties.

— Kur žiūri? — pašnibždėjo ji.

Jis atsigręžė, ilgai ir švelniai pažiūrėjo į ją, paskui vėl pažvelgė pro langą.

— Aš žiūriu į Granlieną,— tarė jis.— Kaip keista į jį žiūrėti iš čia.

ARNĖ

Skiriama
ULEI BULIUI[1]

PIRMAS SKYRIUS

Tarp dviejų kalnų buvo gili dauba; ta dauba, vargais negalais skverbdamasis pro akmenis ir žvirgždą, tekėjo sraunus upelis. Abipus kilo aukšti, statūs skardžiai, dėl to vienas krantas buvo visai plikas; o apačioje, palei pat upokšnį, kuris pavasarį ir rudenį patvindavo, augo vešlios giraitės, žvelgdamos čia aukštyn, čia žemyn ir negalėdamos prasiplėsti nei į vieną, nei į kitą šoną...

— O jeigu imtume ir apdengtume kalną? — pasakė vieną dieną kadugys svetimšaliui ąžuolui, nes šis stovėjo arčiausia.

Ąžuolas pasižiūrėjo žemyn, kas gi čia jį užkalbino, ir vėl pakėlė galvą, nieko neatsakęs.

Upelis taip plušėjo, kad visas buvo net baltas nuo putų. Šiaurys, įsisukęs į daubą, stūgavo kiekvienam plyšy, o plikas kalnas, sunkiai pakibęs ties tarpekliu, drebėjo nuo šalčio.

— O jeigu imtume ir apdengtume kalną? — atsigręžęs į kitą šoną, pasakė kadugys pušiai.

— Jei kas tą ir padarys, tai tik mes,— atsakė pušis ir, papurčiusi garbanas, atsisuko į beržą: — Kaip tu manai?

Beržas pasižiūrėjo susimąstęs į kalną, kuris taip grėsmingai riogsojo viršuje, kad net gniaužė kvapą.

— Apdenkim su dievo padėjimu,— pasakė beržas.

Jie buvo tik trys, bet vis tiek ryžosi apdengti kalną. Pirmasis žengė kadugys.

Paėjęs galiuką kelio, sutiko viržį. Kadugys buvo bepraeinąs pro šalį.

— Ei, veskis ir viržį,— pasakė pušis.

Ir viržis pradėjo kopti aukštyn. Netrukus kadugys ėmė slysti pakalniui.

— Kibkis į mane,— tarė viržis.

Kadugys taip ir padarė, ir kur tik užtikdavo plyšį, ten viržis įkišdavo pirštą, o kur viržis užsikabindavo pirštu, ten kadugys visa ranka įsitverdavo. Jie šliaužė, repečkojo, pušis šniokšdama įkandin ir paskiausiai beržas.

— Gerą darbą dirbam,— pasakė beržas.

O kalnas susirūpinęs pradėjo spėlioti, kokie ten pipirai ropščiasi aukštyn. Pagalvojęs porą šimtų metų, nusiuntė žemyn mažą upeliūkštį pažiūrėti. Buvo pats pavasario palaidymetis, upeliūkštis nuskubėjo pakalniui ir štai sutiko viržį.

— Viržyti, viržyti, praleisk mane, aš toks mažuliukas,— pasakė upokšnis.

Viržis, labai susirūpinęs savo darbu, kilstelėjo truputį ir triūsė toliau. Upelis pranėrė pro jį ir nubėgo.

— Kadugyti, kadugyti, praleisk mane, aš toks mažuliukas.

Kadugys pasižiūrėjo į jį niūriai, bet jei viržis praleido, tai ką gi jam beveikti, praleido ir jis.

Upeliūkštis šmurkštelėjo pro šalį ir nubėgo tolyn. Pagaliau sutiko pušį, kuri šniokšdama stovėjo pašlaitėje.

— Pušele, pušele, praleisk mane, aš toks mažuliukas,— pasakė upeliūkštis ir be galo meiliai ėmė bučiuoti pušiai kojas.

Pušis susigėdusi praleido jį. O beržas pasitraukė į šalį, nelaukdamas, kol upeliūkštis paprašys.

— Chi chi chi,— kvatojo upeliūkštis ir vis augo.

— Cha cha cha,— kvatojo upeliūkštis ir vis augo.

— Cho cho cho,— nusikvatojo upeliūkštis ir nuvertė nuo skardžio ir viržį, ir kadugį, ir pušį, ir beržą, vienus kniūpsčius, kitus aukštielninkus.

Kalnas ilgus amžius vis prisimindavo tą dieną ir galvodavo, kad tada net šyptelėjo truputį.

Buvo labai aišku: kalnas nenorėjo apsidengti. Viržis net pažaliavo iš pykčio ir vėl ėmė kopti aukštyn.

— Tik nepraraskim drąsos! — pasakė jis.

Kadugys kilstelėjo truputį, norėdamas pasižiūrėti į viržį, o galiausiai atsistojo ir išsitiesė. Tada pasikrapštė pakaušį ir vėl puolė ropštis aukštyn, taip stipriai kibdamasis į žemę, kad, rodos, ir kalnas galėjo pajusti.

— Jei tau manęs nereikia, tai man tavęs reikia.

Pušis pajudino kojos pirštus, žiūrėdama ar sveiki, paskui pakėlė

vieną koją, ta buvo sveika, tada kitą, ši irgi buvo sveika, tada atsistojo ant abiejų. Pirma apsižvalgė, kur buvo nuėjusi, paskui, kur nukrito, o galiausiai, kur jai eiti. Ir ėmė dzibenti tolyn, tarsi niekada nebūtų parpuolusi. Beržas virsdamas baisiai išsipurvino ir dabar atsikėlęs švarinosi. Ir visi vėl žygiavo aukštyn į kalną vis greičiau ir greičiau, ir saulei šviečiant, ir lietui lyjant.

— Kas gi ten dabar? — paklausė kalnas saulėtą vasaros dieną — aplinkui žibėjo rasa, čiulbėjo paukščiai, cypavo laukinės pelės, šokinėjo kiškiai, o kažkur pasislėpęs šūkavo šermuonėlis.

Pagaliau atėjo diena, kai viržis viena akim jau galėjo žvilgtelti pro kalno skiauterę.

— Ai ai ai! — sušuko viržis ir dingo.

— Ei, ką gi tas viržis ten pamatė? — paklausė kadugys ir nuėjo dar toliau, kol galėjo pažvelgti į kitą kalno pusę.

— Ai ai! — sušuko jis ir dingo.

— Kas gi tam kadugiui šiandien atsitiko? — tarė pušis ir dar gerą galą paėjo saulėtu šlaitu. Netrukus, pasistiebusi pirštų galais, ji jau galėjo pažvelgti pro kalno viršūnę.

— Ai ai! — Jos šakos ir spygliai pasišiaušė iš nustebimo. Pušis dar pasistengė, perlipo per skardį ir dingo.

— Ką jie ten visi pamatė? — pasakė beržas, pasiraitė kelnes ir nucipeno iš paskos.

Beržas kyštelėjo galvą pro kalno skiauterę.

— Oi! Čia didžiausias miškas mūsų belaukiąs, ir pušys, ir viržiai, ir kadugiai, ir beržai,— pasakė beržas, o lapai suvirpėjo prieš saulę, net rasa pabiro.

— Štai ką reiškia nesigailėti triūso,— tarė kadugys.

ANTRAS SKYRIUS

Arnė gimė ant aukšto kalno Kampeno sodyboje. Jo motina, vardu Margita, buvo vienturtė Kampeno duktė. Kartą, būdama aštuoniolikos metų, ji per ilgai užsisėdėjo vakarėlyje; draugės jau buvo išėjusios, ir tada Margita pagalvojo, kad namo jai nebus toliau pareiti, ar palauks iki galo, ar ne. Ir atsitiko taip, kad Margita tol sėdėjo, kol muzikantas, vadinamas Nilsu siuvėju, staiga numetė smuiką (taip jis visada darydavo, kai nuo degtinės apsvaigdavo galva),

paprašė kitų paniūniuoti, pasigriebė gražiausią merginą, sulig dainos taktu švystelėjo aukštyn koją ir bato kulnu numušė aukščiausiam bernui nuo galvos kepurę.

— Cha! — sušuko jis.

Kai tą vakarą Margita ėjo namo, mėnesienoje nepaprastai gražiai spindėjo sniego laukai. Užlipusi į pastogės kambarėlį, kur visada miegodavo, panoro dar kartą žvilgtelėti laukan. Ji buvo nusisegusi liemenėlę ir dabar stovėjo su ja rankose. Paskui pajuto šaltį, greitai uždarė langą, nusirengė ir įsilindo į kailius. Tą naktį Margita sapnavo didelę, žalą karvę, atklydusią į jų lauką. Ji norėjo ją išvaryti, bet niekaip negalėjo pasijudinti iš vietos, nors kažin kaip stengėsi. Karvė stovėjo ir ėdė, kol prisisotino ir pasidarė riebi, ir visą laiką spoksojo į Margitą didelėmis, liūdnomis akimis.

Kai kitą kartą buvo kaime vakarėlis, Margita vėl nuėjo. Bet tąsyk ji nelabai norėjo šokti; sėdėjo ir klausėsi muzikos, stebėdamasi, kodėl kitiems maloniau šokti, negu pasiklausyti muzikos. Vėliau muzikantas liovėsi griežęs ir įsigeidė pašokti. Jis priėjo tiesiai prie Margitos Kampen. Nė pati nepajuto, bet ji šoko su Nilsu siuvėju!

Netrukus atšilo oras, ir daugiau nebūdavo šokių. Tą pavasarį Margita taip prisirišo prie sergančio ėriuko, kad motina jau net stebėtis pradėjo.

— Kam tu tiek vargsti su tuo ėriuku,— pasakė motina.

— Tiesa, bet jis serga,— tarė Margita.

Jau ilgas laikas Margita nebuvo nuėjusi į bažnyčią, bet vis mielai išleisdavo motiną vieną, sakydama, kad kas nors turi likti namie.

Kartą sekmadienį, vasarą, buvo toks gražus oras, jog šienas galėjo drąsiai pagulėti visą parą, ir motina pasakė, kad dabar jos galinčios eiti abi. Margita neturėjo kaip atsisakyti ir susiruošė. Tačiau kai jau buvo tiek kelio nuėjusios, kad galėjo girdėti skambant varpus, ji staiga pravirko. Motina visa pabalo. Jos ėjo toliau — motina pirma, Margita iš paskos, bažnyčioje išklausė pamokslo, atgiedojo visas giesmes, pasimeldė ir išėjo varpams jau paliovus skambėti. Kai parėjo namo, motina apkabino ją ir pasakė:

— Vaikeli, neslėpk nieko nuo manęs!

Vėl atėjo žiema, bet Margita daugiau nešoko. Nilsas siuvėjas tebegriežė ir gėrė dar smarkiau negu pirma, o į pabaigą išvesdavo šokti gražiausią merginą. Žmonės sakydavo, kad Nilsas tikrai galįs gauti bet kurią, nors ir pačią gražiausią visos apylinkės ūkininkaitę, o kai

kas pridurdavo, kad pati Eli Bioen piršusi jam savo dukterį Birgitą, kuri taip jį pamilusi, jog net susirgusi iš meilės.

Kaip tik tuo metu buvo krikštijamas trobelninko Kampeno dukters sūnus, berniukas buvo pavadintas Arne, o vietoj tėvo įrašytas Nilsas siuvėjas.

Tos pačios dienos vakare Nilsas buvo didelėse vestuvėse ir smarkiai pasigėrė. Jis nebenorėjo daugiau griežti, o visą laiką šoko beveik neleisdamas kitiems išeiti į aslą. Tačiau kai priėjo prie Birgitos Bioen ir pakvietė šokti, ši atsisakė. Nilsas nusikvatojo, apsisuko ant kulnų ir nusitvėrė pirmą pakliuvusią. Bet ši ėmė spyriotis. Nilsas pasižiūrėjo į ją iš aukšto: tai buvo smulki, tamsi mergaitė, kuri visą laiką sėdėjo įsmeigusi į jį akis, o dabar visa išbalo. Jis pasilenkė truputį prie jos ir sušnibždėjo:

— Nenori su manim šokti, Karena?

Ji neatsakė. Nilsas paklausė dar kartą. Tada ji jam atsakė irgi pašnibždomis:

— Tas šokis gali toliau nuvesti, negu aš noriu.

Jis iš lėto pasitraukė atgal, nuėjo į vidurį aslos ir, padaręs šuolį, ėmė vienas šokti halingą[2]. Niekas daugiau nešoko; visi tylėdami žiūrėjo. Paskui jis nuėjo į daržinę, atsigulė ir pravirko.

Margita sėdėjo namie su mažu sūneliu. Girdėjo nuo žmonių, kaip Nilsas ėjo iš vieno vakarėlio į kitą, pasižiūrėdavo į vaikutį ir pravirkdavo, paskui vėl pasižiūrėdavo ir apsidžiaugdavo. Pirmiausia mokė berniuką šaukti tėtę, bet kai motina, arba senelė, kaip pati dabar ją vadindavo, būdavo šalia, nedrįsdavo jo mokyti. Ir galiausiai berniukas senelę ėmė vadinti tėte. Margita turėjo didelio vargo, kol jį atpratino, bet užtat vaikas anksti pradėjo daug ką nuvokti. Arnė buvo dar visai nedidelis, kai sužinojo, kad jo tėvas yra Nilsas siuvėjas, o sulaukęs tokio amžiaus, kai pačiam parūpo išdaigos, taip pat sužinojo, koks vaikinas buvo tas Nilsas siuvėjas. Senelė ir dabar griežtai draudė minėti jo vardą. Didžiausias jos rūpestis buvo išpirkti Kampeno sodybą, kurią nuomojo, kad duktė su sūnumi galėtų gyventi be vargo. Pasinaudojusi proga, kai ūkio savininkas pakliuvo į bėdą, ji nupirko sodybą ir kasmet mokėjo skolą, o pati tvarkėsi ne blogiau kaip vyras, nes jau keturiolika metų našlavo. Kampenas buvo didelis ūkis ir vis augo, ir dabar šeimininkė jau turėjo keturias karves, šešiolika avių ir iš pusės su savininku vieną arklį.

Nilsas siuvėjas tuo tarpu bastėsi po apylinkę. Jo uždarbis sumenko ir todėl, kad apsileidęs mažiau dirbo, ir todėl, kad jau nebebuvo toks

mylimas kaip anksčiau. Vis labiau mėgo griežti smuiku, dėl to dažniau išgerdavo, įsiveldavo į muštynes ir kitokias bėdas. Kai kas girdėjo jį ir skundžiantis.

Kartą žiemą, būdamas kokių šešerių metų, Arnė kuitėsi lovoje; iš antklodės jis pasidarė bures, o iš samčio vairą ir atsisėdęs vairavo laivą. Senelė verpė troboje, ji kažką galvojo susirūpinusi ir retkarčiais linkčiojo galvą, tarsi kam pritardama.

Tada berniukas, pamatęs, kad į jį niekas nekreipia dėmesio, užtraukė dainą apie Nilsą siuvėją, tokią, kokią buvo išmokęs, šiurkščią ir drąsią:

Tu vakar ateit nenorėjai pas mus,
matyt, jau girdėjai, koks Nilsas šaunus.

Seniai gyveni čia, tai gal ir žinai,
kaip Knutas vargšelis nukenčia dažnai.

Jis Perą ant stogo užvilko, ir tiek:
„Graužk plutą paėmęs, sėdėk ir tylėk!“

O Hanso to Biugės — auksinė širdis.
Kiek juoko iš jo mes turėdavom vis.

„Ei Nilsai, siuvėjau, kas guolį tau duos?
Aš drąsiai galiu tau prispjaut ant galvos“.

„Jeigu toks tu drąsuolis, prieiki arčiau,—
aš tavo liežuvio lig šiol nemačiau“.

Tada taip ir baigės kova lygiomis,
nors pykos ilgai jie, šnairavo dar vis.

Kai antrąsyk ėmėsi ristis draugai,
tuoj Hansas pajuto, kad baigsis blogai.

O trečiąjį kartą — sakyt net baisu —
taip kliuvo — nei skųstis, nei verkti balsu.

Toliau berniukas nedainavo. Dar buvo du posmai, kurių motina jo neišmokė:

Ar medžio šešėlį ant sniego matei?
Ten Nilsas mergaitėms šypsojos linksmai.

Matei, kaip jis šoka — grakštus ir tiesus?
Mergyt, atsargiai! — tuoj galvelę apsuks.

Tuos du posmus mokėjo senelė ir dabar, neišgirdusi jų dainuojant, ypač gerai atsiminė. Berniukui ji nieko nesakė, bet jo motinai tarė:

— Išmokyk vaiką padainuoti apie savo gėdą; neužmiršk paskutinių dviejų posmų!

Nilsas siuvėjas taip prasigėrė, kad dabar buvo visai ne toks kaip seniau. Kai kas manė, kad jam jau galas.

Kartą du amerikonai, svečiuodamiesi kaime, išgirdo, jog šalimais esančios vestuvės, panoro ten nueiti ir pasižiūrėti papročių. Vestuvėse griežė Nilsas. Jie padavė jam abu po talerį[3], kad pagriežtų halingą. Tačiau niekas nėjo šokti, nors ir kaip buvo prašomi. Visi ragino Nilsą patį pašokti:

— Jis geriausiai šoka.

Nilsas spyriojosi, dėl to dar labiau buvo raginamas, pagaliau visi ėmė prašyti vienu balsu, o šito Nilsas ir norėjo. Jis padavė smuiką kitam, nusivilko švarką, nusiėmė kepurę, atsistojo į vidurį aslos ir nusišypsojo. Pajutęs vėl kaip kadaise visų dėmesį, Nilsas atgavo ir senąsias jėgas. Žmonės kaip įmanydami spraudėsi arčiau, kai kas užsilipo ant stalo ir suolų, kelios merginos įsitaisė aukščiau už kitus, o pirmutinė iš jų, augalota, šviesiais, žvilgančiais plaukais, gilių mėlynų akių po aukšta kakta, pailga burna, kuri, kai šypsodavosi, truputį persikreipdavo, buvo Birgita Bioen. Nilsas pamatė ją, žvilgtelėjęs į siją.

Užgrojo muzika, visi nutilo, ir jis pradėjo. Apskriejo aslą, paskui, kiek pritūpęs, ėmė slinkti į vieną pusę pagal muzikos taktą, pasisupa, retkarčiais sukryžiuoja po savim kojas, vėl pašoka aukštyn, atsistoja lyg norėdamas liuoktelėti ir vėl ima skrieti pritūpęs. Smuiką džyrino tvirta ranka. Muzika juo toliau, juo buvo ugningesnė. Nilsas vis labiau atlošia galvą ir staiga kulnu kaukšteli į siją, net dulkės pabyra žemyn. Aplinkui juokas ir klegesys, merginos žiūri kvapą užgniaužusios. Muzika vis labiau kursto. Nilsas nesustoja, palinksta į priekį, vėl tipena pagal taktą, įsitempia tarsi prieš liuoktelėdamas, bet apgauna, vėl slenka krypuodamas, o apsimetęs, kad visai neketina pašokti, atsitrenkia kulnu į siją, paskui dar kartą ir dar kartą, persiverčia per galvą čia į priekį, čia atbulas ir vis kiekvieną sykį tvirtai atsistoja ant kojų. Ir

liovėsi šokęs. Smuikas dar sutrenkė porą linksmų taktų, nuklydęs nuo melodijos, paskui ėmė tykti, suvirpėjo ir nutilo užkliudęs bosą.

Žmonės prasiskyrė, tylą užtvindė garsios kalbos, šauksmai, riksmas. Nilsas stovėjo atsirėmęs į sieną; tada amerikonai priėjo prie jo su savo vertėju ir abu padavė jam po penkis talerius. Vėl stojo tyla. Amerikonai šnektelėjo su vertėju; paskui šis paklausė Nilso, ar jis nenorėtų keliauti drauge ir pabūti jiems už tarną; ko pareikalausiąs, tą galėsiąs gauti.

— Kur? — paklausė Nilsas; žmonės už kits kito spraudėsi artyn.

— Po pasaulį,— atsakė vertėjas.

— Kada? — paklausė Nilsas, apsidairė visas švytėdamas, susirado žvilgsniu Birgitą Bioen ir daugiau nenuleido nuo jos akių.

— Po savaitės, kai jie vėl sugrįš,— buvo jam atsakyta.

— Galimas daiktas, kad aš būsiu susiruošęs,— atsakė Nilsas, vartydamas rankoje pinigus.

Jis buvo uždėjęs vieną ranką šalia stovinčiam vyrui ant peties, ir ji taip drebėjo, kad žmogus norėjo pasodinti jį ant suolo.

— Et, niekai,— atsakė Nilsas, žengė svyruodamas keletą žingsnių į vidurį aslos, paskui jau tvirčiau ir atsigręžęs paprašė muzikantą griežti springdansą.

Visos merginos išsirikiavo priešais. Nilsas apsižvalgė pamažu, paskui priėjo tiesiai prie vienos su tamsiu apdaru — tai buvo Birgita Bioen. Jis ištiesė jai ranką, o ji jam padavė abi; tada jis nusijuokė, apsisuko, pasigriebė kitą merginą iš jos pašonės ir smagiai pasileido šokti. Birgitai kaklą ir veidą nuplieskė raudonis.

Užpakaly jos stovėjo aukštas, malonaus veido vaikinas; jis paėmė Birgitą už rankos ir išvedė į aslą paskui Nilsą. Šis pamatė ir šokdamas galbūt netyčia taip kumštelėjo jiems, kad vaikinas su Birgita žnektelėjo žemėn. Nuskambėjo juokas, šūksmai. Birgita šiaip taip atsikėlė, paėjo į šalį ir graudžiai pravirko.

Malonaus veido vaikinas atsistojo paskiau, priėjo tiesiai prie Nilso, kuris dar tebešoko.

— Stabtelk valandžiukę,— pasakė vaikinas.

Nilsas negirdėjo, tada vaikinas nutvėrė jį už rankos. Nilsas ištrūko ir pasižiūrėjo į jį.

— Aš tavęs nepažįstu,— tarė šypsodamasis.

— Taip, bet dabar pažinsi,— atsakė malonaus veido vaikinas ir tvojo jam kumščiu į paakį.

Nilsas, nesitikėjęs to smūgio, aukštielninkas nugriuvo tiesiai ant

aštrios krosnies briaunos, norėjo tuoj atsikelti, bet nevaliojo: lūžo nugarkaulis.

Kampenų namuose įvyko permainų. Senelė pastaraisiais metais ėmė negaluoti, bet, eidama silpnyn, pradėjo dar stropiau taupyti pinigus galutinai išpirkti sodybą.

— Tada judviem su vaikučiu nieko netrūks. Bet jeigu tu įsileisi į namus tokį žmogų, kuris jums viską išsvaistys, aš apsiversiu grabe.

Rudenį ji patenkinta nukiūtino pas buvusį ūkio savininką ir nunešė paskutinę skolą, o sugrįžusi namo ir atsisėdusi ant suolo, pasakė laiminga:

— Dabar mano darbas padarytas.

Ji bemat visiškai nusilpo, tuoj atgulė ir daugiau neatsikėlė. Duktė palaidojo ją, radusi tuščios vietos kapinėse, padirbdino gražų antkapį, kuriame buvo įrašytas motinos vardas, amžius ir posmas iš Kingo[4] psalmių.

Praslinkus porai savaičių po laidotuvių, iš juodos šventadienės motinos suknelės berniukui buvo pasiūti drabužėliai, ir su jais Arnė atrodė toks rimtas, tarsi pati senelė būtų prisikėlusi. Jis pasiėmė apkaustytą, didelėmis raidėmis senelės knygą, iš kurios ji kiekvieną sekmadienį skaitydavo ir giedodavo, atsivertė ir rado įdėtus akinius. Gyva būdama, senelė niekada neduodavo jų pačiupinėti, o dabar jis nedrąsiai paėmė juos, užsidėjo ir pasižiūrėjo į knygą. Bet ši pavirto į miglą.

„Kaip keista,— pagalvojo berniukas,— o senelė su jais galėdavo skaityti dievo žodį“. Vaikas pakėlė akinius ir pasižiūrėjo prieš šviesą, ko jiems trūksta — ir akiniai caktelėjo ant aslos!

Arnė labai nusigando, ir kai tuoj pat atsidarė durys, jam pasirodė, kad į trobą įeina senelė, bet čia buvo motina, o paskui ją įbildėjo šeši vyrai, kurie su dideliu triukšmu įnešė į kambarį neštuvus ir pastatė vidury aslos. Durys paliko atlapos iki galo, ir troboje pasidarė šalta.

Neštuvuose gulėjo išblyškęs, juodaplaukis žmogus; motina vaikščiojo aplinkui ir verkė.

— Paguldykit jį atsargiai į lovą,— paprašė ir pati padėjo nunešti.

Kai vyrai, pakėlę jį, žengė per aslą, kažkas sugurgždėjo po jų kojomis. „Oi, juk ten senelės akiniai“,— pagalvojo berniukas, bet nieko nepasakė.

TREČIAS SKYRIUS

Kaip sakyta, buvo jau ruduo. Praėjus aštuonetui dienų nuo to laiko, kai Nilsas siuvėjas buvo atgabentas pas Margitą Kampen, amerikonai atsiuntė žmogų pasakyti, kad jis ruoštųsi į kelionę. Jis tuo metu gulėjo raitydamasis iš skausmo ir suriko sukandęs dantis:

— Tegu jie nešdinasi po velnių!

Margita tebestovėjo tarsi nesulaukusi atsakymo. Jis pastebėjo ir po valandėlės vos vos ištarė:

— Tegu... jie važiuoja!

Žiemą Nilsas jau taip pasitaisė, kad galėdavo pasėdėti, nors sveikatos neteko visam gyvenimui. Kai pirmą sykį atsisėdo, pasiėmė smuiką, suderino, bet taip susijaudino, kad vėl turėjo atsigulti. Jis buvo labai nekalbus, bet nepriekabingas; po kiek laiko pradėjo mokyti Arnę skaityti, triūsė po namus. Laukan neidavo ir su tais, kurie užsukdavo jo aplankyti, nekalbėdavo. Iš pradžių Margita pasakodavo jam visas kaimo naujienas, bet, pastebėjusi, kad jis niaukiasi, liovėsi.

Pavasarį juodu su Margita po vakarienės ilgiau negu paprastai sėdėdavo prie stalo ir kalbėdavosi. Berniuką nuvarydavo gulti. Pavasariui baigiantis bažnyčioje buvo paskelbti užsakai, o paskui juodu patyliukais susituokė.

Nilsas dirbdavo drauge lauko darbus, tvarkydavo viską protingai ir nesikarščiuodamas.

Margita sakydavo berniukui:

— Mums jis ir naudos padaro, ir pasidžiaugti juo galima. Būk jam klusnus ir geras, kad ir tavim jis džiaugtųsi.

Kad ir paskendusi rūpesčiuose, Margita buvo graži: skruostai raudoni, akys didelės, o apjuostos mėlynų ratilų, atrodė dar didesnės. Lūpos storos, veidas apvalus, dėl to ji atrodė sveika ir stipri, nors jėgos nelabai daug turėjo. Šiuo metu ji buvo gražesnė negu bet kada, o dirbdama mėgdavo dainuoti.

Kartą sekmadienį popiet tėvas su sūnumi išėjo į laukus pasižiūrėti javų. Arnė pasišokėdamas bėgo paskui tėvą ir laidė iš lanko strėles; Nilsas pats buvo padaręs berniukui lanką. Juodu atsidūrė kelyje, kuris ėjo nuo bažnyčios ir pastoriaus namų žemyn, į vadinamąją Lygumą. Nilsas atsisėdo ant akmens šalia kelio ir susimąstė, o berniukas, atsistojęs ant kelio, paleido strėlę, paskui nubėgo į bažnyčios pusę pasiimti.

— Neik toli! — sudraudė tėvas.

Arnė bėgdamas atgal staiga stabtelėjo ir ėmė klausytis.

— Tėte, aš girdžiu muziką!

Tėvas taip pat sukluso. Kažkur buvo girdėti griežiant smuiku, kurį retkarčiais nustelbdavo šauksmai ir klykavimai, bet visą laiką muziką lydėjo ratų dardesys ir arklių kanopų kaukšėjimas: iš bažnyčios važiavo vestuvių pulkas.

— Eikš čia, vaike! — pašaukė tėvas, ir Arnė iš balso suprato, kad reikia dumti kuo greičiausiai.

Tėvas mikliai atsikėlė ir užsilindo už didelio medžio, Arnė paskui.

— Ne čia — tenai!

Berniukas atsitūpė alksnių krūme.

Pro beržynėlį pasirodė pirmieji vežimai, jie lėkė kaip pašėlę, arkliai buvo suputoję, girti vestuvininkai šaukė ir stūgavo. Tėvas su sūnum skaičiavo iš eilės vežimus — iš viso buvo keturiolika. Pirmame sėdėjo du muzikantai, ir skardžiam ore skambėjo vestuvių maršas; už jų stovėjo vaikis ir laikė vadžias. Paskui važiavo jaunoji, kurios karūna[5] švytėjo prieš saulę; nuo šypsenos burna buvo truputį persikreipusi; šalia sėdėjo malonaus veido vaikinas su mėlyna eilute. Iš paskui važiavo visi vežimai, vyrai sėdėjo apsikabinę moteris, užpakaly kiūtojo vaikai, girti bernai laikė vadžias — po šešis vienam vežime; paskutiniame sėdėjo vestuvių tvarkdarys, pasidėjęs ant kelių kaušą degtinei samstyti.

Jie praūžė pro šalį rėkdami ir dainuodami ir galvotrūkčiais nulėkė pakalniui; smuiko garsai, spygavimai, ratų bildėjimas paskendo dulkių debesyje, paskui buvo girdėti tik vienas kitas šūktelėjimas, vėliau vos duslus gaudesys, o galiausiai viskas nutilo.

Nilsas tebestovėjo toje pačioje vietoje; užpakaly jo kažkas sušlamėjo, tada jis atsisuko: iš krūmų lindo Arnė.

— Kas čia buvo, tėte? — Ir berniukas krūptelėjo pamatęs piktą tėvo veidą. Arnė stovėjo tyliai ir laukė atsakymo, bet nesulaukęs taip ir paliko bestovįs. Pagaliau jam nusibodo stovėti, ir jis vėl prašneko: — Ar jau eisim?

Nilsas vis dar žiūrėjo į tą pusę, kur dingo vestuvininkai, paskui atsipeikėjo ir pakilo eiti; Arnė nusekė iš paskos. Jis įsidėjo strėlę, iššovė ir nubėgo pasiimti.

— Nemindžiok pievos,— burbtelėjo Nilsas.

Berniukas paliko strėlę ir sugrįžo atgal. Paskui jis užmiršo, kad buvo bartas, ir kai tėvas sustojo, plumptelėjo ant žemės ir ėmė ristis per galvą.

— Sakiau, kad nevoliok pievos.— Nilsas pagriebė jį už rankos ir taip timptelėjo, kad vos neišsuko.

Arnė ramiai nusekė paskui.

Tarpduryje jų laukė Margita; ji kaip tik grįžo iš tvarto, kur, matyt, gerokai turėjo pasidarbuoti, nes plaukai buvo susitaršę, marškiniai ir sijonas murzini. Bet ji stovėjo tarpduryje ir šypsojosi.

— Karvės nusitraukė, būtų pridariusios žalos, bet vėl pririšau.

— Šventadienį galėtum bent truputį apsitvarkyti,— pasakė Nilsas, eidamas pro šalį į trobą.

— Žinoma, dabar po darbo galiu ir apsitvarkyti,— atsakė Margita ir taip pat įėjo į vidų.

Ji tuoj pradėjo švarintis dainuodama dainelę. Šį sykį Margita dainavo gražiai, bet kartais jos balsas šiek tiek džergždavo.

— Liaukis zyzti,— tarė Nilsas ir pardribo aukštielninkas ant lovos.

Margita nutilo.

Tada su triukšmu įlėkė berniukas:

— Į kiemą atbėgo didelis, juodas šuo, toks baisus!..

— Užčiaupk duoninę, vaiki! — pasakė nuo lovos Nilsas ir, nuleidęs vieną koją, treptelėjo į grindis.— Velniai žino, ar jis kada liausis triukšmą kėlęs! — sumurmėjo ir vėl užsikėlė koją ant lovos.

Motina pagrūmojo sūnui.

— Matai, kad tėvas be ūpo,— tarė ji.— Gal nori stiprios kavos su sirupu? — paklausė Nilso, norėdama pasigerinti.

Tą gėrimą labai mėgdavo senelė ir kitus buvo pripratinusi. Nilsui jis visai nepatikdavo, bet vis tiek gerdavo su kitais.

— Gal nori puodelį stiprios kavos su sirupu? — pakartojo Margita, nesulaukusi atsakymo.

Nilsas pasikėlė ant alkūnių ir suriko:

— Nenoriu aš siurbti tos tavo buizos!

Margita labai nustebo, pasiėmė vaiką už rankos ir išėjo.

Lauke jie turėjo visokio darbo ir grįžo į trobą tik vakarienės. Nilsas buvo išėjęs. Motina pasiuntė Arnę į laukus pašaukti, bet berniukas niekur jo nerado. Juodu laukė, kol vakarienė beveik ataušo, tada pavalgė, o Nilsas vis dar nebuvo parėjęs. Margita pradėjo nerimauti, nuvarė vaiką gulti, o pati atsisėdo laukti. Nilsas grįžo tik po vidurnakčio.

— Kur tu buvai, mielasis? — paklausė ji.

— Kas tau darbo,— atsakė Nilsas ir iš lėto atsisėdo ant suolo. Jis buvo girtas.

Nuo to laiko Nilsas dažnai išeidavo į kaimą ir visada grįždavo girtas.

— Aš negaliu ištverti čia su tavim,— pasakė kartą parėjęs.

Margita pradėjo atsargiai teisintis, tada jis treptelėjo koja į aslą ir liepė nutilti; jei būdavo girtas, tai dėl jos kaltės, jei būdavo piktas, taip pat dėl jos kaltės; o kad jis luošas ir amžinai nelaimingas žmogus, tai irgi kalta ji ir tas jos prakeiktas vaikis, kurį ji jam primetė.

— Ko tu visą laiką kibai prie manęs? — pasakė jis ir pravirko.— Ką aš tau bloga padariau, kad tu man nedavei ramybės?

— Viešpatie apsaugok,— atsiliepė Margita,— argi aš kibau prie tavęs?

— Žinoma, kibai! — atsikėlęs suriko jis, paskui pro ašaras pridūrė: — Dabar tu pasiekei, ko norėjai. Aš vos pasivelku ir kasdien matau savo grabą. Aš būčiau galėjęs karališkai gyventi su gražiausia visos apylinkės ūkininkaite, būčiau galėjęs nukeliauti į pasaulio kraštą, jei tu ir tas tavo prakeiktas vaikpalaikis nebūtumėt pastoję man kelio.

Ji vėl bandė pasiteisinti:

— Vis dėlto berniukas čia nekaltas.

— Nutilk, o gausi į kailį! — Ir puolė mušti.

Rytojaus rytą, kai praėjo girtumas, jis atsikėlė labai susigėdęs ir buvo itin malonus berniukui. Bet greitai vėl pasigėrė ir tada sumušė Margitą; pagaliau ėmė mušti ją kiekvieną kartą, kai pareidavo girtas. Arnė imdavo verkti ir skųstis, tada ir jis gaudavo mušti. Kartais Nilsas taip pradėdavo graužtis, kad turėdavo bėgti iš namų. Tuo metu jis vėl pamėgo vakarėlius, griežsaid kaip seniau ir vesdavosi berniuką panešioti dėklą. Ten Arnė visko prisižiūrėdavo. Motina verkdavo, kai jis eidavo drauge, bet nedrįsdavo nieko sakyti tėvui.

— Nepamiršk dievo ir nesimokyk bjaurių dalykų,— prašydavo glostydama sūnų.

Tačiau šokiuose būdavo labai linksma, o čia, namie, prie motinos, nuobodu. Ji tą matė ir tylėjo. Šokiuose Arnė išmoko daug dainų ir paskui dainuodavo jas tėvui; šiam labai patikdavo, ir berniukas kartais jį net prajuokindavo. Arnė be galo apsidžiaugdavo ir stengdavosi išmokti dar daugiau dainų. Netrukus pastebėjo, kokios dainos labiausiai patikdavo tėvui ir kokios vietos jį prajuokindavo. Jeigu tokių posmų nebūdavo dainoje, Arnė kaip sugebėdamas pats juos pridėdavo, užtat greitai išmoko priderinti žodžius prie muzikos. Tėvas labiausiai mėgo

tokias dainas, kurios išjuokė turtuolius ir galiūnus, dėl to berniukas jas ir dainavo.

Vakarais motina norėdavo jį vestis į tvartą; tada jis sugalvodavo visokių priekabių, kad tik nereikėtų eiti; bet kai nepavykdavo išsisukti ir vis tiek turėdavo eiti, motina pradėdavo jam gražiai pasakoti apie dievą ir gerus darbus, ir visada baigdavosi tuo, kad raudodama apkabindavo sūnų ir maldaute maldaudavo nenueiti blogu keliu.

Motina mokė Arnę skaityti; berniukas buvo labai nuovokus. Tėvas tuo be galo didžiuodavosi ir sakydavo, ypač kai būdavo girtas, kad vaikas turįs tėvo galvą.

Vakarėliuose, kai gerokai įkaušdavo, tėvas liepdavo Arnei padainuoti visiems. Berniukas dainuodavo vieną dainą po kitos, o žmonės kvatodavo ir klegėdavo; tokiu pasisekimu sūnus džiaugdavosi kone labiau už tėvą, ir pagaliau jis išmoko begalę visokių dainų.

Rūpestingos motinos, nusiklausiusios tų dainų, pačios nuėjo pas Margitą ir paskundė, nes dainos buvo nelabai padorios. Motina apkabino vaiką ir vardan dievo uždraudė dainuoti tokias dainas, bet Arnė pagalvojo, kad motina draudžia viską, iš ko jam daugiausia džiaugsmo. Ir jis pirmą sykį papasakojo tėvui, ką jam motina sakė. Užtat, kai tėvas parėjo girtas, ji smarkiai nukentėjo; iki tol jis tylėjo. Tada Arnė suprato, ką padarė, ir širdyje meldė dievą ir motiną atleisti, nes negalėjo prisiversti ir atsiprašyti. Motina vis tiek buvo jam gera, dėl to ir gėlė širdį.

Bet vieną kartą Arnė tą užmiršo. Jis mokėdavo labai puikiai pamėgdžioti žmonių balsus, ypač pakalbėti ar padainuoti. Vieną vakarą, kai motina įėjo į vidų, jis šitaip linksmino tėvą, o kai ji išėjo, tėvas įsigeidė, kad Arnė padainuotų kaip motina. Iš pradžių berniukas spyriojosi, bet tėvas, kuris gulėjo lovoje raitydamasis iš juoko, vis tiek nenusileido, ir Arnė turėjo paklausyti.

„Motina lauke,— pagalvojo berniukas,— ji tikrai negirdės". Ir užtraukė taip, kaip motina kartais dainuodavo — prikimusiu, graudžiu balsu.

Tėvas taip juokėsi, kad Arnei net baisu pasidarė, ir jis nutilo. Tada iš virtuvės įėjo motina, ji nužiūrėjo berniuką ilgu, liūdnu žvilgsniu, pasiėmė nuo lentynos milžtuvę ir išsinešė.

Arnei nutirpo kūnas: motina viską girdėjo. Jis pašoko nuo stalo, išlėkė laukan ir parpuolė ant žemės, tarsi norėdamas prasmegti. Tačiau, negalėdamas nusiraminti, atsikėlė ir norėjo bėgti kažin kur. Eidamas pro daržinę, pamatė sėdint motiną ir siuvant gražius naujus marški-

nius — kaip tik jam. Paprastai dirbdama motina giedodavo psalmę, bet dabar tylėjo. Ji net neverkė, sėdėjo sau ir siuvo. Arnė daugiau nebegalėjo ištverti; jis parkrito į žolę priešais ją ant kelių, pasižiūrėjo ir kūkčiodamas ėmė verkti. Motina pasidėjo siuvinį ir abiem rankom suėmė jo galvą.

— Arne, vargšeli,— pasakė ir prisiglaudė prie jo.

Arnė nesistengė ką nors atsakyti, bet taip verkė, kaip dar niekada nebuvo verkęs.

— Aš žinojau, kad tu geras vaikas,— tarė motina ir paglostė jam galvą.

— Mama, aš noriu tavęs paprašyti vieno dalyko, bet tu neatsisakyk,— pagaliau vargais negalais prašneko jis.

— Juk žinai, kad neatsisakysiu,— tarė motina.

Jis šiaip taip nustojo verkęs ir, įsikniaubęs jai į sterblę, sumurmėjo:

— Mama, padainuok ką nors!

— Vaikeli, juk aš nemoku,— tyliai atsakė ji.

— Mama, padainuok ką nors,— prašė berniukas,— nes kitaip aš turbūt niekada daugiau negalėsiu į tave pasižiūrėti.

Motina glostė jam galvą, bet tylėjo.

— Mama, padainuok, ar girdi! Padainuok! — maldavo jis.— O jei ne, aš išeisiu taip toli, kad daugiau niekada nesugrįšiu namo.

Ir motina pradėjo dainuoti, o Arnė, keturiolikos metų berniukas, klūpojo įsikniaubęs į jos kelius.

O dieve, apsaugok vaikelį —
jis pilsto pakrantėje smėlį.
Meldžiu, atsiųsk, visagali,
pažaisti su juo angelėlį.
Vanduo toks gilus, paslaptingas...
Globok jį, o dieve gerasis!
Į tavo rankas maloningas
įduodu aš kūdikį drąsiai.

Bet sėdi nuliūdus motulė,
nes skausmas jai širdį taip gelia.
Ir ieško, ir šaukia vardu ji:
— Vai kur pradingai tu, vaikeli?

Tik vieną ji turi paguodą —
ramina labiau ji nei žodis:
dievulis jai kelią vis rodė —
tai jis ir vaikeliui parodys.

Ji padainavo keletą posmų. Arnė klūpojo tyliai, jam buvo taip gera, ramu, pajuto, kaip suėmė malonus nuovargis. Paskutiniai žodžiai, kuriuos jis aiškiai girdėjo, buvo apie Jėzų; viskas aplinkui tartum nušvito skaisčia šviesa, ir pasirodė, kad gieda dvylika ar trylika balsų, o motinos balsas nustelbė visus kitus. Gražesnio balso niekada nebuvo girdėjęs ir prašė dievo, kad pats išmoktų taip dainuoti. Jis pagalvojo, kad jeigu dainuos labai tyliai, tai panašiai ir išeis, ir pradėjo tyliai dainuoti, paskui dar tyliau, ir pagaliau jo balsas ėmė skambėti nepaprastai puikiai, iš džiaugsmo jis uždainavo garsiau — ir staiga viskas išnyko.

Arnė pabudo, apsižvalgė, pasiklausė, bet neišgirdo nieko, tik amžiną krioklio šniokštimą, o šalia tyliai čiurlenantį upokšnį, kuris tekėjo pro pat daržinę. Motinos nebuvo; jam po galva buvo padėjusi nebaigtus siūti marškinius ir savo žaketą.

KETVIRTAS SKYRIUS

Kai atėjo laikas ginti galvijus į miško ganyklą, Arnė panoro ganyti. Tėvas užsispyrė neleisti, Arnė, girdi, niekada neganęs, nors jau ėjo penkioliktus metus. Bet vaikinas taip gražiai prašė, jog pagaliau tėvas sutiko; dėl to visą pavasarį, vasarą ir rudenį Arnė pareidavo namo tik nakvoti, o šiaip per dienų dienas būdavo miške.

Į mišką jis nusigabeno knygą. Skaitydavo ir pjaustydavo raides medžių žievėje, vaikščiodavo po mišką susimąstęs ir dainuodavo, o kai pareidavo namo, tėvas dažnai būdavo girtas, mušdavo motiną, keikdavo ją ir visą kaimą ir sakydavo, jog kadaise galėjęs iš čia toli išvažiuoti. Tada ir berniukas pajuto troškimą keliauti. Namie buvo baisus gyvenimas, knygos viliojo į tolius, ir, rodos, pats oras jį kėlė aukštyn, anapus kalnų.

Kartą vidurvasaryje Arnė susitiko su Kristijanu, vyresniuoju kapitono sūnumi, kuris buvo atsekęs paskui savo bernus į mišką parjoti namo arklių. Kristijanas, keliais metais vyresnis už Arnę, nerūpestingas, linksmas, galvojo čia viena, čia tuoj kita, bet tvirtai laikėsi savo

nusistatymo. Jis kalbėdavo greitai, su pertraukomis, dažniausiai apie kelis daiktus iš karto, jodinėdavo be balno, šaudydavo į skraidančius paukščius, meškeriodavo su musėmis ir Arnei buvo didžiausias visa ko pavyzdys. Jis taip pat troško keliauti, pasakodavo Arnei apie svetimus kraštus, kuriuos pavaizduodavo nuostabiausiomis spalvomis. Kristijanas pastebėjo, kad Arnė labai mėgsta skaityti, ir pradėjo jam nešti knygas, kurias pats buvo skaitęs; kai Arnė perskaitydavo vieną, atnešdavo kitą; sekmadieniais pats sėdėdavo drauge ir mokydavo Arnę geografijos, aiškindavo, kaip naudotis žemėlapiu, tad visą tą vasarą ir rudenį Arnė nepadėjo iš rankų knygos, net išblyško ir sulyso.

Žiemą jam buvo leista skaityti namie ir dėl to, kad ateinančiais metais turėjo konfirmuotis, ir dėl to, kad mokėjo palenkti tėvą. Arnė pradėjo lankyti mokyklą, bet jam labai patikdavo, kai galėdavo namie svajoti užsimerkęs prie savo knygų; jis nedraugavo nė su vienu ūkininkaičiu.

Tėvas juo toliau, juo žiauriau persekiojo motiną, juo labiau girtuokliavo, ir dar smarkiau jį visą gėlė. Ir vis dėlto, nepaisydamas nieko, Arnė dažnai sėdėdavo šalia tėvo ir linksmindavo jį, kad motina nors valandėlę pabūtų rami, o kadangi dažnai turėdavo kalbėti tokius dalykus, kuriuos širdyje smerkė, jis pradėjo nekęsti tėvo. Tik neparodė, kaip ir savo meilės motinai. Kai sutikdavo Kristijaną, tuoj pradėdavo kalbą apie tolimas keliones ir knygas, net jam nepasakodavo, kas dedasi namie. Tačiau daug kartų, kai po tokių pokalbių grįždavo vienas namo ir pagalvodavo, ką ten ras, imdavo verkti ir šaukdavosi dievo iš žvaigždėto dangaus, kad padėtų jam kuo greičiau iš čia ištrūkti.

Vasarą Arnė ir Kristijanas buvo įkonfirmuoti. Netrukus pastarasis ėmė vykdyti savo planus. Tėvas leido jam išplaukti į jūrą; jis padovanojo Arnei savo knygas, prižadėjo dažnai rašyti laiškus — ir išvažiavo.

Dabar Arnė liko vienas.

Tada jis vėl pamėgo kurti dainas. Senų nebetaisė, o rašė naujas ir sudėjo į jas viską, kas labiausiai skaudino širdį.

Bet jį slėgė neviltis, kuri išsklaidydavo dainų žodžius. Per naktų naktis jis negalėdavo užmigti, ir vis labiau aiškėjo, kad neištvers, turės važiuoti iš namų ir susirasti Kristijaną — ir niekam nepasakyti nė žodžio. Tada pagalvodavo apie motiną, kaip ji pasiliks viena, ir bijodavo pasižiūrėti jai į akis.

Vieną kartą jis ilgai vakarojo skaitydamas knygą. Kai pasidarydavo ypač sunku, griebdavosi knygų ir nepastebėdavo, kad jos tik didina širdgėlą. Tėvas buvo vestuvėse, bet šį vakarą turėjo pareiti namo;

motina pavargusi ir bijodama jo atsigulė. Arnė krūptelėjo išgirdęs, kaip priemenėje kažkas žnektelėjo ir smarkiai atsimušė į duris. Tai tėvas parėjo namo.

Arnė atidarė duris ir pasižiūrėjo į jį.

— Ar tai tu, gudragalvi! Eikš pakelsi savo tėvą!

Arnė pakėlė jį ir pasodino ant suolo. Paskui sugrįžęs paėmė smuiką ir, įnešęs į vidų, uždarė duris.

— Aha, pasižiūrėk į mane, gudragalvi; nelabai gražiai atrodau; nebėra daugiau Nilso siuvėjo. Sakau... tau... niekada negerk degtinės; ji — velnias, mūsų pražūtis... nes jis baudžia išpuikėlius, o nuolankiems yra gailestingas. Oi oi oi! Kur aš nuėjau!

Jis pasėdėjo valandėlę tyliai, paskui užgiedojo verkdamas:

Dieve gerasis, gelbėk mane,
nuodėmių mano siela pilna!
Trauk iš piktybių, darbų baisių —
tavo sūnus, nors ir menkas, esu.

— Viešpatie, aš nesu vertas, kad tu įžengtum į mano pastogę, bet ištark nors žodį...

Jis parvirto kniūpsčias, užsidengė veidą rankomis ir ėmė raudoti lyg mėšlungio tampomas. Ilgai šitaip gulėjo, o paskui pradėjo kartoti Biblijos žodžius, kuriuos buvo išmokęs gal daugiau kaip prieš dvidešimt metų:

— „Bet ji priėjo ir parpuolė prie jo ir tarė: „Viešpatie, padėk man!“ O jis atsakydamas tarė: „Negražu atimti iš vaikų duoną ir numesti šunims“. Ir ji pasakė: „Taip, viešpatie, juk šunys ėda trupinius, kurie nubyra nuo jų ponų stalo“.

Jis nutilo, bet verkė dar smarkiau, tiktai tyliai.

Motina seniai buvo pabudusi, tik nedrįso pakelti galvos, o dabar, išgirdusi tokį atgailaujantį jo verksmą, kilstelėjo ant alkūnių ir pasižiūrėjo. Vos ją pastebėjęs, Nilsas tuoj suriko:

— Ar ir tu žiūri? Nori pamatyti, ką iš manęs padarei? Taip. Štai koks aš dabar, tikrai toks!

Jis atsikėlė, o motina palindo po kailiais.

— Gali nesislapstyti, vis tiek rasiu! — pasakė jis ir, ištiesęs dešinę ranką, atkišo smilių.— Kut kut kut! — tarė nutraukęs nuo motinos antklodę ir įrėmė jai pirštą į kaklą.

— Tėve! — pasakė Arnė.

— Fui, kokia tu susiraukšlėjusi ir suvytusi. Viena oda ir kaulai. Kut kut kut!

Motina mėšlungiškai įsikibo į jo ranką, bet nevaliojo ištrūkti ir susirietė į krūvą.

— Tėve! — pakartojo Arnė.

— Atkutai pagaliau. Ir kaip raitosi lyg gyvatė. Kut kut kut!

— Tėve! — pasakė Arnė. Kambarys ėmė suktis jo akyse.

— Kut kut kut, sakau!

Motina, netekusi jėgų, paleido jo ranką.

— Tėve! — sušuko Arnė ir puolė į kampą, kur stovėjo kirvis.

— Tu tyčia nerėki. Bet žiūrėk, kad nesigailėtum; aš netveriu noru išgirsti. Kut kut kut!

— Tėve! — sušuko Arnė ir pagriebė kirvį, bet staiga sustojo lyg prikaltas, nes tėvas tuo tarpu atsikėlė, sukliko šaižiu balsu ir, nusitvėręs už krūtinės, sudribo ant aslos.

— Jėzau Kristau! — ištarė jis ir nutilo.

Arnė nesuprato, kur jis ir kas čia darosi. Jam atrodė, kad tuoj prasižios stogas ir iš kažkur plykstelės ryški šviesa. Motina pradėjo tankiai alsuoti, tartum nusimetusi sunkią naštą. Pagaliau ji kilstelėjo ir pamatė asloje pasliką tėvą, o šalia stovintį sūnų su kirviu.

— Viešpatie gailestingas, ką tu padarei? — suriko ji, iššoko iš lovos, užsisegė sijoną ir priėjo prie jo.

Arnė tik dabar atgavo žadą.

— Jis pats parkrito,— tyliai tarė vaikinas.

— Arne, Arne, aš netikiu tavim,— šaukė motina grėsmingu balsu.— Tegu tau padeda dievas! — pasakė ji ir raudodama parpuolė ant lavono.

Arnė atsitokėjęs taip pat suklupo ant kelių.

— Kaip dievą myliu, tai tiesa, jis pats čia parkrito.

— Tai pats dievas čia buvo,— tyliai pasakė ji, atsitūpė ir įsmeigė akis į numirėlį.

Nilsas tebegulėjo paslikas, atsimerkęs ir išsižiojęs. Rankos buvo netoli viena kitos, tarsi norėdamos susinerti, bet pritrūkusios jėgų.

— Pakelk tėvą, juk tu stiprus, ir padėk man jį paguldyti į lovą.

Ir juodu paėmę nunešė tėvą į lovą; tada motina užspaudė jam akis, užčiaupė burną, ištiesė jį ir sunėrė rankas.

Jie stovėjo abu ir žiūrėjo į tėvą. Viskas, ką išgyveno iki šiol, jiems atrodė taip nedaug ir tiek neaprėpė, kaip ši valanda.

Jei velnias ir buvo čia, tai buvo ir dievas. Susitikimas buvo trumpas. Viskas baigta.

Buvo jau po pusiaunakčio, ir jiems reikėjo budėti prie mirusiojo, ligi prašvis. Arnė gerai užkūrė ugnį, ir motina atsisėdo šalia krosnies. Ji sėdėjo galvodama, kiek liūdnų dienų praleido su Nilsu, ir karšta malda balsiai dėkojo dievui už tai, kas dabar atsitiko.

— Bet mačiau ir keletą gražių dienų,— pasakė ir pravirko tarsi gailėdamasi, kad ką tik dėkojo; pagaliau didžiąją dalį kaltės suvertė sau, kad nusidėjo dievui savo meile velioniui, neklausė motinos, ir dėl to dievas ją nubaudė už tą nuodėmingą meilę.

Arnė atsisėdo priešais ją. Motina žvilgtelėjo į lovą.

— Arne, atsimink, kad dėl tavęs aš tą viską kentėjau,— pasakė ji ir vėl verkė trokšdama išgirsti malonų žodį, kuris padėtų nuraminti sąžinę ir paguostų ateityje.

Arnė drebėjo ir nieko negalėjo atsakyti.

— Nepalik manęs niekada,— šniurpščiojo motina.

Tada jis suprato, kas ji jam buvo visas tas siaubo dienas ir kokia ji būtų be galo apleista, jeigu jis, užuot atsidėkojęs už didelę meilę, dabar ją paliktų.

— Niekada, niekada! — sušnibždėjo jis, norėjo prieiti prie motinos, bet nevaliojo.

Taip juodu ir sėdėjo liedami graudžias ašaras. Motina balsiai meldėsi čia už numirėlį, čia už save ir sūnų, ir abu vėl verkė, ir vėl ji meldėsi, ir vėl verkė. Paskui ji tarė:

— Arne, tavo toks gražus balsas, atsisėsk prie lovos ir pagiedok savo tėvui.

Ir vaikinas tartum įgavo jėgų. Atsikėlęs pasiėmė giesmyną, užsidegė skalą ir su šakaliu vienoje rankoje, o su giesmynu kitoje atsisėdo lovos galvūgalyje ir skardžiu balsu užgiedojo 127-tą Kingo psalmę:

Viešpatie mielas, savąją rūstybę
tolink nuo mūsų, menkų, nuodėmingų.
Bijom tavęs, duok malonę mums beribę,
mums — nelaimingiems.

PENKTAS SKYRIUS

Arnė pasidarė nekalbus, ėmė vengti žmonių; jis ganė bandą ir kūrė dainas. Jam jau sukako devyniolika metų, ėjo dvidešimti, o vis tiek dar tebeganė. Skolindavosi iš pastoriaus knygų ir skaitydavo, tai buvo vienintelis jo darbas.

Pastorius pasiūlė jam parsisamdyti už mokytoją kaimo mokykloje, „nes iš jo žinių ir sugebėjimo bus daug naudos parapijai". Arnė nieko neatsakė, tik rytojaus dieną, gindamas avis, sugalvojo šitokią dainą:

Avinėli manasai,
ožytėli manasai,
tu kopi į kalnelį
ir žvangini varpelį.

Avinėli manasai,
ožytėli mielasai,
jei švelniavilnis būsi,
sau kailinius pasiūsiu.

Avinėli manasai,
ožytėli mielasai,
mėsytės duotum pūdą —
motušė soti būtų.

Eidamas dvidešimtus metus, vieną dieną nugirdo kalbantis motiną ir buvusią ūkio šeimininkę; jos vaidijosi dėl arklio, kuriuo dirbdavo iš pusės.

— Aš noriu palaukti, ką Arnė pasakys,— kalbėjo motina.

— Ar tas tinginys! — atsakė antroji.— Jis, aišku, norės, kad arklys taip pat trainiotųsi po mišką kaip ir jis.

Tada motina nutilo, nors prieš tai labai gerai gynėsi.

Arnė paraudo lyg ugnis. Jam niekada nebuvo atėję į galvą, kad motina dėl jo išgirsta pajuokos žodžių, ir, matyt, nemažai. Kodėl ji jam nieko nesakė?

Jis gerai pagalvojo ir prisiminė, kad motina beveik niekada su juo nekalbėdavo. Bet ir jis jos nekalbindavo. Ir su kuo jis apskritai kalbėdavo?

Dažnai sekmadieniais, sėdėdamas namie, norėdavo paskaityti motinai pamokslą, nes pati ji silpnai matė — ganėtinai buvo prisiverkusi

per savo gyvenimą. Bet nesiryždavo. Daug kartų norėjo pasisiūlyti jai paskaityti kokią knygą, kai dabar namie būdavo taip ramu ir jam atrodydavo, kad motina nuobodžiauja. Bet irgi nesiryždavo.

— Reikia ką nors daryti. Mesiu ganyti ir pradėsiu rūpintis motina.

Jis palaukė keletą dienų, kol galutinai sutvirtėjo pasiryžimas; nusiginė bandą toli į mišką ir sukūrė dainą:

Čionai ramybės nėra, tiktai girioj tylu.
Ten lensmanas neateis juk bartis vėl dėl skolų.
Ir dėl bažnyčios suolų tenai kivirčų nėra,
nes ir bažnyčios neturi bekraštė giria.

Miške ramu, tik gaudo vanagas zyleles.
Tik eglės laiko iškėlę skaras spygliuotas žalias.
Medžioja mažą žvėrelį erelis aršus —
iš nuobodumo juk jis nemedžiojęs pražus.

Čia vieną medį nukirs, o kitas supus.
Ėriuką lapė suėdė. O jai kas gi bus?
O lapę vilkas sudraskė. O jo kur lemtis?
Nušovė jį Arnė, vos tik nuslinko naktis.

Juk visko gali nutikti ir slėnyje, ir miške.
Tik nieko tu nesukulk ranka savo neatsargia.
Berniukas tėvą nužudė — mačiau aš sapne.
Kankino jį pragare. Gerai, kad ne mane.

Jis parėjo namo ir pasakė motinai, kad nusiųstų ką į kaimą paieškoti piemens; pats norįs ūkininkauti. Taip ir buvo; tačiau motina jam nuolat kartodavo, kad nepersidirbtų. Ji taip skaniai virdavo valgyti, kad kartais net gėda pasidarydavo; bet jis nesakydavo nieko.

Arnė pradėjo kurti dainą, kurios priedainis buvo „Už tų kalnų aukštųjų“. Ir niekaip negalėjo jos baigti, o todėl, kad priedainį norėjo dėti kas antroj eilutėj; pagaliau metė nesugalvojęs.

Bet daugelis jo sukurtų dainų pasklido po žmones ir buvo labai mėgstamos; kai kas net norėjo pasikalbėti su Arne, kurį nuo vaikystės pažino. O Arnė bijojo nepažįstamų žmonių ir blogai apie juos galvojo, nes manė, kad ir jie apie jį blogai galvoja.

Lauko darbus Arnei padėdavo dirbti vidutinio amžiaus žmogus, vadinamas Oplando Knutu; jis mėgdavo kartais padainuoti, bet vis

tą pačią dainą. Po kelių mėnesių Arnė neiškentęs paklausė, ar jis nemokąs daugiau.

— Ne,— atsakė žmogus.

Praėjo keletas dienų,ir kai žmogus vėl uždainavo tą pačią dainą, Arnė paklausė:

— Kaipgi tu ją išmokai?

— A, taip sau,— atsakė žmogus.

Palikęs jį, Arnė nuėjo į trobą; ten sėdėjo motina ir verkė. Nuo to laiko, kai mirė tėvas, Arnė nebuvo matęs jos verkiant. Jis apsimetė nieko nepastebėjęs ir buvo beeinąs atgal pro duris, bet pajuto liūdną motinos žvilgsnį ir sustojo.

— Ko tu verki, mama?

Valandėlę šie žodžiai buvo vienintelis atbalsis kambaryje, jie keletą kartų nuaidėjo Arnės ausyse, ir jis suprato, kad paklausė ne visai švelniai.

Todėl pakartojo:

— Ko tu verki, mama?

— Ak, nė pati gerai nežinau,— ir dar graudžiau verkė.

Jis pastovėjo ir tada pasakė sukaupęs visą drąsą:

— Vis tiek turbūt ne be reikalo verki.

Vėl stojo tyla. Arnė jautėsi labai kaltas, nors *ji* nieko neatsakė ir *jis* nieko nežinojo.

— Taip sau užėjo,— tarė motina. Po kiek laiko ji pridūrė: — Juk iš tikrųjų aš tokia laiminga.— Ir vėl ėmė verkti.

Arnė tučtuojau išbėgo iš trobos ir pasuko prie Kampeno skardžio. Atsisėdęs ėmė žiūrėti žemyn ir pravirko.

— Tai kad žinočiau, ko verkiu,— pasakė Arnė.

O aukštai, prie išplėšto lauko, sėdėjo Oplando Knutas ir dainavo savo dainą:

Našlaitė Ingrida tyli, liūdna —
be namų ir be pinigų.
Motulės liko jai dovana —
kepuraitė vilnų margų.

Vien kepuraitė, maža, marga,
be šilkų ir be kaspinų,
bet palytėta mamos ranka —
šilta kaip ugnelė namų.

Ir dvidešimt metų paslėpta
ji gulėjo skrynioj vienoj.
„Kai būsiu nuotaka aš balta —
pasipuošiu laimės dienoj“.

Jau trisdešimt metų neliesta
ji ilsėjosi kaip sapne.
„Jei eisiu aš prie altoriaus kada,
kepuryt, lydėsi mane“.

Jau keturiasdešimt — paslėpta
kepuraitė guli viena.
„Kepuryt, juk jau niekada
neišauš mums laimės diena!“

Ingrida eina prie skrynios margos,
širdelė jos plaka liūdnai.
Žiūri — nebėr dovanos brangios,
nė vieno siūlo tenai.

Arnė laukė, kol dainos aidas nutyko toli kalnuose. Paskui nuėjo pas Knutą.

— Ar tu turi motiną? — paklausė.

— Ne.

— O tėvą?

— Ne, neturiu nė tėvo.

— Ar seniai jie mirė?

— Taip, seniai.

— Turbūt nedaug kas tave myli?

— Tikrai nedaug.

— Gal čia turi artimųjų?

— Ne, nė čia neturiu.

— O savo gimtinėj?

— Ne, nė ten.

— Argi taip nieko ir neturi, kas tave mylėtų?

— Ne, neturiu.

Arnė nuėjo šalin pajutęs tokią meilę motinai, kad širdis krūtinėje galėjo plyšti, ir, rodos, jam naujai akys atsivėrė.

„Viešpatie dieve,— galvojo jis,— tu man ją davei, o drauge su ja

tiek neapsakomai daug meilės, bet aš ją atstūmiau — ir gal kada norėsiu pasiimti, bet jos jau nebebus!“

Jis veržėsi pas motiną, troško bent pamatyti ją. Bet einant dingtelėjo mintis: „Ko gera, už tai, kad negerbi jos, būsi nubaustas ir jos greitai neteksi!“ — Ir jis stabtelėjo.— „Galingas dieve, kas man tada bus?“

Arnei atrodė, jog kaip tik dabar namie atsitiko nelaimė; jis tekinas pasileido namo, kaktą išpylė šaltas prakaitas, kojos beveik nesiekė žemės. Parbėgęs staigiai įpuolė į priemenę, bet viduje buvo visai tylu. Tada atsargiai pravėrė kambario duris. Motina buvo jau atsigulusi, mėnulis švietė jai tiesiai į veidą; ji miegojo ramiai lyg vaikas.

ŠEŠTAS SKYRIUS

Po kelių dienų motina ir sūnus, kurie paskutiniu laiku beveik nesiskirdavo, išsiruošė į netolimą sodybą, pas gimines į vestuves. Motina nuo pat jaunystės nebuvo išėjusi į jokį pokylį.

Juodu mažai pažino svečius, nebent tik iš pavardžių, todėl Arnei atrodė ypač keista, kad jie sekiodavo jį akimis, kur tik jis pasisukdavo.

Paskui jam pasirodė, kad vienas žmogus priemenėje paminėjo jo vardą; jis nebuvo tikras, bet manė girdėjęs, ir kai tik prisimindavo, tiesiog kraujas imdavo kunkuliuoti.

Arnė visą laiką sekiojo tą žmogų nenuleisdamas akių, pagaliau sumanė atsisėsti šalia. Bet kai priėjo prie stalo, jam pasirodė, kad svečiai pradėjo kalbėti ką kita.

— O dabar aš jums papasakosiu vieną atsitikimą, ir jūs pamatysit, kad ne taip lengva ką nors naktį paslėpti, kad dieną nerastum,— pasakė žmogus, ir Arnei atrodė, jog pasižiūrėjo tiesiai į jį. Tas žmogus buvo baisiai bjaurus, retais rudais plaukais ir didele apvalia kakta. Akys mažulytės, nosis nedidelė, buka, bet burna labai putni, atvėpusiomis lūpomis, kurių kampuose baltavo putos. Kai juokdavosi, būdavo matyti dantenos. Dideles, gremėzdiškas, bet liesais riešais rankas buvo pasidėjęs ant stalo. Jis žiūrėjo dygiu žvilgsniu, kalbėjo greitai, bet su visokiausiomis išmonėmis. Žmonės vadino jį Piktagerkliu, ir Arnė žinojo, jog kadaise jam žiauriai buvo kliuvę nuo Nilso siuvėjo.

— Taip, daug piktybių šiame pasaulyje, ir dažnai jos mus labiau sekioja, negu manome... Bet tas nesvarbu; dabar aš jums papasakosiu

vieną baisų dalyką. Senesni turbūt atsimenate Alfą, prekeivį Alfą. „Aš dar sugrįšiu!“ — sakydavo Alfas; toks buvo jo priežodis, nes kai baigdavo prekiauti — oi, tas vyras tai bent mokėjo prekiauti! — užsimesdavo kuprinę ant pečių ir sakydavo: „Aš dar sugrįšiu!“ Velniai griebtų, tai buvo vyras kaip mūras, tasai Alfas prekeivis!..

Taigi susitiko jis kartą Didįjį Slunkių... Ar pažinot Didįjį Slunkių?.. Didelis jis buvo ir baisus tinginys. Įsispoksojo jis į juodį, kurį prekeivis Alfas mankštino, o arklys straksėjo kaip varlė. Ir, nespėjęs gerai pagalvoti, Didysis Slunkius užmokėjo už tą kuiną penkiasdešimt talerių! Slunkius tučtuojau į bričkelę ir jau važiuos lyg karalius su eržilu už penkias dešimtis talerių; bet kaip jis mušė ir keikė arklį, kieme dulkių debesys liūliavo, o šis vis tiek lipo ant durų ir sienų, kur tik pakliuvo, nes buvo aklas kaip kulnas!

Nuo tada, kur tik jie susitikdavo, tuoj kaip šunys kibdavo muštis už tą arklį. Didysis Slunkius norėjo atsiimti pinigus, bet juos tiek tematė, nė poros sulūžusių šilingų negavo. Prekeivis Alfas taip išlupo jį, kad gaurai dulkėjo. „Aš dar sugrįšiu“,— pasakė Alfas. Velniai griebtų, tai buvo vyras kaip mūras, tasai Alfas prekeivis!

Taigi, paskui keleri metai praėjo, o jis negrįžo.

Gal po kokių dešimties metų šventoriuje buvo paskelbta, kad jam atitekęs didelis palikimas. Ten ir Didysis Slunkius stovėjo. „Aš taip ir maniau,— pasakė jis,— kad pinigai, o ne žmonės pasiges prekeivio Alfo“.

Visur pasklido kalbos apie Alfą, ir per tuos didelius plepalus paaiškėjo, jog paskutinį kartą jį matė šiapus kalnų, o ne anapus. Ar atsimenat senąjį kelią, kuris ėjo per kalnus?

Didysis Slunkius tuo metu buvo smarkiai prasigyvenęs, visko pilnas. Be to, pasidarė baisiai dievobaimingas, ir žmonės buvo tikri, kad jis ne be reikalo toks dievotas, dievotesnis už kitus. Ir ėmė apie jį kalbėti.

Buvo kaip tik tie laikai, kai per kalnus buvo pradėtas tiesti kelias; seniau žmonės norėdavo kuo tiesiau prasigauti, dėl to ir senasis kelias ėjo per pačius kalnus, o mes norėjom kuo nuolaidesnio, dėl to jis dabar eina palei upę. Prasidėjo sprogdinimai, kaukšėjimai, atrodė, kad kalnai grius. Visokiausių meistrų atvažiuodavo, o dažniausiai amtmanas[6]: mat jis pats turėjo dvikinkę bričką.

Kartą bekasant žemę vienas darbininkas norėjo išlupti iš purvyno akmenį, bet išlupo ranką, kuri buvo tokia stipri, kad žmogus kulvirtomis nusirito ją truktelėjęs. Tas darbininkas buvo Didysis Slunkius. Pa-

šaukė lensmaną, kuris kaip tik stovėjo netoli, ir vyrai iškasė iš žemės krūvą žmogaus kaulų. Buvo atgabentas gydytojas; šis taip gražiai sudėstė visus kaulus, jog tik raumenų trūko. Ir visi žmonės tvirtino, kad skeletas tikrai prekeivio Alfo. Juk jis sakė: „Aš dar sugrįšiu!"

Kai kas stebėjosi, kaip negyva ranka galėjo parversti tokį vyrą kaip Didysis Slunkius, ir, matyt, ne be reikalo. Lensmanas jam tą tiesiai į akis pasakė, žinoma, kai niekas negirdėjo. Bet Didysis Slunkius taip keikėsi, kad lensmanui net plaukai pasišiaušė.

„Gerai,— tarė lensmanas,— jeigu tu niekuo dėtas, tai turbūt drąsiai pernakvosi naktį sykiu su skeletu?" — „Sutinku",— atsakė Didysis Slunkius.

Tada gydytojas surišo kaulus į krūvą ir padėjo barake ant lovos. Į antrą lovą turėjo gultis Didysis Slunkius, o lensmanas susisuko į apsiaustą ir atsigulė lauke palei barako sieną.

Kai sutemo ir Didžiajam Slunkiui atėjo metas gultis prie savo „draugo", durys, rodos, pačios atsidarė, ir jis įėjo į tamsų baraką. Didysis Slunkius pradėjo giedoti psalmes — stiprų balsą turėjo.

„Kodėl tu giedi psalmes?" — paklausė lensmanas iš kitapus sienos. „Kažin ar jam kas pagiedojo",— atsakė Didysis Slunkius. Tada jis pradėjo visa gerkle kalbėti poterius.

„Kodėl tu meldiesi?" — paklausė lensmanas iš kitapus sienos. „O gal jis buvo didelis nusidėjėlis",— atsakė Didysis Slunkius.

Paskui pasidarė visai tylu, ir lensmanas buvo beužmiegąs. Tik staiga kažkas kad suriks viduj, net sienos sudrebėjo: „Aš dar sugrįšiu!"

Pakilo pragariškas bildesys ir triukšmas. „Atiduok mano penkiasdešimt talerių!" — kriokė Didysis Slunkius. Paskui kažkas šaukė ir grūmėsi, lensmanas puolė pro duris į vidų, žmonės iš paskos su basliais ir deglais ir rado vidury aslos gulintį Didįjį Slunkių, o ant jo skeletą...

Prie stalo visi nutilo. Paskui vienas žmogus pasakė degdamasis jūrų putų pypkę:

— Juk jis nuo tada ir sukvailiojo.

— Taip.

Arnė jautė, kad visi žiūri į jį, dėl to nedrįso pakelti akių.

— Taip ir sakiau,— vėl prakalbo pasakotojas,— ne taip lengva ką nors naktį paslėpti, kad dieną nerastum.

— O aš dabar papasakosiu, kaip sūnus mušė tėvą,— tarė šviesiaplaukis, stambus vyras apskritu veidu.

Arnė sėdėjo kaip ant žarijų.

— Hardangere gyveno mušeika iš kilmingos giminės; daug žmonių

jis apkūlė. Nesutarė jis su tėvu dėl išimtinės, ir nebuvo ramybės nei namie, nei visam kaime.

Jis vis labiau šėlo, o tėvas jį erzino.

„Aš nesiduosiu niekieno šokdinamas",— tarė sūnus. „Kol aš gyvas, turėsi klausyti manęs",— atsakė tėvas. „Nutilk, o gausi per sprandą!" — pasakė sūnus ir atsistojo. „Tik pamėgink, tada tu visą gyvenimą gero neregėsi",— atsakė tėvas ir taip pat atsistojo. „Ak šitaip?" — Ir sūnus pripuolęs partrenkė jį žemėn. Bet tėvas nesipriešino, susidėjo rankas ir leidosi mušamas, kiek tik anas norėjo.

Sūnus primušė jį, paskui nutempė prie durų: „Išeik iš šių namų!"

Bet prie pat durų tėvas pasijudino. „Nešk, tik ne toliau kaip ligi durų,— pasakė jis,— tiek ir aš savo tėvą atitempiau".

Sūnus nepaklausė ir jau buvo betempiąs jį per slenkstį.

„Sakiau, kad ne toliau kaip ligi durų!" — Senis atsistojo, parsimetė sūnų ant žemės ir išpėrė lyg mažą vaiką.

— Kaip baisu,— pasakė daugumas.

— Nemušk savo tėvo! — Arnė, rodos, išgirdo kažką sakant, bet nebuvo tikras.

— Dabar aš *jums* šį tą papasakosiu,— prabilo Arnė, atsikėlė perbalęs visas ir nebežinojo, ką nori pasakyti. Prieš akis lyg didelės snaigės mirgėjo žodžiai: „Kaip bus, taip!" — ir pradėjo.

„Trolis sutiko kelyje verkiantį berniuką. „Ko tu labiausiai bijai,— paklausė trolis,— ar savęs, ar kitų?" O vaikas verkė, nes naktį sapnavo užmušęs savo piktą tėvą, užtat atsakė: „Labiausiai bijau savęs".— „Tada būk ramus dėl savęs ir daugiau niekada neverk — nuo dabar tu tik su kitais kariausi". Ir trolis nuėjo savo keliu.

Pirmiausia vaikas sutiko žmogų, kuris išjuokė jį, dėl to ir jis tą žmogų išjuokė. Kitas žmogus, kurį sutiko, apmušė jį, ir vaikas gindamasis jam davė atgal. Trečias, kurį sutiko, jį norėjo užmušti, dėl to vaikas pats jį užmušė.

Žmonės pradėjo piktai apie jį kalbėti, vaikui neliko kas daryti, ir jis apie juos piktai kalbėjo. Jie užsirakinėjo visas spintas ir duris, dėl to jis turėdavo vogti, jei ko prireikdavo, ir naktį pernakvoti įlįsdavo kur nors tik vogčiomis. Negalėdamas nieko gero daryti, turėjo daryti bloga. Tada visa apylinkė ėmė sakyti: „Tą vaikpalaikį reikia nudėti, baisiai netikęs".

Ir vieną gražią dieną jie ėmė ir užmušė jį. Bet vaikas nežinojo, kad jis blogai daro, dėl to po mirties nukeliavo tiesiai pas dievą. Tenai ant vieno suolo sėdėjo jo tėvas, kurio jis visai nebuvo nužudęs,

o priešais, ant kito suolo, visi, kurie jį vertė daryti bloga. „Katro suolo tu bijai? — paklausė dievas, ir vaikas parodė ilgąjį.— Sėskis prie savo tėvo",— tarė dievas, ir vaikas buvo besėdąs. Tada tėvas nuvirto nuo suolo, jo pakaušis buvo praskeltas kirviu. Tėvo vietoje pasirodė paties vaikino paveikslas, bet perbalęs visas, gailia mina; paskui kitas — prasigėrusiu veidu, subliuškęs, ir dar vienas bepročio veidu, sudraskytais drabužiais ir kraupia šypsena.

„Taip ir tau galėjo būti",— pasakė dievas. „Ar tikrai?" — paklausė vaikas ir įsikibo dievui į skverną.

Tada vėl dingo abu suolai, o vaikas stovėjo vienas pas dievą ir juokėsi.

„Atsimink tą, kai pabusi",— tarė dievas.

Ir tučtuojau vaikas pabudo".

— O vaikas, kuris šitaip sapnavo, esu aš, o jūs — tie, kurie jį stūmėte į bloga. Savęs aš daugiau nebijau, bet aš bijau jūsų. Nekurstykite manęs prie piktų darbų, nes nežinia, ar aš galėsiu įsikibti į dievo skverną.

Ir jis išpuolė pro duris laukan, o žmonės susižvalgė tarpusavy.

SEPTINTAS SKYRIUS

Tai buvo kitą dieną toje pačioje sodyboje ant šalinės. Arnė pirmą kartą per savo gyvenimą pasigėrė, paskui jam pasidarė bloga, ir jis kone visą parą išgulėjo daržinėje. Dabar jis pakilo, atsirėmė alkūnėmis ir kalbėjosi pats su savimi.

— Visur, kiek tik prisimenu, aš esu bailys. Mažas būdamas nepabėgau iš namų, nes buvau bailys; klausiau tėvo labiau negu motinos, nes buvau bailys; dainavau jam bjaurias dainas, nes buvau bailys. Išėjau ganyti irgi dėl to, kad buvau bailys, o skaičiau — taip, irgi iš bailumo: norėjau pasislėpti pats nuo savęs.

Paaugęs nepadėjau motinai gintis nuo tėvo — iš bailumo; ir tą naktį neišdrįsau — iš bailumo! Turbūt laukiau, kol jis ją pasmaugs...

Negalėjau ištverti namie, nes buvau bailys, ir neišvažiavau niekur, nes buvau bailys; nieko neveikiau, tik ganiau — iš bailumo.

Prižadėjau motinai pasilikti, bet tikrai man būtų užtekę dvasios silpnumo sulaužyti savo pažadą, jei nebūčiau bijojęs žmonių. O labiausiai bijau žmonių todėl, kad, man rodos, jie mato, koks aš bjaurus.

Bet kadangi aš jų bijau, tai ir kalbu apie juos piktai — prakeiktas bailumas!

Dainas kuriu irgi iš bailumo. Nedrįstu tiesiai pažvelgti į savo mintis, dėl to braunuosi į kitų — ir tai reiškia kurti!

Man reiktų taip verkti, kad ašaros upeliais tekėtų, reiktų verkti, bet aš sakau sau „cit, cit!“ ir raminu save.

Ir mano dainos bailios, nes jei būtų drąsesnės, tada ir geresnės būtų. Aš bijau stiprių minčių, bijau visko, kas stipru; ką tik darau, viskas yra pyktis, o pyktis yra bailumas. Aš esu protingesnis, gabesnis, daugiau žinau, negu atrodau; aš esu geresnis, negu sako mano kalbos, bet iš bailumo negaliu būti toks, koks esu.

Fui! Degtinę aš gėriau iš bailumo, norėjau numalšinti širdgėlą... Fui! Žinojau, kad negerai, bet vis tiek gėriau, gėriau vis tiek; gėriau savo tėvo kraują, o vis tiek gėriau! Mano bailumas tikrai bekraštis; tačiau visų didžiausias bailumas, kad galiu sėdėti ir šitaip kalbėti.

...Nusižudyti? Kvailystė! Per bailus esu. Be to, aš tikiu dievą — taip, tikiu dievą. Mielai eičiau pas jį, bet bailumas neleidžia. Neryžtingumas padaro žmogų bailų. O jei pamėginčiau, kažin ar daug galiu?

Viešpatie galingas! O jei pamėginčiau? Imčiau gydytis, kiek mano ištižęs kūnas pakels, nes aš jau nebeturiu nei kaulų, nei stuburo, esu tik sudribusi kupeta! O jei pamėginčiau — skaityčiau geras, doras knygas, nes kitokių bijau — gražias pasakas, sakmes, viską, kas dora, kiekvieną sekmadienį klausyčiau pamokslo, vakarais melsčiausi. Ir rimtai dirbčiau, kad mano tikėjimas turėtų pagrindą, nes jis nepakenčia tinginio. Jei aš pamėginčiau, brangus mano vaikystės dieve, jeigu aš pamėginčiau!

Staiga kažkas atidarė daržinės duris ir įpuolė į vidų; tai buvo motina — išbalusi, nors prakaitas žliaugė per veidą. Antra diena ji ieškojo sūnaus. Ji šaukė jo vardą, bet nesustojo pasiklausyti, tik šaukė ir šaukė lakstydama aplink, kol jis pagaliau atsiliepė nuo šalinės. Tada ji sukliko, lengvai lyg vaikas užšoko ant šalinės ir pripuolė prie jo:

— Arne, Arne, ar tu čia! Pagaliau radau tave; nuo vakar tavęs ieškau, visą naktį ieškojau! Vargšas mano Arnė, jie tave įskaudino! Aš taip norėjau su tavim pasikalbėti, tave paguosti, bet kaip visada nedrįsau. Arne, tu pasigėrei! O dieve galingas! Pažadėk, kad daugiau tavęs tokio nematysiu.

Ji ilgai negalėjo ištarti žodžio.

— Tesaugo tave dievas, vaikeli, aš mačiau, kaip tu gėrei! Staiga tu man dingai iš akių, girtas ir sielvarto palaužtas, ir aš laksčiau po visus namus tavęs ieškodama; nubėgau į laukus, bet tavęs neradau; išieškojau kiekvieną krūmą, klausinėjau žmonių, ir čia buvau atėjusi, bet tu neatsiliepei... Arne, Arne! Vaikščiojau paupy, bet niekur, rodos, nėra gilios vietos...

Ji prisiglaudė prie sūnaus.

— Paskui man staiga pasidarė taip lengva: pagalvojau, kad tu tikriausiai išėjai namo, ir aš parbėgau per kelias minutes, išieškojau atsirakinusi visur ir tik tada atsiminiau, kad raktus juk turiu aš; tu nebūtum galėjęs įeiti. Arne! Aš visą naktį vaikščiojau keliu, apžiūrėjau abu pakraščius, o prie Kampeno skardžio eiti pabijojau! Nežinau, kaip aš čia atsidūriau, turbūt pats dievas apšvietė protą, kad tu čia esi!

Arnė bandė ją nuraminti.

— Arne, ar tu daugiau negersi degtinės?

— Ne, gali nebijoti.

— Juk jie tave tikrai įskaudino? Ar taip?

— Ne, bet aš buvau *bailys*.— Jis pabrėžė paskutinį žodį.

— Nesuprantu, kaip jie drįso tave taip įskaudinti. Ką jie tau darė? Niekada tu man nenori pasisakyti,— ir ji vėl ėmė verkti.

— Juk ir tu man niekada nieko nesakai,— švelniai tarė Arnė.

— Vis dėlto tu kaltesnis, Arne; aš pripratusi tylėti dar nuo tada, kai tavo tėvas buvo gyvas, tau reikėjo paskatinti mane! Viešpatie dieve, juk mudu tik vieni du ir tiek daug abu kentėjome.

— Pažiūrėkim, gal nuo dabar bus geriau,— sušnibždėjo vaikinas.— Kitą sekmadienį aš tau paskaitysiu pamokslą.

— Tegu tave palaimina dievas už tai! Klausyk, Arne!

— Ką?

— Aš tau turiu kai ką pasakyti.

— Sakyk, mama.

— Aš esu tau labai nusidėjusi; padariau didelę neteisybę.

— Tu, mama? — ir Arnė taip susijaudino, kad jo geraširdė, be galo kantri motina norėjo apkaltinti pati save neva nusidėjusi jam, kuris niekada nebuvo jai tikrai geras, jog apkabino motiną, paglostė ir pravirko.

— Taip, nusidėjau, nes kitaip negalėjau.

— Oi, man tu tikriausiai niekada nepadarei skriaudos.

— Taip, padariau, dievas tai žino, o dėl to, kad labai tave mylėjau. Bet tu man atleisi, ar ne?

— Taip, atleisiu.

— Aš tau papasakosiu kitą kartą, bet tu man atleisk!

— Gerai, gerai, mama!

— Dėl to man turbūt taip sunku su tavim kalbėti. Aš tau nusikaltusi.

— Dieve mano, nekalbėk taip, mama!

— Aš džiaugiuosi, kad tiek daug tau gavau pasakyti.

— Dabar mudu dažniau kalbėsimės, mama!

— Taip, taip, ir tu man pamokslą paskaitysi?

— Paskaitysiu.

— Vargšas mano Arnė, telaimina tave dievas!

— Man rodos, kad verčiau mums eiti namo.

— Taip, eisim namo.

— Ko tu žvalgaisi, mama?

— Tavo tėvas gulėjo toje pačioje daržinėje ir verkė.

— Tėvas? — paklausė Arnė ir išblyško.

— Vargšas Nilsas! Tas buvo tą dieną, kai tave krikštijome... Ko tu dairaisi, Arne?

AŠTUNTAS SKYRIUS

Nuo tos dienos, kai iš širdies pasiryžo būti artimesnis motinai, Arnė pradėjo ir su žmonėmis kitaip bendrauti. Jis žiūrėjo į juos švelniomis motinos akimis. Tačiau dažnai jam būdavo sunku laikytis savo nusistatymo, nes motina ne visada suprasdavo, ką jis galvoja. Štai daina, kurią jis tuo metu sukūrė:

Kai tiek saulės aplink spindulių,
troboje aš ilgiau nesustoju.
Nubėgu miškan — ir guliu.
Ir pro miegus svajoju.
Bet skruzdėlės kanda, ir gelia uodai,
ir vapsvos, bjaurybės, puola piktai.

— Sūneli, gal nori išeiti pasivaikščioti — toks gražus oras? — pasiūlė motina; ji sėdėjo pastogės kambarėlyje ir dainavo.

Kai tiek saulės aplink spindulių,
troboje aš ilgiau nesustoju.
Einu sau į pievą — guliu
ir ką tiktai noriu — dainuoju.
Bet šliaužia gyvatė trisieksnė baisi —
ir vėl reikia bėgti, dalele šviesi!

— Toks malonus oras, galim ir basi eiti,— tarė motina, audamasi kojines.

Kai tiek saulės aplink spindulių,
troboje aš ilgiau nesustoju.
Einu aš laivelin — ramiai guliu,
iriuos upeliu srauniuoju.
Bet saulė užpylė verdene karšta —
ir vėl aš turėjau iššokti krantan.

— Dabar pats gerasis laikas susivežti sausą šieną,— tarė motina, vartydama grėbliu.

Kai tiek saulės aplink spindulių,
troboje aš ilgiau nesustoju.
Įlipęs į medį, džiaugtis galiu
šešėliu lapų žaliuoju,
bet man tuoj už kaklo užlindo vikšrai —
ir aš surikau kaip mažytis, tikrai!

— Taip, jeigu jau šiandien karvės nezylios, tai niekada nezylios,— tarė motina ir pasižiūrėjo į kalnų pievą.

Kai tiek saulės aplink spindulių,
troboje aš ilgiau nesustoju.
Einu sau į kalną — guliu,
kur saulė kriokly spinduliuoja.
Čia vėjas užtaško putas auksines.
Tą dainą sudėjai tu pats, be manęs.

— Dar trys tokios dienos, ir viskas bus namie,— pasakė motina, klodama man patalą.

Ir vis dėlto bendravimas su motina kasdien teikė daugiau ir daugiau džiaugsmo. Tas, ko ji nesuprasdavo, jungė juos taip pat kaip ir tas, ką ji suprasdavo. Mat, norėdamas jai išaiškinti, pats turėdavo

geriau įsigilinti, ir dėl to, kad ne viską suprasdavo, ji buvo jam dar brangesnė. Taip, ji jam pasidarė be galo brangi!

Mažas būdamas, Arnė nelabai domėjosi pasakomis. Bet užaugęs jas labai pamėgo, taip pat sakmes ir karžygių dainas. Jo širdį draskė keistas ilgesys; jis dažnai vaikštinėdavo vienas, ir daugelis apylinkės vietų, į kurias anksčiau nekreipdavo dėmesio, pasirodė jam nepaprastai gražios. Tais laikais, kai jis su savo vienmečiais ėjo ruoštis konfirmacijai, jie visi dažnai žaisdavo prie didelio ežero netoli pastoriaus namų, vadinamo Juodežeriu, nes jis buvo gilus ir juodas. Dabar Arnė prisiminė tą ežerą ir vieną vakarą vėl nuėjo prie jo.

Jis atsisėdo už krūmo visai netoli pastoriaus namų; šie stovėjo ant labai stataus šlaito, kuris toliau kilo į aukštą kalną; toks pat krantas buvo ir kitapus ežero, dėl to vandenyje iš abiejų pusių juodavo dideli šešėliai, o viduryje spindėjo gražus saulės takas. Aplinkui buvo ramu, saulė taisėsi leistis; retkarčiais kitoj pusėj ežero suskambėdavo varpeliai, ir viskas vėl nutildavo. Arnė, įsmeigęs akis, žiūrėjo į ežerą. Saulėlydis tiesė jame švelnius, raudonus atspindžius. Kalnai čia nebuvo arti kits kito, ir tarp jų vėrėsi ilgas, gilus klonis, kurį skalavo ežero bangos. Bet toliau kalnai pamažu glaudėsi ir, rodos, supo klonį tartum sūpynėse. Klonyje viena šalia kitos buvo įsikūrusios sodybos; iš kaminų kylantys dūmai tuoj dingdavo vakaro ore; nuo žalių laukų kilo migla; palei krantą stovėjo šieno prikrautos valtys. Jis matė vaikščiojant daugybę žmonių, tačiau balsų negalėjo išgirsti. Arnė pažvelgė tolyn į pakrantę, kur dunksojo tamsus miškas. Per mišką ir paežere žmonės buvo numynę taką, kuris iš tolo atrodė lyg brėžte nubrėžtas, nes dulkina juosta vingiavo tolyn. Arnė atsekė taką akimis iki tos vietos, kur jis sėdėjo; čia baigėsi miškas, tarpukalnė buvo platesnė ir šalia viena kitos stovėjo sodybos. Namai buvo dar didesni negu pakalnėje, raudonai dažyti, su didžiuliais langais, spindinčiais prieš saulę. Čia kalnai dar buvo smarkiai nušviesti saulės, ir vaikai, kurie ten žaidė, buvo aiškiai matyti. Pakrantėje baltavo sausas smėlis, po jį bėgiojo vaikai su šunimis. Bet staiga viskas apsiniaukė, nublanko, namai pasidarė tamsiai raudoni, pievos tamsiai žalios, smėlis pilkšvas, vaikai lyg kamuoliukai: iš anapus kalnų pakilo rūkas ir užgožė saulę. Arnė nuleido akis ir ėmė žiūrėti į vandenį, bet ir čia viskas buvo taip pat. Vilnijo laukai, tyliai dunksojo tamsus miškas, stovėjo apvirtę namai, durys buvo atidarinėtos ir pro jas bėgiojo vaikai. Tie vaizdai čia išnirdavo, čia vėl dingdavo, vėl pasi-

rodydavo, sukdavosi aplinkui lyg žuvytės vaikydamos jauką, bet nepagaudamos.

— Pasėdėkim čia, kol motina ateis; pastorienė gal greit ją išleis.

Arnė krūptelėjo; kažkas atsisėdo visai netoliese.

— Bet aš taip norėčiau nors šią naktį čia dar pabūti,— pro ašaras pasakė maldaujantis balsas, tikriausiai labai jaunos mergaitės.

— Neverk daugiau, negražu verkti, juk tu važiuoji namo pas motiną.— Tai buvo švelnus, lėtas vyriškio balsas.

— Aš ne dėl to verkiu.

— Tai dėl ko?

— Dėl to, kad man reikia skirtis su Matilde.

Toks buvo vienturtės pastoriaus dukters vardas, ir Arnė prisiminė, kad su ja kartu augo viena ūkininkaitė.

— Juk vis tiek amžinai negalėjo tas trukti.

— Taip, bet dar nors vieną dieną, tėte! — ir ji ėmė pasikūkčiodama verkti.

— Geriausia tau važiuoti namo,— gal ir taip jau per vėlu.

— Per vėlu? Kodėl gi? Čia dabar!

— Tu gimei kaimietė ir turi tokia likti; mes neturim išgalių laikyti panelę.

— Aš ir čia galėjau būti kaimietė.

— Nieko tu neišmanai.

— Aš visada dėvėjau kaimiškus drabužius.

— Tas nesvarbu.

— Aš moku ir verpti, ir austi, ir valgį virti.

— Čia dar ne viskas.

— Ir kalbu kaip tu su motina.

— Irgi ne tas.

— Tada nežinau kas,— pasakė mergaitė ir nusijuokė.

— Paskui pamatysim... tik aš bijau, kad tu per daug visko prisigalvoji.

— Prisigalvoji! Visada man taip sakei. Aš nieko neprisigalvoju,— ji vėl pravirko.

— Oi, tu tikra vėpūtė!

— Pastorius niekada taip nesakydavo.

— Bet aš sakau.

— Vėpūtė? Čia dabar! Aš nenoriu būti vėpūtė.

— Tai kas tu nori būti?

— Kas aš noriu būti? Kaip tai kas? Ogi niekas.

— Tai ir būk niekas.

Mergaitė nusijuokė. Paskui rimtai tarė:

— Kam tu taip bjauriai mane vadini — niekuo?

— Viešpatie, juk pati norėjai būti niekas!

— Ne, aš nenoriu būti niekas.

— Gerai, tai būk viskas.

Mergaitė vėl nusijuokė. Po kiek laiko tarė liūdnu balsu:

— Pastorius niekada manęs taip neerzindavo.

— Taigi jis kvailiukę iš tavęs padarė.

— Pastorius? Tu man niekad nebuvai toks geras kaip pastorius.

— To dar betrūko.

— Iš rūgštaus pieno saldaus nepadarysi.

— Kodėl ne, o kaip iš jo sūrį suslegia?

Mergaitė nusikvatojo.

— Antai ateina motina.

Ji vėl surimtėjo.

— Tokios plepios moteriškės kaip ta pastorienė kaip gyva nebuvau mačiusi,— nuskambėjo šaižus, greitas balsas.— Paskubėk, Bordai, kelkis, nustumk valtį! Lig nakties neparplauksim. Fru liepė saugoti Eli, kad nesušlaptų kojų. Bene pati negali pasisaugoti! Kas rytą turinti eiti pasivaikščioti, mažakraujystė jai esanti! Galvą ji man susuko su ta mažakraujyste! Kelkis, Bordai, nustumk valtį; man šiandien dar reikia tešlą užmaišyti.

— Juk skrynelės dar neatvežė,— pasakė jis tebesėdėdamas.

— Skrynelės ir nesivešim šiandien. Paliksim iki artimiausio sekmadienio, kai bus mišios su pamokslu. Ar girdi, Eli, kelkis; pasiimk ryšulį ir eime! Kelkis, Bordai!

Ir nuėjo, o mergaitė nusekė paskui.

— Eime, sakau, kad eime! — pasigirdo balsas jau toliau.

— Ar radai įkabes? — paklausė Bordas, nesikeldamas iš vietos.

— Radau,— ir Arnė išgirdo kalant jas su semtuve.— Kelkis pagaliau, Bordai! Bene nakvosim čia šiąnakt!

— Aš laukiu skrynelės.

— Dieve mano, juk sakiau, kad paliksim ligi artimiausio sekmadienio.

— Antai jau atveža,— tarė Bordas.

Ir jie išgirdo bildant ratus.

— Bet juk aš sakiau, kad pabūtų ligi artimiausio sekmadienio.

— O aš sakiau, kad vešimės dabar.

Moteriškė, nieko neatsakiusi, priėjo prie vežimo, paėmė ryšulį, pintinę ir kitus smulkius daiktus ir nunešė į valtį. Tada Bordas atsikėlė ir nuėjęs vienas paėmė skrynelę.

Paskui vežimą atbėgo mergaitė su šiaudine skrybėle ir palaidais plaukais; tai buvo pastoriaus duktė.

— Eli, Eli! — šaukė ji jau iš tolo.

— Matilde, Matilde! — atsiliepė draugė ir puolė artyn.

Jos susitiko ant kalvelės, apsikabino ir ėmė verkti. Tada Matildė pasilenkė ir kažką paėmė iš žolės; tai buvo paukščių narvelis.

— Paimk Narifasą, būtinai paimk. Ir mama liepia. Būtinai turi paimti Narifasą... paimk!.. Tada tu neužmirši manęs ir dažnai at... at... atplauksi! — Ir abi graudžiai verkė.

— Eli! Eik šen, Eli! Kiek stovėsi? — šaukė balsas nuo pakraščio.

— Ir aš noriu drauge, ir aš,— tarė Matildė,— aš noriu plaukti pas tave ir pernakvoti šią naktį!

— Žinoma, žinoma! — ir apsikabinusios jos nuėjo į pakrantę.

Netrukus Arnė pamatė valtį plaukiant ežeru, pirmagalyje stovėjo Eli, apsikabinusi narvelį, ir mojavo ranka, o Matildė verkdama tebesėdėjo ant lieptelio.

Ji sėdėjo tol, kol valtis plaukė per ežerą; kaip jau sakyta, iki raudonojo namo irtis buvo nedidelis galiukas, Arnė taip pat tebesėdėjo. Jis, kaip ir Matildė, irgi nepaleido valties iš akių. Tačiau valtis greitai atsidūrė šešėlyje, ir jis palaukė, kol ji priplaukė prie kranto; dabar jie atsispindėjo vandenyje. Paskui jis palydėjo juos akimis iki namų, ir kaip tik lig pačių gražiųjų. Pirma ėjo motina, paskui tėvas su skrynele, o paskiausiai — duktė, bent taip Arnei atrodė pagal siluetų didumą. Po kiek laiko duktė vėl išėjo laukan ir atsisėdo prie kamaros durų, matyt, norėdama dar pažvelgti į kitą krantą, kol užges paskutinis saulės spindulys. Tačiau pastoraitė jau buvo nuėjusi, ir tik vienas Arnė sėdėjo ir žiūrėjo į Eli atspindį vandenyje.

— O gal ji mane mato?

Jis atsikėlė ir nuėjo; saulė buvo nusileidusi, bet dangus šviesus, skaidriai mėlynas, kaip visada vasaros naktį. Nuo vandens ir laukų kilo rūkas, apglėbdamas iš dviejų pusių kalnus, bet pačių viršūnių nepasiekė, ir jos žiūrėjo viena į kitą. Arnė palipo šlaitu aukštyn; ežeras atrodė dar juodesnis ir gilesnis. Klonis tarsi sutrumpėjo ir labiau prisiglaudė prie vandens; kalnai lyg priartėjo susilieję į vieną kupetą, nes dieną saulės šviesa išskiria juos. Pats dangus nusileido žemyn, ir viskas aplinkui pasidarė artima ir miela.

DEVINTAS SKYRIUS

Meilė ir moterys pradėjo dirginti Arnės mintis; karžygių dainos ir senovės padavimai atrodė jam kaip stebuklingam veidrody, tarsi mergaitė, atsispindinti vandeny. Vaikinas visą laiką žiūrėdavo į tą veidrodį ir po to vakaro sumanė apdainuoti, nes dabar tie vaizdai jam buvo artimesni. Bet mintys nuskrido toli ir pargrįžo su daina, kurios pats negalėjo pažinti — rodos, kas kitas jam ją sukūrė:

Bėgo lengva Venevilė laukais,—
mielas ateis!
Žodžių jos klausėsi pats dangus:
„Sveikas, brangus!“
Paukšteliai nešiojo dainas po laukus:
„Joninės čia!
Laužai nakčia.
Ar ji nusipynė vainiką slapčia?“

Pynė iš mėlyno žiedo rugių —
savo akių.
Ėmė vainiką jis, mojo ranka:
„Liki sveika!“
Ir sau nubėgo linksmas lanka.
„Joninės čia!
Laužai nakčia.
Ar ji nusipynė vainiką slapčia?“

Pynė iš pievos žiedelių šviesių —
savo kasų.
Pynė laiminga, svajų pilna.
„Bučiuok mane!“
Ir jie stovėjo abu apsvaigę tarsi sapne.

Pynė vainiką lelijų baltų —
„Laukiamas tu!“
Pynė vainiką aguonų liepsnų —
širdies dainų.
O jis išėjo link toly miglotų kalnų.

Rinko gėles ji, išbraidžius rasas:
„Skinsiu visas!“
Pynė su ašarom, pynė viena —
„Meile mana!“
Jis, paėmęs vainiką, nubėgo. Kur? Nežinia.

Vainikas lyg Vaivos juostų šviesa.
„Tava visa!“
Pynė ir pynė, piršteliai sustingo šalti.
„Ar tu girdi?“
Ji atsigrįžo, bet jo — nebėra arti.

Pynė ir pynė. Mėnulį pakeičia aušra.
O jo — nėra.
Praėjo ir Joninės — burtų diena šventa.
Ji užmiršta.
Renka gėles, kurių ir nebus niekada.
„Joninės čia!
Laužai nakčia.
Ar ji nusipynė vainiką slapčia?“

Jo širdis buvo patyrusi daug liūdesio, dėl to pirmieji meilės paveikslai vaizduotėje kildavo labai niūrūs. Jis troško ir pamilti ką nors, ir tapti žymiu žmogum — tie du troškimai susiliejo išvien. Tuo metu jis vėl pradėjo kurti dainą „Už tų kalnų aukštųjų“, taisė ją niūniuodamas ir pats sau galvodavo: „Ji vis tiek mane nuneš tenai; dainuosiu tol, kol įgysiu drąsos“. Arnė, ketindamas išskristi iš namų, neužmiršdavo motinos, tik raminosi tuo, kad, gerai įsikūręs svetimam krašte, pasiims ir ją ir suteiks jai tokį gyvenimą, kokio namuose niekada negalėjo tikėtis nei sau, nei jai. Bet tarp šių didelių troškimų pleveno kažkokia tyli, vikri, graži liepsnelė, kuri čia išnykdavo, čia vėl žybtelėdavo, dilgtelėdavo ir pabėgdavo, ir jį, kaip svajotoją, nejučiomis pavergė vis labiau, negu pačiam atrodė.

Toje apylinkėje gyveno linksmas žmogelis, vardu Einaras Osenas; turėdamas dvidešimt metų, jis nusilaužė koją, dėl to vaikščiodavo su ramentu, bet kur tik jis atklibikščiuodavo, ten nesiliaudavo linksmybė. Tas žmogus buvo turtingas, turėjo didžiulį riešutyną, ir paprastai gražiomis rudens dienomis pas jį susirinkdavo būrys linksmų merginų skinti riešutų. Dieną jis iškeldavo dideles vaišes, o vakare

suruošdavo šokius. Daugumai tų mergaičių jis buvo krikštatėvis, nes pusę kaimo jaunimo buvo nešęs krikštyti; visi vaikai jį vadino krikštatėviu, o paskui juos — ir seni, ir jauni.

Krikštatėvis ir Arnė buvo gerai pažįstami, senis mylėjo vaikiną už dainas. Šį kartą jis pasikvietė Arnę į talką skinti riešutų. Arnė paraudo ir nesutiko: pasisakė nesąs pratęs bendrauti su merginomis.

— Tai reikia pratintis,— atsakė krikštatėvis.

Arnė dėl to ėmė naktimis nemiegoti; jame kovojo ir baimė, ir ilgesys, bet pagaliau baigėsi tuo, kad jis nuėjo ir buvo vienintelis vaikinas tarp visų mergaičių. Negalėjo nepripažinti, jog nusivylė; tai buvo ne tos mergaitės, apie kurias jis dainavo, ir ne tos, su kuriomis bijojo susitikti. Jos taip elgėsi, kad Arnė kaip gyvas nieko panašaus nebuvo matęs, o labiausiai jį stebino, kad jos galėjo juoktis visiškai dėl niekų, ir jei juokdavosi trys, tai imdavo kitos penkios juoktis dėl to, kad anos juokėsi. Jos jautėsi taip, lyg būtų visą laiką gyvenusios drauge, nors daugumas ligi tol nė karto nebuvo mačiusios viena kitos. Jos juokdavosi, jeigu pasišokėjusios pasiekdavo šaką, o jei nepasiekdavo, irgi juokdavosi. Varžydavosi dėl kobinio šakoms lenkti; kurios jį pasigriebdavo, tos juokdavosi, o kurioms netekdavo, tos irgi juokdavosi. Krikštatėvis klibikščiuodavo iš paskos su ramentu ir kaip įmanydamas krėtė pokštus. Tos, kurias jis pagaudavo, leipdavo juoku, o kurių nepagaudavo, tos juokdavosi, kad jam nepavykdavo pagauti. Ir visos drauge juokėsi iš Arnės, kam šis toks rimtas, o kai jis pagaliau nenoromis nusijuokdavo, jos kvatodavo jį prajuokinusios.

Paskui visi susėdo ant didelės kalvos — krikštatėvis vidury, o mergaitės iš kraštų. Aplinkui buvo toli matyti: saulė kepino, bet mergaitės dėl to nesijaudino, mėtėsi riešutų kevalais, o branduolius atiduodavo krikštatėviui. Senis tildė jas, baksnodamas ramentu, kiek tik pasiekdavo: mat norėjo, kad jos ką nors linksma papasakotų. Tačiau piprašyti jas pasakot atrodė sunkiau, negu sustabdyti nuo kalno paleistą vežimą. Krikštatėvis pradėjo pats; daugelis nenorėjo klausytis, nes jau buvo girdėjusios jo pasakas, bet pagaliau vis dėlto sukluso. Ir, nespėjusios nė apsižvalgyti, pačios ėmė pasakoti, ką mokėjo. Arnė labai stebėjosi, kad jos, taip klegėjusios anksčiau, dabar pasakoja rimtas istorijas. Daugiausia apie meilę.

— Tu, Osa, moki gražią pasaką, dar nuo pernai atsimenu,— tarė krikštatėvis, atsigręžęs į putnutę, malonaus apskrito veido mer-

gaitę, ji sėdėdama pynė kasas jaunesnei sesutei, kuri buvo padėjusi galvą jai ant kelių.

— Turbūt daug kas ją moka,— atsakė mergaitė.

— Vis tiek papasakok,— prašė visos.

— Gerai, nenoriu ilgai ragintis,— atsakė ji ir ėmė pasakoti pindama kasas ir protarpiais dainuodama:

„Kartą gyveno vaikinas, jis ganė bandą ir dažnai nusivarydavo ją prie plačios upės. Paėjęs aukštyn rado uolą, taip toli atsikišusią, kad nuo jos buvo galima su kita upės puse susišūkauti. Kitapus upės ganė mergaitė, kurią jis per dienų dienas matydavo, bet negalėdavo prieiti.

Sakyk, piemenaite, kaip vadiniesi?
Ko tu dūduoji beržo pavėsy?

Jis daug dienų ją taip vis klausė ir pagaliau vieną dieną išgirdo atsakymą:

Tai plaukia vardelis — antelė jūrėj.
Eik šen, berneli ožkakepuri!

Vaikinas taip nieko ir nesužinojo, dėl to nusprendė daugiau apie ją negalvoti. Bet ne taip lengva buvo, nes kur tik gindavo bandą, vis tiek atsidurdavo prie uolos. Tada vaikinas išsigando ir sušuko:

Kur tavo tėveliai ir kur nameliai?
Ir kur bažnyčion tavo takeliai?

Vaikinas jau kone galvojo, kad ji laumė.

Tėvelis prigėręs, troba sudegus,
žole užžėlė bažnyčion takas.

Ir vėl nieko gero nesužinojo. Dieną jis sėdėdavo ant uolos, o naktį sapnuodavo, kad nori ją pagauti, o ji šoka aplink ir muša jį karvės uodega. Greitai visai pradėjo neužmigti, net dirbti negalėdavo, visai prastai vaikinui pasidarė.

Jei laumė esi — daugiau nesirodyk,
o jei mergaitė — tarki man žodį.

Tik niekas neatsakė, be abejo, tai buvo laumė. Jis vėl pradėjo ganyti, bet vis tiek negelbėjo: kur tik eidavo, ką darydavo, vis galvodavo apie gražiąją laumę, kuri pūtė ragą.

Vieną dieną, kai jis kapojo malkas, į kiemą atėjo mergaitė, visiškai tokia pat kaip ta laumė. Bet kai priėjo artyn, pasidarė nebe ta. Vaikinas ilgai suko galvą; paskui mergaitė sugrįžo atgal ir iš tolo atrodė tikrai kaip laumė; jis puolė prie jos. Bet vos tik priėjo artyn, pamatė, kad čia ne ji.

Nuo to laiko, kur tik vaikinas nueidavo — ar į bažnyčią, ar į vakarėlį, ar į kitokį subuvimą, bet kur — visada ten būdavo toji mergaitė, ir iš tolo ji visada atrodydavo kaip laumė, o arti — kitokia. Kartą jis paklausė jos, ar tai ji, ar ne ji. Bet mergaitė jį išjuokė.

„Kas bus, tas bus",— pagalvojo vaikinas ir vedė tą mergaitę.

Bet kai tik vedė, jam daugiau nebepatiko žmona. Nematydamas ilgėdavosi jos, o šalia būdamas ilgėdavosi tos, kurios nematė. Užtat jis pasidarė žiaurus žmonai; ši kentė ir tylėjo.

Vieną dieną, ieškodamas arklių, jis užlipo ant uolos, atsisėdo ir šūktelėjo:

Žaidi tu kalnely kaip mėnesiena,
švieti žaltvyksle ties šilo siena...

Vaikinui patiko čia sėdėti, ir nuo tada, kai namie būdavo bloga, visuomet ten eidavo. Žmona verkdavo jam išėjus.

Vieną dieną, kai jis sėdėjo ant uolos, kitoj pusėj upės sėdėjo tikrų tikrutėlė laumė ir pūtė ragą!

Tu vėl atėjai, savaitėlei dingus.
Dūdelę pūsk — verkiu aš laimingas.

Tada ji atsakė:

Dūdelė tuoj išblaškys svajonę.
Tu eik namo, į žalią klonį.

Vaikinas išsigando ir parėjo namo. Bet neilgai trukus jam vėl nusibodo žmona, ir jis neiškentęs nuėjo į mišką, atsisėdo ant uolos. Tada išgirdo dainuojant:

Žinojau, ateisi — beržai man šaukė.
Sugauk mane — aš čia jau laukiu.

Vaikinas pašoko, apsižvalgė ir pamatė, kaip krūmuose šmėstelėjo žalias drabužis. Jis puolė iš paskos ir ėmė vaikytis po visą mišką. Žmogus neturi tokių greitų kojų kaip laumė. Vaikinas mesdavo į ją peilį[7], bet ji vis tiek lėkdavo tolyn. Tačiau netrukus laumė pa-

vargo — vaikinas suprato iš jos bėgsenos, ir iš visa ko jis matė, kad tai laumė, o ne kas kita.

„Tuojau tave pačiupsiu",— pagalvojo vaikinas ir taip staigiai puolė prie jos, kad abu su laume ilgai ritosi pakalniui, kol pagaliau sustojo. Tada laumė taip nusijuokė, jog vaikinui atrodė, kad kalnai nuskambėjo. Jis pasisodino ją sau ant kelių — kokia ji buvo graži, jis kaip gyvas tokios nebuvo matęs — tai kad šitokia būtų buvusi jo žmona.

„Oi, kas tu tokia, gražuole?" — paklausė vaikinas ir paglostė ją, jos skruostai degė.

„Dieve mano, juk aš tavo žmona",— atsakė ji".

Mergaitės juokėsi ir tyčiojosi iš vaikino. O krikštatėvis paklausė Arnės, ar jis gerai klausęsis.

— Dabar aš jums šį tą papasakosiu,— tarė smulkaus apskrito veidelio, maža nosele mergaičiukė.

„Kartą gyveno mažas vaikinukas ir norėjo pasipiršti mažai mergaitei; abu jie buvo užaugę, bet labai mažučiukai. Ir vaikinukas niekaip nedrįso pasipiršti. Prisigretindavo prie jos bažnyčioje, bet šnekėdavo visada tik apie orą; eidavo su ja į vakarėlius, šokdavo, kol kojų netekdavo, bet nepasakydavo, ko norėjo.

„Išmok rašyti, tada nereikės žodžiu sakyti",— tarė jis pats sau. Ir vaikinukas ėmė mokytis rašto, bet vis galvojo, kad dar neišeina gražiai, dėl to mokėsi visus metus ir tik tada išdrįso galvoti apie laišką. Dabar reikėjo taip jį paduoti, kad niekas nematytų, ir kartą jie susitiko vieni už bažnyčios.

„Štai aš parašiau tau laišką",— tarė vaikinas.

„Bet aš nemoku skaityti",— atsakė mergaitė.

Taip vaikinas nieko ir nepešė.

Tada jis parsisamdė už berną pas mergaitės tėvą ir per dienų dienas nesitraukdavo nuo jos. Kartą jau net mėgino kalbinti: buvo ir prasižiojęs, bet į burną įlėkė didelė musė.

„Kad tik niekas neateitų ir neatimtų man jos",— galvojo vaikinukas. Bet niekas nėjo ir neėmė jos, nes ji buvo labai mažytė.

O kartą atėjo vienas, nes jis irgi buvo mažas. Vaikinukas puikiai suprato, ko jis nori, ir kai juodu nuėjo į pastogės kambarėlį, vaikinukas ėmė žiūrėti pro rakto skylutę. Tasai, kur buvo kambaryje, pasipiršo mergaitei.

„Oi, koks aš kvailys, kad nepasiskubinau!" — galvojo vaikinukas.

Tas, kur buvo kambary, pabučiavo mergaitei į lūpas.

„Turbūt skanu",— pagalvojo vaikinukas.

Tada tas, kur buvo kambary, pasisodino mergaitę ant kelių.

„Kokie dabar žmonės!" — pasakė vaikinukas ir pravirko.

Mergaitė išgirdo jį verkiant ir pradarė duris:

„Ko tu nori iš manęs, nedorėli, niekada neduodi man ramybės".

„Ar aš? Aš tik noriu prašyti, kad tekėdama priimtum mane į pabrolius".

„Ne, mano broliai bus pabroliai",— atsakė mergaitė ir užtrenkė duris.

Taip vaikinukas nieko ir nepešė".

Mergaitės smarkiai juokėsi iš to pasakojimo ir mėtėsi riešutų kevalais.

Krikštatėvis dabar paprašė Eli Bioen ką nors papasakoti. Bet ką gi pasakoti? Aha, ji pasakos tą, ką buvo pasakojusi tada, kai paskutinį kartą jis juos aplankė ir kai ji jam padovanojo naujus kelia-raiščius. Eli, leipdama iš juoko, negalėjo pradėti, bet paskui ėmė pasakoti:

„Vienu keliu ėjo mergaitė ir vaikinas.

„Ei, žiūrėk, paskui mus strazdas lekia",— pasakė mergaitė.

„Tai jis paskui mane seka",— tarė vaikinas.

„O gal paskui mane",— atsakė mergaitė.

„Tuoj pamatysim,— pasakė vaikinas.— Tu eik žemutiniu taku, o aš aukštutiniu, ir ant kalvos susitiksim".

Taip jie ir padarė.

„Argi ne paskui mane jis sekė?" — paklausė vaikinas, kai jie susitiko.

„Ne, paskui mane",— atsakė mergaitė.

„Matyt, buvo du strazdai".

Vėl paėjo galiuką drauge, bet sekė tik vienas strazdas. Vaikinas ginčijo, kad šis jo puse skrendąs, o mergaitė sakė, kad jos.

„Mat jį velniai tą strazdą, man jis visai nerūpi",— pasakė vaikinas.

„Man taip pat",— atsakė mergaitė.

Vos tik jie taip pasakė, strazdas dingo.

„Jis buvo *tavo* pusėje",— tarė vaikinas.

„Ačiū labai, jis kaip tik skrido *tavo* pusėj".

„Štai, kad nori! Jis vėl atsirado!" — sušuko mergaitė.

„Aha, dabar mano pusėj!" — suriko vaikinas.

Bet dabar mergaitė supyko.

„Tegu mane bala griebia, jeigu aš toliau eisiu su tavim!" — pasakė ji ir nuėjo kitu keliu.

Tada strazdas paliko ir vaikiną, bet šiam pasidarė labai liūdna, jis ėmė ir pašaukė mergaitę. Ši atsiliepė.

„Ar strazdas paskui tave seka?" — šūktelėjo vaikinas.

„Ne, o paskui tave?"

„Irgi ne, eikš pas mane, tada gal pasirodys".

Ir mergaitė priėjo prie jo. Jie, susikibę už rankų, vėl ėjo drauge.

„Kvit kvit kvit kvit!" — išgirdo mergaitė savo pusėje.

„Kvit kvit kvit kvit!" — prašneko ir vaikino pusėj.

„Kvit kvit kvit kvit kvit kvit kvit kvit!" — aidėjo iš visų pusių.

Kai jie atsisuko, pamatė šimtą tūkstančių milijonų strazdų.

„Kokie stebuklai!" — pasakė mergaitė ir pasižiūrėjo į vaikiną.

„O, telaimina tave dievas!" — tarė vaikinas ir apkabino mergaitę".

Ta pasaka visoms mergaitėms atrodė labai graži.

Paskui krikštatėvis paprašė mergaičių papasakoti, ką jos sapnavo, tada jis nuspręsiąs, kurios sapnas gražiausias.

Oho, papasakoti, ką jos sapnavo! Oi, ir prapliupo visos juoktis ir šnibždėtis. Paskui pradėjo viena per kitą girtis, kad jos šiąnakt tikrai gražius sapnus sapnavo, o kitos sakėsi, kad už jų sapnus vis dėlto nebūsią gražesnio. Galiausiai visos įsigeidė papasakoti. Tik ne balsiai, o kam nors vienam, ir, žinoma, ne krikštatėviui.

Arnė tyliai sėdėjo kiek atokiau ant kalvelės, ir mergaitės sutarė pasakoti jam. Arnė atsisėdo po lazdynu, ir prie jo priėjo mergaitė, kuri pirmoji turėjo pasakoti. Ji ilgai galvojo, o paskui pradėjo:

— Sapnavau, kad stovėjau prie didelio ežero. Per vandenį pamačiau einant žmogų, bet kas jis toks, nesakysiu. Jis įsilipo į didžiulę vandens leliją ir ėmė dainuoti. Aš tada atsistojau ant didelio vandens lelijos lapo, kuris plūduriavo vandenyje; norėjau nuplaukti juo prie to žmogaus. Bet vos tik užlipau, lapas pradėjo skęsti drauge su manim, aš išsigandau ir ėmiau verkti. Tada jis atplaukė prie manęs, užsikėlė pas save, ir mes nuplaukėme per ežerą. Argi ne gražus sapnas?

Paskui priėjo mergytė, kuri pasakojo trumpą pasakėlę, ir pradėjo:

— Aš sapnavau, kad pagavau paukščiuką, ir taip džiaugiausi, jog nenorėjau paleisti, parsinešiau namo. Bet čia irgi bijojau, kad tėvas su motina neprašytų jo išleisti lauk. Tada nunešiau jį į palėpę, bet ten tykojo katinas, dėl to irgi negalėjau paleisti. Nežinojau, kas

daryti, nuėjau į daržinę; o dieve, kiek ten plyšių, paukščiukas bemat būtų išlėkęs! Tada vėl išėjau į kiemą ir čia pamačiau stovint žmogų, bet ką tokį — nesakysiu. Jis žaidė su dideliu, dideliu šunim.

„Aš norėčiau su tavo paukšteliu pažaisti",— pasakė jis ir priėjo prie manęs.

Aš, rodos, puoliau bėgti, o jis ir tas didžiulis šuo — vytis, aš lėkiau aplink kiemą, tada mama atidarė duris, įleido mane į vidų ir užtrenkė jas. O lauke tebestovėjo vaikinas ir juokėsi prikišęs veidą prie lango.

„Žiūrėk, štai tavo paukštukas!" — pasakė jis.

Iš tikrųjų jis turėjo paukštuką! Argi ne gražus sapnas?

Paskui priėjo toji mergaitė, kuri pasakojo apie strazdus. Kitos vadino ją Eli. Tai buvo toji pati Eli, kurią jis aną vakarą buvo matęs sėdinčią valtyje, o paskui jos atspindį vandenyje. Ji buvo ta pati ir ne ta pati, gražiai nuaugusi, liekna, dailaus veidelio. Ji taip juokėsi, kad ilgai negalėjo nusiraminti, bet paskui pradėjo:

— Aš taip džiaugiausi, kad šiandien eisiu skinti riešutų, dėl to šiąnakt sapnavau, jog sėdžiu čia ant kalnelio. Šviečia saulė, o aš turiu pilną skreitą riešutų. Bet atbėgo voveraitė, užšoko man ant kelių ir sugraužė visus riešutus. Argi ne gražus sapnas?

Dar daugiau mergaitės jam papasakojo sapnų, ir galų gale jis turėjo pasakyti, kuris gražiausias. Jam buvo leista gerai apgalvoti, tuo tarpu krikštatėvis su mergaitėmis patraukė į kiemą, o Arnė turėjo ateiti paskui. Mergaitės strykčiodamos nusirito nuo kalvelės, o pakalnėje susirikiavo į eilę ir nuėjo dainuodamos.

Arnė sėdėjo ir klausėsi dainos; saulė švietė tiesiai į mergaičių būrį, iš tolo baltavo jų palaidinukės, paskui mergaitės susikibo viena su kita ir ėmė šokti pievoje, o krikštatėvis su lazda vaikėsi iš paskos, kad nemindžiotų šieno.

Arnė daugiau negalvojo apie sapnus ir greitai liovėsi žiūrėjęs į mergaites; mintys, lyg šviesios saulės gijos, išsidraikė po slėnį, ir jis, sėdėdamas ant kalvelės, audė minčių drobę. Tačiau netrukus pajuto, kad jį pagavo liūdesys; kaip niekada ligi tol troško iškeliauti iš čia. Tvirtai prisižadėjo, jog parėjęs namo tuoj pasisakys motinai, ir tada kas bus, tas bus.

Susikaupė tiek minčių, kad jis vėl atsiminė dainą „Už tų kalnų aukštųjų". Niekada taip greitai neatrasdavo žodžių ir niekada taip gražiai jie nesiderino; rodos, jie rinkosi kaip mergaitės ant kalvelės. Jis turėjo su savim lapelį popieriaus ir, pasidėjęs ant kelio, užrašė

dainą. Baigęs rašyti, atsikėlė, ir lyg pasidarė lengviau; nenorėjo eiti prie žmonių ir miško taku patraukė namo, nors žinojo, kad reikės keliauti visą naktį. Prisėdęs pirmą kartą pakelėj atsipūsti, norėjo išsiimti dainą ir padainuoti taip, kad laukai skambėtų, bet pamatė, jog dainą užmiršo ten, kur rašė.

...Viena mergaitė, nuėjusi ant kalvelės ieškoti Arnės, nerado jo paties, tik rado paliktą dainą.

DEŠIMTAS SKYRIUS

Pasikalbėti su motina buvo ne taip lengva, kaip manė. *Pirmiausia* jis užsiminė apie Kristijaną, kad negaunąs nuo jo laiškų, bet motina tuoj išėjo, ir Arnei atrodė, jog paskui visą dieną jos akys buvo raudonos. Jis taip pat pastebėjo, kad motina pradėjo virti neįprastai skaniai valgyti.

Vieną dieną Arnei reikėjo nueiti pakirst malkų; kelias vingiavo per mišką tiesiai lig tos vietos, kur turėjo kirsti; rudenį jie čia paprastai ateidavo brukniauti. Arnė pasidėjo kirvį, nusivilko švarkelį ir jau buvo bepradedąs kirsti, tik štai pro šalį praėjo dvi mergaitės su uogų pintinėmis. Jis visada stengdavosi pasislėpti, kad nesutiktų mergaičių, taip padarė ir šį kartą.

— Oi, oi! Kiek čia uogų! Eli, Eli!

— Matau, mieloji, matau!

— Nėr ko eiti toliau, čia kelias pintines gali pririnkti!

— Man rodos, kažkas subraškėjo krūmuose!

— Oi, ką tu sakai!

Ir mergaitės susiglaudė apsikabinusios viena kitą. Šitaip jos ilgai stovėjo kone užgniaužusios kvapą.

— Turbūt nieko nėra. Uogaukim!

— Uogaukim.

Ir jos ėmė rinkti uogas.

— Kaip gerai, Eli, kad tu šiandien atėjai į kleboniją. Gal man ką nors papasakosi?

— Aš buvau pas krikštatėvį.

— Aha, jau sakei. O gal apie jį ką nors papasakosi, žinai apie ką?

— Būtinai!

— Oi, oi, Eli, ar iš tikrųjų? Papasakok greičiau!

— Jis vėl buvo atėjęs!

— Ką tu sakai?

— Taip, tėtis su mama apsimetė nieko nematą, o aš nubėgau į palėpės kambarėlį ir pasislėpiau.

— O paskui, o paskui! Ar jis atėjo tavęs ieškoti?

— Turbūt tėtis jam pasakė, kur aš esu; jis visada toks pašėlęs.

— Ir jis atėjo? Sėskis, sėskis štai šalia manęs! Na, ar atėjo?

— Taip, bet mažai ką pasakė, nes labai drovėjosi.

— Nepraleisk nė vieno žodžio! Girdi! Nė vieno nepraleisk!

— „Ar tu bijai manęs?" — paklausė jis. „Ko man tavęs bijoti?" — atsakiau. „Tu žinai, ko iš tavęs noriu",— pasakė jis ir atsisėdo šalia manęs ant skrynios.

— Šalia tavęs!

— Ir tada apkabino mane.

— Apkabino, ar tu padūkai!

— Aš norėjau tuojau ištrūkti, bet jis nenorėjo paleisti. „Brangioji Eli",— tarė jis.— Ji nusijuokė, o kartu su ja ir draugė.

— O paskui?

— „Ar nori būti mano žmona?" Cha cha cha!

— Cha cha cha!

Ir abi pasileido kvatoti: cha cha cha cha cha cha cha!

Pagaliau šiaip taip liovėsi kvatojusios, ir stojo ilga tyla; tada pirmoji paklausė, tik labai negarsiai:

— Sakyk, ar tau labai nepatiko, kai jis apkabino?

Gal antroji visai neatsakė, o gal atsakė taip tyliai, kad nebuvo girdėti, o gal tiktai šyptelėjo.

Po kiek laiko vėl paklausė pirmoji:

— Ar paskui tau nieko nesakė nei tėtis, nei mama?

— Tėtis vis žvilgčiojo į mane, bet aš nusigręždavau, nes jis, mane pamatęs, tuoj juokdavosi.

— O mama?

— Ne, ji nieko nesakė, bet nebuvo tokia griežta kaip visada.

— Ir tu jį pavarei?

— Žinoma.

Vėl ilga tyla.

— Klausyk...

— Ką?

— Ar tu manai, kad ir man gali taip atsitikti?

— Žinoma.

— Oi, nebūk padūkus. Oi! Klausyk, Eli! O jeigu jis mane apkabins? — Ji užsidengė veidą.

Vėl buvo daug juoko ir pašnibždų.

Netrukus mergaitės nuėjo; jos nepamatė nei Arnės, nei kirvio, nei švarkelio, ir jis dėl to džiaugėsi.

Po kelių dienų Arnė dalį savo ūkio išnuomojo Oplando Knutui.

— Daugiau nebūsi vienišas,— pasakė Arnė.

Pats Arnė ėmė smarkiai triūsti. Anksti pramoko staliaus darbų, daug ką namie pats buvo pasidaręs. Dabar norėjo kaip reikiant išmokti to amato, nes žinojo, kad gerai turėti nuolatinį užsiėmimą; be to, šitaip jis pradėjo bendrauti su žmonėmis ir pamažu taip pasikeitė, kad nė valandėlės negalėdavo ištverti vienas. Šią žiemą jis dailidžiavo klebonijoje ir ten dažnai matydavo abi mergaites. Žiūrėdamas į jas, Arnė galvodavo, kas piršosi Eli Bioen.

Kartą, kai pastoraitė ir Eli važiavo pasivažinėti, jam pasitaikė važnyčioti; jis turėjo geras ausis, bet vis tiek neišgirdo, ką jos kalba; kai kada Matildė užkalbindavo jį, o Eli vis juokdavosi užsidengusi akis. Kartą Matildė paklausė, ar tiesa, kad jis mokąs kurti eiles.

— Ne,— greitai atsakė jis.

Mergaitės prapliupo juoktis, pasišnibždėdavo ir vėl juokdavosi. Arnė pyktelėjo ant jų ir nuo to laiko dėdavosi jų nematąs.

Vieną kartą šeimyninėje jaunimas susitaisė pašokti, ir Arnė ten buvo; atėjo ir Eli su Matilde pasižiūrėti. Jos kažko ginčijosi kampe; Matildė kalbino, Eli spyrėsi, bet pagaliau pasidavė. Tada abi priėjo prie Arnės, nusilenkė ir paklausė, ar jis mokąs šokti. Arnė atsakė nemokąs. Tada jos kvatodamos nusisuko ir nubėgo.

„Juokiasi ir juokiasi",— pagalvojo Arnė ir surimtėjo.

Pastorius turėjo augintinį kokių vienuolikos ar dvylikos metų; jis Arnei labai patiko, ir kai niekas nematydavo, berniukas mokydavo Arnę šokti. Eli turėjo tokio pat amžiaus broliuką kaip pastoriaus augintinis. Jie drauge žaisdavo, o Arnė dirbdavo jiems rogutes, slides ir kilpas ir daug su jais kalbėdavo apie seseris, ypač apie Eli.

Kartą Eli brolis pasakė Arnei, kad nevaikščiotų toks gauruotas.

— Kas taip sakė?

— Eli sakė, tik prašė nesakyti, kad ji.

Po kelių dienų Arnė paprašė berniuką pasakyti Eli, kad ji mažiau juoktųsi.

Berniukas vėl atėjęs pasakė, kad Eli liepusi jam juoktis truputį daugiau.

Vieną kartą berniukas paprašė Arnę eilėraščių. Arnė davė jam ir greitai užmiršo. Po kiek laiko berniukas sumanė pradžiuginti jį ir pasakė, kad mergaitėms labai patinkančios jo eilės.

— Bene jos matė jas?

— Taip, juk joms ir prašiau.

Arnė paprašė berniukus atnešti savo seserų rašinėlius; jie atnešė; Arnė ištaisė klaidas staliaus pieštuku ir liepė padėti tokioj vietoj, kad lengva būtų rasti. Po kiek laiko rado tuos popiergalius švarko kišenėje. Apačioje buvo parašyta: *„Ištaisė pasipūtėlis bastūnas“*.

Rytojaus dieną Arnė baigė darbą klebonijoje ir išėjo namo.

Tokio malonaus kaip tą žiemą motina nebuvo mačiusi jo per visą liūdną laiką nuo tėvo mirties. Jis skaitydavo jai pamokslus, lydėdavo į bažnyčią ir būdavo labai geras. Tačiau ji puikiai žinojo — jis todėl toks, kad, atėjus pavasariui, nori gauti jos sutikimą iškeliauti iš namų.

Vieną dieną iš Bioenų sodybos atėjo žmogus paklausti, gal Arnė ateitų padirbėti. Arnė labai sumišo ir, gerai nė nepagalvojęs, prižadėjo ateiti. Kai žmogus išėjo, motina tarė:

— Ką tu pasakysi? Iš Bioenų?

— O kas? — paklausė Arnė, nepasižiūrėjęs į ją.

— Iš Bioenų? — dar kartą sušuko motina.

— O kodėl ne, kaip kiti kvietė, taip ir jie.

Jis dirstelėjo į motiną.

— Iš Bioenų ir Birgita Bioen! Juk Bordas suluošino tėvą — dėl Birgitos Bioen!

— Ką tu sakai? — sušuko dabar ir vaikinas.— Argi Bordas Bioenas?

Sūnus su motina žiūrėjo į vienas kitą. Visas gyvenimas praplaukė pro juos, ir kokią akimirką jie matė jame nusidriekusį juodą siūlą, kuris surišo visus kelius draugėn. Vėliau jie įsišneko apie tėvo gražiausius metus, kaip senoji Eli Bioen pati piršo jam dukterį Birgitą ir nieko nepešė, kaip Nilsas buvo partrenktas, ir abu sutarė, kad Bordas dėl to mažiausiai kaltas. Ir vis dėlto jis, o ne kas kitas, suluošino jo tėvą.

„Argi aš dar neatsiskaičiau už tėvą?“ — pagalvojo Arnė ir nutarė tuojau eiti.

Kai, užsikabinęs ant peties pjūklelį, ėjo ledu į Bioeną, Arnei ši sodyba atrodė graži. Namas, regis, ką tik nudažytas. Buvo truputį sušalęs, gal dėl to jam čia atrodė labai jauku. Jis nėjo tiesiai per prieangį, bet iš kiemo pusės; čia sniege stovėjo būrys gauruotų ožkų ir graužė

eglišakių žievę; palei daržinę lakstė aviganis šuo ir lojo lyg velnią pamatęs, bet kai tik Arnė sustojo, šuo pradėjo vizginti uodegą ir leidosi paglostomas. Virtuvės durys į kiemą nuolat atsidarydavo, ir Arnė vis žvilgčiojo į tą pusę, bet išeidavo arba merga su kibirais, arba virėja ką nors numesdavo ožkoms. Daržinėje kažkas sutartinai kūlė spragilais, o kairėje pusėje, prie malkinės, vaikis kapojo malkas; už jo jau buvo sukrautos kelios rietuvės. Arnė nusiėmė nuo peties pjūklelį ir nuėjo į virtuvę; asla buvo išbarstyta baltu smėliu ir smulkiai sukapotomis kadugių šakelėmis; ant sienos kabojo nušveisti variniai indai, lentynose sustatyti eilėmis puodai. Virė pietūs. Arnė pasisakė norįs kalbėti su Bordu.

— Eik į vidų! — tarė viena merga ir parodė kur.

Arnė įėjo. Duryse buvo ne turėklis, bet žalvarinė rankena; kambarys šviesus, išdažytas, lubose pripiešta rožių, spintos raudonos su juodai įrašytais šeimininko vardais, lovos taip pat, tik kraštai mėlynai apvedžioti. Prie krosnies sėdėjo plačiapetis, malonaus veido, ilgais geltonais plaukais vyras ir kalė statinei lankus, prie ilgo stalo — aukšta, liekna moteris aptemptais drabužiais ir drobine skarele ant galvos; ji dalino grūdus į dvi krūvas. Daugiau nieko troboje nebuvo.

— Gera diena. Padėk dieve! — prabilo Arnė, nusiėmęs kepurę.

Abu pasižiūrėjo į jį; vyras nusišypsojo ir paklausė, kas jis esąs.

— Aš stalius.

Vyras dar labiau nusišypsojo ir, vėl pasilenkęs prie savo darbo, tarė:

— Aha, Kampeno Arnė.

— Kampeno Arnė? — sušuko moteris ir įsmeigė į jį akis.

Vyras kilstelėjo galvą ir vėl nusišypsojo.

— Nilso siuvėjo sūnus,— pasakė jis ir vėl ėmė darbuotis.

Netrukus moteris atsistojo, priėjo prie lentynos, vėl sugrįžo, priėjo prie spintos ir vėl sugrįžo, o paskui rausdamasi stalčiuje paklausė, bet akių nepakėlė:

— Ar *jis čia* dirbs?

— Taip, žada,— tarė vyras, irgi nepakeldamas akių.

— Tavęs niekas ir nepasodino,— kreipėsi jis į Arnę.

Arnė atsisėdo ant suolo prie durų; moteris išėjo, vyras tebedirbo; dėl to Arnė paklausė, ar jis jau galįs pradėti darbą.

— Pirma pavalgysim pietus.

Moteris daugiau neįėjo į vidų, tik kai atsidarė iš virtuvės durys, pasirodė Eli. Iš pradžių ji apsimetė nematanti Arnės, bet kai šis atsikė-

lęs norėjo prieiti, Eli sustojo ir, pasisukusi į šoną, nežiūrėdama padavė jam ranką. Jie persitarė vienu kitu žodžiu. Tėvas dirbo.

Eli buvo susipynusi kasas, dėvėjo siaurom rankovėm palaidinukę, buvo liekna ir grakšti, smulkių rankų ir apvalių riešų. Ji dengė stalą; samdiniai valgė kitame kambaryje, o Arnė su šeimininkais šiame; taip tą dieną išėjo, kad reikėjo valgyti atskirai, nes paprastai valgydavo drauge prie vieno stalo didelėje, šviesioje virtuvėje.

— Ar mama neateis? — paklausė vyras.

— Ne, ji palėpėj sveria vilnas.

— Ar šaukei?

— Šaukiau, bet sakėsi nenorinti.

Valandėlę buvo tylu.

— Juk šalta palėpėje.

— Neleido kurti krosnies.

Po pietų Arnė pradėjo dirbti; vakare vėl suėjo su visais. Šį kartą ir šeimininkė buvo troboje. Moterys siuvo, šeimininkas kažką triūsė; Arnė padėjo jam; ilgą laiką visi tylėjo, nes Eli, kuri paprastai pradėdavo šneką, taip pat tylėjo. Arnė su pasibaisėjimu prisiminė, kad šitaip dažnai būdavo ir jo namuose, bet, rodos, pirmą kartą tą pajuto. Paskui Eli sunkiai atsiduso, tarsi ilgai būtų sulaikiusi kvapą, ir pradėjo juoktis. Tada nusijuokė ir tėvas, Arnei irgi pasidarė juokinga, ir jis suprunkštė. Pradėjo kalbėtis, ypač plepėjo Arnė su Eli, retkarčiais kokį žodį įterpdavo tėvas. Arnė kažką ilgai pasakojo ir pakėlęs galvą pamatė, kad šeimininkė, Birgita, užmiršusi darbą, sėdi ir žiūri į jį. Tada ji pasiėmė siuvinį, bet kai tik Arnė pasakė žodį, vėl pakėlė akis.

Atėjo laikas gultis, ir visi išsiskirstė kur kas. Arnė norėjo įsidėmėti sapną, kurį sapnuos pirmą naktį naujoje vietoje, bet sapnas nebuvo niekuo ypatingas. Visą dieną Arnė labai mažai buvo kalbėjęs su šeimininku, bet naktį tik jį sapnavo. Galiausiai sapnavo, kad Bordas sėdi ir lošia kortomis su Nilsu siuvėju. Šis labai įpykęs ir pabalęs, o Bordas šypsosi ir vis išlošia.

Arnė išbuvo Bioene keletą dienų, ir per tą laiką beveik niekas nekalbėjo, tik daug dirbo. Ne tik šeimininkai tylėjo, bet ir samdiniai, ir nuomininkai, net moterys. Sodyboje buvo senas šuo, kuris, pamatęs svetimą žmogų, tuoj puldavo loti. Visa šeimyna negalėdavo jo pakęsti, tuoj užrikdavo: „Nutilk!“, ir šuo inkšdamas bemat atsiguldavo.

Namie, Kampene, ant stogo buvo didelis vėjarodis, kuris sukiojosi vėjui pučiant; čia buvo dar didesnis, bet Arnė pastebėjo, kad jis nesisukioja. Kai vėjas būdavo labai stiprus, vėjarodis tarsi norėdavo išsi-

vaduoti, bet negalėdavo, ir Arnė pagaliau neiškentęs užsilipo ant stogo ir norėjo jį paleisti. Vėjarodis nebuvo prišalęs, kaip manė, bet į jį buvo įkištas pagalys, kad nejudėtų; Arnė ištraukė jį ir numetė žemėn; pagalys pataikė tiesiai Bordui, kuris ėjo per kiemą. Bordas pakėlė galvą.

— Ką tu ten darai?

— Taisau vėjarodį.

— Nereikia, jis cypia, kai sukasi.

Arnė sėdėjo apsižergęs stogo šelmenį.

— Geriau tegu cypia, negu tyli.

Bordas žiūrėjo aukštyn į Arnę, o Arnė žemyn į Bordą; paskui šeimininkas šyptelėjo:

— Man rodos, jei kas nemoka kalbėti, o tik cypia, tai verčiau tegu tyli.

Dažnai taip būna, kad išgirsti žodžiai, ypač paskutiniai, dar ilgai skamba ausyse. Šie Bordo žodžiai tebelydėjo Arnę, kai jis sušalęs nulipo nuo stogo, net ir vakare, kai ėjo į trobą. Ten vakaro sutemose prie lango stovėjo Eli ir žiūrėjo į ledą, žvilgantį mėnesienoje. Arnė priėjo prie kito lango ir taip pat pasižiūrėjo. Troboje buvo šilta, ramu, o lauke šalta; žvarbus vakaro vėjas švilpė slėnyje ir taip blaškė medžius, kad mėnesienoje jų šešėliai ne tįsojo ramiai ant sniego, o slankiojo ir ropojo į visas puses. Toli, klebonijoje, švietė žiburys — čia didelis, čia vėl mažytis, įgydamas įvairiausių formų ir atspalvių — visada taip atrodo, kai ilgai į jį žiūri. Už sodybos juodavo kalnai su paslaptinga papėde, o snieguotos viršūnės spindėjo mėnulio šviesoje. Danguje mirgėjo žvaigždės, o vienam kampe švietė šiaurės pašvaistė, bet aukščiau nepakilo. Kone pačioje palangėje, prie ežero, augo krūvelė medžių, o jų šešėliai glaudėsi prie kits kito, tik didžiulis uosis stovėjo nuošaliau, nudriekęs ant sniego savo šešėlį.

Aplinkui buvo tylu, tiktai retkarčiais kažkas surikdavo, sudejuodavo graudžiu balsu.

— Kas čia? — paklausė Arnė.

— Vėjarodis,— atsakė Eli, o paskui tyliau pridūrė tarsi pati sau: — Matyt, pasileido ir ėmė suktis.

Arnė jautėsi kaip tas vaikinas, kuris norėjo kalbėti, bet negalėjo. Pagaliau prabilo:

— Ar atsimeni pasaką apie giedančius strazdus?

— Taip.

— Teisybė, juk tu pati ją ir pasakojai... Graži pasaka.

Ir ji tarė tokiu švelniu balsu, kokio Arnė iki šiol dar niekada nebuvo girdėjęs:

— Man dažnai atrodo, kad kažkas dainuoja, kai labai tylu.

— Tai mūsų mintys dainuoja.

Eli pasižiūrėjo į jį, tarsi būtų išgirdusi daugiau, negu reikėjo. Abu patylėjo. Paskui ji paklausė pirštu braižydama stiklą:

— Gal tu naują dainą sudėjai?

Jis paraudo, bet ji nematė. Dėl to vėl paklausė:

— Kaipgi tu tas dainas kuri?

— Ar labai nori žinoti?

— Taip.

— Aš pagaunu tas mintis, kurių kiti nepastebi,— išsisukinėdamas atsakė jis.

Ji ilgai tylėjo bandydama sudėti kokią dainą,— gal ir ji turėjo minčių, bet jas paleido?

— Keista,— pasakė ji tartum pati sau ir vėl ėmė braižyti langą.

— Aš sudėjau dainą, kai pirmą kartą tave pamačiau.

— Kur tas buvo?

— Prie klebonijos tą vakarą, kai tu išvažiavai... Aš mačiau tave ežere.

Ji nusijuokė, paskui patylėjo.

— Padainuok man ją.

Arnė iki tol niekam niekada nebuvo dainavęs, bet dabar sutiko jai padainuoti:

Bėgo lengva Venevilė laukais,—
mielas ateis!..

Eli klausėsi labai įdėmiai, o kai jis baigė, dar ilgai tylėjo. Pagaliau tarė:

— Oi, kaip man jos gaila!

— Rodos, kad ne aš ją sudėjau,— tarė jis; Arnei buvo gėda, kam jis ją dainavo. Ir nesuprato, kaip jis galėjo taip padaryti. Stovėjo ir galvojo apie dainą.

Tada ji tarė:

— Bet man gal taip nebus?

— Ne, ne, ne, aš galvojau apie save.

— Argi tau taip gali būti?

— Nežinau. Tada man taip atrodė. Bet dabar jau nežinau. O tada labai spaudė širdį.

— Keista.— Eli vėl ėmė rašinėti langą.

Rytojaus dieną, atėjęs valgyti pietų, Arnė priėjo prie lango. Lauke buvo niūru ir slogu, viduje šilta ir gera, o ant lango buvo pirštu prirašinėta: „Arnė, Arnė, Arnė“ ir išvien „Arnė“; prie to lango vakarykščiai buvo stovėjusi Eli.

Kitą dieną Eli nenulipo žemyn, blogai jautėsi. Ji visą laiką negalavo, net pati sakėsi, ir tas aiškiai buvo matyti.

VIENUOLIKTAS SKYRIUS

Vieną dieną Arnė, įėjęs į trobą, papasakojo naujieną, kurią ką tik buvo girdėjęs kieme: pastoriaus duktė, Matildė, kaip tik dabar išvažiuojanti į miestą, kur pati mananti pabūti keletą dienų, o iš tikrųjų tėvai nutarę palikti ją metams ar dvejiems. Eli iki tol nieko nežinojo ir blinktelėjo negyva ant aslos.

Arnė niekad šitokių dalykų nebuvo matęs ir labai nusigando; nulėkęs pašaukė mergas, šios puolė šaukti tėvų, ir tie tuoj atbėgo; visuose namuose kilo triukšmas; šuo plėšėsi palei daržinę. Kai Arnė vėliau įėjo į vidų, motina klūpojo prie lovos, o tėvas laikė ligonės galvą. Mergos lakstė vandens, kita lašų į spintą, o trečia segė Eli apykaklę.

— Tegu tau padeda dievas! — tarė motina.— Iš tikrųjų negerai, kad mes nieko nesakėm; tu, Bordai, taip norėjai, tegu atleidžia tau viešpats!

Bordas nieko neatsakė.

— Juk aš sakiau, bet kas gi manęs klauso; tegu atleidžia tau viešpats! Visada tu jai toks negailestingas, Bordai: nežinojai, kas jai bus; nežinai, ką reiškia mylėti ką nors!

Bordas nieko neatsakė.

— Ji ne tokia kaip kitos, ji negali ištverti sielvarto, tuoj susmunka, vargšelė, tokia ji silpnutė. O labiausiai dabar, kai nelabai sveika. Pabusk, vaikeli mano, daugiau visada tau būsim geri! Pabusk, Eli mano, negąsdink mūsų!

Tada Bordas prabilo:

— Arba tu tyli per daug, arba per daug kalbi.

Jis pasižiūrėjo į Arnę, tarsi norėdamas, kad jis negirdėtų jų šnekos, o geriau eitų lauk. Bet mergos tebebuvo troboj, dėl to ir Arnė pasiliko, tik paėjo toliau prie lango.

Pagaliau Eli atsipeikėjo, net apsižvalgė ir pažino visus, bet staiga

viską vėl prisiminė, suriko „Matilde!“ ir pradėjo taip verkti pasikūkčiodama, jog troboje nebuvo galima tverti. Motina bandė ją raminti, o tėvas taip atsistojo, kad jį galėtų matyti, bet ligonė ėmė varyti juos.

— Eikit šalin! — šaukė ji.— Aš nemyliu jūsų, eikit sau!

— Jėzau Kristau, argi tu nemyli savo tėvų? — paklausė motina.

— Ne! Kokie jūs man negeri, atėmėt iš manęs vienintelį džiaugsmą!

— Eli, Eli! Nekalbėk taip baisiai,— gražiai prašė motina.

— Taip, mama! — šaukė ji.— Dabar aš *turiu* pasakyti! Taip, mama! Jūs norit mane išleisti už to baidyklės, o aš jo nenoriu. Laikot mane uždarę namie, o visas džiaugsmas, kai gaunu ištrūkti! Ir Matildę atėmėt iš manęs, ją vieną aš myliu, tik ją, daugiau nieko! O dieve, ką aš darysiu, kai Matildės nebus; ypač dabar, kai man taip daug reikia pasikalbėti ir neturiu su kuo!

— Bet juk dabar rečiau pas ją eidavai,— pasakė Bordas.

— Tai kas, aš ją matydavau pro langą,— atsakė ligonė vaikiškai verkdama; Arnė niekada nebuvo girdėjęs šitaip graudžiai raudant.

— Juk tu negalėjai jos matyti iš taip toli,— tarė Bordas.

— Aš mačiau jos namus,— atsakė Eli.

O motina piktai pridūrė:

— Nieko tu nesupranti.

Bordas tylėjo.

— Dabar aš daugiau niekada neprieisiu prie lango! — kalbėjo Eli.— Žiūrėdavau pro jį rytą atsikėlusi, vakare sėdėdavau prie jo mėnesienoje, kai neturėdavau kur eiti, eidavau prie lango. Matilde, Matilde! — Ji raitėsi lovoje ir vėl duso nuo ašarų.

Bordas atsisėdo ant suolelio ir įsmeigė į dukterį akis.

Tačiau Eli ne taip greitai pasveiko, kaip buvo tikėtasi. Vakarop jie suprato, kad ta liga seniai ją kamuoja, ir tėvai, pasišaukę Arnę, paprašė, kad padėtų nunešti Eli aukštyn, į jos kambarį. Mergaitė buvo be sąmonės, labai išblyškusi ir rami; motina atsisėdo šalia jos; tėvas pasižiūrėjo atsistojęs greta lovos, paskui nuėjo prie savo darbo. Arnė taip pat, bet vakare, eidamas gulti, meldėsi už ją, kad ji, tokia jauna ir graži, visada būtų laiminga ir kad niekas neatimtų iš jos džiaugsmo!

Kitą dieną, įėjęs į vidų, Arnė rado tėvą ir motiną sėdinčius ir kalbančius; motina buvo apsiverkusi. Arnė paklausė, kas girdėti, bet abu šeimininkai norėjo, kad atsakytų kitas, dėl to Arnei teko gerokai palaukti, kol pagaliau tėvas tarė:

— Prastai.

Vėliau Arnė sužinojo, kad Eli visą naktį buvo be sąmonės, arba, kaip tėvas sakė, klejojo. Dabar ji labai karščiavo, nepažino žmonių, nieko nevalgė, ir tėvai kaip tik tarėsi, kad reikią parvežti gydytoją. Kai vėliau jie užlipo į viršų pas ligonę ir Arnė paliko vienas, jam atrodė, kad ten kovoja gyvybė ir mirtis, o jis nieko negali padėti.

Po kelių dienų jai vis dėlto pasidarė geriau. Vieną kartą, kai budėjo tėvas, Eli paprašė, kad prie lovos pastatytų narvelį su Narifasu, kurį buvo padovanojusi Matildė. Tada Bordas ėmė ir pasakė visą teisybę, jog per tą suirutę jie užmiršę paukštelį, ir šis pastipęs. Kaip tik tuo tarpu į kambarį įėjo motina ir, išgirdusi, ką Bordas pasakė, suriko nuo durų:

— O varge mano, koks tu netikėlis, Bordai, kaip tu gali ligonei mergaitei pasakoti šitokius dalykus! Žiūrėk, ji vėl apalps, tegu atleidžia tau dievas!

Atsipeikėjusi Eli vis šaukė paukščiuko, sakė, jog Matildei dabar nesiseksią, kad jis pastipo, troško pamatyti draugę ir vėl netekdavo sąmonės.

Bordas stovėjo ir žiūrėjo, kol jai visai blogai pasidarė; tada norėjo ir jis padėti, bet motina nustūmė jį į šalį, sakėsi viena pasirūpinsianti ligone. Bordas ilgai žiūrėjo į jas, paskui abiem rankom užsismaukė kepurę ant galvos, apsisuko ir išėjo.

Vėliau atėjo pastorius su pastoriene, nes Eli vėl atkrito, ir jai taip buvo bloga, kad negalėjai žinoti, ar pagis, ar mirs.

Pastorius su žmona tiesiai išdrožė Bordui, kad jis per daug žiaurus dukteriai, o išgirdęs, kas atsitiko su paukščiuku, pastorius atvirai pasibaisėjo tokiu Bordo šiurkštumu; jis sakė, jog kai tik mergaitė tiek sutvirtės, kad galės važiuoti, tuoj pasiimsiąs mergaitę pas save, pastorienė galiausiai nenorėjo nė matyti Bordo, ji sėdėjo verkdama pas ligonę, pati pakvietė gydytoją, pati išklausė jo patarimų ir kelis kartus per dieną ateidavo aplankyti.

Bordas vaikščiojo po sodybą, čia į vieną kampą, čia į kitą, bet dažniausiai valandų valandas kur nors stovėdavo, paskui užsimaukšlindavo abiem rankom kepurę ir imdavosi kokio darbo.

Motina nešnekėjo su juo. Jie beveik nežiūrėdavo į kits kitą. Tėvas užsukdavo pas ligonę po keletą kartų per dieną; ant laiptų nusiaudavo kojas, pasidėdavo už durų kepurę ir atsargiai įeidavo. Vos tik jis įžengdavo, Birgita tuoj nusigręždavo tartum nepamačiusi jo ir sėdėdavo ranka parėmusi galvą ir įsmeigusi akis į ligonę. Eli gulėjo rami, išblyškusi ir nieko nesuprato, kas aplinkui dedasi. Bordas pastovėdavo tru-

putį kojūgalyje, žvelgdamas į jas abi, bet nieko nesakydavo. Kai ligonė sukrutėdavo lyg ketindama pabusti, jis bemat išsėlindavo iš kambario taip pat tyliai, kaip būdavo įėjęs.

Arnė dažnai galvodavo, kad viskas, ką dabar pasisakė tėvas su motina ir duktė su tėvais, jau seniai buvo susikaupę ir negreitai išdils iš atminties. Jis norėjo bėgti iš čia, nors, antra vertus, labai troško sužinoti, kaip seksis Eli. Bet ir taip galima pasiteirauti, pagalvojo Arnė ir, nuėjęs pas Bordą, pasisakė žadąs keliauti namo, nes tuos darbus, kuriems buvęs pakviestas, yra padaręs. Kai Arnė priėjo ir pasakė ko norįs, Bordas sėdėjo ant rąstigalio ir braižė po sniegą su pagaliu; Arnė pažino tą pagalį: tai buvo tas pats, kurį jis ištraukė iš vėjarodžio. Nepakėlęs akių, Bordas tarė:

— Nelabai čia dabar pas mus smagu, bet lyg nenorėčiau, kad tu išeitum.

Daugiau Bordas nesakė nieko, tylėjo ir Arnė; jis dar pastoviniavo, paskui nuėjo ir pasiėmė naują darbą, lyg būtų buvę sutarta, kad jis pasiliks.

Vėliau, kai Arnė buvo pašauktas valgyti, Bordas tebesėdėjo ant rąstigalio. Tada Arnė priėjo prie jo ir paklausė, kaip šiandien Eli sveikata.

— Šiandien visai prasta,— tarė Bordas,— mačiau, motina verkia.

Rodos, lyg kas paprašė Arnę sėstis, ir jis atsisėdo priešais Bordą ant nugriuvusio medžio.

— Šias dienas vis galvoju apie tavo tėvą,— taip netikėtai tarė Bordas, kad Arnė nežinojo ką sakyti.— Tu tikriausiai žinai, kas tarp mūsų buvo?

— Žinau.

— Taigi, be abejo, tik pusę visko žinai ir labiausiai kaltini mane.

Po kiek laiko Arnė atsakė:

— Už tai tu, kaip ir mano tėvas, atsiskaitei prieš dievą.

— Žinoma, kaip kas supranta,— atsakė Bordas.— Kai radau šitą pagalį, kažkaip keistai pagalvojau, kad tau buvo lemta ateiti čia ir paleisti vėjarodį. „Juk vis tiek, ar anksčiau, ar vėliau“,— pagalvojau.— Jis buvo nusiėmęs kepurę ir žiūrėjo dabar į ją.

Arnė nesuprato, kad Bordas nori pasikalbėti su juo apie tėvą. Ir net tada, kai šis pradėjo pasakoti, vis tiek nenujautė — taip atrodė neįtikėtina. Tačiau klausydamasis Arnė suprato, kas dėjosi Bordo širdyje, ir ėmė dar labiau gerbti tą niūrų, bet gerą žmogų.

— Aš turbūt buvau kokių keturiolikos metų,— tarė Bordas; pa-

sakodamas jis dažnai sustodavo, vėl pasakydavo keletą žodžių, vėl stabtelėdavo, ir buvo matyti, kaip jis viską rūpestingai apgalvoja.— Turbūt buvau kokių keturiolikos metų, kai pažinau tavo tėvą, jis irgi buvo tokio amžiaus. Buvo labai aršus, niekam nenusileisdavo. Niekada negalėjo užmiršti, kad per konfirmantų egzaminus aš buvau pirmas, o jis antras. Dažnai man siūlydavo eiti imtynių, bet taip ir nepamėginome; matyt, abiem trūko drąsos. Ir keisčiausia, kad jis mušdavosi kasdien ir niekada neatsitiko nelaimės, o aš tik vieną kartą pamėginau, ir taip prastai baigėsi, kad baisiau nė nereikia. Bet ir suprantama: aš labai ilgai laukiau...

Nilsas sekiodavo paskui visas merginas, o jos paskui jį. Man tik viena patiko, bet jis visada paviliodavo ją nuo manęs, ir vakarėliuose, ir vestuvėse, ir šiaip subuvimuose. Tai ta, kurią aš vedžiau... Daug kartų norėjau su juo susiimti, bet bijojau pralaimėti, nes žinojau, kad tada ir jos neteksiu.

Kai visi išeidavo, pasigriebdavau tą patį svarstį, kurį jis kilnodavo, daužydavau kulnim lubas taip kaip jis, bet kai vėl kitą kartą jis pagrobdavo iš manęs mergaitę, vis tiek nedrįsdavau jo užkabinti,— nors kartą neiškenčiau, kai jis tyčia mano akyse jai meilinosi — pagriebiau vieną stambų berną ir išmečiau juokais iki lubų. Tada ir jis išbalo...

Ir nors būtų jai geras buvęs, bet apgaudinėdavo ją kiekvieną vakarą. Ir man rodos, kad po to ji dar labiau jį mylėjo.

Ir pagaliau atėjo galas. Aš ryžausi baigti iš karto, ir dėl to jis krito kiek smarkiau, negu norėjau. Nuo to laiko niekada nesu jo matęs.

Jie ilgai sėdėjo tylėdami. Paskui Bordas vėl ėmė pasakoti.

— Pasipiršau jai. Ji neatsakė nei taip, nei ne, ir aš pagalvojau, kad paskui bus geriau. Mes susituokėm, vestuvės buvo slėnyje pas tetą, kuri vėliau paliko jai savo turtą; pradėjom gyventi turtingai ir dar praturtėjom. Mūsų sodybos buvo greta, paskui sujungėm jas į vieną,— taip aš dar nuo mažens svajojau. Bet daug mano svajonių neišsipildė.

Bordas ilgai tylėjo. Vienu metu Arnė pagalvojo, kad jis verkia. Bet ne. Tik kai vėl prabilo, jo balsas buvo dar švelnesnis negu paprastai.

— Iš pradžių ji buvo tyli ir labai liūdna. Aš nežinojau, kaip ją paguosti, dėl to nieko nesakiau. Paskui kartais jai užeidavo noras pasmarkauti,— gal ir pats pastebėjai,— vis būdavo šiokia tokia permaina, o aš vėl nieko. Tikrai nė vienos gražios dienos nesu matęs nuo to laiko, kai vedžiau, o jau dvidešimt metų...

Jis trakštelėjo pagalį į dvi dalis, paskui ilgai sėdėjo ir žiūrėjo į jas.

— Kai Eli paaugo, maniau, kad jai bus smagiau tarp svetimų žmonių negu čia. Retai kada parodydavau savo norus, bet dažniausiai baigdavosi liūdnai, taip ir šį kartą. Motina ilgėdavosi dukters, nors jas skyrė tik ežeras, ir galiausiai supratau, jog nelabai gerai, kad ji pas tą pastorių: jie žmonės geraširdžiai, bet dykaduoniai, tik jau buvo per vėlu. Ji dabar nemyli nei tėvo, nei motinos.

Bordas vėl nusiėmė kepurę, ir ilgi plaukai krito jam ant akių; jis nubraukė juos į šoną ir abiem rankom užsimaukšlino kepurę, tarsi ketindamas jau eiti, tačiau pasisuko į trobos pusę ir, žiūrėdamas į pastogės kambario langą, tarė:

— Galvojau, kad bus geriau, jei ji negaus atsisveikinti su Matilde, bet štai kas pasidarė. Pasakiau jai, kad paukščiukas pastipo, nes pats buvau kaltas, ir man atrodė, jog geriau neslėpti, bet ir vėl blogai. Ir visada šitaip. Aš vis galvoju, kaip geriau padarius, bet išeina prasčiau, ir dabar štai jos abi pyksta ant manęs, ir žmona, ir duktė, o aš slampinėju sau vienas.

Merga šūktelėjo jiems, kad pietūs atšalsią. Bordas atsistojo.

— Girdžiu, arkliai žvengia,— tarė jis,— matyt, užmiršti.

Ir jis nuėjo į tvartą užmesti arkliams šieno.

DVYLIKTAS SKYRIUS

Po ligos Eli buvo labai silpnutė; motina sėdėdavo prie jos dieną ir naktį, niekada nenulipdavo žemyn. Tėvas paprastai lankydavo ją, palikęs už durų apavą ir kepurę. Arnė vis tebedirbo čia; vakarais juodu su šeimininku sėdėdavo drauge; Bordas vis labiau patiko Arnei. Jis buvo protingas, išsilavinęs žmogus, bet truputį bijodavo parodyti savo išmintį. Bordas būdavo labai dėkingas, kai Arnė ką nors padėdavo arba paaiškindavo, ko jis nežinodavo.

Eli jau galėdavo po truputį pasėdėti, ir juo labiau ėjo sveikyn, juo daugiau visko susigalvodavo, todėl vieną vakarą, kai Arnė sėdėjo apačioje ties Eli kambariu ir dainavo, atėjo motina ir pasakė, jog Eli prašiusi ateiti jį į viršų ir ten padainuoti, kad ji aiškiai girdėtų žodžius.

Arnė ir dainavo Eli, bet kai motina taip pasakė, jis išraudo ir atsistojo tarsi norėdamas išsiginti, nors niekas jo neklausinėjo. Jis greitai susitvardė ir išsisukinėdamas ėmė teisintis, kad nedaug dainų mokąs.

Bet motina atsakė, kad toli gražu ne taip esą, kai sėdįs vienas.

Arnė nebesiginčijo ir užlipo į viršų. Eli jis nebuvo matęs nuo tos dienos, kai padėjo nunešti ją į kambarį; Arnė jautė, kad ji turi būti labai pasikeitusi, dėl to šiek tiek darėsi baugu.

Bet kai tyliai atvėrė duris ir įėjo į kambarį, atsidūrė tokioje tamsoje, kad nieko nematė. Dėl to stabtelėjo prie durų.

— Kas čia? — tyliai ir aiškiai paklausė Eli.

— Aš, Arnė Kampenas,— atsargiai, kaip galėdamas švelniau, atsakė jis.

— Gerai, kad atėjai.

— Kaip tavo sveikata, Eli?

— Ačiū, dabar jau geriau. Sėskis, Arne,— po kiek laiko tarė ji, ir Arnė apgraibomis susirado kėdę lovos kojūgalyje.

— Man labai patiko, kai tu dainavai, padainuok čia.

— Jei ką tinkama mokėsiu.

Valandėlę buvo tylu, paskui ji tarė:

— Pagiedok psalmę.

Arnė pagiedojo jai konfirmacijos psalmę. Baigęs išgirdo ją verkiant, dėl to daugiau nedrįso giedoti, bet po kiek laiko ji vėl paprašė:

— Pagiedok dar vieną.

Ir jis pagiedojo dar vieną, kuri paprastai giedama bažnyčioje.

— Kiek daug aš apgalvojau čia gulėdama,— tarė Eli.

Jis nežinojo, ką atsakyti, tik išgirdo ją tyliai verkiant tamsoje.

Ant sienos tiksėjo laikrodis, paskui sutraškėjo ir išmušė valandas.

Eli keletą kartų iš lėto atsiduso tarsi norėdama krūtinę palengvinti ir vėl prabilo:

— Kaip menkai žinai žmogus, net tėvo su motina nepažįsti. Aš jiems nebuvau gera, ir dėl to taip keista dabar klausytis konfirmacijos psalmės.

Tamsoje gali kur kas nuoširdžiau kalbėtis ir daug daugiau pasakai negu tada, kai žiūri kits kitam į veidą.

— Man smagu girdėti tokius žodžius,— atsakė Arnė; jis prisiminė, ką ji tada kalbėjo, kai susirgo.

Ir Eli, atspėjusi jo mintį, pasakė:

— Jei nebūtų šitaip atsitikę, kažin kiek dar būtų reikėję laiko, kad suprasčiau motiną.

— Ar ji dabar kalbėjo su tavim?

— Kasdien kalbėdavo.

— Tai tikriausiai daug sužinojai.

— Taip.

— Ar ji kalbėjo apie mano tėvą?

— Taip, kalbėjo.

— Ar dar tebegalvoja apie jį?

— Tebegalvoja.

— Jis nebuvo jai geras.

— Vargšė mama!

— O vis dėlto sau jis buvo blogiausias.

Abu galvojo tą patį, bet nė vienas nedrįso pasakyti. Tada Eli pirmoji sutrikdė tylą:

— Tu turbūt panašus į tėvą.

— Taip sako,— nenoromis tarė jis.

Eli neatkreipė dėmesio į jo balsą, dėl to netrukus vėl tarė:

— Ar jis taip pat mokėjo kurti dainas?

— Ne.

— Padainuok man kokią dainą, kur pats sugalvojai.

Arnė neprisipažindavo, kad pats sukūrė tas dainas, kurias dainuodavo.

— Nemoku nė vienos,— tarė.

— Tikrai moki ir padainuosi, jei prašau.

Gal nieko kito nebūtų paklausęs, o jos paklausė. Padainavo šią dainą:

Medelis pilnas lapų ir pumpurų žalių.
Pridusęs šaltis klausė: „Ar juos paimt galiu?“ —
„Ne, mielas, imt neleisiu,
kol žiedo neišskleisiu!“ —
virpėjo medelis kiekvienu lapeliu.

Žiedai su paukščiais šneka ir šviečia iš toli.
Sušvilpęs vėjas klausė: „Ar atiduot gali?“ —
„Ne, mielas, dar neleisiu,
dar prinokinsiu vaisių!“ —
pleveno lapeliai išgąsdinti žali.

Jau obuoliai prigėrė saulutės spindulių.
Mergaitė pasiklausė: „Ar nusiskint galiu?“ —
„O miela, tu gausi
didžiausią, saldžiausią!“ —
Medelis jai palenkė šaką obuolių.

Daina kone žadą jai užgniaužė. Ir Arnei ėmė rodytis, lyg per daug būtų pasakęs ta daina.

Juos slėgė tamsa, ir jie nenorėjo kalbėti; juodu niekada nebuvo artimesni kaip dabar. Arnė tik girdėjo, kaip ji pasijudino, kaip pasidėjo ranką ant antklodės, kaip sunkiau atsiduso negu paprastai.

— Arne, ar tu manęs negalėtum išmokyti kurti dainas?

— O tu niekada nemėginai?

— Mėginau štai neseniai, bet nieko neišeina.

— Apie ką tu norėjai padainuoti?

— Apie mamą, kaip ji mylėjo tavo tėvą.

— Sunkus dalykas.

— Ir aš verkiau galvodama.

— Nereikia ieškoti, apie ką dainuot, tai atsiranda savaime.

— O kaip atsiranda?

— Kaip ir visa, ką myli: kada mažiausiai tikiesi.

Abu tylėjo.

— Man keista, kad tu trokšti iškeliauti svetur, o pats savyje tiek grožio nešiojies.

— Bene žinai, kad aš trokštu iškeliauti?

Ji nieko neatsakė, gulėjo ramiai, tartum susimąsčiusi.

— Arne, nevažiuok niekur! — tarė ji, ir jam pasidarė šilta širdyje.

— Kartais ir aš pats nelabai noriu.

— Tavo motina turbūt tave labai myli. Norėčiau ją pamatyti!

— Ateik kada į Kampeną, kai išgysi.

Ir Arnė įsivaizdavo ją sėdinčią šviesioje Kampeno troboje ir žiūrinčią į kalnus; jam pradėjo daužytis širdis, kraujas plūstelėjo į galvą.

— Šilta čia,— pasakė ir atsikėlė.

Ji išgirdo.

— Mielasis, ar tu jau eini? — paklausė ji, ir Arnė atsisėdo.— Dažniau ateik pas mus. Mama tave taip myli.

— Ir pats labai norėčiau... Tik be reikalo negali.

Eli truputį patylėjo tarsi kažką galvodama.

— Man rodos,— tarė ji,— kad mama nori kažko tavęs prašyti.

Arnė išgirdo ją sėdantis lovoje. Nė menkiausio garso nebuvo kambaryje, net pirmam aukšte, tik ant sienos tiksėjo laikrodis. Tada ji ūmai tarė:

— Tai kad dabar būtų vasara!

— Kad būtų vasara! — ir jis įsivaizdavo gležną lapiją, varpelių tilindžiavimą, šūkčiojimą kalnuose, dainas slėniuose, saulėje žvilgantį

Juodežerį, jo vandenyje atsispindinčias sodybas. Rodos, Eli išėjusi atsisėdo pakrantėje kaip tą vakarą.

— Kad dabar būtų vasara,— tarė ji,— sėdėčiau ant kalvos ir turbūt galėčiau padainuoti vieną dainą!

Jis nusijuokė ir paklausė:

— O apie ką tu dainuotum?

— Apie ką nors gera, apie... pati nežinau...

— Pasakyk, Eli,— jis pakilo nudžiugęs, bet apsigalvojęs vėl atsisėdo.

— Tau nieku gyvu nepasakyčiau! — Ji nusijuokė.

— Juk aš tau dainavau, kai prašei.

— Tiesa... bet ne, ne!

— Eli, argi tu manai, kad aš juoksiuos iš tavo dainelės?

— Ne, nemanau, Arne, bet ne aš pati ją ir sudėjau.

— O kas ją sudėjo?

— Šiaip kažkur nugirdau.

— Tai tada gali man pasakyti.

— Ne, ne, vis tiek negaliu. Arne, neprašyk manęs daugiau! — Ji, matyt, pasikišo galvą po antklode, nes šie žodžiai vos buvo girdėti.

— Eli, tu dabar man negera, ne tokia kaip aš tau buvau! — Ir jis atsikėlė.

— Arne, čia kas kita... tu manęs nesupranti... bet... aš nė pati nežinau... kitą kartą... Nepyk ant manęs, Arne! Niekur neik! — ji pradėjo verkti.

— Eli, kas tau? — Jis pasiklausė.— Ar tau bloga? — tarė pats netikėdamas.

Ji vis dar verkė; Arnė suprato, kad reikia eiti pirmyn arba trauktis atgal.

— Eli!

— Ką? — sušnibždėjo jie abu.

— Duok man ranką!

Ji neatsakė; jis pasiklausė užkandęs žadą, pagrabaliojo antklodę ir suspaudė nuogą, šiltą rankelę.

Kažkas kopė laiptais aukštyn, ir jie paleido rankas.

Atėjo motina su žiburiu.

— Per ilgai čia sėdit tamsoje,— tarė pastačiusi žvakidę ant stalo.

Bet nei Eli, nei Arnė negalėjo atsimerkti: ji užsikniaubė ant priegalvio, o Arnė užsidengė akis ranka.

— Tikrai iš pradžių peršti akis,— tarė motina,— bet paskui praeis.

Arnė paieškojo ant grindų kepurės, kurios nebuvo atsinešęs, ir išėjo.

Kitą dieną sužinojo, kad po pietų Eli trumpam nulipsianti žemyn. Jis susirinko įrankius ir atsisveikino. Kai ji nulipo, jis buvo išėjęs.

TRYLIKTAS SKYRIUS

Vėlai įžengia pavasaris į kalnus. Paštas, kuris rogių keliu žiemą pristatomas tris kartus per savaitę, balandžio mėnesį jau ateina tik vieną kartą, ir kalnų gyventojai junta, kad žemumose nutirpo sniegas, išnešti ledai, pradėjo plaukioti garlaiviai, į dirvas išėjo artojai. O čia dar trijų uolekčių pusnys, galvijai mykia tvartuose, parskridę paukšteliai slapstosi nuo šalčio. Koks nors keleivis pasakoja palikęs vežimą slėnyje ir rodo atsinešęs gėlių; jų, girdi, prisiskynęs šalikelėje. Tada žmonės ima nerimauti, vaikštinėja, kalbasi, žiūri čia į saulę, čia į žemę, ar ilgai dar reikės laukti. Pildami ant sniego pelenus, galvoja apie tuos, kurie dabar skina gėles.

Tokį metą ir atėjo senoji Margita Kampen į klebonija ir pasisakė norinti pasikalbėti su pačiu šeimininku. Ji buvo paprašyta į kabinetą, ir pastorius, liesas, šviesiaplaukis, malonus žmogus, didelių akių, su akiniais, pažino ją, gražiai priėmė ir paprašė sėstis.

— Ar kas Arnei vėl atsitiko? — paklausė jis, nes dažniausiai jiems tekdavo apie jį kalbėti.

— Taip, tegu dievas mums padeda,— tarė Margita.— Juk aš apie jį nieko blogo negaliu pasakyti, bet vis tiek man labai sunku.

Margita atrodė labai nusiminusi.

— Ar vėl pradėjo nerimauti namie? — paklausė pastorius.

— Labiau negu kitąkart,— atsakė motina.— Kai ateina pavasaris, aš visada galvoju, kad jis mane paliks.

— Juk prižadėjo niekada neišvažiuoti ir nepalikti tavęs.

— Teisybė, bet, dieve mano, juk jis žino, ko nori, ir jei taip labai traukia, vis tiek išvažiuos. Ką aš tada darysiu?

— Vis dėlto manau, kad jis tavęs nepaliks,— tarė pastorius.

— Gal ir ne, bet jeigu nevalioja iškentėti namie? Argi mano sąžinė leis pastoti jam kelią; kartais net pati noriu paprašyti, kad jis išvažiuotų.

— Iš kur tu žinai, kad jis dabar labiau nerimsta negu seniau?

— Iš daug ko. Nuo viduržiemio jis nedirbo kaime nė vienos dienos. Užtat tris kartus važiavo į miestą ir vis ilgai ten būdavo. Dirbdamas jis beveik nieko nekalba, pirma dėlto dažniau kalbėdavo. Gali valandų valandas išsėdėti palėpės kambarėlyje ir žiūrėti į kalnus, kur anapus Kampeno skardžio; ten jis prasėdi visą sekmadienio popietę, o kai mėnesiena — net ir naktį.

— Ar jis tau paskaito?

— Kiekvieną sekmadienį paskaito ir pagieda, tas teisybė, bet, rodos, skubėdamas, nors kartais ir labai atsidėjęs.

— O ar niekad nepakalba su tavim?

— Dažnai taip ilgai nieko nesako, kad aš net nusiverkiu sau viena. Tada jis supranta ir pradeda kalbėti, bet tik apie kokius menkniekius, ne apie rimtus dalykus.

Pastorius pavaikštinėjo po kambarį, paskui stabtelėjo ir paklausė:

— Tai kodėl tu jam nieko nesakai?

Ji ilgai neatsiliepė, paskui keletą kartų atsiduso, pasižiūrėjo į žemę, pasidairė į šalis ir tarė lankstydama skepetaitę:

— Aš atėjau šiandien pasisakyti, kas man slegia širdį.

— Sakyk viską, bus lengviau!

— Žinau, kad bus lengviau, nes jau daug metų nešioju tą naštą, ir juo toliau, juo ji sunkesnė.

— Kas gi yra, motin?

Po kiek laiko ji tarė:

— Labai nusidėjau savo sūnui.— Ir ji pravirko.

Pastorius priėjo artyn:

— Pasisakyk man, tada abu prašysim dievo, kad jis tau atleistų.

Margita kūkčiodama nusišluostė ašaras, bet, pradėjusi kalbėti, vėl imdavo verkti ir šitaip kelis kartus negalėjo susitvardyti. Pastorius ramino ją, sakydamas, kad tikriausiai nesanti didelė kaltė, ji, matyt, esanti per griežta sau ir t. t. Bet Margita verkė ir niekaip negalėjo pradėti; tada pastorius atsisėdo šalia ir ėmė ją raminti. Pagaliau ji po truputį atsitokėjo ir prašneko:

— Vaikui jau mažam buvo labai sunku namie, ir jis veržėsi išvažiuoti. Paskui sutiko Kristijaną,— tas dabar labai praturtėjęs aukso kasyklose; Kristijanas jam duodavo tiek knygų, kad vaikas pasidarė visai ne toks kaip kiti; juodu sėdėdavo drauge per naktis, ir kai Kristijanas išvažiavo, Arnė irgi nenorėjo pasilikti. Bet tuo tarpu mirė tėvas, ir sūnus prižadėjo niekada manęs nepalikti. O aš buvau višta, išperi-

nusi anties kiaušinį: jauniklis paaugęs ėmė veržtis į vandenį, o aš ėmiau šaukti. Ko pats nepasiekdavo, sudėdavo į dainas, ir kiekvieną rytą galvodavau, kad rasiu jo lovą tuščią.

Paskui ėmė ir atėjo iš svetur jam laiškas, tikriausiai nuo Kristijano. Tegu atleidžia man dievas, aš paėmiau ir paslėpiau tą laišką! Maniau, kad viskas tuo ir baigsis, bet vėl atėjo kitas, o kadangi paslėpiau pirmą, turėjau paslėpti ir antrą. Man atrodė, kad jie pradegins skrynioje skylę, kur buvau juos padėjusi, o nuo to laiko, ką tik veikdavau ir kur žiūrėdavau, negalėjau jų užmiršti. Ir tu tik pamanyk, kokia bėda,— atėjo ir trečias! Ilgokai stovėjau su juo rankoje, paskui tris dienas užantyje nešiojaus, vis sukau galvą, ar atiduoti jam, ar padėti prie kitų; o paskui, manau, ko gera, jis mano sūnų išvilios, nieko negalėjau padaryti, padėjau prie kitų.

Per dienų dienas vaikščiojau drebėdama dėl tų laiškų skrynioje ir būgštaudama, kad dar vienas neateitų. Kas tik užsukdavo į namus, bijojau visų; jei mudu sėdėdavom troboje ir kas nors kleptelėdavo duris, tuoj nusigąsdavau, drebėdavau, kad kas neatneštų laiško ir nepaduotų *jam*. Kai išeidavo į kaimą, bijodavau, kad ten negautų laiško ir nesužinotų apie tuos, kur anksčiau atėjo. Kai sugrįždavo namo, žiūrėdavau įsmeigusi akis į jį, ir, dieve mano, kaip apsidžiaugdavau pamačiusi, kad jis šypsosi, nieko negavo!

Jis dabar taip išgražėjo, visai kaip tėvas, tik šviesesnis ir švelnesnis. Ir labai gražiai dainuoja. Kai vakarais sėdi ant slenksčio saulei leidžiantis ir dainuodamas laukia atsako kalnuose, tada pajuntu, kad niekaip negalėčiau likti be jo. Kad tik jį matyčiau ar bent žinočiau, kad jis kur čia pat, kad tik jis būtų smagus ir nors retkarčiais pasakytų man žodį, tada nieko daugiau šiame pasaulyje negeisčiau ir neišliečiau nė vienos ašaros.

Bet kaip tik tuo metu, kai jis jau atrodė linksmesnis, pradėjo daugiau su žmonėmis bendrauti, atėjo iš pašto pranešimas, kad esąs ketvirtas laiškas, ir jame radau įdėtus du šimtus talerių! Maniau, kad į žemę prasmegsiu! Ką dabar darysiu? Juk laiškus galėjau paslėpti, o pinigus? Ne vieną naktį praleidau be miego dėl tų pinigų; padėjau ant aukšto, paskui nunešiau į rūsį ir užkišau už statinės, o vieną kartą pamečiau tiesiai ant palangės, kad jis rastų. Bet, išgirdusi ateinant, vėl pasiėmiau. Galiausiai radau išeitį: padaviau jam pinigus ir pasakiau, kad jie nuo tų laikų, kai dar mano motina buvo gyva. Jis užkasė juos į žemę, kad neprapultų, taip ir man atrodė geriau. Ir lyg tyčia tą patį rudenį vieną vakarą padejavo, kad Kristijanas jį visai užmiršo!

Vėl atsivėrė sena žaizda, tie pinigai ėmė širdį deginti; padariau nuodėmę ir nieko nelaimėjau!

Vargšė ta motina, kuri nusidėjo savo sūnui, o aš taip padariau vien iš meilės. Ir už tai būsiu nubausta, neteksiu to, kas man brangiausia.

Nuo viduržiemio jis vėl pradėjo dainuoti ilgesingu balsu, šitaip nuo mažens dainuoja, ir kai išgirstu, mane visada išpila šaltas prakaitas. Tada kažin ką galėčiau padaryti, o štai pažiūrėkit,— ji ištraukė skiautelę popieriaus iš užančio, išlankstė ir padavė pastoriui.— Štai ką jis kartais rašo, panašiai ir dainuoja. Tyčia atsinešiau, pati negaliu suskaityti tokio smulkaus rašto; būkit geras, pažiūrėkit, ar čia nėra ko apie kelionę...

Popierėlyje buvo tik vienas dainos posmas. O kitų tiktai po pusę ar vieną eilutę — rodos, kad jis užmiršo kokią dainą, o dabar stengėsi prisiminti posmą. Pirmasis buvo šitoks:

Šaukia mane padangė plati
už tų kalnų aukštųjų.
Tyras viršūnių sniegas matyt.
Stovi aplinkui medžiai aukšti,
žalios jų šakos mosuoja,—
ar jie keliaut nesvajoja?

— Ar čia kas parašyta apie kelionę? — paklausė Margita, nenuleisdama akių nuo pastoriaus.

— Taip, čia yra apie kelionę,— atsakė jis, padėjęs lapelį.

— Taip ir maniau! O dieve, juk aš iš balso supratau!

Ji žiūrėjo į pastorių sunėrusi rankas, išsigandusi, susijaudinusi, o skruostais pamažu riedėjo ašaros.

Pastorius nežinojo, ką jai patarti.

— Tegu vaikinas pats apsisprendžia,— tarė jis.— Gyvenimas dėl jo nepasikeis, bet jis pats daugiau pamatys! Dėl to turbūt ir nori išvažiuoti.

— Bet, mielasis, bus kaip tai bobai,— pasakė Margita.

— Kokiai bobai? — paklausė pastorius.

— Tai, kuri keliavo ieškoti saulės spindulio, užuot išsikirtusi langą sienoje.

Pastorių nustebino jos sąmojis, tačiau nebe pirmą kartą Margita apie tai kalbėjo, nes kokį septynetą ar aštuonetą metų ji nieko daugiau negalvojo.

— Tu manai, kad jis išvažiuos? Kas man daryti? O pinigai? O laiškai? — Viskuo ji dabar staiga susirūpino.

— Taip, su laiškais tikrai negerai padarei. Pasisavinai jo daiktą, čia vargu ar galėsi išsiteisinti. Bet dar blogiau, kad kitą krikščionį parodei nedorą savo sūnaus akyse, nors jis to nebuvo vertas, ir ypač negražu todėl, kad jis mylėjo tavo sūnų, o šis mylėjo aną. Bet mes prašysim dievą, kad tau atleistų, abu jį prašysim.

Margita nuleido galvą ir tebesėdėjo susinėrusi rankas.

— Oi, kaip aš jį prašyčiau atleisti, jei tik žinočiau, kad neišvažiuos!

Ji sumaišė dievą su Arne. Pastorius apsimetė nieko nesupratęs.

— Ar tu ketini tuoj jam prisipažinti? — paklausė.

Ji dar labiau panarino galvą ir tyliai tarė:

— Būtų labai gerai, jei galėčiau dar nors truputį palaukti.

Pastorius slapčia šyptelėjo ir paklausė:

— Ar nemanai, kad juo ilgiau lauksi ir neprisipažinsi, juo didesnė bus tavo nuodėmė?

Ji abiem rankom maigė skepetaitę, sulankstė į mažą keturkampį ir norėjo dar kartą sulenkti, bet nesisekė.

— Bijau, kad jis neišvažiuotų, jeigu pasakysiu apie laiškus.

— Argi nepasitiki dievu?

— Žinoma, suprantu,— staiga tarė ji, paskui tyliai pridūrė: — O jeigu jis vis tiek išvažiuos?

— Vadinasi, tu labiau bijai, kad jis neišvažiuotų, negu gyventi nuodėmėje?

Margita vėl išskleidė skepetaitę, prispaudė prie akių ir pravirko. Pastorius sėdėjo ir žiūrėjo į ją. Paskui tarė:

— Kam tu man viską pasakojai, jei negalvojai ką nors daryti?

Jis ilgai laukė, bet ji neatsakė.

— Gal manei, kad jei pasipasakosi, nuodėmė bus mažesnė.

— Taip, maniau,— tyliai tarė ji, dar žemiau nuleidusi galvą ant krūtinės.

Pastorius nusišypsojo ir atsikėlė.

— Mano brangioji Margita, reikia taip elgtis, kad senatvėje susilauktum džiaugsmo.

— Kad tik neprarasčiau to, kurį turiu! — pasakė, ir pastorius pagalvojo, kad ji nedrįsta svajoti apie didesnę laimę, kaip nuolat gyventi baimėje.

Pastorius šypsojosi kimšdamas pypkę.

— Jei tik atsirastų mergaitė, kuri mokėtų jį sulaikyti, matytum, kaip tada pasiliktų!

Ji staiga pakėlė galvą ir nenuleido nuo pastoriaus akių, kol šis sustojo priešais:

— Eli Bioen? Ką?

Margita paraudo ir vėl nuleido akis, bet nieko neatsakė.

Pastorius stovėjo ir laukė, paskui tarė, tik šį kartą labai tyliai:

— O gal pasistengtume, kad jie dažniau susitiktų čia, mano namuose.

Ji pasižiūrėjo į pastorių, norėdama sužinoti, ar jis tikrai rimtai kalba. Bet visai patikėti juo nedrįso. Pastorius vėl ėmė vaikštinėti, paskui stabtelėjo:

— Klausyk, Margita! Juk, iš tikrųjų pagalvojus, gal dėl to čia ir atėjai?

Ji nuleido galvą, suėmė dviem pirštais sulankstytą skepetaitę ir išpešė kamputį.

— Taip, tegu atleidžia man dievas, šito ir norėjau.

Pastorius nusikvatojo trindamas rankas:

— Gal ir aną kartą dėl to buvai atėjusi?

Margita išpešė dar ilgesnį skepetaitės kamputį:

— Jūs ir pats supratote, dėl to.

— Cha cha cha cha! Oi Margita, oi Margita!.. Pažiūrėsim, ką čia galima padaryti. Tiesą sakant, mano žmona ir duktė jau seniai galvoja kaip tu.

— Ar gali būti? — Ji pažvelgė tokia nudžiugusi ir drauge susigėdusi, kad pastorius pats nušvito žiūrėdamas į nuoširdų, gražų jos veidą, kuris vis dar atrodė vaikiškas, nors išgyventa tiek rūpesčių ir baimės.

— Taip, taip, Margita, tavo meilė tokia galinga, kad tik dėl jos ir dievas, ir tavo sūnus atleis tau kaltę. Juk ir taip esi nubausta nuolatine baime, kurią turėjai išgyventi. Pažiūrėsim, ar dievas tuoj iš tavęs ją atims, nes jei *norės,* padės mums truputį.

Ji sunkiai atsiduso, paskui dar kartą, dar kitą, tada atsikėlė, nusilenkusi padėkojo, eidama pro duris, vėl nusilenkė.

Vos tik peržengusi per slenkstį, ji iš karto pasikeitė. Dėkingu žvilgsniu dirstelėjo į dangų, tekina nubėgo laiptais, ir juo toliau, juo labiau ji skubėjo,— jau daug metų jai nebuvo taip lengva grįžti į Kampeną kaip dabar. Atsidūrusi netoli nuo namų ir pamačiusi iš kamino virstant tirštus dūmus, ji palaimino trobą, visą sodybą, pastorių, Arnę ir prisiminė, kad pietų verda rūkyta mėsa, mėgstamiausias jos valgis.

KETURIOLIKTAS SKYRIUS

Kampenas buvo graži sodyba. Ji stovėjo viduryje slėnio, kurio vienoj pusėj buvo Kampeno skardis, o aukštai — vieškelis; kitapus vieškelio augo tankus miškas, kiek toliau riogsojo kalnų viršūnės. Antro tarpeklio pusėje taip pat stūksojo plati kalnų virtinė, kuri supo Juodežerį nuo Bioenų sodybos šono. Juo arčiau Kampeno, juo kalnai kilo aukštyn, bet drauge krypo į šoną, palikdami platų slėnį, kuris buvo vadinamas Žemutiniu kaimu, o Kampenas buvo paskutinė Aukštutinio kaimo sodyba.

Gyvenamojo namo priekis buvo atgręžtas į vieškelį; nuo jo ligi paties namo buvo pora tūkstančių žingsnių; į vieškelį ėjo takas, iš abiejų pusių nusodintas beržais. Abipus dirbamos žemės plotų žaliavo miškas; pievos ir laukai galėjo plėstis kiek tinkami; tai buvo visais atžvilgiais puikus ūkis. Prie namo nedidelis sodas. Arnė tvarkė jį pagal knygas; kairėje pusėje buvo tvartai ir kiti ūkio pastatai, dauguma naujai statyti keturkampiu palei namą. Šis — raudonai dažytas, baltomis palangėmis ir durimis, dviejų aukštų, dengtas velėnomis, ant stogo žėlė smulkūs krūmokšniai; vienam kraigo gale buvo vėjarodis — geležinis gaidys su užriesta uodega.

Į kalnų kaimus įžengė pavasaris; buvo sekmadienio rytas, oras kiek rūškanotas, bet ramus, nešaltas; miškas skendėjo tirštam rūke, tačiau Margita galvojo, kad dieną jis išsisklaidys. Arnė perskaitė motinai pamokslą, pagiedojo psalmių, ir jam pasidarė labai gera; dabar visas išsipuošęs taisėsi eiti į kleboniją. Jis atsidarė duris — padvelkė sprogstančių medžių kvapas, rasotą sodą dengė migla, o Kampeno skardžio pusėje galingai šniokštė krioklys, net ausys skambėjo.

Arnė ėmė kopti į kalną. Juo toliau nuo krioklio, juo silpnesnis atrodė šniokštimas, bet aplinkui aidėjo lyg švelnūs vargonų garsai.

— Tegu dievas palaimina jo kelią! — tarė motina. Atsivėrusi langą, lydėjo akimis, kol Arnė dingo už krūmų.

Rūkas pamažu sklaidėsi, sušvito saulė, laukai ir sodas tartum atgijo; visa ta šviežia žaluma, išpuoselėta Arnės, siuntė motinai kvapą ir džiaugsmą.

Gražus pavasaris tam, kas praleido ilgą žiemą.

Arnė neturėjo rimto reikalo klebonijoje, tik norėjo pasižiūrėti laikraščių, kuriuos gaudavo drauge su pastorium. Neseniai buvo radęs paminėta daug norvegų, kurie gerai įsikūrė Amerikoje, dirbdami aukso kasyklose; tarp jų buvo ir Kristijanas. O dabar Arnė girdėjęs gandus,

kad Kristijanas žadąs parvažiuoti namo. Tą jis tikriausiai galės sužinoti klebonijoje, ir jeigu jau parvažiavo į miestą, tada prieš šienapjūtę, kai pūdymai bus suarti, Arnė mielai jį aplankytų.

Taip galvodamas Arnė atsidūrė kone prie pat Juodežerio. Kitoj pusėj jau buvo matyti Bioenų sodyba. Ten taip pat sklaidėsi rūkas, saulė žaidė pievose, baltavo kalnyno viršūnės, bet papėdę dar gaubė migla; kairėje pusėje nuo miško šešėlio vanduo buvo tamsus, o arčiau namų, kur krantas seklesnis, baltas smėlis žvilgėjo saulėje.

Staiga Arnės mintys nuskriejo į raudonai dažytą namą su baltomis durimis ir palangėmis; nusižiūrėjęs į jį, ir savo taip nudažė. Arnė neprisiminė pirmų sunkių dienų, kurias ten praleido, o galvojo tik apie tą vasarą, kurią juodu su Eli įsivaizdavo tada, kai ji sirgo. Daugiau jis ten nebuvo ir nieku gyvu nenorėjo eiti. Vos tik pagalvodavo, tuoj susigėsdavo ir parausdavo, ir vis dėlto prisimindavo ją kasdien, kelis kartus per dieną, ir jei kas skatino bėgti iš namų, tai tik tos mintys!

Arnė pasileido greičiau, lyg norėdamas atsikratyti apnikusių minčių, bet juo toliau, juo labiau negalėjo atitraukti akių nuo Bioeno. Rūkas visai išsisklaidė, giedras dangus kybojo virš kalnų, saulėtame ore sklandė paukščiai, šūkaudami vienas kitam, pievose žydėjo gausybė gėlių, čia nebuvo Kampeno krioklio, kuris nustelbė viską aplinkui, ir kur pažvelgsi, skambėjo pašėlęs, nesuvaldomas, begalinis džiaugsmas.

Nuo ėjimo Arnei pasidarė karšta; jis pargriuvo ant kalvelės pašlaitėje, pasižiūrėjo į Bioenų sodybą, paskui apsivertė, kad daugiau jos nematytų. Ir tada visai čia pat kažkas uždainavo taip švelniai, kaip dar niekad nebuvo girdėjęs; daina sklido pievomis drauge su paukštelių čiulbėjimu; pirma jis pažino melodiją, o paskui suprato ir žodžius; ta melodija jam labiausiai patikdavo, o žodžius nešiojosi širdyje dar nuo mažų dienų ir, vos tik ištaręs, tuoj pat užmiršo! Jis pašoko tarsi norėdamas juos pagauti, bet stabtelėjo ir ėmė klausytis; atsklido pirmas posmas, paskui antras, paskui trečias, ketvirtas, ir nuskambėjo visa jo užmiršta daina.

Šaukia mane padangė plati
už tų kalnų aukštųjų.
Tyras viršūnių sniegas matyt.
Stovi aplinkui medžiai aukšti,
žalios jų šakos mosuoja,—
ar jie keliaut nesvajoja?

Kyla erelis — plakas sparnai
už tų kalnų aukštųjų.
Saulėj skrajoja jis amžinai,
sutverti laisvei jojo sparnai.
Kur tik panori, sklando,
žvelgia į svetimą krantą.

Tik obelaitė niekur jau neis
už tų kalnų aukštųjų.
Vasara užsupa ją spinduliais,
vasaros lauks ties pusnynais giliais.
Paukščiai iščiulba širdį,—
giesmės obelis negirdi.

Dvidešimt metų vilioja dangus
už tų kalnų aukštųjų.
Tik nežinia, ar paliksi laukus...
Tik ilgesys širdį spaudžia slogus.
Gieda paukšteliai pušyne.
Ar jie tave nuramina?

Ko taip veržies, čiulbuonėli trapus,
už tų kalnų aukštųjų?
Argi ten lizdas šiltesnis bus?
Argi ten vėjas šiaurys neužpūs?
Ašara tavo giesmelėj.
Reik man sparnų, paukšteli.

Ar nebebūsiu ten niekada
už tų kalnų aukštųjų?
Stovi snieginė siena šalta.
Sniegas ir ledas, vienatvė juoda.
Žūsiu lyg beržo lapas.
Traukia mane vien kapas.

Noriu išbėgti toli toli
už tų kalnų aukštųjų.
Čia ilgesy uždusti gali.
Mano jaunystė tokia veržli!

O kad sparnus man duotų!
Audros neužkapotų!

Žinau, nueisiu ten vienąkart,
už tų kalnų aukštųjų.
Savo duris man galėsi pravert?
O dieve mano, manęs nebark,
aš visą laiką ilgėsiuos,
prie tavo durų stovėsiu.

Arnė stovėjo, kol nuaidėjo paskutinis posmas, paskutinis dainos žodis: vėl išgirdo linksmai čiauškant paukščius, bet vis nedrįso pasijudinti. Vis tiek norėjo sužinoti, kas dainavo; jis žengė taip tyliai, kad net žolė nečežėjo. Mažytė plaštakė atsitūpė ant žiedo prie pat jo kojų, paskui pakilo, palėkusi galiuką, vėl nutūpė, ir vėl nulėkė, ir vėl nutūpė, visą laiką, kol Arnė užlipo ant kalvelės. Čia augo tankūs krūmai, ir Arnė toliau negalėjo eiti, nes iš krūmų purptelėjo išgąsdintas paukštis ir klykdamas nulėkė pakalniui; tada jis pamatė ją sėdinčią; Arnė pasilenkė žemai, kone ligi pat žemės, sulaikė kvapą, širdis taip daužėsi, kad pats galėjo girdėti, pasiklausė ir nedrįso nė lapo pajudinti.

Juk tai buvo ji, tai buvo Eli!

Gerokai palaukęs kilstelėjo galvą, norėjo prieiti kokį žingsnį arčiau, bet krūmuose galėjo tupėti lizde paukštis, užtat bijojo pasijudinti. Jis praskleidė šakas ir pasižiūrėjo.

Eli sėdėjo nušviesta saulės, su juoda berankove suknele, ant galvos užsidėjusi vyrišką šiaudinę skrybėlę, kuri vis krypo į šoną. Ant kelių turėjo knygą, o ant jos puokštę pievos gėlių; dešine ranka susimąsčiusi sklaidė gėles, o kaire parėmusi į kelį laikė galvą. Ji pažiūrėjo į tą pusę, kur nuskrido paukštis, ir aiškiai buvo apsiverkusi.

Arnė kaip gyvas nieko gražesnio nebuvo nei matęs, nei sapnavęs. Auksinių saulės spindulių nužerta ir ji, ir kalvelė, rodos, šalia dar tebeskambėjo daina, nors seniai jau buvo nutilusi; jis ir galvojo, ir alsavo, ir širdis plakė tarsi pagal dainos taktą.

Eli atsivertė knygą, bet tuoj ją vėl užskleidė ir tebesėdėjo kaip sėdėjusi, tik pradėjo niūniuoti. Tai buvo daina „Medelis pilnas lapų ir pumpurų žalių“, jis tą suprato, nors Eli nelabai prisiminė žodžius ir melodiją, dažnai klydo. Geriausiai ji mokėjo paskutinį posmą, dėl to daug sykių jį kartojo, bet dainavo šitaip:

Jau obuoliai prigėrė saulutės spindulių!
Mergaitė pasiklausė: „Ar nusiskint galiu?“ —
„O miela, tu gausi
saldžiausią, gražiausią!“ —
Medelis tra lia lia...

Staiga ji pašoko, išbarstė aplink gėles, ūktelėjo, kad aidas toli nuskambėjo, turbūt pasiekė net Bioenų sodybą. Ir nubėgo! Gal pašaukti ją? Ne! Ji bėgo nuo kalvų žemyn dainuodama ir džiūgaudama; nukrito skrybėlė, ji pasiėmė ją, stabtelėjusi aukštoj žolėj.

„Gal pašaukti ją? Ji žiūri atsigręžusi!“

Arnė pasilenkė. Paskui ilgai nedrįso pasižiūrėti, kilstelėjo galvą — nematyti; atsiklaupė ant kelių — nematyti, atsistojo — ne, nebėra jos!

Jau nebenorėjo eiti į kleboniją. Nieko nenorėjo! Paskui atsisėdo toj vietoj, kur ji buvo sėdėjusi, ir sėdėjo, kol saulė atsisuko į pietus. Ežere neribuliavo nė menkutė bangelė, iš kaminų pradėjo rūkti dūmai, griežlės nutilo viena po kitos, paukšteliai čiulbėdami nuskrido į mišką, rasa nudžiūvo, žolė rami, nė vėjelio, nejudėjo nė vienas medžio lapas, saulė švietė tiesiai pietuose.

Nė pats nepajutęs, Arnė ėmė kurti dainelę; savaime atėjo švelni melodija, ir kol jo širdis buvo nuostabiai pilna šilumos, pamažu atsirado daina.

Tyliai, kaip ir buvo sukūręs, jis ėmė dainuoti:

Kas dieną vaikutis per mišką eina,
per mišką eina.
Tenai jis girdi nuostabią dainą,
nuostabią dainą.

Pjausiu iš karklo gyvą švilpynę,
gyvą švilpynę.
Dainą sugrosiu sau sidabrinę,
sau sidabrinę.

Dainelė šoko ir nuaidėjo,
ir nuaidėjo.
Ji nuskambėjo keleliais vėjo,
keleliais vėjo.

Vos jis užmiega, puola prišokus,
puola prišokus.
Bučiuoja kaktą, bučiuoja vokus,
bučiuoja vokus.

Kaip ją pagauti? Virpa blakstienos,
virpa blakstienos.
Dainelė skamba per mėnesienas,
per mėnesienas.

„Nuvesk mane ten pas dainą brangiausią,
dainą brangiausią,
nes visos mintys tik jai priklauso,
tik jai priklauso“.

Dievas jam tarė: „Ji tavo draugas;
ji tavo draugas.
Jos neturėsi, nors rankos saugos,
nors rankos saugos.

Nieks neprilygs jos šviesai ir drąsai,
šviesai ir drąsai,
tu jos ieškosi, bet nesurasi,
bet nesurasi“.

PENKIOLIKTAS SKYRIUS

Buvo vasaros sekmadienio vakaras; pastorius sugrįžo iš bažnyčios, ir Margita išsėdėjo pas jį iki septintos valandos. Paskui atsisveikino ir nuskubėjo laiptais žemyn į kiemą, nes ten pamatė Eli Bioen, žaidžiančią su broliu ir pastoriaus sūnumi.

— Labas vakaras! — pasakė Margita ir stabtelėjo.— Padėk dieve visiems!

— Labas vakaras! — atsakė Eli ir paraudo; ji norėjo liautis žaidusi, bet vaikai ją tempė, tada ji paprašė vaikų, ir tie sutiko paleisti mergaitę šį vakarą.

— Man rodos, kad aš tave pažįstu,— tarė Margita.

— Labai gali būti,— atsakė mergaitė.

— Ar tik kartais ne Eli Bioen?

— Ta ir esu.

— Žinoma! Tikrai Eli Bioen! Dabar aš matau, juk tu panaši į savo motiną.

Rusvi Eli plaukai buvo išsidraikę ir užkritę ant akių; buvo sušilusi, raudona kaip uoga, krūtinė smarkiai kilnojosi, ji nevaliojo ištarti nė žodžio ir dėl to pačiai buvo juokinga...

— Ak, jaunimas visada toks,— tarė Margita su džiaugsmu žiūrėdama į ją.— Turbūt manęs nepažįsti?

Eli labai norėjo paklausti, bet nedrįso, nes moteris buvo vyresnė už ją; paskui pasisakė, jog nepamenanti, ar kada ją mačiusi.

— Tikriausiai nematei, seni žmonės mažai kur rodosi. Mano sūnų, Arnę Kampeną, gal ir pažįsti; aš jo motina,— ji dirstelėjo į Eli, kuri staiga visa pasikeitė.— Regis, kartą dirbo pas jus Bioene?

— Teisybė, dirbo.

— Šiandien labai gražus vakaras; dieną vartėm šieną, paskui suvežėm; koks puikus oras.

— Šįmet daug bus šieno,— pasakė Eli.

— Iš tikrųjų, ir Bioene turbūt užtektinai gražaus šieno? Žinoma, ir talkos bus daug. Ar eisi šįvakar namo?

Ne, neisianti.

Jos dar šį tą pakalbėjo ir pagaliau taip susipažino, kad Margita įsidrąsinusi paprašė Eli ją truputį palydėti.

— Gal paėjėtum su manim galiuką? — pasakė.— Aš taip retai gaunu su kuo pasikalbėti, o tau juk vis tiek?

Eli atsiprašė, kad nesanti apsivilkusi švarkelio.

— Žinoma, sarmata taip prašyti pirmą kartą susitikus, bet senam žmogui reikia atleisti.

Eli atsakė mielai palydėsianti, tik užsimesianti švarkelį.

Švarkelis buvo aklinai užsagstomas ir užsagstytas atrodė kaip suknelė, bet dabar Eli buvo sušilusi, dėl to užsisegė tik dvi apatines sagas. Plona lininė palaidinukė su nedidele atverčiama apykakle prie pat kaklo buvo susegta sidabrine sage — paukščiu išskėstais sparnais. Tokią sagę turėjo Nilsas siuvėjas, kai Margita Kampen pirmą kartą su juo šoko.

— Labai graži,— tarė ji, žiūrėdama į sagę.

— Mama atidavė,— atsakė Eli.

— Matau, matau,— tarė Margita.

Ėjo keliu. Šienas buvo sukrautas į kupetas, Margita paėmė saują, pauostė ir pasakė, kad šienas geras. Ji paklausė, kiek galvijų turi pastorius, paskui, kiek jų Bioene, o tada papasakojo apie Kampeno ūkį.

— Ūkis paskutiniais metais smarkiai padidėjo ir dar galima, kiek nori, didinti. Dabar turim dvylika melžiamų karvių, būtų galima ir daugiau laikyti, bet jis prisiskaitė knygų ir viską tvarko pagal jas; verčiau, sako, šitas reikia atšerti.

Eli nieko neatsakė, to ir reikėjo tikėtis; tada Margita paklausė, kiek jai metų.

— Devyniolika.

— Ar namie ką nors padedi dirbti? Tu tokia gležnutė atrodai, matyt, maža iš tavęs naudos.

Taip, ji viską padedanti, ypač dabar.

— Žinoma, prie visko reikia pratintis; dideliam ūkyje visada atsiranda darbo. Be abejo, kai daug talkininkų, mažiau ir triūso.

Eli jau norėjo grįžti, nes per toli buvo nuėjusios nuo klebonijos.

— Iki saulės laidos dar toli. Būtų gera, jei dar truputį su manim paplepėtum.

Ir Eli lydėjo toliau.

Dabar Margita ėmė kalbėti apie Arnę.

— Nežinau, ar tu jį gerai pažįsti. Jis tave daug ko galėtų pamokyti. Viešpatie apsaugok, kiek jis yra perskaitęs knygų!

Eli pripažino, kad jis tikrai daug skaitęs.

— Bet tai dar ne viskas, o koks jis motinai visą gyvenimą, tas svarbiausia! Jei tiesa, kaip žmonės sako, kad tas, kurs myli savo motiną, mylės ir žmoną, tai jo išrinktoji neturės kuo skųstis. Ko tu ieškai, vaikeli?

— Nešiausi šakelę ir pamečiau.

Abi nutilo ir toliau ėjo nežiūrėdamos į viena kitą.

— Jis labai keistas,— vėl tarė motina,— daug baimės prisikentėjo mažas būdamas, dėl to visą laiką užsidaręs, o tokiems žmonėms sunku ką nuspręsti.

Galų gale Eli tikrai jau norėjo grįžti, bet Margita pasakė, kad ligi Kampeno vos keli žingsniai, todėl Eli būtinai turinti pamatyti jų sodybą. Eli galvojo, kad šį vakarą jau per vėlu.

— Bus kam palydėti namo,— tarė Margita.

— Ne, ne,— paskubom atsakė Eli ir jau buvo beeinanti atgal.

— Arnės nėra namie,— tarė Margita,— dėl to ne jis palydės, bet atsiras kas nors.

Tada Eli neturėjo kaip prieštarauti; ji ir pati labai norėjo pamatyti Kampeną.

— Tik kad per daug nesusivėlinčiau,— pasakė.

— Jeigu ilgai šnekėsim, tai tikrai susivėlinsi.

Ir jos ėjo toliau.

— Turbūt daug skaitei augdama pas pastorių?

Taip, tiesa, ji daug skaitė.

— Bus naudos,— tarė Margita,— kai gausi tokį, kuris už tave mažiau išmanys.

Ne, šito ji nenorėtų.

— Žinoma, menka laimė, bet visame kaime žmonės labai mažai mokyti.

Eli paklausė, kas ten miške rūksta.

— Ten gyvena naujasis nuomininkas, kur atsikraustė į Kampeną, Oplando Knutas. Jis visai vienišas, ir Arnė paskyrė jam sklypą žemės. Arnė, vargšelis, supranta, koks vienišo žmogaus gyvenimas.

Po kiek laiko, paėjusios dar gerą galiuką, išvydo sodybą. Saulė švietė tiesiai į akis, jos prisidėjo ranką prie kaktos ir ėmė žiūrėti žemyn. Pačiam vidury slėnio buvo sodyba, namas raudonai dažytas, su baltomis palangėmis; aplinkui buvo pievos, šienas, sugrėbtas į kupetas, tarp pievų žaliavo vešlūs javai; diendaržyje didžiausias triukšmas: ką tik buvo pargintos namo karvės, avys, ožkos, skambėjo varpeliai, lojo šunys, šūkavo melžėjos, bet visus tuos garsus stelbė baisus Kampeno krioklio šniokštimas.

Juo ilgiau Eli žiūrėjo, juo mažiau girdėjo ką kita, tik tą gaudesį, ir galiausiai jis pasirodė jai toks kraupus, kad net širdis ėmė plakti; ūžė ir spengė galva, mergaitė visiškai apsvaigo, bet drauge pasidarė šilta, malonu, nejučiom ji ėmė eiti smulkiais žingsneliais, ir Margita paragino sparčiau judėti. Eli staiga nusigando.

— Niekada nesu girdėjusi šito krioklio,— tarė ji,— kone išsigandau.

— Tuojau priprasi,— atsakė motina,— o paskui pasigesi.

— Ar tamsta taip manai? — paklausė Eli.

— Tikrai, pamatysi,— nusišypsojo Margita.— Eime, pirma galvijų pasižiūrėsim,— tarė pasukusi iš kelio.— Šituos medžius iš abiejų pusių pasodino Nilsas. Norėjo, kad gražiau būtų, Arnė irgi nori; matysi, kokį sodą užveisė.

— Ai ai ai! — sušuko Eli, pribėgusi prie tvoros. Ji daug kartų buvo mačiusi Kampeną, bet niekad nematė iš arti ir, svarbiausia, sodo.

— Paskui apžiūrėsim sodą,— tarė Margita.

Eidama pro namą, Eli vogčiomis dirstelėjo į langą, bet viduje nieko nebuvo.

Abi sustojo prie daržinės ir ėmė žiūrėti į karves, kurios mykdamos ėjo pro šalį į tvartą. Margita sakė jų vardus, pasakojo, kiek kuri duoda pieno, kuri telinga, kuri ne. Paskui buvo suskaičiuotos ir suvarytos į tvartą avys, stambios, užsieninės veislės; Arnė parsivežęs porą iš pietų ir užveisęs.

— Jis viskuo labai rūpinasi, nors pasižiūrėjus neatrodo toks.

Nuėjo abi į daržinę, pažiūrėjo, kiek šieno jau suvežta, ir Eli būtinai turėjo pauostyti, nes „tokio šieno niekur daugiau nerasi".

Pro daržinės langelį Margita parodė laukus, pasakė, kas kuriame pasėta ir kiek kokios rūšies. Paskui nuėjo į trobą. Eli, kuri visą laiką neištarė nė žodžio, einant pro sodą, pasiprašė, kad leistų užsukti. O sode panoro nusiskinti porą žiedų. Sodo kampe buvo nedidelis suolelis; Eli atsisėdo ant jo lyg pamėginti ir tuoj vėl atsikėlė.

— Paskubėkim, kad nesutemtų,— pasakė Margita, stovėdama tarpduryje.

Tada abi suėjo į vidų. Margita paklausė, gal, pirmą kartą apsilankiusi, norėtų kuo pasivaišinti, bet Eli paraudo ir greitai atsisakė.

Mergaitė žvalgėsi po kambarį: langai buvo į kelią, ir šiame kambaryje namiškiai daugiausia rinkdavosi dieną; kambarys nedidelis, bet jaukus, su laikrodžiu ir koklių krosnimi. Čia pat kabojo Nilso smuikas, senas ir pajuodęs, bet su naujomis stygomis. Dar pakabinti keli ginklai — Arnės nuosavybė, angliška meškerė ir daugiau įdomių dalykų, kuriuos motina paėmusi rodinėjo mergaitei; Eli žiūrinėjo, čiupinėjo. Kambario sienos nebuvo išmargintos, nes Arnei nepatiko; nedažytas ir kambarys į skardžio pusę, iš kur buvo matyti kalnai su žaliais šlaitais arčiau ir melsvuojantys tolumoje; šis kambarys, pristatytas kaip ir visas namo galas, buvo didesnis ir gražesnis, o kiti du kambarėliai fligelyje išmarginti,— ten žadėjo gyventi motina, kai pasens ir kai sūnus parves marčią.

Jos apžiūrėjo viralinę, klėtį ir kepyklą; Eli nepasakė nė žodžio ir į viską žvelgė tartum iš tolo; jei ką Margita paduodavo, ji tik pačiupinėdavo pirštų galiukais. Paskui šeimininkė, visą laiką kalbė-

dama, vėl įsivedė ją į priemenę; dabar jos norėjo užlipti į antrą aukštą.

Čia kambariai buvo taip pat įrengti, kaip ir apačioje. Bet nauji ir negyvenami, išskyrus vieną, į skardžio pusę. Šiuose kambariuose buvo prikrauta ir prikabinėta visokių, ne kasdien vartojamų daiktų.

Čia kabojo daugybė pasiūtų kailinių antklodžių ir kitokios patalynės; motina kilnojo viską, ragino tą pat daryti ir Eli, kuri gal labiau įsidrąsino, o gal šitie daiktai jai labiau patiko, nes kai kuriuos žiūrinėjo po keletą kartų, klausinėjo ir vis labiau džiaugėsi. Tada motina pasakė:

— O galiausiai eisim į Arnės kambarį.

Jos įėjo į tą kambarį, kuris buvo į skardžio pusę. Vėl apkurtino griausmingas vandens šniokštimas, nes langas buvo atviras. Čia, iš aukščiau, paties krioklio nebuvo matyti — tiktai vandens srautas tarp kalnų ir toliau, kur riogsojo atplyšusi uola, tarsi norėdama pulti žemyn. Uola apaugusi šviežiomis samanomis, kelios pušelės suleidusios šaknis į plyšius. Vėjas blaškė, draskė medžius, krioklys purškė ant jų vandenį, dėl to kelios uolektys nuo žemės buvo visai be šakų, kamienai susikraipę, šakos susirietusios, bet vis tiek pušys stovėjo uolotam šlaite.

Visa tai pirmiausia Eli pamatė pro langą, paskui pažvelgė į snieguotas kalnų viršūnes, kylančias iš žalumos. Tada dirstelėjo arčiau: čia driekėsi ramūs, derlingi laukai, ir galiausiai ji apsidairė po kambarį, nes iki tol ją buvo pavergęs krioklys.

Kaip čia ramu ir gera, ne taip kaip lauke. Ji nematė daiktų po vieną, nes visi derėjo prie kits kito ir daugiausia jai buvo nauji; Arnė visą meilę atidavė šiam kambariui, ir nors jis buvo labai kukliai sutvarkytas, tačiau iš kiekvienos smulkmenos matyti geras skonis. Eli pasirodė, kad ji girdi jo dainas, o kiekvienas daiktas šypsodamasis žvelgia Arnės akimis.

Pirmiausia ji įsižiūrėjo į plačią, gražią išpjaustinėtą knyginę. Joje buvo tiek knygų, jog Eli pagalvojo, kad vargu ar pastorius turi daugiau. Šalia stovėjo graži spinta.

— Joje jis laiko visokiausių įdomių dalykų,— tarė motina,— taip pat ir pinigus,— pašnibždomis pridūrė.

Du kartus jie gavę paveldėjimą, ir dar kartą gausią, jei gerai seksis.

— Bet pinigai dar ne viskas; jis gali gauti šį tą geriau negu pinigai.

Kambaryje buvo daugybė gražių daiktų, ir Eli džiaugėsi lyg vaikas juos žiūrinėdama. Margita paplojo jai per pečius.

— Vaikeli, aš pirmą kartą tave šiandien išvydau, bet labai pamilau,— pasakė Margita ir švelniai pažvelgė jai į akis.

Ir, neleidusi mergaitei sumišti, apkabino ją ir tyliai tarė:

— Ar matai tą raudoną skrynelę?.. Ten tai tikrai yra ko pažiūrėti.

Eli žvilgtelėjo į ją: tai buvo nedidelė keturkampė skrynelė, ir mergaitė staiga baisiai įsigeidė tokią pat turėti.

— Niekam nerodo, kas joje yra,— pašnibždėjo motina,— ir visą laiką slepia raktą.

Margita priėjo prie sienos, kur kabojo keletas drabužių, paėmė aksominę liemenę ir, paieškojusi laikrodžio kišenėlėje, rado raktą.

— Eikš, pamatysi,— sušnibždėjo.

Eli pagalvojo, kad motina negerai daro, bet moterys visada kaip moterys — abi patyliukais priėjo prie skrynelės ir suklaupė šalia. Kai motina atidarė, padvelkė malonus kvapas, ir, dar nepamačiusi nieko, Eli plestelėjo rankomis. Ant viršaus buvo išskleista skepetaitė, kurią motina padėjo į šalį.

— Žiūrėk! — pašnibždėjo ji ir išėmė puikią juodą šilkinę skepetaitę, toli gražu ne tokią, kaip vyrai dėvi.

— Visai mergiška,— tarė motina.

— Štai dar viena.— Eli neiškentusi paėmė ją.

Motina norėjo, kad ji užsigobtų, bet Eli nesutiko ir palenkė galvą. Tada Margita ją vėl atsargiai sulankstė.

— Žiūrėk,— tarė paėmusi pluoštą gražių, šilkinių kaspinų.— Viskas, rodos, mergaitei skirta.

Eli paraudo kaip ugnis, bet nieko nesakė ir nepajudėjo iš vietos, tik krūtinė kilnojosi, akys žvelgė baikščiai.

— Dar ne viskas! — Motina paėmė gražią juodą medžiagą suknelei.— Kokia graži,— pasakė prisinešusi prie lango.

Eli ranka sudrebėjo, kai motina liepė pačiupinėti, kraujas plūstelėjo į galvą, mielai būtų nusigręžusi, bet nevaliojo.

— Kai nuvažiuoja į miestą, visada ką nors parsiveža nusipirkęs,— pasakė motina.

Eli nebegalėjo daugiau ištverti; akys bėgiojo po skrynelę nuo vieno daikto prie kito ir vėl prie suknelės medžiagos, o iš tikrųjų nieko daugiau nematė. Bet motina vis teberodė, galiausiai išėmė paskutinį daiktą, susuktą į popierių, pradėjo pamažu vynioti; Eli be

galo nekantravo pamatyti, kas čia yra, tada išvydo porą mažų batelių. Tokių nė viena nebuvo mačiusi, motina stebėjosi, kaip tokius buvo galima pasiūti, Eli nieko nepasakė, tik kai paėmė batelius, visi penki pirštai paliko ženklą; ji taip susigėdo, kad vos nepravirko, ir norėjo pabėgti, tačiau nepajėgė ištarti žodžio, net nedrįso pasižiūrėti į motiną. O ši nieko nepastebėjo.

— Tikrai atrodo, kad jis vieną po kitos pirko dovanas mergaitei, bet nedrįso atiduoti,— pasakė ji ir viską vėl tvarkingai sudėjo atgal; matyt, įgudusi buvo.

— Dabar pažiūrėsim, kas šitam stalčiuke! — Ji atsargiai atidarė, rodos, tikrai tikėdamasi pamatyti kokį nuostabų daiktą.

Čia buvo plati sagtis diržui, ją motina parodė Eli pirmiausia, paskui išėmė du auksinius žiedus, surištus į krūvą, ir tada Eli pamatė giesmyną su aksomo viršeliais ir sidabrine sagtele, o daugiau nieko nepastebėjo, nes giesmyno sagtelėje gražiomis raidėmis buvo įbrėžta: „Eli Bioen, Bordo duktė“.

Motina norėjo dar kažką parodyti, bet atsakymo nesulaukė, tik pamatė, kaip Eli skruostais pamažu ritasi ašaros ir krinta ant šilko. Motina padėjo sagę, kurią buvo paėmusi, uždarė stalčiuką, atsisuko į Eli ir apkabinusi priglaudė prie savęs. Duktė verkė prisiglaudusi prie motinos krūtinės, o motina verkė žiūrėdama į ją, ir nė viena netarė nė žodžio.

Po kiek laiko Eli viena išėjo į sodą; motina liko virtuvėje taisyti vakarienės, nes netrukus turėjo grįžti Arnė. Paskui ji atėjo į sodą pas Eli; ši sėdėjo pasilenkusi ir kažką braižė smėlyje. Pamačiusi Margitą, viską nubraukė ir šyptelėjo pakėlusi galvą; Eli buvo apsiverkusi.

— Nėra ko verkti, vaikeli mano,— pasakė Margita ir paglostė ją.

Tada takelyje tarp krūmų abi pamatė kažką juoduojant.

Eli įtykino į kambarį, motina paskui ją. Viduje buvo padengtas stalas — padėta pudingo, rūkytų lašinių, riestainių, bet Eli nė nepasižiūrėjo į valgius; ji atsisėdo ant kėdės kampe, kur buvo laikrodis, prisispaudė prie sienos ir krūpčiojo nuo mažiausio krepštelėjimo. Motina stovėjo prie stalo. Nuaidėjo tvirti žingsniai grįstame takelyje, paskui lengvi priemenėje, tyliai atsivėrė durys, ir į kambarį įėjo Arnė. Pirmiausia pamatė Eli, sėdinčią kampe greta laikrodžio; jis paleido duris ir sustojo. Dėl to Eli dar labiau sumišo, ji atsistojo, bet tuoj pagalvojo, kad negerai padarė, ir nusisuko į sieną.

— Ar tu čia? — tyliai paklausė Arnė ir išraudo visas.

Eli užsidengė veidą ranka, tartum į akis būtų plieskusi saulė.

— Kaip?..— jis nebaigė klausti ir keletą žingsnių žengė prie jos.

Ji nuleido ranką, atsigręžė į jį, panarino galvą ir pravirko.

— Tegu saugo tave dievas, Eli! — pasakė Arnė ir apkabino ją; Eli prisiglaudė prie jo. Arnė pašnibždėjo jai kažką, bet ji nieko neatsakė, tik abiem rankom apkabino jam kaklą.

Ilgai jie šitaip stovėjo, nebuvo nieko girdėti, tik be paliovos dundėjo krioklys. Paskui prie stalo kažkas pravirko, Arnė atsisuko ir pamatė motiną; anksčiau nebuvo jos pastebėjęs.

— Dabar aš tikra, Arne, kad tu niekur neišvažiuosi ir nepaliksi manęs,— tarė ji, priėjusi artyn; ji verkė labai graudžiai, bet kaip pati sakė, tai esą džiaugsmo ašaros.

Kai tą šviesią vasaros naktį Arnė lydėjo Eli, jie negalėjo daug kalbėti apie savo jausmus. Jie leido kalbėti gamtai, kuri buvo tokia rami ir nuostabi tą naktį. Iš to pirmo pasivaikščiojimo per patį saulėtekį grįždamas namo, jis pradėjo kurti dainą, bet nebaigė, o galutinai sukūrė vėliau, ir ilgą laiką ji buvo jo mėgstamiausia daina. Štai ji:

Galvojau: aš didelis būsiu, žymus
tada, kai paliksiu gimtuosius namus.
Norėjau tiktai karžygystei
paskirti aš savo jaunystę.
Mergaitė man pažvelgė į akis —
ir kelias platusis nublanko.
Su ja mano lūpos džiaugsmą sakys,
su ja aš surasiu dangų.

Galvojau: aš didelis būsiu, žymus
tada, kai paliksiu gimtuosius namus.
Į didelę karžygystę
šaukė mane jaunystė.
Jaunystė prabilo šviesiu žodžiu,
ji rodė žoles ir saulutę.
Nereikia juk būti labai didžiu,
žmogum tik reikia būti.

Galvojau: aš didelis būsiu, žymus
tada, kai paliksiu gimtuosius namus.
Namie man taip šalta ir ilgu,
taip svetima viskas ir pilka.
O jos akyse aš tik meilę mačiau.
Manęs ji laukė tik vieno,
ir visas pasaulis prislinko arčiau,
atgimęs per vieną dieną!

Dar daug buvo pasivaikščiojimų vasaros naktimis ir daug dainų. Štai viena jų:

Aš nežinau, iš kurgi tai atėjo.
Tai juk ne potvynis, ne audros vėjai.
Kažkas krūtinėj tryško upeliu,
pavirto upių vandeniu giliu
ir veržės jūron begalinėn.

Gyvenimo didžioji paslaptis —
tai ilgesio pritvinkusi širdis.
Pašaukia ją gamtos-lemties jėga
ir mylinčių akių žydra banga,
kur skausmą, nerimą nubloškia aukso žiedu.

O kad gyvenimas atsiųstų tokią žinią!
Virpėtų laime man nenuorama krūtinė.
Tai visagalio dievo dovana —
tai jo ir praeities, ir ateities diena.
Ramiai keliausiu aš į amžiną palaimą.

Bet gal nė viena taip neišreiškė jo dėkingumo kaip ši:

Man atnešė jėgą mano daina.
Ir džiaugsmas, ir skausmas užklupo mane
kaip saulė rasotam gėlynų tvane —
pavasaris — mano diena!
Ir nieks nepakirto
todėl gal manęs,
kad viskas pavirto
į meilės dainas.

Man atnešė jėgą mano daina.
Ir kam tik pamoju — draugai man visi,
dėl to nekankina vienatvė baisi.
Pavasario saulės širdis pilna.
Norėjau išeiti
toli iš namų,
ir meilę — mergaitę
radau dovanų.

Man atnešė jėgą mano daina.
Jos niekas įveikt negalės.
Aš mėgstu slaptingąjį beržo pavėsį —
atšvęskim — tokia diena!
Taip noris gyventi.
Diena amžina.
Tai tu — mano šventė
ir meilės daina.

ŠEŠIOLIKTAS SKYRIUS

Buvo ruduo, žmonės vežė derlių. Naktį ir rytą nulijo, dėl to diena buvo giedra ir oras malonus kaip vasarą. Buvo šeštadienis, tačiau Juodežeriu į bažnyčios pusę plaukė daugybė valčių, vyrai vienmarškiniai irklavo, o priekyje ir užpakalyje sėdėjo moterys su šviesiomis skarelėmis. Bet dar daugiau valčių suko į Bioenų pusę, o iš ten su dideliu būriu turėjo plaukti drauge į bažnyčią. Šiandien Bordas Bioenas kėlė dukters Eli ir Arnės Kampeno vestuves.

Visos durys buvo atlapotos, žmonės vaikščiojo vieni į vidų, kiti į lauką, vaikai, nusitvėrę po riekę pyrago ir drebėdami, kad nesusiteptų naujų drabužėlių, stovėjo kieme ir pro kaktą žiūrėjo kits į kitą; ant klėties laiptelių vienų viena sėdėjo senyva moteriškė; tai buvo Margita Kampen. Ji turėjo užsimovusi didelį sidabrinį žiedą, kurio viršus buvo nusagstytas daugybe mažų žiedelių, ir retkarčiais žvilgtelėdavo į ranką,— tą žiedą jai padovanojo Nilsas per vestuves, ir vėliau ji niekad jo nedėvėjo.

Po kambarius vaikščiojo vestuvių tvarkdarys ir du jauni pabro-

liai — pastoriaus sūnus ir Eli brolis — ir vaišino ką tik atvykusius svečius. Viršuj, savo kambaryje, sėdėjo nuotaka, pastorienė ir Matildė, kuri tyčia buvo parvažiavusi iš miesto papuošti savo draugės — taip jos buvo susitarusios nuo mažens.

Arnė su gelumbės eilute, aptempta liemene ir Eli išsiuvinėta apykakle stovėjo apačioje prie to lango, kuriame Eli kadaise rašinėjo Arnės vardą. Langas buvo atidaras, Arnė, užsirėmęs ant palangės, žiūrėjo į kleboniją ir bažnyčią kitapus ramaus ežero.

Priemenėje susitiko du žmonės, abu susirūpinę savo darbais. Vienas grįžo iš prieplaukos, kur buvo nuėjęs sutvarkyti valčių plaukti į bažnyčią; jis dėvėjo juodos gelumbės liemenę ir mėlynas milines kelnes, kurios taip blogai buvo nudažytos, kad visas rankas nutepė mėlynai; balta apykaklė labai tiko prie jo skaistaus veido ir šviesių, ilgų plaukų; aukšta kakta rami, lūpose žaidė šypsena. Tai buvo Bordas, o toji, kurią jis sutiko, ėjo kaip tik iš virtuvės. Ji buvo pasipuošusi važiuoti į bažnyčią, aukšta, tiesi, žengė tvirtai ir truputį skubėjo; sutikusi Bordą, stabtelėjo, lūpos kryptelėjo į šalį. Tai buvo Birgita, žmona. Abu kažką norėjo kits kitam pasakyti susitikę, bet tylėjo. Bordas buvo labiau sumišęs už ją, vis linksmiau ir linksmiau šypsojosi, bet kaip tik tas didelis sumišimas jam pravertė, ir be niekur nieko jis ėmė kopti laiptais aukštyn.

— Gal ir tu eitum su manim? — paklausė.

Ir ji nusekė iš paskos.

Viršuje jie buvo visai vieni, bet Bordas gerai uždarė duris ir ilgai stovėjo vietoje. Kai pagaliau atsigręžė, Birgita žiūrėjo pro langą, nes nenorėjo žiūrėti į vyrą. Bordas išsitraukė iš vidinės kišenės nedidelį buteliuką ir sidabrinę taurelę. Jis norėjo pavaišinti žmoną. Bet ji atsisakė gerti, nors jis tikino, kad vynas atsiųstas pastoriaus. Tada jis ėmė gerti vienas ir dar keletą kartų vis siūlė jai. Paskui užkimšo buteliuką, įsikišo į kišenę drauge su sidabrine taurele ir atsisėdo ant skrynios. Jam aiškiai buvo skaudu, kad žmona nepanorėjo su juo išgerti.

Bordas keletą kartų sunkiai atsiduso. Birgita stovėjo viena ranka atsirėmusi į palangę. Bordas norėjo kažką sakyti, bet dabar jam buvo dar sunkiau prabilti.

— Birgita,— prabilo jis,— tikriausiai galvoji apie tą pačią dieną kaip ir aš.

Tada jis išgirdo, kaip ji perėjo į kitą lango šoną ir vėl atsirėmė ranka.

— Juk supranti, ką aš turiu galvoje... jis skyrė mus, jis... aš maniau, kad taip bus tik ligi vestuvių, bet tas pat buvo ir vėliau.

Bordas girdėjo, kaip ji atsiduso, pamatė kitaip ją stovinčią, bet veido neregėjo. Ir pats jaudinosi, net pylė prakaitas, ir turėjo šluostytis marškinių rankove. Po ilgų pastangų vėl pradėjo:

— Šiandien jo mokytas, gražus sūnus atėjo į mūsų šeimą, ir mes jam atidavėm savo vienturtę dukterį... Kaip tau atrodo, Birgita, jeigu ir mudu šiandien atšvęstume vestuves? — Balsas virptelėjo, jis atsikrenkštė.

Birgita sukrutėjo, vėl parėmė galvą ranka, bet nieko nepasakė. Bordas ilgai laukė, girdėjo ją dūsaujant, bet atsakymo nesulaukė — daugiau ir pats neturėjo ko pasakyti. Baisiai išblyškęs pakėlė galvą, nes ji net neatsigręžė. Tada atsistojo. Tuo tarpu kažkas tyliai pasibeldė į duris ir švelniu balsu paklausė:

— Ar tuoj ateisi, mama?

Tai buvo Eli. Jos balsas taip nuskambėjo, kad Bordas nenoromis turėjo sustoti ir nejučiomis pasižiūrėti į Birgitą. Birgita taip pat pakėlė galvą, dirstelėjo į duris ir pamatė išblyškusį Bordo veidą.

— Ar tuoj ateisi, mama? — dar kartą paklausė Eli už durų.

— Tuoj! — drebančiu balsu atsiliepė Birgita, paskui tvirtais žingsniais priėjo prie Bordo, padavė jam ranką ir staiga pravirko.

Dvi rankos susijungė; abi jos buvo sudiržusios nuo darbo, bet spaudė tvirtai, tarsi dvidešimt metų būtų ieškojusios viena kitos.

Susikibę jie išėjo pro duris, o kai netrukus vestuvininkai susirikiavo eiti į prieplauką ir Arnė, padavęs ranką Eli, atsistojo priešakyje, Bordas pasižiūrėjo į juos, užmiršęs visus papročius ir tvarką, paėmė žmoną už parankės ir, plačiai šypsodamasis, nuėjo iš paskos, o toliau ėjo Margita Kampen, viena, kaip ji buvo pratusi.

Bordas tą dieną buvo labai smagus, visą laiką plepėjo su irklininkais. Vienas iš jų, žiūrėdamas į kalnus, labai stebėjosi, kaip toks status šlaitas gali apsidengti žaluma.

— Nieko nepadarysi, gali, ir viskas,— pasakė Bordas; jis nužiūrėjo visus vestuvininkus ir galiausiai sustojo prie jaunųjų ir žmonos.

— Kas būtų apie tai pagalvojęs prieš dvidešimt metų,— tarė jis.

LINKSMAS VAIKINAS

PIRMAS SKYRIUS

Jis buvo vardu Eivinas ir, kai gimė, verkė. Bet, sėdėdamas ant motinos kelių, visada juokdavosi, o vakare, kai būdavo uždegamas žiburys, taip krykštavo, kad viskas skambėjo, tik kai negalėdavo jo pasiekti, verkdavo.

— Tas vaikas tikrai bus ne kaip visi,— sakydavo motina.

Viršum namo, kur jis gimė, riogsojo pakibęs plikas, bet neaukštas kalnas; pušys ir beržai žvelgė žemyn, šermukšnio žiedai birdavo tiesiai ant stogo. Ant to stogo vaikštinėjo Eivino ožiukas; jis tyčia buvo ten užkeltas, kad niekur nepabėgtų, ir Eivinas nešdavo jam lapų ir žolės. Vieną gražią dieną ožiukas ėmė ir užšoko nuo stogo ant kalno ir užsilipo į pačią viršūnę, kur niekada nebuvo buvęs. Popiečiais išėjęs lauk Eivinas pamatė, kad ožiuko nebėra, ir tuoj pagalvojo apie lapę. Pasidarė net karšta, jis apsižvalgė ir ėmė šaukti:

— Ciba, ciba, ciba, ciba, cibuk!

— Be-e-e-e! — atsiliepė ožiukas aukštai kalno viršūnėje ir, pakreipęs galvą, žvelgė žemyn.

Šalia ožiuko klūpėjo maža mergytė.

— Ar tavo tas ožiukas? — paklausė ji.

Eivinas spoksojo išsižiojęs ir išpūtęs akis, o rankas susibrukęs į kelnių kišenes.

— Kas tu tokia? — paklausė jis.

— Aš esu Marita, mamos dukrelė, tėvo smuikelė, namų fėja, Ulės Nuristueno iš Heidegordeno anūkė, rudenį man bus ketveri metukai, kai praeis dvi dienos po pirmų šalnų!

— Ak tai tu tokia! — pasakė jis ir atsikvėpė, nes kol ji kalbėjo, klausėsi užkandęs žadą.

— Ar tavo tas ožiukas? — dar kartą paklausė mergytė.

— Aha,— atsakė jis, žvilgtelėjęs aukštyn.

— Aš labai noriu tokio ožiuko. Atiduok man jį.

— Ne, neduosiu.

Ji atsigulė ant žemės ir ėmė daužyti kojomis, žiūrėdama į jį žemyn, paskui tarė:

— O jei gausi iš manęs riestainį, ar atiduosi ožiuką?

Eivinas buvo iš neturtingų namų. Riestainių buvo valgęs tik vieną kartą gyvenime, kai senelis atvežė, o daugiau nei prieš tai, nei po to neragavo riestainio. Eivinas pasižiūrėjo aukštyn į mergytę.

— Pirma parodyk man tą riestainį,— tarė jis.

Marita ilgai nelaukusi parodė jam didelį riestainį, kurį turėjo rankoje.

— Štai! — pasakė ji ir numetė riestainį žemyn.

— Oi, jis visas sutrupėjo,— tarė berniukas ir rūpestingai surinko kąsnelius; pačią mažiausią kruopelę neiškentęs paragavo,— taip buvo skanu, kad jis prarijo dar vieną trupinį, ir nė nepajutęs suvalgė visą riestainį.

— Dabar ožiukas mano,— tarė mergytė.

Berniukas sustojo kramtęs paskutinį kąsnį. Mergytė juokėsi gulėdama, šalia jos stovėjo ožiukas, visas tamsiai rudas, tik su balta krūtine, ir pakreipęs galvą žiūrėjo žemyn.

— Gal tu palauktum truputį? — paprašė berniukas; jo širdelė ėmė daužytis.

Mergaitė dar smagiau nusijuokė ir vikriai atsiklaupė ant kelių.

— Ne, dabar ožiukas mano,— atsakė ji ir apkabino ožiuką, paskui nusirišo keliaraištį ir užvyniojo jam ant kaklo. Eivinas žiūrėjo į ją. Mergytė atsistojo ir ėmė temptis ožiuką; šis nenorėjo eiti sukdamasis į Eiviną.

— Be-e-e-e! — bliovė ožiukas.

Bet ji paėmė viena ranka už karčių, kita už raištelio ir gražiai pasakė:

— Eime, oželi, aš tave įsileisiu į kambarį, tu valgysi iš mamos dubenėlio ir iš mano prikyštės.

O paskui ji uždainavo:

Ateik čion, oželi,
ateik čion, veršeli,
čionai, katinėli,
baltais čebatėliais,
eikšekit, ančiukai,
maži krypuoliukai,

geltoni viščiukai,
medaus kamuoliukai,
čionai, balandėliai,
margi gražuolėliai,
lietučio palyta,
saulutė nušvito.
Vos tik vasarėlė pražysta margoji,
tuoj gelsvas ruduo pagiriais atžingsniuoja!

* * *

Berniukas paliko vienas.

Visą žiemą Eivinas žiūrėjo ožiuką, kai tik tas gimė, ir niekada negalvojo, kad jį praras, o dabar viskas taip staigiai atsitiko, ir jis ožiuko daugiau nebematys.

Motina niūniuodama ėjo iš fiordo pakrantės su nušveistais puodais ir pamatė Eiviną pasisėdusį po savim kojas ant žolės ir verkiantį. Ji priėjo artyn:

— Ko tu verki?

— Ožiuko, ožiuko!

— O kur ožiukas? — paklausė motina, žvilgtelėjusi į stogą.

— Daugiau jis nebepareis,— atsakė berniukas.

— Vaikeli, kurgi jis dings?

Jis nenorėjo tuoj prisipažinti.

— Ar lapė nusinešė?

— Dieve duok, kad būtų lapė!

— Ar tu pakvaišai! — tarė motina.— Tai kas gi atsitiko ožiukui?

— Ogi, ogi... aš ėmiau ir... pardaviau jį už riestainį!

Vos taip pasakęs Eivinas bemat suprato, ką reiškia parduoti ožiuką už riestainį; anksčiau jis šito nepagalvojo. O motina tarė:

— Kaip tau atrodo, ką ožiukas pagalvos, kad tu jį pardavei už riestainį?

Berniukas dabar pats viską suprato ir manė, kad niekada nebus linksmas šiame pasaulyje,— „netgi aname, pas dievulį",— pagalvojo dar.

Eivinas taip susigraužė, jog pasižadėjo daugiau niekada nenusikalsti — nepjauti ratelio šniūro, nepaleisti avių, neiti vienas prie vandens. Taip ir užmigo begulėdamas ir sapnavo ožiuką, nukeliavusį į

dangų; ten sėdėjo dievas su didele barzda, kaip katekizme buvo nupieštas, šalia stovėjo ožiukas ir skabė lapus nuo spindinčio medžio; o Eivinas vienas sėdėjo ant stogo ir negalėjo prie jo prieiti.

Staiga jis krūptelėjo pajutęs kažkokį šlapią daiktą prie ausies.

— Be-e-e-e! — išgirdo balsą.

Tai buvo ožiukas!

— Tu sugrįžai!

Berniukas stryktelėjo, nutvėrė pirmutines ožiuko kojas ir ėmė su juo šokti lyg su broliu, patampė jam už barzdos ir jau norėjo vestis pas motiną, bet kažkas sušlamėjo užpakaly, ir jis pamatė visai šalia ant žolės sėdint mergaitę. Tada viską suprato ir paleido ožiuką.

— Ar tu jį atvedei?

Ji sėdėjo raudama viena ranka žolę.

— Man neleido jo laikyti namie,— atsakė.— Antai senelis laukia.

Žiūrėdamas į ją, berniukas išgirdo, kaip viršuj nuo kelio šūktelėjo griežtas balsas:

— Ar jau?!

Tada ji tuoj atsiminė, kas reikia padaryti: atsistojo, priėjo prie Eivino, padavė jam putlią rankutę ir, nusigręžusi į šalį, pasakė:

— Dovanok.

Bet tada dingo visas jos narsumas. Ji puolė prie ožiuko ir pravirko.

— Man rodos, kad tu turėk ožiuką,— tarė Eivinas ir nusisuko.

— Greičiau! — šūktelėjo senelis nuo kalno.

Marita atsikėlė ir ėmė pamažu kopti į kalną.

— Užmiršai savo keliaraištį,— šūktelėjo jai Eivinas.

Tada ji atsigręžė ir pasižiūrėjo pirma į raištį, paskui į jį. Po to rimtai apgalvojusi tarė graudžiu balsu:

— Gali jį turėti!

Berniukas priėjo prie jos ir padavė ranką:

— Ačiū tau!

— Et, nėra už ką,— atsakė ji, sunkiai atsiduso ir nuėjo toliau.

Eivinas vėl atsisėdo ant žolės, ožiukas vaikštinėjo šalia, tik berniukas juo taip nebesidžiaugė kaip seniau.

ANTRAS SKYRIUS

Ožiukas buvo pririštas prie namo kertės, o Eivinas, kur ėjęs nėjęs, vis žiūrėjo aukštyn į kalną. Motina išėjo laukan ir atsisėdo šalia jo; jis norėjo paklausyti pasakos apie senus laikus, nes ožiukas daugiau jam nerūpėjo. Tada motina papasakojo, kaip kadaise visi mokėjo kalbėti: kalnas kalbėjosi su upokšniu, upokšnis su upe, upė su jūra, o jūra su dangum,— Eivinas paklausė, su kuo dangus kalbėjo,— dangus kalbėjo su debesimis, debesys su medžiais, medžiai su žole, žolė su musėmis, musės su gyvuliais, gyvuliai su vaikais, vaikai su suaugusiais, ir taip be galo, ir nežinia, kas pradėjo pirmas. Eivinas žiūrėjo į kalną, medžius, ežerą, dangų, rodos, iki tol niekada nebuvo jų matęs. Tuo tarpu iš trobos išėjo katė ir atsigulė prieš saulutę.

— Ką sako katė? — paklausė Eivinas, parodęs pirštu.

Motina ėmė dainuoti:

Saulė leidžias, vakarėlis,
kieme snaudžia katinėlis.
„Peliukes dvi sukramčiau,
grietinėlės palaižiau
ir nuo stalo žuveles
dar pasivogiau kelias,
o dabar dailus, laimingas
ir nuvargęs, ir aptingęs“,—
sako katinėlis.

Atėjo gaidys su visomis vištomis.

— Ką sako gaidys? — paklausė Eivinas, suplojęs rankutėmis.

Motina padainavo:

Kol perekšlė krapšto sau po kojom,
pavartėj gaidys rimtai galvoja:
„Žąsinas karys
kraipos į šalis,
didelis kvailys,
tai ne aš — gaidys!
Vištos, vištos,— tuoj miegoti!
Saulė leidžias vakaroti“,—
sako gaidys.

Du maži paukšteliai čiulbėjo ant kraigo.

— Ką sako paukšteliai? — paklausė Eivinas ir nusijuokė.

„Vai dievuli, kaip smagu,
kai nėra darbų sunkių!“ —
sako paukšteliai.

Taip jis sužinojo, kas ką kalba, ir ką sako skruzdėlė, rėpliodama samanomis, ir ką — kirminas, palindęs po beržo tošim.

Tą pačią vasarą motina pradėjo mokyti jį skaityti. Knygas jis seniai turėjo ir dažnai sukdavo galvą, kaip bus, kai ir jos ims kalbėti. Dabar raidės jam buvo gyvuliai, paukščiai ir kas tik nori, paskui jos ėmė rinktis visos į krūvą, vis po dvi ir po dvi; A stovėjo ir ilsėjosi po medžiu, kuris buvo vardu B, paskui atėjusi atsistojo ir C; bet kai raidės ėmė rinktis po tris ir keturias, rodos, tarsi ėmė pykti ant viena kitos, ir nieko gero neišeidavo. Ir juo toliau, juo labiau jis pradėjo pamiršti, kas jos tokios; ilgiausiai atsiminė A, nes ją labiausiai mėgo,— tai buvo mažas juodas avinėlis, kuris su visais draugaudavo, bet netrukus užmiršo ir A, knygoj nebebuvo daugiau pasakų, tik pamokos.

Vieną dieną motina, įėjusi į vidų, tarė:

— Rytoj prasideda pamokos, aš tave nuvesiu į mokyklą.

Eivinas buvo girdėjęs, kad mokykla yra tokia vieta, kur žaidžia daug berniukų, ir jis nesipriešino. Buvo labai patenkintas; šiam kieme jis daug kartų buvo buvęs, kai dar ten nebuvo mokyklos, ir dabar, palikęs motiną, nekantraudamas bėgo prieš kalną. Pagaliau įėję į prieangį, jie išgirdo tokį ūžesį kaip vandens malūne namie, ir Eivinas paklausė, kas tai.

— Vaikai balsiai skaito,— atsakė motina, ir jis labai apsidžiaugė, nes šitaip ir jis skaitydavo, kol išmoko raides.

Įėjęs į vidų, pamatė aplink stalą sėdint tokią daugybę vaikų, kad nė bažnyčioje nebuvo tiek matęs; kiti sėdėjo pasienyje ant savo skrynučių, dar kiti, susispietę į nedideles krūveles, stovėjo prie lentos; mokytojas, senas, žilaplaukis žmogus, sėdėjo ant suoliuko prie krosnies ir kimšosi pypkę. Kai Eivinas su motina įžengė į kambarį, visi sužiuro į juos, ir malūnas nustojo ūžęs, lyg būtų kas vandenį užtvenkęs. Visi žiūrėjo į atėjusius, motina pasveikino mokytoją, o šis atsakė jai.

— Atsivedžiau mažą berniuką, kuris nori išmokti skaityti,— tarė motina.

— Kuo vardu tas pyplys? — paklausė mokytojas, siekdamas kapšelyje tabako.

— Eivinas,— atsakė motina.— Jis pažįsta raides ir moka jas sudėlioti.

— Žiūrėk tu man,— pasakė mokytojas,— eik šen, baltapūki!

Eivinas priėjo artyn, mokytojas pasisodino jį ant kelių ir nuėmė kepurę.

— Koks gražus berniukas! — tarė ir paglostė vaikui galvą.

Eivinas žiūrėjo jam į akis ir juokėsi.

— Ar tu iš manęs juokiesi? — mokytojas suraukė antakius.

— Taip,— atsakė Eivinas ir nusikvatojo.

Tada nusijuokė ir mokytojas, ir motina, vaikai suprato, kad ir jiems galima juoktis, ir juokėsi visi.

Šitaip Eivinas pradėjo lankyti mokyklą.

Kai reikėjo jį pasodinti, visi norėjo užleisti jam vietą; Eivinas ilgai žvalgėsi aplinkui; vaikai šnibždėdami mojo jam, o jis sukinėjosi į visas puses su kepure rankoje ir knyga po pažastimi.

— Ar tuoj išsirinksi? — paklausė mokytojas, vėl pasiėmęs pypkę.

Eivinas atsisuko į mokytoją ir šalia jo palei krosnį ant raudonos skrynelės pamatė sėdint Maritą, kuri turėjo daug vardų; ji, abiem rankom užsidengusi veidą, slapčiomis žvilgčiojo į jį.

— Aš sėsiu čia! — tučtuojau tarė Eivinas, pasiėmė savo skrynelę ir atsisėdo šalia. Marita kilstelėjo truputį ranką nuo jo pusės ir pasižiūrėjo pro alkūnę; Eivinas irgi tuojau užsidengė veidą abiem rankom ir pasižiūrėjo į ją pro alkūnę. Taip juodu išdykavo, kol ji prunkštelėjo, tada susijuokė ir jis, vaikai taip pat susijuokė, nes viską matė; staiga pasigirdo šiurpus, griausmingas balsas, kuris sulig kiekvienu žodžiu darėsi švelnesnis:

— Nutilkit jūs, troliūkščiai, žalčiukai, padaužos, nutilkit ir klausykit manęs, paršeliai!

Šitaip kalbėjo mokytojas; toks buvo jo paprotys — staiga imdavo smarkiai barti, bet į galą visai atlyždavo. Mokiniai bemat nutilo, o paskui vėl pradėjo ūžti pipirų mašinėlės — vaikai balsiai skaitė kiekvienas iš savo knygos, skambėjo ploni diskantai, storesni balsai nenorėjo pasiduoti, stengėsi juos perrėkti, vienas kitas net šūktelėdavo; Eivinui dar niekada nebuvo taip smagu.

— Ar visada čia taip būna? — pašnibždėjo jis Maritai.

— Visada,— atsakė ši.

Vėliau jie turėjo eiti prie mokytojo skaityti; paskui šalia buvo pasodintas mažas berniukas, ir tas skaitė su jais, tada mokytojas juos paleido ir liepė ramiai atsisėsti į vietą.

— Aš jau irgi turiu ožiuką,— tarė Marita.
— Tikrai?
— Taip, bet jis ne toks gražus kaip tavo.
— Kodėl tu daugiau neateini į kalną?
— Senelis bijo, kad nenukrisčiau.
— Juk visai neaukštai.
— Vis tiek senelis neleidžia.
— Mama moka labai daug dainų,— pasakė jis.
— Nemanyk, mano senelis irgi moka.
— Bet ne tokių kaip mama.
— Senelis moka vieną apie šokį. Ar nori, aš tau padainuosiu.
— Noriu.
— Bet pasislink prie manęs arčiau, kad mokytojas neišgirstų.

Eivinas pasislinko, ir ji po keletą kartų pakartojo kiekvieną posmelį, kol jis išmoko atmintinai, ir tai buvo jo pirmas mokslas mokykloje.

„Šok!“ — rėkė smuikas,
juokėsi stygom.
Bernai nenustygę
sušuko: „Pirmyn!“
„Stok!“ — šaukė Ulė,
sutrenkė kojom,
mergos kvatojo
pribėgę artyn.

„Op!“ — tarė Erikas,
šoko į aukštį,
pakilo it paukštis,
tuoj sijos ims krist.
„Stok! — tarė Elinas,
stvėręs už sprando: —
Imk savo skrandą
ir marš pro duris!“

„Ei! — tarė Rasmusas,
Randi pritraukė.—
Bučinio laukiu,
rože meili“.

„Ne!“ — ši atsakė.
Davus per veidą,
bėgt pasileido:
„Dar laukt gali!“

— Stokit, vaikai! — sušuko mokytojas.— Šiandien pirmoji diena, dėl to jus paleisiu anksti, tik pirma sukalbėsim maldą ir pagiedosim.

Pakilo triukšmas, vaikai išlėkė iš suolų, ėmė šokinėti po aslą, kalbėti per kits kitą.

— Nutilkit, velniūkščiai, nenaudėliai, kumeliukai! Nutilkit, vaikučiai, ir eikit gražiai! — pasakė mokytojas, ir vaikai ramiai sustojo, o mokytojas priėjęs artyn sukalbėjo trumpą maldelę. Paskui visi pagiedojo; mokytojas pradėjo stipriu bosu, o vaikai, susidėję rankas, jam pritarė. Eivinas stovėjo su Marita prie pat durų ir žiūrėjo į kitus; jie taip pat buvo susidėję rankas, bet giedoti nemokėjo.

Tai buvo pirmoji diena mokykloje.

TREČIAS SKYRIUS

Eivinas paaugo ir tapo žvitrus berniukas; mokykloje buvo vienas iš pirmųjų mokinių, o namie padarydavo bet kokį darbą. Mat namie jis mylėjo motiną, o mokykloje — mokytoją; tėvą retai matydavo, nes šis arba žvejodavo, arba prižiūrėdavo malūną, kuris pusei kaimo malė grūdus.

Didžiausią įspūdį tais metais berniukui padarė mokytojo praeitis, apie kurią jam vieną vakarą, atsisėdusi drauge prie židinio, papasakojo motina. To pasakojimo buvo tartum pilnos visos jo knygos, jį girdėjo kiekviename mokytojo žodyje, juto mokykloje, kai būdavo visai tylu. Eivinas pasidarė paklusnesnis ir, rodos, lengviau įsidėmėdavo viską, ko mokėsi. O apie mokytoją jis sužinojo štai ką.

Mokytojas buvo vardu Bordas; jis turėjo brolį Andersą. Jie labai mylėjo vienas kitą, abu drauge tarnavo kariuomenėje, kartu gyveno mieste, dalyvavo kare, kur abu gavo kapralo laipsnį, buvo vienoje kuopoje. Kai iš karo grįžo namo, visi pamatė, kokie jie šaunūs vyrai. Tada mirė jų tėvas ir paliko daug turto, kurį pasidalinti buvo sunku, ir, vengdami šį kartą nesutarimo, broliai iškėlė varžytynes, kad kiekvienas galėtų nusipirkti tą, ką nori, o gautus pinigus pasidalintų pusiau.

Pasakyta, padaryta. Tėvas turėjo didelį auksinį laikrodį, kuris buvo žinomas visoj apylinkėj, nes niekas daugiau neturėjo auksinio laikrodžio, ir kai jis buvo pasiūlytas, daugelis turtuolių norėjo jį nusipirkti, bet ir abu broliai ėmė kelti kainą,— tada kiti nusileido. Bordas tikėjosi, kad Andersas perleis jam laikrodį, o Andersas to paties tikėjosi iš Bordo; abu siūlė norėdami išbandyti kits kitą ir siūlydami žiūrėjo į vienas kitą. Kai laikrodžio kaina pakilo iki dvidešimties talerių, Bordui pasirodė, kad brolis negražiai daro, ir siūlė tol, kol kaina pakilo iki trisdešimties; kai Andersas vis tiek nepasidavė, Bordas pagalvojo, kad Andersas užmiršo visa gera, kurį jis jam padarė, ir kad jis vyresnis, ir kaina persirito per trisdešimt talerių. Andersas vis dar kėlė. Tada Bordas iš karto pasiūlė už laikrodį keturiasdešimt talerių ir daugiau nebežiūrėjo į brolį; varžytynių kambaryje stojo tyla, tik lensmanas ramiai šaukė kainą. Andersas galvojo, kad jeigu Bordas turės iš ko mokėti keturiasdešimt talerių, tai ir jis turės, ir jei Bordas nesutiks atiduoti jam, tai ir jis nesutiks, ir kėlė kainą. Bordui atrodė, kad didesnės gėdos dar nepatyrė; jis tylutėliai pasiūlė penkiasdešimt talerių. Daug žmonių stovėjo aplinkui, ir Andersas pagalvojo, kad nesileis visų akivaizdoje savęs apjuokti, ir dar pakėlė kainą. Tada Bordas nusijuokė.

— Šimtas talerių ir mano brolybė priedų,— pasakė jis ir pasisukęs išėjo iš kambario.

Kai jis taisėsi balnoti arklį, kurį ką tik buvo nusipirkęs, iš trobos išėjo žmogus ir pasakė:

— Laikrodis tavo. Andersas nusileido.

Vos išgirdęs tuos žodžius, Bordas ėmė gailėtis — jis galvojo apie brolį, o ne apie laikrodį. Arklys buvo pabalnotas, bet jis stovėjo uždėjęs ranką arkliui ant nugaros ir nežinojo, ar joti, ar ne. Tuo tarpu iš trobos išėjo būrys žmonių, su jais ir Andersas; šis pamatė brolį, stovintį prie pabalnoto arklio, ir, nežinodamas, ką tas galvoja, šūktelėjo:

— Ačiū už laikrodį, Bordai! Nesulauksi dienos, kad aš tau sekiočiau iš paskos!

— Nei tu tos dienos, kada aš įjosiu į šį kiemą! — atsakė Bordas visas išbalęs ir užšoko ant arklio.

Daugiau jis niekada neįžengė į tuos namus, kur gyveno drauge su tėvu.

Netrukus Andersas vedė neturtingo trobelninko dukterį, bet Bordo į vestuves nekvietė; Bordas neatėjo nė į bažnyčią. Pirmaisiais metais po vestuvių nudvėsė vienintelė Anderso karvė; ji buvo rasta negyva už

trobos, ir niekas nežinojo, nuo ko ji padvėsė. Užgriuvo ir kitos nelaimės, viskas jam ėmė verstis aukštyn kojomis; bet pati didžiausia bėda atsitiko, kai per patį viduržiemį su viskuo supleškėjo daržinė; niekas nežinojo, kas ją padegė.

— Tas taip padarė, kas man linki bloga,— pasakė Andersas ir išverkė visą naktį.

Jis nuskurdo ir neteko noro dirbti.

Kitą vakarą pas jį atėjo Bordas. Andersas gulėjo lovoje, bet, pamatęs jį, tuoj pašoko.

— Ko čia tau reikia? — paklausė ir įsmeigė akis į brolį.

Bordas luktelėjo, paskui atsakė:

— Noriu tau padėti, tu prastai gyveni.

— Taip gyvenu, kaip tu man linkėjai, Bordai! Eik lauk, o aš už save neatsakau.

— Tu klysti, Andersai; aš gailiuosi...

— Išeik, Bordai, arba tegu dievas pagaili ir tavęs, ir manęs!

Bordas žengė porą žingsnių atbulas ir drebančiu balsu paklausė:

— Jei nori, paimk laikrodį!

— Išeik, Bordai! — sušuko brolis, ir Bordas nelaukęs išėjo.

O Bordui štai kas buvo. Kai tik išgirdo, kad brolį ištiko nelaimė, jam tuoj suspaudė širdį, bet išdidumas neleido nieko daryti. Bordas pradėjo dažnai vaikščioti į bažnyčią, ir ten jam kilo gerų sumanymų, bet nedrįso jų vykdyti. Kartais prisėlindavo kone prie pat brolio namų, bet ar kas nors išeidavo pro duris, ar būdavo svečias viduje, ar Andersas kieme kapodavo malkas — vis kas nors sutrukdydavo. Vieną sekmadienį, žiemą, jis buvo bažnyčioje, Andersas taip pat atėjo. Bordas pasižiūrėjo į jį: brolis buvo išblyškęs, liesas, su tais pačiais drabužiais, kuriuos dėvėjo tada, kai abu gyveno kartu, bet dabar jie buvo suplyšę ir sulopyti. Per pamokslą jis žiūrėjo į pastorių ir Bordui pasirodė širdingas ir malonus, prisiminė vaikystę, koks geras berniukas buvo Andersas. Bordas tą dieną ėjo prie komunijos ir iškilmingai pasižadėjo dievui žūt būt susitaikyti su broliu. Tas pasiryžimas dar sustiprėjo, kai gėrė šventąjį vyną; atsikėlęs nuo altoriaus, norėjo prieiti tiesiai prie brolio ir atsisėsti šalia, bet kažkas pirma jo atsisėdo. Po pamokslo irgi kažkas sutrukdė, buvo daug žmonių, o Andersas su žmona, kurios Bordas nepažino; tada jis pagalvojo, jog geriausia bus nueiti į namus ir rimtai su broliu pasikalbėti. Sulaukęs vakaro, taip ir padarė. Pritykinęs prie trobos durų, pasiklausė ir išgirdo, kaip Anderso žmona paminėjo jo vardą.

— Jis šiandien ėjo prie komunijos,— tarė ji,— tikriausiai galvojo apie tave.

— Ne, apie mane jis negalvojo,— tarė Andersas.— Aš jį pažįstu, jis galvoja tik apie save.

Ilgai buvo tylu troboje; Bordą išpylė prakaitas, nors vakaras buvo šaltas. Šeimininkė barškino puodus, viryklėje kažkas spragsėjo ir klegėjo, kartais pravirkdavo mažas vaikas, ir Andersas pasupdavo jį. Tada ji pasakė:

— Man rodos, kad jūs abu galvojate apie vienas antrą, tik nenorite prisipažinti.

— Pakalbėkim ką nors kita,— atsakė Andersas.

Netrukus jis atsikėlė ir taisėsi eiti pro duris. Bordas pasislėpė malkinėje; kaip tik ten Andersas atėjo pasiimti glėbučio malkų. Bordas stovėjo kampe ir aiškiai jį matė; Andersas buvo pasidėjęs prastus šventadienius drabužius ir apsivilkęs uniformą, su kuria, kaip ir Bordas, grįžo iš karo ir kurią buvo pasižadėję niekada nedėvėti ir palikti savo vaikams. Anderso uniforma buvo dabar sulopyta ir nudėvėta, stambus augalotas kūnas atrodė kaip susuktas į skarmalų krūvą, ir tuo metu Bordas išgirdo savo kišenėj tiksint auksinį laikrodį. Andersas priėjo prie žabų krūvos, bet, prieš pasilenkdamas imti, stabtelėjo, atsirėmė į malkų stirtą ir pasižiūrėjo į giedrą, žvaigždėtą dangų. Tada atsiduso ir tarė:

— Taigi, taigi... dieve mano, dieve!

Visą gyvenimą tie žodžiai skambėjo Bordui ausyse. Jis norėjo prieiti prie brolio, bet tuo metu šis užsikosėjo; Bordui pasidarė šiurpu, ir jis nesiryžo. Andersas pasiėmė glėbį žabų ir praėjo taip arti Bordo, kad šakos skaudžiai brūkštelėjo tam per veidą.

Dar kokį dešimt minučių išstovėjo Bordas toje pačioje vietoje, ir nežinia, kada būtų pasitraukęs, bet nuo didelio susijaudinimo jį taip ėmė purtyti šaltis, kad visas kūnas drebėjo. Tada išėjo iš malkinės ir pats sau atvirai prisipažino, kad per daug nedrąsu rodytis broliui, užtat sugalvojo kitokį planą. Tam kampe, kur ką tik buvo pasislėpęs, stovėjo pelenų puodas; jis pasiėmė kelias žarijas, susirado balaną, nuėjo į daržinę, užsidarė duris ir pasižibino. Užsidegęs balaną, pašvietė ir pamatė vagį, ant kurio Andersas kabindavo žibintą, kai anksti rytais ateidavo kulti. Bordas išsiėmė auksinį laikrodį ir pakabino ant vagio, paskui užgesino balaną ir išėjo; jam pasidarė taip lengva, kad bėgo per sniegą lyg vaikas.

Rytojaus dieną jis sužinojo, kad tą pačią naktį sudegė daržinė. Matyt, kol kabino laikrodį, nuo balanos nukrito žiežirba.

Ta žinia jį taip pritrenkė, kad visą dieną buvo tartum ligonis; pasiėmė giesmyną ir giedojo, o namiškiai manė, kad jis išprotėjo. Vakare Bordas dingo iš namų; buvo mėnesiena, jis nuėjo į brolio sodybą, pasirausė gaisravietėje ir rado susilydžiusio aukso gumulėlį,— tai buvo laikrodis.

Su juo rankoje ir nuėjo jis tą vakarą pas brolį, pasiūlė susitaikyti ir norėjo viską paaiškinti. Kaip tas baigėsi, jau buvo pasakota.

Viena mergytė matė, kaip jis rausėsi degėsiuose, keli bernai, eidami sekmadienio vakare į šokius, matė jį prie Anderso namų, Bordo namiškiai pasakojo, koks jis keistas buvo pirmadienį, ir kadangi visi žinojo, kad jie su broliu buvo aršūs priešai, pasklido kalbos ir prasidėjo tardymas.

Niekas nieko negalėjo įrodyti, bet visi įtarė jį, ir dabar juo labiau jam nebuvo vilties susitaikyti su broliu.

Kai daržinė sudegė, Andersas pagalvojo apie Bordą, bet niekam to nesakė. O rytojaus vakarą, pamatęs jį tokį keistą, išblyškusį savo troboje, tuoj pagalvojo: „Sąžinė jį graužia, bet už tokį nusikaltimą broliui jis nesulauks atleidimo“. Paskui sužinojo, kad žmonės jį matė vaikščiojant aplink namus tą vakarą, kai sudegė daržinė, ir nors nieko nepaaiškėjo per tardymą, tvirtai tikėjo, kad Bordas padegė. Per tardymą jie abu susitiko, Bordas buvo gerais drabužiais, o Andersas sulopytais. Bordas pasižiūrėjo į jį maldaujančiomis akimis, ir Andersui suspaudė širdį. „Jis nori, kad aš nieko nesakyčiau“,— pagalvojo Andersas ir paklaustas, ar tiki, kad brolis padegė, garsiai ir tvirtai atsakė:

— Ne!

Nuo tos dienos Andersas pradėjo smarkiai gerti, ir netrukus visai nuskurdo. Dar blogiau buvo Bordui, nors jis ir negėrė; jo negalėjai pažinti.

Kartą vėlai vakare į Bordo kambarėlį, kurį nuomojosi, užsuko varginga moteris ir paprašė jį eiti kartu. Bordas pažino ją, tai buvo brolienė. Jis tuoj suprato, ko ši atėjo, pabalo kaip drobė, apsirengė ir, netaręs nė žodžio, nusekė paskui ją. Anderso trobos lange silpnai švietė žiburys, čia labiau sumirksėdamas, čia prigesdamas, ir jie ėjo tiesiai link žiburio, nes takas buvo užpustytas. Įėjęs į priemenę, Bordas užuodė keistą kvapą, ir jam pasidarė bloga. Suėjo į vidų. Prie krosnies sėdėjo vaikutis, išsipaišinęs lig ausų, ir graužė anglį; pakėlęs

galvą, jis šyptelėjo baltais dantukais; tai buvo brolio sūnus. Toliau, lovoje, apklostytas skarmalais, gulėjo Andersas, sudžiūvęs, plyna, aukšta kakta, ir žiūrėjo į brolį įdubusiomis akimis. Bordui virpėjo keliai, jis atsisėdo kojūgalyje ir staiga graudžiai pravirko. Ligonis žvelgė į jį nenuleisdamas akių ir tylėjo. Paskui paprašė žmoną išeiti, bet Bordas pamojo, kad pasiliktų, ir tada broliai pradėjo kalbėtis. Jie pasipasakojo vienas kitam viską nuo tada, kai susivaržė dėl laikrodžio, ligi šios dienos. Baigęs Bordas išsiėmė aukso gumulą, kurį visada su savim nešiojosi, ir dabar broliams galutinai paaiškėjo, kad jie visus tuos metus nė dienos nebuvo laimingi.

Andersas nedaug kalbėjo, nes buvo labai nusilpęs; bet kol jis sirgo, Bordas visą laiką sėdėjo prie jo lovos.

— Aš jau visai sveikas,— vieną rytą pabudęs tarė Andersas.— Dabar, brolau, mes ilgai gyvensim drauge ir niekada nesiskirsim, taip kaip kitados.

Bet tą dieną jis mirė.

Brolienę ir vaiką Bordas pasiėmė pas save, ir jiems gera ten buvo. O tai, ką broliai kalbėjo kadaise prie lovos, pasklido toli už namelio sienų, tą sužinojo visas kaimas, ir Bordas tapo labai gerbiamas žmogus. Visiems jis atrodė kaip daug skausmo perkentėjęs ir vėl patyręs džiaugsmą žmogus, arba tiesiog seniai matytas. Nuo tos pagarbos Bordas sutvirtėjo, pasidarė dievobaimingas ir pasiryžo imtis darbo, ir taip senasis kapralas tapo mokytoju. Pirmas ir paskutinis jo rūpestis buvo skiepyti vaikams meilę, ir pačiam jos netrūko, dėl to vaikai mylėjo jį kaip draugą ir tėvą.

Taigi toks buvo pasakojimas apie seną mokytoją, ir jis taip įstrigo Eivinui į širdį, kad mokytojas pasidarė jam tikėjimo ir mokslo šaltinis. Jis, nors ir būdavo draugiškas, ir paniurnėdavo, vaikui atrodė kone antgamtinė būtybė. Eivinas nedrįso neišmokti nė vienos pamokos, o jeigu mokytojas nųsišypsodavo ar paglostydavo galvą, kai atsakydavo, jam visai dienai užtekdavo džiaugsmo ir šilumos.

Didžiausią įspūdį vaikams darė trumpa mokytojo kalba prieš pradedant giesmę, o kartą per savaitę jis būtinai paskaitydavo eilėraštį apie artimo meilę. Jo balsas drebėdavo skaitant pirmą posmą, nors jau gal dvidešimt ar trisdešimt metų buvo jį skaitęs; tas posmas buvo šitoks:

Pilnas meilės būki broliui,
nors jis dulkėse lig šiolei!
Tu nemindžiok jo širdies,

jautrią ranką jam ištiesk.
Visa gyva — meile grįsta,
te per amžius ji nevysta.

Perskaitęs visą eilėraštį, jis stovėdavo valandėlę ir žiūrėdavo į juos mirkčiodamas akimis, o paskui sakydavo:

— Kelkit, velniūkščiai, ir gražiai eikit namo, netriukšmaukit, eikit ramiai, kad aš tik gerai apie jus girdėčiau, išdykėliai jūs!

O kai vaikai su baisiausiu triukšmu imdavo rinktis knygas ir skrynutes, jis užrikdavo:

— Ateikit rytoj, kai tik prašvis, o jei ne, aš jums parodysiu! Ateikit laiku, mergytės ir berniukai, tada būsit geri mokiniai!

KETVIRTAS SKYRIUS

Apie tolesnę Eivino vaikystę iki metų prieš konfirmaciją nėra ko daugiau pasakoti. Rytais jis mokydavosi, dieną dirbdavo, o vakarais žaisdavo.

Eivinas buvo nepaprastai linksmas vaikinas, dėl to, kur tik pasisukdavo, visur laisvalaikiu jį apspisdavo apylinkės jaunimas. Nuo namų į užutekį leidosi didelė kalva; kaip jau sakyta, vienoj jos pusėj buvo kalnai, kitoj pusėj miškas, ir žiemą gražiais vakarais ir sekmadieniais ten sueidavo viso kaimo vaikai važinėtis rogutėmis. Eivinas buvo kalvos šeimininkas, turėjo dvejas rogutes, „Ristūną" ir „Kuiną"; pastarąjį paskolindavo vaikams, o „Ristūnu" važinėdavo pats ir vėžindavo Maritą.

Pabudęs rytą, Eivinas pirmiausia pasižiūrėdavo, ar ne atodrėkis lauke, ir jeigu kitapus užutekio pamatydavo ties krūmais pakibusį rūką arba išgirsdavo varvant nuo stogo, tada taip lėtai rengdavosi, kad, rodos, tą dieną jam nieko nereikės veikti. O jei pabusdavo, ir dar sekmadienį, kai lauke būdavo giedra ir spausdavo speigas ir žinodavo, kad vilksis šventadienius drabužius, nieko nereikės dirbti, tik pasiklausyti Biblijos arba nueiti į bažnyčią, o paskui visą popietę ir vakarą bus laisvas — o! — tada berniukas bemat iššokdavo iš lovos, apsirengdavo lyg per gaisrą ir beveik nenorėdavo valgyti. Po pietų, kai kelyje pasirodydavo pirmas berniukas su slidėmis ir, sukdamas lazdas virš galvos, taip šaukdavo, kad aidėdavo kalnai aplink fiordą, o paskui jį kas nors atvažiuodavo rogutėmis, po jo dar vienas ir dar

vienas, tada Eivinas apsižergdavo savo „Ristūną“, nuskriedavo nuo kalno, sustodavo prie paskutinių ir smarkiai suklikdavo, net aidas nusirisdavo per užutekį, atsimušdamas į kalnus ir dingdamas kažkur toli.

Tada ieškodavo Maritos, bet pamatęs tučtuojau liaudavosi ja rūpintis.

Buvo Kalėdos, o Eivinas su Marita jau ėjo septynioliktus metus ir abu pavasarį turėjo konfirmuotis. Ketvirtą Kalėdų dieną Maritos seneliai, pas kuriuos ji augo, Heidegordene iškėlė didelę puotą; tą puotą jie jau treji metai jai žadėjo suruošti ir štai galiausiai pažadą ištesėjo. Pakvietė ir Eiviną.

Vakaras taikėsi apsiniaukęs, danguje nė žvaigždelės, rytojaus dieną buvo galima tikėtis lietaus. Pūtė tingus vėjas, vienur sužerdamas sniego pusnis, kitur apnuogindamas dirvonus. Palei kelią, kur nedaug sniego, tarp pusnių ir plikos žemės, kiek akis užmatė, blizgėjo tamsiai mėlynos, užšalusios balos. Kalnų papėdėse riogsojo sniego vėpūtiniai, už jų tamsu ir tuščia, tik šlaitai balti nuo sniego, o ten, kur augo beržynėliai, juodavo dėmės. Vandens dar nebuvo matyti, bet dykvietės ir pelkės lygumoje jau buvo išbrinkusios ir apsunkusios. Sodybos, išsimėčiusios po slėnį, žiemos vakaro prieblandoje atrodė kaip juodi grumstai; čia pro vieną, čia pro kitą langą spindėjo žiburiai, nušviesdami laukus; viduje, matyt, triūsė žmonės. Jaunimas, suaugę ir paaugliai būreliais rinkosi iš visų pusių; nedaug kas ėjo keliu, bet ir tie vis suko iš jo, prisiartinę prie sodybos, ir sėlino, slapstydamiesi už tvartų, kiti, užsilindę už daržinės, lojo lapės balsu, jiems kažkur atsiliepdavo lyg katinai, o vienas stovėjo už viralinės ir užkimusiu balsu skalijo tartum senas piktas šuo, kol buvo sugautas. Mergaitės traukė dideliais būriais, jas lydėjo pusberniai ir vaikai, kurie grūmėsi visu keliu, norėdami pasirodyti esą tikri vyrai. Kai, priėjęs prie sodybos, pamatydavo suaugusį vaikiną, toks mergaičių būrys pakrikdavo, sulįsdavo į priemenę ar bėgdavo į sodą, o iš ten suradus reikdavo po vieną tempti į trobą. Kai kurios buvo tokios drovios, jog pati Marita turėdavo eiti jų vestis į vidų. Pasirodė ir viena kita nekviesta, bet jos nežadėjo eiti trobon, o tik iš tolo pasižiūrėti ar bent vieną šokį sušokti. Mylimiausius svečius Marita kvietė į mažą kambarėlį, kur jos senelis rūkė pypkę, o senelė triūsė su valgiais; čia vaišino juos ir kalbino. Eivino nepakvietė, ir tas jam atrodė keista.

Geriausias kaimo muzikantas negalėjo anksti ateiti, dėl to reikėjo tenkintis senu trobelninku, kuris buvo vadinamas Žilagalviu Knutu.

Jis mokėjo griežti keturis šokius: du springerius, halingą ir seną, vadinamąjį Napoleono valsą, bet, šiek tiek pakeitęs taktą, iš halingo padarydavo škotų šokį, o springerį tokiu pat būdu paversdavo į polką-mazurką. Muzikantas ėmė griežti, prasidėjo šokiai. Eivinas nedrįso iškart pradėti, nes per daug buvo suaugusių, tačiau paaugliai, išgėrę stipraus alaus drąsai, susispietė ir ėmė stumti kits kitą į vidurį aslos, tada ir Eivinas prie jų prisidėjo; troboje pasidarė karšta, linksmumas ir alus mušė į galvą. Marita tą vakarą šoko daugiausia, matyt, todėl, kad vakarėlis buvo suruoštas pas jos senelius, o Eivinas dažnai žiūrėjo į Maritą, bet kiekvieną šokį ji šoko su kitu. Jis irgi norėjo pašokti su ja, dėl to vieną šokį pasėdėjo, kad galėtų tik pasibaigus pribėgti prie jos; taip ir padarė, bet aukštas, tamsus bernas vešliais plaukais užėjo jam už akių.

— Pasitrauk, vaiki! — sušuko jis ir taip pastūmė Eiviną, kad šis atbulas vos neužvirto ant Maritos.

Niekad jam šitaip nebuvo atsitikę, žmonės elgėsi su juo maloniai, niekas jo nevadino „vaikiu", jei prie ko prieidavo; Eivinas smarkiai išraudo, bet nieko nesakęs pasitraukė atgal, kur ką tik buvo atėjęs naujas muzikantas ir derino smuiką. Visi nutilo ir laukė, kol ims griežti „pats", o muzikantas ilgai taisė, mėgino, bet paskui užtrenkė springerį, vaikinai ėmė šokti klykaudami, ir pora po poros sukosi ratu. Eivinas žiūrėjo į Maritą, šokančią su vešliaplaukiu vaikinu; ji juokėsi pro jo petį, rodydama baltus dantis, ir Eivinui pirmą kartą keisti diegliai nuvėrė širdį.

Vis žiūrėjo ir žiūrėjo į ją, ir jam darėsi vis aiškiau, kad Marita jau suaugusi. „Negali būti,— galvojo,— juk ji dar rogutėmis važinėjasi". Vis dėlto ji buvo suaugusi, ir vešliaplaukis vaikinas po šokio norėjo pasisodinti ją ant kelių. Marita ištrūko, bet atsisėdo šalia.

Eivinas žiūrėjo į vaikiną; jis su gražia mėlyna eilute, mėlynlangiais marškiniais ir šilkine kaklaskare, smulkaus veido, drąsių mėlynų akių, linksmas, rūsčios burnos,— gražus buvo. Eivinas žiūrėjo, žiūrėjo, paskui dirstelėjo į save: Kalėdoms jis gavo naujas kelnes, kuriomis labai džiaugėsi, bet dabar pamatė, kad jos iš paprasčiausio pilko milo; švarkelis irgi toks pat, tik senas ir tamsus, liemenė iš languotos medžiagos, taip pat sena, su dviem blizgančiomis sagomis ir viena juoda. Jis apsižvalgė ir pagalvojo, kad labai nedaug kas taip prastai apsirengę kaip jis. Marita su juoda gražios medžiagos suknele, į kaklaskarę įsisegusi sagę, rankoje laikė sulankstytą šilkinę skepetaitę. Ant galvos turėjo nedidelį juodo šilko kyką, surištą po

smakru dideliu dryžuotu kaspinu. Ji buvo skaisti, raudona, juokėsi, vaikinas kalbėjo su ja ir taip pat juokėsi; vėl užgrojus muzikai, jie pakilo šokti. Vienas draugas atėjęs atsisėdo prie Eivino.

— Kodėl tu nešoki, Eivinai? — tarė jis švelniai.

— Et,— atsakė Eivinas,— aš ne taip atrodau kaip kiti.

— Ne taip kaip kiti? — paklausė draugas ir nespėjo nieko pridurti, nes Eivinas tarė:

— Kas toks tas su mėlyna eilute, kuris šokdina Maritą?

— Junas Hatlenas, tas, kur buvo išvažiavęs mokytis į žemės ūkio mokyklą, o dabar žada ūkininkauti namie.

Tuo tarpu Marita ir Junas atsisėdo.

— Kas tas šviesiaplaukis vaikinas, kur antai sėdi prie muzikanto ir spokso į mane? — paklausė Junas.

Marita nusijuokė ir tarė:

— Plaseno trobelninko sūnus.

Eivinas juk visada žinojo, kad jis trobelninko sūnus, bet anksčiau to nejautė. Dabar pasijuto lyg ir menkesnis už kitus, mažesnis; norėdamas kiek palinksmėti, ėmė galvoti apie viską, dėl ko jis iki šiol buvo linksmas ir išdidus, apie rogutes ir kiekvieną gerą žodį. O prisiminęs, kad tėvas su motina namie galvoja, jog jam čia linksma, vos susilaikė nepravirkęs. Aplinkui jaunimas juokėsi ir pokštavo, smuikas zyzė jam tiesiai į ausį; staiga prieš akis pasirodė tarsi kokia bedugnė, bet paskui prisiminė mokyklą, draugus ir mokytoją, kuris glostydavo jį, ir pastorių, kuris per paskutinį egzaminą padovanojo jam knygą ir pasakė, kad jis šaunus vaikinas; tėvas pats buvo atėjęs ir šypsojosi klausydamasis. „Būk geras, Eivinai,— rodos, girdėjo sakant mokytoją, kuris jį lyg mažytį pasisodino ant kelių.— Dieve mano, juk visa tai šitaip menka, o iš tikrųjų visi žmonės geri; taip tik atrodo, kad negeri. Ir mudu, Eivinai, būsim šaunūs vyrai, tokie kaip Junas Hatlenas; tu įsigysi gražią eilutę ir šoksi su Marita šviesioje troboje tarp daugybės žmonių, šypsosies ir kalbėsi — jaunasis ir jaunoji, mes su pastorium stovėsim choruose ir šypsosimės tau, ir motina bus namie, turėsi didelį ūkį, dvidešimt karvių, tris arklius, ir Marita bus gera ir meili kaip mokykloje...“

Šokis pasibaigė, Eivinas pamatė Maritą priešais ant suolo, o šalia, kone prisiglaudęs prie jos skruosto, sėdėjo Junas; diegliai vėl pervėrė jam širdį, ir jis pats sau, rodos, pasakė: „Juk iš tikrųjų man skaudu“.

Tuo tarpu Marita atsikėlė ir priėjo tiesiai prie jo.

— Tu taip nežiūrėk į mane įsmeigęs akis,— tarė kiek pasilenkusi: — Pats suprask, žmonės mato; išvesk ką nors šokti.

Eivinas nieko neatsakė, tik žiūrėjo į ją ir nieko nematė pro akis užplūdusias ašaras. Marita jau norėjo eiti, bet, išvydusi ašaras, sustojo; ji paraudo visa kaip ugnis, apsisuko ir sugrįžo į savo vietą, o paskui pakilo ir atsisėdo kitur. Junas bemat nusekė paskui.

Eivinas atsikėlė, prasispraudė pro žmones ir išėjęs atsisėdo gonkose; nežinodamas, kas daryti, vėl atsistojo, vėl atsisėdo, pagalvojęs, jog vis tiek, ar čia sėdės, ar kitur. Eiti namo nenorėjo, grįžti į vidų — taip pat; jam buvo vis tiek. Jis nepajėgė suvokti, kas atsitiko, nenorėjo nė galvoti apie tai; apie ateitį galvoti irgi nenorėjo, nes nebuvo ko tikėtis.

— Bet ką gi aš galvoju? — pusbalsiu paklausė pats save ir, išgirdęs savo balsą, pamanė: „Kalbėti aš dar galiu, o juoktis?“

Ir pamėgino: taip, juoktis jis galėjo ir juokėsi, balsiai, dar balsiau, ir jam atrodė labai gražu, kad sėdi sau vienas ir juokiasi. Hansas, draugas, kuris kambaryje sėdėjo šalia, išėjo ieškoti Eivino.

— Dėl dievo meilės, ko tu juokiesi? — paklausė sustojęs gonkose.

Tada Eivinas liovėsi juoktis.

Hansas tartum laukė, kas bus toliau. Eivinas atsikėlė, atsargiai apsidairė ir tada tyliai tarė:

— Dabar aš tau pasakysiu, Hansai, kodėl anksčiau buvau toks linksmas; ogi todėl, kad nieko iš tikrųjų nebuvau pamilęs, bet nuo tos dienos, kai ką nors pamilsta, žmogui visas linksmumas dingsta.— Ir Eivinas pravirko.

— Eivinai! — sušnibždėjo kažkas kieme.— Eivinai!

Eivinas nutilo ir pasiklausė.

— Eivinai,— dar kartą pašaukė jau garsiau.

Tai buvo ta, apie kurią jis galvojo.

— Ką,— atsiliepė jis taip pat pašnibždomis, vikriai nusišluostė ašaras ir pasirodė.

Iš kiemo tyliai įslinko mergaitė.

— Ar čia tu? — paklausė.

— Taip,— atsakė jis atsistojęs.

— O kas daugiau?

— Hansas.

Hansas norėjo išeiti.

— Ne, ne, pabūk! — prašė Eivinas.

Mergaitė iš lėto prisiartino prie jų, tai buvo Marita.

— Tu taip greitai išėjai,— pasakė ji Eivinui.

Jis nežinojo, ką atsakyti. Tada ir Marita sumišo; tylėjo visi trys. Hansas pamažu pasitraukė. Eivinas su Marita tebestovėjo nežiūrėdami vienas į kitą, bet ir nejudėdami iš vietos. Pagaliau ji sušnibždėjo:

— Aš visą vakarą nešiojuosi tau kišenėje Kalėdų dovanėlę, Eivinai, ir niekaip negalėjau atiduoti.

Marita padavė jam kelis obuolius, riekę pyrago ir nedidelį buteliuką.

— Ačiū,— paėmęs tarė Eivinas ir padavė jai ranką; Maritos ranka buvo šilta, ir jis, tarsi nudegęs, tuoj ją paleido.— Tu daug šokai šiandien.

— Taip,— atsakė ji.— O tu visai mažai šokai,— dar pridūrė.

— Teisybė.

— Kodėl nešokai?

— A...

— Eivinai!

— Ką?

— Kodėl tu taip žiūrėjai į mane?

— A... Marita...

— Ką?

— Kodėl tau nepatiko, kad aš į tave žiūriu?

— Kad tiek daug žmonių.

— Šį vakarą tu taip daug šokai su Junu Hatlenu.

— Taip.

— Jis gerai šoka.

— Tu manai?

— O tu nemanai?

— Ne.

— Nežinau kodėl, Marita, bet šiandien aš negaliu pakęsti, kad tu su juo šoki.— Jis nusigręžė; sunku buvo ištarti tuos žodžius.

— Nesuprantu tavęs, Eivinai.

— Aš ir pats savęs nesuprantu. Labai kvaila. Sudie, Marita, eisiu.

Jis žengė žingsnį nesižvalgydamas. Tada ji tarė:

— Tu apsirikai, Eivinai.

Jis stabtelėjo.

— Kad tu esi suaugusi mergaitė, aš neapsirikau.

Jis nesuprato jos, dėl to ji tylėjo, bet staiga ji pamatė priešais žybčiojant pypkę: pro kertę ėjo senelis. Jis sustojo ir paklausė:

— Ar čia tu, Marita?
— Taip!
— Su kuo kalbiesi?
— Su Eivinu.
— Su kuo?
— Su Eivinu Plasenu.
— A, su Plaseno trobelninko sūnumi; eime tučtuojau į trobą.

PENKTAS SKYRIUS

Rytojaus dieną Eivinas pabudo po ilgo, gaivinančio miego ir laimingų sapnų. Jis sapnavo, kad Marita gulėjo ant kalno ir mėtė lapus, jis rinko juos ir mėtė atgal — įvairiaspalviai, visokiausių formų lapai skraidė aukštyn ir žemyn, skaisčiai švietė saulė, ir visas kalnas nuo viršaus lig apačios žėrėjo. Pabudęs Eivinas apsidairė, bet nieko nerado, tada prisiminė vakarykštę šventę ir vėl pajuto krūtinėje geliantį aitrų skausmą. „Jis jau niekada nepraeis",— pagalvojo ir pajuto tokį silpnumą, tarsi iš ateities nebūtų nieko tikėjęsis.

— Ilgai miegojai,— pasakė motina; ji sėdėjo greta ir verpė.— Kelkis ir eik valgyti. Tėvas jau miške, malkas kerta.

Motinos balsas tarsi padėjo; jis atsikėlė žvalesnis. Motina prisiminė tuos laikus, kai pati eidavo šokti; kol jis rengėsi ir valgė, ji kažką niūniavo verpdama. Eivinas atsikėlė nuo stalo ir priėjo prie lango; jį vėl prislėgė tas pats sunkumas, reikėjo susitvardyti ir pagalvoti apie darbą. Oras buvo pasikeitęs, pradėjo šalti, ir nors vakar atrodė, kad lis, šiandien ėmė dribti šlapias sniegas. Eivinas apsiavė batus, užsidėjo kailinę kepurę, apsivilko jūreivišką palaidinę, užsimovė kumštines pirštines, pasakė sudie ir išėjo su kirviu ant peties.

Iš lėto krito didelės, šlapios snaigės; Eivinas užkopė kalva, kuria važinėdavosi su rogutėmis, ir pasuko kairėn į mišką; niekada, nei žiemą, nei vasarą, eidamas ta kalva, neužmiršdavo, kiek čia patyrė džiaugsmo, ko ilgėjosi. Dabar čia tik negyvas, sunkus kelias, Eivinas slaidžiojo po šlapią sniegą, kojos buvo pastirusios gal nuo vakarykščių šokių, o gal nuo širdgėlos; jis jautė, kad šiemet nesivažinės rogutėmis ir niekad daugiau. Ko kito ilgėjosi eidamas per mišką; čia tyliai krito snaigės, išgąsdinta kurapka sučerškė ir nuplasnojo galiuką tolyn, rodos, viskas aplinkui laukė kažkokio žodžio, kuris niekada nebuvo

pasakytas. Eivinas nė pats gerai nežinojo, ko jis trokšta: ar pasilikti namie, ar kur išvažiuoti, ar linksmintis, ar dirbti; jo norai kilo aukštyn kaip daina. Paskui aiškiai suprato, ko nori: įsikonfirmuoti pavasarį ir užimti pirmą vietą per egzaminus. Nuo tų minčių ėmė daužytis širdis, ir, dar neišgirdęs tėvo kirvio aidint jaunuolyne, pajuto, kad tas noras stiprus kaip niekada lig šiol.

Tėvas kaip paprastai nedaug su juo kalbėjo; abu kirto malkas ir krovė į šūsnis. Retkarčiais juodu susitikdavo, ir vienu tarpu Eivinas niūriai tarė:

— Trobelninkas turi daug plušti.

— Kaip ir kiti,— tarė tėvas, pasispjaudė delną ir paėmė kirvį.

Kai medis buvo nuverstas ir tėvas nuvilko jį į krūvą, Eivinas tarė:

— Jei būtum ūkininkas, nereikėtų taip plėšytis.

— O, tada atsirastų kitokių bėdų,— atsakė tėvas ir abiem rankom paėmė kirvį.

Motina atnešė pietus; susėdo valgyti. Motina buvo linksma, kažką niūniavo ir kojomis trypė taktą.

— Ką tu veiksi, kai užaugsi, Eivinai? — staiga paklausė ji.

— Trobelninko sūnui nedaug kelių,— atsakė sūnus.

— Mokytojas sako, kad eitum į seminariją.

— Ar ten nereikia mokėti? — paklausė Eivinas.

— Mokyklos kasa užmokės,— valgydamas atsakė tėvas.

— Ar norėtum? — paklausė motina.

— Gera būtų ko nors išmokti, bet nenoriu būti mokytoju.

Visi trys patylėjo. Motina niūniavo žiūrėdama į tolį. Eivinas paėjo toliau ir atsisėdo vienas.

— Juk mums nebūtina skolintis iš mokyklos kasos,— pasakė ji, kai vaikinas nuėjo.

Vyras pasižiūrėjo į ją:

— Ar tokiems vargšams kaip mes?

— Man nepatinka, Ture, kad tu visą laiką dediesi vargšas, nors toks nesi.

Abu dirstelėjo į sūnų, kad šis neišgirstų. Paskui tėvas dėbtelėjo į žmoną:

— Kalbi lyg ką išmanydama.

Ji nusijuokė.

— Vadinas, nereikia dėkoti dievui, kad mums taip sekasi,— pridūrė ji surimtėjusi.

— Galima dėkoti ir nesipuikaujant.

— Bet nereikėjo vakar leisti Eivino šitaip apsirengusio į šokius.

— Eivinas trobelninko sūnus.

— Vis dėlto reikėtų jį padoriai aprengti, nes yra iš ko.

— Šauk, kad jis išgirstų!

— Negirdi, o norėčiau, kad girdėtų,— pasakė ji ir drąsiai pasižiūrėjo į vyrą, kuris paniuręs padėjo šaukštą ir taisėsi kimštis pypkę.

— Mūsų žemė labai prasta,— tarė jis.

— Mane juokas ima, kai tu visą laiką kalbi apie žemę. Kodėl malūnų niekada neatsimeni?

— Eik tu su savo malūnais. Man rodos, tu negali pakęsti jų triukšmo.

— O, dėl dievo meilės, tegu sukasi dieną ir naktį.

— Sustojo dar prieš Kalėdas.

— Per Kalėdas žmonės nemala.

— Mala tada, kai yra vandens, bet kai Niustriomene atsirado malūnas, prasti reikalai.

— Mokytojas šiandien visai ne taip sakė.

— Savo pinigus reikės pavesti tvarkyti ne tokiam plepiui kaip mokytojas.

— Tavo žmonai jis vis dėlto gali pasakyti.

Turė neatsiliepė, jis užsidegė pypkę, atsišliejo į žabų krūvą, dirstelėjo į žmoną, paskui į sūnų ir galiausiai įsmeigė akis į seną varnų lizdą, kuris apdraskytas kybojo ant pušies šakos.

Eivinas sėdėjo vienas galvodamas apie ateitį, kurią įsivaizdavo kaip bekraštį žvilgantį ledo lauką, o per jį reikėjo jam nučiuožti nuo vieno kranto ligi kito. Jautė, kaip iš visų pusių spaudžia skurdas, bet jisai trokšte troško iš jo ištrūkti. Be abejo, tas skurdas amžinai atskyrė jį nuo Maritos, ji jam atrodė jau kone susižadėjusi su Junu Hatlenu, bet Eivinas norėjo, kol gyvas, žūt būt juos pranokti. Kad daugiau nestumdytų kaip vakar, jis laikysis nuošaliai, kol pasidarys žymus žmogus, tikrai toks pasidarys, jei dievas padės, ir nė kiek neabejojo, kad jam pasiseks. Eivinas neaiškiai jautė, kad geriausiai tai pavyks, jeigu mokysis, bet kodėl šito reikia, manė pagalvosiąs vėliau.

Vakare jau buvo galima važinėtis rogutėmis, ir ant kalvos prisirinvo vaikų, tik Eivino trūko. Jis sėdėjo prie krosnies ir skaitė, nė minutės neleido tuščiai. Vaikai ilgai laukė, paskui vienas kitas neiškentę priėjo prie trobos, kyštelėjo galvą prie lango ir pašaukė, bet Eivinas apsimetė, kad negirdi. Taip buvo dar daug vakarų iš eilės; vaikai be galo nustebę vaikščiojo po kiemą, o jis sėdėjo atsukęs nugarą ir mokėsi stengdama-

sis kuo geriau viską įsidėti į galvą. Vėliau išgirdo, kad ir Marita neateina važinėtis. Jis taip uoliai mokėsi, kad tėvas pats sakė, jog Eivinas persistengė. Jis surimtėjo, apskritas ir švelnus veidas sulyso, pasidarė šiurkštesnis, akys pagriežtėjo, dainuodavo retai, o žaisti niekada nežaisdavo, tarsi nepakakdavo laiko. Kai užeidavo pagunda, rodos, imdavo kažkas šnibždėti: „Paskui, paskui!", ir visą laiką „paskui".

Vaikai vis dar bėgiojo, šaukė ir juokėsi kaip seniau, bet negalėjo išvilioti jo lauk nei savo linksmumu, nei šaukdami pro langą, paskui pamažu aprimo, susirado kitur vietą žaisti, ir kalva ištuštėjo.

Mokytojas greitai pastebėjo, kad Eivinas nebe toks, jis mokėsi todėl, kad taip reikėjo, o žaisdavo taip pat iš prievartos. Dažnai kalbindavo jį, stengdavosi iškvosti, bet dabar nesisekė taip įsiskverbti į berniuko širdį kaip anksčiau. Kalbėjosi taip pat su tėvais ir pasitaręs vieną sekmadienio vakarą žiemai baigiantis atėjo į namus; pasėdėjęs tarė:

— Eime, Eivinai, pasivaikščioti, noriu pasikalbėti su tavim.

Eivinas apsirengė ir išėjo. Jie kopė aukštyn link Heidegordeno šnekučiuodami, bet nieko ypatinga nepasakydami. Kai priėjo artyn, mokytojas pasuko prie vieno didelio namo viduryje kiemo, o dar arčiau jie išgirdo šūkaujant linksmus balsus.

— Kas čia darosi? — paklausė Eivinas.

— Šoka jaunimas,— atsakė mokytojas.— Gal užeisim?

— Ne.

— Ar tu, vaikine, nenori pašokti?

— Ne, dar nenoriu.

— Dar ne? Tai kada?

Eivinas neatsakė.

— Ką tai reiškia — „dar"?

Kai vaikinas neatsakė, mokytojas tarė:

— Eime, gana čia kalbėti.

— Ne, aš neisiu! — Jis pasakė labai tvirtai, bet susijaudinęs.

— Argi tave mokytojas turi prašyti, kad eitum į šokius!

Ilgai abu tylėjo.

— Ar bijai ten ką nors pamatyti?

— Juk aš nežinau, kas ten yra.

— Bet kai kas *galėtų* būti?

Eivinas tylėjo. Tada mokytojas priėjo artyn ir padėjo ranką jam ant peties.

— Ar bijai sutikti Maritą?

Eivinas nuleido akis, ėmė alsuoti sunkiai ir tankiai.

— Pasakyk man, Eivinai.

Eivinas tylėjo.

— Gal nedrįsti prisipažinti dėl to, kad dar nekonfirmuotas? Bet vis tiek pasakyk, Eivinai, ir nesigailėsi.

Eivinas pasižiūrėjo į jį, bet nevaliojo ištarti žodžio ir nusuko akis į šalį.

— Paskutiniu metu tu toks nesmagus. Ar ji ką kitą labiau už tave myli?

Eivinas tebetylėjo. Mokytojas pasijuto įžeistas ir nusigręžė; abu nuėjo atgal.

Gerą galiuką paėjęs, mokytojas sustojo ir palaukė, kol Eivinas pasivys.

— Turbūt norėtum kuo greičiau įsikonfirmuoti? — paklausė mokytojas.

— Taip.

— O ką paskui žadi daryti?

— Norėčiau stoti į seminariją.

— Ir tapti mokytoju?

— Ne.

— Ar tau atrodo per prastas toks darbas?

Eivinas tylėjo. Jie vėl paėjo galiuką.

— O ką tu norėtum veikti baigęs seminariją?

— Dar gerai nepagalvojau.

— O jei turėtum pinigų, turbūt norėtum ūkį nusipirkti?

— Taip, bet nepraraščiau ir malūnų.

— Tada geriau stoti į žemės ūkio mokyklą.

— Ar ten irgi tiek daug moko kaip seminarijoje?

— Ne, bet ten moko tokių dalykų, kurie paskui gyvenime reikalingi.

— Ar pažymius ten taip pat rašo?

— Kodėl tu klausi?

— Aš labai gerai mokyčiausi.

— Gali ir be pažymių būti uolus.

Vėl ėjo tylėdami, kol išvydo Plaseną; lange švietė žiburys, vakaro tamsoje kalnas atrodė juodas, apačioje blankiai žvilgėjo ledas, aplink ramų užutekį dunksojo neapsnigtas miškas, mėnulio šviesa driekė ant ledo miško šešėlį.

— Gražu Plasene,— tarė mokytojas.

Eivinas kartais į viską žiūrėdavo tomis pačiomis akimis kaip tada,

kai motina jam sekdavo pasakas arba kai jis važinėdavo rogutėmis nuo kalno, ir dabar pasaulis jam atrodė puikus ir pasakiškas.

— Taip, čia gražu,— atsidusęs tarė jis.

— Tavo tėvas pasiturinčiai gyvena, gerai gyventum ir tu.

Džiugus vaizdas staiga dingo. Mokytojas pastovėjo tarsi laukdamas atsakymo, bet nesulaukęs papurtė galvą ir įėjo drauge į vidų. Jis dar pasėdėjo, bet kalbėjo mažai, daugiau tylėjo, dėl to ir kiti buvo nekalbūs. Kai atsisveikino, tėvas su motina išlydėjo jį pro duris; rodos, abu tikėjosi, kad jis ką nors pasakys. Visi stovėjo žvelgdami į tamsą.

— Keista, dabar čia taip ramu,— tarė pagaliau motina,— kai vaikai išsikraustė kitur žaisti.

— Ir jūsų namuose jau nebėra *vaikų*,— pridūrė mokytojas.

Motina suprato, ką jis norėjo pasakyti.

— Eivinas paskutiniu metu labai liūdnas,— tarė ji.

— Žinoma. Garbėtroškos niekada nebūna linksmi,— atsiliepė jis ir ramiai, senio papratimu, pasižiūrėjo į tylų dangų.

ŠEŠTAS SKYRIUS

Po pusės metų, rudenį (konfirmacija buvo atidėta lig rudens), visi parapijos konfirmantai susirinko į pastoriaus namus laikyti egzaminų. Tarp jų buvo Eivinas Plasenas ir Heidegordeno Marita. Marita ką tik buvo išėjusi iš pastoriaus, kuris ją labai gyrė ir padovanojo gražią knygą; ji juokėsi čiauškėdama su draugėmis ir dirsčiodama į berniukus. Marita buvo visai suaugusi mergaitė, drąsi, nerūpestinga, ir berniukai, ir mergaitės puikiai žinojo — jai piršosi šauniausias visos apylinkės vaikinas Junas Hatlenas; aišku, buvo ko džiaugtis. Prie durų stovėjo krūvelė berniukų ir mergaičių, kurie neišlaikė egzamino; jie verkė, o Marita su draugėmis juokėsi; tarp pirmųjų buvo ir mažas berniukas su tėvo batais ir motinos bažnytine skepetaite.

— Dieve mano, dieve! — šniurpščiojo jis.— Aš dabar negalėsiu namo pareiti.

Pabūgo ir tie, kurie dar nebuvo ėję atsakinėti; pasidarė visai tylu. Baimė šmėsčiojo visų akyse, gniaužė kvapą; žvilgsniai apsiblausė, jie negalėjo nuryti seilių, nors visą laiką norėjosi. Vienas sėdėjo ir galvojo, ką jis moka, ir nors prieš keletą valandų buvo tikras, kad moka viską, dabar lygiai taip pat buvo tikras, kad nemoka nieko, net jei dar kartą

perskaitytų. Kitas, suskaičiavęs savo nuodėmes nuo to laiko, kiek galėjo atminti, iki dabar, galvojo, kad visai nebus ko stebėtis, jei dievas nepadės jam gerai atsakyti į pastoriaus klausimus. Trečias stebėjo įvairius ženklus: jeigu spės suskaičiuoti iki dvidešimt, kol laikrodis išmuš, tada egzaminas pasiseks; jeigu priemenėje tikrai girdėti Larso balsas, tada išlaikys; jeigu didelis lietaus lašas nuriedės per langą iki apačios, tada pasiseks. Ir paskutinis bandymas — jeigu dešinę koją apsuks apie kairę,— bet to niekaip nevaliojo padaryti. Ketvirtas žinojo, kad jeigu jį paklaus apie Juozapą[1] iš Biblijos, arba apie krikštą, arba apie Saulių[2], apie sandoros skrynią[3], arba apie Jėzų, arba apie įsakymus, arba... galvojo tol, kol buvo pašauktas. Penktam nepaprastai patiko pamokslas nuo kalno, jis buvo sapnavęs pamokslą nuo kalno ir buvo tikras, kad apie tą pamokslą ir bus paklaustas, visą laiką mintyse jį kartojo, paskui net išėjo lauk dar kartą balsiai perskaityti, o kai pašaukė atsakinėti, turėjo papasakoti apie didžiuosius ir mažuosius pranašus. Šeštas galvojo, kad pastorius labai geras žmogus ir puikiai pažįsta jo tėvą, galvojo ir apie mokytoją, kuris buvo tokio malonaus veido, ir apie dievą, kuris toks nuostabiai geras ir visiems padeda, ir Jokūbui[4], ir Juozapui, paskui prisiminė, kad motina su broliukais ir sesutėmis meldžiasi namie už jį, ir jų maldos, be abejo, jam padės. Septintas atsižadėjo visko, kuo jis manė tapti. Vienu tarpu jis galvojo tapti karaliumi, paskui generolu ar pastoriumi, bet dabar jau tas laikas praėjo; eidamas čia jis norėjo išplaukti į jūrą ir tapti kapitonu ar jūrų plėšiku ir prisigrobti begalę turtų; o dabar pirmiausia atsižadėjo turto, paskui atsisakė tapti piratu, ir kapitonu, ir šturmanu, sustojo prie jūreivio amato, daugiau bocmano, bet greičiausiai visai neplauks į jūrą, o ūkininkaus tėvo sodyboje. Aštuntas labiau pasitikėjo savimi, bet nebuvo visai tikras, nes pats stropiausias, ir tas nebuvo tikras. Jis galvojo apie naują eilutę konfirmacijai ir ką su ja darys, jeigu neišlaikys egzaminų. O jeigu išlaikys, tada nuvažiuos į miestą ir įsigis pirktinę eilutę, o grįžęs šoks per Kalėdas — tegu vaikinai pavydi, o mergaitės stebisi. Devintas galvojo kitaip; jis sudarė sutartį su dievu ir išsiderėjo sau tokią išlygą: jeigu dievas padės išlaikyti egzaminą, jis daugiau niekada nemeluos, neplepės, tvarkingai lankys bažnyčią, neerzins mergaičių ir atpras keikti. O dešimtas galvojo: „Jeigu Ulė Hansenas pernai išlaikė, tai būtų baisiausia neteisybė, jeigu šįmet aš neišlaikyčiau, nes mokykloje visada geriau mokiausi ir, be to, esu iš geresnės šeimos“. Šalia jo sėdėjo vienuoliktas ir kūrė siaubingiausius keršto planus, jeigu neišlaikys egzaminų: padegsiąs mokyklą arba

pabėgsiąs iš kaimo ir grįšiąs kaip žiaurus pastorius ir mokyklos komisijos teisėjas, bet galiausiai kilniai jiems atleisiąs. Pradžioje jis parsisamdysiąs gretimoje parapijoje pastoriui ir ten kitais metais geriausiai išlaikysiąs egzaminus ir taip atsakinėsiąs, kad visi stebėsis. Dvyliktas sėdėjo atskirai po laikrodžiu, abi rankas susibrukęs į kišenes, ir liūdnai žiūrėjo į kitus. Niekas nežinojo, kokią naštą *jis* neša, kokią turi atsakomybę. Namie buvo viena, kuri tą žinojo, nes su ja jis buvo susižadėjęs. Grindimis tiesiai prie jo ropojo didelis, ilgakojis voras; šiaip jis bemat būtų sutraiškęs tokį šlykštų padarą, bet šiandien rūpestingai pakėlė koją ir leido jam kėblinti, kur nori. Vaikino balsas buvo švelnus kaip aukų rinkėjo, akys tartum bylojo apie žmonių gerumą, nedrąsiai išsitraukęs iš kišenės ranką, susiglostydavo plaukus. Kad tik kaip nors pasisektų išlįsti pro tą adatos skylutę, tada jis kaip suaugę galės viską daryti: kramtyti tabaką ir atvirai paskelbti savo sužadėtuves. O ant žemo suolelio, surietęs kojas, sėdėjo tryliktas, pats neramiausias; jo mažos, spindinčios akutės tris kartus per sekundę apibėgdavo visą kambarį, o stambioje, pasišiaušusioje galvoje be tvarkos pynėsi visų dvylikos mintys — nuo didžiausių vilčių iki kankinančių abejonių, nuo nuolankiausių pažadų iki grėsmingiausių keršto planų; per tą laiką jis nusikramtė visą dešinės rankos nykštį, o dabar graužė nagus.

Eivinas sėdėjo prie lango, jis jau buvo buvęs viduje ir atsakė viską, ko buvo paklaustas, bet nei pastorius, nei mokytojas netarė nė žodžio; o jis pusę metų galvojo, ką jie pasakys, sužinoję, kaip jis uoliai mokėsi, dėl to dabar jautėsi labai nusivylęs ir įžeistas. O štai Marita už kur kas menkesnes žinias buvo pagirta ir apdovanota; juk jis taip stengėsi norėdamas pakilti jos akyse, o dabar ji juokaudama pasiekė tą, dėl ko jam reikėjo padėti tiek pastangų. Jos juokas ir pokštai degino jam širdį, o nerūpestingumas skaudino. Nuo ano vakaro jis vengė su ja kalbėti. „Kada nors, po kelerių metų",— galvojo jis. Bet, matydamas ją tokią linksmą ir pasipūtusią, jautėsi sugniuždytas, ir visi jo išdidūs ketinimai subliuško lyg permirkę lapai.

Vis dėlto Eivinas stengėsi nepasiduoti. Jis dėjo viltis, kad šiandien gal bus geriausiai už visus išlaikęs egzaminus. Mokytojas pasilikdavo pas pastorių nuspręsti, kaip kas atsakė, o paskui išeidavo ir papasakodavo rezultatus; tai būdavo ne galutinis įvertinimas, o tik spėjamas, kaip pastorius su juo būdavo laikinai sutarę. Juo daugiau jaunimo buvo išlaikę, juo labiau skambėjo kalbos kambaryje; garbėtroškos pradėjo vis labiau išsiskirti iš kitų su savo džiaugsmu, dar kiti, sužinoję rezultatus, išėjo pasipasakoti tėvams apie savo laimę, o dar kiti laukė

tų, kurie nebuvo atsakinėję; bet garbėtroškos, atvirkščiai, vis labiau rimo neatitraukdami akių nuo durų.

Pagaliau egzaminai pasibaigė, išėjo atsakę paskutinieji, mokytojas liko kambaryje pasitarti su pastoriumi. Eivinas žiūrėjo į Maritą; ji tebebuvo tokia pat linksma, bet namo nėjo, ir Eivinas nežinojo, ar ji domisi savo pažymiais, ar kieno kito. Kokia Marita buvo graži: nuostabiai skaistaus veido, tokio jis dar niekada nebuvo matęs, nosis riestoka, lūpos visą laiką šypsojosi. Kai į nieką nežiūrėdavo, akys būdavo primerktos, bet jei pažvelgdavo, tai tvirtai ir, tarsi norėdama parodyti, jog tas nieko ypatinga nereiškia, šypteldavo. Plaukai buvo greičiau tamsūs negu šviesūs, bet pasiraitę ir nusidriekę ant pečių, todėl plaukai ir primerktos akys, rodos, kažką slėpė, ko niekada neatspėsi. Negalėjai suprasti, kur ji dabar žiūri sėdėdama tarp kitų ir ką ji galvoja, kai pasisukusi ką nors užkalbindavo, nes visada atrodė, kad ji tuoj atsiims visa, ką pasakė. „Tikriausiai svajoja apie Juną Hatleną“,— pagalvojo Eivinas, bet vis tiek nenuleido nuo jos akių.

Išėjo mokytojas. Visi pašoko iš vietų ir apspito jį.

— Kelintoj aš vietoj?

— O aš?

— O aš?

— Nutilkit, išdykėliai, nekelkit triukšmo! Nurimkit, vaikai, tada sužinosit! — Mokytojas pamažu apsidairė.— Tu antroj vietoj,— pasakė jis mėlynakiui berniukui, kuris maldaudamas žiūrėjo į jį, ir berniukas išpuolė linksmas iš būrio.

— Tu trečioj vietoj,— parodė jis mažytį rudaplaukį berniuką, kuris tampė mokytojui už skverno.— Tu penktoj, tu aštuntoj,— ir t. t.

Pamatęs Maritą pasakė:

— Tu pirmoji iš mergaičių.

Maritos veidas ir kaklas išraudo, bet ji stengėsi šypsotis.

— Tu dvyliktoj, tinginys esi, vaikine, ir didelis padauža; tu vienuoliktoj, geriau ir negalėjai tikėtis, berneli; tu tryliktoj, turi gerai pasimokyti ir dar kartą atsakyti, o gali prastai baigtis!

Eivinas ilgiau negalėjo ištverti; pirmos vietos, rodos, dar neminėjo, bet Eivinas visą laiką taip stovėjo, kad mokytojas galėjo jį matyti.

— Mokytojau!

Šis negirdėjo.

— Mokytojau!

Tris kartus turėjo šaukti, kol mokytojas išgirdo. Pagaliau pasižiūrėjo į jį.

— Tu devintoj ar dešimtoj, neatsimenu gerai,— pasakė jis ir nusisuko į kitą.

— Tai kas tada pirmoj vietoj? — paklausė Hansas, geriausias Eivino draugas.

— Tik ne tu, garbaniau! — atsakė mokytojas ir sudavė jam per ranką su tūta popieriaus.

— O kas gi? — ėmė klausinėti daugiau vaikų.— Kas pirmas? Kas pirmas?

— Kas pirmas, tas ir sužinos,— griežtai atsakė mokytojas, nenorėdamas daugiau girdėti klausimų.— Eikit dabar dailiai namo, vaikai, padėkokit dievui ir pradžiuginkit tėvus! Padėkokit ir savo senam mokytojui. Jums būtų riestai buvę, jeigu ne jis!

Jie padėkojo, pasijuokė ir džiūgaudami išsiskirstė; visi buvo smagūs, kad grįžta namo pas tėvus. Tiktai vienas negalėjo tuojau susirasti savo knygų, o radęs vėl atsisėdo ir, rodos, taisėsi iš naujo mokytis.

Mokytojas priėjo prie jo.

— Ar tu, Eivinai, nežadi eiti drauge su visais?

Eivinas neatsakė.

— Kodėl atsiskleidei knygas?

— Noriu pažiūrėti, ką aš šiandien blogai atsakiau.

— Tu viską gerai atsakei.

Tada Eivinas apsiašarojęs pažvelgė į jį, žiūrėjo įsmeigęs akis ir nieko nesakė, o ašaros viena po kitos riedėjo skruostais. Mokytojas atsisėdo priešais.

— Ar nesidžiaugi, kad išlaikei?

Eivino lūpos virptelėjo, bet jis nieko neatsakė.

— Tavo motina ir tėvas labai džiaugsis,— tarė mokytojas ir pasižiūrėjo į jį.

Eivinas ilgai negalėjo ištarti žodžio, bet pagaliau tyliai prašneko:

— Ar dėl to... kad aš... trobelninko sūnus... esu devintoje ar dešimtoje vietoje?

— Tikriausiai dėl to,— atsakė mokytojas.

— Tada man neverta stengtis,— tarė jis dusliu balsu, ir visos jo svajonės išsisklaidė. Staiga jis pakėlė galvą, užsimojo dešine ranka ir iš visų jėgų trenkė į stalą, paskui užsikniaubė ir prapliupo ašaroti.

Mokytojas leido Eivinui išsiverkti lig valiai. Tas truko ilgai, bet jis laukė, kol rauda pasidarė visai vaikiška. Tada abiem rankomis suėmė jo galvą, pakėlė ir pasižiūrėjo į ašarotą veidą.

— Ar tu manai, kad dabar dievas buvo šalia tavęs? — paklausė ir meiliai priglaudė vaikiną prie savęs.

Eivinas dar tebešniurpščiojo, tik rečiau, ašaros ne taip smarkiai riedėjo, bet jis nedrįso nei pasižiūrėti į mokytoją, nei atsakyti.

— Tu buvai vertas to, Eivinai. Tu mokeisi ne iš meilės tikėjimui ir savo tėvams, o tik dėl garbės.

Kai mokytojas nustodavo kalbėjęs, kambaryje būdavo visai tylu. Eivinas jautė jo žvilgsnį, ir jam buvo nesmagu.

— Argi tu galėtum su tokiu pykčiu širdyje stoti priešais dievą? Ar galėtum, Eivinai?

— Ne,— šiaip taip ištarė jis.

— O jeigu būtum atsistojęs ten ir džiaugęsis, kad esi pirmutinis iš visų, ar tai nebūtų nuodėmė?

— Būtų,— sušnibždėjo jis drebančiomis lūpomis.

— Ar tu dar myli mane, Eivinai?

— Taip,— Eivinas pirmą kartą pakėlė akis.

— Tada prisipažinsiu, kad aš tau paskyriau tokią vietą, nes labai tave myliu, Eivinai.

Berniukas pasižiūrėjo į mokytoją, sumirksėjo keletą kartų, ir jam iš akių vėl pasipylė ašaros.

— Ar nepyksti dėl to ant manęs?

— Ne.— Eivinas pažvelgė mokytojui tiesiai į akis, nors balsas buvo duslus.

— Mano mielas vaikeli, norėčiau nesiskirti nuo tavęs visą amžių.

Jis palaukė, kol Eivinas susitvarkė ir susirinko knygas, paskui pasakė palydėsiąs jį namo. Jie ėjo iš lėto, pradžioje Eivinas vis dar tylėjo kovodamas su savimi, bet pamažu susitvardė. Jis nė kiek neabejojo, jog visa, kas įvyko, yra labai gerai, ir kol parėjo namo, įtikėjo dar tvirčiau, padėkojo dievui ir pasisakė mokytojui.

— Taigi dabar pagalvokim, ko galėtum pasiekti gyvenime,— tarė mokytojas,— kad neklaidžiotum klystkelėmis ir nesivaikytum pirmos vietos. Ką manai apie seminariją?

— Oi, aš labai norėčiau į ją įstoti.

— Tikriau sakant, į žemės ūkio mokyklą?

— Taip.

— Žinoma, tai geriausia; ten kitokios perspektyvos negu mokytojo!

— Bet kaip aš ten pateksiu? Norėti labai noriu, bet nėra lėšų.

— Būk tiktai stropus, atsiras ir lėšų!

Eivinas buvo be galo dėkingas. Jo akys suspindo, lengviau pasidarė

kvėpuoti, suliepsnojo beribė meilės ugnis, kuri visada plyksteli pajutus netikėtą žmonių gerumą. Ateitis tokią akimirką atrodo kaip pasivaikščiojimas tyrame kalnų ore, tada tave labiau neša, negu pats eini.

Kai jie parėjo namo, tėvus rado sėdinčius kambaryje ir laukiančius, nors buvo darbo laikas ir triūso daug. Mokytojas įėjo pirmas. Eivinas iš paskos, abu šypsojosi.

— Tai kaip? — paklausė tėvas, padėjęs į šalį psalmyną, iš kurio ką tik buvo skaitęs „Konfirmantų maldą".

Motina stovėjo prie krosnies ir nedrįso nieko sakyti; ji juokėsi, bet rankos drebėjo; aiškiai tikėjosi kažko gero, bet nenorėjo išsiduoti.

— Aš tik noriu jus pradžiuginti, kad Eivinas atsakė į visus klausimus, ir kai išėjo, pastorius pasakė, kad stropesnio konfirmanto nebuvo turėjęs.

— Žiūrėk tu man! — tarė motina labai susijaudinusi.

— Kaip gerai,— pridūrė tėvas nedrąsiai krenkštelėjęs.

Po ilgos pertraukos motina tyliai paklausė:

— Kelintą vietą jis gavo?

— Devintą ar dešimtą,— ramiai atsakė mokytojas.

Motina pasižiūrėjo į tėvą, o šis pirma į ją, paskui į Eiviną.

— Trobelninko sūnui nėra ko geriau tikėtis,— tarė tėvas.

Eivinas žvilgtelėjo į jį; jam vėl suspaudė gerklę, bet tuoj ėmė galvoti apie linksmus dalykus, ir pavyko nuryti ašaras.

— Eisiu,— tarė mokytojas ir pasisuko durų link.

Abu tėvai iš papratimo nulydėjo jį iki slenksčio; mokytojas įsidėjo žiupsnį tabako į burną ir šypsodamasis tarė:

— Jis, be abejo, pirmasis, bet kol kas jam nereikia to sakyti.

— Žinoma, žinoma,— pritarė tėvas linkčiodamas.

— Taip, taip,— kalbėjo motina irgi linkčiodama, paskui padavė mokytojui ranką.— Ačiū tau už viską, ką dėl jo padarei.

— Tikrai ačiū,— pasakė tėvas.

Mokytojas išėjo, bet jie dar ilgai stovėjo ir žiūrėjo į jį.

SEPTINTAS SKYRIUS

Mokytojas ne be reikalo prašė pastorių pažiūrėti, ar verta Eivinui skirti pirmą vietą. Tas tris savaites, kurios buvo likusios iki konfirmacijos, mokytojas kasdien ateidavo pas Eiviną; jis žinojo, kaip lengvai

tyra jauna siela pasiduoda įspūdžiui, bet svarbiausia, jo manymu, buvo tai, kas pasiekiama tikėjimu. Daug sunkių valandų patyrė vaikinas, kol išmoko suprasti, kad ateities pamatų negalima grįsti tuščia garbe ir užsispyrimu. Kartais, pačiame darbo įkarštyje, jam praeidavo ūpas dirbti: „Kam, kas iš to bus?“ O kai prarasdavo supratimą apie aukštą žmogaus tikslą, prisimindavo mokytoją, jo žodžius, jo gerumą ir vėl įgydavo jėgų.

Tuo metu Plasene buvo ruošiamasi ne tik konfirmacijai, bet ir Eivino kelionei į žemės ūkio mokyklą, į kurią jis turėjo važiuoti rytojaus dieną po konfirmacijos. Troboje darbavosi siuvėjas ir kurpius, motina virtuvėje kepė, tėvas dirbo skrynelę. Buvo daug kalbama apie tai, kiek kainuos mokslas dvejus metus ir kad per ateinančias, o gal ir per kitas Kalėdas Eivinas negalės parvažiuoti namo, ir kaip sunku bus taip ilgai nesimatyti. Be to, buvo kalbama, kaip jis turi mylėti tėvus, kurie savo vaikui nieko nesigailėjo. Eivinas klausėsi, lyg būtų savarankiškai iškeliavęs į pasaulį, bet ten sužlugęs ir dabar išgelbėtas gerų žmonių.

Toks jausmas padaro žmogų nuolankų, o drauge atsiranda ir kitokių bruožų. Todėl, kai atėjo iškilmingoji diena, Eivinas suprato, kad jis pasiruošęs, ir išdrįso pažvelgti į ateitį su pasitikėjimu. Kiekvieną kartą, kai išvysdavo Maritos paveikslą, stengdavosi atsargiai nublokšti jį į šalį, bet tą darydavo su skaudama širdimi. Nors ir kaip stengėsi, bet nebuvo geriau, o atvirkščiai, juo labiau gėlė širdį. Dėl to paskutinį vakarą prieš konfirmaciją buvo taip nusikamavęs, jog ėmė prašyti dievą, kad daugiau jo nebandytų.

Vakare atėjo mokytojas. Jie susėdo visi troboje nusiprausę ir susitvarkę kaip paprastai išvakarėse prieš pamaldas ar prieš komuniją. Motina buvo susijaudinusi, tėvas tylėjo; po rytojaus iškilmių reikėjo skirtis, ir nežinia, kada jie vėl galės sueiti krūvon. Mokytojas išsiėmė psalmyną, pasimeldę visi užgiedojo, paskui jis pakalbėjo sugalvotą maldelę.

Visi keturi išsėdėjo lig vėlumo ir išsiskyrė palinkėję vieni kitiems laimės rytojaus dieną. Eidamas gulti Eivinas turėjo prisipažinti, kad niekada nėra gulęs toks laimingas, ir šį vakarą tą savaip išsiaiškino: „Niekada nebuvau taip atsidavęs dievo valiai ir niekada ja taip nesidžiaugiau“. Bet tučtuojau išvydo Maritos paveikslą, ir paskutinė jo mintis prieš miegą buvo ištirti save: „Ne visai laimingas, ne visai...— Ir čia pat atsakinėjo sau: — Visai,— bet vėl: — Ne visai, visai... ne, ne visai...“

Pabudęs Eivinas tuoj prisiminė, kokia diena, pasimeldė ir pasijuto tvirtas kaip paprastai rytą. Nuo vasaros jis vienas miegojo pastogėje; atsikėlė ir atsargiai apsivilko naujus, gražius drabužius, kokių dar niekada neturėjo. Ypač jam patiko gelumbinis švarkas, kurį jis daug kartų matavosi, kol priprato. Segdamasis apykaklę, žiūrėjo į mažą veidrodėlį, o paskui ketvirtą kartą apsivilko švarką. Pamatęs veidrodėlyje patenkintą veidą, nepaprastai šviesius plaukus, šypseną, pagalvojo, kad jis vėl pasidavė tuštybei. „Taip, bet žmonės turi gerai ir švariai rengtis",— atsakė sau ir pasitraukė nuo veidrodėlio, lyg būtų buvusi nuodėmė į jį žiūrėti. „Žinoma, bet neturi dėl to džiaugtis".— „Aišku, ne, bet juk ir dievui patinka, kai žmogus džiaugiasi gražiai atrodydamas".— „Gali būti, bet jam labiau patinka, kai žmogus per daug tuo nesididžiuoja".— „Tiesa, bet man taip yra todėl, kad viskas nauja".— „Taip, bet stenkis pamažu priprasti ir nekreipti dėmesio". Eivinas visą laiką įkalbinėjo save, norėdamas galutinai išbandyti, kad nė viena nuodėminga mintis netemdytų tą dieną jo sielos, tačiau suprato, kad išbandymai dar nesibaigė.

Kai nulipo žemyn, tėvai jau buvo visai apsirengę ir laukė jo valgyti. Jis priėjo prie jų ir, padavęs ranką, padėkojo už drabužius.

— Dėvėk sveikas,— atsakė jie.

Paskui visi susėdo prie stalo, pasimeldė tyliai ir pavalgė. Motina nuvalė stalą ir įnešė pintinėlę su priešpiečiais. Tėvas apsivilko švarką, motina užsigobė skepetaitę, visi pasiėmė psalmynus, užrakino trobą ir išėjo. Atėję į viršutinį kelią, sutiko daugybę žmonių, važiuotų ir pėsčių, traukiančių į bažnyčią, tarp jų konfirmantų, viename kitame būrelyje ėjo žilaplaukių senelių, kurie tokią dieną nenorėjo pasilikti namie.

Buvo rudens diena, apsiniaukusi kaip paprastai prieš šalnas. Danguje draikėsi debesys, čia susispiesdami, čia vėl išsklisdami ir subirdami į smulkius tarsi prieš audrą, tačiau žemėje buvo dar ramu, lapai kabojo lyg negyvi, oras tvankokas; žmonės nešėsi apsiaustus, bet vilktis nereikėjo. Aplink bažnyčią susirinko be galo didelis būrys žmonių, o konfirmantai tuoj suėjo į bažnyčią, kad spėtų susirikiuoti prieš pamaldas. Atėjo ir mokytojas su mėlynu palaidiniu, trumpomis kelnėmis, aukštais batais ir krakmolyta kaklaskare, iš užpakalinės kišenės kyšojo pypkė; jis linkčiojo ir juokėsi, plojo vienam per petį, kitam liepė atsakinėti garsiai ir aiškiai, pagaliau priėjo prie aukų skrynelės, kur stovėjo Eivinas ir pasakojo savo draugui Hansui apie būsimą kelionę.

— Labas, Eivinai, graži diena šiandien,— paėmė jam už švarko

apykaklės, tarsi norėdamas su juo kalbėti.— Klausyk, viskas gerai. Aš ką tik kalbėjau su pastorium, nutarėm paskirti tau tikrąją vietą; stok į pirmą ir atsakinėk aiškiai!

Eivinas nustebęs pasižiūrėjo į mokytoją, šis linktelėjo galvą, vaikinas paėjo keletą žingsnių, sustojo, vėl paėjo. „Tikriausiai jis paprašė pastoriaus!“ — pagalvojo Eivinas ir greitai nuėjo į pirmą vietą.

— O tu vis dėlto būsi pirmutinis,— sušnibždėjo jam kažkas.

— Taip,— tyliai atsakė Eivinas, bet dar nebuvo tikras, kad tai teisybė.

Visi sustojo į savo vietas, atėjo pastorius, ėmė skambėti varpai, ir žmonės pradėjo plaukti į vidų. Tada Eivinas tiesiai priešais pamatė stovint Heidegordeno Maritą, ji taip pat žiūrėjo į jį, bet abu buvo taip pagauti iškilmingos nuotaikos, jog nedrįso nė pasisveikinti. Eivinas tik matė, kad ji nuostabiai graži ir vienplaukė, ir daugiau nieko. Eivinas, kuris daugiau negu pusmetį svajojo, kaip stovės bažnyčioje priešais ją, dabar, kai reikėjo, užmiršo ir savo vietą, ir ją, ir visa, ką kadaise galvojo.

Apeigoms pasibaigus, giminės ir pažįstami priėjo palinkėti jam laimės, paskui atėjo draugai atsisveikinti, nes buvo girdėję, kad jis rytojaus dieną išvažiuoja; apspito jį ir daugiau mažylių, su kuriais važinėjosi nuo kalnelio ir kuriems padėdavo mokykloje; žinoma, atsisveikinant buvo nulieta ir ašarų. Paskutinis priėjo mokytojas, tylėdamas padavė jam ir tėvams ranką ir liepė eiti, jis pasivysiąs. Vėl visi keturi bus drauge šį paskutinį vakarą. Kelyje dar daug kas atsisveikino su Eivinu ir palinkėjo jam laimės, o kol parėjo į trobą, tarpusavyje jie nesikalbėjo.

Mokytojas bandė pralinksminti kitus, bet dabar, artėjant atsisveikinimo valandai, visi trys su baime galvojo, kaip jie galės nesimatyti porą metų, nes iki šiol dar nebuvo atsiskyrę nė vienos dienos, tik niekas to nenorėjo parodyti. Juo toliau, juo Eivinas darėsi niūresnis, todėl išėjo lauk nusiraminti.

Temo, keistai šlamėjo vėjas, Eivinas stabtelėjo prie durų ir ėmė žiūrėti aukštyn. Tada nuo kalno viršaus išgirdo savo vardą, pasakytą labai tyliai, bet apsirikti negalėjo, nes jį pakartojo du kartus. Geriau įsižiūrėjo ir pamatė tarp medžių klūpančią mergaitę ir žiūrinčią žemyn.

— Kas ten? — paklausė jis.

— Girdėjau, kad tu išvažiuoji,— tyliai tarė ji,— dėl to atėjau atsisveikinti, nes tu neateini pas mane.

— Mieloji, ar tai tu, Marita! Aš tuoj atlipsiu pas tave.

— Ne, nereikia; aš ir taip tavęs ilgai laukiau; niekas nežino, kur aš, man reikia skubėti namo.

— Kaip gerai, kad tu atėjai,— pasakė jis.

— Man būtų buvę labai sunku, jei tu šitaip būtum išvažiavęs, Eivinai; juk mudu pažįstami nuo pat mažens.

— Taip.

— O dabar pusę metų nesikalbėjom.

— Tikrai.

— Ir taip keistai atsiskyrėm tą kartą.

— Taip. Aš vis dėlto atlipsiu pas tave.

— Oi ne, nereikia! Tik pasakyk man: juk tu nepyksti ant manęs?

— Mieloji, kaip tu gali taip galvoti?

— Tada sudie, Eivinai, ir ačiū už visa, ką gražaus mudu drauge patyrėme!

— Ar tu jau eini, Marita?

— Taip, man jau reikia eiti, namiškiai pasiges.

— Marita, Marita!

— Ne, Eivinai, ilgiau aš negaliu čia būti. Sudie!

— Sudie!

Po to Eivinas vaikščiojo kaip sapne, klausiamas atsakinėjo nerūpestingai; tėvai manė, kad tikriausiai jis toks prieš kelionę, bet kai vakare atėjo mokytojas atsisveikinti, Eivinas kiek atsipeikėjo, o mokytojas jam kažką įbruko į ranką, ir tik vėliau jis pamatė, kad tai penkių talerių banknotas. Paskui, atsigulęs, Eivinas galvojo ne apie kelionę, o tik apie žodžius, kuriuos išgirdo nuo kalno viršaus. Senelis neleisdavo jai mažai prieiti prie pakriūtės, nes bijojo, kad nenukristų. Gal vis dėlto ji nulips žemyn!

AŠTUNTAS SKYRIUS

„Brangūs Tėveliai!

Dabar mums daug daugiau reikia mokytis, bet aš jau pasivijau kitus, užtat nėra labai sunku. Daug ką pakeisiu tėtės ūkyje, kai grįšiu namo, nes ten daug kas negerai, ir keista, kaip mes vertėmės. Bet aš viską sutvarkysiu, nes daug ko išmokau. Norėčiau rasti tokią vietą, kur galėčiau pritaikyti savo žinias; dėl to, kai baigsiu mokslą, pasiieškosiu didelio ūkio. Čia sako, kad Junas Hatlenas nėra toks gabus, kaip

namie žmonės mano, bet jis turi savo ūkį, ir kitiems nėra ko kištis. Daugelis, baigę mūsų mokyklą, gauna labai didelę algą; jiems gerai moka, nes mūsų mokykla yra geriausia žemės ūkio mokykla. Kai kas sako, kad gretimoj apskrity esanti geresnė, bet tai netiesa. Mes mokomės dviejų dalykų: teorijos ir praktikos, geriausia, kai juos abu sujungi, vienas be kito maža duoda naudos, bet vis dėlto svarbiausia yra praktika. Teorija moko darbo pagrindų, o praktika parodo, kaip tą darbą padaryti, sakysim, nusausinti pelkę. Juk daugelis žino, kaip reikia tą padaryti, o vis dėlto padaro negerai, nes nemoka. O kai kas ir moka, bet vis tiek nusausina blogai, nes pelkių yra visokių rūšių. Mes mokomės ir teorijos, ir praktikos. Mūsų direktorius toks sumanus, kad jam niekas negali prilygti. Paskutiniame žemės ūkio kongrese skaitė dvi paskaitas, o kitų mokyklų direktoriai tik po vieną, ir ką jis pasako, visi su juo sutinka. O ankstesniame kongrese mūsų direktorius nedalyvavo, dėl to ten ir buvo kalbami vieni niekai. Žemės matavimą mums dėsto leitenantas, jį direktorius priėmė dėl to, kad labai gabus; kitose mokyklose leitenantų nėra. Bet mūsiškis toks sumanus, kad leitenantų mokykloje buvo iš visų geriausias.

Mokytojas klausė, ar aš einu į bažnyčią. Be abejo, einu, dabar pas pastorių atvažiavo kapelionas, jis sako tokius pamokslus, kad visi žmonės bažnyčioje dreba, bet jo klausyti tikras malonumas. Jis šalininkas naujos religijos, kuri dabar paplitusi Kristianijoje; žmonėms atrodo, kad jis per griežtas, bet juo geriau.

Dabar pradėjome mokytis istorijos, anksčiau nesimokėme, labai įdomu sužinoti, kas dedasi visame pasaulyje, o ypač pas mus. Mes visada laimėdavome, išskyrus tokius atvejus, kai mūsų būdavo mažiau. Dabar esame laisvi, nė viena tauta nėra tokia laisva, be Amerikos, bet ten žmonės nelabai laimingi. Ir savo laisvę mes turime mylėti labiau už viską.

Šį kartą baigsiu, nes labai daug prirašiau. Mokytojas tikriausiai skaitys laišką ir, kai už jus rašys atsakymą, tegu papasakoja, kas nauja girdėti, nes nieko nerašė. Sveikinu jus daug kartų.

Jūsų mylintis sūnus

E. Turesenas"

„Brangūs Tėveliai!

Turiu jums pranešti, kad pas mus buvo egzaminai, ir iš daugelio dalykų aš gavau „labai gerai", iš rašomojo ir žemės matavimo „gerai" ir tik iš gimtosios kalbos „patenkinamai". Taip atsitiko todėl, pasak

direktoriaus, kad aš per mažai skaičiau, ir jis man padovanojo kelias Ulės Vigo knygas, kurios man labai patinka, nes aš viską suprantu. Direktorius man labai geras, visokių dalykų pasakoja. Girdi, palyginus su užsieniu, pas mus viskas labai smulku; patys mes nieko neišmanom, o mokomės iš Škotijos ir Šveicarijos, sodininkystės mokomės iš Olandijos. Daug kas važiuoja į tas šalis, Švedija irgi toliau už mus pažengusi, ten direktorius pats yra buvęs. Aš jau beveik metai čia mokausi ir, rodos, daug išmokau, bet kai pasiklausau, kiek reikia mokėti per egzaminus, ir pagalvoju, kad ir tada dar negalima lygintis su užsieniu, man darosi liūdna. Ir žemė Norvegijoje kur kas blogesnė negu užsienyje, ji neatsilygina mums už tą triūsą, kurį į ją įdedame. Be to, mūsų žmonės nenori mokytis iš kitų. O jei ir norėtų, ir žemė būtų geresnė, juk jie neturi pinigų geriau ūkininkauti. Keista, kaip tas mūsų ūkis dar laikosi.

Aš dabar paskutinėje klasėje, ir kol baigsiu, praeis dar metai. Kone visi draugai išvažinėjo, ir aš ilgiuosi namų. Man rodos, kad aš čia vienų vienas, bet tik keista, kai taip ilgai nematai namų. Kažkada galvojau mokytis labai uoliai, bet nelabai sekasi.

Ką aš veiksiu baigęs mokyklą? Pirmiausia, žinoma, parvažiuosiu namo, paskui ką nors pasiieškosiu, tik nelabai toli.

Likite sveiki, brangūs Tėveliai! Kas klaus apie mane, visiems įduokite linkėjimų, pasakykit, kad man čia gerai, tik pasiilgau namų.

Jūsų mylintis sūnus

Eivinas Turesenas Plasenas“

„Brangus Mokytojau!

Norėčiau paprašyti tave, kad atiduotum, kam reikia, tą antrąjį laišką, tik niekam nesakyk apie jį. Jei negalėsi, sudegink.

Eivinas Turesenas Plasenas“

„Gerbiamai panelei Maritai Nuristuen, Knuto dukteriai, Aukštutinis Heidegordenas.

Turbūt labai stebiesi gavusi iš manęs laišką, bet nesistebėk, nes aš tik noriu paklausti, kaip tu gyveni. Dėl to kaip galėdama greičiau smulkiai papasakok. O aš turiu pasakyti, kad mokslą baigsiu po metų.

Tave gerbiąs

Eivinas Plasenas“

„Ponui Eivinui Plasenui, Žemės ūkio mokykla!

Tavo laišką tikrai gavau iš mokytojo ir rašau atsakymą, nes tu prašei. Tik rašydama bijau, nes tu dabar labai mokytas; aš turiu laiškų knygelę, bet nė vienas netinka. Užtat pamėginsiu pati, o tu matysi, kas man išeis, tik niekam nerodyk mano laiško, nes tada aš tavim negalėsiu pasitikėti. Ir neslėpk niekur, nes radęs dar kas nors perskaitys, geriau sudegink, prižadėk man. Daug ką norėčiau tau parašyti, bet nedrįstu. Mūsų derlius šį rudenį labai geras, bulvės labai brangios, o mes jų Heidegordene turime pakankamai. Bet lokys šią vasarą dažnai puolė galvijus, Ulei Nedregordenui papjovė dvi karves, ir mūsų trobelninkui vieną apdraskė, turėjo pribaigti. Aš audžiu labai didelį audimą, panašų į škotišką medžiagą, sunkus darbas. Dar pasakysiu tau, kad vis esu namie, nors kai kas norėtų, kad būtų kitaip. Daugiau šį kartą neturiu ko rašyti, dėl to lik sveikas.

Marita, Knuto duktė

P. S. Perskaitęs būtinai sudegink šį laišką."

„Agronomui Eivinui Turesenui Plasenui!

Esu tau sakęs, Eivinai, kad tas, kuris nepamiršta dievo, yra turtingas. O dabar paklausyk mano patarimo: nežiūrėk į pasaulį su ilgesiu ir nepasitenkinimu, bet pasikliauk dievu ir neatverk savo širdies pagundoms, nes tada turėsi kitą dievą. Galiu tau pasakyti, kad tavo tėvas su motina sveiki, o man skauda koją, atsiliepė karas ir visos kitos to meto bėdos. Ką jaunas pasėji, tą senas nupjauni, o kai skausmai kankina ir dvasią, ir kūną, norisi skųstis. Bet senatve neverta skųstis, nes iš žaizdų teka išmintis, o kantrybė turi padėti mums būti ištvermingiems iki paskutinio atodūsio. Šiandien aš paėmiau plunksną dėl daugelio priežasčių, bet pirmiausia dėl Maritos; ji labai dievobaiminga mergaitė, tik lengvapėdė kaip elnias ir nepastovi. Ji labai norėtų ko vieno laikytis, bet neleidžia prigimtis; aš daug kartų esu pastebėjęs, kad dievas nuolaidus ir švelnus tokiems silpnadvasiams ir neleidžia jiems per daug kentėti, kad nesudužtų, nes ji labai trapi. Tavo laišką jai atidaviau, ir ji paslėpė jį nuo visų, pasilikusi tik širdyje. Ir jei dievas palaimins jus, aš būsiu patenkintas, nes ji tikras džiaugsmas jaunam žmogui — tas aiškiai matyti; be to, ji turi daug žemiškų turtų, taip pat ir dangiškų, nors ir yra nepastovi. Dievobaimingumas jos sieloje — kaip vanduo lėkštam tvenkiny — kol lyja, yra, o kai saulė pašildo, išdžiūsta.

Daugiau mano akys nevalioja parašyti; jos gerai mato toli, o kai žiūri į smulkius daiktus — ašaroja ir skauda. Galiausiai noriu tau pasakyti, Eivinai: kad ir ką svajotum ar dirbtum, niekada nepamiršk dievo, nes Šventam rašte pasakyta: „Geriau sauja ramybės, negu pilnos rieškučios vargo ir sielvarto" (Saliamono pamokslas 4, 6).

Tavo senas mokytojas

Bordas Andersenas Opdalas"

„Gerbiamai panelei Maritai, Knuto dukteriai, Heidegordene!

Ačiū tau už laišką, kurį perskaičiau ir sudeginau, kaip tu liepei. Tu daug ką rašai, tik ne tą, ko norėčiau, kad parašytum. Ir nedrįstu tau ką nors tikra parašyti, kol nežinau smulkiai, kaip tu gyveni. Iš mokytojo laiško taip pat nieko negali suprasti, jis giria tave ir sako, kad esi nepastovi. Tokia buvai ir anksčiau. Dabar nežinau, kuo tikėti, todėl parašyk; man bus neramu, kol negausiu tavo laiško. Aš dažnai prisimenu, kaip tu paskutinį vakarą atėjai ant kalno ir ką tu sakei. Daugiau šį kartą nieko nerašysiu, dėl to lik sveika.

Tave gerbiąs

Eivinas Plasenas"

„Ponui Eivinui Turesenui Plasenui!

Mokytojas atnešė man dar vieną tavo laišką, ir aš jį perskaičiau. Bet aš jo visai nesuprantu, turbūt todėl, kad esu nemokyta. Tu nori žinoti, kaip aš gyvenu? Esu gyva ir sveika, ir man nieko netrūksta. Turiu labai gerą apetitą, ypač man patinka pieniški valgiai, naktimis miegu, o kartais ir dieną. Šią žiemą daug šokau, nes daug buvo vakarėlių ir visi smagūs. Einu į bažnyčią, kai nėra per daug sniego, bet ši žiema buvo labai gili. Dabar žinai viską apie mane, o jei ne, neišmanau, ką tau patarti, tada parašyk man dar kartą.

Marita, Knuto duktė"

„Gerbiamai panelei Maritai, Knuto dukteriai, Heidegordene!

Tavo laišką gavau, bet atrodo, kad tu manęs nelaikai protingu. Gal tai ir yra tavo atsakymas — nežinau. Nedrįstu rašyti nieko, ką norėčiau parašyti, nes nepažįstu tavęs. Bet gal ir tu nepažįsti manęs.

Žinok, kad aš jau nebesu tas minkštas sūris, iš kurio sunkėsi vanduo, kai mačiau tave šokant su kitu. Daugelyje lentynų džiūvau nuo

to laiko. Ir nesu gauruotas šuo, kuris skliaudžia ausis ir bijo žmonių, kaip pats anksčiau darydavau. Dabar žiūriu kitom akim.

Tavo laiškas buvo juokais parašytas, bet tu juokauji ten, kur nedera juokauti: juk puikiai mane supranti ir žinai, kad aš klausiau ne juokais, nes paskutiniu metu nieko daugiau negaliu galvoti, tik apie tai, ko klausiau. Aš taip bijojau ir laukiau, o sulaukiau tik pokštų ir juokų. Lik sveika, Heidegordeno Marita, nenoriu daugiau į tave tiek žiūrėti kaip tada šokiuose. Valgyk gerai ir saldžiai miegok, pabaik savo naująjį audimą, bet pirmiausia nukask sniegą nuo bažnyčios durų.

Tave gerbiąs

Eivinas Turesenas Plasenas"

„Agronomui Eivinui Turesenui, Žemės ūkio mokykla!

Nors esu senas, silpnų akių, nors skauda dešinę koją, bet turiu nusileisti jaunystės veržlumui, nes ji visada išnaudoja mus, senius, kai pati negali išbristi iš bėdos. Ji gerinasi ir verkia, kol ištrūksta, o paskui bemat pabėga ir daugiau nenori klausytis.

Turiu galvoje Maritą; ji gražiausiais žodžiais prašė mane, kad drauge su ja parašyčiau tau, nes viena bijo. Aš skaičiau tavo laišką; ji manė, kad čia jai Junas Hatlenas ar koks kitas kvaišelis, o ne mokytojo Bordo auklėtinis, ir dabar pamatė. Vis dėlto esi per griežtas, nes kai kurios moterys juokauja, kad nepravirktų, ir neatskiri juoko nuo ašarų. Bet man patinka, kad tu rimtai žiūri į rimtus dalykus, nes šiaip negalėtum nė iš juokingų juoktis.

Iš visa ko matyti, kad judu patinkat vienas kitam. Ja aš dažnai abejojau, nes ji kaip vėjo gūsis, bet dabar žinau, kad ji vis dėlto atstūmė Juną Hatleną, ir už tai jos senelis baisiai supyko. Ji labai džiaugėsi gavusi iš tavęs žinią ir juokavo ne piktai, o iš džiaugsmo. Ji daug iškentėjo, ir svarbiausia, iškentėjo laukdama to, kuris jai patinka. O dabar tu pavarei ją kaip įkyrų vaiką.

Tai štai, ką aš norėjau tau papasakoti. Ir patariu vėl su ja susitaikyti, nes susipykti visada spėsi. Juk aš toks senas, kad pergyvenau tris kartas, ir žinau viską iš anksto.

Tėvas ir motina siunčia tau linkėjimų, jie laukia tavęs. Anksčiau tau to nerašiau nenorėdamas skaudinti širdies. Tu nepažįsti savo tėvo, nes jis kaip medis, kuris nesuvaitoja tol, kol jo nepakerta. Bet kada nors jį pažinsi ir nustebsi kaip žmogus, radęs paslėptą lobį. Jis visada

buvo prislėgtas ir tylus, bet tavo motina išvarė jam baimę iš širdies, ir dabar viskas gerai.

Mano akys jau blausiasi ir ranka nenori klausyti. Todėl aš pavedu tave tam, kurio akys budi ir kurio ranka niekada nepavargsta.

Bordas Andersenas Opdalas“

„Eivinui Plasenui!

Tu, matyt, supykai ant manęs, ir dėl to man labai skaudu. Aš taip negalvojau, o galvojau tik gera. Atsimenu, kad dažnai tau buvau ne tokia, kokia norėjau būti, todėl dabar rašau, bet tu niekam nerodyk mano laiško. Anksčiau aš turėjau viską, ko panorėdavau, ir nebuvau gera, o dabar daugiau manęs niekas nemyli, ir dėl to man labai skaudu. Junas Hatlenas sugalvojo apie mane pašaipią dainelę, ir visi vaikinai ją dainuoja; aš nebedrįstu nueiti į šokius. Seneliai irgi tą žino ir bara mane. O aš sėdžiu viena ir rašau, tik tu niekam nerodyk.

Tu daug mokeisi ir galėtum man patarti, bet esi toli. Aš dažnai nueinu pas tavo tėvus, mudvi kalbamės su motina ir labai susidraugavome, tik bijau jai ką nors sakyti, nes tu taip keistai rašai. Mokytojas vien juokiasi iš manęs, bet jis negirdėjo tos dainelės, nes niekas kaime nedrįsta dainuoti jam girdint. Dabar aš viena ir neturiu su kuo pasikalbėti; prisimenu, kai mes buvome maži, tu būdavai man labai geras ir visada vežiodavai savo rogutėmis. Norėčiau vėl būti maža.

Nedrįstu daugiau prašyti, kad man atsakytum, tikrai nedrįstu. Bet jeigu dar nors kartą atsakysi, Eivinai, to niekada neužmiršiu.

Marita, Knuto duktė

Mielasis, sudegink šį laišką; net nežinau, ar aš jį išsiųsiu.“

„Brangioji Marita!

Ačiū už laišką; tu jį parašei laiku. Dabar aš tau prisipažinsiu, Marita, kad taip myliu tave, jog vos galiu čia ilgiau iškęsti, o jei ir tu mane taip myli, tai Juno dainelė ir kitų pikti žodžiai mums tas pat kaip medžiui lapai. Gavęs tavo laišką, aš, rodos, pasidariau visai kitas žmogus, įgijau dvigubai daugiau jėgų ir ničnieko nebijau. Išsiuntęs aną laišką taip gailėjausi, kad vos nesusirgau. Paklausyk, kas buvo po to. Direktorius pasivedė mane į šalį ir paklausė, kas man darosi, galvojo, kad aš pervargau besimokydamas. Tada pasakė, kad kai baigsis mokymosi laikas, aš galėsiąs pasilikti dar vienerius metus ir padėti jam šį bei tą, o jis mane dar mokysiąs. Pagalvojau, kad darbas — vienintelis mano

džiaugsmas, užtat jam labai dėkojau; ir dabar nesigailiu, nors ilgiuosi tavęs, bet juo ilgiau čia išbūsiu, juo daugiau vilties, kad gausiu tave. Koks aš dabar laimingas, dirbu už tris ir niekada niekur nenusileisiu! Atsiųsiu tau knygą, kurią dabar skaitau; joje daug parašyta apie meilę. Vakare, kai visi miega, aš skaitau tą knygą ir dar kartą perskaitau tavo laišką. Ar pagalvojai kada apie mūsų susitikimą? Aš taip dažnai apie jį galvoju, pagalvok ir tu ir pamatysi, koks jis bus nuostabus. Aš esu laimingas ir todėl tiek daug prirašiau, o anksčiau man būdavo labai sunku; juk dabar galiu tau pasakyti visa, ką noriu, ir mano širdis džiaugiasi.

Duosiu paskaityti tau daug knygų, ir tu pamatysi, kiek nemalonumų tenka patirti tiems, kurie iš tikrųjų vienas kitą myli, ir jie sutinka verčiau numirti iš sielvarto, negu atsisakyti kits kito. Tokie ir mes būsim, ir su didžiausiu džiaugsmu. Praeis kone dveji metai, kol pasimatysim, o kol priklausysim vienas kitam — dar daugiau, bet po kiekvienos dienos liks vis mažiau laukti; ta mintim ir guosimės dirbdami savo darbą.

Kitame laiške aš dar daugiau parašysiu, o šįvakar jau neturiu popieriaus, be to, visi miega. Todėl eisiu gulti ir galvosiu apie tave, kol užmigsiu.

Tavo draugas
Eivinas Plasenas“

DEVINTAS SKYRIUS

Vieną vidurvasario šeštadienį Turė Plasenas yrėsi valtimi per fiordą pasitikti sūnaus, kuris grįžo baigęs žemės ūkio mokyklą. Motina, pasiprašiusi į pagalbą vieną moterį, jau prieš keletą dienų ėmė ruoštis, viskas buvo išsveista ir išplauta, kambarys, kuriame turėjo gyventi Eivinas, seniai sutvarkytas, pastatyta krosnis. Šiandien motina pabarstė jį šviežiais lapais, paklojo švariais skalbiniais lovą, supurino ir vis retkarčiais žvilgčiojo, ar dar nematyti parplaukiant valties. Viduje viskas buvo suruošta lyg šventei, bet vis dar trūko tai šio, tai to, arba muses reikėjo nuvaikyti, čia vėl atrodė, kad kambarys pilnas dulkių. O valties vis nebuvo matyti; motina pasirėmė ant palangės ir ėmė žiūrėti į tolį; staiga visai netoli, kelyje, išgirdo žingsnius ir pasuko galvą; tai buvo mokytojas, kuris iš lėto ėjo žemyn, pasiramsčiuodamas lazda, nes koją

jam vis skaudėjo. Išmintingos akys ramiai dairėsi aplinkui; jis sustojo, pailsėjo ir linktelėjo jai.

— Dar neparplaukė?

— Ne, tuoj tuoj turi parplaukti.

— Šiandien graži diena džiovinti šieną!

— Per karšta seniems žmonėms vaikščioti.

Mokytojas šypsodamasis pasižiūrėjo į ją:

— Ar jaunimas jau buvo čia šiandien?

— Buvo, bet vėl išėjo.

— Taip, taip, tikriausiai vakare kur nors susitiks.

— Tegu susitinka; Turė sakė, kad jo namuose jiems nedera matytis, kol seniai nedavė sutikimo.

— Teisybė, teisybė.

Po valandėlės motina šūktelėjo:

— Man rodos, kad jau parplaukia.

Mokytojas pasižiūrėjo į tolį.

— Taip, jie.

Motina pasitraukė nuo lango, o mokytojas įėjo į vidų. Čia jis truputį pailsėjo, atsigėrė, ir abu nuėjo į pakrantę, o valtis greitai plaukė, nes irklavo tėvas ir sūnus. Abudu buvo nusimetę švarkus, vanduo putojo nuo irklų, todėl valtis bemat priplaukė prie kranto. Eivinas pasuko galvą ir pamatė prieplaukoje motiną su mokytoju, tada padėjo irklus ir sušuko:

— Labas, mama! Labas, mokytojau!

— Balsas visai kaip suaugusio žmogaus! — tarė motina švytinčiu veidu.— Bet vis toks pat šviesiaplaukis,— pridūrė.

Mokytojas palaikė valtį, tėvas padėjo irklus, o Eivinas, iššokęs į krantą, padavė ranką pirma motinai, paskui mokytojui ir visą laiką juokėsi, ir visai ne pagal valstiečių įprotį vienu atsikvėpimu pradėjo tuoj pasakoti apie egzaminus, apie kelionę, apie mokslą ir gerą direktoriaus pasiūlymą; klausinėjo apie javus, apie pažįstamus, tik vienos neminėjo; tėvas buvo bekraunąs iš valties daiktus, bet taip pat norėjo pasiklausyti, dėl to nusprendė viską palikti ir nuėjo drauge. Ėjo link namų, Eivinas juokėsi ir pasakojo, motina irgi juokėsi, nežinodama, ką pasakyti. Mokytojas iš lėto žengė šalimais ir žiūrėjo į Eiviną protingomis akimis, tėvas sekė truputį atsilikęs. Šitaip parėjo namo. Eivinas džiaugėsi viskuo, ką tik matė, pirmiausia, kad naujai nudažyta troba, kad malūnas padidintas, kad trobos langai didesni ir įstiklinti ne žaliu, o baltu stiklu. Kai įėjo į vidų, visi daiktai jam atrodė nepaprastai smul-

kūs, ne tokie, kokius jis atsiminė, bet labai malonūs. Laikrodis kvaksėjo kaip riebi višta, kėdės buvo drožinėtos,— rodos, visi norėjo prašnekti, kiekvieną puodelį ant padengto stalo pažinojo, naujai nubaltinta krosnis tartum sveikino jį; sienos buvo iškaišytos kvepiančiomis šakelėmis, asla pabarstyta kadugiais, viskas atrodė iškilminga. Susėdo valgyti, bet nebuvo kada daug valgyti, nes Eivinas be paliovos kalbėjo. Visi žiūrėjo į jį kiek ramiau, stebėjo, ar labai pasikeitęs, nes visas buvo naujas, net mėlyna eilutė. O Eivinas pasakojo kažkokią ilgą istoriją apie vieną draugą, ir kai galiausiai baigęs stabtelėjo, tėvas tarė:

— Aš beveik nieko nesuprantu, ką tu sakai, vaikeli, tu kalbi baisiai greitai.

Visi prapliupo juoktis, Eivinas taip pat; jis puikiai suprato, kad tai tiesa, bet lėčiau kalbėti negalėjo. Tačiau viskas, ką nauja pamatė ir išmoko, taip pavergė protą ir vaizduotę ir taip išmušė iš vėžių, jog tos jėgos, kurios ilgai snaudė, dabar pabudo, galvoje sukosi daugybė minčių. Paskui jie pastebėjo, kad skubėdamas jis po kelis kartus kartodavo vieną ar kitą žodį, tarsi klupdamas ant jų. Kartais pasidarydavo juokinga, juokdavosi ir jis pats, bet paskui užmiršdavo. Mokytojas ir tėvas žiūrėjo į Eiviną ir galvojo, ar jis nepamiršo, ką dar turi padaryti, bet jis viską atsiminė, atsiminė, jog reikia iškraustyti valtį, atraišiojo ryšulius ir susikabino drabužius, parodė knygas, laikrodį, visa, ką nauja įsigijo, ir motina pripažino, kad viskas labai tvarkingai užlaikoma. Savo mažu kambarėliu Eivinas labai džiaugėsi; jis pasakė, jog pirmiausia norįs pabūti namie, padėti suvalyti šieną ir paskaityti. Ką veiks toliau, dar nežinojo, bet tas jam visai nerūpėjo. Eivinas dabar labai gerai ir greitai reiškė savo mintis ir jausmus, kuriuos tiek metų stengėsi tvardyti. O mokytojas pajaunėjo dešimčia metų.

— Labai daug ko mes su juo pasiekėme,— laimingas tarė jis, susiruošęs eiti namo.

Kaip paprastai palydėjusi mokytoją ligi durų, motina sugrįžo ir pasišaukė Eiviną į jo kambarėlį.

— Tavęs lauks devintą valandą,— pašnibždėjo ji.

— Kur?

— Ant kalno.

Eivinas pasižiūrėjo į laikrodį, baigėsi devinta. Troboje jis negalėjo laukti, todėl išėjo, užsilipo ant kalno ir sustojęs apsidairė. Tiesiai apačioje buvo trobos stogas; krūmai ant jo buvo paaugę, visi medeliai kalne didesni, ir jis kiekvieną pažino. Eivinas pasižiūrėjo į kelią, kuris ėjo išilgai kalno; už jo stūksojo miškas. Kelias buvo pilkas ir niūrus,

o miškas margavo nuo įvairiausių lapų, medžiai aukšti ir tiesūs, mažame užutekyje, nuleidęs bures, stovėjo laivas, prikrautas lentų, ir laukė vėjo. Eivinas žiūrėjo į užutekį, kuriuo buvo išplaukęs ir vėl sugrįžo; vanduo ramiai žvilgėjo, keli vandens paukščiai skraidė virš jo, bet neklykavo — buvo vėlus metas. Tėvas parėjo iš malūno, sustojo prie namo ir apsižvalgė kaip sūnus, paskui nuėjo į pakrantę pririšti nakčiai valties. Motina pasirodė iš kitos namo pusės, nes buvo nuėjusi į virtuvę; paskui, eidama per kiemą į vištidę ir niūniuodama kažką, pasižiūrėjo aukštyn į kalną. Eivinas atsisėdo laukti; jaunuolynas aplinkui buvo tankus, dėl to negalėjo toli matyti, tik klausėsi mažiausio šnaresio. Iš pradžių jį apgavo purptelėjęs paukštis, paskui voveraitė, liuoktelėjusi iš vieno medžio į kitą. Pagaliau kažkur toliau trakštelėjo šakelė, paskui nutilo ir vėl trakštelėjo; Eivinas atsikėlė, širdis daužėsi, kraujas mušė į galvą; tada visai arti sušlamėjo krūmai, bet išlindo tik didelis gauruotas šuo, kuris, pamatęs Eiviną, sustojo ant trijų kojų ir nejudėjo. Tai buvo Aukštutinio Heidegordeno šuo; netoliese vėl trakštelėjo šakelė, šuo atsisuko ir pavizgino uodegą; dabar pasirodė Marita.

Jos sijonas užkliuvo už krūmo, ji pasisuko atsikabinti ir paliko taip bestovinti. Marita buvo vienplaukė, susišukavusi aukštyn, taip mergaitės paprastai vaikščiodavo šiokiadieniais. Suknelė iš prastos languotos medžiagos, be rankovių, o apykaklaitė drobinė, atlapa; ji pabėgo nuo darbo tiesiai iš lauko ir nespėjo pasipuošti. Marita žiūrėjo pakreipusi galvą į šoną ir šypsojosi, sužvilgo balti dantys, blykstelėjo akys po primerktais vokais; ji pastovėjo truputį, vaduodama sijoną, paskui priėjo artyn, sulig kiekvienu žingsniu vis labiau rausdama. Eivinas pasitiko ją ir abiem rankom suėmė jos ranką. Marita žiūrėjo žemyn, taip jie ir paliko bestovį.

— Ačiū tau už laiškus.

Tai buvo pirmi Eivino žodžiai, ir kai Marita, dirstelėjusi į jį, nusijuokė, jis suprato, kad tai šelmiškiausias trolis, kokį tik galima sutikti miške, bet jis buvo jos pakerėtas, ir ji ne mažiau.

— Koks tu didelis užaugai! — tarė mergaitė, bet galvojo ką kita.

Marita vis daugiau į jį žiūrėjo ir vis labiau juokėsi, Eivinas taip pat juokėsi, bet nė vienas nieko nesakė. Šuo, atsitūpęs ant kalno krašto, žiūrėjo žemyn į sodybą; Turė nuo pakrantės pastebėjo tą šuns galvą, bet niekaip negalėjo suprasti, kas ten kyšo.

Eivinas galiausiai paleido Maritos ranką ir iš lėto prašneko. O netrukus jis taip ėmė čiauškėti, kad Marita net pradėjo juoktis.

— Dabar matai, koks aš linksmas, iš tikrųjų linksmas. Kai mu-

du susitaikėme, manyje, rodos, kokia užtvanka prasiveržė, matai.

Marita juokėsi. Paskui tarė:

— Visus tavo laiškus aš moku beveik atmintinai.

— O aš tavo! Bet tu labai trumpus rašei.

— Užtat, kad tu visą laiką norėjai ilgų.

— O kai norėjau apie vieną dalyką daugiau sužinoti, tu išsisukai.

— Aš geriausiai atrodau, kai matyti tik mano uodega,— pasakė laumė.

— Bet taip yra; tu man niekada neparašei, kaip atsikratei Juno Hatleno?

— Juokiausi.

— Kaip?

— Juokiausi. Argi tu nežinai, kaip žmonės juokiasi?

— Juoktis aš taip pat moku!

— Parodyk!

— Kur tai matyta! Reikia turėti iš ko juoktis.

— Kai aš linksma, man nereikia.

— Ar tu dabar linksma, Marita?

— Argi aš *juokiuosi?*

— Žinoma, juokiesi!

Jis pagavo abi jos rankas ir ėmė pliauškinti žiūrėdamas į ją. Staiga šuo suurzgė, paskui pašiaušė nugarą ir ėmė loti kažką žemai, jis vis labiau ir labiau pyko ir galiausiai visai įniršo. Marita išsigandusi atšoko atgal, o Eivinas priėjo prie pat kalno krašto ir pasižiūrėjo žemyn. Šuo lojo tėvą, kuris stovėjo pakalnėje susikišęs rankas į kišenes ir žiūrėjo aukštyn į šunį.

— Ar ir tu ten? Koks ten kvailas šuo prie tavęs?

— Jis iš Heidegordeno,— truputį sumišęs atsakė Eivinas.

— Kurių velnių jis čia atbėgo?

Motina, žiūrėjusi pro virtuvės langą, išgirdo triukšmą, išėjo ir viską suprato, tada nusišypsojusi tarė:

— Ko taip stebėtis, tas šuo čia kasdien atbėga.

— Turbūt baisiai piktas.

— Kai paglostai, tuoj nurimsta,— tarė Eivinas ir paglostė šunį; šis nustojo loti, bet tebeurzgė.

Tėvas patikėjęs nuėjo, ir porelė liko išgelbėta.

— Šį kartą laimingai baigėsi,— pasakė Marita, kai jie vėl suėjo artyn.

— Ar tu manai, kad kitą kartą bus blogiau?

— Aš žinau vieną žmogų, kuris mus seks.
— Tavo senelis?
— Taip.
— Bet jis mums nieko nepadarys!
— Niekada jis mūsų neišskirs.
— Ar tu prižadi?
— Prižadu, Eivinai.
— Kokia tu graži, Marita!
— Taip pasakė lapė varnai ir gavo sūrį.
— Žinok, kad ir aš noriu sūrio.
— Bet tu jo negausi.
— Tada pats pasiimsiu.
Tačiau Marita pasuko galvą, ir Eivinas jos nepasiekė.
— Eivinai, norėčiau tau kai ką pasakyti! — ji žvilgtelėjo į jį.
— Ką?
— Tu labai negeras!
— Bet tu vis tiek duosi man sūrio.
— Ne, neduosiu.
Ir ji vėl nusisuko.
— Man jau laikas eiti, Eivinai.
— Aš tave palydėsiu.
— Bet tik per mišką, kad senelis nepamatytų.
— Gerai, ne toliau. Bet, mieloji, kodėl tu bėgi?
— Mums negalima eiti drauge.
— Tai koks tada lydėjimas!
— Dėl to pasivyk!
Marita ėmė bėgti, o Eivinas vytis, bet ji greitai užkliuvo, ir jis ją pagavo.
— Ar aš tave pagausiu visai, Marita?
Jis apkabino ją per liemenį.
— Aš manau,— tyliai tarė Marita ir nusijuokė, bet tuoj paraudo ir surimtėjo. „Dabar tikrai",— pagalvojo jis ir norėjo ją pabučiuoti, bet ji palenkė galvą ir, išnirusi pro jo ranką, juokdamasi nubėgo. Miško pakraštyje sustojo.
— Kada vėl susitiksim? — pakuždėjo.
— Rytoj, rytoj! — pašnibždomis atsakė jis.
— Gerai, rytoj! Sudie! — ir ji nubėgo.
— Marita!
Ji stabtelėjo.

— Kaip gerai, kad mudu pirmą kartą susitikome čia ant kalno.

— Tikrai.

Ir vėl nubėgo.

Eivinas ilgai žiūrėjo į ją, šuo lodamas bėgo pirma, o ji iš paskos, tildydama jį. Eivinas apsisuko, švystelėjo aukštyn kepurę, pagavo ir vėl švystelėjo. „Man rodos, kad dabar aš jau darausi linksmas“,— pasakė vaikinas ir nuėjo namo dainuodamas.

DEŠIMTAS SKYRIUS

Vieną vasaros popietę, kai motina su merga grėbė šieną, o tėvas su Eivinu gabeno į daržinę, nuo kalno tiesiai per lauką atbėgo basas, vienplaukis berniukas ir padavė Eivinui laiškelį.

— Gerai bėgi! — tarė Eivinas.

— Už tai man užmokėta,— atsakė berniukas.

Paklaustas, ar reikia atsakymo, jis pasakė, kad ne, ir vėl nubėgo atgal prieš kalną, nes kažkas einąs paskui jį keliu.

Eivinas šiaip taip atskleidė laiškelį, kuris buvo kruopščiai sulankstytas ir užklijuotas, čia buvo parašyta:

„Jis ateina pas tave, tik labai lėtai. Bėk į mišką ir pasislėpk!
Ta, kurią pažįsti“

„Kaipgi aš pasislėpsiu“,— pagalvojo Eivinas ir atkakliai pasižiūrėjo į kalną. Netrukus ten, aukštai, pasirodė senukas, jis pailsėdavo, paeidavo truputį ir vėl ilsėdavosi; Turė su žmona irgi pastebėjo ir ėmė žiūrėti. Tėvas tuoj pradėjo šypsotis, o motina net nubalo.

— Pažįsti?

— Kurgi nepažinsi.

Tėvas su sūnum vėl ėmė nešioti šieną, bet Eivinas vis stengėsi nesitraukti nuo tėvo. Senis pamažu žingsniavo artyn lyg audros debesis iš vakarų. Jis buvo labai aukštas ir dar tvirtas, bet turėjo skaudamas kojas ir vos ne vos pakrutėjo remdamasis lazda. Netrukus senis priėjo visai arti ir buvo gerai matyti; jis stabtelėjo, nusiėmė kepurę ir nusišluostė skepetaite prakaitą. Buvo kone visai nuplikęs, apskrito, raukšlėto veido, mažyčių, dygių akučių, su vešliais antakiais ir visais dantimis burnoje. Kai kalbėdavo, jo šiurkštus, šaižus balsas, rodos, šokinėjo per žvyrą ir akmenis, o ypač su pasitenkinimu

jis tardavo *r*, ilgai nutęsdamas ir smarkiai pakeldamas balsą. Jauną jį visi atsiminė kaip linksmą, bet karšto būdo vyrą, o senatvėje nuo daugybės nesėkmių pasidarė irzlus ir priekabingas.

Turė su sūnumi daug kartų išvaikščiojo pievą, kol Ulė ėjo; abu suprato, jog senis ne su geru ateina, dėl to baisiai buvo juokinga, kad jis taip ilgai negali pasiekti tikslo. Jie dėjosi labai rimti, kalbėjosi patyliukais, bet, niekaip nesulaukdami senio, negalėjo iškęsti nesijuokę. Vienas atsitiktinis žodis tokiu atveju gali prajuokinti, o ypač jeigu bijai juoktis. Kai senis buvo vos už kelių žingsnių, bet vis dar niekaip negalėjo prieiti, Eivinas tyliai pašnibždėjo tėvui:

— Turbūt sunkią naštą tempia žmogelis,— ir daugiau nevaliojo pasakyti.

— Tu, matyt, visai pakvaišai,— sušnibždėjo tėvas, nors pats netvėrė juoku.

— Hm, hm! — ėmė krenkšti Ulė.

— Taisosi gerklę,— pašnibždėjo Turė.

Eivinas parklupo prie kūgio, įkišo galvą į šieną ir ėmė kvatoti. Tėvas taip pat pasilenkė.

— Eime į daržinę,— sušnibždėjo ir, pasiėmęs glėbį šieno, nuskubėjo; Eivinas taip pat pasigriebė kuokštą, nulėkė iš paskos ir, raitydamasis iš juoko, parpuolė ant aslos. Tėvas buvo rimtas žmogus, bet jeigu kada pradėdavo juoktis, kikendavo iš pradžių tyliai, paskui vis smarkiau, juokas virsdavo pliūpsniais, kol pagaliau susiliedavo į vieną ilgą cypimą, viena juoko banga užliedavo kitą, pasikeisdamos su giliais atodūsiais. Dabar kaip tik jam užėjo toks juokas, sūnus gulėjo ant aslos, tėvas stovėjo šalia, ir abu taip juokėsi, kad daržinė skambėjo. Kartais juos ištikdavo tokie juoko priepuoliai, bet šis, pasak tėvo, prasidėjo ne laiku. Pagaliau jie nebežinojo, ką daryti, nes senis tikriausiai jau buvo kieme.

— Aš neisiu lauk,— pasakė tėvas,— neturiu ko su juo kalbėti.

— Tada ir aš neisiu,— atsakė Eivinas.

— Hm, hm,— pasigirdo visai prie pat daržinės.

Tėvas subarė vaikiną:

— Eik greičiau lauk!

— Gerai, bet tu eik pirmas!

— Nešdinkis, sakau!

— Eik pirmas!

Jie nupurtė vienas kitą ir labai rimti išėjo laukan. Kieme prie virtuvės durų stovėjo Ulė ir kažką galvojo; kepurę jis buvo pasiėmęs

į tą ranką, kuria laikė lazdą, o kita šluostėsi skarele prakaitą nuo plikės, drauge perbraukdamas per retus plaukus ant pakaušio ir aplink ausis, kurie susišiaušę styrojo lyg plunksnos. Eivinas užlindo už tėvo, ir šis turėjo stovėti ramiai; norėdamas kaip nors išbristi iš tos keblios padėties, Turė labai rimtai paklausė:

— Argi tokiam amžiuj nesunku pajudėti iš namų?

Ulė apsisuko, dėbtelėjo į jį ir, užsidėjęs kepurę, atsakė:

— Nieko nepadarysi, kai reikia.

— Turbūt pavargai, gal eisi į vidų?

— Galiu ir čia pailsėti; ilgai nebūsiu.

Motina pravėrė virtuvės duris, tarp jos ir Turės stovėjo senasis Ulė su užsmukusia ant akių kepure, nes kai galva nupliko, kepurė jam pasidarė per didelė. Kad geriau matytų, jis užversdavo galvą aukštyn, lazdą laikė dešinėje rankoje, kaire įsiremdavo į šoną, jeigu nemosuodavo, o visas mosavimas būdavo, kai atkišdavo ranką į priekį ir laikydavo, tarsi saugodamas savo orumą.

— Ar ten sūnus už tavęs užlindęs? — prašneko jis žvitriu balsu.

— Sako, kad sūnus.

— Ir Eivinas vardu, ar ne?

— Teisybė, jo vardas Eivinas.

— Ar jis mokėsi toje žemės ūkio mokykloje pietuose?

— Iš tikrųjų.

— Taigi mano anūkė, dukters duktė Marita, paskutiniu laiku visai iš proto išsikraustė.

— Gaila.

— Nenori tekėti.

— Argi?

— Tiek ūkininkaičių peršasi, o ji nė už vieno neina.

— Šit kaip?

— Jis dėl to kaltas, kur už tavęs stovi.

— Šit kaip?

— Jis jai susuko galvą, ana jis, tavo sūnus, Eivinas.

— Kad jį šimtas!

— Matai, man nepatinka, jei kas pavagia mano arklius, paleistus ganytis į kalnus, nepatinka, jei kas vagia mano dukteris, kurias išleidžiu pasišokti, nepatinka.

— Žinoma.

— Aš negaliu sekioti iš paskos, esu senas, neišsaugosiu.

— Be abejo, be abejo!

— Matai, visur turi būti tvarka, vienur krauni malkas, kitur dedi kirvį, dar kitur peilį, vienur sušluoji, kitur išmeti šiukšles, ne po durimis, bet kur į kampą, tik tenai ir niekur daugiau. Vadinasi, jeigu aš jai sakau: ne šitas, o tas, tai ir bus ne šitas, o tas!

— Aišku.

— Bet kur tau, treji metai, kaip ji sako „ne“, ir treji metai mūsų namuose nėra santaikos. Prastai, o dėl to kaltas jis, ir noriu jam pasakyti, kad ir tu, jo tėvas, girdėtum: nieko iš to neišeis, tegu liaujasi.

— Taigi, taigi.

Ulė nutilęs pasižiūrėjo į Turę, tada paklausė:

— Ko taip trumpai atsakinėji?

— Ir dešra ne ilgesnė.

Eivinas turėjo nusijuokti, nors nebuvo nusiteikęs. Bet drąsiam žmogui dažnai baimė stovi ant juoko slenksčio, taip ir Eivinas nuo jo nusprūdo.

— Ko juokiesi? — trumpai ir griežtai paklausė Ulė.

— Ar aš?

— Ar tu iš manęs juokiesi?

— Gink dieve!

Bet toks atsakymas Eivinui pačiam pasirodė juokingas. Ulė pamatė tą ir visai įtūžo. Turė su Eivinu, stengdamiesi atrodyti kuo rimčiausiai, prašė jį užeiti į vidų, bet trejų metų pyktis turėjo išsilieti, ir jo nebuvo galima sustabdyti.

— Negalvok, kad paliksi mane už kvailą,— pradėjo jis,— aš turiu teisę, aš rūpinuosi anūkės laime, kaip išmanau, ir kokio šunėko juokas manęs nenugąsdins. Ne dėl to augini mergaitę, kad atiduotum į pirmo pasitaikiusio trobelninko rankas, kuris mielai ją priims, ir ne dėl to keturiasdešimt metų rūpinausi ūkiu, kad paleisčiau viską pirmajam, apmulkinusiam mergaitę. Mano duktė tol šiaušėsi ir spyriojosi, kol pagaliau ištekėjo už valkatos, o tas pragėrė ir ją, ir save, ir aš turėjau paimti vaiką ir apmokėti skolas; bet tegu mane velniai griebia, jeigu leisiu, kad anūkei šitaip atsitiktų, įsidėmėk. Ir turiu tau pasakyti, kad aš nebūsiu Heidegordeno Ulė Nuristuenas, jeigu tai neteisybė, kad pastorius greičiau paskelbs iš sakyklos Nurdalio miškinių negu Maritos ir tavo, kvaily, vestuves! O gal vis dar baidysi dorus jaunikius iš mano sodybos? Tik pamėgink ateiti, tada taip nusirisi nuo kalno, kad gaurai dulkės. Šaipūne tu! Manai, nežinau, ką tu galvoji, tu ir ji. Aha, galvojat, kad senis Ulė Nuristuenas tuoj atsuks kojas į duris, ir jūs nudrošit prie altoriaus. Ne, išgyvenau

šešiasdešimt šešerius metus ir tau parodysiu, vaike, kad gyvensiu dar tiek, kol jus abu sukata suries! Dėl manęs šlaistykis nors dieną ir naktį aplink mano namus, bet tu jos nė pėdų nematysi, aš ją išvešiu iš kaimo, išvešiu ten, kur jai nebus jokio pavojaus, galėsi čia plasnoti sparnais kaip kėkštas ir vesti lietų ar šiaurės vėją. Daugiau aš su tavim nekalbu, ir tu, tėvai, žinai mano nuomonę, ir jei trokšti jam gero, tegu jis savo vandenis pasuka, kur tik nori, bet ne per mano žemę.

Senis apsisuko ir, bambėdamas sau po nosim, nucipeno tankiais mažais žingsniukais, dešinę koją pakeldamas truputį aukščiau negu kairę.

Tie, kur pasiliko, iškart surimtėjo, piktas įspėjimas nustelbė jų pokštus ir juoką, ir namai valandėlę atrodė tušti, kaip užkerėti. Motina, kuri pro virtuvės duris viską girdėjo, susirūpinusi, kone apsiašarojusi, pasižiūrėjo į Eiviną ir, nenorėdama dar labiau jo nuliūdinti, nepasakė nė žodžio. Kai visi tylėdami suėjo į vidų, tėvas atsisėdo prie lango ir labai rimta mina ėmė žiūrėti į einantį Ulę. Eivinas nenuleido akių nuo tėvo veido — jis žinojo, kad pirmieji tėvo žodžiai nuspręs juodviejų su Marita likimą. Jeigu Turė pasakys „ne“, kaip ir Ulė, tada beveik nebus jokios vilties. Eivino mintys skriejo nuo vienos kliūties prie kitos: vieną akimirką jis matė tik skurdą, paniekinimą, nepasitikėjimą ir įžeistą garbę ir nerado atramos, kuri būtų padėjusi atsispirti. Jo nerimas dar labiau padidėjo, kai pamatė, jog motina pastovėjo nusitvėrusi virtuvės durų rankeną ir, lyg neturėdama drąsos išklausyti tėvo sprendimo, tyliai išėjo. Eivinas žiūrėjo įsmeigęs akis į tėvą, kuris, rodos, nepastebėjo jo žvilgsnio; sūnus nesiryžo prašnekti pirmas, nes tėvas turėjo viską kaip reikiant apgalvoti. Ir kaip tik tuo metu, kai jo širdį buvo visiškai sukausčiusi baimė, jis vėl atgavo savitvardą. „Niekas daugiau, be dievo, negali mūsų išskirti,— pagalvojo jis, žiūrėdamas į surauktus tėvo antakius,— tuoj viskas paaiškės“. Turė sunkiai atsiduso, atsikėlė, apsidairė ir, sutikęs sūnaus žvilgsnį, ilgai žiūrėjo į jį.

— Aš norėčiau, kad tu jos atsisakytum, nes reikės arba nusižeminti ir prašyti, arba grasinti. O jei tau bus sunku ją užmiršti, pasakyk man, gal aš tau galėsiu padėti.

Jis sugrįžo prie savo darbo, ir sūnus nusekė paskui.

Bet vakare Eivinas jau turėjo sugalvojęs planą: jis pasiryžo gauti amto[5] agronomo vietą ir paprašyti mokyklos direktorių ir mokytoją, kad jam padėtų. „Jeigu ji atsispirs seneliui, tai aš su dievo pagalba laimėsiu ją savo darbu“.

Jis veltui laukė Maritos tą vakarą ir vaikštinėdamas kalnu dainavo savo mėgstamiausią dainą:

Pakelki galvą, vaikinuk!
Jei viltys dužo — nesužluk.
Naujom svajom uždegs vėl rytas,
ir žvilgsnis praskaidrės nušvitęs.

Pakelki galvą, paklausyk!
Kažkas lyg šaukia: „Kur esi?“
Ir tūkstančiai balsų vilioja
tave tolybėn mėlynojon.

Pakelki galvą — ir pabusk:
Juk tavyje dangus platus.
Ten džiaugsmas dainomis prabyla,
ten aukso arfos nenutyla.

Pakelki galvą — tapk daina
žalių daigelių amžina.
Pavasaris vėl kunkuliuoja —
ir sutrypta žolė žaliuoja!

Pakelki galvą — ir budėk,
paženklintas vilties žvaigždėm.
Gyvybės džiaugsmas žemėj lydi
kiekvieną virpančią žolytę.

VIENUOLIKTAS SKYRIUS

Buvo vidurdienio pokaitis; didžiajame Heidegordene žmonės miegojo, šienas buvo paskleistas pievose ir grėbliai susmeigti į žemę. Prie daržinės stovėjo ratai, kuriais buvo vežamas šienas, šalia gulėjo pamesti pakinktai, o netoliese ganėsi supančioti arkliai. Be arklių ir kelių vištų, stypčiojančių po lauką, nebuvo matyti nė gyvos dvasios.

Už sodybos buvo tarpeklis, kuriuo ėjo kelias į Heidegordeno

kalnų pievas, plačias, vešlias ganyklas. Ant skardžio krašto stovėjo žmogus ir žiūrėjo žemyn į lygumą, tarsi ko laukdamas. Užpakaly jo telkšojo kalnų ežerėlis, iš kurio tekėjo upokšnis,— jis ir išgraužė tarpeklį, o abipus ežero buvo numinti takai, kuriais galvijai kopdavo į ganyklas; pievas iš tolo galėjai matyti. Tarp kalvų buvo girdėti linksmi šūkavimai ir šunų lojimas, skambėjo varpeliai; karvės veržėsi prie vandens, piemenys ir šunys bandė suginti jas į krūvą, bet nesisekė. Piktai mykdamos, pakėlusios uodegas, jos sunkiai bėgo tiesiai prie ežero, o čia sustojo; nuo kiekvieno galvos kryptelėjimo skimbčiojo varpeliai. Šunys gėrė mažai, nebrisdami į vandenį, paskui atėjo piemenys ir susėdo ant saulės įkaitinto, lygaus kranto. Čia jie išsiėmė priešpiečius, dalinosi tarpusavyje, gyrė kits kito šunis, jaučius ir namiškius, paskui nusirengę šoko į vandenį šalia karvių. Šunys nenorėjo maudytis, bet goglinėjo pakrante, nuleidę galvas, nukorę liežuvius, degančiomis akimis. Aplink šlaite nebuvo matyti jokio paukščio, negirdėti kitokių balsų, tik vaikų čiauškėjimas ir varpelių tilindžiavimas; viržiai stovėjo nuvytę, išdeginti saulės, kuri svilino šlaitą, trokštantį nuo kaitros.

O Eivinas sėdėjo vidurdienio saulės kaitinamas ir laukė. Jis sėdėjo vienmarškinis prie pat upelio, kuris ištekėjo iš ežero. Vis dar niekas nesirodė Heidegordeno ganyklose, ir jis jau ėmė po truputį nerimauti, bet staiga pamatė, kaip Nuristuene pro duris išdzimbino didelis šuo, o paskui jį mergaitė berankove suknele; ji bėgo per pievą kalno link, ir Eivinas baisiai norėjo šūktelėti, bet nedrįso. Jis atsidėjęs žiūrėjo į sodybą, kad kartais neišeitų kas ir jos nepastebėtų, bet niekas jos nepamatė, ir Eivinas nekantraudamas kelis kartus pašoko iš vietos, bet vėl atsisėdo.

Pagaliau Marita priėjo visai arti, kopdama aukštyn palei upelį, šuo bėgo pirma, uosdamas orą; ji kabinosi už krūmų ir ėjo vis lėčiau ir lėčiau. Eivinas pasileido pakalniui, šuo ėmė urgzti, bet Marita nutildė jį; pamačiusi ateinant Eiviną, ji atsisėdo ant didelio akmens, išraudusi kaip žarija, pailsusi ir nusikamavusi nuo karščio. Eivinas atsisėdo šalia.

— Ačiū, kad atėjai!

— Oi, koks karštis ir koks kelias! Ar tu ilgai lauki?

— Ne. Nuo tada, kai mus pradėjo sekti vakarais, turime susitikti per pietus. Bet daugiau, aš manau, nebereikės mums kankintis ir slapstytis, dėl to ir norėjau su tavim pakalbėti.

— Nereikės slapstytis?

— Aš žinau, kad tau patinka, kai viskas dedasi slapčiomis, bet nieko nepadarysi. Šiandien žadu ilgai su tavim kalbėti, dėl to klausyk.

— Ar teisybė, kad tu nori gauti amto agronomo vietą?

— Taip, ir gausiu. Aš turiu du tikslus: pirmiausia — tarnyba, o paskui, ir svarbiausia, padaryti tokių dalykų, kad tavo senelis pamatytų ir suprastų. Labai gerai, kad daugumas Heidegordeno gyventojų jauni žmonės, kurie nori gerinti ūkį ir reikalingi pagalbos; pinigų jie taip pat turi. Todėl ir pradėsiu čia; sutvarkysiu viską, pradėdamas tvartais ir baigdamas vandentiekiu, aš skaitysiu paskaitas ir dirbsiu, imsiu, taip sakant, gerais darbais pulti tavo senelį.

— Drąsūs žodžiai, Eivinai! O toliau?

— Toliau apie mudu. Tau nereikia išvažiuoti.

— O jeigu jis lieps?

— Ir nereikia slėpti mūsų draugystės.

— O jeigu jis mane kankins?

— Daugiau pasieksime ir geriau apsiginsime, jeigu veiksime atvirai. Mes dažnai painiosimės žmonėms po akių, kad jie visada kalbėtų, kaip labai mes vienas kitą mylime; tada jie linkės mums gero. Tau nereikia išvažiuoti. Tiems, kurie išsiskiria, visada yra pavojus netekti kits kito, nes išskirti gali kalbos. Pirmus metus nepatikėsi jomis, bet antrais jau po truputį pradėsi tikėti. Mes susitiksime kartą per savaitę ir pasijuoksime, kaip jie stengiasi mus sukiršinti; galėsime susitikti vakarėliuose ir taip trenksime, kad sienos drebės, ir tegu mato visi šmeižikai, susėdę aplinkui. Susitiksime bažnyčioje ir sveikinsimės tų akivaizdoje, kurie norėtų, kad mes būtume per šimtą mylių vienas nuo kito. O jeigu kas sugalvos apie mus dainelę, mes abu pamėginsime sukurti atsakymą; mums daug geriau seksis, jei padėsime vienas kitam. Niekas negalės pakenkti, kol būsime drauge ir rodysimės žmonėms, kad mes drauge. Nelaiminga meilė ištinka tik bailius, silpnus, ligotus ir neryžtingus žmones, kurie laukia patogios progos; ištinka gudruolius, kurie patys žūsta nuo savo gudrumo, arba smulkmeniškus, kurie ne taip karštai myli vienas kitą, jog galėtų užmiršti luomą ir turtinę nelygybę; jie slapstosi, rašinėja laiškus, dreba nuo vieno žodžio, ir tą baimę, nuolatinį nerimą ir kraujo tvinkčiojimą jie galiausiai palaiko meile, jaučiasi nelaimingi ir sutirpsta kaip cukrus. Kvailystė, jei jie tikrai mylėtų vienas kitą, tada nieko nebijotų, o juoktųsi, su kiekvienu šyptelėjimu, su kiekvienu žodžiu artėtų tiesiai prie altoriaus. Apie tai aš skaičiau knygose ir pats esu matęs: varginga meilė, kuri vaikšto aplinkiniais keliais. Mei-

lė turi prasidėti slapta, nes ji drovi, bet ji turi gyventi atvirai, nes gyvena džiaugsme. Kas auga, tas negali pasislėpti kaip tie lapai, ir, šiaip ar taip, tu matai, kad visos sausos medžio šakelės nukrinta, kai tik pradeda sprogti lapai. Pamilęs žmogus numeta seną, negyvą apdarą, jėgos jam trykšte trykšta, ir kaipgi to niekas nepastebės? Oi mergele, jie džiaugsis matydami mus džiaugiantis; juk du mylintys žmonės, kurie nugali viską, padaro kitiems gerą darbą, padovanodami jiems poemą, kurią vaikai išmoksta atmintinai ir padaro gėdą netikintiems tėvams. Aš daug esu skaitęs apie tokią meilę, ir mūsų apylinkėje žmonės pasakoja, ir kaip tik vaikai tų, kurie kažkada nugalėjo visas kliūtis, dabar prisimena ir graudinasi. Taip, Marita, paduokime vienas kitam ranką ir pasižadėkime nesiskirti, ir tada bus viskas gerai. Valio!

Jis norėjo suimti jai galvą, bet Marita pasisuko ir nučiuožė nuo akmens.

Eivinas tebesėdėjo, ji vėl priėjo ir, padėjusi rankas jam ant kelių, ėmė kalbėti žiūrėdama į jį.

— Klausyk, Eivinai, o jeigu jis norės, kad aš išvažiuočiau, kas tada?

— Tada tu tiesiai pasakysi jam: ne.

— Mielasis, argi taip galima?

— Juk jis tavęs neįkels į vežimą!

— Jeigu jis šitaip ir nepadarys, tai gali kitokiais būdais mane priversti.

— Tuo aš netikiu; tu privalai būti klusni tol, kol tai nėra nuodėmė, bet taip pat privalai jį įtikinti, kad tau sunku šį kartą būti klusniai. Esu tikras, kad jis apsigalvos tą pamatęs; dabar jis, kaip ir daugelis, mano, jog čia tik vaikų išdaigos. Parodyk jam, kad tai šis tas daugiau.

— Žinok, ne taip lengva jį įtikinti. Jis saugo mane kaip supančiotą ožką.

— Bet tu kelis kartus per dieną nutrauki pančius.

— Netiesa.

— Tiesa, kiekvieną kartą, kai slapta pagalvoji apie mane, tu juos nutrauki.

— Žinoma. Bet ar tu esi tikras, kad aš apie tave taip dažnai galvoju?

— Tada čia nesėdėtum.

— Mielasis, juk tu prašei mane ateiti!

— Atėjai dėl to, kad mintys atvarė.

— Ne, dėl to, kad labai gražus oras.

— Ką tik sakei, kad per karšta.

— Eiti *prieš* kalną karšta, bet ne *žemyn* lipti!

— Tai kodėl tu kopei į kalną?

— Kad galėčiau nubėgti žemyn.

— Tai kodėl nenubėgai?

— Todėl, kad reikėjo pailsėti.

— Ir pasikalbėti su manim apie meilę?

— Norėjau suteikti tau malonumą ir pasiklausyti.

— Kai paukšteliai gieda... ir visi miega... ir varpeliai aidi... žaliam miške.

Tuo metu jie abu pamatė, kad Maritos senelis iškiūtino į kiemą ir nuėjo prie varpo kelti darbininkų. Mieguisti žmonės lindo iš daržinių, pastogių ir trobų, ėjo prie arklių ir grėblių, išmėtytų ant žemės, ir netrukus vėl virė darbas. Išėjęs iš vieno trobesio, senis nuėjo į kitą, paskui palipo aukščiau prie daržinės ir apsižvalgė. Tada prie jo pribėgo kažkoks berniukas, matyt, senis jį šaukė. Po kiek laiko berniukas nukūrė žemyn, link Plaseno, o senelis tuo tarpu sukinėjosi po kiemą vis žvilgčiodamas aukštyn ir, matyt, visai neįtarė, kad ten, prie Didžiojo akmens, kur kažkas juodavo, ir buvo Marita su Eivinu. Bet juos antrą kartą išdavė didysis Maritos šuo. Jis pamatė svetimą arklį įvažiuojant į Heidegordeną ir, manydamas pats esąs namie, kieme, pradėjo visa gerkle loti. Marita su Eivinu subarė jį, bet šuo buvo labai supykęs ir nenorėjo nutilti, o apačioje stovėjo senelis ir žiūrėjo aukštyn į kalną. Paskui pasidarė dar blogiau, nes visi piemenų šunys nustebo išgirdę svetimo šuns balsą ir sulėkė artyn. Pamatę didelį, į vilką panašų drimbą, visi gauruoti aviganiai puolė jį; Marita taip išsigando, kad pabėgo neatsisveikinusi, o Eivinas puolė į šunų rują, mėtė vieną nuo kito, mušė, bet šunys tik pasitraukdavo toliau ir vėl pjovėsi urgzdami ir kaukdami, Eivinas vėl mėgino juos išskirti, kol pagaliau visa gauja nusigrūdo iki stataus upelio kranto ir suvirto į vandenį kaip tik tokioje vietoje, kur buvo labai gilu; paskui susigėdę išsiskirstė; taip ir baigėsi tos girios grumtynės. Eivinas mišku išėjo į kaimo kelią, o Marita sutiko senelį prie pat tvartų. Šuo išdavė ją.

— Iš kur pareini?

— Iš miško.

— Ką ten veikei?

— Uogavau.
— Neteisybė.
— Taip, neteisybė.
— Tai ką veikei?
— Kalbėjausi su vienu žmogum.
— Ar su tuo, kur iš Plaseno?
— Taip.
— Klausyk, Marita, rytoj tu išvažiuosi.
— Ne.
— Klausyk, Marita, aš tau noriu pasakyti tik vieną vienintelį dalyką: tu turėsi išvažiuoti.
— Juk tu neįkelsi manęs į vežimą.
— Neįkelsiu? Manai, nevaliosiu?
— Ne, dėl to, kad nenorėsi.
— Nenorėsiu? Klausyk, Marita, tik dėl malonumo, girdi, vien dėl malonumo, sakau, sulamdysiu kaulus tam tavo valkatai.
— Šito tu nedrįsi!
— Nedrįsiu? Sakai, nedrįsiu? O kas man ką padarys, kas?
— Mokytojas.
— M-m-mokytojas? Manai, kad jis rūpi mokytojui?
— Taip, nes jisai leido jį į žemės ūkio mokyklą.
— Mokytojas?
— Mokytojas!
— Klausyk, Marita, pakyrėjo tas tavo lakstymas, tau reikia išvažiuoti iš kaimo. Dėl tavęs man tik vargas ir širdgėla, taip buvo ir su tavo motina — tik vargas ir širdgėla. Aš senas žmogus ir noriu matyti tave gerai aprūpintą, nenoriu, kad per tave žmonės mane laikytų kvailiu; aš linkiu tau tik gero, pati turėtum suprasti, Marita. Greitai manęs nebebus, paliksi viena. Kas būtų atsitikę tavo motinai, jei nebūtų manęs buvę? Marita, būk protinga, paklausyk, ką sakau, aš tau noriu tik gero.
— Ne, nenori!
— Šit kaip? Tai ko aš noriu?
— Nori tik savo užgaidą patenkinti, o ko aš noriu, tu neklausi.
— Ar tu gali ko norėti, varle tu? Gal supranti, kas gerai, kvailiuke? Aš tau įkrėsiu rykščių, tikrai įkrėsiu, nors tu tokia didelė ir ilga. Klausyk, Marita, pasikalbėkim gražiuoju. Tu iš tikrųjų nesi kvaila, bet tau galva susisuko. Klausyk manęs, aš senas ir išmintingas žmogus. Kalbėkime atvirai, man toli gražu ne taip gerai sekasi,

kaip žmonės galvoja; koks nuskuręs, benamis paukštis gali greitai išnešioti mano menką turtą; tavo tėvas jau gerokai jį apmažino. Šiame pasaulyje rūpinkimės patys savimi, o kitais neverta. Gera mokytojui kalbėti, jis pats turi pinigų, pastorius taip pat, jiems bepigu pamokslauti. O mes kas kita, dėl duonos kąsnio mes turim jungą vilkti. Aš senas, daug žinau, daug esu matęs; pakalbėti gera apie meilę, bet daugiau iš jos nėra naudos; ji tinka tik pastoriams ir panašiems žmonėms, o mums, ūkininkams, reikia kitaip žiūrėti. Pirmiausia, žinok, reikia turėti duonos, turėti dievo žodį, paskui šiek tiek mokėti rašyti ir skaityti, o tik tada pagalvoti truputį ir apie meilę, bet nieku gyvu negalima pradėti nuo meilės, o baigti duona. Ką tu dabar atsakysi, Marita?

— Nežinau.

— Nežinai, ką atsakyti?

— Ne, nežinau.

— Tai ką?

— Ar pasakyti?

— Žinoma, pasakyk!

— Labiausiai man patinka meilė.

Senis pastovėjo išsigandęs ir galvodamas, kad šimtai tokių kalbų šitaip baigiasi, palingavo galvą, apsisuko ir nuėjo.

Eidamas jis išplūdo bernus, apibarė mergas, apmušė didįjį šunį ir taip išgąsdino dirvoje vištą, kad ta vos nepadvėsė, bet anūkės neįveikė.

Vakare eidama gulti Marita buvo labai linksma. Ji atsidarė langą, pasirėmė ir uždainavo žiūrėdama laukan. Tai buvo meilės dainelė, kurią ji buvo neseniai išmokusi.

Jei myli mane
meile amžina,
aš tave kaip spindulys užsupsiu.
Vasara toli,
gelsta jau žolė,
bet pavasarį juk atsibus ji.

Surišai žodžiu —
jį tebegirdžiu.
Paukšteliu narvelyje blaškausi,
čiulbu ir verkiu,
laukiu ir tikiu
tavo meile — savo laime įstabiausia.

Lylia lylia lia!
Ar girdi mane,
mano mielas prie baltų beržėlių?
Žodžiai nori skrist,
o tamsa praris,—
gal išvesi tu mane į kelią?

Lylia lylia lia!
Ar tai aš tave
pabučiuot skaidria daina norėjau?
Visa — tik sapnai.
Ar tu nemanai —
apie tai tau pašnibždėjo vėjai?..

Sveikas lik pernakt!
Saulė baigia degt.
Su tavim sapne aš vėl matysiuos.
Rankų šilumos,
žodžių tylumos
visą naktį, virpanti, klausysiuos.

DVYLIKTAS SKYRIUS

Nuo paskutinių įvykių praslinko keletas metų.

Ruduo, į Nuristueną ateina mokytojas, atsidaro lauko duris, bet nieko neranda, atsidaro kitas — taip pat nieko, taip pamažu prieina galutinį ilgos trobos kambarį; ten vienų vienas prie lovos sėdi Ulė Nuristuenas ir žiūri į savo rankas.

Mokytojas pasisveikina, o kai Ulė atsiliepia, pasiima suoliuką ir atsisėda priešais.

— Ar prašei mane ateiti? — sako jis.

— Prašiau.

Mokytojas įsikiša į burną žiupsnį tabako, apsižvalgo po kambarį, paima nuo suolo knygą ir varto ją.

— Kam tau manęs reikėjo?

— Kaip tik dabar ir galvoju.

Mokytojas lukteli, išsiima akinius, norėdamas perskaityti knygos pavadinimą, nusišluosto juos ir užsideda.

— Pasenai, Ule.

— Teisybė, dėl to ir norėjau su tavim pakalbėti. Viskas baigiasi, greitai užmerksiu akis.

— Dėl to, Ule, pasirūpink, kad galėtum ramiai gulėti.

Mokytojas užverčia knygą ir ima žiūrinėti viršelius.

— Gera ta knyga, kur tu laikai.

— Nebloga. Ar tu, Ule, dažnai į ją pažiūri?

— Tik dabar...

Mokytojas padeda knygą ir įsikiša į kišenę akinius.

— Tau, Ule, matyt, ne taip sekasi, kaip norėtum, ar ne?

— Kiek tik atmenu, visada nesisekė.

— Taip ir man buvo. Aš gyvenau nesantaikoje su geru draugu ir norėjau, kad jis ateitų pas mane, ir vis buvau nelaimingas. O kai tik sugalvojau pats pas *jį* nueiti, nuo tada viskas buvo gerai.

Ulė žiūri į jį tylėdamas.

Mokytojas:

— Kaip tavo ūkio reikalai, Ule?

— Prasti, kaip ir mano paties.

— Kam tu jį paliksi mirdamas?

— Nežinau; dėl to ir kremtuosi.

— O tavo kaimynams, Ule, dabar gerai sekasi.

— Taip, juk jiems agronomas padeda.

Mokytojas, abejingai pasigręžęs į langą:

— Ir tau, Ule, reikia pagalbos. Greitai vaikščioti tu negali ir naujoviškai ūkininkauti nelabai moki.

Ulė:

— Niekas nenori man padėti.

— O ar *prašei*?

Ulė tyli.

Mokytojas:

— Šitaip man buvo su dievu. „Tu man negeras",— pasakiau jam. „O ar tu manęs ko *prašei*?" — paklausė dievas. „Ne, neprašiau",— atsakiau. O kai paprašiau, viskas buvo gerai.

Ulė tyli, mokytojas taip pat.

Pagaliau Ulė sako:

— Aš turiu anūkę, ji žino, kuo galėtų mane nudžiuginti prieš mirtį, bet nenori.

Mokytojas šypsosi:

— Gal iš to jai pačiai maža džiaugsmo.

Ulė tyli.

— Dėl daug ko tu kremtiesi, bet, kiek suprantu, labiausiai dėl ūkio.

Ulė negarsiai sako:

— Per daugelio kartų rankas jis perėjo, ir žemė čia gera. Visas mano tėvų ir tėvų tėvų prakaitas čia išlietas, o dabar joje niekas neaugs. Net nežinau, kas čia ateis, kai aš išeisiu. Jis nebus iš mūsų giminės.

— Tavo anūkė tęs giminę.

— Bet kažin kaip žiūrės tasai ūkį, kur ją paims? Šitą turiu žinoti prieš mirtį. Laikas, Bordai, nepagailės nei manęs, nei ūkio.

Abu tyli; paskui mokytojas taria:

— Gal išeisim truputį, pasidairysim po sodybą, oras gražus?

— Gerai, eikim; žmonės dirba kalne, renka lapus, bet tik neprižiūrėk, nieko nenuveiks.

Jis nuklibikščiuoja pasiimti kepurės ir lazdos vis kalbėdamas:

— Nenori pas mane dirbti, ir nesuprantu kodėl.

Kai abu išėjo laukan ir pasuko už trobos kampo, Ulė sustojo.

— Štai matai? Jokios tvarkos, malkos suverstos, kirvis neįbestas į trinką.

Jis vargais negalais pasilenkė, paėmė kirvį ir smarkiai įkirto į trinką.

— Čia štai kailis nukritęs, bet kas tau jį pakabins?

Jis paėmė pats ir pakabino.

— O štai svirnas, manai, kad kopėčias kas nukėlė?

Ulė pats panešė jas į šalį. Paskui stabtelėjo, pasižiūrėjo į mokytoją ir tarė:

— Šitaip kiekvieną dienelę...

Kopdami aukštyn, išgirdo linksmą dainą.

— Ar taviškiai ten dainuoja? — paklausė mokytojas.

— Mažasis Knutas Estistuenas dainuoja, jis renka lapus savo tėvui. Maniškiai ten toliau dirba, bet jie tikrai nedainuoja.

— Mūsų kaime ta daina dar negirdėta.

— Ir man negirdėta.

— Eivinas Plasenas daug kartų yra buvęs Estistuene, gal jis ją ir parnešė iš ten, jis daug dainų parsineša.

Ulė nieko neatsakė.

Laukas, per kurį ėjo, buvo ne koks, prastai įdirbtas. Mokytojas užsiminė apie jį, ir tada Ulė sustojo.

— Aš daugiau neturiu jėgų,— pasakė kone proverksmiais.— Samdyti darbininkai be priežiūros labai brangiai kainuoja. Bet man sunku eiti per tokį lauką, kaip kažin ką.

Jie pakalbėjo, koks ūkis didumo, ką pirmiausia reikėtų apdirbti, paskui sumanė užkopti ant kalno ir sodybą apžvelgti iš viršaus. Kai pakilo taip aukštai, kad visas ūkis buvo matyti, senis susijaudino:

— Tikrai nenorėčiau palikti ūkio šitaip apleisto. Visi mes, ir aš, ir mano tėvai, čia dirbome, o nėra nė ženklo.

Staiga virš jų galvų suskambo daina, bet labai šaižiai, taip dainuoja įsismaginę berniukai. Jie buvo netoli to medžio, kurio viršūnėje sėdėjo mažasis Knutas Estistuenas ir skynė tėvui lapus; jie pasiklausė dainos:

Jei į kalnus išeini,
kam sunki kuprinė?
Lai alsuoja tau rami
ir laisva krūtinė.
Lai palieka prie namų
žalio slėnio naštos.
Pasitiks tave šauksmu
šventas vėjo kraštas.

Paukščiai sveikins nuo šakų
su skardžiais varpeliais.
Oras tyras ties dangum,
kur žvaigždynų kelias.
Uždainuok — ir žiū, šalia
tau vaikystė moja
baltaplauke galvele
nuo rausvų šilojų.

Stok, sustok, pasiklausyk!
Tai vienatvė šaukia:
„Kas esi? Ir koks esi?“
Nuo viršūnių plaukia.

Akmenėlis rieda čia,
upeliukas teka.
Pareiga sunki vogčia
dieną naktį seka.

Tai skubėk, baili širdie,
lai malda palydi.
Eik tolyn: lemties žvaigždė
žybčioja mažytė.
Kristus vaikšto ten, kalnuos,
žydrumoj beribėj.
Ten lemtis tau dovanos
tikrąją ramybę.

Ulė buvo atsisėdęs ir užsidengęs veidą rankomis.

— Dabar noriu pakalbėti su tavim,— tarė mokytojas ir atsisėdo šalia.

* * *

Eivinas ką tik buvo grįžęs į Plaseną iš ilgos kelionės, vežimėlis dar tebestovėjo prie durų, arklys ilsėjosi. Nors dabar Eivinas daug uždirbdavo kaip amto agronomas, bet tebegyveno savo mažame kambarėlyje Plasene ir turėdamas laiko padėdavo namiškiams. Visa Plaseno žemė buvo gerai įdirbta, tik ūkelis toks mažytis, kad Eivinas vadindavo jį mamos žaisleliu, nes daugiausia ūkininkavo motina.

Eivinas ką tik buvo persirengęs, tėvas parėjo iš malūno visas miltuotas ir taip pat persirengė. Jie jau tarėsi truputį pasivaikščioti prieš vakarienę, tik visa išbalusi įėjo motina.

— Susimildami, pažiūrėkit, labai reti svečiai ateina!

Vyrai puolė prie lango, ir Eivinas pirmas sušuko:

— Mokytojas ir... taip, atrodo... tikrai jis!

— Iš tikrųjų senis Ulė Nuristuenas,— pasakė Turė taip pat ir pasitraukė nuo lango, kad jo nepamatytų, nes svečiai buvo visai netoli.

Eidamas nuo lango, Eivinas sutiko mokytojo žvilgsnį; Bordas nusišypsojo ir atsisukęs pasižiūrėjo į senąjį Ulę, kuris ėjo smulkiais žingsneliais, pasiramsčiuodamas lazda, vieną koją vis keldamas aukščiau negu kitą. Buvo girdėti, kaip prie durų mokytojas pasakė:

— Jis, matyt, ką tik parvažiavo.

Ulė atsakė:

— Aha.

Seniai ilgai delsė priemenėje, motina tuo tarpu įsispraudė į kampą, kur buvo lentyna puodynėms statyti, Eivinas atsisėdo į savo mėgiamą vietą, nugarą atrėmė į didelį stalą ir žiūrėjo į duris, tėvas šalia jo. Pagaliau pasibeldė į duris, įėjo mokytojas, nusiėmė skrybėlę, paskui jį Ulė nusivožė kepurę, tada atsisuko ir uždarė duris; jis judėjo iš lėto ir buvo aiškiai sumišęs. Turė atsikėlė ir paprašė svečius sėstis; jie susėdo šalia kits kito ant suolo palangėje, atsisėdo ir Turė.

Štai kaip vyko piršlybos.

Mokytojas:

— Vis dėlto geras oras šį rudenį.

Turė:

— Pagaliau šiaip taip pasitaisė.

— Dabar jau pabus šitoks.

— Ar jau suvalėt javus?

— Dar ne. Štai Ulė Nuristuenas, kurį tikriausiai pažįsti, labai norėtų, kad tu, Eivinai, padėtum jam, jeigu nėra kokių kliūčių.

— Jei norės, aš viską padarysiu, ką galėsiu.

— Taip, bet jis ne tik tą turi galvoje, jam atrodo, kad apskritai ūkininkauti nekaip sekasi, ir mano, kad trūksta tikro sumanumo ir priežiūros.

Eivinas:

— Aš labai mažai būnu namie.

Mokytojas pasižiūri į Ulę. Šis pajunta, kad dabar jam reikia pradėti puolimą, atsikrenkščia keletą kartų ir pradeda trumpai ir drūtai:

— Taigi mat... aha, aš manau, kad gal tu visą laiką... kad tu lyg ir gyventum pas mumis, kai niekur nevažinėsi.

— Labai ačiū už pasiūlymą, bet verčiau pasiliksiu ten, kur gyvenu.

Ulė pasižiūri į mokytoją, o šis taria:

— Ulė šiandien lyg pritrenktas. Mat jis čia yra buvęs kartą anksčiau ir dabar prisiminęs painioja žodžius.

Ulė paskubom:

— Tas teisybė, aš tada buvau lyg pakvaišęs, tiek prisikamavau su ta mergiote, kad ir medis būtų suskilęs. Sakykim, kad kas buvo — pražuvo; vėjas priplaka prie žemės grūdus, o ne pelus, upelis nepaverčia didelio akmens, gegužės mėnesį sniegas greitai nutirpsta, o žmogų užmuša ne perkūnas.

Visi keturi juokiasi; mokytojas taria:

— Ulė nori pasakyti, kad tu užmirštum viską, kas buvo, ir tu, Ture.

Ulė žiūri į juos, nežinodamas, ar kalbėti toliau. Tada Turė sako:

— Erškėtis turi daug dyglių, bet žaizdų nepadaro. Ir aš jau nebedygliuotas.

Ulė:

— Tada aš dar nepažinojau vaikino. Dabar matau: kur jis pasėja, ten auga; koks pavasaris — toks ruduo; iš jo rankų pinigai byra, ir aš labai norėčiau jį turėti.

Eivinas pasižiūri į tėvą, tas į motiną, ši į juos, paskui į mokytoją, ir tada visi sužiūra į jį.

— Ulė nori pasakyti, kad jo ūkis didelis...

Ulė pertraukia:

— Ūkis didelis, bet naudos maža; aš jau nebevalioju nieko, pasenau, ir kojos nebeklauso galvos. Bet verta jį paimti į rankas.

— Didžiausias ūkis visoje parapijoje,— įsiterpia mokytojas.

— Didžiausias visoje parapijoje, kaip tik čia visa nelaimė: per dideli batai nukrinta nuo kojų; neblogai turėti gerą šautuvą, bet reikia mokėt ir šaudyti.— Paskui staigiai atsisuka į Eiviną.— Gal tu paimsi jį?

— Ar norite, kad būčiau jūsų ūkvedys?

— Noriu, paimk tu jį.

— Man paimti ūkį?

— Paimk ir galėsi jį tvarkyti.

— Bet...

— Nenori?

— Noriu, žinoma.

— Taigi, taigi, viskas, pasakė višta, lėkdama per vandenį.

— Bet...

Ulė nustebęs pasižiūri į mokytoją.

— Eivinas nori paklausti, ar Maritą jis taip pat gaus?

Ulė greitai:

— Maritą priedų, Maritą priedų!

Tada Eivinas susijuokė ir pašoko iš vietos, paskui jį ėmė juoktis kiti, Eivinas, trindamas rankas, lakstė po kambarį ir vis kartojo:

— Maritą priedų, Maritą priedų!

Turė juokėsi klegėdamas visa gerkle, o motina iš kampo nenuleido akių nuo sūnaus, kol apsiašarojo.

Po kiek laiko Ulė nekantriai paklausia:

— Ką tu galvoji apie ūkį?

— Puiki žemė!

— Puiki žemė, ar ne?

— Nuostabios ganyklos.

— Nuostabios ganyklos! Viskas seksis gerai?

— Ūkis bus geriausias visame amte!

— Geriausias ūkis visame amte! Tu tikiesi? Tau taip atrodo?

— Kaip kažin ką!

— Žinoma, juk aš taip ir sakiau!

Juodu kalbėjo labai greitai ir pritarė vienas kitam kaip du vežimo tekiniai:

— O pinigai, klausyk, o kur pinigai? Aš neturiu pinigų.

— Be pinigų, žinoma, ne taip greitai, bet vis tiek susidorosim!

— Susidorosim! Žinoma, susidorosim! Bet sakai, jei *būtų* pinigų, tada greičiau eitųsi?

— Daug greičiau.

— Daug greičiau? Tai kad turėtume pinigų! Aha, bet kramtyti galima ir ne visus dantis turint; kas važiuoja su jaučiais, vis tiek nuvažiuoja.

Motina mirktelėjo Turei, kuris visą laiką žvilgčiojo į ją, linguodamas į šalis ir trindamas rankomis kelius; mokytojas jam mirktelėjo, Turė prasižiojo, atsikrenkštė žadėdamas kažką sakyti, bet Ulė su Eivinu vis kalbėjo, juokėsi ir taip šaukė, kad niekas negalėjo prasižioti.

— Patylėkit truputį, Turė nori kažką pasakyti,— įsiterpia mokytojas.

Šie nutyla ir pasižiūri į Turę. Tas pagaliau tylutėliai pradeda:

— Mes nuo seno turėjome malūną, paskui įsitaisėme du. Tie malūnai vis duodavo šiokį tokį pelną, bet nei tėvas, nei aš tų pinigų neleidome, tik tada paėmėm kiek, kai Eivinas mokėsi. Mokytojas tvarkė juos, ir jis sako, kad jų nemažai susirinko, bet dabar būtų geriausia, kad Eivinas paimtų juos Nuristuenui.

Motina stovėjo kampe ir atrodė visai mažytė; ji, netverdama džiaugsmu, žiūrėjo į Turę, kuris sėdėjo labai rimtas ir atrodė kone kvaištelėjęs; Ulė Nuristuenas išsižiojęs spoksojo į jį; Eivinas pirmas atsipeikėjo iš nustebimo ir sušuko:

— Argi ne laimė mane lydi?

Jis priėjo prie tėvo ir iš visų jėgų paplojo jam per petį.

— Ak tu tėte! — pasakė, pasitrynė rankas ir nuėjo.

— Kiek tų pinigų galėtų būti? — pagaliau Ulė tyliai paklausė mokytojo.

— Ne taip mažai.

— Keli šimtai?

— Truputis daugiau.

— Truputis daugiau? Eivinai, truputis daugiau! Ak tu viešpatie, koks bus ūkis!

Jis atsikėlė ir nusikvatojo.

— Aš eisiu su tavim pas Maritą,— sako Eivinas.— Važiuosim vežimėliu, kur kieme stovi, bus greičiau.

— Žinoma, kad tik greičiau! Ar *tu* nori, kad viskas būtų greitai?

— Taip, greitai, pašėlusiai greitai.

— Pašėlusiai greitai! Toks pat ir aš buvau jaunas, visai toks pat!

— Štai kepurė ir lazda, dabar aš tave išvarau!

— Tu mane išvarai, cha cha! Bet eisi iš paskos, ar ne, eisi? Eime visi, šį vakarą pasėdėsim drauge, juk dar nevėlu, eime!

Visi pažadėjo ateiti. Eivinas padėjo seniui įlipti į vežimaitį, ir jie nudardėjo į Nuristueną. Kai Ulė Nuristuenas įvažiavo į kiemą su Eivinu Plasenu, nustebo ne tik didysis šuo. Kol Eivinas laipino Ulę iš vežimo, o visi samdiniai ir darbininkai žiopsojo į juos, pro duris išėjo Marita pažiūrėti, ką taip ilgai loja šuo, bet sustojo lyg įbesta, išraudo kaip ugnis ir spruko atgal į trobą. Tuo tarpu Ulė taip smarkiai šūktelėjo jai įėjęs į vidų, kad Marita turėjo pasirodyti.

— Eik, mergele, pasipuošti — štai tas, kuriam atiteks ūkis!

— Ar iš tikrųjų? — pati nesižinodama, garsiai sušuko ji, kad net atsimušė aidas.

— Iš tikrųjų! — atsakė Eivinas ir suplojo rankomis, o Marita apsisuko ant pirštų galų, metė viską ir išbėgo. Eivinas paskui ją.

Netrukus atėjo mokytojas ir Turė su žmona; senis įžiebė lempą, uždengė stalą balta staltiese, padėjo vyno ir alaus, o pats visą laiką vaikščiojo aplinkui, keldamas vieną koją dar aukščiau negu paprastai, bet šį kartą dešinę, o ne kairę.

* * *

Baigiant šį neilgą pasakojimą, reikia pridurti, kad po penkių savaičių Eivinas ir Marita susituokė parapijos bažnyčioje. Tą dieną mokytojas pats dirigavo chorui, nes vargonininkas sirgo. Mokytojo balsas drebėjo, nes jau buvo pasenęs, bet Eivinui buvo malonu jo klausytis.

O kai padavė Maritai ranką ir nusivedė prie altoriaus, mokytojas linktelėjo jam iš chorų lygiai taip, kaip Eivinas kažkada įsivaizdavo, kai nusiminęs sėdėjo vakarėlyje; jis vėl linktelėjo, ir akyse sužibo ašaros.

Anos ašaros buvo šių pradžia, o tarp jų — jo tikėjimas ir darbas.

Čia baigiasi pasakojimas apie linksmą vaikiną.

VESTUVIŲ MARŠAS

Pasakų skaldui

H. K. ANDERSENUI

su pagarba ir nuoširdžiu atsidavimu

Praėjusiame šimtmetyje viename dideliame kalnų slėnyje Norvegijoje gyveno muzikantas, apie kurį sklido įvairios sakmės. Jam buvo priskiriama daugybė dainų ir maršų; kai ką, anot sakmės, nusiklausęs iš pragaro gyventojų, vieną iš paties šėtono, kitą sukūręs gelbėdamas savo gyvybę — ir taip toliau. Tačiau vienas maršas pagarsėjo labiau už visus: mat jo istorija, muzikantui mirus, ne pasibaigė, o prasidėjo iš rimtųjų.

Muzikantas *Ulė Haugenas,* beturtis trobelninkas, gyvenantis aukštai kalnuose, turėjo dukterį *Aslaugą;* ši paveldėjo šviesų jo protą ir muzikalumą, kuris atsispindėjo visam jos elgesy: nors groti ji negrojo, bet buvo maloni ir šneki, mokėjo dainuoti, grakščiai vaikščiojo ir šoko ir kaip visa giminė turėjo nepaprastai švelnų balsą. Ir štai po ilgų klajonių grįžo namo jaunas vaikinas, trečias dvarininko *Tingvoldo* sūnus. Du vyresni broliai buvo prigėrę per potvynį, ir ūkis dabar turėjo atitekti jam. Jis sutiko Aslaugą didelėse vestuvėse ir pamilo. Tais laikais dar buvo negirdėta, kad stambios ir senos giminės dvaro paveldėtojas pirštųsi tokiai varguolei ir beturtei kaip Aslauga. Bet jaunikaitis ilgą laiką praleido svetur ir dabar paaiškino tėvams, jog pragyvensiąs iš to, ką užsidirbęs, o jei nepaklausysią jo norų čia, namie, nereiksią jam ir ūkio. Daug kas pranašavo, jog už tokį abejingumą giminei, tėvų žemei ir ūkiui jis sulauksiąs nelaimės; taip pat kalbėjo, jog tai esąs Ulės Haugeno darbas, o jam gal net tasai padėjęs, su kuriuo žmonėms nedera prasidėti.

Iš tikrųjų, kol vaikinas ginčijosi su tėvais, Ulė Haugenas buvo kuo puikiausiai nusiteikęs. O kai viskas baigėsi pergale, jis pasakė, kad jau sukūręs jiems vestuvių maršą ir tas maršas nuo šiol priklausysiąs tik Tingvoldų giminei; dar jis pridūrė, jog tepasigailįs dievas nuotakos, kuri su šiuo maršu važiuos į bažnyčią ne tokia linksma kaip trobelninko Haugeno duktė!.. Ir čia žmonės įtarė piktojo valią.

Taip pasakojo viena sakmė, kaip ir kitos į ją panašios. Bet kad ir ką būtų pasakojusi sakmė, dar ir šiandien tame kalnų kaime, kaip ir kituose, tebeskamba muzika ir dainos, o kitados skambėjusios dar daugiau. Bet kad jos išliktų, reikėjo kam nors puoselėti tą paveldėtą turtą, ir Ulė Haugenas kaip tik uoliausiai jį puoselėjo.

Toliau sakmė kalba, kad kiek žmonėms teko girdėti, Ulės Haugeno vestuvių maršas buvęs nuostabiausias, o jaunoji pora, kurią pirmąją lydėjo jis į bažnyčią ir iš bažnyčios, buvusi laimingiausia pora. Ir nors Tingvoldo giminės žmonės visada buvo gražūs, o nuo to laiko dar labiau išgražėjo, bet sakmė tvirtina, jog šiai porai niekas niekada neprilygę.

Dabar iš sakmės nusileisim žemėn, nes, mirus Ulei Haugenui, baigėsi ir sakmė, o prasidėjo istorija. Ši pasakoja, kad vestuvių maršas buvo nepanašus į kitus paveldimus daiktus, kurie retai naudojami, maršas Tingvolde *netilo* niekados, jis buvo niūniuojamas, dainuojamas, švilpaujamas, tūtuojamas tiek troboje, tiek tvartuose, tiek laukuose, tiek ganyklose; su šituo maršu buvo supta ir liūliuota vienturtė duktė — jį niūniavo jai motina, tėvas, auklė ir kiti tarnai, ir ji, vos pradėjusi tarti žodžius, pirmiausia išmoko tą maršą. Duktė buvo vardu Astrida. Visa giminė mėgo dainuoti, taip pat ir ši linksma mergaitė, kuri netrukus puikiausiai niūniavo maršą, savo tėvų pergalės šūkį, giminės viltį. Užtat nėra ko stebėtis, kad užaugusi ji panoro pati išsirinkti mylimąjį. Gal ir perdėtas visų Astridos jaunikių skaičius, bet, šiaip ar taip, turtinga nuotaka, eidama dvidešimt ketvirtuosius metus, dar nebuvo susižadėjusi. Ir tada paaiškėjo, kur visa bėda! Prieš keletą metų motina buvo priglaudusi valkataujantį linksmą čigoniuką; ne čigoniukas jis buvo, tik visi jį taip vadindavo, o ypač motina, kai išgirdo, jog Astrida su juo visai pakvaišo ir susižadėjo kalnų pievoje, paskui dainuodavo vienas kitam vestuvių maršą; ji iš klėties pastogės, jis nuo kalno. Vaikinas tučtuojau buvo išvytas lauk, nes paaiškėjo, kad niekas taip griežtai nesirūpina giminės garbe, kaip buvusi trobelninko duktė. Ir tėvas atsiminė pranašystę, kai pats sulaužė giminės papročius, o jei dabar dar ateis valkatūnas žentas, kuo visa tai baigsis? Kaimynai taip pat nebuvo gailestingesni.

Tuo tarpu čigoniukas — jo vardas Knutas — pradėjo verstis prekyba, ypač galvijų, ir tapo visų pažįstamas. Jis pirmas kaime ir plačioje apylinkėje ėmė varyti tą prekybą. Atvėrė jai kelius, padidino galvijų kainas ir daugeliui sukrovė turtus. Tačiau kur jis pravažiuodavo, neapsieidavo be išgertuvių ir peštynių, ir tik apie tai žmonės tekalbėjo,

o kad jis pirklys, jie dar nesuprato. Kai Astridai sukako dvidešimt treji metai, reikėjo apsispręsti, ar paleisti ūkį iš rankų, ar priimti Knutą į namus, nes tėvai po savo santuokos neturėjo moralinės teisės versti dukterį. Taip Astrida laimėjo, ir vieną gražią dieną dailus linksmas Knutas nuvažiavo su ja į bažnyčią didžiulio pulko lydimas. Giminės vestuvių maršas, nuostabusis senelio kūrinys, skambėjo visu keliu, ir jaunieji taip pat niūniavo patyliukais ir atrodė be galo linksmi. Žmonės stebėjosi, kad ir tėvai atrodė linksmi. O juk taip ilgai ir atkakliai priešinosi.

Po vestuvių Knutas ėmė tvarkyti ūkį, o seniai pasiėmė išimtinę, kuri buvo tokia didelė, jog niekas neįsivaizdavo, kaip Knutas su Astrida sugebės verstis. Ūkis stambiausias visame kaime, bet blogai prižiūrimas. Tačiau Knutas pasamdė trigubai daugiau samdinių, viską darė naujoviškai, tose vietose negirdėtais kaštais. Visi pranašavo jam aiškią pražūtį. Bet „čigoniukas“, kurį ir dabar žmonės šitaip vadino, buvo linksmas, ir jo būdas užkrėtė Astridą. Iš lieknos ir tylios mergaitės ji tapo darbšti ir apkūni šeimininkė. Tėvai irgi buvo patenkinti. Pagaliau žmonės suprato, kad Knutas atsinešė į Tingvoldą *apyvartinį kapitalą,* kurio iki tol čia niekas nežinojo. Be to, iš savo klajoklinio gyvenimo jis turėjo didelį patyrimą, mokėjo tvarkytis su prekėmis ir pinigais, palaikyti tarnų bei darbininkų gerą ir linksmą nuotaiką, todėl po dvylikos metų Tingvoldas pasidarė neatpažįstamas. Trobesiai nauji, galvijų triskart daugiau ir triskart geriau prižiūrimų, o pats Knutas su ilgu durtiniu ir jūrų putų pypke sėdi vakarais prie grogo stiklo su kapitonu, pastorium ir lensmanu. Astrida garbino jį kaip protingiausią ir gražiausią iš visų ir pati pasakojo, kad jaunystėje jis retkarčiais išgerdavo ir pešdavosi norėdamas pagarsėti ir ją pagąsdinti: mat „galvotas buvo vyras“! Ji klausė jo visur, tik nekeitė apdaro ir įpročių, stengėsi rengtis paprastai, kaimietiškai. Knutas leido visiems gyventi, kaip kas nori, užtat niekada nebuvo nesutarimų. Jis dirbo savo darbą, o ji šeimininkavo. Gyveno jie visai kukliai; jis buvo per daug protingas, nešvaistė nieko. Kai kas kalbėjo, kad jis uždirbąs lošdamas kortomis ir per jas užmezga įvairius ryšius, kurių dėka *daugiau* pelnąs negu išleidžiąs, bet tai buvo tikriausiai vien apkalbos.

Juodu užaugino daug vaikų, bet jų likimas mums buvęs nebuvęs, rūpi tik vieno, vyriausio sūnaus Endrido, kuris turėjo paveldėti ūkį ir tęsti jo šlovę. Jis buvo gražus kaip visa giminė, tik galvą turėjo vidutinę, nes dažnai tokie būna labai gabių tėvų vaikai. Tėvas anksti tą pastebėjo ir manė užpildysiąs spragą geru sūnaus išmokslinimu. Taigi

vaikams buvo pasamdytas mokytojas, o kai berniukas paaugo, nusiuntė jį į vieną žemės ūkio mokyklą, kuri kaip tik tuo metu pradėjo kilti, o paskui į miestą. Grįžo jis namo toks pat tylus, mokslo nukamuotas, mažiau prisitaikęs prie miesto gyvenimo, negu tėvas troško ir tikėjosi. Tiesiog Endridas buvo negabus.

Apie šį vaikiną galvojo ir kapitonas, ir pastorius, nes abu turėjo daug dukterų, ir jeigu tik dėl to vis didesnį dėmesį rodė Knutui, tai labai klydo, nes Knutas taip niekino vedybas su kuria nors neturtinga kapitono ar pastoriaus dukterimi, nepasiruošusia tvarkyti didelio ūkio, jog nematė reikalo net perspėti sūnų. Bet šio ir nereikėjo perspėti, nes sūnus, kaip ir tėvas, suprato, kad kilmė daug svarbiau už turtą ir kad jam reikalinga nuotaka iš tokios pat senos ir garbingos giminės. Bet visa nelaimė — vaikinas elgėsi nelabai tinkamai, ir žmonėms kilo įtarimas. Gal dar būtų buvę nieko, bet *pasklido šnekos*, kad jis ieškąs pasiturinčios nuotakos, ir tos šnekos atbaidė ūkininkus. Pats Endridas tą greitai pastebėjo, nors nebuvo labai išmintingas, bet vis dėlto jautrus. Suprato, kad jam nieko nepadeda nei miestiški drabužiai, nei čigoniškos gudrybės, kaip žmonės sakė. Ir kadangi buvo doras iš prigimties, vaikinas įsižeidęs pamažu atsisakė miestiško apdaro bei kalbėsenos ir pradėjo triūsti kaip paprasčiausias darbininkas didžiuliame tėvo ūkyje. Tėvas viską suprato — dar anksčiau negu pats vaikinas — ir prašė motiną, kad ši apsimestų nieko nepastebinti. Taigi tėvai nekalbėjo sūnui apie vedybas, nekreipė dėmesio į jo pasikeitimą, tačiau tėvas vis dažniau dalinosi su juo savo sumanymais tiek dėl ūkininkavimo, tiek dėl kitko ir nejučiom visai perleido sūnui ūkį. Ir nesigailėjo.

Šitaip vaikinas sulaukė trisdešimt vienerių metų amžiaus, padidino tėvo turtus bei savo patyrimą, sutvirtino savo padėtį. Visą tą laiką jis nė iš tolo nesipiršo jokiai merginai nei savo, nei kitame kaime, ir dabar tėvai iš tiesų pradėjo būgštauti, kad sūnus gal visai neketina vesti. Bet jie klydo.

Kaimynystėje gyveno pasiturinti šeima, viena kilmingiausių visoje apylinkėje, su ja ne kartą buvo susigiminiavę senos Tingvoldo giminės atstovai. Toje šeimoje augo mergaitė, kurią Endridas pažinojo nuo pat mažens. Matyt, ją ir buvo slapčiom nusižiūrėjęs, nes, vos praėjus pusmečiui po jos konfirmacijos, pasipiršo. Mergaitė buvo septyniolikos metų, o jis trisdešimt vienerių. Randi, toks buvo jos vardas, nė nežinojo, ką atsakyti, todėl nuėjo klausti tėvų, bet šie paliko spręsti jai pačiai. Jų supratimu, vaikinas esąs doras ir toks turtingas, kad geresnio jaunikio negalėjai tikėtis. Amžiaus skirtumas didelis, ir jeigu jai, dar jau-

nutei, užtenką drąsos eiti į tokį didelį ūkį, kur rasianti visai kitokią tvarką, tesižinanti pati. Randi suprato, kad tėvai nei skatina, nei nori atkalbėti, bet jai vis tiek buvo baisu. Tada nuėjo pas jo motiną, su kuria gražiai sutarė. Manė, kad motina viską žino, ir labai nustebo, pamačiusi, kad ši nė negirdėjo. Motina baisiausiai apsidžiaugė ir kaip įmanydama įkalbinėjo sutikti.

— Aš tau padėsiu,— pasakė ji.— Tėvas nereikalaus išimtinės, jam nieko netrūksta, ir nenori, kad vaikai lauktų, kol jis numirs. Tuoj viską pasidalinsim, ir ta menka dalelė, iš kurios gyvensim, atiteks jums, kai mūsų nebus. Kaip matai, su mumis vargo neturėsit.

Taip, Randi žinojo, kad Astrida su Knutu geri žmonės.

— O vaikinas,— kalbėjo toliau Astrida,— doras ir supratingas.

Taip, Randi tą matė, dėl jo ji visai nesirūpinanti — kad tik pati įstengtų!

Po kelių dienų buvo sutarta, džiaugėsi ir Endridas, ir tėvai: šeima buvo garbinga, mergaitė daili ir sumani, kažin ar kaime galėjai rasti geresnę nuotaką. Abiejų tėvai nusprendė vestuves iškelti rudenėjant, nes delsti nebuvo ko.

Tačiau kaimynai šią naujieną sutiko visai kitaip negu abi šeimos. Jiems atrodė, kad jauna daili mergaitė „parsidavė“. Ji esanti tokia jaunutė, kad vargu ar suprantanti, ką reiškia vedybos, o gudruolis Knutas tyčia raginęs sūnų, nors mergaitė dar ne visai subrendusi. Šį tą nugirdo ir mergina, bet Endridas buvo labai meilus, elgėsi ramiai ir beveik nuolankiai, tad ji nenorėjo laužyti žodžio, bet vis dėlto šiek tiek atvėso. Abiejų tėvai taip pat ką ne ką girdėjo, tik apsimetė, jog viskas gerai.

Vestuves buvo numatyta kelti kuo didžiausias, gal apmalšinti kalboms, o Randi, ko gero, dėl tos pačios priežasties irgi nesipriešino. Knuto draugai — pastorius, kapitonas, lensmanas ir jų gausios šeimos — taip pat buvo pakviesti ir turėjo važiuoti kartu į bažnyčią. Užtat Knutas nenorėjo muzikantų — būsią senamadiška ir kaimietiška, bet Astrida užsispyrė, kad giminės vestuvių maršas turi lydėti jaunuosius į bažnyčią ir atgal į namus: jie patys buvę laimingi klausydamiesi jo, kodėl šito maršo negalima pakartoti mylimo sūnaus iškilmių dieną. Knutas nieko neišmanė apie poeziją ir panašius dalykus, todėl leido spręsti žmonai. Nuotakos tėvams taip pat užsiminta, kad reikia pasamdyti muzikantus, ir senasis maršas, kuris tylėjo ilgą laiką, nes ši giminės karta dirbo be dainų, vėl buvo geidžiamas.

Deja, vestuvių dieną pliaupte pliaupė lietus. Muzikantai, pagriežę

vestuvininkams namie, turėjo slėpti smuikus ir išsitraukė tik tada, kai išgirdo bažnyčios varpus. Ratuose už nugarų stovėjo berniukas ir laikė skėtį, o jie, susispietę krūvon, šiaip taip smuikavo. Tokiu oru ir maršas neskambėjo kaip norėta, ir vestuvių pulkas taip pat nesmagus atrodė. Jaunikis vestuvinę skrybėlę laikė tarp kelių, o ant galvos turėjo ziuidvestę, buvo apsivilkęs didelį odinį švarką ir išskleidęs skėtį virš nuotakos, kuri, apsimuturiojusi skaromis, kad nesušlaptų karūna ir kiti papuošalai, buvo panašesnė į šlapią šieno kupetą negu į žmogų. Šitaip ir važiavo, vežimas po vežimo, vyrai permirkę, moterys susigūžusios ir apsitulojusios; tai buvo lyg koks užburtas pulkas, kuriame negalėjai pažinti nė vieno veido, tik susivėlę, susisukę vilnų ir kailių gumulai. Gausūs smalsuoliai, susirinkę pažiūrėti turtingų vestuvių, ėmė juoktis, iš pradžių tvardydamiesi, bet paskui vis garsiau ir garsiau palydėdami kiekvieną vežimą. Prie didelio namo, kur vestuvininkai turėjo išlipti ir apsitvarkyti prieš eidami į bažnyčią, ant šieno vežimo, pristumto visai šalia prieangio, stovėjo prekeivis, smagus bernas, vardu Aslakas. Pamatęs keliant nuotaką iš vežimo, šūktelėjo:

— Po paraliais, koks graudus šiandien Ulės Haugeno maršas!

Daug kas nusijuokė, nors kai kurie ir slapčiomis, bet dar aiškiau galėjai suprasti, ką jie mano.

Nugobę nuotakai skaras, visi pamatė, kad ši išbalusi lyg drobė. Ji apsiverkė, bandė nusišypsoti, vėl apsiverkė, paskui staiga kažkas pasidarė, ir ji pasakė nenorinti eiti į bažnyčią! Kilo didžiausia sumaištis, nuotaką turėjo paguldyti į lovą gretimam kambaryje, nes ji taip raudojo, kad baugu buvo žiūrėti. Jos garbingi tėvai stovėjo šalia, ir kai ji paprašė, kad leistų neiti į bažnyčią, jie atsakė, jog galinti daryti, kaip nori. Tada Randi pamatė Endridą. Tokio nelaimingo, bejėgio žmogaus dar nebuvo regėjusi, nes iš jos elgesio jis suprato visą tiesą. Šalimais stovėjo jo motina; ši nesakė nieko, o veidas buvo abejingas. Tik ašaros viena po kitos riedėjo skruostais, ir ji nenuleido akių nuo Randi. Tada Randi kilstelėjo ant alkūnių, pasėdėjo žvelgdama priešais save ir tebekukčiodama pasakė:

— Taip, aš eisiu į bažnyčią.

Tada parvirto aukštielninka ir ėmė graudžiai verkti; paskui atsikėlė. Dar pasakė nebenorinti daugiau muzikos, ir jos buvo paklausyta. Tačiau kai atstatyti muzikantai susimaišė su smalsuolių minia, nieko gero negalėjai tikėtis.

Liūdnai atrodė vestuvių eisena, traukianti link bažnyčios. Lietus tebepylė, ir nuotakai su jaunikiu, kol įėjo į bažnyčią, nereikėjo atsi-

dengti veidų prieš nekantraujančius žmones, bet juodu jautėsi tartum rykštėmis plakami, o ilga svečių palyda irgi ne menkiau buvo išjuokta.

Garsiojo muzikanto *Ulės Haugeno* kapas buvo visai prie pat bažnyčios durų. Ir gražiai prižiūrėtas; vienas giminaitis pastatė naują kryžių, kai senasis supuvo. Kryžius viršuje turėjo lanką, nes taip norėjo pats Ulė. Kapas buvo saulėtoj vietoj, ir ant jo žydėjo daugybė laukinių gėlių. Kiekvienas bažnyčios lankytojas, bent kartą stovėjęs prie šio kapo, iš to ar kito pažįstamo buvo girdėjęs, kad vienas žmogus, kuris valdžios kaštu rinko slėnyje bei kalnuose žolynus ir gėles, ant šio kapo radęs tokių, kurių nebuvę per mylią aplinkui. Ir baigėsi tuo, kad valstiečiai, šiaip mažai kreipę dėmesio į „piktžoles", dabar ėmė džiaugtis tomis gėlėmis, net jautė joms pagarbą, kai kurios gėlės buvo nepaprastai gražios. Bet kai jaunieji ėjo pro šalį, Endridas, laikydamas Randi ranką, pajuto, kaip ji suvirpėjo, nes Randi atrodė, kad šiandien Ulė Haugenas vaidenasi pakilęs iš kapo. Ji tuoj vėl pravirko, verkdama įžengė bažnyčion, tokia pat buvo pasodinta į suolą. Žmonių atmintyje dar nė viena nuotaka taip nebuvo įėjusi į šią bažnyčią.

Sėdėdama Randi pajuto, jog tik patvirtina gandą, kad iš tiesų parsidavė. Nenorėdama daryti gėdos tėvams, ji trumpam susitvardė ir nustojo verkti. Tik prie altoriaus, klausydamasi pastoriaus žodžių, vėl susijaudino, ir visa, ką per dieną teko išgyventi, užgriuvo ją; tuo metu atrodė, jog jau niekada nedrįs pažiūrėti žmonėms į akis, o juo labiau tėvams.

Likusią dienos dalį buvo tas pat, tik gal reikėtų pridurti, kad ji negalėjo sėdėti prie pietų stalo, o kai priprašyta ir prigrasinta atėjo vakarienės, dar labiau sugadino ją ir turėjo eiti į lovą. Vestuvės, kurios turėjo trukti kelias dienas, baigėsi tą patį vakarą. „Nuotaka susirgo",— buvo pasakyta.

Nors niekas iš tų, kurie taip pasakė ar girdėjo sakant, netikėjo, vis dėlto tai buvo tiesa. Ji ilgai sirgo ir niekada neišgijo. Užtat ir jos pirmas kūdikis gimė nesveikas. Tėvų meilė jam, aišku, nė kiek nesumažėjo, nes abu jautėsi kalti dėl vaikelio kančių. Jie niekuo daugiau nesirūpino, tik kūdikiu, nėjo į bažnyčią, pradėjo vengti žmonių. Dvejus metus dievas leido jiems džiaugtis vaikeliu, o paskui jį atsiėmė.

Pirma mintis, kuri atėjo jiems į galvą atsipeikėjus nuo smūgio, buvo ta, kad jie per daug mylėjo vaiką. Užtat neteko. Ir kai susilaukė antro, nė vienas nedrįso juo rūpintis. Tačiau kūdikis, kuris iš pradžių taip pat atrodė ligūstas, atsigavo ir buvo daug linksmesnis už pirmąjį, ir tėvai neišlaikė. Jie patyrė naujo tyro džiaugsmo; sėdėdami prie jo,

galėdavo užmiršti visa, kas atsitiko. Kai suėjo dveji metai, ir šį vaikutį pasiėmė dievas.

Kai kurie žmonės skirti sielvartui. Ir kaip tik tokie, kurie, mūsų supratimu, *mažiausiai* verti. Bet dažniausiai tokie, kurie labai uoliai neša tikėjimo ir pasiaukojimo naštą. Tėvai anksti pradėjo kliautis dievu, o dabar tik apie jį tegalvojo. Gyvenimas Tingvolde seniai buvo tylus, o dabar pasidarė tarsi bažnyčioje, pasirodžius pastoriui. Darbai ėjo savo ruožtu, bet poilsio valandėles tarp darbų jie praleisdavo vieni du ir tik tegalvodavo apie mirusius vaikus. Ir niekas nepasikeitė, kai Randi netrukus po paskutinio vaiko mirties susilaukė dukrelės; abu mirę vaikai buvo berniukai, ir užtat mergaitė tėvų visai nedžiugino. Be to, jie nežinojo, ar ji liks gyva. Tačiau džiaugsmas, kurį patyrė gerokai sustiprėjusi motina prieš paskutinio vaiko mirtį, matyt, išėjo į naudą šiam trečiajam kūdikiui; greitai paaiškėjo, kad mergaitė labai guvi, visu savo gražumu atsigimusi į motiną. Vienišus tėvus vėl suėmė pagunda džiaugtis kūdikiu, juo viltis, bet lemtingieji dveji metai dar nebuvo sukakę, o kai sukako, manė, jog nelaimė tik nusikėlė. Ir jie nesiryžo.

Senukai laikėsi nuošaliai. Juk taip prislėgtiems žmonėms negalėjo padėti kitų paguoda ar džiaugsmas. Be to, Knutas labai mėgo žmonėtis, buvo linksmas ir negalėjo ilgai liūdėti ar nuolatos melstis. Užtat persikėlė į ūkį, kurį iki šiol išnuomodavo; dabar pats ėmė šeimininkauti ir taip gražiai jį sutvarkė savo brangiajai Astridai, kad ši, nors ir labai norėjo likti Tingvolde, taip pat apsigyveno ten ir juokėsi drauge su Knutu, užuot verkusi su vaikais.

Vieną dieną Astrida aplankė marčią, pamatė mažąją Mildridą, pamatė, kad mergaitė visai viena, kad motina ją bijo net paliesti. O kai atėjo tėvas, pastebėjo, kad šis toks pat liūdnai santūrus vieninteliam savo vaikui. Ji nutylėjo, bet, grįžusi namo pas mylimą Knutą, papasakojo viską, kas dedasi Tingvolde; *ten* dabar esanti jų vieta. Mažajai Mildridai reikia, kas drįstų ja džiaugtis; jų giminėje auganti miela ir daili atžala. Knutas susijaudinęs išklausė jos pasakojimo, abu vėl susikrovė mantą ir grįžo atgal.

Taip Mildrida pateko į senelių globą, o šie išmokė ir tėvus ją mylėti. Kai Mildridai suėjo penkeri metukai, jie susilaukė dar vienos dukters, kurią pakrikštijo Bereta, ir nuo to laiko Mildrida daugiausia buvo su seneliais.

Dabar išgąsdinti tėvai drįso patikėti gyvenimu! Daug prisidėjo prie to ir pagerėję aplinkinių santykiai su jais. Po antro vaiko mirties

žmonės nuolat matydavo juos apsiverkusius, bet niekada nematė verkiant; jie kentė savo skausmą tylomis.

Ramūs, dievobaimingi Tingvoldo šeimininkai patiko samdiniams, ir šie tarnavo ilgai, negailėjo pasakyti apie juos gero žodžio. Tai irgi išėjo į naudą. Pradėjo lankytis giminės ir pažįstami, nors patys Tingvoldo šeimininkai niekur nesilankė.

Tik bažnyčioje jie nebuvo buvę nuo savo vestuvių dienos! Komunijos eidavo namie, taip pat ir melsdavosi. Tačiau kai susilaukė antros mergaitės, sumanė patys vežti krikštyti ir pirmą kartą pasirodė bažnyčioje. Drauge aplankė vaikų kapus, ramiai, netardami nė žodžio, praėjo pro Ulės Haugeno kapą; ir visi parapijiečiai jiems rodė pagarbą. Bet jie ir toliau gyveno kukliai ir tyliai savo ūkyje.

Vieną dieną pas močiutę Mildrida uždainavo vestuvių maršą. Baisiausiai persigandusi senoji Astrida padėjo darbą ir paklausė, kur ji išmoko. Mergaitė atsakė išmokusi iš jos pačios.

Senasis Knutas, kuris sėdėjo troboje, prapliupo juoktis, nes žinojo, kad Astrida, palinkusi prie kokio rankdarbio, mėgsta niūniuoti maršą. Tačiau dabar abu ėmė prašyti mažąją Mildridą niekada jo nedainuoti tėvams girdint. Vaikai paprastai klausia „kodėl?“. Bet į savo klausimą ji negavo atsakymo. Paskui vieną vakarą išgirdo, kad naujasis piemenukas, skaldydamas malkas, jį irgi dainuoja. Ji pasakė močiutei, kuri taip pat buvo girdėjusi, bet ši tik tarė:

— O, *jisai* čia ilgai neužsibus!

Ir rytojaus dieną tikrai jam buvo liepta išeiti. Niekas nepaaiškino kodėl, tik užmokėjo, kas priklausė, ir viskas. Tačiau Mildrida taip pradėjo smalsauti, kad močiutė turėjo jai papasakoti vestuvių maršo istoriją. Aštuonmetė mergaitė viską puikiai suprato, o jei ko nesuprato tą sykį, paaiškėjo vėliau. Toji istorija nustelbė visus jos vaikystės įspūdžius, pakeitė ryšius su tėvais.

Vaikai be galo anksti supranta, kas yra nelaimingas, ir moka užjausti. Mildrida žinojo, kad pas tėvus reikia laikytis tylos. Ir visai buvo nesunku, nes jie švelnūs, nuolatos tyliai pasakojo apie didelį vaikų draugą danguje, ir nuo to visa troba prisipildydavo stebuklingos šviesos. O vestuvių maršo istorija sujaudino ją ir padėjo suprasti, kiek tėvams teko išgyventi. Ji stengėsi atsargiai apeiti tą skaudų prisiminimą ir atsilyginti jiems santūria ir nuoširdžia meile už tai, ko iš jų mokėsi — už dievo baimę, teisingumą, romumą ir darbštumą. Beretą irgi mokė to paties, nes moters pašaukimas aiškus jau vaikystėje.

Pas senelius virė visai kitoks gyvenimas negu tėvų troboje. Čia

buvo galima dainuoti ir šokti, žaisti ir sekti pasakas. Taigi seserys augo tarp niūrių tėvų ir linksmų senelių, tačiau kartais tėvai prašydavo eiti pas senelius pasilinksminti, o seneliai prašydavo, kad jos būtų „geros ir klusnios" tėvams.

Kai dvylikos—šešiolikos metų mergaitė dalijasi visomis paslaptimis su septynerių—vienuolikos metų seseria, sulaukia iš jaunesniosios didelio atsidavimo. Bet mažoji dėl to anksčiau bręsta. Tuo tarpu Mildrida, būdama kantri, rūpestinga, užjaučianti, supratinga, daug laimėjo: ja negalėjo atsidžiaugti ir tėvai, ir seneliai.

Toliau nėra ko pasakoti apie Mildridą, iki jai suėjo penkiolika metų ir mirė senasis Knutas, staigiai ir lengvai. Viskas atsitiko nepaprastai greitai — čia jis ką tik sėdėjo pokštaudamas, o čia jau ant lentos.

Nuo to laiko senelės didžiausias džiaugsmas buvo pasisodinti Mildridą ant suolelio prie kojų kaip tada, kai mergaitė dar buvo mažytė, ir pasakoti apie Knutą arba klausytis, kaip ji dainuoja vestuvių maršą. Jis primindavo Astridai tvirtą, tamsiaplaukę Knuto galvą dar jos vaikystėje, lydėdavo ją į kalnų ganyklą, kur jis, jau piemuo, tūtuodavo maršą; su tuo maršu važiavo į bažnyčią prie jo šalies — maršo garsuose tarsi atgimdavo džiugus, išmintingas Knuto paveikslas!

O Mildridos širdyje maršas pradėjo kitaip skambėti. Dainuodama senelei, klausdavo pati save: „Ar kada nors kas pagrieš jį ir man?"

Ir nuo to laiko, kai paklausė pirmą kartą, nerimo, nes maršas tai buvo laimė. Ji matė nuotakos karūną, nužertą jo spindesio, jis žadėjo laimingą, šviesią ateitį. Kai suėjo šešiolika metų, ji paklausė save: „Ar kada nors ir aš važiuosiu maršo lydima, o drauge mama ir tėtis, pro žmones, kurie nesityčios, išlipsiu linksma toj vietoj, kur mama verkė, praeisiu pro žydintį Ulės Haugeno kapą ir žengsiu laiminga prie altoriaus ir taip išpirksiu savo tėtį su mama!"

Tai buvo pirmos mintys, kurių ji nepatikėjo Beretai. Paskui jų atsirado daugiau. Bereta, kuri ėjo dvyliktus metus, pajuto, kad vis dažniau lieka viena, bet dar nesuvokė, jog pamažu stumiama šalin, nes jos vietą užėmė kita. Tai buvo aštuoniolikmetė, neseniai susižadėjusi Inga, jų pusseserė iš gretimos sodybos. Kai pamatė jas susikabinusias, kaip paprastai vaikšto jaunos mergaitės, kuždančias ir šypsančias pievoje, norėjo kristi žemėn ir verkti iš pavydo.

Mildrida pradėjo ruoštis konfirmacijai; susipažino su savo vienmetėmis, ir sekmadieniais viena kita apsilankydavo Tingvolde. Burdavosi lauke arba senelės troboje. Juk Tingvoldas jaunimui buvo neprieina-

mas, nors įdomus. Bet užsukdavo tik ramios mergaitės, nes iš tiesų Mildrida buvo šiek tiek niūroka.

Tais laikais jaunimas mėgo dainuoti. Ir tai ne atsitiktinumas; juk kiekvienas laikmetis turi savo dainininkus. Nuostabiausia, kad vienas iš jų vėl buvo Haugenų giminės. Tokioje tautoje, kur kadaise, nors ir prieš daugelį šimtmečių, beveik kiekvienas vyras ir moteris daina stengėsi ir mokėjo išreikšti savo slapčiausius išgyvenimus ir mintis, patys mokėjo kurti eiles ir šitaip lieti savo jausmus,— šis menas negali visiškai išnykti, o vienur ar kitur gyvuoja ir net suklesti, nors jau buvo užgesęs. Šitam kaime daug kurta ir daug dainuota nuo neatmenamų laikų; taigi ne tuščioj vietoj ir ne atsitiktinai čia gimė Ulė Haugenas. Ir jo vaikaitis vėl atgaivino muziką. Ulės Haugeno sūnus buvo daug jaunesnis už dukterį, kuri nutekėjo į Tingvoldą ir net krikštijo jį. Tas sūnus po daugelio likimo permainų, jau būdamas senas, paveldėjo tėvo ūkelį kalnų papėdėje ir — keista — tik tada vedė. Jis susilaukė daug vaikų, vienas iš jų buvo vardu *Hansas*, ir paaiškėjo, kad šis paveldėjo senelio gabumus, beje, ne tiek smuikuoti, nors ir smuikavo, o greičiau dainuoti senas ir kurti naujas dainas. Ir garsėjo turbūt labiausiai dėl to, kad mažai kas jį pažino, nors ir gyveno greta. Nedaug kas jį ir matė. Mat jo tėvas buvo medžiotojas ir savo sūnus, dar visai mažus, susisodinęs ant kalvelės, mokė užsitaisyti šautuvą ir taikyti į taikinį. Ir be galo džiaugdavosi, jei jie šaudydami galėdavo uždirbti bent už paraką ir šovinius, kuriuos išeikvodavo. Deja, nedaug tespėjo išmokyti. Motina irgi netrukus pasimirė, ir vaikai turėjo verstis patys, taip jie ir darė. Berniukai vaikščiojo į medžioklę, mergaitės dirbo sklypą. Kai pasirodydavo slėnyje, visi atkreipdavo į juos dėmesį, bet nedažnai ir pasirodydavo, nes žiemą nebuvo kelio, taigi tenkindavosi tais retais sykiais, kai reikėdavo parduoti ką sumedžiojus ar šio to nusipirkti, o vasarą turėdavo darbo su poilsiautojais. Juk ūkis buvo aukščiausiai visoje apylinkėje, garsėjo tyru kalnų oru, kuris gydė plaučių ir nervų ligas geriau negu tais laikais žinomi vaistai; užtat kasmet ten būdavo pilna tiek vietinių, tiek užsieniečių. Teko prisistatyti daugiau kambarių, bet jų buvo ne per daug. Ir ši skurdi, be galo skurdi šeima prasigyveno, tapo net pasiturinti. Bendravimas su svetimšaliais išėjo jiems į naudą, pramoko net svetimų kalbų. Hansas seniai buvo atsipirkęs iš brolių ir seserų sklypelį, taigi viskas priklausė jam vienam; tuo metu jis sulaukė dvidešimt aštuonerių metų.

Niekas iš jų nebuvo peržengęs savo giminaičių slenksčio Tingvolde. Endridas su Randi, aišku, nedraudė, bet nenorėjo girdėti jų vardo

minint, kaip nenorėjo girdėti vestuvių maršo. Vargšas vaikų tėvas atsitiktinai tą buvo sužinojęs, užtat *Hansas* draudė broliams ir seserims ten lankytis. Bet Tingvoldo mergaitės mėgo dainas ir norėjo jį pamatyti, joms buvo gėda, kad tėvai su juo nesigiminiuoja. Ir draugės, kurios rinkdavosi sodyboje, nieko daugiau nekalbėdavo, tik apie Hansą Haugeną ir jo brolius bei seseris.

Tuo gražiu dainų ir draugystės metu Mildrida sulaukė septyniolikos metų ir buvo konfirmuota. Prieš tai Tingvolde buvo ramu, dar kiek laiko ir po to. O pavasarį ar tikriau vasarą jai, kaip ir kitoms konfirmuotoms mergaitėms, reikėjo keliauti su gyvuliais į kalnų pievas. Mildrida neapsakomai džiaugėsi! Jos susižadėjusi draugė Inga taip pat ketino būti gretimoj ganykloj.

Beretai irgi buvo leista lydėti Mildridą, ir ši savo nekantravimu užkrėtė ir ją. Kalnuose, kur buvo nauja ir įdomu, Bereta užmiršo visa kita, o Mildrida vis tiek nerimo. Nors sunkus buvo darbas prižiūrėti galvijus, tvarkyti pieną, bet atliekamu laiku, kurio turėjo nemaža, ji nežinodavo kur dėtis. Valandų valandas praleisdavo pas Ingą, klausydamasi pasakojimo apie sužadėtinį, paskui keletą dienų nenorėdavo ten eiti. Jei Inga ateidavo, ji džiaugdavosi, būdavo maloni, tarsi apgailestaudama, kad buvo nedraugiška, bet po to vėl paniurdavo. Su Bereta mažai kalbėdavosi ir dažnai, Beretos pakalbinta, teatsakydavo „taip" arba „ne". Bereta verkdama vaikščiojo paskui gyvulius ir draugavo tik su piemenimis. Mildrida jautė, jog kažkas negerai, tačiau, kad ir kaip norėdama, nieko negalėjo pakeisti.

Vieną dieną ji sėdėjo netoli aptvertos ganyklos. Kelios ožkos atsiskyrė nuo būrio, ir reikėjo jas pasaugoti. Buvo šilta priešpietė; ji sėdėjo prie beržeLiais ir krūmais apaugusio nuolaidaus kalno ir, nusimetusi švarkelį, mezgė. Laukė Ingos. Kažkas sušlamėjo už nugaros. „Ateina",— pagalvojo ir kilstelėjo galvą. Bet tikriausiai kas kitas, nes Inga negalėjo taip šlamėti, kad net krūmai lūžo ir linko žemyn, Mildrida išbalusi atsistojo — ji pamatė kažkieno gauruotą galvą ir žybčiojančias akis; tikriausiai lokys! Norėjo surikti, bet neteko žado, bandė bėgti, tik negalėjo pajudėti iš vietos. Kai anas atsitiesė, paaiškėjo, jog tai aukštas petingas vyras gauruota kepure, su šautuvu rankoje. Jis staiga sustojo krūmuose ir pažvelgė į ją. Rūstus žvilgsnis staiga pasikeitė,— jis žengė kelis žingsnius, liuoktelėjo ir atsidūrė šalia jos. Kažkas sukruto prie kojų, ir ji tyliai aiktelėjo: tai buvo jo šuo, kurio iki šiol nematė.

— Oi,— pasakė Mildrida,— maniau, kad lokys braunasi per krūmus, todėl nusigandau.— Bandė nusijuokti.

— Galėjo ir taip būti,— tarė jis labai tyliai.— Mudu su *Kvasu* kaip tik sekėm lokio pėdomis ir dabar pametėm, bet jeigu koks žvėris *mane* persekioja*, tai tik lokys.

Jis šyptelėjo. Ji pažvelgė į jį. Kas čia per vaikinas? Aukštas, plačiapetis, tokių neramių akių, kad baugu į jas žiūrėti, ir stovi taip arti, tartum iš žemės išdygęs, su šautuvu ir šuniu; norėjo jam pasakyti: „Eik šalin!“ Bet, užuot taip sakiusi, žengė keletą žingsnių atgal ir paklausė:

— Kas tu toks? — Ji tikrai buvo nusigandusi.

— Hansas Haugenas,— atsakė jis išsiblaškęs, nes pastebėjo, kad šuo, matyt, kažką vėl susekė.

Paskui staiga grįžtelėjo atsisveikinti, tačiau pamatė, kad mergina visa raudona — ir skruostai, ir kaklas, ir krūtinė.

— Kas tau? — nustebęs paklausė.

Ji nežinojo, ką daryti, ar bėgti šalin, ar nusigręžti, ar sėstis vėl.

— Kas tu tokia? — paklausė jis.

Bet ją dar sykį nuplieskė raudonis, nes jei pasisakys, kas ji, vadinasi, pasakys viską.

— *Kas tu tokia?* — pakartojo jis, lyg tai būtų paprasčių paprasčiausias klausimas, į kurį nevalia neatsakyti, ir užtat ji negalėjo nutylėti, nors buvo gėda už save ir tėvus, kad atsižadėjo giminių, bet turėjo pasisakyti vardą.

— Mildrida Tingvold,— sukuždėjo ir pravirko.

Iš tiesų su niekuo iš Tingvoldo jis nenorėjo sveikintis. Bet tai, kas dabar atsitiko, buvo visai kas kita, negu įsivaizdavo. Jis žiūrėjo į ją didelėmis akimis. Šmėstelėjo atmintyje, kad jos motina taip pat verkė bažnyčioje sutuoktuvių dieną. „Gal jau tokia jų giminė“,— pagalvojo ir norėjo eiti šalin.

— Dovanok, jei tave išgąsdinau,— pasakė ir nusekė paskui šunį, bėgantį prieš kalną.

Kai ji drįso pakelti galvą, jis buvo užkopęs į pačią viršūnę ir atsigręžęs pažvelgė į ją. Vos akimirką, nes kaip tik tuo metu šuo sulojo kitoje kalno pusėje, jis krūptelėjo, tuoj pakėlė šautuvą ir nubėgo. Mildrida nejudėdama žiūrėjo į tą vietą, kur jis stovėjo, ir staiga ją išgąsdino šūvis.

---

* Tarp ūkininkų yra paplitęs senas tikėjimas, kad kiekvieną žmogų kažkas persekioja (nematomas žvėris, turintis to žmogaus bruožus).— *Aut. pastaba.*

„Argi lokys? Bene jis buvo čia taip arti?"

Ir ji ėmė skubiai kopti į kalną, kur ką tik kopė *jisai*, sustojo, kur jis buvo stovėjęs, prisidengė ranka akis nuo saulės — ir iš tikrųjų už krūmų, palinkęs prie didžiulio lokio, tupėjo jisai! Nieko negalvodama pribėgo prie jo; jis nusišypsojęs papasakojo vis tokiu pat tyliu, švelniu balsu, kaip jie pametė pėdas, nors lokys ir buvo netoliese, ir kaip šuo užuodęs lokį tik tada, kai visai priėjo artyn.— Ir ji klausydamasi užmiršo, kad verkė ir gėdijosi, o jis išsiėmė peilį, norėjo čia pat nudirti kailį. Mėsa tokiu metų laiku buvo netinkama, ją reikėjo užkasti, o kailį ketino pasiimti. Ji palaikė, kol jis dyrė, paskui nubėgo į trobelę atnešti kirvio ir kastuvo ir, nors bijojo lokio, nors šis dvokė, nesitraukė, padėjo, kol viskas buvo baigta. Jau buvo po vidurdienio, ir jis pasisiūlė kartu pietauti. Nusiprausė pats ir numazgojo kailį, o tai buvo sunkus darbas,— paskui atsisėdo trobelėje, nes *ji*, kokia gėda, dar nebuvo spėjusi pataisyti valgio. Jis pasakojo šį bei tą laisvai, nesivaržydamas, tik labai tyliai, kaip paprastai kalba žmonės, kurie ilgai būna vieni. Mildrida atsakinėjo kuo trumpiau, bet kai atsisėdo priešais jį už stalo, negalėjo nei kalbėti, nei valgyti, taigi abu beveik visą laiką tylėjo. Pavalgęs jis apsisuko ant kėdutės, prisikimšo pypkutę ir užsirūkė. Ir pats nežinojo, ką kalbėti, todėl atsistojo.

— Namai toli,— tarė jis ir, duodamas ranką, pridūrė dar tyliau: — Ar tu kasdien sėdi ten, kur šiandien sėdėjai?

Jis nepaleido rankos, tarsi laukdamas atsakymo. O ji nedrįso nei akių pakelti, nei atsakyti. Tada pajuto, kaip jis spustelėjo labiau.

— Ačiū už šią dieną! — tyliai pasakė, ir vos atsipeikėjusi jinai pamatė jį žingsniuojantį per viržius su lokio kailiu per petį ir su šautuvu rankose, su šuniu prie šalies. Matė jį ilgai, nes kalnai buvo šone; lengva žvalia eisena jis greitai tolo; ji išėjo laukan ir lydėjo akimis, kol jis visai dingo.

Ir tik tada pajuto, kaip daužosi širdis, turėjo net rankas prie krūtinės prispausti. O paskui išsitiesė ant žolės ir užsikniaupė — ir stengėsi nuosekliai prisiminti visus dienos įvykius. Matė, kaip jis staiga išniro iš krūmų, plačiapetis, neramių akių; vėl pajuto jo pranašumą, o savo baimę ir gėdingas ašaras; matė jį prieš saulę kalno viršūnėje, girdėjo šūvį, klūpojo šalia, kai jis dyrė lokį, vėl girdėjo kiekvieną žodį; jo tylus balsas skambėjo taip maloniai, kad net dabar, jį prisiminus, širdis virpėjo,— ir vėl girdėjo jį, kai sėdėjo ant kėdutės prie viryklės, kur ji taisė pietus, o paskui už stalo, valgant; jautė, kaip tada nedrįso pakelti į jį akių ir kad galų gale net jis dėl to sumišo ir nutilo. Girdėjo, kaip

dar sykį prašneko paėmęs jos ranką, jautė spustelėjimą, kuris nusmelkė ją visą iki pat kojų! Matė einant per viržius tolyn, tolyn!.. Ar jis dar kada nors sugrįš? Vargu, nes kaipgi ji elgėsi! Koks jis jai atrodė stiprus, gražus ir drąsus, tokia kvaila ir apgailėtina turėjo jam pasirodyti jinai. Taip, apgailėtina nuo pirmo klyktelėjimo, kai išvydo šunį, iki gėdos raudonio ir ašarų, nuo menkos pagalbos jam iki pietų, kurių nesugebėjo laiku pataisyti! Ir kad negalėjo atsakyti, nė karto, kai jis į ją žiūrėjo, ir galų gale, kai paklausė, ar ji kasdien sėdinti ganykloje, kad nedrįso pasakyti, jog ne, nes ne kasdien ji ten būna! Argi jos tylėjimas nebuvo panašus į prašymą, į maldavimą jį vėl pamatyti? Argi ne šitaip reikėjo suprasti visą jos apgailėtiną bejėgiškumą?.. O, kaip jai buvo gėda! Visas kūnas degė, ypač skruostai, kuriuos stengėsi vis labiau slėpti... Ir ji vėl šaukėsi prisiminimų, matė jo didybę ir savo menkumą ir dar labiau gėdijosi.

Kai suskambėjo varpeliai bandai grįžtant, Mildrida vis dar gulėjo, bet tuoj pašoko ir puolė prie darbo. Bereta parėjusi tučtuojau suprato, kad kažkas atsitiko, nes Mildrida taip keistai klausinėjo ir atsakinėjo ir visą laiką buvo tokia nesava, jog Bereta kelis sykius net stabtelėjo ir pasižiūrėjo į ją! O kai atėjo vakarienės metas ir Mildrida, pasakiusi, jog nenorinti valgyti, išėjo laukan ir atsisėdo, tik to betrūko, kad Bereta lyg kažką suuodęs medžioklinis šuo pastatytų ausis. Bereta pavalgė, nusirengė — jos abi gulėjo vienoje lovoje — ir, nesulaukusi Mildridos, protarpiais vis patyliukais atsikeldavo ir pasižiūrėdavo, ar sesuo tebesėdi, o gal dar ir ne viena. Taip, tebesėdėjo, ir visą laiką viena. Atėjo vienuolikta, dvylikta, pirma valanda, Mildrida vis sėdėjo lauke, o Bereta nemiegojo. Kai Mildrida pagaliau atėjo tyliai, tyliai, tik apsimetė mieganti; sesuo girdėjo, kaip ji atsiduso įlipusi į lovą, girdėjo sunkiai kalbant kasdienes maldas ir kuždant: „Gerasis dieve, padėk man!“ — „Ką dievas jai turi padėti?“ — pagalvojo Bereta. Ji neužmigo, girdėjo, kaip sesuo, vartydamasi nuo vieno šono ant kito, tuščiai bando užmigti, matė, kaip paskui nustūmė antklodę ir, pasikišusi rankas po galva, įsmeigė akis į lubas. Daugiau nieko nematė ir negirdėjo, nes užmigo. Kai rytą pakirdo, sesers lovoje nebebuvo. Ji pašoko, saulė švietė aukštai, gyvuliai seniai išginti. Rado paliktus pusryčius, kuo greičiau pavalgė ir nuėjusi pamatė seserį dirbančią, bet tokią prislėgtą. Bereta pasakė einanti prie bandos ir būsianti tenai. Sesuo neatsiliepė, tik žvilgtelėjo tarsi dėkodama. Bereta susimąstė, paskui nuėjo.

Mildrida apsidairė; taip, ji viena. Tada kuo skubiau suplovė puodynes, o visa kita — kas bus, tas bus. Paskui nusiprausė, susišukavo,

nubėgusi į trobelę, persirengė, pasičiupo mezginį ir nuėjo link kalno.

Nejautė naujos dienos žvalumo, nes beveik nemiegojo naktį ir kone visą parą nieko nevalgė. Vaikščiojo lyg sapne ir žinojo, kad neatsipeikės, kol nenueis į tą pačią vietą, kur sėdėjo vakar.

Tačiau vos tik atsisėdo, tuoj susirūpino: „Ką pagalvos jis, jeigu atėjęs ras mane čia?" Tada nenorom atsistojo. Ir tuoj ant kalno pamatė jo šunį; šis stabtelėjo, pasižiūrėjo, paskui pribėgo artyn vizgindamas uodega. Ji visa nustėro. Ten! Ten saulėkaitoje su šautuvu stovėjo jis, toj pačioj vietoj kaip ir vakar, tik šiandien buvo atėjęs kitu keliu! Jis nusišypsojo, pastovėjo truputį dvejodamas, paskui nulipo žemyn ir bemat atsidūrė priešais ją. Ji aiktelėjo patylom ir vėl klestelėjo kur sėdėjusi. Nieku gyvu nevaliojo atsikelti, mezginys iškrito iš rankų, turėjo nusigręžti. Jis nieko nesakė. Bet ji girdėjo, kaip jis išsitiesė ant žolės priešais, įsmeigė į ją akis, o šuo atsigulė iš kito šono ir žiūrėjo į jį. Net nusigręžusi jautė, kad jis mato jos raudonį, jos akis ir veidą. Nugąsdino tankus jo alsavimas, kuris tartum palietė jai ranką, bet ji nedrįso pajudėti. Nenorėjo, kad jis prašnektų, bet ir tyla buvo baisi. Tikriausiai suprato, kodėl ji čia sėdi, o didesnės gėdos už šią negalėjo įsivaizduoti. Bet juk ir jis negerai padarė, kad čia atėjo, ir dar blogiau, kad sėdi šalia. Tada jis tvirtai paėmė vieną jos ranką, paskui antrą, ji *turėjo* atsigręžti — ir jis atsargiai ėmė traukti ją prie savęs artyn — akimis ir ranka. Ji prisislinko šalia ir prigludo galva prie jo krūtinės. Jautė, kaip jis viena ranka glosto jai plaukus, bet nedrįso pasižiūrėti į jį. Visas jos elgesys atrodė be galo niekingas — ir ji staiga graudžiai pravirko.

— Na, jei tu verki, aš juoksiuos,— prabilo jis,— nes dėl to, kas mums atsitiko, reikia ir juoktis, ir verkti!

Bet jo balsas virpėjo. O tada pakuždom ėmė pasakoti, kad vakar, eidamas tolyn, jautė, kaip ji darosi vis artimesnė. Ir toks stiprus buvęs tas jausmas, jog, sugrįžęs į savo trobelę, nieko negalėjo daryti, turėjęs palikti svečią vokietį vieną ir vėl patraukti į kalnus. Šitaip klajojęs per naktį, truputį pasėdėdamas ir vėl eidamas; užsukęs namo pusryčių, bet vėl iškeliavęs. Jam esą dvidešimt aštuoneri metai, taigi ne mažas, bet pajutęs: arba toji mergina būsianti jo, arba nežinia kas atsitiks. Jis atėjęs į vakarykštę vietą, bet nemanęs jos čia rasti, šiaip norėjęs truputį pasėdėti vienas. Kai ją pamatė, iš pradžių nusigandęs, bet supratęs, kad jai, ko gero, kaip ir jam, todėl bemat nusprendęs įsitikinti... o kai supratęs, kad jai tikrai taip pat, lygiai taip pat... Tada pakėlė jos galvą, ji jau nebeverkė, jo akys taip spindėjo, kad ji turėjo pažvelgti

į jas, bet vėl paraudo ir nulenkė galvą. O jis kalbėjo toliau pakuždomis, švelniu balsu. Saulė švietė ties kalno medžių viršūnėmis, nuo lengvo vėjelio šnarėjo beržai, paukščių čiulbesys nenusileido upelio čiurlenimui netoliese, uolose. Nė vienas nežinojo, kaip ilgai šitaip sėdėjo, tik staiga abu išgąsdino šuo. Šisai, kelis sykius apsukęs ratą ir vėl atsigulęs savo vieton, dabar lodamas pasileido žemyn. Abu pašoko ir ėmė klausytis. Bet niekas nepasirodė. Jie susižvalgė, ir jis paėmė ją ant rankų. Jos niekas nenešiojo nuo pat vaikystės, ir todėl ji pasijuto visiškai bejėgė. Jis buvo jos gynėjas, jos ateitis, amžina jos laimė, ji turi pasiduoti savo jausmams. Abu tylėjo. Apkabinę kits kitą. Jis nusinešė ją į tą vietą, kur buvo sėdėję; ten vėl atsisėdo ir atsargiai pasisodino ją šalia. Ji nulenkė galvą dar žemiau ir pasisuko į šoną, kad jis nematytų, kokia ji susijaudinusi. Jis jau norėjo atgręžti ją į save, bet kažkas nustebęs pašaukė: „Mildrida!" Tai buvo *Inga,* atsekusi paskui šunį.

Mildrida pašoko, probėgšma žvilgtelėjo į draugę, tada priėjo artyn, apkabino viena ranka jai kaklą ir priglaudė galvą prie jos peties. Inga apglėbė ją.

— Kas jis toks? — kuždom paklausė ji, ir Mildrida pajuto, kaip ji dreba.

Tačiau Mildrida nė nekrustelėjo. Juk Inga žinojo, kas jis, buvo su juo pažįstama, bet negalėjo patikėti savo akimis! Tada Hansas priėjo artyn.

— Maniau, kad pažinai mane,— ramiai tarė.— Aš Hansas Haugenas.

Išgirdusi jo balsą, Mildrida pakėlė galvą. Jis ištiesė ranką, tada ji priėjusi paėmė ją ir pažvelgė į draugę, degdama iš gėdos ir džiaugsmo.

Hansas pasičiupo šautuvą ir atsisveikino pakuždėjęs Mildridai:

— Žinok, aš vėl greitai ateisiu!

Abi palydėjo jį iki ganyklos ir matė nueinantį ten pat kur ir vakar. Ilgai stovėjo, kol jis dingo iš akių. Mildrida prigludo prie Ingos, ir ši jautė, kad nereikia nei judėti, nei kalbėti. Paskui Mildrida įsikniaupė Ingai į petį.

— Neklausinėk nieko,— tarė ji,— nes nieko negaliu pasakoti.

Dar pastovėjo šitaip susiglaudusios ir nuėjo į trobelę. Tik tada Mildrida prisiminė, kad visi darbai nedaryti, ir Inga puolė jai padėti. Dirbdamos beveik nieko nekalbėjo, tik šį tą apie darbą.

Mildrida padavė pietus, bet pati vos trupinėlį suvalgė, nors jautė, kad būtinai reikia pavalgyti ir išsimiegoti. Inga netrukus išėjo: ji matė, kad Mildridai geriau netrukdyti. Likusi viena, Mildrida atsigulė ir

susitaisė miegoti. Bet norėjo dar kartą prisiminti dienos įvykius, ką jis kalbėjo ir kas buvo gražiausia. Paskui pagalvojo, ką ji jam atsakė. Ir tik tada suprato, jog neištarė nė žodžio — nė vieno žodžio per visą susitikimą! Ji atsisėdo lovoje. Tikriausiai, vos keletą žingsnių nuėjęs, jis tai prisiminė — ir ką pagalvojo? Kad ji vaikšto lyg sapnuodama! Kas po to jį galės traukti prie jos? Vos atsiskyręs su ja, jis vakar suprato mylįs; — ir sudrebėjo, pagalvojusi, kaip jam atrodė šiandien. Ji vėl išėjo laukan ir atsisėdo kaip vakar.

Mildrida visą gyvenimą buvo išmokyta galvoti apie savo elgesį. Užtat visa, ką ji padarė per šią parą, atrodė negražu, kvaila, beveik negarbinga. Ji nebuvo nei knygose skaičiusi, nei mačiusi taip elgiantis: į viską žiūrėjo valstiečių akimis, o jie labai griežti. Padoru buvo tramdyti savo jausmus, garbinga jų neparodyti. Ji taip darė, todėl ir buvo visų gerbiama, o dabar per vieną dieną pasidavė vyrui, kurio niekada nebuvo mačiusi! Užtat jis ilgainiui pradės ją niekinti! Jeigu niekam negalima papasakoti, net Ingai,— kas gi tai galėtų būti?

Sykiu su pirmaisiais varpeliais grįžusi iš ganyklos Bereta rado seserį leisgyvę sėdinčią prie trobelės. Ji stovėjo, kol Mildrida pakėlė galvą ir pasižiūrėjo į ją. Mildridos akys buvo užverktos, visa išvaizda rodė, kad ji kenčia. Tačiau toji išvaizda pasikeitė, kai pamatė, jog Bereta susijaudino.

— Kas tau yra? — sušuko ji.

— Nieko! — atsakė Bereta, tebestovėdama ir tokiu keistu žvilgsniu žiūrėdama į Mildridą, kad ši nuleido akis, pasisuko ir atsikėlusi nuėjo taisyti vakarienės.

Jos susitiko tiktai prie stalo, kur susėdo prieš viena kitą. Mildrida vos prarijo keletą šaukštų, todėl retkarčiais išsiblaškiusi žvilgčiojo į kitus, ypač į Beretą, kuri vis tebevalgė. Net ne valgė, o rijo tarsi alkanas šuo.

— Ar tu šiandien nieko nevalgei? — paklausė Mildrida.

— Ne,— atsakė Bereta tebešveisdama toliau.

— Argi nebuvai pas piemenis? — po kiek laiko vėl paklausė Mildrida.

— Ne,— vienu balsu atsakė ji ir abu piemenys.

Jiems girdint Mildrida nenorėjo daugiau kamantinėti, be to, ir vėliau, pati būdama sunerimusi, maža kreipė dėmesio į seserį, pagalvojusi, jog neverta. Tai buvo tiktai dingstis naujoms kančioms, kurios ėmė kamuoti jos sąžinę viena po kitos, ir ji vėl visą naktį prasėdėjo toje pačioje vietoje prie trobelės.

Nei ugniaspalvis vakaras, nei pilkšvai ledinė naktis nenuramino jos, netraukė prie miego. Vargšelė, iki šiol ji niekada nebuvo patekusi į bėdą. O, kaip ji meldėsi! Baigusi vieną maldą, pradėdavo kitą, meldėsi ir kaip buvo išmokusi, ir savais žodžiais, pagaliau, visiškai netekusi jėgų, atsigulė. Čia vėl pradėjo melstis visa širdim, bet jau nebeįstengė, tevaliojo kartoti čia tyliau, čia garsiau:

— Padėk man! Gerasis dieve, padėk man!

Ji pati grūmėsi su savim, svarstydama, ar atsisakyti jo, ar ne. Staiga išsigandusi suriko; Bereta žaibo greitumu atsiklaupė lovoje ir pasilenkė prie jos.

— Kas jis? — sušnibždėjo, didžiulės jos akys žiburiavo, o įkaitęs veidas ir tankus alsavimas rodė, kaip ji susijaudinusi.

Mildrida, nuvargusi nuo graužaties, išsikamavusi ir kūnu, ir siela, nevaliojo atsakyti; jai buvo taip baisu, kad norėjosi verkti.

— Kas jis? — grėsmingai klausė sesuo, palinkdama vis arčiau.— Gali daugiau nesislapstyti, aš šiandien visą laiką į jus žiūrėjau!

Mildrida užsidengė rankomis veidą tarsi gindamasi, tačiau Bereta suėmusi jas nustūmė.

— Kas jis toks, aš klausiu! — tarė žvelgdama į akis.

— Bereta, Bereta! — maldavo Mildrida.— Argi aš tau nebuvau gera nuo pat mažens? Kodėl tu mane kamuoji, kai man sunku?

Bereta paleido rankas, nes sesuo pravirko. Alsavo karštai, o krūtinė taip kilnojosi, kad, rodės, sprogs.

— Ar Hansas Haugenas? — sukuždėjo.

Abi tylėjo sulaikiusios kvapą.

— Taip,— galų gale kūkčiodama pašnibždom atsakė Mildrida.

Tuomet Bereta vėl nustūmė jos rankas, norėdama pažvelgti į akis.

— Kodėl tu man nieko nesakei, Mildrida? — vis taip pat nekantriai paklausė.

— Bereta, juk aš pati nežinojau,— atsakė Mildrida.— Juk iki vakar dienos niekad nebuvau jo mačiusi. Ir vos pamačiau, tuoj pamilau; dėl to taip graužiuosi, kad, rodos, numirsiu.

— Ar tu jo iki tol nebuvai mačiusi? — baisiausiai nustebusi, beveik netikėdama, sušuko Bereta.

— Niekad kaip gyva,— tvirtai atsakė Mildrida.— Ar tu supranti, Bereta, kokia gėda!

Bet tada Bereta puolė jai ant kaklo ir ėmė bučiuoti.

— Mildrida, mieloji, kaip nuostabu! — kuždėjo netverdama džiaugsmu.— Oi, kaip nuostabu! — pakartojo vėl bučiuodama ją.— Ir

kaip aš ištylėsiu, Mildrida! — Ji prisiglaudė, paskui vėl atsitraukė.— O tu manei, kad aš nemoku tylėti! — staiga nuliūdusi pridūrė.— Kad *aš* nesugebu tylėti, kai reikia dėl tavęs, Mildrida! — Ji pravirko.— Kodėl tu nebedraugauji su manim? Kodėl tau Inga geresnė? O, kaip man buvo skaudu! Kad tu žinotum, Mildrida, kaip aš tave myliu! — Ir ji prisiglaudė prie sesers. Tada Mildrida apkabinusi *ją* pabučiavo ir prisipažino, kad iki šiol apie tai nepagalvojusi, kad daugiau niekada jos neatstumsianti, nieko neslėpsianti nuo jos, nes ji teisinga ir gera. Paskui dar sykį paglostė seserį. Bereta vėl atsiklaupė, jai reikėjo pamatyti sesers akis vasaros nakties šviesoje, kuri, artėjant rytui, ėjo vis rausvyn.

— Mildrida, koks jis gražus! — suriko ji iš džiaugsmo.— Kaip jis atėjo? Kaip tu jį pirmą kartą pamatei? Ką jis pasakė? Kaip paskui buvo?

Ir ko prieš keletą valandų manė niekam negalėsianti papasakoti, Mildrida dabar papasakojo seseriai, bet kelis kartus turėjo nutilti, nes Bereta staiga pripuldavo prie jos ir stipriai prisiglausdavo, o Mildrida dėl to tik dar smagiau pasakojo; abi ir juokėsi, ir verkė; miegai visai išgaravo; saulė taip ir rado jas, vieną gulinčią ar rymančią ant alkūnės ir pasakojančią, antrą klūpančią šalia pravira burna, degančiomis akimis ir protarpiais džiaugsmingai glundančią prie sesers.

Jos atsikėlė sykiu, sykiu apsiliuobė, o kai baigė darbus, truputėlį užvalgė ir abi švariau apsitaisė. Juk jis netrukus turėjo ateiti! Abi su šventadieniais drabužiais nuėjo prie kalno, ir Bereta parodė, kur *ji* vakar tūnojo,— šuo dažnai pas ją atbėgdavęs. Seserys pasakojo viena už kitos, oras ir šiandien buvo gražus: danguje nesimatė nė debesėlio. Jos taip įsišnekėjo, kad praėjo ir tas laikas, kada laukė Hanso, bet čiauškėjo toliau; tik paskui atsipeikėjo, ir Bereta kelis sykius bėgo ant kalno pasižvalgyti, tačiau jo nebuvo nei regėti, nei girdėti. Abi pradėjo nerimauti, ypač Mildrida, ir Bereta net nusigando. Tada pradėjo aiškinti seseriai, kad jis taip pat ne sau ponas; dvi dienas vokietis turėjęs vienas žvejoti žuvį, medžioti ir pats virtis valgyti, trečią dieną taip esą negalima, ir Mildrida suprato, kad jos teisybė.

— Kaip tu manai, ką dėl to pasakys tėtis su mama? — paklausė Bereta, norėdama ją išblaškyti.

Bet, vos ištarusi tuos žodžius, ėmė apgailestauti. Mildrida išbalo, įsmeigė akis į Beretą, o ši į ją. Argi Mildrida apie tai nebuvo pagalvojusi iki šiol? Pagalvojusi, bet viskas atrodę taip toli. Baimė, ką pamanys apie ją Hansas Haugenas, gėda dėl to, kad ji tokia silpna ir kvaila, taip

ją kamavusios, jog visa kita nustūmusi šalin. O dabar, atvirkščiai, mintys apie tėvus staiga pasidarė svarbiausios!

Bereta vėl pabandė ją guosti. Vos pamatę Hansą, jie neprieštarausią Mildridai, nenorėsią, kad ji, jų džiaugsmas, būtų nelaiminga; senelė taip pat jai padėsianti, o apie Hansą Haugeną niekas blogo žodžio nepasakysiąs, be to, ir *jis* pats nepasiduosiąs!

Mildrida klausėsi išvirkščiomis ausimis ir galvojo visai ką kita, o kad niekas netrukdytų, paprašė Beretą išvirti pietus. Bereta nuėjo iš lėto, vis atsigręždama.

O jai reikėjo galutinai nuspręsti štai ką: „Ar tučtuojau viską pasisakyti tėčiui su mama?" Nuo begalinės paskutinių dienų įtampos tas klausimas pasidarė jai sulig kalnu didumo. Jautė, jog nusikals, jeigu šitaip su juo susitikinės. Juk jai nederėjo susižadėti be tėvų žinios, bet kitaip ji negalėjo. Kadangi jau taip atsitiko, tučtuojau reikia eiti pas tėvus! Ji atsistojo, iškart viskas nušvito. Kas bus, tas bus, ji turi taip padaryti. Kol Hansas ateis čia, ji jau turi būti pasikalbėjusi su tėvais.

— Ar ne tiesa? — tarė balsu ir, rodos, išgirdo atsakymą „Taip", nors niekas neatsiliepė.

Ji nubėgo pasakyti Beretai. Bet nei trobelėje, nei tvarte jos nerado.

— Bereta! — šaukė.— Bereta! Bereta! — Iš visų pusių jos balsą kartojo aidas, tačiau Bereta neatsiliepė. Ji lakstė tai šen, tai ten, ieškodama sesers, bet niekur nerado. Susijaudinusi, persigandusi matė dideles Beretos akis ir girdėjo klausiant: „Kaip tu manai, ką dėl to pasakys tėtis su mama?" — Ir vis labiau ją ėmė siaubas. Nejaugi Bereta nuėjo pas juos? Visai galimas daiktas! Bereta tokia nekantruolė, gal ji panoro tučtuojau viską sutvarkyti ir nuraminti Mildridą. Ko gero, tikrai nuėjo!

Bet jeigu Bereta pirmoji nueis, tėvai gali viską blogai suprasti — ir ji tučtuojau pasileido keliu į kaimą; kuo toliau, tuo greičiau, vis labiau nerimaudama; nekreipė dėmesio, kad ūžia galva, kad gniaužia krūtinę ir trūksta kvapo. Paskui turėjo atsisėsti ir pailsėti. Bet sėdint buvo ne poilsis, reikėjo atsigulti. Ji parvirto pasikišusi ranką po galva ir užmigo.

Dvi dienas ir dvi naktis buvo beveik nemiegojusi ir nevalgiusi, tačiau nesuprato, kaip tai svarbu jauno žmogaus kūnui, pripratusiam nuo mažens laiku pavalgyti ir išsimiegoti jaukiuose tėvų namuose.

Tačiau Bereta nuėjo ne pas tėvus, o ieškoti Hanso Haugeno! Kelias buvo ilgas ir nelabai žinomomis vietomis, iš pradžių pamiškė, paskui per kalnus, kur ir žvėrį galėjai sutikti,— juk neseniai buvo pasirodęs.

Bet ji vis tiek ėjo, turėjo susirasti Hansą, kitaip Mildridai bus blogai; sesers jau nė pažinti nebegalėjo!

Bereta buvo žvali ir linksma, sesers nuotykis pasišokinėdamas bėgo šalia. Hansas Haugenas atrodė nuostabiausias iš visų, o Mildrida ir verta paties nuostabiausio! Užtat visai nekeista, kad Mildridai jis iškart patiko, o jam Mildrida irgi iš pirmo žvilgsnio. Jeigu tėvai nenorės to suprasti, tesižino, o juodu vis tiek pasieks savo laimę kaip jos senelis ir prosenelis — ir ji uždainavo giminės vestuvių maršą. Jo džiugus aidas sklido kalnuose ir dingo padebesavusiam ore. Užlipusi ant kalno, ji sušuko: „Valio". Iš čia matė tik tolimiausią ir pačią aukštutinę kaimo dalį, kitoj pusėj — miško pakraštį, toliau viržyną, o šičia, kur stovėjo, kauburiavosi vien uolos ir akmenys. Ji vėl pasileido tolyn lengvu kalnų oru. Žinojo, kad toje pusėje, ties snieguoto kalno viršūne, kyšančia aukščiau kitų, turėtų būti trobelė, ir netrukus suprato, jog jau visai netoli. Norėdama galutinai įsitikinti, užsilipo ant didelio skyrium riogsančio akmens ir netoliese, žemai, išvydo kalnų ežerėlį. Tik negalėjo įžiūrėti, kas prie pat vandens — ar trobelė, ar uola, nes tarpais atrodė trobelė, o tarpais uola. Juk jo trobelė turėjo stovėti palei kalnų ežerą. Taip, tikriausiai šičia, nes prie iškyšulio plūduriavo valtis! Joje sėdėjo du žmonės; tikriausiai jis ir vokietis. Bereta pasileido žemyn. Bet tik pažiūrėti atrodė arti, o iš tiesų buvo toli, ir ji bėgo, bėgo. Nekantravo greičiau susitikti su Hansu Haugenu!

Hansas Haugenas ramiausiai sėdėjo valtyje su vokiečiu, nė nenujausdamas, kokią padarė sumaištį. Pats Hansas visai nesijaudino. Jis smagus kūrė dainą pagal savo vestuvių maršo melodiją.

Ne kažkoks buvo poetas, bet šis tas išėjo apie kelionę į bažnyčią, o apie susitikimą kalnuose kartojo po kiekvieno posmo. Jis švilpavo, meškeriojo puikiausiai nusiteikęs; vokietis taip pat meškeriojo ir jam netrukdė.

Išgirdę kažką ūkčiojant nuo kranto, abu, ir jis, ir barzdočius vokietis, pakėlė galvas ir išvydo mosuojančią mergaitę. Jie pasitarė ir ėmė plaukti į krantą. Čia Hansas iššoko ir pririšo valtį, paskui iškėlė šautuvus, drabužius, žuvis ir žūklės įrankius; vokietis nuėjo į trobelę, o Hansas su visais nešuliais pasuko prie Beretos, kuri stovėjo netoliese ant akmens.

— Kas tu tokia? — paklausė.

— Bereta, Mildridos sesuo,— atsakė mergaitė.

Jisai paraudo, ji taip pat. Tačiau jis tuoj išbalo.

— Ar kas nors atsitiko?

— Ne, nieko, tik reikia, kad tu ateitum. Jai dabar labai sunku vienai.

Jis pastovėjo žiūrėdamas į ją. Tada apsisuko ir nuėjo į trobelę. Vokietis jau karstė žūklės įrankius; Hansas irgi pasikabino savo ir abu kažką ėmė kalbėtis. Trobelėje nuo to laiko, kai Bereta šūktelėjo, pašėlusiai lojo du šunes. Vyrai drauge įėjo į vidų, ir, vos pravėrė duris, šunes spruko lauk. Hanso ir vokiečio, bet abu griežtai buvo pašaukti atgal. Stojo tyla, ir nė garso, kol Hansas išėjo. Dabar jis buvo apsirengęs kitaip, su šautuvu ir šuniu. Vokietis jį truputį palydėjo. Jie paspaudė kits kitam ranką, tarsi atsisveikindami ilgam laikui. Hansas tuoj priėjo prie Beretos.

— Ar moki greitai eiti? — paklausė.

— Aišku, kad moku.

Ir jis ėmė eiti, o ji tekina iš paskos, šuo pirma jų.

Kadangi buvo tikras, kad Mildrida tokia pat rami ir smagi po sužadėtuvių kaip ir jis, dabar, išgirdęs žinią, susimąstė. Aišku, ji nerimauja dėl tėvų! Ir, be abejo, nusigando, kad viskas atsitiko taip greitai, nėra ko stebėtis! Tą jis puikiausiai suprato, ir tik buvo keista, kad nesuprato anksčiau, todėl paspartino žingsnį! Jam ir pačiam susitikimas su Mildrida atrodė didžiausia staigmena; kaip tada turėjo jaustis jinai, visai kūdikis, tyli, išmokyta santūrumo, o dabar atsidūrusi audros verpete? Ir jis ėjo dar greičiau.

Per visą tą smarkų žygį Bereta tipeno šalia, atsisukusi į jį. Protarpiais Hansas pažvelgdavo į dideles jos akis ir degančius skruostus, bet minčių apniktas matė ją lyg pro miglą, o galiausiai ir visai nebematė. Paskui atsisuko: ji buvo gerą galą pasilikusi, tačiau stengėsi kaip galėdama vytis. Būdama labai išdidi, nenorėjo prisipažinti, kad nevalioja šitaip greitai eiti. O kai jis sustojo palaukti, Bereta uždususi priėjo artyn, akys buvo pilnos ašarų.

— Oi, gal aš per greitai einu? — Jis ištiesė jai ranką.

Ji taip šniokštavo, kad nevaliojo atsakyti.

— Pasėdėkim truputį! — pasiūlė jis, traukdamas ją artyn.— Eikš! — Ir pasisodino šalia.

Ji dar labiau išraudo ir nepakėlė akių; taip buvo uždususi, kad, rodės, krūtinė sprogs.

— Aš labai noriu gerti,— buvo pirmi jos žodžiai.

Abu atsistojo, ir jis apsižvalgė, tačiau arti nebuvo upelio.

— Teks palaukti, truputį toliau yra upelis,— tarė.— Tau dabar ir negalima gerti.— Jis vėl atsisėdo, o ji taip pat ant akmens priešais.

— Aš į čia visą kelią *bėgau*,— lyg pasiteisino ji.— Ir pietų nevalgiau,— pridūrė po valandėlės,— ir nemiegojau šiąnakt,— dar pridūrė.

Užuot atjausdamas, jis skubiai paklausė:

— Tai turbūt ir Mildrida nevalgė pietų ir taip pat nemiegojo šiąnakt?

— Mildrida tikriausiai nemiegojo ir praėjusią naktį ir nieko nevalgė, aš mačiau, ničnieko,— pagalvojusi tarė,— seniai nieko nevalgo.

Jis atsistojo.

— Ar jau gali eiti?

— Turbūt.

Hansas pačiupo jos ranką, ir jie vėl pasileido protekine. Po kiek laiko jis suprato, kad mergaitei šitaip sunku, tada nusivilko palaidinį, atidavė jai ir ėmė ją nešti ant rankų. Ji baisiausiai nenorėjo. Bet jis nešė labai lengvai, o ji laikėsi įsikibusi jam į marškinių apykaklę, nedrįsdama prie jo paties prisiliesti. Netrukus pasakė, jog jau pailsėjusi ir vėl galinti bėgti. Jis paleido ją žemėn, pasiėmė palaidinį, užsikabino ant šautuvo — ir jie vėl keliavo toliau. Prie upelio sustojo ir, kol ji gėrė, truputį atsikvėpė. Kai Bereta pakilo, jis šyptelėjęs pasižiūrėjo į ją:

— Daili esi mergaitė.

Jau netoli buvo vakaras, kai jie atėjo į vietą. Tačiau Mildridos nerado nei trobelėje, nei prie kalno, į jų šūkčiojimus niekas neatsiliepė, ir abiem pasidarė neramu, kai Hansas pamatė, kad šuo kažką uostinėja. Jie pribėgo artyn: tai buvo Mildridos skarelė. Hansas tuoj davė šuniui ženklą, kad ieškotų tos, kuriai ši skarelė priklauso, ir šuo nudūmė! Jie nulėkė iš paskos, per kalną į kitą šoną, link Tingvoldo. Argi ji išėjo namo? Bereta papasakojo apie neatsargų savo klausimą ir kas buvo paskui, o Hansas atsakė, jog, ko gero, taip ir yra, tada Bereta pravirko. Kažin ar eiti paskui ją, ar ne? Tačiau Bereta sušuko:

— Taip, taip! — ji buvo lyg pamišusi.

Tik pirma reikėjo paprašyti kaimynų, kad pasitiktų bandą. Kol šitaip svarstė, vis sekdami paskui šunį, pamatė, kaip šis sustojo, atsigręžė ir ėmė vizginti uodegą. Jie prilėkė artyn ir rado gulinčią Mildridą!

Ji gulėjo pasidėjusi galvą ant rankos, įsikniaubusi į viržius. Jie pritykino visai arti, šuo lyžtelėjo jai ranką ir skruostą, ji pasimuistė ir vis tiek miegojo.

— Tegul miega! — pakuždėjo Hansas.— O tu eik pasitikti galvijų, aš jau girdžiu varpelius.

Bereta buvo bebėganti, bet jis pasivijo.

— Grįždama atnešk ko nors valgyti,— pasakė. Tada atsisėdo truputį toliau, pasišaukė šunį, liepė gultis šalia ir nepaleido, bijodamas, kad neimtų loti pamatęs kokį paukštį ar gyvulį.

Vakaras buvo apsiniaukęs, kalvos ir kalnai pilkavo, aplinkui tylu, vien paukšteliai čiulbėjo. Jis čia sėdėjo, čia gulėjo laikydamas šunį. Jau žinojo, ką pasakys, kai Mildrida pabus, nė kiek neabejojo. Ateitis buvo be debesėlio; jis gulėjo ir nerūpestingai žiūrėjo į dangų. Žinojo, kad jų susitikimas buvo stebuklas; pats dievas liepė jiems keliauti per gyvenimą drauge.

Jis vėl ėmė kurti vestuvių maršą, kuriame stengėsi išreikšti tramdomą džiaugsmą.

Jau buvo gal po aštuntos, kai Bereta atnešė valgyti. Mildrida vis dar miegojo. Bereta padėjo viską ant žemės, nužvelgė juos ir atsisėdo truputį toliau. Laukti reikėjo kokią valandą, ir Bereta čia stojo, čia sėdo, kad neužmigtų. Dešimtai baigiantis, Mildrida pabudo. Kelis kartus apsivertė, galų gale atsimerkė, pamatė kur gulinti, atsisėdo ir tada pastebėjo kitus. Dar tebebuvo mieguista, užtat negalėjo aiškiai suprasti, kur jinai ir ką mato, bet Hansas atsistojo ir šypsodamasis priėjo artyn. Ji ištiesė jam abi rankas.

Jis atsisėdo šalia jos.

— Jau išmiegojai, Mildrida.

— Taip, jau išmiegojau.

— Ir nori valgyti.

— Taip, noriu valgyti.

Bereta padavė jai ryšulėlį. Mildrida pasižiūrėjo į jį, paskui į juos abu.

— Ar aš ilgai miegojau? — paklausė.

— Taip, jau devinta valanda; pažiūrėk į saulę!

Rodos, tik dabar ji viską prisiminė.

— Ar seniai čia sėdit?

— Oi, ne... Bet tu valgyk!

Ji pradėjo valgyti.

— Turbūt ėjai į slėnį? — tyliai paklausė Hansas prisislinkdamas arčiau.

Ji paraudo.

— Taip,— sukuždėjo.

— Rytoj, kai būsi gerai išsimiegojusi, eisim ten abu.

Ji įsmeigė į jį akis — iš pradžių nustebusi, paskui su šypsena, pilna dėkingumo, bet neatsakė nieko. Paskui šiek tiek atkuto, paklausė Beretą, kur ji buvo, Bereta pasisakė ėjusi šaukti Hanso, o šis papasakojo visa kita; Mildrida valgė ir klausėsi, ir buvo matyti, jog kuo toliau, tuo labiau ją keri burtai. Ypač pralinksmėjo, išgirdusi, kad šuo ją rado ir lyžtelėjo veidą, o ji nepabudo. Šuo tupėjo priešais ir godžiai sekė kiekvieną jos kąsnį, tada ji ėmė dalintis valgiu ir su juo.

Kai tik Mildrida pavalgė, visi neskubėdami sugrįžo į trobelę, ir Bereta tučtuojau atsigulė. Juodu susėdo lauke. Pradėjo lynoti, bet stogo kraštas buvo plačiai atsikišęs, ir jie nieko nepastebėjo. Aplink tirštėjo rūkas, o jie sėdėjo tartum užburtam rate. Vis labiau temo. Oras slopino žodžius, ir šie atrodė dar nuoširdesni. Pirmą kartą turėjo progą pasikalbėti. Jis gražiai atsiprašė, kad nepagalvojo apie tai, jog ji ne tokia kaip jis, jog jai reikia pasitarti su tėvais. Ji prisipažino bijojusi, esą nuo to laiko, kai jį sutiko, kažkas jai pasidarę ir net užmiršusi tėvus — ji ir daugiau galėjo pasakyti, bet nenorėjo. Tačiau ir taip apie jų džiaugsmą bylojo viskas, net tylus alsavimas. Jų širdys susiliejo draugėn be apsikabinimų, kaip tokiais atvejais daro kiti. Pirmi nedrąsūs klausimai kilo sutemose, ir pirmi nedrąsūs atsakymai grįžo atgal. Lengvutėliai, švelnūs lyg pūkai skrajojo žodžiai nuo vieno prie kito. Mildrida, šiaip taip įsidrąsinusi, tyliai, ieškodama žodžių, paklausė, ar jos elgesys jam neatrodė keistas. Jis tvirtino, kad ne, nė karto. O ar jis nepastebėjęs, kad vakar ji visą laiką tylėjusi? Ne, jis nepastebėjęs. O ar jam neatrodę (ji ilgai nedrįso pasakyti, bet paskui sukuždėjo nusigręžusi į šoną), kad ji per greitai pasidavė? Ne, jis tik galvojęs, kaip viskas buvę gražu. O ką jis galvojęs, kai ji verkė tą pirmą kartą? Taip, tą kartą jis nesupratęs, bet dabar jam aišku, ir jis džiaugiasi, kad ji tokia.

Nuo visų šitų atsakymų ji pasijuto be galo laiminga ir panoro likti viena. Ir jis, tartum nuspėjęs, tyliai atsistojo ir paprašė ją, kad eitų miegoti. Ji taip pat atsistojo. Jis nusilenkė ir nuėjo nakvoti į daržinę, o ji kuo greičiausiai įbėgo į vidų, nusirengė, šmurkštelėjo lovon ir, susidėjusi rankas, ėmė dėkoti dievui — dėkojo už Hansą, už jo meilę, už jo kantrybę, už jo švelnumą ir nebežinojo už ką dar; dėkojo dievui už viską, viską, net už praėjusių dviejų dienų kančias — nes po jų džiaugsmas dar didesnis! — dėkojo už vienatvę čia kalnuose, prašė dievą lydėti ją pas tėvus, mintimis vėl grįžo prie Hanso, dėkojo už jį, dėkojo, dėkojo!

Kai rytojaus rytą išėjo laukan,— Bereta dar miegojo,— Hansas jau stovėjo kieme ir baudė šunį, kuris išgąsdino kurapką. Išvydęs Mildridą Hansas paleido šunį, ir šis, tartum išreikšdamas jų ryto džiaugsmą, šokinėdamas ir lodamas bėgo čia prie jos, čia prie jo. Hansas padėjo jai ir piemenims apsiliuobti, o kai pagaliau susėdo pusryčių, Bereta irgi buvo atsikėlusi. Kiekvieną kartą, kai tik Hansas pažvelgdavo, Bereta parausdavo, o kai po pusryčių Mildrida ėmė žaisti jo laikrodžio grandinėle, visą laiką kalbindama jį, Bereta išbėgo lauk. Ir išeidami niekur jos negalėjo rasti.

— Klausyk, Mildrida,— pasakė jis jau kelyje, sulėtinęs žingsnį ir priėjęs artyn.— Aš dar kai ką apgalvojau, ko nepasakiau tau vakar.— Jo balsas skambėjo taip rimtai, kad ji pakėlė akis, o jis kalbėjo iš lėto, nežiūrėdamas į ją: — Aš norėčiau prašyti,— jei dievas duos mums būti drauge,— kad tu po vestuvių persikeltum pas mane.

Ji išraudo ir pagaliau atsakė netiesiai:

— O ką tėtis su mama pasakys?

Jis ne iš karto atsiliepė.

— Man rodos, kad jeigu mes sutarsim, bus nebe jų valia.

Pirmą kartą jo žodžiai ją įskaudino. Ir ji nutylėjo. Jis, matyt, laukė atsakymo ir neskubėdamas pridūrė:

— Norėčiau, kad mes gyventume atskirai, geriau priprastume prie vienas kito.

Ji pradėjo jį suprasti, bet atsakyti neįstengė. Jis ėjo kaip pirma, pamažu, nežiūrėdamas į ją, o dabar visai nutilo. Ji pasijuto nesmagiai, akylai pasižiūrėjo į jį. Jis buvo visas išbalęs.

— Hansai! — sušuko ji ir sustojo nė pati nepajutusi.

Jis taip pat sustojo, žvilgtelėjo į ją, paskui į šautuvą, kurį sukiojo pasistatęs ant žemės.

— Ar tu negalėsi eiti į mano namus? — Jo balsas skambėjo dusliai, tačiau žvilgsnis buvo griežtas ir rūstus.

— Taip, galėsiu,— skubiai atsakė ji. Ir žvelgė ramiai jam į akis.

Jis skaisčiai paraudo, paėmė šautuvą į kairę ranką, o dešinę ištiesė jai.

— Ačiū! — sukuždėjo ir tvirtai suspaudė jos ranką.

Ir jie patraukė toliau.

Bet viena mintis niekaip jos nepaleido, ir ji ilgiau nebeištvėrė:

— Tu nepažįsti mano tėvų.

Jis ėjo toliau tylėdamas.

— Taip, bet kol tu apsigyvensi mano namuose, aš spėsiu su jais susipažinti.

— Jie tokie geri,— pridūrė jinai.

— Taip, girdėjau daug ką taip sakant,— tarė jis tvirtai, bet šaltokai.

Ji nespėjo daugiau nei ko nors pagalvoti, nei pasakyti, o jis jau pradėjo pasakoti apie *savo* namus, apie brolius ir seseris, kaip jie kapstėsi iš skurdo, kokie jie darbštūs, nuoširdūs, linksmi, apie vasarotojus ir rūpesčius su jais, apie trobesius ir ypač apie naująjį namą, kurį dabar žadąs statytis ir kuris būsiąs jų vienų, nuo šiol *ji* būsianti šeimininkė, bet visi jai padėsią, taip, kiekvienas nešiosiąs ją ant rankų, taip pat ir jis! Kol Hansas pasakojo, jie ėjo vis sparčiau ir sparčiau; jis kalbėjo karštai ir galų gale prisislinko artyn ir jau žengė suspaudęs jos ranką.

Iš tiesų jo meilė saviškiams padarė jai įspūdį, ir nežinia ėmė vilioti, tačiau jautė, jog kažkuo nusikalsta savo tėvams. Užtat vėl prašneko.

— Klausyk, Hansai, mano mama, o ypač tėtis, senyvi žmonės, daug iškentėję... Jiems reikia pagalbos, jie be galo pavargę ir...— Ji nebeįstengė daugiau pasakyti.

Jis sulėtino žingsnį ir šypsodamasis pažvelgė į ją.

— Mildrida, ar tu manai, kad jie tau užrašys ūkį?

Ji paraudo, bet neatsakė.

— Ką gi, pagyvensim — pamatysim. Jeigu kada panorės atsikratyti ūkio, tegul *jie* mūsų paprašys.

Jis pasakė nuoširdžiai, bet ji numanė, ką turi galvoje. Būdama jautri ir pripratusi gerbti kitų valią, ji pakluso.

Netrukus jie pamatė slėnyje *Tingvoldą*. Ji pažvelgė į sodybą, paskui į jį, tikėdamasi, kad namai patys jam viską pasakys! Plačios kalvotos lygumos, apjuostos iš visų pusių miško, jaukios, tvirtos ir gražios trobos atrodė puikiai. Žemiau per klonį šniokšdamas tekėjo upelis, čia viena šalia kitos slėnyje ir abipus kalvų stovėjo sodybos, bet nė viena savo dailumu, savo didumu ir jaukumu bei spalvingumu neprilygo Tingvoldui! Pastebėjusi, kaip jį sužavėjo reginys, ji paraudo iš džiaugsmo.

— Taip,— atsakė jis, nes juk ji klausė,— iš tikrųjų Tingvoldas graži sodyba, turbūt vienintelė tokia.— Jis nusišypsojo ir pasilenkė prie jos: — Bet aš myliu tave labiau, Mildrida, negu Tingvoldą — gal ir tu myli mane labiau už Tingvoldą?

Kai jis šitaip prašneko, jai beliko tylėti. Jis buvo labai smagus, atsisėdo ir pasisodino ją šalia.

— Dabar aš noriu tau šį tą padainuoti,— sukuždėjo.

Ji apsidžiaugė.

— Aš niekada negirdėjau tavęs dainuojant.

— Aišku, negirdėjai, bet nors ir kalba žmonės, nemanyk, kad esu didelis dainininkas, tik kartais būna taip, kad *negaliu* nedainuoti.

Jis pasėdėjo truputį susimąstęs, o paskui padainavo dainą senojo vestuvių maršo melodija. Dainavo tyliai, bet tokio džiugaus balso ji dar nebuvo girdėjusi! Priešais stūksojo sodyba, iš kurios jie turėjo išvažiuoti, ji lydėjo akimis kelią iki tilto per upelį, paskui kitoj pusėj — iki pat bažnyčios beržų guote, apsuptos daugybės namų. Diena buvo nelabai giedra, užtat ir reginys miglotas, bet jis atitiko prislopintą jos nuotaiką; kiek šimtų kartų mintyse ji jau nukeliavo šį kelią, nors dar nežinojo su kuo! Žodžiai ir melodija užbūrė ją; nepaprastas, švelnus, ramus balsas užgavo sielos gelmes; akys buvo pilnos ašarų, bet ji neverkė ir nesišypsojo; uždėjusi ranką ant jo rankos, žiūrėjo čia į jį, čia į slėnį, o kai namuose pakilo dūmas iš kamino,— matyt, užkūrė pietų,— grįžtelėjo ir parodė ranka. Hansas kaip tik baigė dainuoti ir dabar sėdėjo žiūrėdamas tenai.

Paskui jie vėl keliavo toliau per beržyną, ir Hansas čia turėjo visaip tramdyti šunį, kad nelotų. Mildridos širdis pradėjo smarkiai plakti. Jie susitarė, kad jis pasiliks netoliese, o ji viena nueis į namus. Jis pernešė ją per keletą klampių vietų ir jautė, kaip sudrėko jos rankos.

— Negalvok, ką turi pasakyti,— sukuždėjo jis,— tegul viskas būna kuo paprasčiau.

Ji neatsiliepė, net nepasižiūrėjo į jį. Jie išėjo iš miško — čia augo tik senos stambios pušys,— žengė lėtai, ir jis patylom pasakojo, kaip jos senelis piršosi jo tetai Aslaugai, seną nuostabią istoriją, kurios ji beveik nesiklausė, bet vis dėlto pasijuto tvirčiau. Jie išlindo iš miško ir atsidūrė laukuose, ir tada jis pats nutilo. Dabar jinai pažvelgė į jį, ir jos baimė buvo tokia akivaizdi ir neaprėpiama, kad ir jam pasidarė negera. Bet nerado žodžių, kaip ją paguosti: juk ir pats buvo didžiai susirūpinęs. Jie žengė greta kits kito; krūmai prie trobesių užstojo juos nuo namiškių akių. Kai priėjo taip arti, jog, jo manymu, jai vienai reikėjo traukti toliau, jis tyliai pašvilpė šuniui, ir tai buvo ženklas, kad metas skirtis. Ji sustojo ir tokiu nelaimingu ir liūdnu žvilgsniu pasižiūrėjo į jį, o jis nejučiom sukuždėjo:

— Aš melsiuos už tave šičia, Mildrida! Ir tuoj pat ateisiu, kai tau manęs prireiks.

Ji padėkojo akimis, bet ne visai suvokdama, nes jau nebevaliojo

nei galvoti, nei ko matyti. Ir nuėjo. Vos atsidūrė kitapus krūmų, matė ir didįjį kambarį, ir net už jo, nes kambario langai buvo ne tik į miško, bet ir į kaimo pusę. Hansas atsisėdo už artimiausio krūmo su šuniu prie šalies, taigi galėjo sekti, kas dedasi troboje, bet kambarys dar buvo tuščias. Eidama pro daržinę, dar sykį atsigręžė, o jis jai linktelėjo. Tada ji apsuko daržinę ir įėjo į kiemą.

Čia kaip visada buvo ta pati tvarka ir ramybė. Kelios vištos vaikščiojo palei daržinę. Kairėje prie svirno sienos buvo atremti žaginiai, daugiau jokių permainų. Iš baimės, kad nereikėtų tuoj susitikti su tėvais, ji jau norėjo pasukti į dešinę, link senelės trobos, bet vidury kiemo tarp vienos ir kitos trobos, prie trinkos, stovėjo tėvas ir taisė kirviui kotą. Jis buvo su megztiniu ir petnešomis ant viršaus. Retus ilgus plaukus kedeno vėjelis, kuris pradėjo pūsti nuo slėnio. Tėvas atrodė sveikas, dirbo kone linksmas, ir jai pasidarė drąsiau. Jis jos nepastebėjo — taip tyliai žengė ji per kiemą.

— Labą dieną! — sušnibždėjo ji.

Tėvas iš pradžių pasižiūrėjo nustebęs.

— Vaikeli, ar čia tu? Gal kas nors atsitiko? — tuoj pridūrė įdėmiai žvelgdamas jai į veidą.

— Ne,— atsakė ji truputį paraudusi.

Tačiau tėvas neatitraukė akių, ir ji nedrįso pakelti galvos. Jis padėjo kirvį ir pasakė:

— Eime į vidų pas motiną.

Kol ėjo per kiemą, jis klausinėjo šio bei to apie ganyklą, ir ji savo atsakymais jį nuramino.

„Dabar Hansas mato mus einančius į vidų",— pagalvojo Mildrida, kai jie atsidūrė tarp daržinės ir svirno.

Įžengęs į trobą, tėvas priėjo ir atidarė virtuvės duris.

— Ateik čia, motin,— pasakė tarpduryje.— Mildrida parėjo.

— Vaikeli, gal kas nors atsitiko? — pasigirdo klausimas iš virtuvės.

— Ne,— atsakė Mildrida, stovėdama tėvui už nugaros, paskui įėjo pro duris į virtuvę pas motiną, kuri, sėdėdama prie viryklės, skuto bulves ir metė į puodą.

Motina taip pat akylai nužvelgė Mildridą kaip ką tik tėvas, ir ji vėl pasijuto nejaukiai. Randi atsikėlė, padėjusi dubenį, nuėjo prie durų kitam šone, kažką pasakė, vėl sugrįžo, nusirišo prikyštę, nusiplovė rankas, ir visi nuėjo į kambarį.

Mildrida pažinojo tėvus ir iš šitų pasirengimų suprato, kad jie tikisi

išgirsti kažką neįprasta. Ir jos menkutė drąsa dabar visai subliuško. Tėvas atsisėdo krikštasuolėje, taigi toliausiai nuo tų langų, kurie buvo į kaimo pusę. Motina ant to paties suolo, tik arčiau virtuvės. Mildrida atsisėdo priešais ant suolo kitapus stalo. Čia Hansas ją turėjo matyti, taip pat ir tėvą iš priekio, tik motinos ne.

Motina, kaip ir tėvas, paklausinėjo, kas girdėti ganyklose, išgirdo tą patį atsakymą ir dar šį tą, nes klausinėjo smulkiau. Nors abi pusės aiškiai stengėsi nutęsti pokalbį, bet greitai jis išseko. Stojo tyla, ir abu tėvai sužiuro į Mildridą. Ši išsisukinėdama paklausė, kas naujo kaime. Nors norėjo nutęsti kuo ilgiau, bet ir ši tema pasibaigė. Vėl tyla, o žvilgsniai atgręžti į dukterį. Ši nebeturėjo daugiau ko klausinėti ir tik glostė ranka suolą.

— Ar buvai pas senelę? — paklausė motina, jau pradėjusi būgštauti.

— Ne, nebuvau.

Tai buvo ženklas, kad duktė ne be reikalo parėjo *čia*, į namus, ir laukti ilgiau buvo neįmanoma.

— Aš norėjau jums šį tą pasakyti,— tarė ji pagaliau tai baldama, tai rausdama ir žiūrėdama žemyn.

Tėvai susirūpinę dirstelėjo į kits kitą. Tada Mildrida pakėlė galvą ir pažvelgė į juos maldaujančiom akim.

— Kas yra, vaikeli? — persigandusi paklausė motina.

— Aš susižadėjau,— atsakė Mildrida, nuleido galvą ir pravirko.

Didesnio smūgio šitiems tyliems žmonėms, atrodo, nereikėjo. Išbalę, be žado žiūrėjo tėvai į vienas kitą. Tvirta, romi Mildrida, už kurios taikų būdą ir klusnumą tėvai taip dažnai dėkojo dievui, dabar, su jais nepasitarusi, be jų žinios žengė svarbiausią gyvenimo žingsnį, nuo kurio priklausė ir tėvų ateitis. Mildrida nujautė, ką jie galvoja, ir išsigandusi nustojo verkti. Tėvas švelniai, tyliai paklausė:

— Su kuo, vaikeli?

Tik gerokai patylėjusi Mildrida atsakė pakuždomis:

— Su Hansu Haugenu.

Daugiau kaip dvidešimt metų šiuose namuose nebuvo ištartas Haugenų vardas, nebuvo kalbėta nė žodžio apie juos. Tėvų supratimu, iš Haugenų giminės tik nelaimės plaukė į šią sodybą. Mildrida suprato jų mintis, sėdėjo nejudėdama ir laukė sprendimo.

Tada tėvas vėl taip pat švelniai, tyliai pasakė:

— Mes nepažįstam to žmogaus — nei aš, nei tavo motina. Ir nežinojom, kad tu jį pažįsti.

— Ne, ir aš jo nepažinojau,— tarė Mildrida.

Tėvai, nieko nesuprasdami, susižvalgė.

— Tai kaip čia atsitiko? — paklausė motina.

— Nė pati nežinau,— atsakė Mildrida.

— Vaikeli, reikia žiūrėti, ką darai!

Mildrida neatsakė.

— Mes manėm, kad tavim galima pasitikėti,— romiai tarė tėvas.

Mildrida neatsakė.

— Na, kaipgi atsitiko? — neatlyžo motina.— Juk turi žinoti!

— Ne, nežinau... Tik žinau, kad negalėjau atsispirti, niekaip negalėjau.— Ji sėdėjo įsikibusi abiem rankom į suolą.

— Tepasigaili tavęs dievas, kas gi tau pasidarė?

Mildrida neatsakė. Tada tėvas vėl prašneko. Ramiai, maloniai paklausė:

— Kodėl tu, vaikeli, nepasitarei su kuo nors iš mūsų?

Motina irgi pridūrė tyliu balsu:

— Juk tu žinai, kaip mes mylim vaikus, nes taip ilgai gyvenom vieniši,— ir mes tą drįstam pasakyti, ypač tau, Mildrida, nes tu mums viskas.

Mildrida jau nebejuto suolo, ant kurio sėdi.

— Taip, mes nemanėm, kad tu šitaip mūsų atsižadėsi,— kalbėjo tėvas. Nors pasakė tyliai, bet tuo jo žodžiai buvo skaudesni.

— Aš neketinu jūsų atsižadėti,— pratarė ji.

— Nekalbėk šitaip,— rimčiau pasakė tėvas,— nes jau atsižadėjai.

Mildrida jautė, jog tai tiesa, bet vis dėlto tai *nebuvo* tiesa, tik ji nemokėjo paaiškinti.

— Kas iš to, kad mes mylėjom vaikus, buvom dievobaimingi? — tarė motina.— Ir štai pirma proga...— ji pagailėjo dukters ir nebaigė iki galo.

Bet tada Mildrida nebeištvėrė:

— Aš nenoriu jūsų atsižadėti... Nenoriu jūsų skaudinti... Bet kitaip negaliu... ne, negaliu!

Ji sukniubo ant stalo, pasisukusi į tėvą, ir ėmė kūkčioti.

Pamatę, kaip ji atgailauja, nė vienas neištarė daugiau priekaišto žodžių. Užtat stojo tyla. Gal šitaip būtų ilgai trukę, bet Hansas iš savo vietos suprato, jog jai reikia pagalbos. Medžiotojo akys bemat pastebėjo, kaip ji sukniubo ant stalo, ir jis pasileido tekinas; netrukus lengvi jo žingsniai pasigirdo prieangyje. Jis pasibeldė, visi sužiuro, bet

niekas nepasakė „Prašom!“ Mildrida kilstelėjo išraudusi nuo ašarų; atsivėrė durys, ir į kambarį įžengė Hansas su šautuvu ir šuniu, išblyškęs, bet ramus, atsigręžęs uždarė duris, o šuo, vizgindamas uodegą, priėjo prie Mildridos. Hansas buvo per daug susirūpinęs ir nepastebėjo, kaip šuo atsekė į vidų.

— Labą dieną! — pasisveikino jis.

Mildrida vėl klestelėjo ant suolo, giliai atsiduso ir aprimusi pažvelgė į jį; jos baimė, sąžinės graužatis staiga dingo, juk ji nieko blogo nepadarė, nieko blogo nepadarė... dabar kas bus, tas bus.

Niekas neatsiliepė į jo pasveikinimą, niekas nepaprašė eiti arčiau.

— Aš esu *Hansas Haugenas,*— iš lėto tarė jis, pasistatė šalia savęs šautuvą ir tebelaikė ranka. Kai tėvai kelis kartus susižvalgė, vėl prašneko, bet ryžtingiau: — Parlydėjau Mildridą, ir jeigu ji ką negerai padarė, tai aš kaltas.

Kažką reikėjo atsakyti, motina dirstelėjo į tėvą, ir šis galų gale pasakė, kad viskas atsitiko be jų žinios, o Mildrida negalinti net paaiškinti, kaip buvo. Bet Hansas prisipažino, jog jis taip pat negalįs paaiškinti.

— Aš jau nebe vaikas,— tarė jis.— Man dvidešimt aštuoneri metai, bet iki šiol nekreipiau dėmesio į mergaites, o kai pamačiau ją, nuo to mirksnio apie nieką daugiau negaliu galvoti. Ir jeigu ji būtų pasakiusi ne — ką gi aš žinau,— gal man jau būtų buvę baigta.

Jo paprasta, nuoširdi kalba nuteikė maloniai; Mildrida suvirpėjo, nes jautė, kad dabar viskas pasirodė kitaip. Hansas stovėjo su kepure, nes šiame slėnyje nebuvo papročio įžengus į svetimus namus nusiimti kepurę, bet dabar nejučiom nusiėmė ją, pasikabino ant šautuvo vamzdžio ir uždėjo rankas. Visa vaikino išvaizda rodė jį esant mandagų.

— Mildrida tokia jauna,— prabilo motina.— Mums nė į galvą neatėjo, kad ji šitaip gali padaryti.

— Teisybė, bet užtat aš esu daug vyresnis,— atsakė jis,— o šeimininkystės mano namuose ne per daugiausia, be to, ir pagalbininkų turiu.

Tėvai susižvalgė, pasižiūrėjo į Mildridą, į jį.

— Argi ji kraustytųsi į tavo namus? — paklausė tėvas nepatikliai, kone su pajuoka.

— Taip,— atsakė Hansas.— Juk aš ne ūkiui peršuosi.— Jis paraudo, Mildrida taip pat.

Jeigu sodyba būtų žemėn prasmegusi, tėvai nebūtų labiau nustebę, kaip dabar, išgirdę ją niekinant, be to, Mildrida tylėjo, todėl buvo aišku,

kad ir ji Hansui pritaria. Taigi jaunuolių sprendimas dabar nebepriklausė nuo jų pačių sprendimo, ir jie pasijuto įžeisti.

— Juk tu ką tik sakei nepaliksianti mūsų,— švelniai priekaištavo motina, ir jos žodžiai buvo taiklūs.

Bet Hansas atėjo Mildridai į pagalbą.

— Palikti jus? Juk kiekvienas vaikas susituokęs turi palikti tėvus.— Jis nusišypsojo ir maloniai pridūrė: — Kelias neilgas, juk nuo čia iki Haugeno gal kiek daugiau kaip trys ketvirčiai mylios.

Bet šiuo atveju ne žodžiai buvo svarbiausia, nes mintys vis tiek suko kitur. Taip jauniesiems apsisprendus, tėvai jautėsi pamesti, net išduoti. Jie žinojo, kad Haugenas dabar gyvena pasiturinčiai; vasarotojai išgarsino tą vietą, net laikraščiuose apie ją buvo rašyta, tačiau Haugenas vis dėlto buvo Haugenas, ir kad Mildrida, jų brangiausia duktė, vėl nori sugrąžinti giminę į Haugeną, to jau buvo per daug! Kiti tėvai, jais dėti, gal būtų supykę, o šie norėjo ramiai išvengti, kas jiems buvo ne prie širdies. Todėl dar sykį reikšmingai susižvalgė, ir tėvas atsargiai tarė:

— Per daug visko išsyk, ir mes dar negalim atsakyti.

— Ne,— pridūrė motina,— mes nesitikėjom šitokios didelės naujienos — ir nebuvom pasiruošę ją taip išgirsti.

Hansas luktelėjęs atsakė:

— Aišku, Mildrida pirma turėjo pasiklausti tėvų. Bet mes nė vienas nieko nežinojom, o paskui jau buvo per vėlu. Štai kaip atsitiko. Ir nieko daugiau nebeliko, tik ateiti čia, tai mes ir atėjom. Užtat nebūkit per daug griežti.

Dabar iš tikrųjų jiems nebebuvo ko sakyti, o rami jo kalbėsena rodė, kad tai tiesa. Ir apskritai tėvas pamatė, kad nebeatsilaikys prieš jį, o kadangi mažiau bepasitikėjo savim, norėjo kuo greičiau baigti.

— Mes tavęs nepažįstam,— tarė žvilgtelėjęs į žmoną.— Mums reikia pagalvoti.

— Aišku, šitaip bus geriausia,— pritarė Randi.— Juk turim susipažinti su tuo, kam atiduodam savo vaiką.

Mildrida pajuto, koks užgaulus šis atsakymas, ir lyg maldaudama pažvelgė į Hansą.

— Tiesa,— atsakė Hansas, viena ranka sukdamas šautuvą,— nors nemanau, jog kaime ką nors geriau pažintumėt už mane. O gal ką bloga apie mane girdėjot? — Jis pažvelgė į juos.

Mildridai buvo nesmagu už tėvus, ir šie pagalvojo, kad, patys nenorėdami, be reikalo žiebė jo nepasitikėjimą.

— Ne, nieko bloga apie tave negirdėjom,— vienu balsu atsakė tėvai, ir motina dar skubiai pridūrė, kad jie tiesiog nieko apie jį nežiną, nes retai kada domėjęsi Haugeno gyventojais. Ji nieko pikta neturėjo galvoje, bet, vos ištarusi paskutinius žodžius, suprato, jog nelabai vykusiai pašnekėjo, o iš Mildridos ir vyro veido matė, jog ir jiems taip atrodo.

Atsakymo reikėjo palaukti.

— Jei Tingvoldo giminės nesidomėjo Haugeno gyventojais, tai ne mūsų kaltė. Juk mes skurdom iki pat šių dienų.

Tie keli žodžiai išreiškė jo priekaištą, ir visi trys pajuto, jog tai tiesa, tikra tiesa. Juk niekada jiems, vyrui ir žmonai, romiems ir kančių nukamuotiems, neatėjo į galvą, kad užmiršo savo pareigą; jie niekada nepagalvojo, kad vargšai giminaičiai Haugene kenčia dėl jų nelaimės, nors ir visiškai niekuo dėti.

Tėvai sumišę žvalgėsi į vienas kitą netverdami gėda. Hansas pasakė labai santūriai, nors motinos atsakymas turėjo jį įžeisti. Abu tėvai jautė, kad prieš juos geras vaikinas, ir užtat žūt būt stengėsi ištaisyti savo klaidą. Taigi tėvas tarė:

— Palūkėkim truputį. Gal pasiliktum pas mus pietų? Galėtume dar šnektelti.

— Eikš, sėskis,— pridūrė motina.

Abu atsikėlė.

Hansas padėjo šautuvą su kepure, priėjo prie suolo, kur sėdėjo Mildrida, ir ši tuoj pat atsistojo nė pati nežinodama kodėl. Motina pasakė, jog jai reikia į virtuvę, ir dingo. Tėvas buvo beeinąs iš paskos, bet kol tėvai nedavė sutikimo, Mildrida nenorėjo pasilikti viena su Hansu, todėl pasuko į kitas duris, ir jie pamatė ją kieme einančią link senelės trobos. Tėvui negražu buvo palikti Hansą vieną, todėl sugrįžo ir vėl atsisėdo.

Vyrai įsišneko apie visokiausius pašalinius dalykus: pirmiausia apie medžioklę ir vasaros namelius kalnuose medžiotojams, apie naudą iš to ir taip toliau. Paskui perėjo prie *Haugeno* ir vasarotojų, ūkio reikalų Haugene, ir tėvas suprato, kad Haugene verda judrus, turtingas gyvenimas. Motina, taisydama pietus, čia įeidavo, čia išeidavo, todėl daug ką girdėjo, ir aiškiai buvo matyti, kad tėvai jau nebe tokie išsigandę, jau klausinėja drąsiau.

Prie pietų stalo visi pastebėjo, koks Hansas mandagus. Jis sėdėjo palei sieną, priešais motiną ir Mildridą, tėvas — gale stalo. Samdiniai jau buvo pavalgę virtuvėje, kur šiaip pietaudavo visi drauge. Bet šian-

dien tėvai nenorėjo pasirodyti čia su Hansu. Prie stalo Mildrida pajuto, kad motina žvilgčioja į ją, kai Hansas nusišypso. Hanso veidas buvo rimtas, tačiau nuo šypsenos bemat sušvelnėdavo. Visa tai Mildrida dėjosi į daiktą, tikėdamasi, kad viskas baigsis taip, kaip ji trokšta. Bet nurimti vis tiek negalėjo, nes nuotaika troboje buvo niūri, ji norėjo kuo greičiau dingti ir po pietų vėl nuėjo pas senelę.

Vyrai sumanė pavaikščioti po ūkį, tik vengė pasirodyti samdiniams ir šalinosi tų vietų, iš kur juos galėjo pamatyti senelė. Paskui vėl susėdo troboje, o motina, baigusi darbus, taip pat atėjo prie jų. Kaip ir reikėjo tikėtis, pokalbis darėsi vis nuoširdesnis, o po kiek laiko, jau vakarėjant, motina įsidrąsino ir paprašė jį papasakoti, kaip vis dėlto buvo jiems su Mildrida, nes iš Mildridos esą nieko negalima iškvosti. Gal ji paklausė tiesiog iš moteriško smalsumo, bet Hansas labai apsidžiaugė išgirdęs tą klausimą.

Jis nepasakojo apie pirmuosius jų susitikimus, nes negalėjo, bet užtat smulkiai ir su didžiausiu malonumu papasakojo apie vakarykštę dieną, apie Beretą, kuri uždususi atbėgo jo kviesti, nes Mildrida kankinosi bijodama tėvų; paskui — kaip jis pats nuėjo pas Mildridą, apie tai, kaip Mildrida skubėjo į namus ir kaip, galutinai nusikamavusi siela ir kūnu, sustojo pailsėti ir užmigo vieniša ir nelaiminga — tada, rodos, vėl tėvai atpažino savo vaiką. Ir abu, ypač motina, suprato, kad buvo jai per griežti.

Bet vaikinas, pasakodamas apie Mildridą, nejučiomis pasakojo ir apie save, nes Hanso meilė Mildridai tryško iš kiekvieno žodžio ir džiugino tėvus. Jis galų gale pats tą pajuto ir apsidžiaugė, o abu tėvai, nepratę prie šitokio atviraširdiškumo ir pasitikėjimo savim, jautėsi tikrai laimingi. Ir kuo toliau, tuo labiau, o motina nusišypsojo ir paklausė:

— Jūs jau tikriausiai ir vestuves sutarėt, kaip man regis, vieni patys, mūsų nepasiklausę?

Tėvas taip pat nusišypsojo pritardamas, ir Hansas atsakė, kaip ir tiko šiuo atveju, tyliai padainavęs vieną eilutę iš vestuvių maršo:

— „Griežki, griežki mums abiem, kuo greičiau, kuo greičiau!“

Ir nusijuokė, bet iš kuklumo tuoj pasuko šneką kitur. Paskui netyčia žvilgtelėjo į Randi ir pamatė, kad ji visa išbalusi. Hansas tuoj suprato padaręs kvailystę, kad priminė seną melodiją, o ypač dabar. Endridas baikščiai žiūrėjo į žmoną, kuri vis labiau jaudinosi ir, galų gale nebeištvėrusi, pakilo ir išėjo.

— Aš kažką negerai padariau,— nusigandęs tarė Hansas.

Tėvas neatsakė. Baisiausiai nelaimingas Hansas atsistojo ir norėjo eiti atsiprašyti, bet vėl atsisėdo, tvirtindamas, kad nieko bloga nemanęs.

— Juk tu negalėjai žinoti, — atsakė Endridas.

— O gal nueitum ir apramintum ją! — Hansas jau taip pasitikėjo šituo žmogum, kad drįso paprašyti.

— Ne, tegul pabūna viena, aš ją pažįstu.

Hansas, kuris ką tik manė, jog visi troškimai išsipildė, dabar vėl puolė į neviltį ir nežinojo, ką daryti, nors tėvas jį kantriai ramino. Šuo, priėjęs artyn, irgi padėjo, nes Endridas ėmė apie jį klausinėti, paskui smulkiai papasakojo, kokį šunį pats turėjęs ir kad buvęs prie jo labai prisirišęs, kaip ir visi vieniši žmonės.

O Randi, išėjusi pro duris, sėdėjo ant akmeninio slenksčio. Dukters sumanymas ir vestuvių maršas dar skaudžiau užgavo jos prisiminimus. *Ji* pati neatėjo pas mylimą žmogų, kaip dabar jos duktė! Vadinasi, gėdinga kelionė į bažnyčią buvo deramas atpildas, nes ji nesidžiaugė sėdėdama šalia jaunojo. Staiga ją vėl užgriuvo gėda ir sielvartas, skausmas dėl mirusių vaikų, daugelio metų kančios. Vadinasi, visos maldos ir atgailavimai, kuriais bandė išpirkti savo kaltę, buvo tušti, ir ji netvėrė iš širdgėlos. Ir, apimta didžiausios nevilties, smerkė tik save, kad šitaip atsitiko, vėl girdėjo minią tyčiojantis iš jos veidmainystės, vėl plakė save už menkystę, už tai, kad tada nevaliojo sulaikyti ašarų, o dabar prisiminimų, kad savo nežabotu elgesiu apjuokė tėvus, susigadino sveikatą ir buvo kalta, kad mirė jos išnešioti vaikai, o visą laiką dėjosi esanti šventuolė, nors tokia nebuvo, dabar jai aišku! Ir dar maža to! Jautėsi tokia pasigailėtina ir niekam verta, kad negalėjo pakelti akių į dievą, nes apgavo ir jį, ir save! Bet kodėl, klausė jinai, kodėl vėl pabudo tos baisios mintys, kurios iki šiol slypėjo jos galvoje? O gal pavydi Mildridai? Pavydi savo dukteriai? Ne, tikrai ne, ji tą jaučia — ir vėl pradėjo atsigauti! Gal dabar duktė išpirks ir jos nuodėmę, kokia puiki mintis! Ar vaikai gali išpirkti? Taip, aišku, gali, juk jie mūsų pačių tvarinys, nes argi ne ji, motina, nors ir gležna būdama, išauklėjo Mildridą tokią dorą. Ir kad jai tas išeitų į gera, pati turi padėti savo atgaila, savo maldomis. Ir vos tai suvokė, Randi vėl galėjo nuolankiai pulti ant kelių prieš aukščiausiąjį, kuris vėl priminė, kuo ji tapo be jo. Ir meldė jį, lyg būtų meldusi dovanoti jai gyvybę: juk iš tiesų ji dabar pradėjo gyventi iš naujo! Visos sąskaitos buvo nubrauktos, o ši — paskutinė, kuri ją taip sukrėtė! Ji atsistojo, ir ašaros pasipylė iš akių, jautėsi tvirta,

lyg kažkas būtų atėmęs iš jos skausmą! Argi anksčiau nėra šitaip buvę? Ne, niekada, tik dabar ji pasiekė pergalę! Jau žengdama pirmus žingsnius, pajuto, kad tapo pati savimi! Nutraukė pančius, kurie iki šiol ją varžė; sulig kiekvienu judesiu jautė kūno ir sielos laisvę. Ar nereikėtų dabar, padėkojus dievui, padėkoti ir dukteriai, kad ir ji pajustų tikrąją palaimą! Ji įžengė į senelės trobos prieangį, bet niekas viduje negirdėjo. Tada paėmė už rankenos ir atsidarė duris tarsi svetima.

— Mildrida, eikš! — pašaukė, ir Mildrida su senele dirstelėjo į viena kitą, nes ją vos bepažino.

Mildrida išbėgo:

— Kas atsitiko?

Motina paėmė ją už rankos, uždarė duris, kad liktų vienos, puolė jai ant kaklo ir verkė, verkė karštai spausdama ir glamonėdama, o Mildrida, savo meilės kupina, taip pat atsakinėjo iš širdies.

— Tegul dievas amžinai tave laimina ir tau atlygina! — kuždėjo motina.

Vyrai iš trobos matė, kaip jos, susikibusios už rankų, perėjo per kiemą, bet taip greitai, jog net atrodė įtartina. Prasivėrė durys, ir abi įžengė į vidų. Tačiau, užuot atidavusi dukterį Hansui ar ką nors pasakiusi jam arba tėvui, Randi dar sykį priglaudė ją prie savęs ir vėl be galo susijaudinusi pakartojo:

— Tegu dievas amžinai tave laimina ir tau atlygina!

Netrukus visi keturi sėdėjo senelės troboje. Senoji labai džiaugėsi: ji jau kadai kas iš mergaičių buvo sužinojusi, kas toksai Hansas Haugenas, ir tuoj suprato, kad ši santuoka atneš palaimą jos sūnaus ir marčios gyvenimui. Be to, linksmoji senutė matė, kad Hansas labai gražus! Visi išbuvo pas ją iki vakaro ir dieną baigė tuo, kad tėvas po psalmės paskaitė iš maldaknygės tokią vietą, kuri prasideda: „Viešpats aplankė mūsų namus!“

Iš jų tolesnio gyvenimo norėčiau paminėti dvi dienas, o kiekvienos jų — po trumpą valandėlę.

Pirmoji — tai jaunųjų vestuvių diena. Inga, Mildridos pusseserė, kuri pati jau buvo ištekėjusi, atėjo papuošti nuotakos. Puošė ją klėtyje; buvo atidaryta senoji skrynia, kurioje gulėjo giminės sidabriniai papuošalai nuotakai — karūna, diržas, grandinėlės, sagės, žiedai. Senelė saugojo skrynios raktą, dabar pati atėjo atrakinti, o palydon pasiėmė Beretą. Kai Mildrida jau buvo apsivilkusi suknelę

ir apsitaisiusi visa kita, kas jai priklausė, tada buvo išimtos visos brangenybės (kurias Bereta su senele praėjusią savaitę nublizgino), spindinčios, sunkios. Viską iš eilės nuotaka užsidėjo. Bereta laikė jai veidrodį. Senoji pasakojo, kiek jos giminės nuotakų dėvėjo šiuos sidabrinius daiktus savo iškilmių dieną, tačiau laimingiausia iš visų buvusi jos motina, Aslauga Haugen. Kaip tik tuo metu lauke pasigirdo vestuvių maršas; visi, kas buvo klėtyje, nutyko, sukluso, o paskui puolė prie durų pažiūrėti, kas ten dedasi. Pirmiausia išvydo Endridą, jaunosios tėvą. Šisai pamatė Hansą Haugeną su broliais ir seserimis įvažiuojančius į kiemą; retai kada Endridui šaudavo į galvą kas nors ypatinga, bet šį sykį vis dėlto jis susivokė, kad svečius reikia sutikti su giminės vestuvių maršu. Paprašė muzikantus išeiti laukan ir pagroti; pats stovėjo priešais klėtį su sidabro ąsočiu, pripiltu vestuvinio alaus. Prie jo prisidėjo dar daugiau namiškių. Hansas su giminaičiais įvažiavo į kiemą dviem vežimais, ir aiškiai buvo matyti, kad tokios sutiktuvės juos sujaudino.

Neilgai trukus, aišku, vėl skambėjo vestuvių maršas — tada jaunoji su jaunuoju, jaunosios tėvai, senelė, Bereta, jaunojo broliai ir seserys, sustoję poromis, ėjo paskui muzikantus sėstis į vežimus. Kai kuriom gyvenimo akimirkom visi ženklai esti mums palankūs, taip ir šis vestuvių pulkas išvažiavo iš Tingvoldo skaisčią pavasario dieną. Prie bažnyčios buvo prisirinkę tiek žmonių, jog niekas neprisiminė kada nors šitiek matę. Šioje minioje kiekvienas žinojo giminės istoriją, žinojo, kaip ji buvo neatskiriama nuo vestuvių maršo, kuris dabar džiugiai aidėjo lydėdamas saulės nušviestus jaunuosius ir smagų jų pulką.

Ir kadangi visų mintys sukosi apie tą patį, pastorius tuokdamas irgi parinko tekstą, kurį dar pats praplėtė, kad vaikai — tai gyvenimo vainikas, spindintis nuo *mūsų* garbės, mūsų patirties, mūsų darbo.

Einant iš bažnyčios Hansas stabtelėjo prie durų, kažką pasakė, bet jaunoji, apsvaigusi nuo nežemiškos laimės, negirdėjo, tik nujautė. Jis norėjo, kad ji pasižiūrėtų į Ulės Haugeno kapą, kuris visas raibuliavo nuo gėlių. Ji paklausė, ir jie praėjo pro pat kryžių. Tėvai sekė iš paskos.

Antroji diena, kurią jų gyvenime vertėtų paminėti, buvo Endrido ir Randi, jau senelių, pirmas apsilankymas. Hansas vis tiek išsiderėjo, kad jaunavedžiai persikeltų į Haugeną, nors turėjo prižadėti, jog perims Tingvoldą, kai tėvai kada nors nebegalės ar nebenorės

šeimininkauti, o senelė bus mirusi. Šioje viešnagėje mums įdomiausias turbūt tik vienas dalykas: mat Randi, gražiai priimta ir pavaišinta, pasisodino ant kelių dukters kūdikį ir sūpuodama pradėjo niūniuoti vestuvių maršą. Duktė nustebusi plestelėjo rankomis, bet laiku susitvardė ir nutylėjo, o Hansas pasiūlė Endridui išgerti, tačiau šis atsisakė, ir tai buvo abiem pusėm tiktai dingstis persimesti žvilgsniais.

KNUTAS HAMSUNAS

BADAS

Romanas

Knut Hamsun HUNGER
Albert Langen /Georg Müller/ München

Iš vokiečių kalbos vertė
VYTAUTAS PETRAUSKAS

PIRMA DALIS

Tai buvo anais laikais, kada aš basčiausi alkanas po Kristianiją[1], tą nepaprastą miestą, iš kurio niekas neišvažiuoja nepaženklintas jo antspaudu...

Gulėjau atviromis akimis savo palėpėje ir girdėjau, kaip laikrodis apačioje muša šeštą valandą; jau buvo gerokai praaušę ir žmonės pradėjo bėgioti laiptais. Prie durų mano kambarys buvo išlipintas senais „Morgenbladet"[2] laikraščio numeriais, ir aš visai aiškiai įžiūrėjau švyturio viršininko pranešimą, o kairėliau — riebų, didžiulį kepėjo Fabiano Ulseno skelbimą, siūlantį šviežios duonos.

Vos tik praplėšęs akis, senu papratimu ėmiau galvoti, kuo galėčiau pasidžiaugti šiandien. Pastaruoju metu man klojosi prastokai; mano daiktai vienas po kito nukeliavo į palūkininko rūsį, pasidariau irzlus ir nekantrus, man taip pat ėmė svaigti galva, ir keletą kartų visą dieną turėjau dėl to išgulėti lovoje. Kada ne kada, kai sekdavosi, sugriebdavau iš kokio laikraščio penkias kronas už straipsnelį.

Švito vis labiau ir labiau, ir aš ėmiau skaityti skelbimus prie durų; net įstengiau įmatyti liesas, išsišiepusias raides, pranešančias, kad „pas panelę Andersen,— įėjus pro vartus, po dešine,— galima įsigyti baltinių numirėliams". Šitai domino mane ilgokai, ir tik tada, kai išgirdau, kad laikrodis apačioje išmušė aštuonias, atsikėliau ir ėmiau rengtis.

Atsidariau langą ir iškišau galvą. Man buvo matyti virvė skalbiniams džiauti ir dykvietė; tolumoje juodavo kalvės degėsiai, kuriuos šalino keletas darbininkų. Aš užsikvempiau ant palangės ir žiūrėjau į tolį. Diena, žinoma, bus giedra. Atėjo ruduo, puikus, vėsus metas, kada viskas keičia spalvas ir vysta. Triukšmas gatvėse jau prasidėjo

ir ėmė vilioti mane iš namų; šitas tuščias kambarys, kurio grindys lingavo nuo kiekvieno mano žingsnio, panėšėjo į drėgną, kraupų grabą; nei doros spynos duryse, nei krosnies. Naktimis aš paprastai kojines pasikišdavau po savim, kad jos kiek pradžiūtų ligi ryto. Vienintelis daiktas, čia mane džiuginąs,— mažutė raudona supamoji kėdė, kurioje vakarais sėdėdavau, snausdavau ir mąstydavau apie viską, kas tik ateidavo į galvą. Kai pakildavo smarkus vėjas ir laukujės durys apačioje būdavo atdaros, imdavo švilpti visokiausiais balsais pro grindis ir sienas, o „Morgenbladet" laikraštyje atsirasdavo plyšių ilgumo sulig ranka.

Aš pasitraukiau nuo lango ir ėmiau raustis ryšulėlyje, gulinčiame kampe, palei lovą, ar nerasiu ko pusryčiams, bet nieko neradau ir vėl grįžau prie lango.

„Dievas žino,— galvojau,— ar man kada pavyks susirasti tarnybą!" Ta daugybė atsisakymų priimti mane į darbą, tie neaiškūs pažadai, griežti „ne", išpuoselėtos ir sudužusios viltys, nauji bandymai, kurie kaskart nueidavo perniek, pakirto man drąsą. Pagaliau mėginau gauti inkasatoriaus vietą, bet pavėlavau; be to, nebūčiau galėjęs įmokėti penkiasdešimt kronų laido. Amžinai pasimaišydavo kokia kliūtis. Taip pat prašiausi priimamas į gaisrininkus. Stovėjome vestibiulyje koks pusšimtis vyrų, išpūtę krūtines, norėdami pasirodyti stiprūs ir be galo drąsūs. Įgaliotinis vaikščiojo tarp mūsų ir apžiūrinėjo kandidatus, čiupinėjo raumenis, klausinėjo, o eidamas pro mane, tik papurtė galvą ir pasakė, kad akiniuoti tokiam darbui netinka. Aš atėjau dar sykį, jau be akinių, ir stovėjau suraukęs antakius, stengdamasis, kad mano žvilgsnis būtų aštrus kaip peilis, o įgaliotinis vėl praėjo pro mane ir nusišypsojo — jis, be abejo, mane pažino. Blogiausia, kad mano drabužiai gerokai apsinešiojo, ir aš niekur nebegalėjau daryti padoraus žmogaus įspūdžio.

Kaip iš lėto ir be paliovos ritausi visą laiką žemyn! Galų gale nebeturėjau ničnieko, net šukų, nebeturėjau knygos, kurią būčiau galėjęs paskaityti liūdesio valandėlę. Visą vasarą eidavau į kokias nors kapines arba į Pilies parką, sėdėdavau ten ir rašydavau straipsnius laikraščiams, skiltis po skilties, apie visokiausius daiktus, dėstydavau įstabias savo vaizduotės išmones, kaprizus, keistybes; iš nevilties griebdavausi tolimiausių temų, prie kurių plūkdavausi valandų valandas, o tų straipsnių niekas nespausdindavo. Pabaigęs vieną, puldavau prie kito ir retai kada nuleisdavau rankas, išgirdęs redaktoriaus „ne": visą laiką įtikinėjau save, kad vis dėlto kada nors pasi-

seks. Ir iš tikrųjų kartais, kai laimė būdavo man palanki ir kai pavykdavo ką nors lemto parašyti, gaudavau penkias kronas už darbą, atėmusį iš manęs pusę dienos.

Aš vėl pasitraukiau nuo lango, priėjau prie kėdės, ant kurios stovėjo praustuvas su vandeniu, ir truputį apsitaškiau blizgančius kelnių kelius, kad jos atrodytų juodos ir kiek naujesnės. Paskui kaip paprastai įsidėjau į kišenę popieriaus ir pieštuką ir išėjau. Bijodamas, kad neišgirstų šeimininkė, laiptais nusileidau patyliukais. Jau prieš kelias dienas reikėjo sumokėti nuomą už kambarį, o aš nebeturėjau iš ko.

Buvo devinta valanda. Vežimų bildesys ir žmonių balsai sklido ore — milžiniškas rytmečio choras, sumišęs su pėsčiųjų žingsniais ir vežikų botagų pliaukšėjimu. Šis triukšmingas judėjimas išsyk atgaivino mane, ir aš vis labiau ir labiau ėmiau jaustis patenkintas. Anaiptol neketinau pasivaikščioti iš ryto gaiviame ore. Kam mano plaučiams oras? Buvau stiprus kaip milžinas ir galėjau, įrėmęs petį, sustabdyti vežimą. Mane apėmė puiki, keista nuotaika, giedras abejingumas. Aš stebėjau sutiktus žmones, skaičiau plakatus ant sienų, jutau, kai kas pažvelgdavo į mane iš pravažiuojančio tramvajaus, domėjaus kiekviena smulkmena, visais tais mažais atsitiktinumais, pasitaikančiais mano kelyje ir vėl išnykstančiais...

Kad bent truputį užvalgius tokią gražią dieną! Mane sužavėjo tas smagus rytas, širdį užliejo begalinis pasitenkinimas, ir nei iš šio, nei iš to pradėjau džiugiai niūniuoti. Prie mėsinės stovėjo moteris, pasikabinusi ant rankos pintinę, ir suko galvą, kokios dešros nusipirkti pietums; kai aš ėjau pro šalį, ji pažvelgė į mane. Moteris teturėjo vieną dantį, ir tą priekinį. Pastarosiomis dienomis pasidariau nervingas ir jautrus, tad moteries veidas pasirodė man bjaurus; ilgas geltonas dantis panėšėjo į mažąjį pirštą, kyšantį iš burnos, o kai atsigręžė į mane, jos žvilgsnis tebebuvo pilnas minčių apie dešrą. Man išsyk dingo noras valgyti ir gerklę užgniaužė šleikštulys. Priėjęs turgų, pasukau prie šulinio ir atsigėriau; pakėliau akis — laikrodis Išganytojo bažnyčios bokšte rodė dešimt.

Aš toliau vaikščiojau gatvėmis, basčiausi niekuo nesisielodamas, be jokio reikalo sustojau prie kažkokio kampo ir pasukau į šalutinę gatvę, nors ten ir neturėjau ko veikti. Plaukiau pasroviui, smagaus ryto nešamas, vaikštinėjau be rūpesčių tarp kitų laimingų žmonių; oras buvo tyras ir giedras, ir mano sielos nedrumstė joks šešėlis.

Dešimt minučių prieš mane ėjo šlubas senis. Rankoje jis nešėsi kažkokį ryšulį ir visu kūnu, visomis jėgomis stengėsi paspartinti žingsnį. Aš girdėjau, kaip jis šnopuoja, ir pagalvojau, kad galėčiau panešėti jo ryšulį. Grenseno[3] gatvėje susitikau Hansą Paulį; jis pasisveikino ir nubėgo pro šalį. Ko gi jis taip skuba? Aš toli gražu nemaniau prašyti jį kronos, net rengiausi artimiausiu metu atiduoti antklodę, kurią pasiskolinau iš jo prieš keletą savaičių. Kai bent šiek tiek išsikapstysiu iš bėdų, niekas negalės pasakyti, kad aš jam neatidaviau antklodės; gal dar šiandien pradėsiu rašyti straipsnį apie ateities nusikaltimus arba apie valios laisvę, kokį nors reikšmingą dalyką, už kurį gausiu mažiausiai dešimt kronų... Pagalvojęs apie tą straipsnį, ūmai pajutau poreikį tučtuojau pradėti darbą ir išlieti mintis, susikaupusias galvoje; susirasiu, tariau sau, tinkamą vietelę Pilies parke ir nenuleisiu rankų, kol straipsnis nebus baigtas.

Bet senas šlubis vis taip pat kildišavo gatve priešais. Pagaliau mane ėmė erzinti, kad tas besveikatis visą laiką eina pirma. Rodės, tam niekad nebus galo; galbūt jis ėjo ten pat kur ir aš ir dabar visu keliu maišysis man po akių. Aš taip susijaudinau, jog man atrodė, tartum prie kiekvienos sankryžos jis paabejoja ir lyg lukteléja, kur aš pasuksiu, o paskui smarkiai kilsteli ryšulį ir iš paskutiniųjų paspartina žingsnį, norėdamas mane pralenkti. Aš einu žiūrėdamas į tą nusikamavusią žmogystą ir vis labiau imu niršti; jaučiu, kaip jis pamažu gadina mano džiugią nuotaiką ir drumsčia giedrą, gražų rytą. Jis panėšėjo į didžiulį šlubą vabalą, kuris, nieko nepaisydamas, kažkur atkakliai braunasi ir vienas užima visą šaligatvį. Kai pakilome į kalnelį, aš nebeįstengiau to pakęsti. Sustojau prie kažkokios vitrinos ir palaukiau, kol jis nueis. Kai po kelių minučių leidausi toliau, tas žmogus vėl atsidūrė priešais mane,— jis irgi buvo sustojęs kaip įbestas. Daug negalvodamas, aš trim keturiais smarkiais žingsniais jį pasivijau ir sudaviau jam per petį.

Jis sustojo kaip nudiegtas. Atidžiai pasižiūrėjome į kits kitą.

— Vieną kitą skatiką pienui! — pagaliau tarė jis ir pakreipė galvą į šoną.

Še tau, gražiai įkliuvau! — Aš pasirausiau kišenėse ir tariau:

— Ak, pienui. Hm! Šiais laikais su pinigais striuka, ir aš nežinau, ar taip jau labai jums reikia.

— Aš nevalgęs nuo vakar dienos, kai išėjau iš Drameno,— tarė jis,— neturiu nė vienos erės ir dar negavau darbo.

— Jūs amatininkas?

— Taip, šikšnius.

— Kas?

— Šikšnius. Beje, moku ir batus siūti.

— Tai kas kita,— tariau.— Luktelėkit valandėlę, aš atnešiu jums truputį pinigų, kelias eres.

Aš be kvapo nubėgau į Pilestredeto gatvę, kur vieno namo antrame aukšte turėjo kontorą palūkininkas; tiesa, niekad pas jį nebuvau buvęs. Įėjęs pro vartus, greitai nusivilkau liemenę, susukau ją ir pasibrukau po pažastimi; paskui užlipau laiptais ir pasibeldžiau į duris. Įėjęs linktelėjau ir numečiau liemenę ant prekystalio.

— Pusantros kronos,— tarė palūkininkas.

— Gerai, ačiū,— atsakiau.— Jeigu nebūtų man per ankšta, nesiskirčiau su ja.

Pasiėmęs pinigus ir kvitą, pasukau atgal. Teisybę sakant, tai buvo puiki mintis — užstatyti liemenę; man dar liks pinigų sotiems pusryčiams, o ligi vakaro bus parašytas straipsnis apie ateities nusikaltimus. Man išsyk ėmė rodytis, kad gyvenimas ne toks jau nykus, ir aš nuskubėjau pas šlubį, pasiryžęs juo atsikratyti.

— Štai, prašom! — tariau jam.— Labai džiaugiuos, kad jūs pirmiausia kreipėtės į mane.

Žmogus paėmė pinigus ir pradėjo žiūrinėti mane. Ko jis čia taip spokso? Man pasimatė, kad jis ypačiai tyrinėja mano kelnių kelius, ir tas įžūlumas man pakyrėjo. Nejaugi tas nenaudėlis mano, kad esu toks vargšas, kaip atrodau? Argi aš, taip sakant, nepradėjau rašyti straipsnio už dešimt kronų? Iš viso aš nebijojau dėl savo ateities, mano galva pilna sumanymų. Kas kam darbo, kad tokią giedrą dieną daviau visai nepažįstamam žmogui truputį pinigų? Jo žvilgsnis mane pykino, ir aš nusprendžiau prieš nueidamas jį pabarti. Gūžtelėjau pečiais ir tariau:

— Mielasai, jūs turit bjaurų įprotį dėbsoti į kelius žmogui, kuris jums davė kroną.

Užvertęs galvą, jis atsirėmė į sieną ir išsižiojo. To elgetos smegeninė pradėjo darbuotis, jis, be abejo, pamanė, kad aš kaip nors ketinu iš jo pasityčioti, ir atkišo man pinigus.

Treptelėjau koja ir surikau, kad pasilaikytų pinigus sau. Ar tik jis nemano, kad aš veltui laksčiau? Pagaliau gal aš jam skolingas tą kroną, aš prisiminęs seną skolą, jis susidūręs su sąžiningu žmogum, doru ligi pačių panagių. Trumpai tariant, tai jo pinigai... Ak, neverta dėkoti, man labai malonu. Viso labo!

Aš nuėjau. Galų gale atsikračiau tuo bjauriu šlubiu, ir dabar man niekas nebetrukdys. Vėl patraukiau Pilestredeto gatve ir sustojau prie maisto produktų parduotuvės. Vitrina buvo prikrauta valgomųjų dalykų, ir aš ryžausi įeiti į vidų ir ko nors nusipirkti.

— Gabaliuką sūrio ir prancūzišką bandelę! — tariau ir numečiau ant prekystalio pusę kronos.

— Sūrio ir bandelę už visus pinigus? — ironiškai paklausė nežiūrėdama į mane krautuvininkė.

— Už visus penkiasdešimt erių, taip,— atsakiau tvirtai.

Pasiėmiau pirkinį, itin mandagiai atsisveikinau su sena, riebia krautuvininke ir per Pilies kalvą tiesiai nudrožiau į parką. Ten susiradau tuščią suolelį ir pradėjau godžiai valgyti. Tuoj atsigavau; seniai bebuvau taip atsakančiai pavalgęs, ir pamažu mane užliejo soti ramybė, kokią pajunti gerai išsiverkęs. Smarkiai atkutau; man nebeužteko parašyti straipsnį apie tokį paprastą ir savaime suprantamą dalyką kaip ateities nusikaltimai, kuriuos kiekvienas pats gali numatyti, tereikia pasiskaityti istoriją; jaučiausi galįs nuveikti didesnių darbų, troškau nugalėti nepaprastus sunkumus ir nusprendžiau parašyti trijų dalių traktatą apie filosofinį pažinimą. Aišku, ta proga sumalsiu į dulkes kai kuriuos Kanto sofizmus[4]... Kai išsitraukiau iš kišenės rašymo reikmenis ir norėjau pradėti darbą, pastebėjau, kad nebeturiu pieštuko: pamiršau jį palūkininko kontoroje — pieštukas gulėjo liemenės kišenėje.

Viešpatie, kaip vis dėlto nesiseka! Nusikeikiau keletą kartų, pakilau nuo suoliuko ir ėmiau vaikščioti takeliais. Aplinkui buvo labai tylu; tolumoje, prie karalienės paviljono, keletas auklių stumdė vežimėlius su vaikais, daugiau niekur nesimatė nė gyvos dvasios. Buvau įniršęs ir lyg beprotis žingsniavau priešais savo suoliuką. Kaip vis dėlto nuostabiai man nesisekė visais atžvilgiais! Trijų dalių straipsnio negalėjau parašyti vien dėl to, kad neturiu kišenėje galelio pieštuko už dešimt erių! O kas, jei grįžčiau į Pilestredeto gatvę ir paprašyčiau atiduoti pieštuką? Man dar liktų laiko gerokai padirbėti, kol žmonės pradės plūsti į parką. Juk tiek daug pareina nuo to straipsnio apie filosofinį pažinimą, gal net daugelio žmonių laimė — iš kur gali žinoti. Aš tvirtinau pats sau, kad galbūt jis bus naudingas ne vienam jaunam žmogui. Gerai pagalvojęs, nusprendžiau nepulti Kanto; juk to galima išvengti, tereikės truputį nukrypti į šalį, kai paliesiu laiko ir erdvės klausimą; užtat Renanui[5], tam senam kaimo klebonui, tai jau klius. Šiaip ar taip, reikėjo parašyti tiek ir tiek skilčių straipsnį: už butą nemokėta, šeimininkė įdėmiai pažvelgia į mane rytais, kai susitinku

ją ant laiptų, ir tai kankino mane visą dieną, stojosi akyse net džiugiausiomis valandomis, kai šiaip neturėdavau jokių juodų minčių. Visam tam reikėjo padaryti galą. Aš greitai išėjau iš parko ir nuskubėjau pas palūkininką pieštuko atsiimti.

Nusileidęs nuo Pilies kalvos, pasivijau ir pralenkiau dvi damas. Eidamas pro šalį, brūkštelėjau vienai per rankovę, pažvelgiau ir pamačiau apskritą, pablyškusį veidą. Staiga ji parausta ir nuostabiai pagražėja, nežinau dėl ko, gal nuo žodžio, kurį jai pasakė praeivis, gal nuo kokios slaptos minties. O gal dėl to, kad aš jai paliečiau ranką? Aukšta jos krūtinė keliskart smarkiai pakyla, ir ji tvirtai suspaudžia skėčio rankeną. Kas jai?

Aš sustojau ir ją vėl praleidau, šiuo metu negalėjau eiti toliau, visa tai man pasirodė taip keista. Buvau sudirgęs, pykau pats ant savęs už pieštuką, o maistas, suvalgytas po ilgo badavimo, smarkiai mane sujudino. Staiga mano mintys dėl kažkokio kaprizo pakrypsta nei šiokia, nei tokia linkme, aš pajuntu keistą norą nugąsdinti tą damą, sekti paskui ją ir kaip nors supykinti. Vėl pasiveju ir praeinu pro šalį, paskui staiga apsigręžiu norėdamas į ją pažiūrėti ir atsiduriu tiesiai priešais ją. Stoviu ir žiūriu jai į akis ir tučtuojau sugalvoju vardą, tokį, kurio niekad nebuvau girdėjęs,— vardą, skambantį kažkaip slidžiai ir nervingai: Ilajalė. Kai ji prieina visai arti, aš atsilošiu ir sakau primygtinai:

— Pamesite knygą, panele.

Tai sakydamas, girdėjau, kaip plaka mano širdis.

— Knygą? — klausia ji savo palydovę. Ir eina toliau.

Mane dar labiau suėmė pyktis, ir aš nusekiau paskui jas. Šią akimirką puikiausiai supratau, kad tai pamišėlio pokštai, bet niekaip negalėjau savęs įveikti; sujukusi mano būsena nešte nešė ir liepė man daryti visokias beprotybes, kurias ir dariau vieną po kitos. Nors ir kaip kartojau sau, kad elgiuosi lyg idiotas, vis tiek kuo kvailiausiai vaipiausi už damos nugaros ir padūkusiai kosėjau ją lenkdamas. Dabar labai iš lėto ėjau priekyje, kelis žingsnius pirma jos, jutau jos žvilgsnį ant savo nugaros ir nejučiomis nukoriau galvą iš gėdos, kad taip bjauriai lendu jai į akis. Pamažu man kilo keistas pojūtis, kad esu kažkur toli nuo čia, kitoje vietoje, kažkaip neaiškiai rodėsi, jog tai ne aš einu tomis akmeninėmis plokštėmis, nukoręs galvą.

Po kelių minučių dama priėjo prie Pašos knygyno, aš jau stovėjau prie pirmos vitrinos, o kai ji ėjo pro šalį, žengiau prie jos ir pakartojau:

— Pamesite knygą, panele.

— Bet kokią knygą? — klausia ji baikščiai.— Tu supranti, apie kokią knygą jis šneka?

Ir ji sustoja. Aš žiauriai gėriuosi jos sutrikimu, tas bejėgiškumas jos akyse žavi mane. Dama negali suprasti, iš kokios desperacijos aš ją kalbinu; juk ji neturi jokios knygos, nė vieno lapelio, o vis dėlto rausiasi po kišenes, žiūrinėja savo rankas, kraipo galvą, grįžčioja, iš paskutiniųjų suka savo jautrias mažutes smegenis, bandydama suprasti, apie kokią knygą aš kalbu. Ji čia rausta, čia bąla, jos veido išraiška kaitaliojasi, net girdžiu, kaip ji alsuoja; net jos suknelės sagos, regis, spokso į mane nelyginant eilė išsigandusių akių.

— Ak, ką ten,— sako palydovė ir traukia ją už rankos,— juk jis girtas; argi nematai, kad tas žmogus girtas!

Kad ir kaip šią akimirką buvau svetimas sau pačiam, kad ir kaip buvau pasidavęs neregimoms įtakoms, vis dėlto gerai mačiau visa, kas darosi aplinkui. Didelis rudas šuo nukūrė skersai gatvę, nubėgo prie skvero, o iš ten pramogų parko link; jis buvo su siauručiu melchioro kaklininku. Kiek toliau, toje pat gatvėje, atsidarė langas antrame aukšte, išsisvėrė tarnaitė, pasiraitojusi rankoves, ir ėmė šveisti stiklus iš lauko pusės. Niekas neliko mano nepastebėta, aš buvau viso proto ir nuovokos, viską mačiau aiškiai ir ryškiai, tartum apie mane būtų staiga užsiplieskusi stipri šviesa. Abi damos priešais mane buvo su mėlynomis plunksnomis prie skrybėlaičių ir škotiškomis šilkinėmis kaklajuostėmis. Man pasirodė, kad jos seserys.

Jos sustojo prie Sislerio natų parduotuvės ir ėmė kalbėtis. Sustojau ir aš. Paskiau jos grįžo atgal, tuo pačiu keliu, vėl praėjo pro mane, pasuko į Universiteto gatvę ir tiesiai patraukė į Šv. Ulavo aikštę. Visą laiką sekiau pridurmu kiek galėdamas arčiau. Kartą jos atsigręžė, pažvelgė į mane nusigandusiomis ir kartu smalsiomis akimis, bet jų veiduose nesimatė nei apmaudo, nei nepasitenkinimo. Jos su tokia kantrybe žiūrėjo į mano įkyrumą, jog aš baisiai susigėdau ir nudūriau akis. Nebenorėjau daugiau joms pyktis, vien tik iš dėkingumo lydėjau jas akimis, kol įeis kur nors ir dings.

Prie didelio keturių aukštų namo, antro numerio, jos dar sykį atsigręžė, paskui įėjo į vidų. Aš atsirėmiau į žibinto stulpą prie fontano ir klausiausi jų žingsnių laiptuose; jie nutilo antrame aukšte. Pasitraukiu nuo žibinto ir pakeliu akis į langus. Ir štai atsitinka kažkas nepaprasta: viršuje sujuda užuolaidos, po akimirkos atsidaro langas, išlenda galva, ir pora nuostabių akių įsminga į mane. „Ilajale!“ —

sakau pusbalsiu ir jaučiu, kad raustu. Kodėl ji nieko nepasišaukė į pagalbą? Kodėl nenumetė man ant galvos vazono, nepasiuntė ko nors, kad mane nuvarytų? Mes stovime nejudėdami ir žiūrime kits kitam į akis; tai trunka kokią minutę; mintys siuva tarp lango ir šaligatvio, nors neištarėme nė žodžio. Ji nusigręžia, ir nuo to man lyg baksteli, dilgteli į krūtinę; matau, kaip pasisuka jos petys, kaip dingsta kambaryje jos nugara. Lėtai nueidama nuo lango, pasukdama petį, ji tarsi linkteléja man; mano širdis išgirdo tą sveikinimą, ir šią akimirką aš pasijutau nuostabiai laimingas. Paskui apsigręžiau ir nuėjau gatve.

Aš nedrįsau atsisukti ir nežinojau, ar ji dar kartą priėjo prie lango, ar ne; juo labiau apie tai galvojau, juo labiau nerimavau ir nervinausi. Galimas daiktas, šią akimirką ji stovi prie lango ir stebi kiekvieną mano judesį, ir tas nusimanymas, kad į mane kažkas žiūri iš užpakalio, buvo nepakenčiamas. Aš išsitiesiau kiek galėdamas ir ėjau toliau; man ėmė linkti kojos, žingsnis darėsi netvirtas, nes stengiausi eiti kuo gražiau. Dėdamasis ramus ir abejingas, nežmoniškai mosavau rankomis, spjaudžiau ir riečiau nosį; bet viskas veltui. Visą laiką jutau žvilgsnį, įsmeigtą man į nugarą, ir mane krėtė šaltis. Galiausiai pasukau į šalutinę gatvelę, o iš ten patraukiau į Pilestredeto gatvę atsiimti pieštuko.

Atgauti jį buvo visai nesunku. Palūkininkas pats atnešė man liemenę ir paprašė čia pat apieškoti visas kišenes; dar radau keletą užstato kvitų, įsidėjau juos į kišenę ir padėkojau maloniam palūkininkui už paslaugumą. Jis man vis labiau ir labiau patiko, ir šią akimirką itin parūpo padaryti jam gerą įspūdį. Aš žengiau durų link, paskui vėl grįžau prie prekystalio lyg ką pamiršęs; tariausi turįs jam pasiaiškinti, pasipasakoti ir pradėjau niūniuoti norėdamas sužadinti jo dėmesį. Paskiau paėmiau pieštuką į ranką ir iškėliau.

— Man nė į galvą nebūtų atėję,— tariau aš,— kėblinti tokį kelią dėl kažkokio pieštuko; bet šitas pieštukas — kas kita, visai kas kita. Kad ir koks jis menkas, bet padėjo man tapti tuo, kas aš esu, padėjo man, taip sakant, susirasti vietą gyvenime...

Daugiau nepasakiau. Palūkininkas priėjo prie pat prekystalio.

— Šitaip? — tarė jis ir smalsiai pažvelgė į mane.

— Šituo pieštuku,— kalbėjau aš šaltai,— parašiau trijų tomų traktatą apie filosofinį pažinimą. Argi jūs apie tai negirdėjot?

Ir palūkininkui iš tikrųjų pasirodė, kad girdėjęs pavardę, veikalo pavadinimą.

— Taigi,— tariau aš,— tai mano traktatas! Tad nesistebėkit, kad noriu atgauti tą pieštuko galelį; jis man pernelyg brangus, lyg koks mažytis žmogelis. Beje, aš jums labai dėkingas, kad buvote toks meilus, ir to nepamiršiu; taip, taip, iš tikrųjų nepamiršiu, garbės žodis, toks jau aš žmogus, o jūs to nusipelnėte. Viso labo!

Aš žengiau prie durų, nutaisęs tokią miną, lyg galėčiau dalyti žmonėms aukštas vietas. Malonus palūkininkas dukart man nusilenkė, o aš dar sykį atsigręžiau ir pasakiau:

— Viso labo!

Ant laiptų susitikau moterį su sakvojažu rankoje. Matydama tokį pasipūtusį poną, ji baikščiai pasitraukė iš kelio, o aš nejučiomis siekiau į kišenę — norėjau ko nors jai duoti, bet, nieko neradęs, panarinau galvą ir praėjau pro šalį. Netrukus išgirdau, kad ir ji beldžiasi į palūkininko kontorą; ant durų buvo grotos, ir aš išsyk pažinau tirtantį garsą, kuris nuaidi, kai tik jas paliečia žmogaus pirštai.

Saulė jau spindėjo iš pietų, buvo apie dvyliktą. Miestas darėsi vis gyvesnis ir gyvesnis, artėjo pasivaikščiojimo metas, ir pulkai žmonių sveikindamiesi ir juokdamiesi vilnyte vilnijo Karlo Juhano gatve. Prisispaudžiau alkūnes prie šonų, susigūžiau ir nemačiomis prasmukau pro būrelį pažįstamų, kurie, užėmę kampą prie universiteto, stebėjo praeivius. Aš įkopiau į Pilies kalvą ir susimąsčiau.

Ak, tie žmonės... lengvai ir smagiai jie kraipo blaivias galvas ir skrieja per gyvenimą kaip per pokylių salę! Nė vieno akyse nebuvo rūpesčių, nė vieno pečių neslėgė našta, galimas daiktas, tų linksmų širdžių nedrumstė jokia liūdna mintis, nė mažiausia slapta kančia. O aš vaikščiojau tarp tų žmonių, jaunas, vos pradėjęs gyventi, ir jau pamiršau, kas yra laimė! Aš visaip mėgavausi šia mintimi ir nusprendžiau, kad mane ištiko žiauri neteisybė. Kodėl pastaraisiais mėnesiais man taip baisiai sunku? Aš nebegaliu atpažinti savo blaivaus proto, ir visur, kur tik pasisuku, manęs tyko keisčiausios bėdos. Vos tik atsisėdu ant suoliuko ar žengiu kur žingsnį, tuoj mane apninka mažyčiai, menkučiai atsitiktinumai, niekingi mažmožiai, kurie braunasi man į galvą, ir vėjais eina mano jėgos. Šuo, prabėgęs pro šalį, geltona rožė kokio nors pono atlapo kilputėje gali sukelti man visokių minčių ir ilgą laiką mane dominti. Kas man atsitiko? Negi dievo pirštas nukrypo į mane? Bet kodėl kaip sykis į mane? Kodėl gi ne į kokį kitą žmogų, gyvenantį, sakysim, Pietų Amerikoje, jei jau be to nega-

lima buvo apsieiti? Juo daugiau aš apie tai galvojau, juo mažiau supratau, kad kaip tik mane dievo malonė išrinko savo užgaido bandomuoju akmeniu. Be galo keista, kad visame pasaulyje ji surado tik mane vieną; juk yra ir antikvaras Paša, ir garlaivių ekspeditorius Henekenas.

Aš ėjau toliau galvodamas apie tai ir nieko negalėjau nuspręsti; radau itin svarių argumentų prieš tą viešpaties savivalę, kurią jis parodė, reikalaudamas, kad aš atsimokėčiau už visų kaltes. Net tada, kai susiradau suolelį ir atsisėdau, tas klausimas tebekvaršino man galvą ir neleido mąstyti apie ką kita. Nuo tos gegužės dienos, kai prasidėjo mano negandos, aiškiai mačiau, kaip pamažu einu vis silpnyn, pernelyg, taip sakant, suglebau ir nebegalėjau laikytis kelio, kuriuo norėjau žengti; pulkas mažų plėšrūnų įsibrovė į mano kūną ir graužė mane iš vidaus. O kas, jei dievas yra numatęs visai mane sunaikinti? Aš atsistojau ir ėmiau vaikščioti priešais suoliuką.

Visa mano būtybė šią akimirką neapsakomai kentėjo; man gėlė net rankas, ir aš nežinojau, kur jas dėti. Labai nesmagiai jaučiausi ir dėl to, kad taip sočiai pavalgiau, tiesiog persivalgiau; buvau susijaudinęs ir žingsniavau palei suoliuką, nepakeldamas akių; žmonės šmėkščiojo pro mane, ateidavo ir dingdavo kaip šešėliai. Pagaliau mano suoliuką užėmė du ponai, jie užsirūkė cigarus ir ėmė garsiai šnekėtis; aš supykau ir norėjau išsibarti, bet apsigręžiau ir nuėjau į kitą pusę parko, kur vėl susiradau suoliuką. Atsisėdau.

Mintis apie dievą vėl ėmė lįsti man į galvą. Aš pamaniau, kad jis be galo neleistinai elgiasi pastodamas man kelią kiekvieną sykį, kai bandau susirasti darbą, ir sugriaudamas viską, nors prašau tik duonos kasdieninės. Labai aiškiai mačiau, kad jei tik pabadauju ilgesnį laiką, mano smegenys tarytum pamažu ima tekėti iš galvos ir galva tuštėja. Ji darosi lengva ir tarsi kažkur dingsta, aš nebejaučiu jos ant pečių, ir man atrodo, kad mano akys, kai kur nors žiūriu, pernelyg išsiplečia.

Sėdėjau ant suoliuko, mąsčiau apie visa tai ir vis labiau niršau ant dievo už nepaliaujamą kankynę. Jeigu jis, kamuodamas mane ir statydamas mano kelyje kliūtį po kliūties, tikisi priartinti mane prie savęs, tai drįstu pasakyti, kad jis klysta. Ir aš pakėliau akis į dangų, kone verkdamas iš pasipiktinimo, ir širdyje išdėsčiau jam tai visiems laikams.

Prisiminiau vaikystės dienų tikėjimo nuotrupas, ausyse suskambėjo balsas, skaitantis Bibliją, ėmiau tyliai kalbėtis pats su savim ir ironiškai pakreipiau galvą į šoną. Kodėl aš sielojaus, kad nežinau, ką

valgysiu ir ką gersiu, kuo apvilksiu tuos niekingus trūnėsius, savo žemiškąjį kūną? Argi mano dangiškasis tėvas nesirūpino manimi kaip žvirbliais, skraidančiais padangėje, ir neparodė man malonės, nukreipdamas pirštą į savo menką tarną? Dievas įkišo pirštą į mano nervų tinklą ir atsargiai, vos pastebimai, suraizgė jo siūlus. O paskui dievas ištraukė savo pirštą, ir štai jis aplipęs mano nervų siūlais ir mažyčiais gumuliukais. Ir liko atvira skylė nuo jo piršto, dievo piršto, ir liko žaizdų mano smegenyse, kur buvo įsmigęs jo pirštas. Bet, palietęs savo rankos pirštu, dievas paliko mane ir nebelietė manęs, ir neatsitiko man nieko pikta. Priešingai, jis davė man ramybę, leido eiti su atvira žaizda. Ir nieko pikta man nepadarė dievas, nes jis yra viešpats per amžių amžius...

Vėjas atnešė muzikos gūsius iš Studentų giraitės,— vadinasi, jau buvo po dviejų. Išsitraukiau popierių ir bandžiau rašyti, kartu man iškrito iš kišenės knygelė su skutimosi talonais. Pakėlęs suskaičiau talonus: jų buvo šeši.

— Ačiū dievui! — tariau nejučiomis.— Dar galiu skustis kelias savaites ir atrodyti padoriai!

Tas mažytis turtas išsyk pataisė man nuotaiką; aš rūpestingai išlyginau talonus ir įsidėjau knygelę į kišenę.

Bet rašyti negalėjau. Parašiau keletą eilučių, nieko daugiau neatėjo į galvą; mano mintys klaidžiojo kažkur kitur, aš negalėjau susikaupti. Visa mane veikė ir blaškė, visa, ką mačiau, nešė man naujų įspūdžių. Musės ir mašalai tūpė ant popieriaus ir trukdė man; aš pūsčiojau į juos, norėdamas nuvyti, pūsčiojau smarkiau ir smarkiau, bet veltui. Tos mažytės pabaisos vartėsi, spaudėsi prie popieriaus, spyrėsi, net linko laibutės jų kojytės. Tiesiog nieko negalėjai joms padaryti. Jos randa už ko užsikabinti, atsispiria kulnais į kokį kablelį ar popieriaus nelygumą ir tupi nepajudinamos, kol pačios sumano skristi savais keliais.

Tam tikrą laiką tie maži baisūnai domino mane, aš užsimečiau koją ant kojos ir valandžiukę juos stebėjau. Staiga iš parko ataidėjo keletas aukštų klarneto garsų, ir mano mintys pasuko kitur. Nepatenkintas, kad neparašiau straipsnio, susikišau popierių į kišenę ir atsikoliau į suolelio atkaltę. Šią akimirką mano protas toks šviesus, kad kyla subtiliausių minčių ir aš nė kiek nepavargstu. Sėdžiu šitaip atsilošęs, žvelgiu į savo krūtinę ir kojas ir matau, kad mano koja krūpčioja nuo kiekvieno kraujo tvinksnio. Pakeliu galvą, žiūriu į savo kojas, ir mane pagauna kažkokia nepaprasta, keista nuotaika,

kuri dar niekad nebuvo man užėjusi; mano nervus užplūsta nuostabi banga, tarsi būtų plykstelėjusi į juos virpanti šviesa. Žvilgsnis nukrypsta į batus, ir aš, rodos, susitinku gerą pažįstamą arba atgaunu kažkokią dalį savo esybės; mane suvirpina atpažinimo jausmas, akys pasrūva ašaromis, ir kai žiūriu į batus, į mane tartum veržiasi kažkoks tyliai spengiantis garsas. „Silpnumas! — griežtai tariau pats sau, sugniaužiau kumščius ir tariau: — Silpnumas". Kvailinau save dėl šių jausmų, tyčia šaipiausi iš savęs; kalbėjau labai rūsčiai ir suprantamai ir visomis jėgomis merkiau akis, norėdamas nuvyti ašaras. Tartum niekad nebūčiau matęs savo batų, imu tyrinėti jų išvaizdą, jų mimiką, kada pajudinu koją, jų formą ir nusinešiojusį viršų ir pastebiu, kad raukšlės ir baltos siūlės suteikia jiems savotišką išraišką, fizionomiją. Kažkas iš mano paties esybės perėjo į tuos batus, nuo jų dvelkė kažkokiu artimumu, gyva mano paties dalimi...

Aš sėdėjau ir ilgai šitaip svaičiojau, gal kokią valandą. Atėjo mažutis senukas ir atsisėdo ant kito galo suolelio; sėsdamasis jis sunkiai atsiduso ir tarė:

— Taip, taip, taip, taip, tai šitaip!

Vos tik išgirdau jo balsą, mano galvoje tarsi pakilo vėjas, daviau ramybę savo batams, ir man pasirodė, kad ta keista nuotaika, kuri ką tik buvo užėjusi, jau lankė mane kažkada seniai, gal prieš metus ar dvejus, o dabar pamažu dyla iš atminties. Atsisėdau tiesiai ir pasižiūrėjau į senuką.

Kas man galvoj tas mažutis žmogelis? Nė kiek, nė trupučio! Man rūpėjo vien tai, kad jis laiko rankoje laikraštį, seną numerį su skelbimų skyrium iš viršaus, į jį, matyt, buvo kažkas suvyniota. Aš susidomėjau ir negalėjau atitraukti akių nuo laikraščio; man šovė į galvą beprotiška mintis, kad tai gali būti nepaprastas laikraštis, vienintelis toks visame pasaulyje; mano smalsumas didėjo, aš ėmiau maltis ant suoliuko. Ten galėjo būti dokumentų, pavojingų aktų, pavogtų iš kokio archyvo. Ir man ėmė vaidentis slapta sutartis, sąmokslas.

Senukas sėdėjo ramiai ir kažką mąstė. Kodėl jis nešiojasi laikraštį ne taip kaip visi žmonės, pavadinimu į viršų? Kas čia per klasta? Neatrodė, kad jis būtų linkęs išleisti ryšuliuką iš rankų, anaiptol, galimas daiktas, net nedrįso įsikišti jo į kišenę. Galėjau galvą guldyti, kad čia kažkas negerai.

Aš žiūrėjau į tolį. Kaip tik dėl to, kad buvo neįmanoma įsiskverbti į šią paslaptį, nesitvėriau smalsumu. Rausiausi kišenėse, stengdamasis rasti ko nors, ką galėčiau pasiūlyti tam žmogui, ir šitaip jį užkalbinti,

suradau knygelę su skutimosi talonais, bet vėl įsikišau į kišenę. Staiga suįžūlėjau, suplojau sau per tuščią kišenę ir tariau:

— Gal norit cigaretės?

Ačiū, jis nerūkąs, turėjęs mesti dėl akių, jis beveik apakęs. Bet labai ačiū!

— O seniai jūsų akys nesveikos? Tai gal jūs negalite skaityti? Nė laikraščių?

— Deja, nė laikraščių!

Žmogus pažvelgė į mane. Nesveikos jo akys buvo apsitraukusios plonute odele ir atrodė kaip stiklinės; jų žvilgsnis buvo baltas ir nemalonus.

— Jūs ne vietinis? — tarė jis.

— Taip. Bet nejaugi negalite perskaityti nė pavadinimo laikraščio, kurį turite rankoje?

— Sunkiai. Beje, aš iš karto supratau, kad jūs ne vietinis, atspėjau iš intonacijos. Tat visai paprasta, mano labai gera klausa; naktį, kai visi miega, girdžiu, kaip kvėpuoja žmonės gretimame kambaryje... Norėjau jus paklausti: kur gyvenate?

Melas išsyk susikūrė mano galvoje. Pamelavau nejučiomis, netyčia ir be jokios slaptos minties, aš pasakiau:

— Šv. Ulavo aikštėje, antras numeris.

— Iš tikrųjų? — Senukas žinojo kiekvieną akmenį Šv. Ulavo aikštėje. Ten esąs fontanas, keletas žibintų, vienas kitas medis, jis prisiminė viską...— Koks jūsų namo numeris?

Nusprendžiau padaryti galą tai kalbai ir pakilau galutinai nusikamavęs nuo savo *idée fixe*[6] apie laikraštį. Paslaptį žūt būt reikėjo išaiškinti.

— Jeigu negalite skaityti laikraščio, tai kodėl...

— Antras numeris, sakote? — kalbėjo jis, nepastebėdamas mano nerimo.— Kadaise aš pažinojau visus to namo gyventojus. Kokia dabartinio jūsų šeimininko pavardė?

Norėdamas juo atsikratyti, tučtuojau išsyk sugalvojau pavardę ir ją išpyškinau, kad tik užčiaupčiau burną savo kankintojui.

— Hapolatis,— pasakiau aš.

— Taip, Hapolatis,— linktelėjo senukas, nepraleidęs nė vieno šio sunkaus vardo skiemens.

Nustebęs pažvelgiau į jį; jis sėdėjo labai rimtas, susimąsčiusiu veidu. Nespėjau ištarti tos kvailos pavardės, kuri man šovė į galvą, o tas žmogus jau apsiprato su ja ir apsimetė, kad ji jam jau girdėta.

Tuo tarpu jis pasidėjo savo ryšuliuką ant suolelio, ir aš pajutau, kad visai nebesitveriu smalsumu. Pastebėjau, kad ant laikraščio buvo kelios riebalų dėmės.

— Ar jis ne jūrininkas, jūsų šeimininkas? — paklausė senukas, ir jo balse nebuvo nė ženklo ironijos.— Man rodos, kad jis jūrininkas.

— Jūrininkas? Atleiskit, jūs, matyt, turite galvoje jo brolį, o šitas yra agentas, J. A. Hapolatis.

Maniau, kad dabar ta šneka jau baigsis; bet jis mielai viskuo tikėjo.

— Jis sumanus vyras, kiek girdėjau? — toliau klausinėjo senukas.

— O, galvotas vyrukas,— atsakiau,— apsukrus verslininkas, visokių dalykų agentas — bruknės į Kiniją, plunksnos ir pūkai iš Rusijos, odos, mediena, rašalas...

— Che che, po velnių! — pertraukė mane senukas, gerokai pagyvėjęs.

Ėmė darytis įdomu. Jau nebegalėjau susilaikyti ir melavau kaip pasamdytas. Vėl atsisėdau, pamiršau laikraštį, paslaptinguosius dokumentus, ėmiau karščiuotis, pertraukinėti senuką. To nykštuko patiklumas įkvėpė man kažkokio kvailo įžūlumo, aš norėjau primeluoti jam be jokios atodairos, triuškinte sutriuškinti jį.

O ar jis negirdėjęs apie elektrinį psalmyną, Hapolačio išrastą?

— Ką, elektr... ?

— Su elektrinėmis raidėmis, kurios šviečia tamsoje! Didžiulė įmonė, milijonai kronų kapitalo, dirba raidžių liejyklos ir spaustuvės, pulkai gerai apmokamų mechanikų — septyni šimtai, kaip girdėjau.

— O ką aš sakiau! — tyliai tarė senukas.

Daugiau jis nepasakė; tikėjo kiekvienu mano žodžiu ir nė kiek nesistebėjo. Aš truputį nusivyliau, mat tikėjausi savo šnekomis išmušti jį iš vėžių.

Dar surezgiau vieną kitą akiplėšišką melą, įsismaginau, sušnibždėjau, kad Hapolatis devynerius metus buvęs ministru Persijoje.

— Jūs, galimas daiktas, nė nenumanote, ką reiškia būti ministru Persijoje? — paklausiau aš.— Tai svarbesnis asmuo už karalių arba maždaug lygus sultonui, jeigu žinote, kas tai. Bet Hapolatis viską padarė, ką tik reikėjo, ir nė karto neužsitraukė gėdos.

Ir aš papasakojau apie Ilajalę, jo dukterį, fėją, princesę, kuri turėjo tris šimtus vergių ir ilsėdavosi geltonų rožių guolyje; tai gražiausia būtybė, kurią kada nors esu matęs; tenubaudžia mane dievas, jeigu kada kitą tokią gražią esu regėjęs.

— Vadinasi, tokia graži? — paklausė senis išsiblaškęs ir nudūrė akis į žemę.

— Graži? Nuostabi, žavinga kaip nuodėmė! Akys it šilkas, rankos nelyginant gintaras. Vienas vienintelis jos žvilgsnis gundė kaip bučinys, ir kai ji mane pašaukdavo, nuo jos balso svaigo širdis lyg nuo vyno. Kodėl gi ji nebus nuostabi? Gal jūs manote, kad ji kokia inkasatorė ar tarnautoja iš gaisrininkų komandos? Ji, pasakysiu jums, tikra dangaus būtybė, pasakų karalaitė.

— Taip, taip! — tarė senukas, truputį sumišęs.

Jo ramybė man nusibodo; aš buvau susijaudinęs nuo savo paties balso ir kalbėjau visai rimtai. Nebegalvojau apie pavogtus iš archyvo dokumentus, apie sutartį su kokia nors svetima valstybe. Mažytis paplokščias ryšuliukas gulėjo tarp mūsų ant suolelio, ir aš visiškai nebenorėjau jo išvynioti ir pasižiūrėti, kas jame yra. Buvau skęste paskendęs savo mintyse, nuostabūs veidai skriejo pro mano akis, kraujas mušė man į galvą, ir aš ėmiau kvatoti susiriesdamas.

Šią akimirką senukas, rodės, jau ketino eiti. Jis ėmė graibytis apie save ir, nenorėdamas išsyk nutraukti kalbos, paklausė:

— Turbūt jis baisiai turtingas, tas Hapolatis?

Kaip tas žabalas, bjaurus senis drįso su pavarde, kurią aš sugalvojau, elgtis kaip su pačia paprasčiausia, su tokia, kurią gali pamatyti kiekvienoje miesto iškaboje? Jis nesuklupo nė prie vienos raidės ir nepraleido nė vieno skiemens; ta pavardė įsmigo jam į galvą ir išsyk suleido joje šaknis. Man pasidarė pikta, ir aš ėmiau niršti ant to žmogaus, kurio niekas negalėjo sutrikdyti ir suneraminti.

— Nežinau,— atsakiau atkakliai,— ničnieko nežinau. Bet leiskit jums aiškiai pasakyti, kad jis vadinasi Juhanas Arentas Hapolatis, sprendžiant iš jo inicialų.

— Juhanas Arentas Hapolatis,— pakartojo senukas, nustebęs, kad aš taip karščiuojuosi. Ir nutilo.

— Kad pamatytumėt jo žmoną,— tariau aš įdūkęs,— tokios storos žmogystos... Tai gal jūs netikit, kad ji baisiai stora?

Kodėl ne, jis tikįs... toks žmogus galįs turėti storą žmoną...

Senukas kiekvieną sykį man atsakinėjo romiai ir tyliai, atsargiai rinkosi žodžius, tarsi bijodamas ką nors ne taip pasakyti ir mane supykinti.

— Po velnių, gal jūs manote, kad aš meluoju jums per akis? — sušukau įniršęs.— Gal jūs manote, kad tokio Hapolačio nė būti nėra? Kaip gyvas nesu matęs tokio užsispyrusio ir pikto senio! Kas, po

galais, jums pasidarė? Kad kokios, jūs palaikėte mane paskutiniu vargšu, kuris užsivilko geriausiu kostiumu, o kišenėje nė cigaretės neturi? Aš nepratęs, kad su manim kas taip elgtųsi, drįstu jums pasakyti, ir, dievaži, to nepakęsiu, tikėkite manimi!

Senukas atsistojo. Jis stovėjo išsižiojęs ir tylėdamas klausėsi pikto mano protrūkio, o kai baigiau, stvėrė nuo suoliuko savo ryšulėlį ir nuėjo, bemaž nubėgo taku mažučiais senio žingsniukais.

Aš pasilikau ir žiūrėjau jam į nugarą, kuri vis labiau ir labiau tolo ir, regis, vis labiau kūprinosi. Nežinau, kodėl susidarė toks įspūdis, bet man pasirodė, kad dar niekad nebuvau matęs tokios nedoros ir niekingos nugaros, ir nė kiek nesigailėjau galų gale tą žmogų išplūdęs...

Diena baigėsi, saulė buvo arti laidos, medžiai ėmė tyliai šlamėti, ir auklės, sėdėjusios būreliais prie lyno akrobatų karties, jau pradėjo vežti savo vaikus namo. Aš buvau ramus ir smagus. Jaudinimasis pamažu praėjo, nusilpau, suglebau, ir mane pradėjo imti miegas; nors buvau suvalgęs labai daug duonos, bet to jau beveik nebejutau. Puikiausiai nusiteikęs, atsirėmiau į suoliuko atkaltę ir užsimerkiau; miegas vis labiau pjovė, ėmiau snūduriuoti ir vos kaip reikiant neįmigau, bet parko sargas tuo metu padėjo ranką man ant peties ir tarė:

— Čionai negalima miegoti.

— Žinoma,— tariau aš ir tučtuojau atsistojau.

Ir išsyk apverktina mano padėtis vėl aiškių aiškiausiai iškilo prieš akis. Reikėjo kažką padaryti, kažką sugalvoti! Susirasti tarnybos man nepavyko; rekomendacijos, kurias aš rodžiau, buvo pasenusios, o ir rašytos per daug nežinomų asmenų, tad ir didelio įspūdžio niekam negalėjo padaryti; be to, pastangos gauti darbo tiek kartų šią vasarą ėjo niekais, jog aš visai nusiminiau. Negana to, dar ir už butą reikėjo mokėti, tad būtinai turėjau rasti kokią nors išeitį. Visa kita tuo tarpu galėtų likti po senovei.

Visai nejučiomis vėl paėmiau į rankas pieštuką bei popieriaus ir pradėjau mechaniškai rašinėti visuose kampuose skaičių „1848". Kad taip dabar pagautų mane bent viena audri mintis ir pakuždėtų man žodžius! Juk anksčiau taip atsitikdavo, iš tikrųjų būdavo tokių valandų, kai aš be jokių pastangų sugebėdavau parašyti ilgą ir puikų straipsnį.

Sėdžiu ant suoliuko ir dešimtis kartų vedžioju popieriuje „1848", rašau tą skaičių skersai ir išilgai, visokiausiomis formomis, ir laukiu, ar neateis į galvą kokia dora idėja. Begalė padrikų minčių maišosi

galvoje, o gęstančios dienos nuotaika žadina maudulį ir sentimentalumą. Atėjo ruduo ir ėmė viską migdyti, musės ir vabalėliai jau pajuto pirmą jo dvelksmą, medžiuose ir ant žemės girdėti kovojančios gyvybės garsai — ji šlama, šnara, nerimsta, nenori žūti. Visi kirminukai dar sykį sujuda, iškiša geltonas galvutes iš samanų, iškelia kojas, pašliaužia ilgais ūsais čiupinėdami žemę ir staiga susmunka, krinta ir išverčia pilvus. Kiekviena žolelė, pirmųjų šalnų pakąsta, dažosi nepaprastu savitu atspalviu; blyškūs stiebeliai stiepiasi į saulę, ir krintantys lapai čeža viršum žemės, tarsi šliaužiotų šilkverpio vikšrai. Rudens metas, laikinumo karnavalas; rožių raudonis liguistas, kraujo spalvos žiedlapius užkrito įstabus tuberkuliozinis atšešėlis.

Aš pats jaučiausi kaip kirminas, žūstantis šiame minganČiame pasaulyje. Atsistojau baimės pagautas ir žengiau kelis didelius žingsnius taku. „Ne! — sušukau ir sugniaužiau kumščius.— Toliau taip negali būti!“ Ir vėl atsisėdau, pasiėmiau pieštuką ir ryžausi žūt būt parašyti straipsnį. Kaip gali nuleisti rankas, jei nesumokėta nuoma už butą stovi prieš akis.

Pamažu ėmė telktis mintys. Aš susikaupiau ir neskubėdamas, gerai apgalvodamas kiekvieną žodį, parašiau du puslapius — lyg kokį įvadą; tai galėjo būti įžanga bet kam — kelionės įspūdžiams, politiniam straipsniui, kam tik man prireiks. Tai buvo puiki pradžia bet kam.

Paskui ėmiau ieškoti konkretaus klausimo — žmogaus, daikto, ko nors tokio, apie ką vertėtų rašyti, bet nesugebėjau nieko surasti. Nuo tų bergždžių pastangų mintys vėl pakriko, atrodė, kad mano smegenys nebedirba, mano galva eina tuštyn ir tuštyn, ir štai nebejaučiu jos ant pečių. Šią atvirą tuštumą galvoje jutau visu kūnu, man vaidenosi, kad aš dykas nuo galvos iki kojų.

— Viešpatie, dieve mano! — sušukau iš skausmo, paskiau kelissyk pakartojau tą šauksmą, nepridurdamas nė žodžio.

Vėjas šnarėjo lapuose, rinkosi debesys. Dar pasėdėjau valandžiukę, spoksodamas į popierius ir nežinodamas ką daryti, paskui sulanksčiau juos ir neskubėdamas įsidėjau į kišenę. Paliko šalta, o aš buvau be liemenės; susisagsčiau švarką ligi pat kaklo ir susikišau rankas į kišenes. Paskui atsistojau ir nuėjau.

Kad man bent šį kartą pavyktų, tą vienintelį kartą! Šeimininkė jau ne sykį žiūrėjo į mane, akimis klausdama, kada sumokėsiu už butą, o aš turėjau gūžtis ir, droviai pasisveikinęs, smukti pro šalį. Daugiau taip nebegaliu; kai kitą sykį susidursiu su tomis akimis,

atsisakysiu kambario ir viską dorai prisipažinsiu; ilgai vis tiek taip neįmanoma gyventi.

Priėjęs prie parko vartų, vėl pamačiau senąjį nykštuką, kuris pabėgo išsigandęs mano įniršio. Paslaptingas ryšulėlis, plačiai išskleistas, gulėjo šalia,— jame buvo prikrauta visokių valgių, ir senis užkandžiavo. Aš norėjau prieiti prie jo ir atsiprašyti už savo elgesį, bet negalėjau — taip bjauriai jis valgė; seni pirštai tartum dešimt raukšlėtų nagų buvo šlykščiai suleisti į riebius sumuštinius, man pasidarė bloga, ir aš praėjau pro šalį jo neužkalbinęs. Jis manęs nepažino, jo akys, sausos kaip ragas, įsmigo į mane, o veidas nė nekrustelėjo.

Aš nuėjau toliau.

Iš įpročio stabčiojau prie kiekvieno iškabinto laikraščio, skaičiau skelbimus su darbo pasiūlymais ir, radęs vieną priimtiną, labai apsidžiaugiau: pirklys Grenlando aikštėje ieško sąskaitininko, galinčio dirbti po dvi valandas vakarais; atlyginimas pagal susitarimą. Užsirašiau adresą ir tylomis pasimeldžiau, kad dievas padėtų man gauti tą vietą; aš sutiksiu šį darbą dirbti už mažesnį atlyginimą, negu bet kas kitas, man užteks penkiasdešimt erių arba ir keturiasdešimt; vis viena kiek.

Kai parėjau, ant mano stalo gulėjo šeimininkės laiškelis, kuriame ji reikalavo sumokėti nuomą iš anksto arba kuo greičiau išsikraustyti. Ji prašė mane nepykti, bet kitaip ji negalinti. Su tikra pagarba ponia Gunersen.

Aš parašiau prašymą pirkliui Krisčiui, Grenlando aikštė, 31, įdėjau į voką ir įmečiau į pašto dėžutę prie gatvės kampo. Paskui vėl grįžau į savo kambarį, atsisėdau į supamąją kėdę ir susimąsčiau, temo vis labiau ir labiau. Sunku pasidarė išsilaikyti vandens paviršiuje.

Rytą pabudau labai anksti. Kai pravėriau akis, dar buvo tamsoka, ir tik po kurio laiko išgirdau, kaip laikrodis apatiniame bute išmušė penkias. Norėjau dar užmigti, bet nepavyko, miegas vis labiau bėgo nuo manęs, ir aš gulėjau mąstydamas apie tūkstančius dalykų.

Ūmai man atėjo į galvą keletas gerų sakinių, tinkamų apybraižai arba feljetonui,— nepaprastų posakių, kokių ligi šiol dar niekad nebuvo pavykę surasti. Guliu ir kartoju tylomis tuos žodžius, ir man atrodo, kad jie puikūs. Netrukus prisideda prie jų dar daugiau, aš staiga visiškai išsibudinu, atsikeliu ir nuo stalo, stovinčio už mano

lovos, stveriu popierių ir pieštuką. Tarytum versmė būtų ištryškusi manyje, žodis veja žodį, žodžiai sklandžiai gula vienas prie kito, sudaro situacijas; scena eina po scenos, įvykiai ir replikos šmėsčioja galvoje, ir mane užlieja neišpasakytas pasitenkinimas. Rašau it pašėlęs puslapį po puslapio, nė kiek nestabteldamas. Mintys ateina taip netikėtai ir plaukia taip gausiai, jog praleidžiu daugybę detalių, kurių nespėju užrašyti, nors skubu kaip tik įmanydamas. Visa tai plūste plūsta į mane, nieko daugiau nežinau, kaip tik savo temą, ir kiekvieną žodį, kurį rašau, rodos, kažkas pakužda man iš šalies.

Ta palaima trunka, trunka be galo ilgai; ir kai galų gale nustoju rašęs ir padedu pieštuką, ant mano kelių guli penkiolika, o gal ir dvidešimt puslapių. Jei tie lapai tikrai ko verti, aš išgelbėtas! Šoku iš lovos ir apsirengiu. Vis labiau švinta, jau beveik galiu įskaityti švyturio viršininko pranešimą prie durų, o palei langą taip šviesu, jog iš bėdos galiu rašyti. Ir tučtuojau sėduos perrašinėti savo kūrinio.

Keista ir tiršta šviesos ir spalvų ūkana sklinda iš šitų fantazijų; aš negaliu atsistebėti savo vykusiomis mintimis ir sakau sau, kad tokio gero dalyko kaip gyvas nesu skaitęs. Svaigstu iš pasitenkinimo, nesitveriu džiaugsmu ir jaučiuosi nuostabiai pakiliai; pasvėręs lapelius rankoje, išsyk įvertinu juos penkiomis kronomis, skaičiuojant apytikriai. Niekas nesiderės dėl penkių kronų, priešingai, galima drąsiai pasakyti, kad, turint galvoje mano rankraščio turinį, ir dešimt kronų — pigiau grybų. Aš neketinu tokio originalaus darbo atiduoti už dyką; kiek man žinoma, tokie romanai gatvėje nesimėto. Kas bus, tas bus — prašysiu dešimt kronų.

Kambaryje darėsi vis šviesiau ir šviesiau, aš žvilgtelėjau į durų pusę ir ne per sunkiausiai įskaičiau smulkutes, į skeletą panašias raides, pranešančias, kad „pas panelę Andersen,— įėjus pro vartus, po dešine,— galima įsigyti baltinių numirėliams"; jau buvo praėję gerokai laiko, kai išmušė septynias.

Pasitraukiau nuo lango ir atsistojau vidury kambario. Gerai viską apsvarsčius, ponia Gunersen pačiu laiku paprašė mane išsikraustyti. Tas kambarys, tikrai sakant, ne man; čia tokios prastos žalios užuolaidos ant langų, o į sienas įkalta tiek mažai vinių, jog nėra kur drabužių kabinti. Skursna supamoji kėdė kampe po teisybei tik pasityčiojimas iš supamosios kėdės, gyvas juokas, ir tiek. Ji per žema suaugusiam, be to, tokia siaura, jog reikia, taip sakant, prietaiso, padedančio iš jos išsigauti, nelyginant ožiuko, kuriuo traukiami auliniai batai. Trumpai tariant, kambarys netinkamas protiniam darbui, ir aš neketinau ilgiau jame

gyventi. Nieku gyvu neketinau! Per daug ilgai tylėjau, kenčiau ir kentėjau toje pašiūrėje.

Įkvėptas vilties, nesitverdamas džiaugsmu, visą laiką galvodamas apie savo nuostabią apybraižą, kurią nuolatos traukiau iš kišenės ir skaičiau, aš ryžausi nieko nelaukdamas iš čia kraustytis. Pasiėmiau savo ryšulėlį — keletą švarių apykaklių, suvyniotų į raudoną nosinę, ir truputį suglamžyto laikraštinio popieriaus, su kuriuo parsinešdavau duonos, susisukau antklodę ir susikroviau rašomojo popieriaus atsargą. Paskui dėl visa ko išgriozdžiau visus kampus, norėdamas įsitikinti, ar ko nepamiršau, ir, nieko neradęs, pažvelgiau pro langą. Rytas buvo apniukęs ir drėgnas; prie sudegusios kalvės nesimatė nė gyvos dvasios, o atidrėkusi virvė baltiniams džiauti buvo standžiai įsitempusi nuo sienos ligi sienos. Visa tai man buvo pažįstama jau seniai, todėl pasitraukiau nuo lango, pasibrukau po pažastimi antklodę, nusilenkiau švyturio viršininko pranešimui, nusilenkiau panelės Andersen numirėlių baltiniams ir atsidariau duris.

Staiga prisiminiau šeimininkę: juk reikia jai pranešti, kad išsikraustau, tegu žino, kad jos kambaryje gyveno padorus žmogus. Taip pat norėjau raštu padėkoti jai už tas kelias dienas, kurias naudojausi kambariu, nieko nemokėdamas. Įsitikinimas, kad dabar kurį laiką esu išsigelbėjęs, buvo toks tvirtas, jog pažadėjau šeimininkei artimiausiomis dienomis užnešti penkias kronas; norėjau pirštu prikišamai jai parodyti, koks taurus žmogus gyveno jos pastogėje.

Laiškelį palikau ant stalo.

Prie durų vėl stabtelėjau ir atsigręžiau. Mane užliejo šviesus jausmas, kad dabar viskas bus gerai, ir aš buvau dėkingas dievui ir visam pasauliui, atsiklaupiau prie lovos ir garsiai padėkojau viešpačiui už didžią malonę, suteiktą man šį rytą. Aš žinojau, taip, aš žinojau, kad įkvėpimo ekstazė, kurią pergyvenau ką tik ir sudėjau į popierių, buvo stebuklas, dangaus padarytas mano sieloje, atsakas į vakarykštį mano pagalbos šauksmą. „Tai dievas! Tai dievas!" — šaukiau pats sau ir verkiau sugraudintas savo paties žodžių; kartais nutildavau ir pasiklausydavau, ar kas nelipa laiptais. Pagaliau atsistojau ir išėjau; patyliukais nusileidau ilgais laiptais ir, niekieno nepastebėtas, pasiekiau vartus.

Gatvės blizgėjo nuo lietaus, nulijusio anksti rytą. Rūškanas dangus žemai kabojo virš miesto, ir niekur jokio saulės spindulio. Kiek čia galėtų būti laiko? Kaip paprastai nuėjau prie rotušės ir pamačiau, kad dar tik pusė devynių. Vadinasi, turėjau dar dvi valandas; nebuvo prasmės eiti į redakciją prieš dešimtą, net prieš vienuoliktą, o tuo tarpu

reikėjo bastytis gatvėmis ir sukti galvą, kaip čia bent truputį užvalgius pusryčių. Tiesa, nebijojau, kad tą dieną turėsiu gultis alkanas; tie laikai, ačiū dievui, pasibaigė! Tai jau nuėjo į praeitį kaip slogus sapnas; dabar mano reikalai pasitaisė!

Nešiotis po pažastimi žalią antklodę man pasidarė nesmagu; iš tikrųjų negalėjau visų akyse vaikščioti su tokiu ryšuliu. Ką pamanys žmonės? Ėmiau galvoti, kur čia man laikinai ją pasidėjus. Staiga dingtelėjo, kad galiu užsukti į Sembo parduotuvę ir paprašyti, kad antklodę man suvyniotų į popierių; mano ryšulys tuoj visai kitaip atrodys, ir nebus gėda jo nešiotis. Įėjau į parduotuvę ir išdėsčiau savo pageidavimą vienam iš pardavėjų.

Jis pirmiausia pažvelgė į antklodę, paskui į mane; man pasirodė, kad jis, imdamas ryšulį, truputį niekinamai gūžtelėjo pečiais. Aš įsižeidžiau.

— Atsargiau, po perkūnais! — sušukau.— Čia suvyniotos dvi brangios krištolinės vazos: tas paketas keliaus į Smirną.

Mano gudrybė padėjo, padėjo nuostabiai. Pardavėjas kiekvienu judesiu prašė mane atleisti, kad jis ne iš karto sumojo, kokie vertingi daiktai susukti į antklodę. Kai baigė pakuoti, padėkojau jam su tokia mina, lyg jau ne sykį būčiau siuntęs brangenybes į Smirną; jis net duris atidarė, kai ėjau iš parduotuvės.

Vaikštinėjau tarp žmonių po Centrinę turgavietę, stengdamasis laikytis arti moterų, pardavinėjančių gėles su vazonais. Sunkios, raudonos lyg kraujas rožės, žvilgančios drėgname rytmečio ore, viliojo mane, gundė nusiskinti vieną žiedą, ir aš klausiau kainos, kad galėčiau kuo arčiau prieiti. Jei turėčiau pinigų, nusipirkčiau rožę, kas bus, tas bus; tai šen, tai ten pataupyčiau ir išlyginčiau tas išlaidas.

Išmušė dešimtą, ir aš nuėjau į redakciją. Žmogus, vadinamas Žirklininku, rausiasi senų laikraščių kupetoje, redaktorius dar neatėjęs. Jis siūlo palikti storą mano rankraštį, o aš leidžiu jam suprasti, kad tai ne paprastas rankraštis, ir primygtinai prašau perduoti jį pačiam redaktoriui, kai šis pasirodys. Vėliau aš pats ateisiu atsakymo.

— Gerai! — pasakė Žirklininkas ir vėl ėmė raustis laikraščiuose.

Man pasirodė, kad jis per daug ramiai pažiūrėjo į dalyką, bet nieko nebesakiau, tik abejingai linktelėjau ir išėjau.

Dabar turėjau laiko. Kad bent pragiedrėtų! Oras tikrai bjaurus — nei vėjo, nei šalčio; damos dėl visa ko vaikščiojo išsiskleidusios skėčius, o vilnonės vyrų kepurės atrodė juokingai ir liūdnai. Vėl pasukau į turgų ir ėmiau žiūrinėti daržoves ir rožes. Staiga kažkas deda man ran-

ką ant peties, ir aš atsigręžiu — tai Mergelė sako man labas rytas.

— Labas rytas? — atsakau klausimu, norėdamas išsyk sužinoti, ko jis nori. Aš ne per daug mėgau Mergelę.

Jis smalsiai žiūri į didelį, naujutėlį paketą, kurį laikau po pažastimi, ir klausia:

— Ką čia nešatės?

— Buvau Sembo parduotuvėje ir nusipirkau medžiagos kostiumui,— atsakiau abejingai.— Nepritinka man vaikščioti tokiam nudryžusiam, negalima taip nepaisyti savo išorės.

Jis apstulbęs žiūri į mane.

— O kaip apskritai sekasi? — klausia jis iš lėto.

— Geriau nereikia.

— Susiradot kokį darbą?

— Darbą? — atsakau baisiai nustebęs.— Juk aš tarnauju buhalteriu Kriščio didmeninėje firmoje.

— Šitaip! — sako jis ir žengia atbulas.— Dieve mano, kaip aš džiaugiuosi! Tik žiūrėkit, kad iš jūsų kas neiškaulytų pinigų, kuriuos užsidirbsite! Viso labo.

Netrukus jis vėl sugrįžta ir, rodydamas lazda į mano ryšulį, sako:

— Leiskit man rekomenduoti savo siuvėją. Geresnio siuvėjo už Isakseną niekur nerasit. Tik pasakykit, kad aš jus siunčiau.

Ir ko jis kiša nosį į mano reikalus? Kas jam darbo, pas kokį siuvėją siūdinsiuosi? Supykau; mane erzino tas tuščias pliuškis, ir aš įžūlokai priminiau jam dešimt kronų, kurias kažkada iš manęs pasiskolino. Tačiau, nespėjus jam atsakyti, pasigailėjau paprašęs jį grąžinti skolą, man pasidarė negera, ir aš nusukau akis į šalį; tuo metu pro mus ėjo kažkokia dama, aš greit pasitraukiau, kad galėčiau ją praleisti, ir, pasinaudojęs proga, nužingsniavau savais keliais.

Ką dabar veikti belaukiant? Į kavinę eiti su tuščiomis kišenėmis neįmanoma, ir nežinojau nė vieno pažįstamo, pas kurį būčiau galėjęs užsukti tokiu metu. Akiplotu nutraukiau į miestą, dalį laiko prasibasčiau tarp turgaus ir Grenseno, perskaičiau „Aftenposten"[7], ką tik iškabintą lentoje, pasukau į Karlo Juhano gatvę, paskui apsigręžiau ir nuėjau į kapines prie Išganytojo bažnyčios, kur susiradau ramią vietelę ant kalvutės šalia koplyčios.

Aplinkui visai tylu, drėgna, sėdžiu ir snūduriuoju, mąstau, tarpais beveik užmiegu, ir man darosi žvarbu. O laikas eina. Ar taip jau neabejotina, kad tas feljetonas — tikras šedevriukas? Dievas žino, ar ten neįsivėlė kokių klaidų! Gerai pagalvojus, jo gali net nepriimti, nepri-

imti, ir tiek! Gal jis tik vidutinis, o gal ir visai prastas; kas man gali užtikrinti, kad jis dar neišmestas į krepšį?.. Mano džiaugsmas sudrumstas, aš pašoku ir puolu lauk iš kapinių.

Akerio gatvėje pro vitriną pažvelgiau į parduotuvę ir pamačiau, kad vos tik kelios minutės po dvylikos. Dar labiau nusiminiau: taip buvau įsitikinęs, kad jau gerokai po vidurdienio, o eiti pas redaktorių prieš ketvirtą nebuvo prasmės. Mano feljetono likimas žadino man nykių nuojautų; juo daugiau aš galvojau, juo neįtikimiau atrodė, kad galėjau nei iš šio, nei iš to parašyti ką nors pakenčiamo, bemaž miegodamas, kai mano smegenys karščiavo ir degė džiaugsmu. Žinoma, aš tik apgaudinėjau save ir visą rytą džiaugiausi be reikalo! Žinoma!.. Greitai žingsniavau Ulevolo gatve, pro St. Hanshaugeną patekau į atvirus laukus, leidausi siauromis keistomis gatvelėmis prie Sagenės, pro statybas ir arimus ir pagaliau atsidūriau vieškelyje, kurio nė galo nebuvo matyti.

Čia sustojau ir nusprendžiau grįžti. Beeidamas sušilau ir atgal dūlinau iš lėto ir labai prislėgtas. Pamačiau atvažiuojant du šieno vežimus, vežėjai tysojo ant šieno ir dainavo, abu vienplaukiai, abu apskritais, nerūpestingais veidais. Ėjau toliau ir galvojau, kad jie mane užkabins, leptelės kokią pastabą arba iškrės kokį juoką, ir kai priėjau prie jų pakankamai arti, vienas garsiai paklausė, ką aš nešuosi po pažastimi.

— Antklodę,— atsakiau.

— Kiek dabar laiko? — paklausė jis.

— Gerai nežinau, turbūt apie tris.

Jie nusijuokė ir pravažiavo. Tą pat akimirką botago kirtis nusvilino man ausį, ir skrybėlė nulėkė nuo galvos; tie vyrukai neištvėrė neiškrėtę man pokšto. Supykęs griebiaus už ausies, išsitraukiau iš griovio skrybėlę ir nuėjau toliau. Prie St. Hanshaugeno sutiktas žmogus man pasakė, kad jau po keturių.

Po keturių! Jau po keturių! Aš nuskubėjau į miestą, į redakciją. Redaktorius turbūt jau seniai ten, o gal net ir išėjęs! Aš skubėjau, bėgau, lėkiau paknopstom, vos nepakliūdamas po vežimų ratais, lenkiau visus praeivius, lenktyniavau su arkliais, dūmiau kaip beprotis, kad tik laiku suspėčiau. Įpuoliau pro vartus, keturiais šuoliais atsidūriau laiptų viršuje ir pasibeldžiau į duris.

Niekas neatsako.

„Jau išėjęs! Jau išėjęs!“ — galvoju. Patraukiu duris, neužrakintos, pasibeldžiu dar kartą ir įeinu.

Redaktorius sėdi už stalo, nusigręžęs į langą, su plunksna rankoje,

taisosi kažką rašyti. Aš pasisveikinu gaudydamas kvapą, jis pasigręžia, žvilgteléja į mane, papurto galvą ir sako:

— Neturėjau laiko ir dar neperskaičiau jūsų apybraižos.

Apsidžiaugęs, kad ji, šiaip ar taip, dar neatmesta, atsakau:

— Na, žinoma, gerai suprantu. Be to, ir neskubu. Gal užsukti po poros dienų arba...

— Taip, pažiūrėsiu. Pagaliau juk turiu jūsų adresą.

Ir aš užmiršau pasakyti, kad nebeturiu adreso.

Audiencija pasibaigė, lenkdamasis pasitraukiu ir išeinu. Viltis vėl sužiba mano širdyje, dar niekas nežuvę, priešingai, dar galiu viską laimėti. Ir aš imu fantazuoti, man vaidenasi, jog didžioji dangaus taryba nusprendusi, kad aš turiu laimėti, laimėti net dešimt kronų už feljetoną...

Kad tik turėčiau kur prisiglausti naktį! Galvoju, kur geriausia apsinakvoti; tas klausimas taip smarkiai mane sudomina, jog sustoju vidury gatvės. Pamirštu, kur aš, stoviu kaip vienišas bakenas vidury jūros, o aplink mane ritasi šniokšdamos vilnys. Berniukas, pardavinėjantis laikraščius, bruka man „Vikingą". „Linksmas numeris! Labai linksmas!" Pakeliu akis ir krūpteléju — prieš mane vėl Sembo parduotuvė.

Greitai pasuku atgal, uždengiu ryšulį kūnu ir sumišęs nuskubu Bažnyčios gatve, bijodamas, kad manęs kas nepamatytų pro parduotuvės langus. Praeinu Ingebreto kavinę, teatrą, prie Ložės pasuku į jūros ir Tvirtovės pusę. Vėl atsisėdu ant suoliuko ir iš naujo nugrimztu mintyse.

Kaip vis dėlto man šiąnakt susiradus pastogę? Argi nėra kokios lindynės, kurioje galėčiau prisiglausti ligi ryto? Išdidumas neleido grįžti į savo kambarį; aš nė nemaniau išsižadėti savo žodžių, įtūžęs kračiausi tos minties ir širdyje šypsojaus prisiminęs mažutę raudoną supamąją kėdę. Vaizduotė staiga mane nunešė į didelį kambarį su dviem langais prie Hegdehaugeno parko, kur kadaise gyvenau; ant stalo išvydau padėklą, prikrautą sumuštinių, paskiau jie išvirto į bifšteksą, viliojantį bifšteksą, greta atsirado balta kaip sniegas servetėlė, daugybė duonos, sidabrinė šakutė. Ir atsidarė durys: įėjo mano šeimininkė ir paklausė, gal dar atnešti arbatos...

Vizijos ir sapnai! Aš tariau sau: jeigu dabar gaučiau valgyti, mano galva vėl sutriktų, mintys imtų maišytis lyg karščiuojant ir užplūstų mane beprotiškos fantazijos, su kuriomis turėčiau kovoti. Aš nepaken-

čiau valgio, toks jau esu žmogus; tai buvo mano keistybė, tam tikra savybė.

Galimas daiktas, susirasiu pastogę vėliau, pavakary. Skubėti nėra kur; blogiausiu atveju pasiieškosiu kokios vietelės miške, juk visos miesto apylinkės mano žinioje, ir dar nešąla.

Jūra tyvuliavo sunkios ramybės prislėgta, laivai ir nerangios bukanosės baržos vagojo švininį jos paviršių, iš abiejų šonų driekė putotus rėžius, plaukė vis tolyn, o iš kaminų lyg pūkų patalai virto dūmai, ir duslus motorų bildesys drebino drėgną ir šaltą orą. Nebuvo nei saulės, nei vėjo, medžiai už mano nugaros stypsojo šlapi, o suolas, ant kurio sėdėjau, buvo šaltas ir drėgnas. Laikas slinko; mane suėmė miegas, pasijutau nuvargęs, nugara man pašiurpo; netrukus akys ėmė merktis. Ir užsimerkiau...

Kai pabudau, aplinkui jau buvo tamsu; pašokau apdujęs ir sustiręs, stvėriau savo ryšulį ir nuėjau. Žingsniavau vis sparčiau ir sparčiau, norėdamas apšilti, mosavau rankomis, tryniaus kojas, kurių bemaž nebejutau, ir atsidūriau prie gaisrinės. Buvo devynios; išmiegojau kelias valandas.

Ką gi vis dėlto man daryti? Juk reikia kur nors prisiglausti. Stoviu įsmeigęs akis į gaisrinę ir galvoju, ar nepavyktų įsmukti į kokį koridorių, nutaikius akimirksnį, kai nusigręš sargybinis. Palipu laiptais ir bandau jį užkalbinti, jis, pagerbdamas mane, tuoj pakelia kirvį ir laukia, ką aš pasakysiu. Tas iškeltas kirvis, šaltais ašmenimis atgręžtas į mane, tarsi kerta man per nervus, aš netenku žado, išsigandęs to ginkluoto žmogaus, ir nejučiomis traukiuosi atgal. Nieko nesakau, tik slenku vis toliau ir toliau; bandydamas išlaikyti orumą, perbraukiu sau ranka per kaktą, lyg būčiau kažką pamiršęs, ir nudūlinu šalin. Vėl atsidūręs šaligatvyje, pasijutau išsigelbėjęs, sakytum iš tikrųjų pabėgęs nuo didelio pavojaus. Ir nuskubėjau šalin.

Sušalęs ir alkanas, vis labiau ir labiau nežinodamas ką daryti, kiūtinau Karlo Juhano gatve; ėmiau balsiai plūstis, nesirūpindamas, ar kas mane girdi, ar ne. Prie Stortingo[8], šalia pirmojo liūto, staiga, naujo vaizduotės žaismo pagautas, prisimenu pažįstamą tapytoją, jauną vyrą, kurį pramogų parke kartą išgelbėjau nuo antausio, o vėliau sykį buvau pas jį užėjęs. Spragtelėjau pirštais ir traukiu į Turdenšiolo gatvę, susirandu duris su kortele: „K. Zakarijas Bartelis“ ir pasibeldžiu.

Duris atidarė jis pats; nuo jo bjauriai tvokstelėjo alum ir tabaku.

— Labas vakaras! — tariau.

— Labas vakaras! Tai jūs? Koks velnias jus atnešė pas mane taip

vėlai? Lempos šviesoje į mano paveikslą nėra ko žiūrėti. Nuo to laiko, kai jūs čia buvote paskutinį kartą, aš dar pridėjau kupetą šieno ir šį tą pakeičiau. Ateikite dieną, dabar nėra jokios prasmės.

— Leiskit vis dėlto dabar pažiūrėti! — tariau aš; po teisybei nežinojau, apie kokį paveikslą jis kalba.

— Neįmanoma! — atsakė jis.— Viskas atrodys geltona! Be to, yra ir dar viena kliūtis.— Jis priėjo arčiau ir sušnibždėjo: — Šį vakarą aš turiu mergaitę, tad nieku gyvu negaliu.

— Na, jei jau taip, nėra ko nė kalbėti.

Pasitraukiau atbulas, pasakiau labanakt ir išėjau.

Nieko daugiau man nebeliko, kaip tik eiti į mišką. Kad nors žemė nebūtų tokia drėgna! Patapnojau per savo antklodę ir pamažu apsipratau su mintimi, kad teks nakvoti po atviru dangum. Aš taip ilgai ieškojau nakvynės mieste, jog pavargau ir viskas man atsipyko; dabar buvo tikras malonumas atgauti ramybę, pasiduoti likimui ir dūlinti gatve be jokios minties galvoje. Nuėjau prie universiteto laikrodžio ir pamačiau, kad jau po dešimtos, ir pasukau iš miesto. Kažkur šalia Hegdehaugeno parko sustojau prie maisto produktų krautuvės, kurios vitrinoje buvo prikrauta visokių valgomų dalykų. Greta prancūziškos bandelės miegojo katė, čia pat stovėjo puodas su taukais ir kelios stiklinės su kruopomis. Valandžiukę paspoksojau į tuos dalykus, bet pinigų neturėjau, tad nusigręžiau ir patraukiau toliau. Žingsniavau labai iš lėto, praėjau Majorstueną, kiūtinau vis toliau, vis toliau, valanda po valandos ir galiausiai patekau į Bukstado mišką.

Čia pasukau iš kelio ir atsisėdau pailsėti. Paskiau ėmiau dairytis kokios tinkamos vietelės, pasirinkau truputį viržių ir kadagių ir ant kauburėlio, kur buvo sausėliau, pasitaisiau guolį, išvyniojau savo ryšulį ir išsiėmiau antklodę. Buvau nusiplūkęs po ilgos kelionės ir tuoj atsiguliau. Ilgai varčiausi ir rangiausi, kol pagaliau radau tinkamą padėtį; skaudeno ausį, nuo šieno vežėjo kirčio ji buvo patinusi, ir gulėti galėjau tik ant vieno šono. Batus nusiaviau ir pasidėjau po galva, užtiesęs juos vyniojamuoju popierium.

Viskas aplink mane skendėjo tamsoje, buvo tylu, visai tylu. Bet aukštybėse skambėjo amžina oro stichijos daina, tolimas, duslus gausmas, kuris niekad nenutyla. Aš taip ilgai klausiausi to begalinio, tarytum liguisto skambesio, jog man ėmė maišytis mintys; tai tikriausiai buvo skriejančių viršum manęs pasaulių simfonija, žvaigždžių giesmė...

— Tai tikra velniava! — tariau aš ir, norėdamas įkvėpti sau drąsos, garsiai nusijuokiau.— Tai ūksi apuokai Kanaano žemėje[4].

Ir aš atsikėliau, vėl atsiguliau, apsiaviau batus, ėmiau vaikščioti tamsoje, paskiau vėl atsiguliau ir ligi pat aušros grūmiausi su pykčiu ir baime, kol pagaliau užmigau.

Kai pravėriau akis, jau buvo visai šviesu, ir man atrodė, kad artėja vidurdienis. Apsiaviau batus, vėl susivyniojau antklodę ir grįžau į miestą. Ir šiandien iš už debesų nesirodė saulė, ir aš sušalau kaip šuo; nebejutau kojų, ašarojo akys, tartum nepakęsdamos dienos šviesos.

Buvo trečia valanda. Alkis pradėjo mane gerokai kamuoti; man darėsi silpna, ir eidamas retkarčiais vėmiau nemačiomis. Pasukau prie viešosios valgyklos, perskaičiau valgiaraštį ir reikšmingai gūžtelėjau pečiais, tartum nenorėčiau nė pažiūrėti į sūdytą mėsą ir lašinius; iš ten nuėjau į Stoties aikštę.

Staiga man ėmė keistai svaigti galva; ėjau toliau ir stengiausi nekreipti į tai dėmesio, bet galva svaigo vis labiau ir labiau, ir pagaliau turėjau atsisėsti ant laiptų. Manyje kažkas pasikeitė, tarsi pasislinko į šoną arba lyg kažkokia uždanga, kažkoks audeklas perplyšo mano smegenyse. Keletą kartų giliai atsikvėpiau ir sėdėjau nustebęs. Sąmonės nepraradau, aiškiai jutau, kad mano ausyje nuo vakar dienos tvinkčioja kraujas, o kai ėjo pro šalį pažįstamas, išsyk pažinau jį, atsistojau ir pasisveikinau.

Koks čia naujas skausmingas pojūtis prisidėjo prie visų kitų? Gal tai dėl to, kad nakvojau ant plikos žemės? O gal dėl to, kad aš dar be pusryčių? Apskritai imant, tikra nesąmonė šitaip gyventi; prisiekiu Kristaus kančiomis, nesupratau, už ką aš nusipelniau tokių nežmoniškų persekiojimų! Ir staiga man toptelėjo į galvą, kad labai lengvai galiu tapti apgaviku ir užstatyti palūkininkui antklodę. Įkeitęs ją už vieną kroną, tris kartus kaip reikiant papietaučiau ir šiaip taip prasistumčiau, kol ką surasiu; prieš Hansą Paulį kaip nors išsimeluočiau. Jau buvau beeinąs pas palūkininką, bet sustojau prie durų, suabejojęs papurčiau galvą ir pasukau atgal.

Juo toliau ėjau, juo labiau ir labiau džiaugiausi, kad įstengiau atsispirti tokiai didelei pagundai. Didžiavausi, kad esu doras, džiūgavau, kad turiu tvirtą valią, kad stoviu kaip švyturys drumzlinoje žmonių jūroje, kurioje plaukioja sudužusių laivų skeveldros. Kad aš už pietus įkeisčiau svetimą turtą, ėsčiau ir gerčiau rausdamas dėl to, į akis vadinčiau save apgaviku ir gėdinčiaus pats savęs — niekados! Nieka-

dos! Rimtai nė neketinau to daryti, beveik nė į galvą nebuvo atėję; negalima net kaltinti žmogaus už atsitiktinai dingtelėjusią mintį, ypač kai jam bjauriai gelia galvą ir kai jis mirtinai pavargsta betampydamas svetimą antklodę.

Ateis laikas, ir tikriausiai atsiras kokia išeitis! Ogi štai tas pirklys Grenlando aikštėje — argi aš lindau jam į akis, pasiūlęs savo paslaugas? Argi aš nuo ryto ligi vakaro skambinau prie jo durų ir argi mano prašymas buvo atmestas? Aš, gali sakyti, nė nebuvau pas jį nuėjęs. Galimas daiktas, tai ne visai tuščias bandymas, galbūt šįsyk turėsiu laimę; laimės keliai dažnai būna labai painūs. Ir aš patraukiau į Grenlando aikštę.

Paskutinis sukrėtimas šiek tiek mane nusilpnino, ir aš ėjau be galo lėtai ir galvojau, ką pasakysiu tam pirkliui... Galimas daiktas, tai geros širdies žmogus; jeigu jis bus palankiai nusiteikęs, galbūt neprašomas duos man kroną avanso; tokiems žmonėms dažnai šauna į galvą puikių minčių.

Įsmukau į tarpuvartę ir patryniau seilėmis kelnių kelius, kad jos padoriau atrodytų, antklodę užkišau už dėžės tamsiame kampe, perėjau skersai gatvę ir įžengiau į krautuvėlę.

Viduje stovi kažkoks žmogus ir iš senų laikraščių klijuoja maišelius.

— Norėčiau pamatyti poną Kristį,— tariau aš.

— Tai aš būsiu,— atsakė jis.

Ak šitaip! Esu toks ir toks, aš išdrįsau laišku pasiūlyti jam savo paslaugas ir dabar noriu sužinoti, ar galiu tikėtis būti priimtas.

Pirklys kelissyk pakartojo mano pavardę ir ėmė juoktis.

— Žiūrėkit! — tarė jis ir išsitraukė iš vidinės kišenės mano laišką.— Būkit toks malonus ir pažvelkit, ką jūs išdarinėjat su skaičiais, gerbiamasis. Jus pažymėjot savo laišką 1848 metų data.— Ir žmogus gardžiai nusikvatojo.

— Taip, tat negerai,— tariau nedrąsiai,— buvau neatidus, išsiblaškęs, sutinku.

— Matote, man reikalingas sąskaitininkas, kuris niekad nedaro klaidų su skaičiais,— tarė jis.— Labai gaila; jūsų rašysena tokia aiški, ir šiaip man patiko jūsų laiškas, bet...

Palaukiau truputį; negalimas daiktas, kad tai paskutinis to žmogaus žodis. Jis vėl grįžo prie savo maišelių.

— Taip, tai nemalonu,— tariau aš,— baisiai nemalonu; bet ateity, žinoma, tai nepasikartos, ir negi dėl mažos klaidelės galima pamanyti, kad aš netinku vesti knygoms?

— Ne, taip nė nemanau,— atsakė jis,— bet tat mane taip paveikė, jog aš tučtuojau priėmiau kitą.

— Vadinasi, vieta jau užimta? — paklausiau.

— Taip.

— Ak, viešpatie, tai nieko jau nebepadarysi!

— Nieko. Labai gaila, bet...

— Viso labo! — tariau.

Mane pagavo pyktis, karštas ir brutalus. Pasiėmiau savo ryšulį iš tarpuvartės, sukandau dantis ir pasileidau šaligatviu, stumdydamas ramius praeivius ir neatsiprašinėdamas. Kai kažkoks ponas sustojo ir mane griežtai sudraudė, atsigręžiau ir surikau jam į ausį kažkokį beprasmišką žodį, kyštelėjau į panosę kumščius ir nuėjau toliau, apsvaigęs nuo aklo įniršio, kurio niekaip neįstengiau sutramdyti. Jis šūktelėjo policininką, ir aš nieko dabar taip nenorėjau, kaip pasipešti su policininku, tyčia sulėtinau žingsnį, kad mane pasivytų, bet jis nepasirodė. Ar tai irgi kažkaip prasminga, jeigu visos nuoširdžiausios ir karščiausios žmogaus pastangos nueina vėjais? Kodėl aš parašiau 1848? Kuriam galui man prireikė tų prakeiktų metų? Dabar aš buvau toks alkanas, jog žarna žarną rijo, ir neturėjau nė mažiausios vilties, kad šiandien gausiu kiek užvalgyti. Ir juo ilgiau truko tokia būklė, juo didesnę jutau dvasinę ir fizinę tuštumą, mano poelgiai vis labiau ir labiau darėsi negarbingi. Aš melavau per akis, nemokėjau vargšams žmonėms už butą, net turėjau kovoti su niekšišku noru pasikėsinti į svetimą antklodę — ir jokios atgailos, jokių sąžinės priekaištų. Puvimo dėmių atsirado mano sieloje, kažkokių bjaurių pelėsių, kurie vis plinta ir plinta. O ten, dangaus soste, sėdėjo dievas, budria akimi stebėjo mane ir žiūrėjo, kad aš žūčiau pagal visas taisykles, nuosekliai ir iš lėto, neišvengiamai. Bet pragaro gelmėse slankiojo pikti kipšai ir šniokštė iš nekantros, negalėdami sulaukti, kada aš padarysiu kokią didžiulę nuodėmę, neatleistiną nuodėmę, už kurią mane viešpaties teisingumas nustumtų į pragarą...

Paspartinau žingsnį, dūmiau vis smarkiau ir smarkiau, staiga pasukau į kairę ir susijaudinęs, piktas įpuoliau į skaisčiai apšviestą, puošnų priebutį. Nesustojau, nestabtelėjau nė akimirką; bet savitai išpuoštas priebutis išsyk įsmigo man į sąmonę, kiekviena durų, dekoravimo, grindų rašto smulkmena aiškiai stovėjo prieš mano vidinį žvilgsnį, kol lėkiau laiptais į viršų. Antrame aukšte smarkiai paskambinau. Kodėl sustojau kaip tik antrame aukšte? Ir kodėl stvėriau kaip tik šitą skambutį, tolimiausią nuo laiptų?

Jauna dama su pilka suknele, juodais mezginiais padabinta, atidarė duris; ji nustebusi pažvelgė į mane, paskiau papurtė galvą ir tarė:

— Ne, šiandien nieko neturime.— Ir jinai jau buvo beuždaranti duris.

Kodėl kaip tik ją man buvo skirta susitikti? Ji tiesiog palaikė mane elgeta, ir aš ūmai atgavau šaltą kraują ir ramybę. Nusiėmiau skrybėlę, pagarbiai nusilenkiau, tartum neišgirdęs jos žodžių, ir itin mandagiai tariau:

— Prašom man atleisti, panele, kad taip garsiai paskambinau, aš nepripratęs prie jūsų skambučio. Čia, rodos, gyvena ligonis, ieškąs žmogaus, kuris apsiimtų jį pavežioti kėde su ratukais?

Ji truputį pastovėjo, lyg svarstydama tą mano melą, ir, rodos, nebežinojo, ką apie mane manyti.

— Ne,— pagaliau tarė ji,— čia negyvena joks ligonis.

— Tikrai? Toks senyvas ponas, jį reikia vežioti po dvi valandas per dieną, keturiasdešimt erių už valandą?

— Ne.

— Tai dar kartą prašom atleisti,— tariau aš,— turbūt tai pirmame aukšte. Aš tik norėjau rekomenduoti vieną žmogų, kurį atsitiktinai pažįstu ir kurio likimas man labai rūpi. Mano pavardė Vedel-Jarlsbergas.

Aš vėl nusilenkiau ir pasitraukiau. Jaunoji dama nuraudo kaip žarija, taip sumišo, jog negalėjo pajudėti iš vietos, ir stovėjo lydėdama akimis mane, kol leidausi laiptais.

Man vėl grįžo ramybė ir prasiblaivė galva. Damos žodžiai, kad šiandien ji negalinti nieko duoti, paveikė mane kaip kibiras šalto vandens. Štai kaip nusmukau! Dabar kiekvienas, pažvelgęs į mane, širdyje gali tarti: „Ten eina elgeta, vienas iš tų, kuriems valgyti paduodama už durų!"

Malūnų gatvėje sustojau prie valgyklos ir ėmiau traukti nosimi šviežią kepamos mėsos kvapą; jau buvau paėmęs už durų rankenos ir bežengiąs į vidų, pats nežinodamas ko, bet laiku susigriebiau ir nuėjau šalin. Pasiekęs turgavietę ėmiau dairytis, kur pailsėti, bet visi suoliukai buvo užimti, ir aš veltui vaikščiojau aplink bažnyčią, ieškodamas ramios vietelės, kur galėčiau prisėsti. „Žinoma! — tariau sau niūriai.— Žinoma, žinoma!" — Ir nuėjau toliau. Pasukau prie fontano turgaus kampe ir atsigėriau, vėl ėjau, vilkausi koja už kojos, ilgai stoviniavau prie kiekvienos vitrinos ir lydėjau akimis kiekvieną pravažiuojančią karietą. Galvoje jutau kažkokį švytintį karštį, o smilkiniuose keistai

tvinksėjo; išgertas vanduo neišėjo į gera, ir aš keliskart išsivėmiau gatvėje. Šitaip atsidūriau prie Išganytojo bažnyčios kapinių. Atsisėdau alkūnėmis atsirėmęs į kelius ir nuleidęs ant rankų galvą; kai taip susiriečiau, man paliko geriau ir nustojo dilgčioti krūtinėje.

Šalia manęs gulėjo kniūpsčias ant granito plokštės akmenkalys ir kalinėjo įrašą; jis buvo su mėlynais akiniais, ir, žiūrėdamas į jį, staiga prisiminiau vieną pažįstamą, kurį beveik buvau užmiršęs,— tas žmogus tarnavo banke, ir kažkada buvau jį susitikęs „Oplanskės" kavinėje.

Kad tik galėčiau, pametęs bet kokią gėdą, į jį kreiptis! Pasakyti jam tikrą teisybę, pasakyti, kaip dabar man striuka ir kaip sunku užsidirbti kąsnį duonos! Galėčiau atiduoti jam knygutę su skutimosi talonais... Po perkūnais, visai pamiršau tą knygutę! Talonų beveik už visą kroną! Ir aš imu susijaudinęs ieškoti to savo lobio. Išsyk nesuradęs, pašoku, griozdžiu po kišenes, suprakaitavęs iš baimės, pagaliau surandu vidinės kišenės gale kartu su kitais beverčiais popieriais, tuščiais ir prirašytais. Kelis kartus suskaičiuoju tuos šešis talonus iš vieno galo ir iš kito; jie man visai nereikalingi, juk gali užeiti toks įnoris, toks užgaidas daugiau nebesiskusti. Mane išgelbėtų pusė kronos, blizgantis puskronis iš Kongsbergo sidabro! Bankas uždaromas šeštą valandą, aš galiu to savo pažįstamo palaukti prie kavinės, jis ateis kokią septintą ar aštuntą.

Sėdėjau ir ilgai džiaugiausi ta mintimi. Laikas slinko, kaštanuose aplink mane ošė vėjas, diena ėjo vakarop. Bet kažin ar ne gėda su šešiais talonais lįsti prie jauno vyro, tarnaujančio banke? Ką gali žinoti, gal jis turi kišenėje dvi storas knygutes, o talonai daug gražesni ir švaresni negu mano. Ir aš ėmiau raustis po kišenes, ieškodamas, ką dar galėčiau pridėti, bet nieko neradau. O gal pasiūlyti jam savo kaklaraištį? Galėčiau puikiausiai apsieiti be jo, tik svarbu gerai susisagstyti švarką, o man ir taip reikia tai daryti, nes nebeturiu liemenės. Aš nusirišau kaklaraištį, sumegztą peteliške ir dengiantį pusę krūtinės, rūpestingai jį nuvaliau ir suvyniojau į skiautę balto rašomojo popieriaus kartu su skutimosi talonais. Paskiau išėjau iš kapinių ir patraukiau kavinės link.

Laikrodis rotušės bokšte rodė septynias. Vaikščiojau netoli kavinės, slankiojau palei geležinę tvorą ir atidžiai stebėjau visus įeinančius ir išeinančius. Pagaliau apie aštuntą valandą pamačiau tą jauną vyrą, švariai ir elegantiškai apsirengusį ir sukantį kavinės durų link. Kai jį pamačiau, širdis suspurdėjo krūtinėje it paukštytė, ir aš nesisveikindamas puoliau prie jo.

— Duokit pusę kronos, senas bičiuli! — tariau nutaisęs įžūlią miną.— Štai jums užstatas.— Ir aš įbrukau jam į ranką mažytį ryšulėlį.

— Neturiu! — tarė jis.— Dievaži, neturiu! — Jis išvertė savo piniginę man prieš akis.— Vakar vakare paūžiau, ir kišenės kaip iššluotos; tikėkit manim, neturiu nė skatiko.

— Taip, taip, mielasis, tikiu! — atsakiau nė kiek neabejodamas jo žodžiais.

Ir kam jis meluos dėl tokio nieko; man taip pat pasirodė, kad jo mėlynos akys padrėko ašaromis, kai rausėsi po kišenes ir nieko nerado. Aš pasitraukiau.

— Atleiskite! — tariau.— Aš tik patekau į kebloką padėtį.

Jau buvau gana toli nuėjęs, kai jis šūktelėjo man, norėdamas atiduoti ryšulėlį.

— Pasilaikykit, pasilaikykit! — atsakiau.— Tai jums. Čia tik pora mažmožių, smulkmena — maždaug viskas, ką aš turiu šioje žemėje.— Ir susigraudinau nuo šių savo žodžių, kurie taip beviltiškai suskambėjo vakaro prieblandoje, jog pravirkau.

Ėmė pūsti žvarbesnis vėjas, debesys lėkte lėkė dangum, ir juo labiau temo, juo darėsi šalčiau ir šalčiau. Ėjau gatve ir verkiau vis labiau savęs gailėdamasis ir daug sykių kartojau kelis žodžius, šūksnį, nuo kurio jau beišdžiūvančios ašaros vėl pylėsi man iš akių:

— Viešpatie, dieve mano, kaip man sunku! Viešpatie, dieve mano, kaip man sunku!

Praslinko valanda, ji slinko taip be galo lėtai ir sunkiai. Kurį laiką vaikščiojau Turgaus gatve, sėdinėjau ant laiptukų prie durų, smukau į tarpuvartes, kai kas eidavo pro šalį, stovinėjau prie apšviestų vitrinų ir išsiblaškęs spoksojau į krautuves, kuriose zujo žmonės su pirkiniais ir pinigais; pagaliau susiradau užuovėją už lentų rietuvės, tarp bažnyčios ir paviljonų.

Ne, šiandien eiti į mišką nebegalėjau, nors ir kažin kas atsitiktų, nebeturėjau jėgų, o kelias buvo be galo ilgas. Ryžausi kaip nors pernakvoti čia, niekur nebeiti; jei bus per šalta, pavaikščiosiu aplink bažnyčią, daug ceremonijų nedarysiu. Atsirėmiau į lentas ir ėmiau snausti.

Triukšmas aplinkui po truputį aprimo, krautuvės užsidarė, praeivių žingsniai skambėjo vis rečiau ir rečiau, ir languose pamažu užgeso žiburiai...

Atsimerkiau ir pamačiau priešais kažkokią žmogystą; man krito

į akis blizgančios sagos, ir aš supratau, kad tai policininkas; jo veido negalėjau įžiūrėti.

— Labas vakaras! — tarė jis.

— Labas vakaras! — atsakiau aš ir išsigandau. Droviai atsistojau.

Jis truputį pastovėjo nejudėdamas.

— Kur gyvenat? — paklausė jis.

Senu papratimu negalvodamas pasakiau savo seną adresą, tos mažutės palėpės, kurioje neseniai gyvenau.

Jis dar kiek pastovėjo.

— Ar aš ką bloga padariau? — baikščiai paklausiau.

— Ne, anaiptol! — atsakė jis.— Bet geriau dabar jums būtų eiti namo, čia per šalta miegoti.

— Taip, vėsoka, tas tiesa.

Pasakiau jam labanakt ir nejučiomis pasukau link savo senojo kambario. Jeigu būčiau atsargus, žinoma, galėčiau negirdomis užkopti į viršų; laiptuose tebuvo aštuonios pakopos, o girgždėjo nuo žingsnių tik dvi viršutinės.

Apačioje prie durų nusiaviau batus ir ėmiau lipti. Visur buvo tyku; antrame aukšte išgirdau lėtai tiksint laikrodį ir knirkiant kūdikį; daugiau nieko negirdėjau. Susiradau savo duris, kilstelėjau jas, atidariau be rakto kaip paprastai, įėjau į vidų ir vėl tyliai uždariau duris.

Viską radau taip pat, kaip palikau, langų užuolaidos buvo atitrauktos, lova tuščia. Ant stalo pamačiau kažkokį popierių, ten gulėjo turbūt mano laiškelis šeimininkei; vadinasi, ji dar nė nebuvo čia, kai aš išėjau. Apčiupinėjau ranka baltą lopą ir nustebęs pajutau, kad tai laiškas. Laiškas? Nešuos jį prie lango, stengiuos įskaityti tamsoje tas pakraigliotas raides ir pagaliau surandu savo pavardę. „Aha! — pagalvojau.— Šeimininkės atsakymas, ji draudžia man ir koją įkelti į kambarį, jei sumanyčiau grįžti!"

Ir lėtai, labai lėtai vėl išeinu nešdamasis vienoje rankoje batus, kitoje — laišką, o antklodę — po pažastimi. Einu galais pirštų, sukandu dantis, žengdamas per girgždančias pakopas, laimingai nusileidžiu laiptais ir atsiduriu tarpuvartėje.

Vėl apsiaunu batus, ilgai kuičiuosi su raiščiais, net truputį pasėdžiu susivarstęs batus; beprasmiškai spoksau priešais save, laikydamas rankoje laišką.

Paskiau atsistoju ir einu.

Gatvėje blėsčioja dujinis žibintas, aš einu arčiau šviesos, deduosi

prie stulpo savo ryšulį ir atplėšiu laišką, viską darau be galo lėtai.

Tartum šviesos banga siūbteléja man krūtinėje, ir girdžiu, kaip šūkteléju tyliai, beprasmiškai šūkteléju iš džiaugsmo. Laiškas buvo nuo redaktoriaus. Mano feljetonas priimtas ir jau nusiųstas į spaustuvę! „Keletas mažų pataisų... viena kita rašybos klaida... talentingai parašyta... rytoj bus išspausdintas... dešimt kronų“.

Aš juokiausi ir verkiau, pasišokėdamas leidausi gatve, sustojęs daužiau sau per kelius ir nei iš šio, nei iš to keikiau pakėlęs galvą į dangų. O laikas bėgo.

Kiaurą naktį ligi pat ryto klaidžiojau po miestą, paklaikęs iš džiaugsmo, ir be paliovos kartojau:

— Talentingai parašyta, vadinasi, šedevriukas, genialus dalykėlis. Ir dešimt kronų!

ANTRA DALIS

Po kelių savaičių vieną vakarą išėjau iš namų.

Vėl sėdėjau kapinėse ir rašiau straipsnį laikraščiui; bedirbant išmušė dešimtą, ėmė temti, ir netrukus užrakins kapinių vartus. Buvau alkanas, labai alkanas; tos dešimt kronų, deja, ištirpo pernelyg greitai; dvi, bemaž tris dienas ir naktis neturėjau nė kąsnelio burnoje, jaučiausi nusilpęs, vos galėjau išlaikyti pieštuką tarp pirštų. Kišenėje nešiojausi sulaužytą peiliuką ir ryšulėlį raktų, bet nė vienos erės.

Kai kapinių vartai buvo užrakinti, man, be abejo, reikėjo eiti tiesiai namo; bet, instinktyviai bijodamas savo būsto, kur buvo tamsu ir tuščia,— paliktos skardininko dirbtuvės, kurioje man pagaliau buvo leista tuo tarpu prisiglausti, nudūlinau akių plotu, pro rotušę, iki pat jūros ir atsisėdau ant suolelio krantinėje, kuria ėjo geležinkelis.

Šią akimirką man nekilo nė viena liūdna mintis, pamiršau savo bėdas ir nurimau žiūrėdamas į uostą, tykiai ir gražiai dunksantį prietėmyje. Senu papratimu norėjau perskaityti ką tik parašytą dalyką; liguistoms smegenims atrodė, kad tai geriausias iš visų mano kūrinių. Išsitraukiau iš kišenės rankraštį, prisikišau prie akių, kad galėčiau geriau įžiūrėti, ir skaičiau vieną puslapį po kito. Galiausiai pavargau ir vėl susibrukau popierius į kišenę. Buvo tyku, jūra spindėjo kaip mėlynas perlamutras, ir aplinkui be garso skraidžiojo iš vienos vietos

į kitą paukščiukai. Kiek toliau vaikščiojo policininkas, šiaip nebuvo matyti nė gyvos dvasios, ir visas uostas skendėjo tyloje.

Vėl skaičiuoju savo turtus; sulaužytas peiliukas, raktų ryšulėlis, bet nė vienos erės. Staiga griebiuos už kišenės ir vėl išsitraukiu popierius. Tai buvo mechaniškas judesys, nesąmoningas nervinis impulsas. Susirandu švarų, neprirašytą lapą ir — dievas žino, iš kur man šovė į galvą tokia mintis,— padarau iš jo maišelį, rūpestingai išlankstau kraštus, kad atrodytų pilnas, ir metu toli ant grindinio; vėjas nuneša jį dar toliau, paskui jis lieka gulėti.

Alkis pasidarė nebepakenčiamas. Sėdėjau ir žiūrėjau į tą baltą maišelį, išsipūtusį, tartum prikrautą sidabrinių pinigų, ir kursčiau save tikėti, kad taip ir yra iš tikrųjų. Sėdėjau išsitiesęs ir įkalbinėjau save atspėti, kiekgi ten pinigų — jeigu atspėsiu, jie bus mano! Vaizdavausi mažutes, dailias monetas po dešimt erių apačioje ir storas, rantuotas kronas viršuje — visą maišelį, pilną pinigų! Sėdėjau ir žiūrėjau į jį išpūtęs akis, gundžiau pats save nueiti ir jį pasičiupti.

Paskui girdžiu kosint policininką, ir kodėl man atėjo į galvą taip pat kostelėti? Aš atsistoju nuo suoliuko ir sukosčiu, darau tai tris kartus, kad jis išgirstų. Tai puls jis prie maišelio, kai prieis! Džiaugiausi tuo pokštu, tryniau susižavėjęs rankas ir keikiausi susiriesdamas. Tai išsižios jis, tas šuo! Nugarmės į patį pragaro dugną už šią vagystę! Aš apsvaigau iš bado ir buvau kaip girtas.

Po kelių minučių prieina policininkas, kaustytais kulnais trinksėdamas į grindinį ir dairydamasis į visas puses. Jis neskuba, jam prieš akis visa naktis; jis nemato maišelio, nemato, kol prieina visai arti. Štai sustoja ir žiūri į maišelį. O maišelis taip gundomai boluoja ant grindinio, galbūt jame graži suma pinigų, a? Graži suma sidabrinių pinigų?.. Ir jis pakelia maišelį. Hm! Lengvas, labai lengvas. Gal jame brangi plunksna prie skrybėlės... Ir jis atsargiai atidaro jį didelėmis rankomis ir pažvelgia į vidų. Aš juokiuosi, juokiuosi ir daužau sau per kelius, juokiuosi kaip beprotis. Ir nė menkiausias garsas neišsiveržia iš burnos, mano juokas nebylus, nervingas, panašus į kūkčiojimą...

Paskui vėl pasigirsta trinksėjimas grindiniu, ir policininkas pasuka į krantinę. Aš sėdėjau su ašaromis akyse ir dusau iš karštligiškos linksmybės. Ėmiau garsiai kalbėti, pasakojau sau apie maišelį, mėgdžiojau vargšo policininko judesius, žiūrėjau sau į tuščią saują, kartojau ir kartojau pats sau: „Jis kostelėjo, kai numetė!“ Prie šių žodžių pridėjau naujų, prikergiau pikantiškų priedų, perdirbau visą sakinį ir padariau jį šmaikštesnį: „Jis kostelėjo vieną kartą — kche che!“

Pavargau bežaisdamas žodžiais, buvo jau vėlus vakaras, ir mano linksmybė pasibaigė. Paskui mane apėmė mieguista ramybė, malonus nuoilsis, kuriam nesipriešinau. Tamsa sutirštėjo, silpnas vėjelis nuraibino perlamutrinę jūrą. Laivai, kurių stiebai dūlavo dangaus fone, panėšėjo su savo juodais korpusais į pasišiaušusias bežades pabaisas, tykojančias manęs. Širdgėla praėjo, ją nustelbė alkis; dabar jaučiausi maloniai tuščias, niekas aplinkui manęs nejaudino, ir džiaugiausi, kad niekas manęs nemato. Aš susikėliau kojas ant suoliuko ir atsiguliau — šitaip geriausiai jutau visą vienatvės gėrį. Sielos nedrumstė joks debesėlis, joks slogulys, ir man atrodė, kad jau įvyko mano visi norai ir troškimai. Gulėjau atmerktomis akimis, nejausdamas pats savęs, nutolęs nuo visko ir laimingas.

Manęs vis dar netrikdė joks garsas; švelni tamsa slėpė nuo mano akių visą pasaulį, ir aš skendėjau ramybės vilnyse — vien monotoniškas tylos šnaresys lieja man į ausis nežadą. Ir kai ateis naktis, tos tamsios pabaisos praris mane ir nuskraidins toli, už jūrų marių, į svečias šalis, kuriose niekas negyvena. Ir nuneš mane į princesės Ilajalės pilį, kur manęs lauks neišpasakytos grožybės, kokių dar nėra regėjęs nė vienas žmogus. Ir ji pati sėdės spindinčioje menėje, kurioje viskas padaryta iš ametisto, sėdės geltonų rožių soste, ir kai aš įeisiu, išties man ranką, o kai prisiartinsiu prie jos ir atsiklaupsiu, garsiai pasveikins mane: „Džiaugiuosi, riteri, matydama tave savo pilyje ir savo žemėje! Dvidešimt vasarų tavęs laukiau ir šaukiau tave kiekvieną šviesią naktį, ir kai tu liūdėjai, aš verkiau, o kai tu miegojai, siunčiau tau nuostabius sapnus..." Ir štai gražuolė mane ima už rankos, vedasi ilgais koridoriais, kur didžiulės minios žmonių šaukia „valio", per šviesius sodus, kur žaidžia ir juokiasi trys šimtai jaunų merginų, į kitą menę, kur viskas padaryta iš švytinčių smaragdų. Saulė čia plūsta į vidų, galerijomis ir koridoriais žengia dainuojantys chorai, į mane dvelkia svaigūs aromatai. Aš laikau jos ranką savo rankoje ir jaučiu, kaip žavūs kerai pašėlusiai smelkiasi man į kraują; aš apsikabinu ją, o ji šnibžda: „Ne čia, eime toliau!" Ir mes įžengiame į raudoną menę, kur viskas padaryta iš rubinų, ir aš nugrimztu į neapsakomą puikybę. Ir jaučiu, kaip jos ranka apglėbia mane, ji alsuoja man į veidą, šnibžda: „Džiaugiuosi matydama tave, mylimasai! Bučiuok mane! Dar... dar..."

Nuo suolelio matau žvaigždes, ir mano mintys skrieja kartu su šviesos viesulu...

Aš užmigau, ir policininkas mane pažadino negailestingai pašauk-

damas gyventi ir skursti. Pirmiausia pajutau kvailą nuostabą, kad atsidūriau po atviru dangum, bet jos vietoj tuoj pagavo skaudus apmaudas, ir aš vos neverkiau iš sielvarto, kad tebesu gyvas. Kol miegojau, palijo, mano drabužiai kiaurai permirko, ir visu kūnu jutau bjaurų šaltį. Tamsa dar labiau sutirštėjo, vos ne vos galėjau įžiūrėti policininko veidą.

— Ta-aip! — tarė jis.— O dabar kelkitės!

Aš išsyk atsistojau; jeigu jis būtų liepęs vėl gultis, taip pat būčiau paklausęs. Buvau labai prislėgtas ir visai bejėgis, be to, mažne tučtuojau vėl pajutau alkį.

— Palaukit gi, pusgalvi! — sušuko policininkas man.— Palikote skrybėlę. Ta-aip, dabar keliaukit!

— Ir man pasirodė, kad... kad palikau kažką,— sumurmėjau išsiblaškęs.— Ačiū, labanakt.

Ir aš nudūlinau toliau.

Ak, kad turėčiau bent kąsnelį duonos! Tokį puikų kepaliuką ruginės duonos, kurį galėčiau graužti klaidžiodamas gatvėmis. Ir aš vaizdavausi kaip tik tą ypatingą ruginę duoną, kurią taip puiku būtų dabar valgyti. Mane bjauriai kankino alkis, ir aš norėjau mirti, įsijausminau ir ėmiau verkti. Mano bėdoms nebuvo galo! Staiga sustojau vidury gatvės, ėmiau trypti kojomis ir garsiai keiktis. Kaip jis mane pavadino? Pusgalviu? Aš parodysiu tam policininkui, kaip vadinti mane pusgalviu! Apsigręžiau ir šokau atgal. Liepsnote liepsnojau pykčiu. Kiek pabėgęs suklupau ir išgriuvau, bet vis tiek lėkiau toliau. Tačiau, pasiekęs Stoties aikštę, taip pavargau, jog nebeturėjau jėgų bėgti ligi uosto; ir mano pyktis bebėgant ataušo. Pagaliau sustojau ir atsikvėpiau. Galų gale ar ne vis tiek, ką pasakė kažkoks policininkas? Taip, bet aš to nepakęsiu! Žinoma! — pertraukiau pats save.— Pagaliau ko iš jo norėti! Ir nusprendžiau, kad tas pateisinimas yra pakankamas; kartojau sau, kad nieko daugiau iš jo negali norėti. Ir vėl grįžau atgal.

„Dieve mano,— piktai mąsčiau,— ir ateik tu man į galvą lakstyti kaip bepročiui tamsią naktį šlapiomis gatvėmis!“ Alkis mane kamavo nepakenčiamai ir nedavė man ramybės. Be paliovos rijau seiles, bandydamas šitaip jį apmalšinti, ir atrodė, kad tai padėjo. Jau daug savaičių, kai žmoniškai nevalgiau, ir pastaruoju metu jaučiausi gerokai nusilpęs. Kai man pavykdavo vienaip ar kitaip sugriebti penkias kronas, niekad tų pinigų neužtekdavo, kad galėčiau kaip reikiant atkusti prieš užeinant naujam badmečiui. Blogiausia buvo su nugara ir pe-

čiais; krūtinę apstodavo diegti gerai pakosėjus arba smarkiai pasilenkus į priekį; bet ką daryti su nugara ir pečiais, visai neišmaniau. Kodėl priekyje man nesimato jokio pragiedrulio? Argi aš neturėjau tokios pat teisės gyventi kaip kiekvienas kitas, kaip, sakysim, antikvaras Paša ir garlaivių ekspeditorius Henekenas? Argi mano pečiai ne tokie kaip milžino ir argi mano stiprios rankos netinka darbui? Argi aš nesisiūliau skaldyti malkų Malūnų gatvėje, kad tik galėčiau užsidirbti kasdieninę duoną? Negi aš tinginys? Argi aš neieškojau tarnybos, neklausiau paskaitų, nerašiau straipsnių laikraščiams, nesimokiau ir nedirbau dieną naktį kaip pamišėlis? Ir argi aš negyvenau kaip šykštuolis viena duona ir pienu, kai man gerai sekėsi, viena duona — kai sekėsi prasčiau, ir nebadavau, kai visai nesisekė? Negi aš gyvenau viešbuty, negi turėjau apartamentus antrame aukšte? Ne, aš gyvenau viršum sandėlio, skardininko dirbtuvėje, iš kurios paskutinę žiemą pabėgo ir dievas, ir žmonės, nes ją prinešdavo sniego. Viso šito aš niekaip negalėjau suprasti.

Ėjau ir galvojau apie visa tai, ir mano mintyse nebuvo nė krislelio apmaudo, pavydo ar kartėlio.

Sustojau prie dažų parduotuvės ir ėmiau žiūrėti į vitriną; bandžiau perskaityti įrašus hermetiškai uždarytose dėžutėse, bet buvo tamsu. Įniršęs pats ant savęs dėl tos naujos išmonės, susierzinęs ir supykęs, kad negalėjau sužinoti, kas yra tose skardinėse, sudaviau į vitriną ir nuėjau šalin. Toliau gatvėje pamačiau policininką, paspartinau žingsnį, priėjau prie pat jo ir nei iš šio, nei iš to tariau:

— Dabar dešimta.

— Ne, dabar dvi,— atsakė jis nustebęs.

— Ne, dešimta,— tariau aš,— dešimta valanda.— Ir, sustenėjęs iš pykčio, žengiau dar kelis žingsnius, sugniaužiau kumštį ir tariau: — Paklausykit, įsidėkit į galvą: dabar dešimta.

Valandėlę jis kažką mąstė, stebėjo mane, spoksojo į mane apstulbęs. Pagaliau visai tyliai tarė:

— Šiaip ar taip, jums metas namo. Gal palydėti?

Tas meilumas mane nuginklavo; aš pajutau, kad akys man plūsta ašaromis, ir paskubėjau atsakyti:

— Nereikia, ačiū! Aš tik truputį per ilgai užsisėdėjau kavinėje. Labai ačiū.

Kai pasitraukiau, jis prisidėjo ranką prie šalmo. Mane sukrėtė jo meilumas, ir aš apsiverkiau, kad negaliu jam duoti penkių kronų. Sustojau ir žiūrėjau jam pavymui, o jis lėtai žingsniavo savo keliu,

aš plojau sau per kaktą, ir juo jis labiau tolo, juo graudžiau verkiau. Plūdau save už skurdą, koneveikiau paskutiniais žodžiais, visaip pravardžiavau, išradinėjau baisiausius keiksmus ir verčiau juos ant savo galvos. Taip dariau bemaž ligi pat namų. Priėjęs prie vartų, apsižiūrėjau, kad pamečiau raktus.

„Na, žinoma! — su kartėliu tariau pats sau.— Kaipgi čia nepamesiu raktų? Gyvenu namuose, kurių apačioje arklidė, o viršuje skardininko dirbtuvė; vartai nakčiai užrakinami, ir niekas, ničniekas negali jų atrakinti,— kaipgi čia nepamesiu raktų? Buvau šlapias lyg šuo, truputį alkanas, vos vos alkanas, ir kojos juokingai linko per kelius — kaipgi jų nepamesiu? Kurgi čia visi namai neišvažiuos į Akerį, kai man reikia eiti!..“ Ir aš nusijuokiau įniršęs iš alkio ir nusilpimo.

Girdėjau, kaip plumpsi kanopomis arkliai viduje, ir mačiau savo langą viršuje, bet negalėjau atidaryti vartų ir įeiti. Todėl pavargęs ir įniršęs nusprendžiau grįžti į uostą ir paieškoti raktų.

Vėl ėmė lyti, ir aš pajutau, kad vanduo jau sunkiasi man ant pečių. Prie rotušės staiga dingtelėjo puiki mintis: paprašysiu policiją, kad atidarytų man vartus. Tuojau kreipiausi į policininką ir primygtinai paprašiau jį eiti kartu ir, jei galima, atrakinti vartus.

Taigi kad jis galėtų, mielai! Bet jis negalįs, jis neturįs raktų. Policijos raktai ne čia, o kriminaliniame skyriuje.

— Tai ką man daryti?

— Ką gi, reikės pernakvoti viešbutyje.

— Bet aš iš tikrųjų negaliu eiti į viešbutį: neturiu pinigų. Aš buvau kavinėje, na, suprantate...

Valandžiukę pastovėjom ant rotušės laiptų. Jis svarstė, galvojo ir apžiūrinėjo mane. Lietus pylė kaip iš kibiro.

— Tada eikit pas budėtoją ir praneškit, kad neturit kur nakvoti,— tarė jis.

Pranešti, kad neturiu kur nakvoti? Apie tai aš nepagalvojau. Taip, po perkūnų, gera mintis! Padėkojau policininkui už tokį puikų patarimą. Ar aš galįs taip paprastai įeiti ir pasakyti, kad neturiu kur nakvoti?

— Žinoma, galit!..

— Pavardė? — paklausė budėtojas.

— Tangenas... Andreas Tangenas.

Nežinau, kodėl pamelavau. Mintys be tvarkos blaškėsi galvoje, ir man gimė daugiau sumanymų, negu reikėjo; aš išsyk sugalvojau

tą visai svetimą pavardę ir ištariau nesvarstydamas. Melavau be jokio reikalo.

— Užsiėmimas?

Tai buvo tas pats, kaip ir parodyti man duris. Hm. Iš pradžių maniau pasisakyti esąs skardininkas, bet neišdrįsau; pasivadinau tokia pavarde, kuri nelabai tiko skardininkui, be to, buvau akiniuotas. Tada man šovė į galvą įžūli mintis, žengiau žingsnį į priekį ir tariau tvirtai bei iškilmingai:

— Žurnalistas.

Budėtojas krūptelėjo, bet užrašė, o aš oriai stovėjau prie barjero nelyginant benamis valstybės tarėjas. Nepasitikėjimo nesukėliau, nors budėtojas, žinoma, pastebėjo, kad aš ne iš karto atsakiau. Juk nei šis, nei tas: rotušėje žurnalistas, neturįs kur prisiglausti!

— Kokiame laikraštyje dirbate, ponas Tangenai?

— „Morgenbladet“,— atsakiau.— Deja, šį vakarą per ilgai užtrukau...

— Apie tai nekalbėsim! — pertraukė jis mane ir šypsodamasis pridūrė: — Kai jaunimas lėbauja, tai... Mes suprantame.— Jis atsistojo ir mandagiai linktelėjo man, o paskui, atsigręžęs į kažkokį policininką, tarė: — Nuveskite poną į atsarginę kamerą. Labanakt.

Nuo savo paties įžūlumo man šiurpas nuėjo per nugarą, ir kad būtų drąsiau, sugniaužiau kumščius.

— Dujos dega tik dešimt minučių,— dar tarpdury pasakė policininkas.

— O paskui gesinamos?

— Taip, paskui gesinamos.

Atsisėdau ant lovos ir išgirdau, kaip pasisuko raktas. Šviesi kamera atrodė jaukiai; man buvo gera ir smagu kaip namie, ir aš su malonumu klausiausi lietaus šnaresio. Nieko daugiau nenorėjau, kaip tik visada turėti tokį patogų kambariuką! Džiaugiausi vis labiau ir labiau; sėdėdamas ant lovos su skrybėle rankoje ir įbedęs akis į dujų liepsnelę prie sienos, pradėjau galvoti apie mano pirmojo susidūrimo su policija akimirkas. Tai buvo pirmas kartas, ir kaip aš juos apmulkinau! Žurnalistas Tangenas, taip? O paskui „Morgenbladet“! Kaip aš tuo laikraščiu pataikiau tam žmogui į pačią širdį! „Apie tai nekalbėsim!“ Tiesa? Su paradiniu kostiumu išsėdėjau ligi dviejų „Stiftsgorde“, pamiršau namie raktus ir piniginę su keliais tūkstančiais kronų! „Nuveskite poną į atsarginę kamerą...“

Bet staiga gęsta dujos, keistai staiga, ne silpnėdamos, ne blykšda-

mos; aš sėdžiu tirštoje tamsoje, nematau net savo rankos, nematau baltų sienų aplinkui, nieko. Kas man daugiau beliko, kaip tik gulti? Ir aš nusirengiau.

Bet užmigti negalėjau. Kurį laiką gulėjau ir žiūrėjau į tamsą, į tą juodą tamsą, bedugnę, nesuprantamą. Mintys neįstengė jos aprėpti. Ji atrodė be galo tiršta, ir aš jutau, kad mane slegia jos artumas. Užsimerkiau, ėmiau pusbalsiu dainuoti ir vartytis lovoje, stengdamasis išsiblaškyti, bet veltui. Tamsa pagrobė visas mano mintis ir nė akimirkos nedavė man ramybės. O kas, jeigu aš ištirpsiu tamsoje ir susiliesiu su ja? Atsisėdu lovoje ir imu mosuoti rankomis aplink save.

Mano nervinga būsena pablogėjo, ir aš visomis jėgomis mėginau nuo jos apsiginti, bet nieko negalėjau padaryti. Štai sėdėjau keisčiausių fantazijų apniktas, pats save maldydamas, niūniuodamas lopšines ir suprakaitavęs nuo pastangų nuraminti save. Akis išpūtęs, žiūrėjau į tamsą, kokios kaip gyvas nebuvau matęs. Nė kiek neabejojau, kad tai savotiška tamsa, kraupi stichija, su kuria dar niekas nebuvo susidūręs. Juokingos mintys lindo man į galvą, ir kiekvienas daiktas mane baugino. Mane labai sudomino skylutė sienoje ties lova — tai vinies skylutė, ženklas, paliktas sienoje. Čiupinėju tą skylutę, pučiu į ją ir bandau atspėti, ar gili. O, tai ne šiaip sau skylutė, anaiptol; tai labai klastinga ir paslaptinga skylutė, tokia, kurios reikia saugotis. Pagautas šitos minties, nesitverdamas smalsumu ir apimtas baimės, aš galiausiai pakilau iš lovos, susiradau savo nulaužtą peiliuką ir išmatavau skylutės gylį, norėdamas įsitikinti, kad ji neišeina į gretimą kamerą.

Vėl atsiguliau ir pamėginau užmigti, o iš tikrųjų tik iš naujo pradėjau kovoti su tamsa. Lyti nustojo, ir aš nebegirdėjau jokio garso. Ilgai klausiausi ir nenurimau, kol išgirdau kažką einant gatve, sprendžiant iš žingsnių, tai buvo policininkas. Staiga keliskart spragtelėju pirštais ir nusijuokiu. Po velnių! Cha cha! Įsivaizdavau suradęs naują žodį. Pasikeliu lovoje ir sakau: „Tokio žodžio kalboje dar nėra, aš jį sugalvojau — *kuboa*. Jis susideda iš raidžių, kaip ir kiekvienas žodis, dievaži, tu, vyruti, sugalvojai žodį... *kuboa*... jis turi didelę reikšmę gramatikai..."

Tas žodis labai ryškiai spindėjo tamsoje priešais mane.

Sėdžiu atviromis akimis, stebėdamasis savo radiniu, ir juokiuosi iš džiaugsmo. Paskui imu šnibždėti: manęs juk gali klausytis, o aš noriu savo išradimą laikyti paslaptyje. Iš bado mane pagavo linksma beprotybė; aš buvau tuščias, nieko man neskaudėjo, mintys skrajojo kaip paukščiai. Ir aš svarstau viską tylomis. Keisčiausiais minties

šuoliais bandau išsiaiškinti savo naujojo žodžio prasmę. Ne, tas žodis nereiškia nei „dievo“, nei „pramogų parko“, o kas sakė, kad jis turi reikšti „žvėryną“? Stipriai sugniaužęs kumštį, dar sykį pakartoju: „Kas tvirtino, kad jis turi reikšti „žvėryną“?“ Gerai pagalvojus, jis netgi negali reikšti „pakabinamos spynos“ ar „saulėlydžio“. Tokiam žodžiui kaip šitas ne taip jau sunku surasti prasmę. Palauksiu, neskubėsiu. Tuo tarpu galiu pamiegoti.

Guliu lovoje ir tyliai juokiuosi, bet nieko nesakau, nenoriu spręsti. Praeina kelios minutės, aš imu nervintis, naujasis žodis be atlydžio kamuoja mane, nuolat grįžta, pagaliau užvaldo visas mano mintis, ir aš surimtėju. Taip, aš išsiaiškinau, ko jis neturi reikšti, bet nenustačiau, ką gi jis turi reikšti. „Tai antraeilis klausimas!“ — sakau garsiai sau, stveriu save už rankos ir pakartoju, kad tai antraeilis klausimas. Žodis, ačiū dievui, atrastas, ir tai svarbiausia. Bet jis mane be galo kamuoja ir neleidžia man užmigti; niekaip nesiseka surasti tinkamos prasmės tokiam retam žodžiui. Pagaliau atsisėdu lovoje, susiimu rankomis už galvos ir sakau: „Ne, tiesiog neįmanoma, kad jis reikštų „emigraciją“ ar „tabako fabriką“! Jeigu jis galėtų reikšti ką nors tokio, aš seniai būčiau pasiryžęs su tuo sutikti ir padaręs atitinkamas išvadas. Ne, tikrai sakant, tas žodis tinka išreikšti kokiai nors *dvasinei* sąvokai, kokiam nors jausmui, būsenai — negi aš to nesuprantu? Ir suku galvą, ieškodamas kokios dvasinės sąvokos. Ir staiga man ima rodytis, jog kažkas šneka, kišasi į mano samprotavimus, ir aš piktai atsakau: „Ką taip? Ne, tokio kito idioto užsimušdamas nerasi! „Mezgamieji siūlai“? Keliauk po velnių! Kodėl turėčiau sutikti, kad šitaip vadintųsi „mezgamieji siūlai“, jeigu aš tam prieštarauju? Pats sugalvojau tą žodį ir todėl turiu teisę suteikti jam tokią prasmę, kokios panorėsiu. Kiek žinau, aš dar nepasakiau savo nuomonės.

Bet mano mintys vis labiau painiojosi. Galų gale šokau iš lovos ir ėmiau ieškoti vandens čiaupo. Gerti nenorėjau, tačiau galva degė, ir mane instinktyviai traukė prie vandens. Atsigėręs vėl atsiguliau ir nusprendžiau žūt būt užmigti. Užsimerkiau ir prisiverčiau nurimti. Taip išgulėjau kelias minutes nejudėdamas, suprakaitavęs ir jutau, kaip kraujas pašėlusiai tvinkčioja gyslose. Iš tikrųjų juk buvo puiku, kad jis ieškojo pinigų tame popieriniame maišelyje! Ir kostelėjo tik kartą. Kažin ar jis dar ten tebevaikščioja? Sėdi ant mano suoliuko?.. Mėlynas jūros perlamutras... Laivai...

Atsimerkiau. Kam gi merktis, jei vis tiek negaliu užmigti! Ir ta pati tamsa gaubė mane, ta pati nesuvokiama juoda amžinybė, kurios

neįstengia išsklaidyti ir suprasti mano mintys. Su kuo čia ją palyginus? Stengiausi iš paskutiniųjų surasti žodį, pakankamai juodą šiai tamsai apibūdinti, žodį, tokį kraupiai juodą, kad, jį tariant, pajuostų mano burna. Viešpatie, kaip vis dėlto tamsu! Ir vėl imu galvoti apie uostą, apie laivus, tas juodas pabaisas, plūduriuojančias jame ir laukiančias manęs. Jos norėjo mane prisivilioti ir neštis per jūras marias, per tamsias karalystes, kurių nėra regėjęs nė vienas žmogus. Man atrodo, kad aš laive, išplaukiau į jūrą, iškilau į padebesius, krintu, krintu... Kimiai sušunku iš baimės ir įsikimbu į lovos kraštus; atlikau pavojingą kelionę, švilpiau žemyn kaip koks ryšuliukas. Pasijutau išsigelbėjęs, kai sudaviau ranka į kietą lovos kraštą! „Taip būna, kai žmogus miršta,— tariau sau.— Dabar tu mirsi!" Ir aš pagulėjau valandėlę, galvodamas, kad štai dabar mirsiu. Paskui atsisėdu lovoje ir griežtai paklausiu: „O kas sakė, kad mirsiu? Argi ne aš atradau žodį? Jeigu taip, tai ir turiu teisę pats nustatyti, ką jis turėtų reikšti..."

Supratau, kad svaičioju, žinojau tai ir tada, kai kalbėjau. Tai buvo beprotybė, kliedesys, kilęs iš nusilpimo ir nuovargio, bet aš nepraradau sąmonės. Staiga dingtelėjo mintis, kad išsikrausčiau iš proto. Išsigandęs šoku iš lovos. Nusverdu prie durų, bandau jas atidaryti, kelis kartus trenkiuos į jas, norėdamas išversti, susiduodu galva į sieną, garsiai dejuoju, kandžioju sau pirštus, verkiu ir keikiuos...

Visur buvo ramu, tik mano paties balsas blaškėsi po kamerą, neįstengdamas pralaužti sienų. Nebepajėgdamas daužytis po kamerą, krintu žemėn. Ir štai aukštai sienoje, tiesiai priešais akis, pamatau pilką keturkampį, boluojantį lopelį, ir man topteleja į galvą — tai dienos šviesa. O, kaip nuostabiai man atlėgo širdis! Išsitiesiau ant grindų ir ėmiau verkti džiaugdamasis ta palaiminta prošvaiste, kūkčiojau iš dėkingumo, siunčiau bučinius į langą ir elgiausi lyg pamišėlis. Ir šią akimirką žinojau, ką darau. Slogi nuotaika kaipmat praėjo, neviltis ir skausmas dingo, dabar man ničnieko daugiau nereikėjo, aš negalėjau sugalvoti jokio noro. Atsisėdau ant grindų, susidėjau rankas ir ėmiau kantriai laukti dienos.

Kokia baisi buvo naktis! „Keista, kad niekas negirdėjo triukšmo!" — pagalvojau nustebęs. Bet juk aš buvau atsarginėje kameroje, gerokai aukščiau už visus kitus kalinius. Benamis valstybės tarėjas, jeigu galima taip pasakyti. Puikiausiai nusiteikęs, žiūrėjau į langą, kuris ėjo šviesyn ir šviesyn, ir linksminausi vaidindamas valstybės tarėjo rolę, vadinau save fon Tangenu ir kalbėjau, kaip ir dera aukštam pareigūnui. Fantazavau ir toliau, bet jaučiausi daug ramesnis.

Ak, kad nebūčiau toks išsiblaškęs ir nepalikęs namie piniginės! Gal suteiks ponas valstybės tarėjas man garbę ir leis pasiūlyti lovą? Ir be galo oriai, labai ceremoningai priėjau prie lovos ir atsiguliau.

Jau tiek prašvito, kad maždaug galėjau įžiūrėti kameros kontūrus, o netrukus pamačiau ir sunkią durų rankeną. Tai mane linksmino; vienoda tamsa, tokia erzinamai tiršta, jog aš nemačiau pats savęs, išsisklaidė; kraujas gyslomis tekėjo ramiau, ir greit pajutau, kad merkiasi akys.

Mane pažadino beldimas į duris. Šokau iš lovos ir skubiai apsirengiau; mano drabužiai tebebuvo šlapi iš vakarykščios.

— Prašom į apačią, pas budėtoją,— tarė policininkas.

„Vadinasi, vėl prasidės formalumai!" — pagalvojau išsigandęs. Nusileidau į apačią, į didelį kambarį, kuriame sėdėjo trisdešimt ar keturiasdešimt žmonių, visi benamiai. Ir vieną po kito juos šaukė pagal sąrašą, ir vienas po kito jie gavo pietų talonus. Budėtojas nuolat klausinėjo stovintį šalimais policininką:

— Taloną davėte? Nepamirškit duoti jiems talonų. Kaip matau, jiems ne pro šalį papietauti.

Aš stovėjau, žiūrėjau į tuos talonus ir taip pat norėjau bent vieną gauti.

— Andreas Tangenas, žurnalistas!

Aš žengiau į priekį ir nusilenkiau.

— Mielasis, kaipgi jūs čia patekote?

Aš paaiškinau, kaip viskas atsitiko, papasakojau tą pačią istoriją kaip ir vakar, melavau nė nemirksėdamas, melavau nuoširdžiai. Deja, per ilgai užsisėdėjau kavinėje, pamečiau raktą...

— Šitaip,— tarė jis ir nusišypsojo.— Mat kaip! O gerai išsimiegojote?

— Kaip valstybės tarėjas! — atsakiau.— Kaip valstybės tarėjas!

— Labai džiaugiuosi! — tarė jis ir pakilo.— Viso labo.

Ir aš išėjau.

Taloną, taloną ir man! Ištisas tris dienas ir naktis nieko nevalgiau! Bent gabaliuką duonos! Bet niekas man nepasiūlė talono, o aš nedrįsau pareikalauti. Tai būtų išsyk sukėlę įtarimą. Būtų ėmę raustis mano asmeniniuose reikaluose ir aiškintis, kas aš toks iš tikrųjų; būtų suėmę už neteisingas žinias. Iškėlęs galvą, nutaisęs milijonieriaus miną, susiėmęs rankomis už švarko atlapų, išėjau iš rotušės.

Saulė jau šildė, buvo dešimta valanda, ir Jungo aikštėje knibždėte

knibždėjo karietų ir praeivių. Kur man eiti? Paploju sau per kišenę ir užčiuopiu rankraštį; vienuoliktą valandą bandysiu surasti redaktorių. Valandėlę stoviu prie baliustrados ir stebiu, kaip verda gyvenimas apačioje; tuo tarpu drabužiai ima garuoti. Alkis vėl prabilo, ėmė draskyti, traukti, skaudžiai diegti krūtinę. Negi iš tikrųjų neturiu nė vieno bičiulio, pažįstamo, į kurį galėčiau kreiptis? Rausiuosi atmintyje, stengdamasis surasti žmogų, kuris paskolintų man dešimt erių, ir nerandu. Buvo puiki diena; aplinkui daug saulės ir šviesos; dangus lyg švelni jūra tyvuliavo virš kalnų...

Nejučiomis nuėjau namų link.

Buvau labai alkanas ir, pakėlęs nuo žemės skiedrelę, ėmiau ją kramtyti. Paliko geriau. Kaip pirmiau apie tai nepagalvojau!

Vartai buvo atviri, arklininkas kaip paprastai pasakė man labas rytas.

— Gražus oras! — tarė jis.

— Taip,— atsakiau.

Tiek ir teįstengiau jam pasakyti. Gal paprašyti, kad jis man paskolintų vieną kroną? Jis mielai paskolins, jei tik turi. Be to, kartą, jo prašomas, parašiau laišką.

Jis stovėjo ir aiškiai norėjo kažką pasakyti.

— Gražus oras, taigi. Hm... Šiandien man reikia mokėti už butą. Gal jūs būsit toks malonus ir paskolinsit man penkias kronas, a? Tik kelioms dienoms. Jūs jau anksčiau esate man padėjęs.

— Ne, tikrai negaliu, Jensai Ulaji,— atsakiau.— Dabar neturiu. Galbūt vėliau, popiet.— Ir nusverdėjau laiptais į savo kambarį.

Čia griuvau į lovą ir ėmiau juoktis. Kokia laimė, kad jis užbėgo man už akių! Mano garbė išgelbėta. Penkias kronas, bijok dievo, broleli! Tu lygiai sėkmingai galėjai prašyti mane viešosios valgyklos penkių akcijų arba dvaro Akeryje.

Pagalvojęs apie tas penkias kronas, juokiausi garsiau ir garsiau. Argi aš ne šaunus vyras, a? Penkios kronos! Rado ką prašyti! Nieko nebegalėjau padaryti tai savo linksmybei, ji užliejo mane visiškai. Tfu, po velnių, iš kur čia tas valgių kvapas! Kvepia tikru, šviežiu karbonadu nuo pat pietų, tfu! Atidariau langą, kad išeitų tas bjaurus kvapas. Kelneri, pusę bifštekso! Atsigręžęs į stalą, į tą išklibusį stalą, kurį rašydamas turiu paremti keliais, žemai nusilenkiau ir paklausiau:

— Gal leisite pasiūlyti stiklą vyno? Ne? Mano pavardė Tangenas, valstybės tarėjas Tangenas. Deja, per ilgai užtrukau... Vartų raktas...

Ir mano nesutramdomos mintys vėl pakrinka į visas puses. Visą

laiką žinojau, kad paistau nei šį, nei tą, girdėjau ir supratau kiekvieną savo žodį. Tariau pats sau: „Tu vėl paistai nei šį, nei tą!" Ir vis dėlto nieko negalėjau padaryti. Atrodė, kad guliu nemiegodamas ir šneku kaip per sapną. Mano galva buvo lengva, nejutau nei skausmo, nei slogumo, ir giedros širdyje nedrumstė joks debesėlis. Plaukiau kažkur išskleidęs bures ir nė kiek nesipriešinau.

Prašom į vidų! Taip, prašom! Kaip matote, čia viskas iš rubinų. Ilajale, Ilajale! Minkšta raudona šilkinė sofa! Kaip smarkiai ji alsuoja! Bučiuok mane, mylimasis, dar, dar. Tavo rankos nelyginant gintaras, tavo lūpos liepsnoja... Kelneri, aš prašiau bifštekso...

Saulė švietė pro mano langą, ir aš girdėjau, kaip apačioje arkliai grumšnoja avižas. Sėdėjau ir čiulpiau savo skiedrelę, gerai nusiteikęs, linksmas it vaikas. Nuolat čiupinėjau rankraštį; nors nė sykio apie jį nepagalvojau, instinktas man sakė, kad jis čia, kraujas man priminė. Ir aš jį išsitraukiau.

Jis buvo šlapias, išskleidžiau ir padėjau prieš saulę. Paskiau ėmiau vaikščioti po kambarį. Kaip nyku čia! Ant grindų primėtyta mažyčių skardos atraižėlių, nė vienos kėdės, nė vienos vinies plikose sienose. Viskas nukeliavo pas palūkininką ir buvo suvalgyta. Keletas lapų popieriaus, storai nusėsti dulkių,— visas mano turtas; seną žalią antklodę, kuria užtiesta lova, prieš kelis mėnesius paskolino man Hansas Paulis... Hansas Paulis! Spragteléju pirštais. Hansas Paulis Petersenas man padės! Ir aš stengiuosi prisiminti jo adresą. Kaip galėjau pamiršti Hansą Paulį! Jis tikrai labai įsižeis, kad išsyk į jį nesikreipiau. Greit užsidedu skrybėlę, susibraukiu rankraštį ir lekiu laiptais žemyn.

— Klausyk, Jensai Ulaji,— sušukau pro arklidės duris,— esu tikras, kad šiandien popiet galėsiu tau padėti!

Atsidūręs prie rotušės, matau, kad jau po vienuolikos, ir nusprendžiu tuoj eiti į redakciją. Prie redakcijos durų sustoju pasižiūrėti, ar rankraščio lapai sudėti iš eilės; rūpestingai juos išlyginu, vėl susikišu kišenėn ir pasibeldžiu. Eidamas pro duris, girdžiu, kaip plaka širdis.

Žirklininkas kaip paprastai sėdi savo vietoje. Nedrąsiai klausiu, ar jau atėjęs redaktorius. Jis neatsako. Sėdi su savo ilgomis žirklėmis ir ieško smulkių žinių provincijos laikraščiuose.

Priėjęs arčiau, klausiu dar kartą.

— Redaktorius dar neatėjo,— pagaliau atsakė Žirklininkas, nepakeldamas akių.

— O kada ateis?

— Negaliu pasakyti, negaliu tamstai pasakyti.

— Ligi kelių atdara redakcija?

Nesulaukęs jokio atsakymo, turėjau eiti sau. Žirklininkas per visą mūsų pasikalbėjimą nė nepažvelgė į mane; jis pažino mane iš balso. „Tai tokį blogą vardą tu čia turi,— pagalvojau,— neranda net reikalo tau atsakyti. Negi taip paliepė redaktorius?“ Tiesa, po savo garsiojo feljetono už dešimt kronų aš jį verste užverčiau straipsniais, kasdien nešiau nevykusius dalykus, kuriuos jis turėjo skaityti ir man grąžinti. Galimas daiktas, jis nusprendė padaryti tam galą ir ėmėsi priemonių... Aš nuėjau į Humansbyeną.

Hansas Paulis Petersenas, studentas, ūkininko sūnus, gyveno penkiaaukščio namo palėpėje,— vadinasi, Hansas Paulis Petersenas buvo beturtis. Bet jeigu jis turi kroną, tai jos nepagailės. Buvau taip tikras tuo, tarsi jau turėčiau ją rankoje. Ėjau toliau, džiaugiausi ta krona ir buvau įsitikinęs, kad ją gausiu. Namų durys buvo užrakintos, ir reikėjo skambinti.

— Norėčiau pamatyti studentą Peterseną,— tariau aš ir bandžiau įeiti,— aš žinau, kur jis gyvena.

— Studentą Peterseną? — pakartojo tarnaitė.— Tą, kur gyveno palėpėje? Jis išsikraustė.

Ji nežinanti kur, bet laiškus jis prašęs persiųsti Hermansenui į Tolbudo gatvę, ir tarnaitė pasakė namo numerį.

Nepraradęs vilties ir tikėjimo, einu į patį galą Tolbudo gatvės klausti Hanso Paulio adreso. Tai buvo paskutinė mano išeitis, ir aš turėjau ja pasinaudoti. Praėjau pro naują statybą, kur dailidės obliavo lentas. Iš krūvos pasiėmiau dvi švarias skiedreles, vieną įsikišau į burną, o kitą įsidėjau į kišenę ateičiai. Ir nutraukiau toliau. Dejavau iš alkio. Kepyklos vitrinoje pamačiau nuostabiai didelį kepaliuką, kainuojantį dešimt erių, didžiausią kepaliuką, kokį tik galima gauti už tokius pinigus...

— Norėčiau sužinoti studento Peterseno adresą.

— Bernto Ankerio gatvė, 10, palėpėje. Jūs ten einate? Gal būtumėte toks malonus ir nuneštumėte jam ta proga šituos laiškus.

Vėl patraukiau į miestą tuo pačiu keliu, kuriuo atėjau, vėl ėjau pro dailides, kurie dabar sėdėjo pasistatę ant kelių katiliukus ir valgė skanius karštus pietus iš viešosios valgyklos, pro kepyklą, kurios vitrinoje tebeguli duona, ir pagaliau leisgyvis iš nuovargio pasiekiau Bernto Ankerio gatvę. Durys atdaros, ir aš ilgais stačiais laiptais kopiu į palėpę. Laiškus išsitraukiau iš kišenės, norėdamas pradžiuginti Hansą Paulį vos tik įėjęs. Jis, be abejo, neatsisakys padėti, kai papasakosiu

jam savo padėtį,— žinoma, ne, Hanso Paulio jautri širdis, aš visados taip apie jį sakiau...

Prie durų buvo prismeigta jo kortelė: „H. P. Petersenas, teol. stud., išvažiavęs į tėviškę“.

Aš atsisėdau vietoje, atsisėdau tiesiai ant grindų, nežmoniškai pavargęs, išsekęs ligi paskutiniosios. Mechaniškai kartoju kelissyk: „Išvažiavęs! Išvažiavęs!“ Paskui nutylu. Mano akys sausos, jokių minčių, jokių jausmų. Išpūtęs akis, žiūrėjau į laiškus ir nieko nedariau. Praslinko dešimt minučių, gal ir dvidešimt ar daugiau, o aš vis dar sėdėjau kaip sėdėjęs ir nė piršto nepajudinau. Tas kvaitulys buvo panašus į trumpą miegą. Staiga girdžiu kažką kopiant laiptais, atsistoju ir sakau:

— Studentui Petersenui... atnešiau jam du laiškus.

— Jis išvažiavęs,— atsako moteris.— Bet po atostogų sugrįš. Laiškus, jei norite, galiu paimti.

— Ačiū, būtų labai gerai,— tariau aš.— Atsiims sugrįžęs. Gal čia kas svarbaus. Viso labo.

Išėjęs sustojau gatvėje ir, sugniaužęs kumščius, garsiai tariau:

— Štai ką aš tau pasakysiu, viešpatie dieve: tu esi... trumpai ir drūtai! — Ir, sukandęs dantis iš įniršio, mostelėju galva į dangų.— Tu esi, trauk mane velniai, esi...

Paėjęs kelis žingsnius, vėl sustojau. Staiga pakeitęs pozą, susidedu rankas, pakreipiu į šoną galvą ir saldžiu, maldingu balsu klausiu:

— O tu į jį kreipeisi, vaikuti mano?

Tai suskambėjo nenuoširdžiai!

— Jį — didžiąja raide,— sakau. — J — tokia didelė kaip katedra! Dar sykį klausiu: ar tu Jo šaukeisi, vaikuti mano? — Ir aš nuleidžiu galvą, nutaisau liūdną balsą ir atsakau: — Ne.

Ir tai nuskambėjo nenuoširdžiai.

Tu nemoki veidmainiauti, kvaily! Turi pasakyti: „Taip, aš šaukiausi savo Tėvo ir Dievo!“ Ir tuos žodžius turi ištarti pačiu gailingiausiu balsu, kokį kada nors esi girdėjęs. Taigi dar kartą! Dabar jau geriau. Bet kartu dūsauk, dūsauk kaip pasimušęs arklys. Taip!

Einu ir mokau pats save, nekantriai trypiu kojomis, kai man nesiseka, ir plūstu save stuobriu, o nustebę praeiviai grįžčioja ir žiūri į mane.

Aš be paliovos kramčiau skiedrelę ir šlitiniavau gatvėmis kiek galėdamas greičiau. Nė nepajutau, kaip atsidūriau Stoties aikštėje. Laikrodis Išganytojo bažnyčios bokšte rodė pusę antros. Valandėlę pasto-

vėjau susimąstęs. Prakaitas išmušė man kaktą ir ėmė sunktis į akis.

— Eikš truputį į uostą! — tariau sau.— Žinoma, jei turi laiko. Aš nusilenkiau pats sau ir nuėjau į prieplauką.

Laivai stovėjo uoste, jūra vilnijo saulėje. Visur viešpatavo gyvas judėjimas, kaukė garlaivių sirenos, zujo nešikai su dėžėmis ant pečių, iš baržų sklido linksmos dainos. Pyragaičių pardavėja sėdi netoli manęs ir linksi ruda nosimi ties savo prekėmis; staliukas priešais ją begėdiškai užverstas skanėstais, ir aš su apmaudu nusigręžiu. Savo valgių kvapu ji užsmaradino visą prieplauką! Tfu! Išvėdinti reikia! Aš kreipiuosi į poną, sėdintį šalia manęs, ir imu atkakliai jam dėstyti, kaip nedera visur pardavinėti pyragaičius... Gal ne? Taip, bet jis vis dėlto turįs sutikti, jog... Bet gerasis žmogus pajuto, kad čia kažkas negerai, ir, neleidęs man baigti, pakilo ir nuėjo. Aš taip pat pakilau ir nusekiau paskui jį, tvirtai pasiryžęs įtikinti tą žmogų, kad jis apsirinka.

— Net sanitariniais sumetimais,— tariau aš ir patapnojau jam per petį.

— Atleiskite, aš ne vietinis ir nieko neišmanau apie sanitariją,— tarė jis, žiūrėdamas į mane su pasibaisėjimu.

— Na, jeigu jūs ne vietinis, tai kas kita... Gal aš galiu jums kuo patarnauti? Parodyti miestą? Su malonumu tai padaryčiau be jokio atlyginimo...

Bet žmogus norėjo manim galutinai atsikratyti ir greitai perėjo į kitą pusę gatvės.

Aš sugrįžau prie savo suoliuko ir atsisėdau. Labai nerimavau, ir didelė ryla, ėmusi groti kiek atokiau, tą nerimą dar padidino. Kieti, metaliniai tonai, kažkoks Veberio[10] fragmentas, o maža mergytė dainuoja liūdną dainelę. Spingūs, skausmingi rylos akordai eina man per širdį, nervai ima virpėti, tarsi kartodami tuos garsus, ir po akimirkos, susmukęs ant suolo, gailiai užniūniuoju kartu. Kokie tik pojūčiai neužplūsta alkano žmogaus! Jaučiu, kaip grimztu šiuose tonuose, tirpstu juose, plaukiu kartu su jais, labai aiškiai suprantu, kad plaukiu aukštai viršum kalnų, kildamas šokio ratais į giedras aukštybes...

— Vieną erę! — sako mergytė, kuri dainavo rylos pritariama, ir atkiša skardinę lėkštutę.— Tik vieną erę!

— Gerai,— atsakau nesąmoningai ir pašokęs imu griozti kišenes.

Bet mergytė mano, kad aš šaipausi iš jos, ir, netarusi nė žodžio, nueina šalin. Tos nebylios kantrybės negaliu pakęsti: man būtų buvę daug geriau, jeigu ji būtų mane išplūdusi: man pasidarė skaudu, ir aš ją pasišaukiau atgal.

— Aš neturiu nė vienos erės,— tariau,— bet prisiminsiu tave galbūt rytoj. Kuo tu vardu? Koks gražus vardas, aš jo neužmiršiu. Vadinasi, rytoj...

Bet aš gerai mačiau, kad ji manim netiki, nors ir nepratarė nė žodžio, ir verkiau iš nevilties, kad ta mažytė gatvės mergiščia manim netiki. Dar kartą ją pasišaukiau, greitai atsisagsčiau švarką ir norėjau atiduoti jai liemenę.

— Aš tau kai ką duosiu,— tariau,— luktelėk...

O aš neturėjau liemenės.

Kaip aš galėjau ieškoti liemenės! Juk praėjo kelios savaitės, kai jos nebeturiu. Kas man šovė į galvą? Nustebusi mergytė skubiai pasitraukė nuo manęs. Ir aš negalėjau jos sulaikyti. Aplink mane būrėsi žmonės ir garsiai juokėsi; praskyręs susirinkusius, priėjo prie manęs policininkas ir paklausė, kas atsitiko.

— Nieko,— atsakiau,— ničnieko! Aš tik norėjau tai mergytei duoti savo liemenę... jos tėvui... Be reikalo jūs čia juokiatės. Galiu pareiti namo ir užsivilkti kitą.

— Netriukšmaukit gatvėje! — sako policininkas.— Ta-aip, nešdinkis iš čia! — Ir jis stumia mane.— Ar čia jūsų popieriai? — šaukia jis man pavymu.

— Taip, po velnių, mano straipsnis, daug svarbių raštų! Kaip aš galėjau taip neatsargiai pasielgti...

Susidedu rankraštį, įsitikinu, kad viskas yra, ir, nė akimirkos nebeužtrukdamas, net neatsigręždamas, einu į redakciją. Laikrodis Išganytojo bažnyčios bokšte rodė keturias.

Redakcija užrakinta. Baikščiai kaip vagis nusileidžiu laiptais ir neryžtingai sustoju prie vartų. Ką man daryti? Atsiremiu į sieną, žiūriu į grindinio akmenis ir galvoju. Man po kojomis blizga segtukas, pasilenkiu ir pakeliu jį. O jeigu nusipjaustyčiau nuo švarko sagas, kažin kiek už jas gaučiau? Turbūt tai tuščias darbas, sagos vis sagos; bet aš pasukiojau jas, apžiūrėjau iš visų pusių ir radau, kad jos bemaž naujos. Vis dėlto čia puiki mintis, išpjaustysiu jas nulaužtu peiliuku ir nunešiu palūkininkui. Viltis parduoti tas penkias sagas išsyk mane atgaivino, ir aš tariau: „Ką gi, ką gi, reikalai taisosi!“ Džiaugsmas užliejo mane, ir aš tuoj ėmiau pjaustyti sagas vieną po kitos. Pjaustydamas šitaip kalbėjau širdyje:

„Taigi, matote, aš truputį nusigyvenau, turiu laikinų bėdų... Nudilusios, sakote? Negalima taip kalbėti. Niekas pasaulyje taip nesaugo savo sagų kaip aš. Visada vaikščioju atlapu švarku, sakau jums; toks

jau mano įprotis, ypatingas bruožas... Na, jeigu *nenorit*, nieko nepadarysi. Bet man reikia už jas gauti bent dešimt erių. Mažų mažiausia... Ne, viešpatie, kas gi jus verčia? Užsičiaupkit ir duokit man ramybę... Tiek to, galit šaukti policiją. Palauksiu, kol atsivesit policininką. Ir nieko aš jums nepavogsiu... Na, viso labo, viso labo! Vadinasi, mano pavardė Tangenas, aš truputį užtrukau..."

Pasigirsta kažkieno žingsniai laiptais. Bematant grįžtu į tikrovę, pažįstu, kad tai Žirklininkas, ir skubiai susidedu sagas į kišenę. Jis nori praeiti pro šalį, net neatsako sveikinamas ir staiga ima uoliai apžiūrinėti savo nagus. Aš sustabdau jį ir klausiu, ar yra redaktorius.

— Ne, nėra.

— Meluojat! — tariau. Ir taip įžūliai, jog net pats nustebau, kalbėjau toliau: — Man reikia su juo pasišnekėti; būtinai. Turiu žinių iš „Stiftsgordo".

— O man negalit jų pasakyti?

— Jums? — tariau aš ir nužvelgiau Žirklininką nuo galvos ligi kojų.

Tas padėjo. Jis tuoj grįžo su manim į viršų ir atrakino duris. Man nutirpo širdis. Tvirtai sukandau dantis, kad drąsiau jausčiaus, pasibeldžiau ir įėjau į privatų redaktoriaus kabinetą

— Laba diena! Tai jūs? — tarė jis maloniai.— Prašom sėstis.

Man būtų buvę geriau, jeigu jis išsyk būtų duris parodęs; pajutau ašaras akyse ir tariau:

— Prašom atleisti...

— Sėskit,— pakartojo jis.

Atsisėdau ir paaiškinau, kad parašiau naują straipsnį ir kad man labai svarbu jį išspausdinti jo laikraštyje. Aš labai daug dirbau, straipsnis pareikalavo iš manęs nemažai pastangų.

— Aš jį perskaitysiu,— tarė jis ir paėmė straipsnį. — Pastangų iš jūsų, be abejo, pareikalauja viskas, ką tik jūs rašote; bet jūs per daug ūmus. Kad jūs bent kiek šalčiau rašytumėt! Per daug įkarščio. Bet aš perskaitysiu.

Ir jis vėl pasilenkė prie stalo.

O aš sėdėjau. Gal paprašyti jį kronos? Paaiškinti jam, iš kur tas įkarštis? Tada jis man tikrai padėtų; ne pirmas kartas.

Atsistojau. Hm! Bet kai buvau paskutinį sykį, jis skundėsi finansiniais sunkumais, net kažkur siuntė inkasatorių man pinigų parnešti. Gal ir dabar taip bus. Ne, tai neįmanoma. Negi aš nemačiau, kad jis užsiėmęs?

— Jums dar ko reikia? — paklausė.

— Ne, nieko,— tariau, stengdamasis, kad mano balsas skambėtų tvirtai.— Kada galiu užeiti?

— Kada nors, eidamas pro šalį,— atsakė jis,— po poros dienų. Nedrįsau ištarti savo prašymo. Atrodė, kad to žmogaus gerumas neribotas, ir aš turėjau jį įvertinti. Geriau mirti badu. Ir išėjau. Net tada, kai jau atsidūriau gatvėje ir alkis vėl ėmė mane pjauti, nepasigailėjau, kad išėjau iš redakcijos nepaprašęs kronos. Išsitraukiau iš kišenės kitą skiedrelę ir įsikišau į burną. Vėl paliko geriau. Kodėl anksčiau to nedariau?

— Gėdykis! — tariau garsiai.— Nejaugi iš tikrųjų tau galėjo ateiti į galvą prašyti tą žmogų kronos ir vėl daryti jam nemalonumų? — Ir aš ėmiau rūsčiai barti save už akiplėšiškumą.— Dievaži, kaip gyvas nesu girdėjęs tokios niekšybės! — tariau aš.— Leki pas žmogų, bemaž draskai jam akis tik todėl, kad tau, nususęs šunie, reikia kronos! Nešdinkis iš čia! Greičiau! Greičiau, vėpla tu! Aš tau parodysiu!

Ir, norėdamas save nubausti, leidausi bėgti, pasišokėdamas lėkiau iš gatvės į gatvę, piktai giniau save ir širdyje įniršęs rėkiau ant savęs, kai jau būdavau besustojąs. Šitaip atsidūriau Pilestredeto gatvėje. Kai pagaliau sustojau kone žliumbdamas iš pykčio, kad nebegaliu toliau bėgti, drebėjo visas mano kūnas, ir aš susmukau ant kažkokių laiptukų.

— Ne, palauk! — tariau. Ir, norėdamas save kaip reikiant nubausti, vėl atsistojau ir prisiverčiau stovėti, ir juokiausi iš savęs, ir mėgavausi savo nuosmukiu. Pagaliau, praėjus kelioms minutėms, linktelėjau ir leidau sau atsisėsti, bet ir tada pasirinkau nepatogiausią laiptukų vietą.

Viešpatie, koks puikus buvo poilsis! Šluosčiausi prakaitą nuo veido ir giliai traukiau į krūtinę tyrą orą. Kaip aš bėgau! Bet nesigailėjau savęs, taip man ir reikia. Kam aš užsimaniau prašyti tos kronos? Mat kas iš to išėjo! Ir aš ėmiau švelniai guosti save, mokyti, kaip kad motina moko kūdikį. Jaučiau vis didesnį graudulį, nuovargį ir, visai netekęs jėgų, apsiverkiau. Tai buvo tylus, slaptas verksmas, vidinis kūkčiojimas be ašarų.

Ketvirtį valandos, o gal ir daugiau, išsėdėjau vienoje vietoje. Pro šalį ėjo žmonės, bet niekas man nieko nesakė. Aplinkui žaidė vaikai, medyje, kitapus gatvės, čireno kažkoks paukštis.

Prie manęs priėjo policininkas ir tarė:

— Ko jūs čia sėdit?

— Ko aš čia sėdžiu? — paklausiau.— Kad man taip patinka.

— Aš stebėjau jus ištisą pusvalandį,— tarė jis.— Jūs sėdėjot čia pusę valandos?

— Taip, maždaug,— atsakiau.— Norit dar ko paklausti?

Aš piktai pakilau ir nuėjau sau.

Turgaus aikštėje sustojau ir ėmiau žiūrėti išilgai gatvės. Kad man taip patinka! Argi taip reikėjo atsakyti? Sėdžiu todėl, kad pavargau, turėjau pasakyti, ir kuo graudesniu balsu... Galvijas tu, niekad neišmoksi veidmainiauti! Todėl, kad pavargęs! Ir reikėjo dūsauti kaip arkliui.

Priėjęs prie gaisrinės, vėl sustojau — dingtelėjo nauja mintis. Spragtelėjau pirštais, garsiai nusikvatojau praeivių nuostabai ir tariau:

— Na, tau tikrai reikia nueiti pas pastorių Levisoną. Būtinai. Vien tik pabandyti. Galvos juk už tai tau nenuims! Be to, oras toks puikus.

Užėjau į Pašos knygyną, adresų knygoje susiradau, kur gyvena pastorius Levisonas, ir patraukiau pas jį.

— Na, laikykis! — tariau.— Neišdarinėk jokių pokštų! Sąžinė, sakai? Nesąmonė, tu per daug neturtingas ir negali turėti sąžinės. Tu esi alkanas, eini svarbiu reikalu, didžiausiu, koks tik begali būti. Bet tau reikia pakreipti galvą į šoną ir nutaisyti jausmingą balsą. Nenori? Jeigu taip, nebežengsiu su tavim nė žingsnio, tai tu gerai žinai. Toliau, tave kamuoja pagundos, naktimis tu kovoji su tamsos jėgomis, su didelėmis bežadėmis pabaisomis, badauji, geidi vyno ir pieno ir nieko negauni. Štai kur tu nuvažiavai. Stovi ir ničnieko nebeturi. Bet tu, ačiū dievui, tiki gailestingumu, tu vis dar nepraradai tikėjimo! O jei nori tikėti gailestingumu, susidėk rankas ir atrodyk kaip šėtonas. O dėl Mamonos[11], tai tu jos neapkenti visais pavidalais, kas kita gauti giesmyną ir kelias kronas atminimui...

Sustojau prie pastoriaus durų ir perskaičiau: „Priimamosios valandos nuo 12 ligi 4“.

— O dabar jokių kvailysčių! — tariau.— Čia ne juokai! Taip, nuleisk galvą, dar truputį...— Ir paskambinau.

— Ar galiu pamatyti poną pastorių? — tariau kambarinei, bet neįstengiau įterpti: „dėl dievo“.

— Jo nėra namie,— atsakė ji.

Nėra namie! Nėra namie! Tai sugriovė visą mano planą, sumaišė visa, ką buvau sugalvojęs pasakyti. Kas iš to, kad sukoriau tokį ilgą kelią? Negalėjau pajudėti iš vietos.

— Jūs turit svarbų reikalą? — paklausė kambarinė.

— Visai ne,— atsakiau,— anaiptol! Tiktai dievas davė tokį gražų

orą, ir aš nusprendžiau pasivaikščioti ir aplankyti poną pastorių.

Aš stovėjau, ir ji stovėjo. Tyčia išpūčiau krūtinę, kad ji pastebėtų smeigtuką, kuriuo buvau susisegęs švarką; akimis prašiau ją suprasti, ko aš atėjau, bet, vargšelė, nesuprato.

— Gražų orą davė dievas, taip. O ponios pastorienės irgi nėra namie?

— Ponia namie, bet ji serga podagra, guli ant sofos ir negali pakrutėti... O gal jūs norit ką pasakyti ar laiškelį palikti?

— Ak ne, anaiptol! Aš dažnokai taip išeinu pasivaikščioti, truputį pajudėti. Tai labai sveika popiet.

Ir aš leidaus atgal. Kam čia dar plepėti? Be to, man ėmė svaigti galva; aš vos rimtai nesusmukau. Priimamosios valandos nuo 12 ligi 4; pavėlavau visą valandą, gailestingumo metas buvo praėjęs!

Turgaus aikštėje atsisėdau ant suolelio prie bažnyčios. Viešpatie, kokia niūri man atrodė ateitis! Neverkiau, per daug buvau pavargęs; sėdėjau nusikamavęs ligi paskutiniosios, nežinodamas ką daryti, sėdėjau nejudėdamas ir peralkęs. Krūtinė man, žinoma, degė, viduje taip bjauriai graužė. Nebepadėjo nė skiedrelės kramtymas; nuo tuščio darbo įskaudo žandikaulius, ir aš leidau jiems pailsėti. Pasidaviau likimo valiai. Be to, nuo gabalėlio apelsino žievės, kurią radau gatvėje ir tuoj ėmiau kramtyti, man pasidarė bloga. Sirgau; rankų riešuose išpampo mėlynos gyslos.

Ko, tikrai sakant, tikėjaus? Visą dieną laksčiau stengdamasis kur nors gauti vieną kroną, kuri kelias valandas galėtų prailginti man gyvenimą. Argi, iš esmės imant, ne vis tiek, ar tai, kas neišvengiama, įvyks dieną anksčiau ar vėliau? Jeigu būčiau elgęsis kaip padorus žmogus, seniai būčiau parėjęs namo, atsigulęs ir laukęs galo. Mintys šią akimirką buvo aiškios. Dabar turiu mirti; buvo ruduo, viskas miegojo žiemos miegu. Aš išbandžiau visas priemones, visus šaltinius, kokius tik žinojau. Jausmingai žaidžiau su ta mintimi, ir kiekvieną sykį, kai surusendavo kokia viltis išsigelbėti, atmesdavau ją ir sušnibždėdavau: „Kvaily, juk tu jau miršti!" Turėjau dar parašyti vieną kitą laišką, viską sutvarkyti, pasiruošti. Reikėjo rūpestingai nusiprausti ir gražiai pasikloti lovą; po galva pasikišiu du lapus balto rašomojo popieriaus — švariausias daiktas, kurį aš dar turiu, o žaliąją antklodę galėčiau...

Žalioji antklodė! Aš staiga atsitokėjau, kraujas mušė man į galvą, ir širdis ėmė smarkiai plakti. Atsistoju nuo suoliuko ir skubu namo. Gyvenimas vėl atgijo manyje, ir aš be perstojo kartoju išsprūdusius žodžius: „Žalioji antklodė! Žalioji antklodė!" Einu greičiau ir grei-

čiau, tarsi kažką vydamasis, ir netrukus atsiduriu namie, skardininko dirbtuvėje.

Nė kiek nedelsdamas ir neabejodamas, einu prie lovos ir susivynioju Hanso Paulio antklodę. Būtų keista, jei manęs neišgelbėtų tokia gera mintis! Į kvailas abejones nekreipiu jokio dėmesio; numojau ranka, ir tiek. Aš ne šventasis, ne dorybių maišas, dar turiu sveiko proto... Ir, pasibrukęs antklodę po pažastim, nuėjau į Akmenų gatvę 5. Pasibeldžiau ir pirmą kartą įžengiau į didelę nepažįstamą salę; durų varpelis viršum mano galvos suskambėjo garsiai ir beviltiškai. Iš gretimo kambario išėjo vyriškis su prikimšta burna ir atsistojo prie prekystalio.

— Gal paskolintumėt man pusę kronos už akinius? — tariau aš.— Po poros dienų juos tikrai išpirksiu.

— Ką? Bet juk rėmeliai plieniniai?

— Taip.

— Ne, negaliu.

— Ak ne, žinoma. Tik taip sau pasakiau. Aš čia turiu antklodę, kuri po teisybei man nebereikalinga, ir man pasirodė, kad jūs galėtumėt ją iš manęs nupirkti.

— Deja, aš turiu visą patalynės sandėlį,— atsakė jis. O kai išvyniojau antklodę, jis tik žvilgtelėjo į ją ir sušuko: — Ne, atleiskite, tikrai neturiu jos kur dėti!

— Pirmiausia jums parodžiau blogąją pusę,— tariau.— Kita pusė daug geresnė.

— Taip, taip, bet aš vis tiek jos neimsiu, niekas jums neduos už ją nė dešimties erių.

— Taip, aišku, ji bevertė, bet aš manau, kad gal ją kartu su kitomis antklodėmis būtų galima parduoti iš varžytynių.

— O ne, tai tuščias darbas.

— Dvidešimt penkias eres? — tariau aš.

— Ne, aš neketinu jos pirkti, brolau, man ji iš viso nereikalinga.

Vėl pasikišau antklodę po pažastimi ir parėjau namo.

Lyg niekur nieko iš naujo užtiesiau antklode lovą, kaip paprastai gražiai išlyginau stengdamasis sunaikinti visus paskutinio savo poelgio pėdsakus. Tą akimirksnį, kai ryžausi padaryti tokią šelmystę, aš, matyt, buvau ne viso proto; juo daugiau apie tai galvojau, juo labiau neįmanomas atrodė toks mano darbas. Turbūt man buvo užėjęs silpnumo priepuolis ar kažkoks vidinis suglebimas. Vis dėlto galutinai nepatekau į tuos spąstus, pajutau, kad kažkas negerai, ir pirmiausia bandžiau

įkeisti akinius. Ir dabar labai džiaugiausi, kad negalėjau padaryti šios nuodėmės, kuri būtų sutepusi paskutines mano gyvenimo valandas.

Ir iš naujo iškiūtinau į miestą.

Vėl atsisėdau ant suolelio prie Išganytojo bažnyčios, ėmiau snausti nukoręs galvą ant krūtinės, nusilpęs po paskutinio susijaudinimo, ligotas ir sugniužęs iš bado. O laikas ėjo.

Norėjau ir šią valandą pasėdėti lauke; čia buvo šviesiau negu namie; be to, man atrodė, kad tyrame ore ne taip dega man krūtinė; namo grįžti dar spėsiu.

Aš kovojau su miegu, galvojau ir kentėjau neapsakomai. Susiradau akmenuką, nušluosčiau jį ir įsidėjau į burną, kad turėčiau kažką ant liežuvio; šiaip nejudėjau ir net nemirkčiojau. Pro šalį ėjo žmonės, ore sklido karietų trinkėjimas, arklių kanopų bildesys, balsai.

O kodėl gi nepabandžius laimės su sagomis? Nieko iš to, žinoma, nebus, be to, aš tikrai sergu. Bet, gerai viską apgalvojus, juk vis tiek eisiu namo pro palūkininką, savo tikrąjį palūkininką.

Pagaliau atsistojau ir iš lėto nusvirduliavau gatvėmis. Man gėlė kaktą, tuoj imsiu karščiuoti ir skubėjau kiek tik galėdamas. Vėl ėjau pro kepyklą, kurios vitrinoje gulėjo duona.

— Ne, čia tai jau nesustosiu,— tariau su dirbtiniu ryžtu.— O jeigu įeičiau ir *paprašyčiau* kąsnelio duonos? — Ta mintis blykstelėjo kaip žiežirba.— Tfu! — sušnibždėjau ir papurčiau galvą. Nudūlinau toliau, šaipydamasis pats iš savęs. Gerai žinojau, koks tuščias daiktas eiti į šią krautuvę su tokiu prašymu.

Lynininkų gatvelėj įsimylėjusieji kuždėjosi prie vartų; kiek toliau mergina iškišo galvą pro langą. Ėjau ramiai ir atsargiai, atrodė, kad apie kažką galvoju,— ir mergina išėjo į gatvę.

— Kaip laikaisi, širduk? Ką? Tu sergi? Dieve mano, koks tavo veidas! — Ir mergina kuo skubiausiai grįžo į vidų.

Aš ūmai sustojau. Kas gi atsitiko mano veidui? Gal iš tikrųjų jau pradedu merdėti? Paliečiau ranka skruostus: liesas, žinoma, liesas; skruostai buvo įdubę lyg lėkštutės. Viešpatie! Ir nukiūtinau toliau.

Bet vėl sustojau. Matyt, buvau neapsakomai liesas. Ir akys į kaktą sulindusios. Kažin kaip aš atrodau? Tai, po velnių, mane dar gyvą badas taip sudarkė! Man vėl užėjo pasiutys, tai buvo paskutinis plykstelėjimas, konvulsija. Dieve mano, koks tavo veidas, a? Mano gera galva, kitos tokios visame krašte nerasi, savo kumščiais galiu — neduok dieve! — nešiką į smulkų miltą sutrinti, o aš taip nusibadavau Kristianijos mieste, jog į žmogų nepanašus palikau! Kas čia dabar? Aš

plūkiausi kaip jautis dieną naktį, nuo skaitymo akių netekau, o badas man smegenis išdžiovino,— ką, po galais, iš to turiu? Net gatvės mergšės šaukiasi dievo, mane pamačiusios. Bet dabar gana — supranti? — *gana*, velniai mane griebtų!.. Vis labiau niršdamas, griež2damas iš silpnumo dantimis, verkdamas ir keikdamasis traukiau toliau, nepaisydamas praeivių. Vėl pradėjau save kamuoti, tyčia trankiausi kakta į žibintų stulpus, smeigiau nagus giliai į delnus, beprotybės pagautas, kandžiojau liežuvį, kai imdavau neaiškiai kalbėti, ir kiekvieną sykį pašėlusiai kvatojau pajutęs skausmą.

— Taip, bet ką gi man daryti? — sušukau pagaliau pats sau. Kelis sykius treptelėjau koja kartodamas: — Ką gi man daryti?

Kažkoks praeivis šypsodamasis sako:

— Paprašykit, kad jus suimtų.

Pasižiūrėjau jam pavymui. Tai buvo žinomas moterų ligų gydytojas, pramintas Hercogu. Net jis nesuprato mano būsenos, o juk mudu buvome pažįstami, esu spaudęs jam ranką. Nutilau. Paprašyti, kad suimtų? Taip, aš išsikrausčiau iš proto; jo tiesa. Jutau beprotybę savo kraujyje, jutau, kaip ji siautėja smegenyse. Tai mat koks bus mano galas! Taip, taip! Ir nudūlinau toliau lėtu, liūdnu žingsniu. Vadinasi, toks bus mano likimas!

Staiga vėl sustojau.

— Kad tik nesuimtų! — tariau aš.— Tik jau ne tai!

Ir bemaž užkimau iš baimės. Aš prašiau, maldavau iškėlęs galvą, kad manęs nesuimtų. Tada vėl patekčiau į rotušę, būčiau uždarytas į kamerą, kurioje nėra nė kibirkšties šviesos. Tik jau ne tai! Juk turėjau daugiau išeičių. Ir aš jas išbandysiu; būsiu uolesnis, nepagailėsiu laiko ir kantriai vaikščiosiu iš vienų namų į kitus. Pavyzdžiui, yra Sislerio natų parduotuvė, ten aš dar nebuvau užsukęs. Štai ir išeitis... Taip ėjau kalbėdamas, kol vėl susigraudinau ir pravirkau. Kad tik manęs nesuimtų!

Sisleris? O gal tai apvaizdos ženklas? Jo vardas nei iš šio, nei iš to šovė man į galvą, o jis gyveno labai toli; vis dėlto aš jį aplankysiu, eisiu pamažu ir tarpais pailsėsiu. Aš žinau tą parduotuvę, ne kartą ten esu buvęs ir pirkęs natų geresniais laikais. Kažin, jeigu jį paprašyčiau pusės kronos? Gal jam bus nemalonu; geriau paprašysiu visos kronos.

Įėjau į parduotuvę ir paklausiau, ar yra šeimininkas; mane nuvedė į jo kabinetą. Ten sėdėjo žmogus, puikiai, madingai apsirengęs, ir žiūrinėjo popierius.

Aš sumurmėjau atsiprašomus žodžius ir išdėsčiau savo reikalą. Esu

priverstas į jį kreiptis... Labai greitai tikiuos grąžinti... Kai tik gausiu honorarą už straipsnį... Jis padarytų man labai didelę paslaugą...

Man dar nebaigus kalbėti, jis vėl palinko prie stalo ir dirbo toliau. Kai nutilau, dėbtelėjo į mane, papurtė galvą ir tarė:

— Ne!

Tiktai „ne“. Nieko neaiškindamas. Nė žodžio.

Keliai smarkiai drebėjo, ir aš atsirėmiau į poliruotą spintelę. Pabandžiau dar kartą. Kodėl kaip tik jo pavardė atėjo man į galvą, juk aš tada buvau taip toli, Vaterlane? Kelis kartus man nudiegė kairįjį šoną, ir mane išmušė prakaitas.

— Hm... Esu labai suvargęs,— tariau,— deja, smarkiai sergu; ne vėliau kaip po poros dienų tikrai atiduosiu. Gal jūs būsit toks malonus?

— Mielasis, kodėl jūs atėjote kaip tik pas mane? — tarė jis.— Aš jūsų visai nepažįstu, jūs man žmogus iš gatvės. Kreipkitės į laikraštį, kur jus pažįsta.

— Bet tik šiam vakarui! — tariau.— Redakcija jau uždaryta, o aš labai alkanas.

Jis vis purtė galvą, purtė net tada, kai aš jau buvau paėmęs už durų rankenos.

— Viso labo! — tariau.

„Ne, tai nebuvo apvaizdos ženklas,— pagalvojau ir karčiai šyptelėjau,— tokių ženklų po teisybei ir aš galiu duoti“. Vilkausi iš vieno kvartalo į kitą, tarpais pasėdėdamas ant laiptelių. Kad tik manęs nesuimtų! Baisėjimasis kamera persekiojo visą laiką, nedavė man ramybės; vos tik pamatęs priešais policininką, tuoj sukau į šoninę gatvę, kad tik nereikėtų su juo susitikti.

— Dabar atskaitysim šimtą žingsnių,— tariau aš,— ir vėl pabandysim laimę! Kada nors vis tiek pavyks...

Tai buvo mažutė baltinių krautuvėlė, į kurią niekad pirmiau nebuvau užėjęs. Už prekystalio vienui vienas žmogus, už jo nugaros kontora su porceliano iškaba prie durų, ilgos prekių prikrautos lentynos. Palaukiau, kol išėjo paskutinė pirkėja — jauna dama su duobutėmis skruostuose. Kokia laiminga ji atrodė! Mano švarkas buvo susegtas segtuku, aš nebandžiau padaryti jai įspūdžio ir nusigręžiau.

— Ko jums? — paklausė pardavėjas.

— Ar šeimininkas yra? — tariau aš.

— Išvažiavęs į kalnus, į Jutunheimeną,— atsakė jis.— Jūs turit svarbų reikalą?

— Man reikia tik kelių erių duonai,— tariau aš ir pabandžiau nusišypsoti.— Esu alkanas ir neturiu nė erės.

— Vadinasi, mudviejų abiejų turtai vienodi,— tarė jis ir ėmė tvarkyti siūlų sruogas.

— Ak, nevarykit manęs, nevarykit dabar! — tariau aš, ir šaltis nuėjo per visą kūną.— Iš tikrųjų mirštu badu, kelias dienas neturėjau nė trupinio burnoje.

Jis tylomis kuo rimčiausiai ėmė versti savo kišenes, vieną po kitos. Argi aš netikįs jo žodžiais?

— Aš prašau tik penkių erių,— tariau.— Po kelių dienų jums grąžinsiu dešimt.

— Mielasis, negi jūs norite, kad aš pavogčiau iš kasos? — paklausė jis nekantriai.

— Taip,— tariau,— taip, paimkit penkias eres iš kasos.

— Dar ko! — Ir jis pridūrė: — Ir žinote — pakaks.

Aš išspūdinau iš parduotuvės, paliegęs iš bado ir nukaitęs iš gėdos. Ne, užteks! Tai jau per daug. Tiek metų laikiausi, tokiomis sunkiomis valandomis nepalūžau ir staiga pavirtau bjauriu elgeta. Šita viena diena sumaišė su purvais visas mano mintis, sutepė begėdiškumu mano sielą. Nepasidrovėjau žemintis prieš niekingiausius krautuvininkus ir kaulyti iš jų pinigų. O ką tai davė? Gal numalšinau alkį bent kąsneliu duonos? Tik ėmiau bjaurėtis pats savimi, daugiau nieko. Taip, metas padaryti tam galą! Tuoj užrakins mano namų vartus, reikia paskubėti, jei nenoriu dar ir šiąnakt nakvoti rotušėje...

Tai suteikė man jėgų; nakvoti rotušėje nebenorėjau. Pasilenkęs, susiėmęs ranka už kairiojo šono, kad ne taip diegtų, aš nusivilkau toliau, nudūręs akis į žemę, kad nereikėtų sveikintis su pažįstamais, jeigu jų sutikčiau; skubėjau gaisrinės link. Ačiū dievui, laikrodis Išganytojo bažnyčios bokšte rodė tik septynias, aš dar turėjau tris valandas, kol uždarys vartus. O taip bijojau!

Vadinasi, padariau visa, ką tik galėjau. „Per kiaurą dieną man nė karto nepasisekė!“ — pagalvojau. Jei kam nors papasakočiau, niekas nepatikėtų, o jei aprašyčiau, visi sakytų, kad prasimaniau. Nė sykio! Taip, nieko nepadarysi; tik, svarbiausia, nereikia graudintis. Tfu, tai buvo koktu, patikėk,— tu man daraisi koktus! Jei nebėra vilčių, vadinasi, po visam. Beje, ar negalėčiau pasivogti arklidėje saujos avižų? Ta mintis švystelėjo kaip spindulys, kaip šviesos ruoželis — aš žinojau, kad arklidė užrakinta.

Pažiūrėjau į tai ramiai ir vėžlio žingsniais nuglūdinau namo. Pano-

rau gerti, laimė, pirmą kartą per visą dieną, ir ėmiau dairytis, kur gauti vandens. Nuo turgaus jau buvau per toli, o eiti į privačius namus nenorėjau; rasi galėčiau pakentėti ligi namų; tai užtruks ketvirtį valandos. Taip pat dar nežinia, kaip pasijusiu po gurkšnio vandens; mano skrandis iš viso nieko nebepakentė, man net darėsi bloga nuo nurytų seilių.

O sagos! Juk dar nebandžiau įkeisti sagų! Išsyk sustojau ir ėmiau šypsotis. Gal vis dėlto dar esama išeities! Dar ne viskas žuvę! Dešimt erių tikriausiai už jas gausiu, rytoj kaip nors prasimanysiu dar dešimt, o ketvirtadienį, galimas daiktas, man sumokės už straipsnį. Kaip nors prasistumsiu, ir viskas bus gerai! Kaipgi čia galėjau pamiršti tas sagas! Išsitraukiau jas iš kišenės ir eidamas žiūrinėjau; akyse darėsi tamsu iš džiaugsmo, nebemačiau gatvės priešais save.

Kaip gerai pažinau didžiulį rūsį, kur ne sykį gelbėjaus iš bėdos tamsiais vakarais, savo bičiulį, iščiulpusį man tiek kraujo! Ten nukeliavo po truputį visas mano turtas, visi mažmožiai, atsivežti iš tėviškės, paskutinė knyga. Varžytynių dienomis aš su malonumu eidavau tenai pasižiūrėti ir džiaugdavausi, kad mano knygos patenka, kaip man atrodė, į geras rankas. Aktorius Magelsenas įsigijo mano laikrodį, ir aš beveik tuo didžiavausi; kalendorių, kuriame buvo išspausdintas pirmas mano poetinis bandymas, nupirko vienas pažįstamas, o mano paltas atsidūrė pas fotografą, kuris dabar jį nuomoja savo ateljė. Vadinasi, skųstis negaliu.

Įeinu suspaudęs saujoje sagas. Palūkininkas sėdi prie stalo ir rašo.

— Man neskubu, galiu palaukti,— sakau bijodamas jį sutrukdyti ir supykinti. Mano balsas skambėjo taip keistai ir dusliai, jog pats beveik jo nepažinau, o širdis plakė kaip kūjis.

Jis priėjo kaip paprastai šypsodamasis, pasidėjo rankas ant prekystalio ir, nieko nesakydamas, pažvelgė man į veidą.

— Matot, aš čia šį tą atnešiau ir tiktai norėčiau paklausti, ar jums nepraverstų... namie man tai tik trukdo... tikra prapultis tos kelios sagos.

— Na, kas tai, kokios ten sagos? — Ir jis pažvelgė man į ranką.

Ar jis negalėtų man duoti už jas kelių erių? Kiek jam atrodysią verta... Visai jo nuožiūra...

— Už sagas? — Ir palūkininkas nustebęs spokso į mane.— Už *tas* sagas?

— Tik cigarui ar panašiam daiktui. Ėjau pro šalį ir užsukau.

Senasis palūkininkas nusikvatojo ir, netaręs nė žodžio, grįžo prie

stalo. Aš tebestovėjau. Tikrai sakant, kažko ir nesitikėjau, bet vis dėlto turėjau šiek tiek vilties. Tas kvatojimas nuskambėjo kaip mirties nuosprendis. Dabar turbūt nieko neišeitų ir su akiniais?

— Aš, žinoma, pridėčiau ir akinius, tai savaime suprantama,— tariau ir nusiėmiau akinius.— Tik dešimt erių arba bent penkias.

— Juk žinote, kad už akinius negaliu jums nieko duoti,— tarė palūkininkas,— jau sakiau jums.

— Bet man reikia pašto ženklo,— atsakiau dusliai,— net negaliu išsiųsti laiškų, o man būtinai reikia. Duokit dešimties arba penkių erių pašto ženklą, kiek jums atrodo verta.

— Eikit iš čia, dėl dievo meilės! — atsakė jis ir mostelėjo ranka.

„Na, dabar tai jau po visam",— tariau pats sau. Mechaniškai užsidėjau akinius, pasiėmiau sagas ir išėjau pasakęs jam labanakt ir kaip paprastai uždaręs duris. Ką gi, dabar jau nieko nebepadarysi! Prie laiptų sustojau ir dar sykį pažvelgiau į sagas.

— Žiūrėk tiktai, jis visai nenori jų imti! — tariau.— O juk sagos beveik naujos. Nesuprantu!

Kol taip stovėjau paskendęs mintyse, pro mane praėjo kažkoks žmogus ir ėmė leistis į rūsį. Beskubėdamas jis truputį kumštelėjo man, mudu atsiprašėme kits kitą, aš atsigręžiau ir pažvelgiau jam pavymui.

— Bet juk tai tu? — staiga tarė žmogus iš apačios. Paskui vėl užkopė į viršų, ir aš jį pažinau.— Dieve mano, kaip tu atrodai! — tarė jis.— Ką tu veikei apačioje?

— Et, reikalą turėjau. Tu, kaip matau, irgi į apačią eini?

— Taip. O ką tu nešei?

Keliai man drebėjo, atsirėmiau į sieną ir atkišau ranką su sagomis.

— Ką, po velnių? — sušuko jis.— Iš tikrųjų čia jau per daug!

— Labanakt! — tariau aš ir jau buvau beeinąs; pajutau, kad krūtinę ima draskyti rauda.

— Ne, luktelėk! — tarė jis.

Ko gi man laukti? Juk jis pats atėjo pas palūkininką, galbūt atnešė sutuoktuvių žiedą, kelias dienas badavo, įsiskolino šeimininkei.

— Gerai,— atsakiau,— jeigu tu neužtruksi...

— Žinoma, ne,— tarė jis ir paėmė mane už peties.— Bet, pasakysiu, nepasitikiu tavim, tu idiotas; geriau eime kartu.

Aš supratau, ką jis turi galvoje, staiga pasijutau įsižeidęs ir atsakiau:

— Negaliu! Aš žadėjau pusę aštuonių būti Bernto Ankerio gatvėje, ir...

— Pusę aštuonių, gerai! Bet dabar aštuonios. Štai laikrodis, aš jį

nešu tenai. Taigi eikš kartu, tu badmiry! Aš gausiu tau bent penkias kronas.

Ir jis įstūmė mane pro duris.

TREČIA DALIS

Visą savaitę gyvenau visko pertekęs ir laimingas.

Ir šį kartą išsikapsčiau iš bėdos, kasdien turėjau ko valgyti, dariausi guvesnis, man kilo vis naujų ir naujų sumanymų. Išsyk rašiau tris ar keturis straipsnius, atiduodamas jiems kiekvieną kibirkštį, kiekvieną mintį, kuri kildavo vargšėje mano galvoje, ir atrodė, kad man sekasi geriau negu bet kada. Paskutinį straipsnį, prie kurio tiek prisiplūkiau ir į kurį buvau sudėjęs tiek vilčių, redaktorius jau sugrąžino, ir aš jį tučtuojau sunaikinau — supykęs, įsižeidęs, net neperskaitęs. Ateityje bandysiu rašyti į kokį kitą laikraštį, tada man atsivers daugiau galimybių. Blogiausiu atveju, jeigu ir tai nepadės, aš dar galiu parsisamdyti į kokį laivą. Prie krantinės stovi „Vienuolė", pasirengusi išplaukti, ir galbūt aš galėsiu keliauti su ja į Archangelską, ar kur ji plaukia. Vadinasi, vilčių turėjau visokiausių.

Paskutinė krizė neišėjo man į gera. Smarkiai ėmė slinkti plaukai, gėlė galvą, ypač rytais, pakriko nervai. Dieną sėdėjau ir rašiau apsimuturiavęs rankas skudurais, nes negalėjau pakęsti, kai į jas dvelksi mano kvapas. Kai Jensas Ulajis smarkiai užtrenkdavo arklidės duris arba užpakaliniame kieme sulodavo šuo, šiurpuliai nueidavo per visą kūną. Mano sveikata gerokai sukrypo.

Diena į dieną aš dirbau išsijuosęs, vos ne vos surasdavau laiko greitosiomis pavalgyti ir vėl sėsdavau rašyti. Tiek lova, tiek ir mažytis suklypęs staliukas buvo užversti pastabomis ir prirašytais lapais, kuriuos aš pakaitomis taisiau įterpdamas naujų dalykų, atėjusių man į galvą tą dieną, braukydamas, vienur kitur negyvas vietas atgaivindamas spalvingu žodžiu; šitaip vargais negalais variausi nuo sakinio prie sakinio. Pagaliau atėjo tokia popietė, kai vienas iš mano straipsnių buvo gatavas, ir aš, laimingas, nudžiugęs, įsidėjau jį į kišenę ir patraukiau pas Komandorą. Buvo pats metas vėl pasirūpinti pinigų, nes nebe kiek beturėjau.

Komandoras paprašė mane truputį prisėsti ir luktelėti... O pats rašė toliau.

Aš apsidairiau mažučiame kabinete: biustai, litografijos, iškarpos, didžiulis popierių krepšys, kuris, rodės, gali praryti visą žmogų. Nesmagu paliko širdyje, išvydus tuos milžiniškus nasrus, tuos slibino žiomenis, visuomet atvirus, visuomet pasiruošusius ryti atmestus rankraščius, sudužusias viltis.

— Kuri šiandien diena? — staiga klausia Komandoras nuo stalo.

— Dvidešimt aštunta,— atsakau nudžiugęs, kad galiu padaryti jam paslaugą.

— Dvidešimt aštunta.— Ir jis vis dar rašo. Pagaliau sudeda į vokus kelis laiškus, išmeta į krepšį kažkokius popierius ir padeda plunksną. Paskui apsisuka kėdėje ir pažvelgia į mane. Pastebėjęs, kad aš tebestoviu prie durų, pusiau rimtai, pusiau juokais duoda man ranka ženklą ir parodo į kėdę.

Aš nusigręžiu, kad jis nematytų, jog neturiu liemenės, atsisagstau švarką ir išsitraukiu iš kišenės rankraštį.

— Tai tik trumpa apybraiža apie Koredžą[12],— sakau,— deja, parašyta ne taip, kad...

Jis paima man iš rankos rankraštį ir pradeda jį sklaidyti. Pasigręžia į mane veidu.

Tai šitaip, vadinasi, jis atrodo iš arti, tas žmogus, kurio vardą girdėjau nuo vaikystės ir kurio laikraštis visus tuos metus man darė didžiulę įtaką. Plaukai garbanoti, o gražios rudos akys truputį neramios; jis turi įprotį kartkartėmis šniurkštelėti nosimi. Pažiūrėti jis švelnus kaip škotų pastorius, tas pavojingas aštrios plunksnos žmogus, kurio žodžiai visur, kur tik nukrito, paliko kruvinus randus. Stovint prieš jį, mane pagauna savotiška baimė ir nuostaba, ir aš vos ne su ašaromis akyse žengiu nejučiomis žingsnį į jo pusę, norėdamas pasakyti, kaip jį gerbiu už visa tai, ko iš jo išmokau, ir paprašyti, kad neužduotų man širdies. Juk aš esąs tik niekingas plunksnagraužys, kuriam ir taip sunku...

Jis pakėlė akis ir susimąstęs iš lėto sudėjo rankraštį. Kad jam būtų lengviau atmesti mano straipsnį, aš truputį atkišu ranką ir sakau:

— Tai, be abejo, jums netiks? — Ir šypsausi, dėdamasis, kad man nei šilta, nei šalta.

— Mes galime spausdinti tik labai populiarius dalykus,— atsako jis.— Juk žinote, kokie mūsų skaitytojai. Bet gal sutiktumėt truputį suprastinti? O gal sugalvotumėt kokią kitą temą, suprantamesnę?

Jo taktiškumas mane nustebina. Suprantu, kad mano straipsnis

netinka, ir vis dėlto maloniau jo atmesti nebuvo įmanoma. Nenorėdamas ilgiau jo gaišinti, atsakau:

— Taip, žinoma, mielai.

Aš einu prie durų. Kostelėjęs atsiprašau, kad sutrukdžiau... Nusilenkiu ir imu už durų rankenos.

— Jeigu norite,— sako jis,— galėtumėt gauti truputį avanso. Paskui parašytumėt ką nors.

Bet juk jis matė, kad aš nesugebu rašyti, todėl jo pasiūlymas šiek tiek pažemino mane, ir aš atsakiau:

— Ne, ačiū, dar kurį laiką išsiversiu. Apskritai labai jums dėkui. Viso labo!

— Viso labo! — atsako Komandoras ir išsyk palinksta prie rašomojo stalo.

Vis dėlto nenusipelniau tokio palankumo ir buvau jam už tai dėkingas; aš turėčiau tinkamai įvertinti jo elgesį. Tariau sau, kad nebeisiu pas jį, kol neparašysiu tokio straipsnio, kuriuo pats būčiau patenkintas ir taip nustebinčiau Komandorą, jog jis, nė kiek neabejodamas, išmokėtų man dešimt kronų. Parėjau namo ir vėl sėdau rašyti.

Artimiausiais vakarais, apie aštuntą valandą, kai įžiebiami dujų žibintai, štai kas man atsitinka.

Kiekvieną sykį, kai po dienos darbų ir bėdų išeinu pro vartus truputį pasivaikščioti, prie žibinto, prieš pat vartus, stovi juodai apsirengusi dama, atsigręžia į mane veidu ir lydi akimis, kada einu pro šalį. Aš matau, kad ji visada vilki ta pačia suknele, kad veidą užsidengusi tuo pačiu vualiu, kuris krinta jai ant krūtinės, o rankoje laiko mažutį skėtuką su dramblio kaulo žiedu ant rankenos.

Tris vakarus iš eilės mačiau ją čionai, visados toje pačioje vietoje. Kai tik praeinu pro ją, jinai iš lėto apsigręžia ir nužingsniuoja gatve į priešingą pusę.

Nervingos mano smegenys tuoj ištiesė savo čiuptuvėlius, ir man šovė į galvą kvaila mintis, kad ji čia ateina dėl manęs. Pagaliau jau buvau benorįs ją užkalbinti, paklausti, ar ji ko ieškanti, gal jai reikią padėti, parlydėti namo, nors aš, deja, taip prastai apsirengęs, apginti tamsiose gatvėse, bet kažkaip baiminausi, kad tam gali prireikti pinigų — turėsiu pavaišinti stiklu vyno, pavėžinti karieta, o man nebeliko pinigų; beviltiškai tuščios kišenės mane slėgė, o aš nedrįsdavau net pažvelgti į ją tiriamomis akimis, kai eidavau pro šalį. Badas vėl viešėjo mano namuose, ir nuo vakar vakaro aš nieko nebuvau valgęs; tai, žinoma, ne tiek jau daug, man ne sykį atsitiko po kelias dienas išlaikyti,

bet dabar įtartinai nusilpau, nebeįstengiu taip badauti kaip anksčiau, viena vienintelė diena gali mane priveikti, ir kai tik išgeriu vandens, tuoj imu vemti. Be to, naktimis labai šąlu, einu gulti apsirengęs kaip dieną, bet vis tiek pamėlstu nuo šalčio, kiekvieną vakarą drebu ir sustyru per miegą. Sena antklodė nebegina nuo skersvėjo, o rytą nubundu, pajutęs, kad mano nosis sutinusi nuo šalčio, kuris brovėsi iš lauko.

Einu gatve ir galvoju, kaip išsilaikyti vandens paviršiuje, kol pabaigsiu kitą straipsnį. Kad turėčiau žvakę, bandyčiau rašyti ligi nakties; užtektų kelių valandų, jei tik man pavyktų kaip reikiant įsismaginti; rytą vėl galėčiau traukti pas Komandorą.

Ilgai negalvodamas, einu į „Oplanskės" kavinę ir ieškau jauno pažįstamo iš banko, norėdamas pasiskolinti dešimt erių žvakei nusipirkti. Man leido apeiti visas sales; pro daugybę stalų, prie kurių žmonės valgė, gėrė ir šnekėjosi, nusigavau ligi pat kavinės galo, iki „raudonojo kambario", bet savo pažįstamo neradau. Prislėgtas ir piktas, vėl išėjau į gatvę ir nužingsniavau Pilies link.

Nejaugi, po velnių, taip niekad ir nepasibaigs mano negandos! Ėjau dideliais niršiais žingsniais, įžūliai pasistatęs švarko apykaklę, sugniaužęs kelnių kišenėse kumščius, ir visu keliu keikiau savo nelaimingą žvaigždę. Per septynis ar aštuonis mėnesius nė vienos tikrai nerūpestingos valandėlės, nė vienos savaitės, kurią būčiau sočiai pavalgęs, o dabar vargas vėl mane paklupdė. Vis dėlto niekad nenuleidau rankų ir, nepaisydamas skurdo, likau doras, doras, che che, ligi paskutiniosios! Viešpatie aukščiausiasis, koks aš naivus! Ir papasakojau sau, kaip man graužė sąžinę todėl, kad sykį norėjau įkeisti Hanso Paulio antklodę. Aš sarkastiškai kvatojau iš savo opios sąžinės, niekinamai spjaudžiau, ir man trūko žodžių pasityčioti iš savo kvailumo. Tegu dabar kas panašaus atsitinka! Tegu tik šią akimirką rasčiau gatvėje piniginę, pamestą moksleivės, paskutinę vargšės našlės erę, aš pakelčiau nuo žemės ir įsidėčiau į kišenę, ramiausia sąžine pavogčiau ir po to miegočiau visą naktį kaip užmuštas. Ne veltui taip neapsakomai daug kentėjau, mano kantrybė pasibaigė, ir dabar galėjau bet ką padaryti.

Tris ar keturis kartus apėjau Pilį, paskui ryžausi keliauti namo, dar trumpam užsukau į parką ir galų gale patraukiau Karlo Juhano gatve.

Artėjo vienuolikta valanda. Gatvė buvo tamsoka, ir visur vaikštinėjo žmonės, čia porelėmis, čia triukšmingais būriais. Atėjo didžioji

valanda, meilės metas, kai darosi tiek slaptingų dalykų ir prasideda tiek džiugių nuotykių. Šlamantys merginų sijonai, tarpais trumpas geidulingas juokas, banguojančios krūtinės, karštas šniokštavimas; tolumoje, prie „Grando" kavinės kažkoks balsas šaukė: „Ema!" Visa gatvė panėšėjo į pelkę, iš kurios kyla karšti garai.

Nejučiomis rausiausi po kišenes, ieškodamas dviejų kronų. Aistra, plazdanti kiekviename praeivių judesyje, net blausi dujinių žibintų šviesa, tyki, daug žadanti naktis — visa tai pradeda veikti mane, oras aplinkui kupinas šnibždesių, mylavimų, virpančių prisipažinimų, puse lūpų ištartų žodžių, tylių atodūsių. Kelios katės, garsiai kniaukdamos, kelia vestuves Blumkvisto tarpuvartėje. O aš neturiu net dviejų kronų. Kokia bėda, kokia neapsakoma nelaimė, kad aš taip nusigyvenau! Koks pažeminimas, kokia gėda! Ir vėl pagalvojau apie paskutinį našlės skatiką, kurį galėčiau pavogti, apie mokinuko kepurę ar nosinę, apie elgetos krepšį, kurį be jokių ceremonijų nuneščiau skudurininkui, ir gautus pinigus praūžčiau. Norėdamas pasiguosti ir kaip nors atsigriebti, ėmiau ieškoti visokiausių ydų tuose linksmuose žmonėse, slenkančiuose pro mane; piktai gūžčiojau pečiais ir su panieka žiūrėjau, kaip jie, pora po poros, traukia pro šalį. Tie smaližiai studentai, kuriems daug nereikia ir kurie tariasi elgiąsi kaip europietiški paleistuviai, kai išdrįsta bakstelėti į krūtinę kokiai siuvėjukei! Tie jauni pliuškiai, bankų tarnautojai, urmininkai, bulvarų liūtai! Juk jie nepaniekina net jūreivių žmonų ir drūčkių iš galvijų turgaus, kurios už bokalą alaus atsiduoda pirmoje tarpuvartėje! Tai bent sirenos! Vieta šalia jų tebėra šilta nuo praėjusios nakties, kurią jos praleido su kokiu gaisrininku ar arklių šėriku, sostas visada laisvas, pasiekiamas kiekvienam, plačiai atdaras, labai prašom, ženkit į jį!.. Aš spjaudžiau ant šaligatvio, nepaisydamas, kad galiu ką nors apspjauti, dūkau, niekinau visa širdimi tuos žmones, kurie trynėsi prie kits kito ir kergėsi mano akyse. Išdidžiai kėliau galvą, laimingas, kad galiu žengti garbingais gyvenimo keliais.

Stortingo aikštėje sutikau merginą, kuri, man susigretinus su ja, atidžiai pažvelgė į mane.

— Labas vakaras! — tariau aš.

— Labas vakaras! — Ji sustojo.

Hm. Negi ji taip vėlai vaikštinėjanti? Argi nepavojinga jaunai merginai tokiu metu eiti į Karlo Juhano gatvę? Ne? Taip, bet argi niekas jos neužkalbinąs, neužkabinąs, tiesiai sakant, nekviečiąs eiti kartu namo?

Ji nustebusi žiūrėjo į mane, stengdamasi išskaityti iš veido, ką aš noriu pasakyti. Paskui staiga paėmė man už parankės ir tarė:

— Tai eime!

Aš nuėjau su ja. Kai atsidūrėme už kelių žingsnių nuo vežikų, sustojau, ištraukiau ranką ir tariau:

— Klausyk, vaikuti, aš neturiu nė erės.— Ir buvau benueinąs savais keliais.

Iš pradžių ji nenorėjo tikėti; bet, išgriozdusi visas mano kišenes ir nieko neradusi, supyko, papurtė galvą ir išvadino mane stuobriu.

— Labanakt! — tariau aš.

— Palaukit! — sušuko ji.— Ar jūsų akiniai auksiniai?

— Ne.

— Tai nešdinkitės po velnių!

Ir aš nuėjau.

Netrukus ji pasivijo mane ir šūktelėjo:

— Vis tiek eime.

Mane pažemino tas niekingos gatvės mergšės pasiūlymas, ir aš atsisakiau. Be to, jau vėlu, pasakiau, ir aš skubąs kitur; ji taip pat negalinti leisti sau tokių aukų.

— Tačiau aš *noriu* eiti su jumis.

— Bet aš negaliu sutikti su tokiomis sąlygomis.

— Jūs, žinoma, einate pas kitą,— tarė ji.

— Ne,— atsakiau.

Ak, buvau visai nebetikęs tokiems dalykams, į merginas žiūrėjau beveik taip pat kaip į vyrus. Skurdas iščiulpė man visas jėgas. Aš jutau, koks niekingas atrodau tai keistai mergšei, ir nusprendžiau gelbėti reputaciją.

— Kuo jūs vardu? — paklausiau.— Marija? Aha! Tai klausykit, Marija! — Ir aš ėmiau jai aiškinti savo elgesį. Mergina vis labiau stebėjosi. Nejaugi ji pagalvojusi, kad aš esąs iš tokių, kurie vakarais slankioją gatvėmis ir gaudą mergaites? Nejaugi ji iš tiesų taip blogai apie mane pamaniusi! Argi aš iš pat pradžių pasakęs jai ką nepadoraus? Argi žmogus, sumanęs ką nors blogo, taip elgiąsis kaip aš? Žodžiu tariant, aš užkalbinęs ją ir palydėjęs keletą žingsnių vien norėdamas pamatyti, ką ji darysianti toliau. Beje, aš vadinuosi taip ir taip, esu pastorius.— Labanakt! Keliauk ir daugiau nebenusidėk!

Ir nuėjau.

Susižavėjęs savo puikia išmone, tryniausi rankas ir balsiai kalbėjausi su savimi. Kaip vis dėlto smagu vaikščioti po miestą ir daryti ge-

rus darbus! Galbūt aš paskatinau tą puolusią būtybę pasitaisyti ir pradėti naują gyvenimą! Apsigalvojusi ji pripažins tai, dėkinga širdimi prisimins mane savo mirties valandą. Ak, vis dėlto vertėjo būti doram, doram ir sąžiningam. Man užėjo puiki nuotaika, jaučiausi stiprus ir drąsus, visam kam pasiruošęs. Jeigu tik turėčiau žvakę, galimas daiktas, pabaigčiau savo straipsnį! Ėjau mosuodamas nauju vartų raktu, niūniavau, švilpavau ir sukau galvą, iš kur gauti žvakę. Nieko daugiau neliko, kaip tik rašomuosius reikmenis išsinešti į gatvę, po dujiniu žibintu. Atsirakinau vartus ir nuėjau į viršų pasiimti savo popierių.

Vėl nusileidęs žemyn, užrakinau vartus iš lauko pusės ir atsistojau prie žibinto. Aplinkui buvo tylu, aš girdėjau tik sunkius, aidžius policininko žingsnius skersgatvyje, o tolumoje, St. Hanshaugeno pusėje, lojo šuo. Niekas man netrukdė, aš pasistačiau iki ausų švarko apykaklę ir, sukaupęs visas jėgas, ėmiau galvoti. Išbrisčiau iš visų bėdų, jei tik man pasisektų užbaigti šį straipsnelį. Aš sustojau sunkioje vietoje, reikėjo visai nepastebimai pereiti prie kažko naujo, paskui pradėti švelnią, sklandžią pabaigą, ilgą murmesį, kurį pagaliau nutraukia paskutinis akordas, toks staigus, toks šaižus kaip šūvis arba kaip sprogusios uolos trenksmas. Taškas.

Bet žodžių negalėjau rasti. Perskaičiau visą straipsnį nuo pradžios, garsiai tardamas kiekvieną sakinį, bet niekaip neįstengiau sukaupti minčių tam griausmingam akordui. Negana to, man čia bestovint ir bedirbant, priėjo policininkas, sustojo vidury gatvės, tolokai nuo manęs, ir sugadino visą nuotaiką. Kas jam darbo, kad aš čia stoviu ir stengiuosi sugalvoti puikų akordą straipsniui, kurį nešiu Komandorui? Viešpatie, nors ir ką darau, tiesiog neįmanoma išsilaikyti vandens paviršiuje! Aš išstovėjau visą valandą, policininkas nuėjo savo keliais, pasidarė taip šalta, jog negalėjau ištverti vietoje. Prislėgtas ir nusiminęs dėl tos naujos nesėkmės, pagaliau vėl atsirakinau vartus ir nuėjau į savo kambarį.

Čia buvo šalta ir taip tamsu, jog vos galėjau įžiūrėti savo langą. Apgraibomis susiradau lovą, nusiaviau batus ir ėmiau trinti rankomis kojas, kad jos apšiltų. Paskui, kaip jau senokai dariau, atsiguliau su visais drabužiais.

Kitą rytą, vos spėjus prašvisti, atsisėdau lovoje ir vėl kibau į straipsnį. Taip išsėdėjau ligi vidurdienio ir parašiau dešimt ar dvidešimt eilučių. Bet pabaigti vis tiek neįstengiau.

Atsikėliau, apsiaviau batus ir, norėdamas sušilti, ėmiau vaikščioti

po kambarį. Langas buvo apšarmojęs, pažvelgiau laukan: snigo, kiemas ir šulinys buvo užversti sniegu.

Aš kuičiausi kambaryje, mechaniškai vaikščiojau iš vieno galo į kitą, braižiau nagais sienas, atsargiai glaudžiau kaktą prie durų, beldžiau smilium į grindis ir atidžiai klausiausi — visa tai dariau be jokio reikalo, bet tyliai ir susimąstęs, lyg būčiau sumanęs ką svarbaus. Ir sykiu garsiai, kad pats girdėčiau, kartojau: „Gerasis dieve, juk tai beprotybė!“ Ir toliau be paliovos dariau tą patį. Praėjus gerokai laiko, gal kelioms valandoms, susitvardžiau, prikandau lūpą ir sukaupiau paskutines jėgas. Tai reikia baigti! Susiradau šipuliuką, kad turėčiau ką kramtyti, ir vėl ryžtingai sėdau prie straipsnio.

Vargais negalais įstengiau suregzti kelis trumpus sakinius, kokius dvidešimt skurdžių žodžių, kuriuos šiaip taip sukrapščiau, kad tik galėčiau bent kiek pasivaryti į priekį. Paskui nutraukiau darbą, galva buvo tuščia, daugiau nebepajėgiau. Plačiomis akimis žiūrėjau į tuos paskutinius žodžius, į tą nebaigtą puslapį, spoksojau į tas keistai virpančias raides, kurios žvelgė į mane lyg mažutės dygliuotos būtybės, ir galiausiai nebeįstengiau nieko suprasti, apie nieką galvoti.

Laikas ėjo. Girdėjau triukšmą gatvėje, ratų ir arklių kanopų bildesį. Arklidėje skambėjo Jenso Ulajo balsas, kai jis kalbėjosi su arkliais. Aš visai sušniurau, sėdėjau ir čepsėjau lūpomis, daugiau nieko. Mano krūtinėje darėsi negeri dalykai.

Ėmė temti, jaučiausi dar labiau nusilpęs, pavargęs ir vėl atsiguliau. Kad bent kiek sušilčiau rankas, braukiau jomis per plaukus nuo kaktos ligi pakaušio ir nuo smilkinio ligi smilkinio; jie pešėsi pluošteliais ir kuokšteliais, vėlėsi tarp pirštų ir krito ant priegalvio. Apie tai negalvojau, atrodė, kad man tai nerūpi, juk plaukų dar turėjau pakankamai. Pabandžiau atsikratyti tuo keistu kvaituliu, lyg rūkas aptraukusiu visą mano kūną; atsisėdau, sudaviau ranka sau per kelius, kostelėjau, kiek leido krūtinės skausmas, ir vėl kritau aukštielninkas. Niekas negelbėjo; bejėgis merdėjau atviromis akimis, žiūrėdamas į lubas. Paskiau įsikišau smilių į burną ir ėmiau čiulpti. Kažkas pradėjo judėti mano smegenyse, stengėsi išeiti aikštėn, kažkokia mintis, pašėlusi idėja: o gal jį krimstelėti? Ir, nė kiek negalvojęs, užsimerkiau ir suleidau dantis į pirštą.

Pašokau. Galų gale atsipeikėjau. Iš piršto sunkėsi kraujas, ir aš ėmiau jį laižyti. Neskaudėjo, žaizdelė irgi buvo menkutė; bet aš išsyk atsitokėjau, pakraipiau galvą, priėjau prie lango ir susiradau skudurėlį pirštui apsirišti. Kol tvarsčiau žaizdą, akys pasruvo ašaromis, ir aš

tyliai apsiverkiau. Tasai liesas perkąstas pirštas atrodė taip gailiai. Viešpatie dieve, ligi ko aš priėjau.

Tamsa tirštėjo. Visai galimas daiktas, kad per vakarą sugebėčiau pabaigti savo straipsnį, jei turėčiau žvakę. Mano galva vėl prasiblaivė, mintys plaukė kaip visada, ir aš ne per daug kentėjau. Net alkio nejutau taip bjauriai kaip prieš kelias valandas ir lengvai galėjau ištverti ligi rytojaus. Galbūt man pavyktų gauti žvakę patykin, jei nueičiau į parduotuvę ir paaiškinčiau, kokioje padėtyje atsidūriau. Aš ten gerai pažįstamas; laimingesniais laikais, kai dar turėjau pinigų, ne sykį esu pirkęs duonos toje krautuvėje. Be abejo, gausiu žvakę, davęs žodį, kad greit sumokėsiu. Ir pirmą kartą po ilgo laiko ėmiau valytis drabužius, purtyti plaukus nuo švarko apykaklės, kiek tai galima buvo padaryti tamsoje. Paskui nusileidau laiptais į apačią.

Išėjęs į gatvę, pagalvojau, kad, galimas daiktas, verčiau būtų paprašyti duonos. Neryžtingai sustojau ir susimąsčiau.

— Nieku gyvu! — galiausiai atsakiau pats sau.

Deja, man dabar nebuvo galima valgyti; vėl pasikartotų tos pačios istorijos su vizijomis ir kliedesiais, su beprotiškomis mintimis, aš niekaip nepabaigčiau straipsnio, o juk man reikia nueiti pas Komandorą, kol jis manęs nepamiršo. Nieku gyvu! Ir nusprendžiau prašyti žvakės. Su ta mintimi ir įžengiau į krautuvę.

Prie prekystalio stovi moteris ir kažką perka; arti manęs guli keletas ryšulėlių, suvyniotų į visokių spalvų popierių. Pardavėjas, kuris mane pažįsta ir žino, ką aš paprastai perku, pasitraukia nuo moters, neklausęs suvynioja į laikraštį kepaliuką duonos ir padeda priešais mane.

— Ne, man po teisybei šį vakarą reikia žvakės,— sakau aš. Sakau tai labai tyliai ir nuolankiai, bijodamas, kad galiu jį supykinti ir negauti žvakės.

Mano žodžiai jam buvo netikėti, pirmą kartą paprašiau jį ne duonos, o kažko kita.

— Tada turėsite luktelėti,— sako jis ir vėl grįžta prie moters.

Ji pasiima pirkinius, paduoda penkias kronas, pasiima grąžą ir išeina.

Mudu su pardavėju liekame vieni.

Jis sako:

— Aha, vadinasi, jums žvakę.— Ir, atplėšęs pakelį, jis ištraukia vieną žvakę.

Jis žiūri į mane, aš žiūriu į jį, neįstengdamas ištarti savo prašymo.

— Ak, tiesa, juk jūs jau sumokėjote,— staiga sako jis.

Taip ir sako, kad aš sumokėjau; girdėjau kiekvieną žodį. Ir, paėmęs iš kasos, jis pradeda skaičiuoti sidabrinius pinigus, kroną po kronos, blizgančius, sunkius pinigus, duoda man grąžos iš penkių kronų, iš tos moteries penkių kronų.

— Prašom! — sako jis.

Akimirką stoviu ir žiūriu į tuos pinigus; jaučiu, kad čia kažkas negerai, bet aš nesvarstau, nieko negalvoju, tik stebiuosi visu tuo lobiu, žėrinčiu prieš mano akis. Ir mechaniškai susižeriu pinigus.

Stoviu prie prekystalio apkvaišęs iš nuostabos, parblokštas, sunaikintas, paskui žingteliu durų link ir vėl sustoju. Įsmeigiu akis į tam tikrą tašką sienoje — ten kabo varpelis prie odinio antkaklio, o po juo — ryšulys virvių. Aš stoviu ir spoksau į visa tai.

Pardavėjas, matydamas, kaip aš neskubu išeiti, mano, jog noriu užmegzti šneką, ir, dėliodamas ant prekystalio popierių, sako:

— Atrodo, jau bus žiema.

— Hm. Taip,— atsakau aš,— atrodo, jau bus žiema. Taip atrodo.— Ir netrukus priduriu: — Ką gi, seniai metas. Bet dabar jau tikrai taip atrodo, taip. Beje, seniai jau metas.

Klausausi to savo paistalo, bet man regis, kad tai ne aš kalbu, o kažkas kitas.

— Jūs taip manote? — sako pardavėjas.

Įsikišęs ranką su pinigais į kišenę, paspaudžiau durų rankeną ir išėjau; girdėjau, kaip pasakiau pardavėjui labanakt ir kaip jis man atsakė.

Paėjęs keletą žingsnių nuo laiptukų, išgirdau, kaip krautuvės durys atsidarė ir pardavėjas šūktelėjo man. Nė kiek nenustebęs, neišsigandęs, atsigręžiau; tik suspaudžiau pinigus rankoje ir ruošiausi atiduoti.

— Jūs pamiršote žvakę, prašom,— sako pardavėjas.

— O, ačiū,— atsakau ramiai.— Ačiū! Ačiū!

Ir vėl nuėjau gatve, nešdamasis rankoje žvakę.

Pirma protinga mano mintis buvo apie pinigus. Priėjau prie žibinto ir iš naujo juos suskaičiavau, pasvėriau rankoje ir nusišypsojau. Taip puikiai pavyko, nuostabiai pavyko, dabar išsigelbėjau ilgam ilgam laikui! Aš vėl įsidėjau pinigus kišenėn ir nuėjau.

Prie valgyklos Didžiojoje gatvėje sustojau ir šaltai, ramiai ėmiau galvoti, ar dabar man galima užvalgyti. Girdėjau lėkščių ir peilių tarškėjimą, girdėjau, kaip kapojama mėsa; pagunda buvo per didelė, įėjau į vidų.

— Bifšteksą! — sakau aš.

— Bifšteksą! — sušuko kelnerė pro langelį.

Aš atsisėdau prie mažučio stalelio, visai vienas, prie pat durų, ir ėmiau laukti. Čia buvo tamsoka, jaučiausi gerai pasislėpęs ir susimąsčiau. Kartkartėmis kelnerė smalsiai žvilgčiojo į mane.

Pirmą sykį pasielgiau iš tikrųjų nedorai, pirmą kartą apsivogiau, visos mano ankstesnės išdaigos, palygintos su šiuo poelgiu, buvo gyvi niekai; pirmas mažutis, ne, didelis mano nuopuolis... Tai kas! Dabar jau nieko nebepadarysi. Pagaliau aš dar galiu atsiskaityti su krautuvininku kada nors vėliau, radęs progą. Nėra reikalo toliau ristis į pakalnę; be to, nesu įsipareigojęs būti garbingesnis už visus kitus, tokio žodžio nesu davęs...

— Kaip manote, ar tuoj bus gatavas bifšteksas?

— Taip, tuoj.— Kelnerė atidaro langelį ir žiūri į virtuvę.

O jeigu tai iškils aikštėn vieną gražią dieną? Jeigu pardavėjui kils įtarimas, jeigu jis prisimins istoriją su duona, su penkiomis kronomis, iš kurių moteris gavo grąžos? Visai galimas daiktas, kad susizgribs vieną dieną, galbūt, kai aš vėl užeisiu į krautuvę. Tai kas, viešpatie!.. Aš nejučiomis gūžtelėjau pečiais.

— Prašom! — maloniai sako kelnerė ir deda bifšteksą ant stalo.— O gal pereisit į kitą kambarį? Čia taip tamsu.

— Ne, ačiū, leiskit man pasilikti čia,— atsakau.

Jos meilumas mane sujaudina, išsyk sumoku už bifšteksą, duodu ant nuomonės, kiek pakliūva kišenėje tarp pirštų, ir užgniaužiu jai ranką. Ji šypsosi, o aš sakau juokais, sudrėkusiomis akimis:

— O už tuos, kur liks, nusipirkit dvarą... Nėra už ką dėkoti!

Pradėjau valgyti, vis godžiau rijau dideliais kąsniais, nekramtydamas. Draskiau dantimis mėsą kaip žmogėdra.

Kelnerė vėl prieina prie manęs.

— Gal norit ko išgerti? — sako ji. Ir truputį pasilenkia.

Pažvelgiau į ją; ji kalbėjo labai tyliai, bemaž baikščiai, nuleido akis.

— Na, bokalą alaus ar šiaip ko... Nuo manęs... už tuos pačius pinigus... jei sutiksite...

— Ne, labai ačiū! —atsakiau. — Ne dabar. Užsuksiu kitą kartą.

Ji pasitraukė ir atsisėdo prie bufeto; aš mačiau tik jos galvą. Keistuolė!

Baigęs valgyti, tuoj nuėjau prie durų. Man jau darėsi bloga. Kelnerė atsistojo. Aš nedrįsau rodytis šviesoje, bijojau per arti prieiti prie

tos jaunos merginos, kuri nė nenumanė apie mano skurdą, todėl greit pasakiau jai labanakt ir išėjau.

Valgis pradėjo veikti, man buvo labai negera, ir nebegalėjau ilgiau ištverti. Po truputį vėmiau kiekvienam tamsiam kampe, kovojau su vėmimu, nuo kurio vėl tuštėjo skrandis, gniaužiau kumščius, stengiausi įveikti save, trypiau kojomis ir vėl rijau tai, kas veržėsi man iš burnos,— bet veltui! Pagaliau šokau į kažkokią tarpuvartę, susirietęs, apakęs nuo ašarų, užliejusių man akis, ir išsivėmiau.

Įniršau, ėjau gatve ir verkiau, plūdau tas žiaurias galias, kurios taip persekiojo mane, keikiau prakeiktinai už jų niekšiškumą ir linkėjau joms amžinai kankintis pragare. Trūksta toms galioms riteriško taurumo, labai trūksta, šito nenuginčysi!.. Priėjau prie kažkokio žmogaus, spoksančio į vitriną, ir skubomis paklausiau, ko, jo nuomone, reikia duoti žmogui, kuris ilgai badavo. Tai gyvybės klausimas, pasakiau, jis negalįs valgyti bifšteksko.

— Girdėjau, kad labai padeda pienas, šutintas pienas,— atsakė žmogus, labai nustebęs.— O apie ką jūs kalbate?

— Ačiū! Ačiū! — sakau aš.— Taip, gal iš tikrųjų geriausia šutintas pienas.

Ir aš einu toliau.

Užsukau į pirmą kavinę ir paprašiau šutinto pieno. Gavau pieno, išgėriau jį, godžiai prarijau kiekvieną lašą, sumokėjau ir nuėjau namo.

Čia atsitiko kažkas nepaprasto. Jau iš tolo matau, kad prie mano vartų, atsirėmusi į žibinto stulpą, labiausiai apšviestoje vietoje stovi kažkokia žmogysta,— tai vėl juodai apsirengusi dama. Ta pati juodai apsirengusi dama, kaip ir ankstesniais vakarais. Suklysti negalėjau, ji ketvirtą kartą atėjo į tą pačią vietą. Ji stovi visai nejudėdama.

Man tai atrodo taip keista, jog nejučiomis sulėtinu žingsnį; šią akimirką mintys visai blaivios, bet aš labai susijaudinęs, nervus man suerzino paskutinis valgis. Kaip paprastai praeinu pro pat ją, prieinu bemaž prie vartų ir jau buvau bežengiąs į kiemą. Bet sustoju. Staiga šauna į galvą viena mintis. Visai negalvodamas ką darau, apsigręžiu, prieinu prie tos damos, pažiūriu jai tiesiai į veidą ir pasisveikinu:

— Labas vakaras, panele!

— Labas vakaras! — atsako ji.

— Atleiskite, jūs kažko ieškote? Jau pirmiau esu jus pastebėjęs, galbūt galiu jums kaip nors padėti? Beje, aš jus labai atsiprašau.

— Pati nežinau...

— Už tų vartų niekas negyvena, tik trejetas ar ketvertas arklių

ir aš; čia vien arklidė ir skardininko dirbtuvė. Jeigu jūs čia ko ieškote, tai tikriausiai apsirinkate.

Ji nusigręžia ir sako:

— Aš nieko neieškau, tik šiaip sau stoviu čia.

Mat kaip, ji tik šiaip sau stovinti čia, stovinti kas vakaras iš įgeidžio. Tai keistoka: juo daugiau apie tai galvojau, juo labiau stebėjaus šita dama. Paskui tariau sau, kad reikia būti drąsesniam. Pažvanginau pinigais kišenėje ir pakviečiau ją kur nors išgerti stiklą vyno... Juk jau žiema, che che... Tas neužtruksią ilgai... O gal ji negalinti?

Oi ne, ačiū, tai neįmanoma. Ne, ji negalinti. Bet jeigu aš būsiąs toks malonus ir palydėsiąs ją truputį, tai... Jau labai tamsu, ir jai nesmagu vienai taip vėlai eiti Karlo Juhano gatve.

— Labai mielai.

Ir mudu nužingsniavome; ji ėjo man po dešinei. Mane užliejo savotiškas, malonus jausmas, kad šalia manęs jauna mergina. Aš visu keliu žiūrėjau į ją. Jos plaukų aromatas, šiluma, sklindanti iš jos kūno, tasai moters kvapas, tasai saldus dvelktelėjimas kiekvieną sykį, kai ji pasigręždavo į mane veidu,— visa tai svaigino mane, galingai brovėsi ligi pačių širdies gelmių. Aš galėjau įžiūrėti vien apskritą pablyškusį veidą, uždengtą šydu, ir aukštą krūtinę po apsiaustu. Mintis apie visą tą žavą, slypinčią po apsiaustu ir šydu, mane trikdė, ir kartu aš jaučiaus idiotiškai laimingas, nors ir neturėjau jokio protingo pagrindo; neištvėręs paliečiau ranka jos petį ir kvailai nusišypsojau. Jutau, kaip plaka mano širdis.

— Kokia jūs keista! — tariau.

— Kodėl gi?

— Pirmiausia todėl, kad jūs įpratusi kas vakaras nei iš šio, nei iš to stovėti prie arklidės vartų, ir tik todėl, kad taip jums šovė į galvą...

— Bet aš galiu turėti savų sumetimų; be to, man patinka vaikščioti ligi vėlios nakties, aš visada mėgau taip daryti. O jūs gulatės prieš dvyliktą?

— Aš? Nieko pasaulyje taip neapkenčiu, kaip gultis prieš dvyliktą. Cha cha.

— Cha cha, na, matote! O aš, kai neturėdavau ko veikti, eidavau vakarais čionai pasivaikščioti. Aš gyvenu Šv. Ulavo aikštėje...

— Ilajalė! — sušukau.

— Kaip jūs pasakėte?

— Aš tik pasakiau — Ilajalė... Žodžiu, pasakokite toliau!

Ji gyvenanti Šv. Ulavo aikštėje, gana vieniša, kartu su motina, bet

su ja negalima pasikalbėti, nes ji kurčia. Tad kas čia keista, kad ji mėgstanti truputį pasivaikščioti?

— Ne, anaiptol! — atsakiau.

— Tai kas, jeigu taip?

Iš balso supratau, kad ji šypsosi.

— Argi jūs neturit sesers?

— Žinoma, turiu vyresnę seserį, bet iš kur jūs žinote? Juk ji išvažiavo į Hamburgą!

— Neseniai?

— Taip, prieš kokias penkias savaites. Iš kur jūs žinote, kad aš turiu seserį?

— Anaiptol nežinau, tik šiaip paklausiau.

Mudu nutilome. Praeina žmogus, nešdamasis po pažastimi porą batų, toliau, kiek tik įmatome, gatvė tuščia. Prie pramogų parko šviečia ilga virtinė spalvotų žibintų. Nustojo snigę. Dangus buvo giedras.

— Dieve, argi jums nešalta be palto? — staiga sako dama ir žiūri į mane.

Ar papasakoti jai, kodėl neturiu palto? Ar išsyk atskleisti, kokia mano padėtis, ir iš anksto ją nubaidyti? Juk buvo taip puiku eiti šalia jos ir dar valandėlę palaikyti ją nežinioje. Aš pamelavau.

— Ne, nė kiek.— Ir, norėdamas pakeisti kalbą, paklausiau: — Ar jūs matėte žvėryną pramogų parke?

— Ne,— atsakė ji.— Ar ten yra kas įdomaus?

O jeigu ji pasisiūlys ten nueiti? Ten tiek šviesos, tiek žmonių! Ji sutriktų, pabėgtų, išvydusi, kaip prastai aš apsirengęs, koks sukritęs mano veidas, štai jau dvi dienas nepraustas; gal net pastebėtų, kad aš neturiu liemenės...

— O ne,— atsakiau aš,— nieko ten įdomaus nėra.— Ir man atėjo į galvą keletas vykusių posakių, kuriais tuoj pasinaudojau, keletas skurdžių žodžių, dar likusių mano išsekusiose smegenyse.— Ką ten pamatysi tokiame mažyčiame žvėrynėlyje? Iš viso neįdomu žiūrėti į žvėris narvuose. Tie žvėrys žino, kad žmonės žiūri į juos; jie jaučia šimtus įsmeigtų smalsių akių, ir tai juos veikia. Ne, man daug labiau patinka žvėrys, kurie nežino, kad į juos žiūri, tie baikštūs padarai, kurie šmižinėja savo urvuose, guli su mieguistomis žaliomis akimis, laižo letenas ir mąsto. Ar ne?

— Taip, be abejo, jūsų tiesa.

— Tik baisūs ir laukiniai žvėrys gali mus žavėti. Kai jie be garso tykina nakties tyloje, per gūdų ošiantį mišką, kuriame rykauja

praskrendantys paukščiai, švilpia vėjas, atsiduoda krauju, sklinda griausmai,— trumpai tariant, kai žvėris gaubia žvėrių karalijos dvasia.

Bet bijojau jai įkyrėti, vėl pajutau, koks aš skurdžius, ir tas jausmas mane prislėgė. Jeigu būčiau žmoniškai apsirengęs, galėčiau pakviesti ją praleisti vakarą pramogų parke! Nesupratau, koks malonumas tai merginai, kad visa Karlo Juhano gatve ją lydi kažkoks pusnuogis elgeta. Dievaži, ką ji galvoja? Ir kodėl aš einu šalia, apsimetinėju ir kvailai šypsausi nei iš šio, nei iš to? Argi turėjau bent šiokį tokį pagrindą leisti, kad toji daili paukštytė sugundytų mane eiti į tokią tolybę? Gal man tai lengva? Argi aš nejaučiu, kad nuo menkiausio vėjo gūsio, padvelkusio mums į veidus, klaikūs šiurpuliai nueina man stačiai per kaulus? Ir nejaugi mano smegenyse nešėlsta beprotybė vien todėl, kad aš tiek mėnesių nepavalgau? Juk per ją negaliu pareiti namo ir išgerti šlakelį pieno, kurio galbūt nereikėtų išvemti. Kodėl ji nenusigręžė nuo manęs ir nepasiuntė po velnių?..

Nusiminiau; ta neviltis visiškai išmušė mane iš vėžių, ir aš tariau:

— Tikrai sakant, jums nereikėtų su manim eiti, panele; vien savo drabužiais darau jums gėdą žmonių akyse. Taip, iš tikrųjų; rimtai sakau.

Ji sutrinka. Žvilgtelėja į mane ir tyli. Paskui sako:

— Dieve mano! — Ir nepriduria nė žodžio.

— Ką jūs norit pasakyti? — paklausiau.

— Ak ne, taip nekalbėkit... Dabar jau nebetoli.— Ir ji paspartino žingsnį.

Pasukome į Universiteto gatvę ir išvydome Šv. Ulavo aikštės žiburius. Dabar ji vėl ėmė lėčiau eiti.

— Atleiskit man už nekuklumą,— vėl pradedu aš,— bet gal pasakytumėt savo vardą, prieš mums išsiskiriant? Ir gal bent akimirkai pakeltumėt šydą, kad galėčiau į jus pažvelgti? Būčiau labai dėkingas.

Pauzė. Aš laukiau.

— Jūs jau esate matęs mane,— atsako ji.

— Ilajalė! — sakau vėl.

— Jūs pusę dienos mane persekiojote, ligi pat namų. Tada jūs buvot girtas.— Iš jos balso vėl supratau, kad ji šypsosi.

— Taip,— tariau aš,— deja, tada buvau girtas.

— Tai buvo bjauru!

Ir aš sugrudusia širdimi prisipažinau, kad tai tikrai bjauru.

Priėjome prie fontano, sustojome ir žiūrime į apšviestus namo numeris antras langus.

— Toliau jums eiti negalima,— sako ji.— Ačiū už šį vakarą!

Aš nuleidau galvą ir nedrįsau nieko pasakyti. Nusiėmiau skrybėlę ir stovėjau vienplaukis. Ar ji paduos man ranką?

— Kodėl neprašote, kad dar paeičiau su jumis truputį? — pajuokauja ji, žiūrėdama į savo batelių galiukus.

— Viešpatie,— atsakau,— kad jūs sutiktumėt!

— Gerai, bet tik truputį.

Ir mudu pasukome atgal.

Aš visiškai sumišau, nebeišmaniau, ką daryti: toji būtybė sujaukė visas mano mintis. Buvau susižavėjęs, nuostabiai nudžiugęs, rodės, imsiu ir mirsiu iš laimės. Jinai įsakmiai pasiūlė grįžti, ne man tas atėjo į galvą, ji to pageidavo. Žiūriu į ją ir darausi vis drąsesnis, ji traukia mane kiekvienu žodžiu. Valandėlę pamirštu savo skurdą, savo menkystę, savo visą apgailėtiną gyvenimą, jaučiu, kaip karštas kraujas pasrūva visu kūnu lyg senomis dienomis, kai dar nebuvo išsekusios jėgos, ir ryžtuosi griebtis mažutės gudrybės.

— Žinot, tada persekiojau ne jus,— tariau aš,— bet jūsų seserį.

— Mano seserį? — klausia ji, be galo nustebusi.

Ji sustoja, žiūri į mane, iš tikro laukia mano atsakymo. Jos klausimas visai rimtas.

— Taip,— atsakiau aš.— Hm... Kitaip tariant, jaunesniąją iš dviejų damų, ėjusių pirma manęs.

— Jaunesniąją? Oho! — Ji staiga nusijuokė skardžiai ir nuoširdžiai kaip vaikas.— Žiūrėkit, koks gudruolis! Jūs taip pasakėte, kad aš pasikelčiau vualį. Suprantu. Bet gausit gerokai palaukti... už bausmę.

Mes ėmėm juoktis ir krėsti pokštus, be paliovos kalbėjome, nežinojau, ką sakau, jaučiaus laimingas. Ji papasakojo jau anksčiau sykį mačiusi mane, teatre, seniai. Aš sėdėjęs su trim draugais ir elgęsis kaip beprotis; deja, turbūt ir tada aš buvęs girtas.

— Kodėl taip manote?

— Jūs taip juokėtės.

— Šitaip. Taip, tuomet aš dažnai juokdavausi.

— O dabar nebesijuokiat?

— Juokiuosi ir dabar. Toks puikus pasaulis!

Priėjome Karlo Juhano gatvę. Ji tarė:

— Toliau nebeisim!

Pasukom atgal ir vėl nuėjom Universiteto gatve. Kai iš naujo atsi-

dūrėme prie fontano, kiek sulėtinau žingsnį; žinojau, kad man nebegalima toliau eiti.

— Na, dabar jūs turit grįžti,— tarė ji ir sustojo.

— Taip, žinoma,— sutikau.

Bet netrukus ji pasakė, kad galiu palydėti ją ligi durų. Viešpatie, juk čia nesą nieko bloga. Tiesa?

— Žinoma,— tariau aš.

Bet kai stovėjome prie durų, vėl pajutau, koks aš skurdžius. Iš kur imti drąsos tokiam sugniužusiam žmogui? Purvinas, nudriskęs, bado sudarkytas, nesipraustęs, pusnuogis stovėjau prieš tą jauną damą, nors kiaurai žemę prasmek. Susitraukiau, nejučiomis pasikūprinau ir tariau:

— Ar dar galėsiu pasimatyti su jumis?

Nedrįsau tikėtis, kad ji sutiks su manim dar pasimatyti; beveik norėjau išgirsti griežtą „ne", kad galėčiau prablaivėti ir palikti abejingas.

— Kodėl gi ne? — tarė ji.

— Kada?

— Nežinau.

Pauzė.

— Gal bent akimirkai pasikeltumėt vualį,— tariau,— kad gaučiau pamatyti, su kuo kalbėjau? Tik akimirkai. Juk aš turiu pamatyti, su kuo kalbėjau.

Pauzė.

— Galim susitikti čia antradienio vakare,— sako ji.— Norit?

— Taip, mieloji, jei tik galima!

— Aštuntą valandą.

— Gerai.

Perbraukiau ranka jai per paltą, nupurčiau sniegą — tai buvo dingstis ją paliesti; jaučiau malonumą, kad galiu būti taip arti jos.

— Tik nemanykit apie mane per daug blogai,— tarė ji. Vėl nusišypsojo.

— Ne...

Staiga ji pasiryžo ir pasikėlė vualį; akimirką žiūrėjome į kits kitą.

— Ilajale! — sušukau.

Ji pasistiepė, apsikabino rankomis mane už kaklo ir pabučiavo į lūpas. Jutau, kaip kilnojasi jos krūtinė, kaip ji gaudo kvapą.

Ir tučtuojau ištrūko iš mano rankų, uždususi šnibždomis palinkėjo man labos nakties, apsigręžė ir nubėgo laiptais į viršų, netarusi daugiau nė žodžio...

Durys užsitrenkė.

Rytojaus dieną ėmė snigti smarkiau, sniegas kartu su lietum krito dideliais mėlynais kąsniais ir virto purvu. Buvo drėgna ir šalta.

Pabudau vėlai keistai apdujusia nuo vakarykščių pergyvenimų galva, apsvaigusia nuo puikaus susitikimo širdimi. Susižavėjęs gulėjau kurį laiką atviromis akimis ir vaizdavausi šalimais Ilajalę; mylavau pats save ir bučiavau orą. Pagaliau atsikėliau, išgėriau puoduką pieno, o netrukus suvalgiau bifšteksą; alkio nebejutau, tik mano nervai buvo smarkiai sujudę.

Nuėjau į drabužių krautuvėles turguje. Pagalvojau, kad galbūt gaučiau nebrangiai nusipirkti padėvėtą liemenę, bent turėčiau ką pasivilkti po švarku. Užkopiau laiptais į turgų, susiradau liemenę ir ėmiau ją žiūrinėti. Kol čia kuičiausi, pro šalį praėjo vienas pažįstamas; jis linktelėjo ir šūktelėjo man, aš pakabinau liemenę ir nuėjau pas jį. Tai buvo technikas ir skubėjo į tarnybą.

— Eime išgert alaus,— tarė jis.— Tik greitai, aš mažai teturiu laiko... Kas toji dama, su kuria jūs vaikščiojote vakar vakare?

— Argi nežinote,— tariau pavyduliaudamas vien dėl to, kad jis galvoja apie ją,— kad tai mano sužadėtinė?

— Po perkūnų! — sušuko jis.

— Taip, viskas nuspręsta vakar vakare.

Tuo aš jį pribloškiau, jis visiškai patikėjo. Pamelavau norėdamas juo atsikratyti; išgėrėm alaus ir išėjom.

— Viso labo!.. Klausykit,—tarė jis staiga,— aš jums skolingas kelias kronas, ir man gėda, kad taip ilgai jų negrąžinau. Bet artimiausiu metu atiduosiu.

— Gerai, ačiū,— atsakiau. Tačiau žinojau, kad jis man niekad negrąžins tų pinigų.

Alus, deja, išsyk mušė į galvą, mane išpylė karštis. Ėmiau mąstyti apie vakarykštį nuotykį ir sutrikau. O jeigu ji neateis antradienį? O jeigu ims galvoti ir pajus nepasitikėjimą?.. Nepasitikėjimą — kuo?.. Mano mintys staiga pagyvėjo ir ėmė suktis apie pinigus. Man pasidarė baugu, mirštamai išsigandau dėl savęs. Akyse atsistojo vagystė su visomis smulkmenomis; pamačiau krautuvėlę, stalą, savo liesą ranką, stveriančią pinigus, ėmiau vaizduotis, kaip ateina policija ir mane suima. Surakina rankas ir kojas, ne, tiktai rankas, o gal tik vieną ranką; pertvara, budėtojas, rašantis protokolą, jo plunksnos krebždesys,

jo žvilgsnis, pavojingas žvilgsnis: „Na, ponas Tangenai?“ Vienutė, amžina tamsa...

Hm! Sugniaužiau kumščius, stengdamasis atgauti drąsą, paspartinau žingsnį ir atsidūriau Turgaus aikštėje. Čia atsisėdau.

Et, kam tie vaikiški pokštai! Kas, po galais, įrodys, kad aš pavogiau? Be to, pardavėjas nedrįs kelti triukšmo, net jeigu vieną gražią dieną ir prisimins, kaip viskas atsitiko: juk jis per daug brangina savo vietą. Jokio triukšmo, jokių scenų, būkit malonūs!

Bet tie pinigai vis dėlto mane truputį slėgė ir nedavė man ramybės. Aš pradėjau raustis savyje, ir man neabejotinai paaiškėjo, kad pirmiau buvau laimingesnis, tada, kai kentėjau turėdamas švarią sąžinę. O Ilajalė! Ar aš ir jos nesupurvinau savo nuodėmingomis rankomis! Viešpatie, viešpatie dieve! Ilajalė!

Pasijutau girtas kaip pėdas, staiga atsistojau ir nuėjau pas pyragaičių pardavėją, sėdinčią prie „Dramblio“ vaistinės. Dar galėjau nusiplauti gėdą, dar anaiptol ne vėlu, aš parodysiu visam pasauliui, kad galiu tai padaryti! Eidamas laikiau pinigus rankoje, visus ligi paskutinės erės; pasilenkiau prie staliuko, tarsi norėdamas kažką pirkti, ir be niekur nieko greitai įbrukau pinigus pardavėjai į rankas. Neprataręs nė žodžio, išsyk nuėjau šalin.

Kaip puiku, kada vėl tampi doru žmogum! Tuščios kišenės manęs nebeslėgė, tiesiog malonumas, kai žmogus vėl pasijunti plikas kaip tilvikas. Po teisybei tie pinigai man darė daug slaptų rūpesčių, pagalvojus apie juos, kiekvieną sykį nukrėsdavo šaltis; mano širdis dar nebuvo sudiržusi, dora mano prigimtis šiaušėsi prieš tokį niekšišką poelgį, taip! Ačiū dievui, aš vėl pakilau savo paties akyse.

— Imkite iš manęs pavyzdį! — tariau žvelgdamas į knibždėte knibždantį turgų.— Imkite gi iš manęs pavyzdį! Aš pradžiuginau seną vargšę pyragaičių pardavėją, kad geriau nereikia; juk per bėdas ji nebeišmanė, už katro galo tvertis. Šį vakarą jos vaikai nenueis gulti alkani...

Mėgavausi šiomis mintimis, ir man rodėsi, kad pasielgiau puikiai. Ačiū dievui, atsikračiau tais pinigais.

Apgirtęs ir susijaudinęs ėjau gatve. Džiaugsmas, kad tyras ir doras galėsiu susitikti Ilajalę ir žiūrėti jai tiesiai į akis, nešte nešė mane; nebejutau jokio skausmo, mintys plaukė aiškios ir lengvos, atrodė, kad mano galva buvo iš grynos šviesos, spindinčios man ant pečių. Norėjau krėsti visokias kvailystes, daryti nuostabius dalykus, apversti miestą aukštyn kojom ir sukelti triukšmą. Eidamas Grenseno gatve, elgiaus

kaip beprotis; ausyse kiek spengė, o galva svaigte svaigo. Pagautas kvailos drąsos, kažkokiam pasiuntiniui, kuris, tarp kitko, nepratarė man nė žodžio, pasisakiau, kiek man metų, paspaudžiau ranką, atidžiai pažvelgiau į veidą ir, niekaip nepasiaiškinęs, nuėjau toliau. Klausiausi praeivių balsų ir juoko niuansų, stebėjau paukščiukus, straksinčius priešais mane gatvėje, žiūrėjau, kaip išdėstyti grindinio akmenys, ir mačiau juose visokiausių ženklų ir keisčiausių figūrų. Pamažu atsidūriau Stortingo aikštėje.

Staiga sustoju ir žiūriu į vežikus. Jie vaikštinėja, šnekučiuojasi, o arkliai stovi nukorę galvas darganoje. „Pirmyn!" — tariau ir kumštelėjau pats sau alkūne. Greitai priėjau prie pirmos karietos ir įsisėdau.

— Ulevolo gatvė, trisdešimt septyni! — sušukau.

Ir mes nuvažiavome.

Kelyje vežikas ėmė gręžčioti, žvalgytis pasilenkęs į mane, sėdintį po odiniu viršum. Gal jis kažką įtaria? Be abejo, jam krito į akis nudryžę mano drabužiai.

— Man reikia surasti vieną žmogų! — sušukau norėdamas užbėgti už akių jo klausimams ir karštai paaiškinau, kad būtinai turiu surasti vieną žmogų.

Sustojame prie trisdešimt septinto numerio, aš iššoku iš karietos, užlekiu laiptais į ketvirtą aukštą, nustveriu varpelio rankenėlę ir patraukiu; varpelis baisiai suskamba šešis ar septynis kartus.

Kambarinė atidaro duris, pastebiu, kad ji su auskarais ir kad pilka jos suknelė susagstyta juodu lastiku aptrauktomis sagomis. Ji nusigandusi žiūri į mane.

Klausiu, ar čia gyvena Kjerulfas. Joakimas Kjerulfas, vilnų pirklys, žodžiu, jo su nieku nesupainiosi...

Kambarinė purto galvą.

— Joks Kjerulfas čia negyvena,— sako ji.

Pažvelgusi į mane, nori uždaryti duris. Ji nepasistengė surasti man to žmogaus, nors atrodė, kad pažįsta mano ieškomą asmenį, tik nenori pagalvoti,— tinginė. Aš supykau, nusigręžiau ir nulėkiau laiptais žemyn.

— Čia jo nėra! — sušukau vežikui.

— Nėra?

— Ne. Važiuokit į Tomtės gatvę vienuolika.

Buvau baisiai sudirgęs ir tokia savo nuotaika užkrėčiau net vežiką; jis tikriausiai pamanė, kad reikia gelbėti žmogaus gyvybę, ir, smarkiai sušniojęs botagu arkliui, išsyk leidosi važiuoti.

— O kokia to žmogaus pavardė? — paklausė jis, atsigręžęs nuo pasostės.

— Kjerulfas, vilnų pirklys Kjerulfas.

Ir vežikui pasirodė, kad to žmogaus nesupainiosi su nieku kitu. Ar jis nenešiojąs šviesaus švarko?

— Kaip? — sušukau aš.— Šviesaus švarko? Jūs iš galvos išsikraustėt? Manot, kad aš juokus krečiu?

Tasai šviesus švarkas man labai nepatiko ir sugadino visą to žmogaus vaizdą, kurį buvau susidaręs.

— Kokia, sakot, jo pavardė? Kjerulfas?

— Taip, žinoma,— atsakiau.— O kas čia keista? Pavardė niekam gėdos nedaro.

— Ar jis ne rudaplaukis?

Visai galimas daiktas, kad rudaplaukis, ir kai vežikas apie tai užsiminė, aš tuoj patikėjau, kad taip ir yra. Jaučiausi dėkingas vargšui vežikui ir pasakiau, kad jis visai teisingai pastebėjęs; viskas iš tikrųjų taip yra, kaip jis sako; retai pasitaiko, kad toks žmogus nebūtų rudaplaukis.

— Rodos, kad aš keliskart būsiu jį vėžinęs,— tarė vežikas.— Jis taip pat vaikščioja su gumbuota lazda.

Dabar tas žmogus atsistojo mano akyse kaip gyvas, ir aš atsakiau:

— Che che, turbūt niekas dar nematė jo be gumbuotos lazdos rankoje. Galite būti tikras, visai tikras.

Taip, aišku, kad tą patį žmogų jis ir vėžino. Jis pažinojo jį...

Važiavom taip smagiai, jog žiežirbos pylėsi iš po kanopų.

Nors ir kaip buvau susijaudinęs, bet nė akies mirksniui nepraradau šalto kraujo. Pravažiavome policininką, ir aš pastebėjau, kad jis prisisegęs ženklą su šešiasdešimt devintu numeriu. Tas skaičius skaudžiai užgauna mane, kaip rakštis įsminga man į smegenis. Šešiasdešimt devyni, kaip tik šešiasdešimt devyni, nepamiršiu!

Atsilošiau karietoje, draskomas klaikiausių fantazijų, susigūžiau po viršum, kad niekas nematytų, kaip judinu lūpas, ir lyg idiotas ėmiau šnekėti su savimi. Beprotybė siautėja mano galvoje, ir aš leidžiu jai siautėti, visiškai suprasdamas, kad mane veikia įtakos, kurioms nieko negaliu padaryti. Imu juoktis tyliai ir su didžiausiu malonumu, be jokios priežasties, linksmas ir girtas nuo kelių stiklinių alaus. Pamažu jaudinimasis praeina, po truputį nurimstu. Pajuntu, kad ima skaudėti įkąstą pirštą, ir užsikišu jį už marškinių apykaklės pasišildyti. Štai atvažiuojam į Tomtės gatvę. Vežikas sustoja.

Neskubėdamas išlipu iš karietos, apie nieką nemąstydamas, bejėgis, sunkia galva. Įeinu pro vartus į kiemą, pereinu per jį, pamatau duris, atsidarau ir patenku į koridorių, lyg kokį prieškambarį su dviem langais. Kertėje stovi du lagaminai, sukrauti ant kits kito, o pasienyje — senas nedažytas suolas, užtiestas antklode. Kambaryje po dešinei girdžiu balsus ir vaikų riksmą, o viršuje, antrame aukšte, plaktuko kaukšnojimą į geležį. Visa tai pastebiu vos tik įėjęs.

Ramiai einu per kambarį link priešinių durų, nė kiek neskubėdamas, nė nemanydamas bėgti, atsidarau tas duris ir išeinu į Vežėjų gatvę. Pasižiūriu į namą, kurį ką tik perėjau, ir skaitau iškabą: „Pensionas keleiviams".

Aš neketinu bėgti, sprukti nuo vežiko, kuris manęs laukia; labai ramiai einu Vežėjų gatve, nieko nebijodamas ir nesijausdamas ką nors bloga padaręs. Kjerulfas, vilnų pirklys, taip ilgai man vaidenęsis, žmogus, kurį iš tikrųjų tikėjau gyvenant šiame pasaulyje ir kurį taip reikėjo sutikti, išgaravo iš galvos, išdulkėjo kartu su kitomis beprotiškomis fantazijomis, kurios atsirasdavo ir vėl dingdavo; dabar jis tebuvo lyg kokia nuojauta, lyg tolimas atsiminimas.

Juo toliau ėjau, juo labiau blaivėjo galva, jaučiausi apsunkęs ir pavargęs, vos pavilkau kojas. Tebesnigo dideliais šlapiais kąsniais. Pagaliau atsidūriau Grenlando aikštėje, prie pat bažnyčios, ir ten atsisėdau ant suoliuko. Praeiviai nustebę žiūrėjo į mane. Aš susimąsčiau.

Gerasai dieve, kokie prasti mano reikalai! Visas varganas gyvenimas taip man atsipyko, jog pasirodė nebeverta toliau dėl jo grumtis. Nedalia priveikė mane, ji buvo pernelyg rūsti; aš visai sunykau, iš manęs beliko tik šešėlis. Mano pečiai nusmuko, persikreipė, eidamas įpratau susiriesti, kad taip neskaudėtų krūtinės. Prieš kelias dienas kambaryje viršum arklidės apžiūrinėjau savo kūną ir visą laiką verkiau. Jau kelias savaites nešiojau tuos pačius marškinius, jie sustiro nuo prakaito ir pratrynė man bambą; iš žaizdos sunkėsi skystis su krauju, ir nors neskaudėjo, bet buvo taip liūdna nešioti ant pilvo tą žaizdą. Aš negalėjau jos užgydyti, o ji pati negijo; nuploviau ją, rūpestingai nušluosčiau ir vėl užsivilkau tuos pačius marškinius. Nieko nepadarysi...

Sėdžiu ant suoliuko, mąstau apie visa tai, ir man labai liūdna. Aš koktus pats sau; net rankos man atrodo bjaurios. Tos suglebusios, begėdiškos plaštakos mane kankina, kelia apmaudą; darosi pikta žiūrint į savo liesus pirštus, nekenčiu savo viso skriauzno kūno ir drebu pagal-

voję s, kad turiu jį nešioti, jausti šitą kiautą. Dieve mano, kad bent greičiau ateitų galas! Kaip norėčiau mirti!

Visiškai parblokštas, apspjaudytas ir pažemintas savo paties akyse, nejučiomis atsistoju ir einu namo. Prie vienų vartų pamačiau iškabą: „Pas panelę Andersen,— įėjus pro vartus, po dešine,— galima įsigyti baltinių numirėliams“. „Seni prisiminimai!“ — tariau ir pagalvojau apie buvusį savo kambarį Hamersborge, apie mažutę supamąją kėdę, laikraščius prie durų, švyturio viršininko pranešimus ir kepėjo Fabiano Ulseno šviežią duoną. O taip, tuomet man sekėsi daug geriau negu dabar; kartą per naktį parašiau feljetoną, už kurį gavau dešimt kronų, o dabar nieko nebegalėjau rašyti, ničnieko, kai tik pabandydavau, tuoj galvoje nelikdavo nė vienos minties. Taip, reikia baigti! Aš ėjau ir ėjau.

Artėdamas prie krautuvės, sulig kiekvienu žingsniu neaiškiai jutau pavojų, bet tvirtai laikiausi nusistatymo prisipažinti ką padaręs. Ramiai lipu laiptukais, tarpdury susiduriu su maža mergyte, kažkokiu puoduku nešina, prasmunku pro ją ir uždarau duris.

Pardavėjas ir aš vėl stovime prieš kits kitą, vieni.

— Na,— sako jis,— ir bjaurus oras.

Kam taip iš tolo jis pradeda? Kodėl nečiumpa manęs išsyk? Supykęs tariau:

— Atėjau čia ne apie orą šnekėti.

Tas įkarštis jį apstulbina, ta niekinga krautuvės žiurkė nieko nesupranta; jam nė į galvą netoptelėjo, kad aš nusukau penkias kronas.

— Argi nežinot, kad aš jus apgavau? — sakau nekantriai, dūstu, drebu pasirengęs griebtis smurto, jeigu jis išsyk nepradės kalbos apie reikalą.

Bet vargšelis nieko nenujaučia.

Ak tu dieve, su kokiais kvailiais reikia gyventi! Aš jį išplūstu, smulkiai paaiškinu, kaip viskas buvo, parodau, kur aš stovėjau ir kur jis stovėjo, kai tat atsitiko, kur gulėjo pinigai, kaip paėmiau juos ir sugniaužiau rankoje,— ir jis viską supranta, bet vis dėlto nieko man nedaro. Jis sukasi į vieną pusę, į kitą, klausosi žingsnių gretimame kambaryje, rodo man, kad tyliau kalbėčiau, ir pagaliau sako:

— Labai bjauriai padarėt!

— Ne, palaukit! — sušukau trokšdamas jam prieštarauti ir jį supykinti.— Aš nepasielgiau taip šlykščiai, taip niekšiškai, kaip atrodo jūsų nusususiai krautuvininko smegeninei. Pinigų aš, žinoma, ne-

pasisavinau, man nė į galvą neatėjo jais pasinaudoti; aš doras žmogus, ir man tai bjauru...

— Tai ką su jais padarėt?

— Atidaviau juos vargšei senutei, ligi paskutinės erės, žinokit tai; toks aš žmogus, nepamirštu vargšų...

Jis valandėlę susimąsto, matyt, dar netikras, kad aš doras žmogus. Pagaliau sako:

— Ar ne geriau, jei būtumėt grąžinęs tuos pinigus?

— Bet klausykite,— įžūliai atsakau aš,— nenorėjau daryti jums nemalonumų, man buvo gaila jūsų. Ir štai padėka už taurumą. Štai stoviu čia ir aiškinu jums, kaip viskas buvo, o jūs ne tik nėmaž nesigėdijate, bet ir anaiptol neketinate užbaigti su manim ginčo. Aš nusiplaunu rankas. Apskritai trauk jus velniai. Viso labo!

Aš išėjau smarkiai trenkęs durimis.

Bet kai grįžau į savo kambarį, į tą niūrią landynę, peršlapęs nuo drėgno sniego, drebančiais nuo vaikščiojimo keliais, mano pasipūtimas bematant dingo, ir aš vėl sugniužau. Gailėjausi, kad taip užsipuoliau vargšą pardavėją, verkiau, stvarsčiau sau už gerklės, norėdamas save nubausti už tą niekingą išdaigą, ir blaškiausi po kambarį. Jis, žinoma, mirtinai bijojo, kad gali netekti vietos, ir dėl tų penkių trūkstamų kronų nedrįso per daug triukšmo kelti. O aš pasinaudojau jo baime, kankinau jį savo rėkavimu, gėliau jam kiekvienu žodžiu. Gal net pats šeimininkas sėdėjo gretimame kambaryje ir kiekvieną akimirką galėjo išeiti ir pasižiūrėti, kas čia darosi. Ne, tiesiog galva neišneša, kokių niekšybių aš galiu padaryti!

Bet kodėl gi manęs nesuėmė? Tada viskas būtų pasibaigę. Juk aš stačiai buvau atkišęs rankas — tik dėk pančius. Net nebūčiau priešinęsis,— atvirkščiai, būčiau padėjęs save suimti. Dangaus ir žemės viešpatie, dieną gyvenimo atiduodu už akimirką laimės! Visą gyvenimą — už dubenį lęšių viralo! Išklausyk manęs bent šį kartą!..

Nuėjau gulti su šlapiais drabužiais, galvoje šmėkščiojo mintis, jog galbūt naktį numirsiu, ir, sukaupęs paskutines jėgas, apsitvarkiau lovą, kad rytą ji žmoniškiau atrodytų. Išsitiesiau ir susidėjau ant krūtinės rankas.

Ir staiga prisiminiau Ilajalę. Kaip galėjo šitaip ji neateiti man į galvą visą vakarą! Ir širdyje vėl ima spingsėti šviesa — siaurutis saulės spinduliukas, nuo kurio man pasidaro taip maloniai šilta. Štai saulė tviska dar skaisčiau, svaigiai ir nuostabiai mane ima glostyti švelni, miela, šilkinė šviesa. O saulė plieskia vis ryškiau ir ryškiau, skaudžiai

svilina man smilkinius, nuožmiai degina išsekusias smegenis. Ir pagaliau prieš mano akis suliepsnoja beprotiškas spindulių laužas, užsidega dangus ir žemė, priešais mane — ugniniai žmonės ir žvėrys, ugniniai kalnai, ugniniai velniai, praraja, dykuma, liepsnoja visas pasaulis, skęsta dūmuose paskutinio teismo diena.

Ir nieko daugiau nebemačiau ir nebegirdėjau...

Pabudau rytojaus dieną visas šlapias, suprakaitavęs; mane smarkiai degino karštis. Iš pradžių nelabai supratau, kas man vakar atsitiko, apstulbęs dairiausi, jaučiausi visai nebe tas, net negalėjau savęs pažinti. Čiupinėjau sau rankas ir kojas, stebėjaus, kad langas šitoje, o ne priešingoje sienoje, girdėjau bilsčiojant arklių kanopas kieme, bet man rodėsi, kad tie garsai eina iš viršaus. Taip pat bjauriai darėsi bloga. Šlapi ir šalti plaukai buvo prilipę ant kaktos; pasikėliau alkūne pasirėmęs ir pažvelgiau į priegalvį: ir čia kuokšteliais draikėsi šlapi plaukai. Kojos batuose per naktį sutino, bet neskaudėjo, tik pirštų nelabai galėjau pajudinti.

Į pavakarę, kai jau truputį ėmė temti, atsikėliau ir ėmiau vaikščioti po kambarį. Žingsniavau atsargiais žingsneliais, stengiausi išlaikyti pusiausvyrą ir kiek galėdamas saugojau kojas. Kentėjau ne per daug ir neverkiau; tikrai sakant, man nebuvo liūdna, priešingai, buvau be galo patenkintas, net į galvą neatėjo, kad kas nors galėtų būti kitaip negu dabar.

Paskui išėjau iš namų.

Vienintelis dalykas, kuris mane truputėlį kamavo, buvo alkis, nors aš ir bjaurėjausi valgiu. Vėl atsirado gėdingas apetitas, kažkoks vidinis rajumas, kuris didėjo ir didėjo. Man negailestingai draskė krūtinę, joje virė kažkoks tylus, keistas darbas. Rodės, koks tuzinas mažyčių žvėriukų ją pagraužia iš vienos pusės, paskui iš kitos, akimirkai nurimsta, po to vėl imasi darbo, tylomis ir neskubėdami drasko vidurius, visur išėda ištisus gabalus...

Aš nesirgau, tik buvau nusilpęs, ėmiau prakaituoti. Norėjau nueiti į Turgaus aikštę ir ten pailsėti, bet kelias buvo ilgas ir sunkus; pagaliau beveik nusigavau ligi jos, stovėjau prie jos ir Turgaus gatvės kampo. Prakaitas tekėjo man į akis, rasojo akinių stiklai, žlibino mane, ir aš sustojau nusišluostyti prakaito. Nemačiau, kur stoviu, negalvojau apie tai: aplinkui sklido baisus triukšmas.

Staiga suskamba šauksmas, šaltas, griežtas įspėjamasis šauksmas. Aš girdžiu tą šauksmą, girdžiu labai gerai ir šoku į šoną, greitai žingtelėju, kiek leidžia silpnos mano kojos. Nežmoniškai didelis duonos

furgonas pralekia pro pat mane ir ratu užkabina man švarko skvernų; jei būčiau buvęs kiek vikresnis, viskas būtų laimingai pasibaigę. Galbūt ir vikriau galėjau atšokti, trupučiuką vikriau, jei tik būčiau pasistengęs; dabar jau buvo šaukštai popiet, man gėlė koją, keli pirštai buvo sutraiškyti; jutau, kaip jie susirietė bate.

Vežėjas įsirėžęs sulaiko arklius, atsigręžia ir nusigandęs klausia, kas man yra. Na, galėjo būti ir blogiau... rodos, nieko baisaus... nemanau, kad būtų lūžę... O, labai prašom...

Kiek galėdamas greičiau nukildišavau prie suolelio; tie žmonės, apspitę iš visų pusių ir išpūtę akis, mane erzino. Juk mirtinai manęs nesuvažinėjo, viskas palyginti gerai pasibaigė, jeigu jau nelaimė buvo neišvengiama. Bjauriausia, kad tekinis suplojo batą, padas atsiknojo. Pakėliau koją ir pro plyšį pamačiau kraują. Ką gi, niekas čia nekaltas, vežėjas visai nenorėjo dar labiau pabloginti mano būklės; jis atrodė baisiai nusigandęs. Jei būčiau paprašęs numesti iš vežimo mažytį kepaliuką duonos, tikriausiai nebūtų atsisakęs. Be abejo, mielai būtų man jį davęs. Teneapleidžia jo dievas!

Buvau baisiai alkanas ir neišmaniau, kaip numalšinti savo begėdišką apetitą. Maliausi ant suoliuko, riečiausi, kad krūtinė remtųsi į kelius. Kai sutemo, nukiūtinau prie rotušės — vienas dievas težino, kaip aš ten nusigavau — ir atsisėdau ant baliustrados krašto. Nusiplėšiau švarko kišenę ir ėmiau ją kramtyti, beje, visai nesąmoningai, susiraukęs, kažkur priešais save įsmeigęs akis, nieko nematydamas. Girdėjau šūkaujant žaidžiančius aplink mane vaikus ir instinktyviai jutau, kai kas eidavo pro šalį; daugiau į nieką nekreipiau dėmesio.

Paskiau man staiga šauna į galvą nueiti į turgų ir gauti gabalėlį žalios mėsos. Atsistoju, perlipęs per baliustradą, nueinu ligi galo dengto turgaus ir nusileidžiu į apačią. Priėjęs netoli mėsos skyriaus, atsigręžiau ir piktai šūktelėjau į laiptus įsivaizduojamam šuniui, o paskui įžūliai kreipiausi į pirmą pasitaikiusį mėsininką.

— Būkit toks geras, duokit kaulą mano šuniui! — tariau aš.— Tik kaulą. Mėsos nereikia: jis turi ką nors laikyti įsikandęs.

Gavau kaulą, puikų kauliuką, prie kurio dar buvo truputį mėsos, ir pasikišau jį po švarku. Aš taip karštai padėkojau mėsininkui, jog tas nustebęs pažvelgė į mane.

— Nėra už ką,— atsakė jis.

— Ak, nekalbėkit,— sumurmėjau,— jūs toks malonus.

Ir ėmiau kopti laiptais į viršų. Mano širdis smarkiai plakė.

Nuslinkau į nuošalią Kalvių gatvelę ir sustojau prie sugriuvusių

vartų užpakaliniame kieme. Niekur jokio žiburėlio, aplinkui nuostabiai tamsu; pradėjau graužti kaulą.

Jis buvo neskanus; bjauriai atsidavė sukrešėjusiu krauju, ir aš tuoj susivėmiau. Vėl pamėginau graužti kaulą; jei tik man pavyktų išlaikyti viduriuose bent kąsnelį, jis, žinoma, atliktų savo darbą; reikėjo nuraminti skrandį. Vėl susivėmiau. Supykau, plėšte atplėšiau gabaliuką mėsos ir vargais negalais nurijau. Ir vis tiek veltui; kąsneliai mėsos, vos spėję sušilti skrandyje, tuoj vėl virto lauk. Beprotiškai gniaužiau kumščius, vos neverkiau iš bejėgiškumo ir įniršęs graužiau kaulą; verkiau, kaulas sušlapo ir susitepė nuo ašarų, vėmiau, keikiau ir vėl graužiau, verkiau, net man širdis plyšo, ir vėl vėmiau. Balsu keikiau prakeiktinai visą pasaulį.

Tyla. Aplinkui nė gyvos dvasios, jokio žiburio, jokio garso. Nežmoniškai sukrėstas, alsuoju sunkiai ir garsiai, griežiu dantimis ir verkiu, kai tik išvemiu tuos mažyčius kąsnelius mėsos, kurie galėjo mane bent šiek tiek pasotinti. Kai niekas nebepadeda, nors ir kaip stengiuosi, su bejėgiška neapykanta trenkiu kaulą į pavartę ir, baisiai įniršęs, šaukiu, keikiu dangų, kimiu balsu tūžmingai rėkiu dievo vardą, o mano pirštai riečiasi kaip paukščio nagai... Ei tu, šventasis dangaus Baalai[13], tavęs nėra, o jei ir būtum, taip prakeikčiau tave, jog tavo dangus suliepsnotų pragaro ugnim. Ei tu, aš siūliaus tau tarnauti, bet tu atmetei mano pasiūlymą, atstūmei mane, ir aš amžiams nusigręžiu nuo tavęs, nes tu praleidai malonės valandą. Ei tu, aš žinau, kad greit mirsiu, ir vis tiek dabar, kai mirtis žvelgia man į akis, šaipausi iš tavęs, tu, dangiškasis Api[14]. Tu smurtu bandei mane palenkti ir nežinai, kad nelaimės niekad manęs nepalauš. Argi tu šito nežinojai? Nejau mano širdį tu sukūrei miegodamas! Ei tu, džiaugiuosi galėdamas visu savo gyvenimu, kiekvienu lašeliu savo kūno tyčiotis iš tavęs ir spjauti į tavo malonę. Nuo šios valandos išsižadu visų tavo darbų ir tavęs paties, prakeiksiu savo mintis, jeigu jos kada grįš prie tavęs, išrausiu savo lūpas, jeigu jos kada ištars tavo vardą. Ei tu, jeigu tu esi, žinok, kad tai paskutinis mano žodis tau per amžių amžius. Viso labo! O dabar aš nutylu, nusigręžiu nuo tavęs ir einu savo keliu...

Tyla.

Drebu iš susijaudinimo ir nuovargio, tebestoviu toje pačioje vietoje vis dar burnodamas ir keikdamas, kūkčiodamas, sugniužęs ir suglebęs po šio beprotiško pykčio protrūkio. Ak, net dabar, savo varganoje būklėje, visa tai, ką čia išliejau, buvo tik knyginė retorika, literatūra. Stoviu gal pusvalandį čia ir kūkčioju, ir šnibždu įsikibęs į vartus. Pas-

kui išgirstu balsus — kalbasi du vyrai, einantys gatvele į mano pusę. Pasitraukiu nuo vartų, dūlinu palei namus ir vėl atsiduriu apšviestose gatvėse. Leidžiantis Jungo gatvele, mintys staiga pasuka itin keista kryptim. Man šauna į galvą, kad skurdūs barakai Turgaus aikštės pakrašty, krautuvėlės ir senos būdelės su dėvėtais drabužiais gadina visą apylinkę. Jos darko aikštę, bjauroja miestą,— tfu, šalin tą laužyną! Ir ėmiau skaičiuoti galvoje, kiek atsieitų perkelti čionai Geografijos institutą, tą gražų pastatą, kuriuo visada taip gėrėdavaus, kai eidavau pro šalį. Tokių rūmų turbūt be septyniasdešimt ar net septyniasdešimt dviejų tūkstančių kronų neperkelsi,— nemenka suma, kas teisybė, tai teisybė, gražūs pinigėliai, che che, pradžiai. Ir aš linktelėjau sunkia galva, pripažindamas, kad tai visai gražūs pinigėliai — pradžiai. Dar tebedrebėjau visu kūnu ir tarpais tebekūkčiojau.

Man vaidenosi, kad jau baigiu gyvenimą, kad, tikrai sakant, tuoj išleisiu paskutinį kvapą. Bet man buvo vis tiek, nė kiek tai nerūpėjo; priešingai, ėjau per miestą uosto link, vis toliau ir toliau nuo savo namų. Būčiau galėjęs atsigulti tiesiai gatvėje ir numirti. Nuo kančių dariausi vis abejingesnis; smarkiai tvinkčiojo sužeistoje kojoje, man net rodėsi, kad skausmas plinta į visą kūną, bet ir tai manęs per daug nejaudino. Blogesnių dalykų esu matęs.

Štai pasiekiau krantinę, kur ėjo geležinkelio bėgiai. Nebuvo čia jokio judėjimo, jokio triukšmo, tik kur ne kur maišėsi žmonių — vaikštinėjo koks krovėjas ar jūreivis, susibrukęs rankas į kišenes. Pastebėjau kažkokį šlubį, kuris atidžiai pažvelgė į mane, kai mudu susitikome. Nejučiomis jį sustabdžiau, kilstelėjau skrybėlę ir paklausiau, ar „Vienuolė" jau išplaukusi. Ir paskiau nesusilaikiau nespragtelėjęs kartą pirštais jam panosėje ir nepasakęs:

— Po perkūnais, „Vienuolė"! „Vienuolė", juk aš ją visai pamiršau!

Vis dėlto mintis apie tą laivą tūnojo kažkur mano pasąmonėje, aš nešiojausi ją, pats to nežinodamas.

— Taip, lyg tyčia „Vienuolė" išplaukė.

— O nežinot kur?

Žmogus susimąsto, stovi ant ilgosios kojos, o trumpesniąją laiko pakėlęs; trumpesnioji truputį siūbuoja.

— Ne,— sako jis.— O žinote, ko čia į laivą prikrovė?

— Ne,— atsakau.

Bet aš jau pamiršau „Vienuolę" ir paklausiau tą žmogų, kiek nuo čia bus iki Holmestrano, skaičiuojant senoviškai, geografinėmis myliomis.

— Iki Holmestrano? Sakyčiau...

— Arba iki Veblungsneso?

— A, klausykit, kad nepamirščiau,— vėl pertraukiau jį.— Būkit malonus, duokit man žiupsnelį tabako, mažytį žiupsnelį!

Gavęs tabako, karštai padėkojau šlubiui ir nuėjau. Tabaku nepasinaudojau, išsyk įsidėjau jį kišenėn. Žmogus žiūrėjo man iš paskos — galimas daiktas, kažkuo sužadinau jo nepasitikėjimą; kur tiktai ėjau, visur jutau tą įtarų žvilgsnį, ir man nepatiko, kad tas šlubis mane persekioja. Aš apsigręžiu, vėl prieinu prie jo ir sakau:

— Šikšnius.

Tik tą vieną žodį: šikšnius. Nieko daugiau. Tai sakydamas, labai įdėmiai žiūriu į jį, jaučiu, kaip baisiai žiūriu į jį; regis, žvelgiau į jį iš kito pasaulio. Ištaręs tą žodį, valandėlę pastoviu. Paskui vėl kiūtinu Stoties aikštės link. Šlubis nė neprasižiojo, jis tik lydi mane akimis.

Šikšnius? Staiga sustojau. Taip, man išsyk pasirodė, kad tą šlubį jau kažkur esu sutikęs. Aną giedrą rytą; tada aš užstačiau liemenę. Regis, nuo tos dienos praėjo ištisa amžinybė.

Stoviu ir galvoju apie tai,— stoviu atsirėmęs į namo sieną prie Turgaus aikštės ir Uosto gatvės kampo,— ir staiga krūptelėju, bandau pasislėpti. Bet nepavyksta, ir aš prisispyręs žiūriu tiesiai priešais save, nieko nebegalėdamas daugiau padaryti, užmirštu bet kokią gėdą ir atsiduriu akis į akį su Komandoru.

Darausi baisus akiplėša, net pasitraukiu žingsnį nuo sienos, kad jis geriau mane pamatytų. Ir elgiuosi taip ne dėl to, kad norėčiau sužadinti jo užuojautą, ne, aš trokštu pasityčioti iš savęs, pastatyti save prie gėdos stulpo; aš galėčiau voliotis gatvėje ir prašyti Komandorą, kad užliptų ant manęs, pastatytų koją man ant veido. Net nepasakiau labas vakaras.

Komandoras, galbūt sumojęs, kad man kažkas negera, kiek sulėtino žingsnius, ir aš sakau norėdamas jį sustabdyti:

— Jau būčiau šį tą jums atnešęs, bet dar nieko doro neišėjo.

— Taip? — klausia jis.— Dar nebaigėte?

— Ne, dar nebaigiau.

Bet, matant, koks malonus Komandoras, mano akys staiga paplūsta ašaromis, aš imu su įniršiu krenkšėti ir kosėti — stengiuosi suimti save į nagą. Komandoras šnarpšteleja nosimi; jis žiūri į mane.

— O jūs turit iš ko tuo tarpu gyventi? — sako jis.

— Ne,— atsakau,— neturiu. Šiandien aš dar nevalgęs, bet...

— Dieve mano, kaipgi galima taip badauti! — sako jis. Ir tučtuojau ima raustis kišenėje.

Dabar man pabunda gėda, aš vėl nusverdu prie sienos ir atsiremiu į ją, stoviu ir žiūriu, kaip Komandoras griozdžia piniginę, bet nesakau nieko. Ir jis duoda man dešimt kronų, be jokių ceremonijų duoda man dešimt kronų. Sykiu kartoja, kad negalima taip badauti.

Aš kažką sumurmėjau bandydamas atsisakyti ir ne išsyk paėmiau pinigus.

— Man gėda, tai... ir per daug...

— Imkit greičiau! — sako jis ir žiūri į laikrodį.— Aš skubu į traukinį ir girdžiu jį ateinant.

Paėmiau pinigus, netekęs žado iš džiaugsmo, ir nebepasakiau nė žodžio, net nepadėkojau.

— Nesidrovėkit,— pagaliau priduria Komandoras,— juk jūs atidirbsite, aš žinau.

Ir jis nuėjo.

Kelis žingsnius palydėjęs jį akimis, staiga prisiminiau, kad nepadėkojau už tą pagalbą. Bandžiau jį pasivyti, bet vos įstengiau pajudėti iš vietos, manęs neklausė kojos, ir aš griuvinėjau sulig kiekvienu žingsniu. Jis tolo vis labiau ir labiau. Atsisakiau tų pastangų, norėjau jam šūktelėti, bet nedrįsau, o kai pagaliau įsidrąsinau ir šūktelėjau kartą, paskui kitą, jis jau buvo per toli, o mano balsas per daug nusilpęs.

Aš pasilikau stovėti, žiūrėjau jam iš paskos ir tyliai tyliai verkiau. „Negirdėtas daiktas! — tariau pats sau.— Jis davė man dešimt kronų!“

Grįžau atgal ir atsistojau toje vietoje, kur jis stovėjo, ir ėmiau kartoti visus jo judesius. Prisikišau banknotą prie ašarotų akių, apžiūrėjau jį iš abiejų pusių ir ėmiau dievagotis, visu balsu dievagotis, kad visa tai tiesa, kad laikau rankoje dešimt kronų.

Po kiek laiko — galbūt daug laiko praėjus, nes aplinkui jau buvo visai tyku,— nei iš šio, nei iš to atsidūriau Tomtės gatvėje, prie namo numeris vienuoliktas. Juk čia aš apgavau vežiką, kuris mane vėžino, ir čia, niekieno nepastebėtas, perėjau per visą namą. Truputį pastovėjau, atsipeikėjau ir nustebęs vėl įėjau pro vartus ir pasukau tiesiai į „Pensioną keleiviams“. Čia paprašiau nakvynės ir tuoj gavau lovą.

Antradienis.

Saulė ir tyla, nuostabi, giedra diena. Sniegas nutirpęs; visur pagyvėjimas ir linksmybė, smagūs veidai, šypsenos ir juokas. Iš fontanų lan-

kais trykšta vandens čiurkšlės, saulės nuauksintos, dangaus mėlio numelsvintos...

Apie vidurdienį išėjau iš namų Tomtės gatvėje, kuriuose gyvenau patenkintas už Komandoro dešimt kronų, ir patraukiau į miestą. Buvau itin džiugiai nusiteikęs ir visą popietę klaidžiojau gyviausiomis gatvėmis ir stebėjau žmones. Dar gerokai prieš septintą valandą vakaro nuėjau iki Šv. Ulavo aikštės ir slapčia pažvelgiau į namo numeris antras langus. Po valandos ją pamatysiu! Mane truputį ėmė kažkoks nuostabus nerimas. Kas bus? Ką pasakysiu, kai ji nusileis laiptais? Labas vakaras, panele? O gal tik nusišypsosiu? Geriau tik nusišypsosiu. Žinoma, žemai nusilenksiu.

Nudūlinau šalin truputį gėdydamasis, kad taip anksti atėjau, valandėlę pavaikščiojau Karlo Juhano gatve, neišleisdamas iš akių universiteto laikrodžio. Aštuntą valandą vėl pasukau į Universiteto gatvę. Eidamas prisiminiau, kad keletą minučių galiu pavėluoti, ir kiek įstengdamas paspartinau žingsnį. Labai skaudėjo koją, bet šiaip niekuo daugiau negalėjau skųstis.

Atsistojau prie fontano atsipūsti; ilgokai stovėjau ten ir žiūrėjau į namo numeris antras langus; bet ji nesirodė. Ką gi, palauksiu, niekur neskubu; gal ją kas sutrukdė. Ir aš laukiau. Bet juk man visa tai neprisisapnavo? O gal tik įsivaizdavau pirmąjį susitikimą aną naktį, kai kliedėjau? Sumišęs ėmiau galvoti apie tai, ir mane suėmė abejonės.

— Hm! — kažkas kostelėjo man už nugaros.

Aš girdėjau tą kostelėjimą, girdėjau ir lengvus žingsnius čia pat, bet neatsigręžiau, tik žiūrėjau į didelius laiptus priešais.

— Labas vakaras! — netrukus pasigirsta balsas.

Pamirštu nusišypsoti, net skrybėlę neišsyk nusiimu,— taip nustembu, kad ji atėjo ne iš tos pusės.

— Seniai laukiat? — sako ji, truputį uždususi nuo bėgimo.

— Ne, visai ne, aš ką tik atėjau,— atsakiau.— Be to, didelio čia daikto, jei būčiau ir palaukęs? Beje, aš maniau, kad jūs ateisit iš kitos pusės.

— Palydėjau mamą pas pažįstamus, mamos šį vakarą nebus namie.

— Šitaip! — tariau aš.

Mes einame. Prie gatvės kampo stovi policininkas ir žiūri į mus.

— O kur mes po teisybei einame? — sako ji ir sustoja.

— Kur norit, kur tik norit.

— Ak, bet juk baisiai nuobodu pačiai spręsti.

Pauzė.

Paskui aš sakau vien norėdamas ką nors pasakyti:

— Jūsų languose tamsu, kaip matau.

— Taip, žinoma! — guviai atsako ji.— Tarnaitė taip pat turi laisvą vakarą. Tad namuose aš vienui viena.

Mudu sustojame ir žiūrime į namo numeris antras langus, tartum niekad anksčiau nebūtume jų matę.

— Tai gal užeikim pas jus? — klausiu.— Aš visą laiką sėdėsiu prie durų, jei norit...

Bet ėmiau drebėt iš susijaudinimo ir labai pasigailėjau, kad buvau toks įžūlus. Kas bus, jeigu ji įsižeis ir nueis sau? Kas bus, jei niekad jos nebepamatysiu? Ak, koks nudryžęs mano kostiumas! Nusiminęs laukiau atsakymo.

— Jums anaiptol nereikia sėdėti prie durų,— sako ji.

Mudu ėmėm kopti laiptais.

Koridoriuje buvo tamsu, ji paėmė mane už rankos ir nusivedė. Visai nereikia man taip tylėti, pasakė ji, galiu kalbėti drąsiai. Įėjom į vidų. Degdama žiburį,— ne lempą, o žvakę,— degdama tą žvakę, ji susijuokė ir tarė:

— Tik nežiūrėkit į mane. Ak, man gėda! Bet niekad daugiau taip nebedarysiu.

— Ko jūs niekad nebedarysit?

— Niekad... ak, ne, gink dieve... niekad jūsų nebebučiuosiu.

— Nebebučiuosit? — tariau aš, ir abu nusijuokėme.

Ištiesiau į ją rankas, ji greit pasitraukė į šalį, atsidūrė kitoje stalo pusėje. Valandėlę žiūrėjom į kits kitą, tarp mūsų stovėjo žvakė. Paskui ji nusisegė vualį, nusiėmė skrybėlaitę, tuo tarpu spindinčios jos akys, įsmeigtos į mane, stebėjo kiekvieną mano judesį,— ji žiūrėjo, kad aš jos nenustverčiau. Vėl puoliau į priekį, užkliuvau už kilimo ir išgriuvau; nebegalėjau priminti sužeistos kojos. Atsistojau be galo sumišęs.

— Dieve, kaip jūs paraudote! — sako ji.— Bet ir nevikrumas gi jūsų!

— Taip, tas tiesa.

Ir mes vėl ėmėme šokinėti aplink stalą.

— Jūs, regis, šlubuojate?

— Gal truputį ir šlubuoju, bet visai nedaug.

— Andai buvote susižeidęs pirštą, o dabar — koją; visokios bėdos jus persekioja.

— Prieš kelias dienas manęs vos nesuvažinėjo furgonas.

— Vos nesuvažinėjo? Vėl buvot girtas? Dieve mano, kaip jūs gyvenate, vaikine! — Ji pagrūmojo man pirštu ir surimtėjo.— Na, sėskim! — tarė ji.— Ne, ne prie durų; jūs per daug nedrąsus, tenai, jūs ten, o aš čia, šitaip... Ak, kaip baisiai nuobodu, kada žmogus nedrąsus! Viską reikia sakyti ir daryti pačiai, o iš jūsų jokios pagalbos nesulauksi. Dabar, pavyzdžiui, galėtumėt padėti ranką ant mano kėdės atkaltės, pats turėjot susiprasti, turėjot. O kai aš tai pasakau, jūs išpučiat akis, lyg netikėdamas savo ausimis. Taip, iš tikrųjų, aš ne sykį pastebėjau, ir dabar vėl tas pats. Bet neįtikinėkit manęs, kad jūs toks kuklus, kartais ir labai daug sau leidžiate. Jūs buvote geras akiplėša tą dieną, kai įkaušęs sekėte paskui mane ligi pat namų ir erzinote savo juokais: „Jūs pamesit knygą, panele, jūs tikrai pamesit knygą, panele!“ Cha cha cha! Fe, tai tikrai negražu!

Visiškai pasimetęs sėdėjau ir žiūrėjau į ją. Širdis garsiai plakė, kraujas karštu srautu tekėjo gyslomis. Kaip puiku, kada vėl sėdi žmoniškame būste, klausaisi, kaip tiksi laikrodis, ir šnekiesi su jauna linksma mergina, o ne su savim pačiu!

— Ko jūs tylite?

— Ak, kokia jūs žavinga! — tariau.— Jūs mane užbūrėte, visiškai užbūrėte šią akimirką. Nieko nepadarysi. Jūs nuostabiausia būtybė, kokią... Kartais jūsų akys taip spindi, niekad nesu matęs tokių akių, jos panašios į gėles. Ką? Ne, ne, gal ne į gėles, o... Aš įsimylėjęs jus iki ausų ir nieko negaliu padaryti. Kuo jūs vardu? Dabar tikrai turit pasakyti, kuo jūs vardu...

— O kuo jūs vardu? Dieve, vos nepamiršau! Vakar visą dieną galvojau, kad reikės jus paklausti. Ne, ne visą dieną, anaiptol ne visą dieną apie jus galvojau.

— Žinot, kaip aš jus praminiau? Aš praminiau jus Ilajale. Kaip jums patinka? Toks lengvutis skambesys...

— Ilajale?

— Taip.

— Tai kažkokia svetima kalba?

— Hm. Ne, anaiptol.

— Taip, skamba nebjauriai.

Po ilgų derybų pasisakėme kits kitam savo vardus. Ji atsisėdo visai šalia manęs ant sofos ir pastūmė koja kėdę. Ir vėl pradėjom plepėti.

— Šį vakarą jūs ir nusiskutęs,— tarė ji.— Iš viso jūsų išvaizda kiek geresnė negu praėjusį kartą, bet tik truputį; tiktai neįsivaiz-

duokit... Iš tiesų andai atrodėt tikrai nuskaręs. O dar pirštą buvot apsirišęs šlykščiu skuduru. Ir vis dėlto būtinai norėjot nueiti su manim kur nors išgerti vyno. Ne, labai ačiū.

— Vadinasi, dėl mano skurdžios išvaizdos tada nenorėjot eiti su manim? — tariau aš.

— Ne,— atsakė ji ir nuleido akis.— Ne, dievaži, ne dėl to! Net nepagalvojau apie tai.

— Klausykit,— tariau aš,— jūs, be abejo, manote, kad galiu taip gyventi ir vilkėti, kaip norėčiau. Bet, deja, negaliu, aš labai labai neturtingas.

Ji pažvelgė į mane.

— Neturtingas? — paklausė.

— Taip, neturtingas.

Pauzė.

— Dieve mano, juk ir aš neturtinga,— tarė ji ir drąsiai atmetė galvą.

Kiekvienas jos žodis mane svaigino, lyg vyno lašai sunkėsi man į širdį, nors tai buvo paprasčiausia Kristianijos mergina, kalbanti žargonu, truputį akiplėša ir patarška. Ji žavėjo mane įpročiu pakreipti galvą į šoną ir atidžiai klausytis, kai aš ką nors sakau. Ir veidu jutau jos alsavimą.

— Žinote,— tariau aš,— kad... Tiktai nesupykite... Kai vakar atsiguliau, ranką padėjau taip... lyg jūs šalia būtumėt gulėjusi. Ir užmigau.

— Šitaip? Gražu! — Pauzė.— Bet taip padaryti galėtumėt tik iš nuotolio, nes iš tikrųjų...

— Netikit, kad iš tikrųjų galėčiau tai padaryti?

— Ne, netikiu.

— Na, iš manęs galite visko tikėtis,— tariau išdidžiai atlošęs galvą. Ir apkabinau ją per liemenį.

— Nejaugi? — atsakė ji tiktai.

Supykau ir įsižeidžiau, kad ji laiko mane tokiu dorovingu; išsitiesiau, sukaupiau drąsą ir paėmiau ją už rankos. Bet ji pamažu ištraukė ranką ir pasislinko į šoną. Vėl netekau drąsos, susigėdau ir ėmiau žiūrėti pro langą. Vis dėlto aš buvau per daug niekingas, man nereikėjo taip gerai apie save manyti. Kas kita, jeigu būčiau ją sutikęs tada, kai dar atrodžiau kaip žmogus, geriausiomis savo dienomis, kol dar turėjau šiokių tokių išteklių. Jaučiausi labai prislėgtas.

— Na, matote! — tarė ji.— Ir vėl tas pats: vos tik truputį surauki kaktą, ir jūs tuoj išsigąstate, pasitrauki nuo jūsų, ir jūs suriestas į ožio

ragą...— Ji šelmiškai nusijuokė ir smarkiai užsimerkė, tarsi nepakęsdama, kai į ją kas žiūri.

— Viešpatie aukščiausiasis! — sušukau.— Tuoj pamatysit!

Ir aš stipriai apsikabinau ją per pečius. Gal ta mergina iš galvos išsikraustė? Negi ji laiko mane visai neprityrusiu pienburniu? Cha, pažiūrėsim... Niekas nepasakys, kad šiuo atžvilgiu aš prastesnis už kitus. Šėtonas, o ne mergina! Bet jeigu jau taip...

Nejau išties būčiau toks niekam tikęs!

Ji sėdėjo kuo ramiausiai, vis dar užsimerkusi; abu tylėjome. Stipriai prisitraukiau ją, prisispaudžiau prie krūtinės, ir ji nepratarė nė žodžio. Girdėjau, kaip plaka mudviejų širdys, tiek jos, tiek mano, tas plakimas panėšėjo į kanopų bildesį.

Pabučiavau ją.

Nebežinojau, kas man darosi, kalbėjau kažkokias nesąmones, iš kurių jinai juokėsi, šnibždėjau jai į lūpas meilius žodžius, glosčiau jai skruostus ir bučiavau bučiavau. Atsegiau vieną, paskui kitą jos korsažo sagą ir pamačiau krūtis, baltas, apskritas krūtis, pūpsančias po marškiniais, stebuklų stebuklą.

— Leiskit pažvelgti! — sakau aš ir bandau atsegti dar kelias sagas, padidinti praskiepą, tačiau buvau per daug susijaudinęs ir nieko negalėjau padaryti apatinėms sagoms, kur korsažas buvo standžiau apgulęs liemenį.— Leiskit tik truputį pažvelgti... truputį...

Ji apsikabina mane už kaklo, labai iš lėto, švelniai; kvapas iš jos raudonų, virpančių šnirpšlių dvelkia man į veidą; kita ranka ji pradeda pati sagstytis sagas, vieną po kitos. Mergina droviai trumpai juokiasi ir žvilgčioja į mane, stengiasi įsitikinti, ar aš pastebiu, kad jai baugu. Ji atmezga raištelius, atkabina korseto kabinukus, apsvaigusi iš susižavėjimo ir baimės. Ir aš negrabiomis rankomis knebinėju tas sagas ir raiščius...

Norėdama nukreipti mano dėmesį nuo to, ką daro, kairiąja ranka ji braukia man per petį ir sako:

— Kokia daugybė išslinkusių plaukų!

— Taip,— atsakau stengdamasis pasiekti lūpomis jos krūtinę.

Ji guli greta manęs, ir jos suknelė atsagstyta. Staiga, tarsi atsipeikėjusi, nusprendžia, kad nuėjusi per toli; susibloškia suknelę ir pasikelia. Ir, slėpdama sumišimą, vėl ima kalbėti, kad man ant pečių daug prikritę plaukų.

— Kodėl jums taip slenka plaukai?

— Nežinau.

— Jūs tikriausiai per daug geriate, ir gal... Fe, net nenoriu sakyti! Gėdykitės! Ne, šito iš jūsų nesitikėjau! Toks jaunas, ir jau slenka plaukai! O dabar malonėkit papasakoti, kaip jūs iš tiesų gyvenate. Esu tikra, kad baisiai! Tik sakykite teisybę, suprantate, neišsisukinėkite! Iš jūsų veido pastebėsiu, jei tik bandysite ką nuslėpti. Na, pasakokit!

Ak, kaip pavargau! Su kokiu malonumu čia ramiai sėdėčiau ir žiūrėčiau į ją, užuot apsimetinėjęs ir eikvojęs jėgas visoms šioms pastangoms. Buvau niekam tikęs, mazgotė iš manęs beliko.

— Pradėkit! — tarė ji.

Aš pasinaudojau proga ir papasakojau jai viską, papasakojau tikrą teisybę. Nieko neperdėjau, nesistengiau sužadinti jai užuojautos; net pasisakiau, kad vieną vakarą pasisavinau penkias kronas.

Ji klausėsi pravėrusi burną, išblyškusi, nusigandusi, žvilgančios jos akys buvo sutrikusios. Norėjau viską atitaisyti, išsklaidyti liūdną įspūdį, kurį padariau jai, ir suėmiau save į nagą.

— Bet visa tai jau praėjo; dabar nebėra apie tai nė kalbos, dabar aš išgelbėtas...

Bet ji atrodė labai nusiminusi.

— Neduok dieve! — tarė ir nutilo. Paskui keliskart pakartojo su trumpomis pauzėmis: — Neduok dieve!

Pradėjau juokauti, pakutenau ją, prisitraukiau prie krūtinės. Ji susisagstė suknelę, ir tai supykdė mane. Kodėl ji susisagstė suknelę? Negi dabar aš jos akyse buvau mažiau vertas negu tuo atveju, jei man plaukai būtų išslinkę nuo palaido gyvenimo? Argi aš jai būčiau labiau patikęs, jei būčiau apsimetęs ištvirkėliu?.. Užteks tų niekų. Dabar reikia veikti drąsiai! O ten, kur reikia veikti drąsiai, sarmatos nepasidarysiu.

Reikėjo pradėti iš naujo.

Aš pasiguldžiau ją, be niekur nieko pasiguldžiau ant sofos. Ji gynėsi, tiesa, ne per daug, ir nustebusi žiūrėjo į mane.

— Bet... ko jūs norit? — tarė ji.

— Ko aš noriu?!

— Ne... nereikia...

— Reikia, reikia...

— *Nereikia*, girdite! — sušuko ji. Ir, norėdama įžeisti mane, pridūrė: — Man beveik regis, kad jūs beprotis.

Nejučiomis susilaikiau ir tariau:

— Negali būti, kad taip manytumėt iš tikrųjų!

— Kodėl ne? Jūs taip keistai atrodote! Ir aną priešpietę, kai mane persekiojote, irgi nebuvote girtas?

— Ne. Ir alkanas nebuvau, ką tik buvau pavalgęs.

— Juo blogiau.

— Geriau, kad būčiau buvęs girtas?

— Taip... Oi, aš jūsų bijau! Dieve mano, paleiskit gi mane!

Susimąsčiau. Ne, negalėjau paleisti, per daug netekčiau. Užteks tuščiai plepėti ant sofos vėlų vakarą! Cha, kaip išsisukinėja tokią akimirką! Lyg nežinočiau, kad tai paprastas drovumas! Ne toks jau aš pienburnis! Ramiai! Jokių nesąmonių!

Ji priešinosi nepaprastai smarkiai, per smarkiai, kad tai galėtum paaiškinti vien drovumu. Lyg netyčia nuverčiau žvakę, ši užgeso, mergina priešinosi pašėlusiai, net tyliai riktelėjo.

— Ne, nereikia, nereikia! Jei norite, geriau pabučiuokite man į krūtinę. Mielasis, gerasis!

Išsyk susilaikiau. Jos žodžiuose suskambėjo tiek baimės, tiek bejėgiškumo, jog man per širdį nuėjo. Ji tarėsi atsilyginsianti man leidusi pabučiuoti į krūtinę! Kaip gražu tai, kaip gražu ir naivu! Galėjau pulti prieš ją ant kelių.

— Bet, brangusis vaikuti! — tariau sumišęs.— Nesuprantu... tikrai nesuprantu, kas čia per žaidimas...

Ji atsistojo ir drebančiomis rankomis vėl uždegė žvakę; aš atsilošiau ant sofos ir sėdėjau nejudėdamas. Kas gi dabar bus? Tikrai sakant, jaučiausi bjauriai.

Ji pažvelgė į sieninį laikrodį ir krūptelėjo.

— Ak, tuoj grįš tarnaitė! — tarė.

Tai buvo pirmieji jos žodžiai.

Aš supratau tą užuominą ir atsistojau. Ji pasiėmė paltą, lyg ketindama apsivilkti, bet apsigalvojo, vėl jį padėjo ir nuėjo prie židinio. Ji buvo išblyškusi ir vis labiau nerimavo. Kad jai nereikėtų parodyti man durų, aš tariau:

— Jūsų tėvas buvo karys?

Ir kartu atsistojau pasirengęs išeiti.

— Taip, jis buvo karys. Iš kur jūs tai žinote?

— Aš nežinau, tik man taip šovė į galvą.

— Keista!

— O taip. Aš dažnai turiu tokių nuojautų. Cha cha, ne veltui juk aš beprotis...

Ji žvilgtelėjo į mane, bet nieko neatsakė. Jaučiau, kad ją kankinu, ir norėjau greičiau padaryti tam galą. Nuėjau durų link. Negi ji

manęs nebepabučiuos? Negi nepaduos man rankos? Sustojau ir laukiau.

— Jūs išeinate? — paklausė vis dar stovėdama prie židinio.

Aš neatsakiau. Pažemintas ir sumišęs žiūrėjau į ją, netardamas nė žodžio. Ak, aš viską sugadinau! Rodės, jai nė kiek nerūpėjo, kad ketinu išeiti, staiga ji man visai žuvo, ir aš galvojau, ką pasakyti atsisveikinant, ieškojau svarių, gilių žodžių, kurie pasiektų jos širdį ir padarytų šiokį tokį įspūdį. Ir, visai pamiršęs savo tvirtą pasiryžimą, supykęs, susijaudinęs, įsižeidęs, aš, užuot išdidžiai ir šaltai su ja atsisveikinęs, ėmiau paistyti visokius niekus; nerasdamas tinkamų žodžių, elgiausi itin lengvapėdiškai. Man iš burnos tik plūdo žodžių srautas ir knyginiai posakiai.

Kodėl ji tiesiai ir aiškiai nepasakanti man, kad eičiau sau? — paklausiau. Taip, taip, kodėl? Neverta varžytis. Užuot priminusi, kad tuoj pareis tarnaitė, galėjusi stačiai taip pasakyti: „Dabar jums reikia nešdintis, nes man metas eit motinos parsivesti, ir aš nenoriu, kad jūs mane lydėtumėte“. Ji taip nepagalvojusi? O vis dėlto ji taip ir pagalvojusi, aš tuoj supratau. Man nedaug tereikią, kad pajusčiau, iš kur vėjas pučia; vos tik ji paėmusi paltą ir vėl padėjusi į vietą, aš tuoj viską sumojęs. Kaip jau sakiau, aš turiu nuojautą. Ir tam po teisybei visai nereikia būti bepročiu...

— Bet, dieve mano, atleiskit man tą žodį! Jis netyčia išsprūdo! — sušuko ji.

Bet vis dar stovėjo ir nėjo prie manęs.

Atkakliai variau savo. Stovėjau ir plepėjau, nesmagiai jausdamas, kad jai nuobodu, kad nė vienas mano žodis nepasiekia tikslo, ir vis dėlto nesilioviau. Iš tikrųjų pasakiau, kad net ir ne pamišėlis galįs turėti jautrią širdį; esama prigimčių, kurios atsiliepiančios į kiekvieną smulkmeną ir kurias galima užmušti vienu žodžiu. Ir daviau suprasti, kad ir aš esu iš tokių prigimčių. Mat skurdas taip išaštrinęs kai kurias savybes, jog man tai pridarą nepatogumų, taip, stačiai nepatogumų, deja. Bet čia esama ir pranašumo, tai padedą man tam tikromis aplinkybėmis. Vargšas inteligentas esąs daug subtilesnis stebėtojas negu turtingas inteligentas. Vargšas visuomet apdairus, kiekviename žingsnyje, jis įtariai klausąs kiekvieno žodžio, išgirsto iš žmonių; vadinasi, kiekvienas jo žingsnis keliąs uždavinį, duodąs darbo jo mintims ir jausmams. Jis jautrus ir įžvalgus, jam netrūkstą patyrimo, jo siela žaizdota...

Ir aš gana ilgai kalbėjau apie savo sielos žaizdas! Bet juo ilgiau

kalbėjau, juo labiau ji nerimavo; pagaliau, grąžydama rankas iš nevilties, ji keliskart ištarė:

— Dieve mano!

Gerai mačiau, kad ją kankinu, ir nenorėjau jos kankinti, o vis dėlto kankinau. Galiausiai tariau sau, kad svarbiausia bendrais bruožais jau pasakiau ir, pastebėjęs nusiminusį jos žvilgsnį, sušukau:

— Dabar išeinu! Dabar išeinu! Negi nematote, kad jau padėjau ranką ant durų rankenos? Sudiev! Sudiev! Galėtumėt bent atsakyti man, jei aš dukart atsisveikinau su jumis ir ketinu tučtuojau išeiti. Net neprašau, kad sutiktumėt vėl pasimatyti su manim, nes jums tai būtų kančia; bet pasakykit: ko jūs prikibote prie manęs? Ką aš jums padariau? Juk nestovėjau jums skersai kelio, tiesa? Kodėl staiga gręžiatės nuo manęs, tartum būtume nebepažįstami? Jūs mane visai apiplėšėte, ir dabar aš dar didesnis skurdžius negu bet kada. Bet, dievaži, vis dėlto aš ne pamišėlis. Jei tik pagalvosite, puikiai suprasite, kad aš sveikutėlis. Tad eikit šen ir paduokit man ranką! Arba leiskit prie jūsų prieiti! Galima? Nepadarysiu jums nieko blogo, tik atsiklaupsiu prieš jus akimirkai, atsiklaupsiu prie jūsų kojų, tik akimirkai, leisit? Ne, ne, aš to nedarysiu, matau, kad bijote, nedarysiu, girdite, *nedarysiu*. Viešpatie, ko jūs taip išsigandote? Juk aš stoviu ramiai, nė nekrutu. Būčiau truputį paklūpojęs ant šio kilimo, šitoje vietoje, ant šio raudono lopo prie jūsų kojų. Bet jūs išsigandote, aš tuoj pamačiau iš jūsų akių, kad išsigandote, todėl nepajudėjau iš vietos. Aš nežingtelėjau nė žingsnio, kai prašiau jus leidimo, ar ne? Aš stovėjau nekrutėdamas, kaip ir dabar, kada rodau tą vietą, kur būčiau atsiklaupęs prieš jus, tenai, ant kilimo, kur raudona rožė. Net nerodau pirštu, anaiptol nerodau, nedarau šito, bijodamas jus išgąsdinti, tik linkteliu ir žiūriu į tą vietą, taip! Ir jūs labai gerai suprantate, kurią rožę turiu galvoje, bet nenorit leisti man ten atsiklaupti; jūs bijote manęs ir nedrįstate prie manęs prieiti. Nesuprantu, kaip jums širdis leido pavadinti mane pamišėliu. Tiesa, juk jūs taip nebemanote? Tik kartą vasarą, seniai seniai, aš buvau pamišęs; per sunkiai dirbau ir pamiršdavau laiku papietauti, kai reikėdavo daug sukti galvą. Taip kartojosi diena po dienos; man reikėjo atsiminti valgį, bet aš tolydžio pamiršdavau. Dievaži, tai tiesa! Kad vietoje krisčiau negyvas, jei meluoju! Supraskit, jūs skaudžiate mane. Tai dariau ne iš skurdo; aš turiu kreditą, didelį kreditą Ingebreto ir Graveseno banke; dažnai turėdavau daug pinigų ir vis dėlto nenusipirkdavau nieko valgyti,— pamiršdavau. Klausykite! Jūs tylite, ne-

atsakote, nesitraukiate nuo židinio, tik stovite ir laukiate, kad aš išeičiau...

Ji greitai priėjo prie manęs ir padavė ranką. Nepasitikėdamas žiūrėjau į ją. Ar ji tai padarė nuoširdžiai? O gal tik nori manim atsikratyti? Ji apsikabino mane už kaklo, jos akys buvo ašarotos. Aš stovėjau ir žiūrėjau į ją. Ji atkišo man lūpas; aš ja netikėjau, ji, be abejo, tik aukojosi, kad greičiau padarytų visam tam galą.

Ji kažką pasakė, ir man pasigirdo: „Vis dėlto myliu jus!" Jinai ištarė tai labai tyliai ir neaiškiai, gal aš gerai neišgirdau, gal ištarė ne tuos žodžius, bet karštai puolė man ant krūtinės, apkabino mane už kaklo, net pasistiebė, kad pasiektų, ir taip stovėjo valandėlę.

Aš bijojau, kad ji prisivertė būti tokia meili man, ir tik pasakiau:

— Kokia jūs graži dabar!

Daugiau nieko nebepasakiau. Pasitraukiau, stumtelėjau duris ir išėjau atbulas. O ji pasiliko.

KETVIRTA DALIS

Atėjo žiema, žvarbi ir drėgna žiema, veik be sniego, stojo amžina naktis, ūkanota ir tamsi, ir visą savaitę nepadvelkė joks gaivus vėjo gūsis. Bemaž kiaurą dieną gatvėse degė dujų žibintai, ir vis tiek žmonės užkrapindavo ant kits kito migloje. Visi garsai — bažnyčių varpų gausmas, vežikų žvagulių džingsėjimas, žmonių balsai, kanopų bildesys — viskas tame tirštame ore skambėjo dusliai ir ėjo lyg iš po žemių. Slinko savaitė po savaitės, bet oras tvyrojo vis toks pat.

O aš tebegyvenau savo priebėgoje Vaterlane.

Vis labiau jaučiausi prisirišęs prie to būsto, to pensiono keleiviams, kur, nors ir kaip atrodžiau nusigyvenęs, susiradau prieglobstį. Pinigai man seniai pasibaigė, bet vis tiek čionai ir toliau ateidavau, tarsi būčiau turėjęs teisę tai daryti ir tarsi čia būtų mano namai. Šeimininkė kol kas nieko man nesakė; vis dėlto kankinausi, kad negaliu jai sumokėti. Taip praėjo trys savaitės.

Prieš kurį laiką aš vėl pradėjau rašyti, bet man nesisekė nieko tokio sukurti, kad būčiau patenkintas; nebeturėjau laimės, nors dirbau kur kas uoliau negu bet kada ir plūkiausi nuo tamsos lig tamsai. Kad ir ką dariau, viskas buvo veltui,— laimė nuo manęs nusigręžė.

Gyvenau antrame aukšte, geriausiame pensiono kambaryje, ir vis

bandžiau rašyti. Nuo paties pirmojo vakaro, kai dar turėjau pinigų ir galėjau už viską mokėti, niekas čia man netrukdė. Visą laiką tikėjausi, kad galų gale pavyks parašyti kokį nors straipsnį, sumokėti už kambarį ir visas kitas savo skolas, todėl ir dirbau taip uoliai. Labiausiai man rūpėjo vienas pradėtas dalykėlis, į kurį dėjau labai daug vilčių,— alegorinis kūrinys apie gaisrą knygyne, pagrįstas gilia mintimi, kurį norėjau itin kruopščiai apdoroti ir atsiteisti su Komandoru. Tegul Komandoras įsitikina, kad šįsyk pagelbėjo tikrai talentingam žmogui. Nė kiek neabejojau, kad jis tuo įsitikins; tik reikėjo palaukti, kada man užeis įkvėpimas. O kodėl įkvėpimas negali užeiti artimiausią akimirką? Niekas man nekliudė; kiekvieną dieną, rytą ir vakare, šeimininkė atnešdavo kelis sumuštinius, ir mano nervai beveik nurimo. Rašant nebereikėjo vyniotis skudurais rankų ir, žiūrint pro antro aukšto langus į gatvę, nebesvaigo galva. Visais atžvilgiais man sekėsi daug geriau, ir aš stačiai stebėjausi, kad vis dar negaliu pabaigti alegorijos. Neišmaniau, kodėl taip yra.

Pagaliau vieną dieną pajutau, koks aš, tikrai sakant, nusilpęs, kaip vangiai ir nevykusiai dirba mano smegenys. Tą dieną šeimininkė atnešė man kažkokią sąskaitą ir paprašė patikrinti. Sąskaitoje, pasakė ji, kažkas negerai, nesutinkanti su jos knyga, bet niekaip negalinti rasti klaidos.

Aš pradėjau skaičiuoti; šeimininkė sėdėjo priešais ir žiūrėjo į mane. Sudėjau tuos dvidešimt skaičių, pirmiausia iš viršaus į apačią, ir radau, kad suma tikra, paskui iš apačios į viršų, ir vėl gavau tą patį rezultatą. Pažvelgiau į šeimininkę, ji sėdėjo priešais mane ir laukė, ką aš pasakysiu; taip pat pastebėjau, kad ji nėščia, tai nepraslydo pro mano akis, nors anaiptol jos specialiai netyrinėjau.

— Suma tikra,— pasakiau.

— Ne, patikrinkit kiekvieną skaičių,— atsakė ji,— negali būti tiek daug, esu įsitikinusi.

Ir aš ėmiau tikrinti kiekvieną skaičių: du kepalai duonos po dvidešimt penkias eres, lempos stiklas — aštuoniolika, muilas — dvidešimt, sviestas — trisdešimt dvi... Nereikėjo ypatingos gudrybės patikrinti šiems skaičių stulpeliams, tai parduotuvės sąskaitpalaikei, kurioje nebuvo nieko painaus, ir aš sąžiningai stengiausi surasti klaidą, apie kurią kalbėjo šeimininkė, bet neradau. Kelias minutes pasiplūkęs su tais skaičiais, deja, pajutau, kad mano galvoje viskas susijaukė; aš jau nebeskyriau išlaidų nuo pajamų ir viską painiojau. Staiga susitelkiau prie tokios pozicijos: trys ir penkios šešioliktosios svaro sūrio po šešio-

lika. Mano smegenys visiškai atsisakė dirbti, aš kvailai spoksojau į žodį „sūris“ ir negalėjau pajudėti iš vietos.

— Velniškai neaiškiai parašyta! — tariau nusiminęs.— Dieve mano, čia pasakyta: penkios šešioliktosios svaro sūrio. Cha cha, negirdėtas daiktas! Žiūrėkit pati!

— Taip,— atsakė šeimininkė,— jie paprastai šitaip rašo. Tai žaliasis sūris. Bet čia viskas teisingai! Penkios šešioliktosios — tai penki lotai[15]...

— Aha, dabar suprantu! — pertraukiau ją, nors iš tikrųjų ničnieko nesupratau.

Iš naujo pabandžiau susidoroti su šia sąskaitėle, kurią prieš kelis mėnesius būčiau kaipmat patikrinęs; apsipylęs prakaitu, iš visų jėgų stengiausi suprasti tuos paslaptingus skaičius ir susimąstęs mirkčiojau, tartum būčiau baisiai gilinęsis į šį uždavinį; bet nieko neišėjo. Tie penki lotai sūrio visiškai mane pribaigė; atrodė, jog kažkas lūžo mano smegenyse.

Tačiau, norėdamas sužadinti įspūdį, kad vis dar skaičiuoju, krutinau lūpas ir garsiai tariau čia vieną, čia kitą skaičių, sykiu vedžiojau pieštuku per skaičių stulpelius, tarsi visą laiką varydamasis į priekį, ir artėjau prie pabaigos. Šeimininkė sėdėjo ir laukė. Galiausiai tariau:

— Na štai, patikrinau viską nuo pradžios iki galo, ir kiek galiu spręsti, tikrai nėra jokios klaidos.

— Taip? — paklausė šeimininkė.— Tikrai?

Bet aš gerai mačiau, kad ji netiki. Ir staiga man pasirodė, kad jos balse skamba panieka, kažkoks abejingumas, kurio anksčiau nepastebėdavau. Ji pasakė, kad aš, matyti, nepratęs skaičiuoti šešioliktosiomis; dar pridūrė, kad turėsianti prašyti kaip reikiant patikrinti sąskaitą ką nors kitą, kas apie tai nusimano. Pasakė visa tai anaiptol neužgauliai, bet susimąsčiusi ir rimtai. Priėjusi prie durų, tarė nežiūrėdama į mane:

— Atleiskite, kad sutrukdžiau!

Ir išėjo.

Netrukus vėl atsidarė durys, ir šeimininkė įėjo dar kartą; ji turbūt tik paėjo truputį koridorium ir sugrįžo.

— Tiesa! — tarė ji.— Neįsižeiskit, bet jūs man šiek tiek skolingas, ar ne? Juk vakar, rodos, suėjo trys savaitės, kai apsigyvenote mano namuose. Taip ir yra. Žinot, ne taip lengva manytis su didele šeima, todėl, deja, aš negaliu laikyti gyventojų į skolą...

Aš ją pertraukiau.

— Kaip jau esu pasakojęs jums, aš rašau straipsnį,— tariau,— ir kai tik baigsiu, viską sumokėsiu. Galit būti visai rami.

— O gal jūs niekad jo nebaigsit?

— Taip manote? Įkvėpimas gali užeiti rytoj arba net ir šiąnakt! Visai įmanomas daiktas, kad jis užeis man šiąnakt, ir tada straipsnį pabaigsiu per kokį ketvirtį valandos. Matot, aš dirbu ne taip kaip kiti žmonės; aš negaliu atsisėsti ir per dieną parašyti tiek ir tiek puslapių, turiu sulaukti savo akimirkos. Ir niekas negali pasakyti nei dienos, nei valandos, kada jį aplankys įkvėpimas; tai atsitinka savaime.

Šeimininkė išėjo. Bet jos pasitikėjimas manimi, be abejo, buvo gerokai pakirstas.

Likęs vienas, pašokau ir ėmiau rauti sau plaukus iš nevilties. Taip, iš tikrųjų nebėra jokios išeities, jokios, jokios išeities! Mano galva išaušo! Nejaugi taip visiškai suidiotėjau, jog nebegaliu apskaičiuoti, kiek kainuoja gabaliukas žaliojo sūrio? Bet argi galimas daiktas, kad netekau proto, jeigu pats sau keliu tokius klausimus? Argi aš, nors ir pasinėręs į skaičiavimus, nepastebėjau kuo aiškiausiai, kad mano šeimininkė nėščia? Juk aš neturėjau apie tai mažiausios nuovokos, niekas man to nepasakojo; tai nejučiomis toptelėjo man į galvą, pamačiau tai savo akimis ir išsyk viską supratau, o dar tokiu nevilties momentu, kai skaičiavau šešioliktąsias. Kaip visa tai paaiškinti?

Priėjau prie lango ir pažvelgiau į gatvę; mano langas buvo į Vežėjų gatvę. Ant grindinio žaidė keli vaikai, skurdžiai apsirengę vaikai skurdžių gatvėje; jie svaidė vieni kitiems tuščią butelį ir garsiai šūkavo. Pro šalį pamažu pravažiavo vežimas su namų manta; matyt, kažkokia šeima, išmesta iš buto, tokiu neįprastu metu kraustėsi į kitą vietą. Išsyk tai sumečiau. Vežime riogsojo patalynė ir baldai — kirmgraužų išvarpytos lovos ir komodos, raudonai dažytos trikojės kėdės, plaušinės, seni gelžgaliai, skardiniai indai. Mergytė, visai dar mažutė, nepaprastai bjauri, varvanosė, sėdėjo vežime ir laikėsi pamėlynijusiomis liesomis rankomis, kad neiškristų. Ji sėdėjo ant krūvos šlykščių šlapių čiužinių, ant kurių namie gulėjo vaikai, ir žiūrėjo į berniukus, svaidančius tuščią butelį...

Visa tai mačiau ir lengvai supratau. Stovėdamas prie lango ir stebėdamas, kas darosi gatvėje, girdėjau, kaip dainuoja šeimininkės tarnaitė virtuvėje greta mano kambario; aš mokėjau tą dainą ir klausiausi, ar ji nepadarys kokios klaidos. Ir tariau sau, kad idiotas viso to nepastebėtų; ačiū dievui, esu sveiko proto, kaip ir bet kas kitas.

Staiga pamačiau, kad du vaikai susipešė gatvėje, du maži berniukai;

vieną aš pažinojau, tai buvo šeimininkės sūnus. Norėdamas išgirsti, ką jie kits kitam sako, atidarau langą, ir tučtuojau po langu susirenka būrelis vaikų ir godžiai žiūri į viršų. Ko jie laukia? Kad ką nors jiems numesčiau? Sudžiūvusį žiedą, kaulą, cigaro nuorūką, ką nors, ką galėtų susigrūsti į burną arba kas tiktų pažaisti? Užvertę pamėlynijusius nuo šalčio veidus, jie be galo godžiai žiūri į mano langą. O tie du peštukai tebesirieja. Žodžiai nelyginant didžiulės slidžios pabaisos virsta iš tų vaikiškų burnų — baisios pravardės, gatviniai posakiai, jūreivių keiksmai, kurių jie turbūt išmoko krantinėje. Ir abu taip įsikarščiavę, kad nė nepastebi šeimininkės, kuri išbėgo sužinoti, kas atsitiko.

— Taip,— skundžiasi jos sūnus,— jis kad stvers man už gerklės, vos nepasmaugė! — Ir, atsigręžęs į savo priešą, kuris piktai šaiposi. visiškai įdūksta ir ima rėkti: — Eik velniop, šunsnuki tu! Toks nususęs benkartas mat ims stvarstyt žmonėms už gerklės! Dievaži, aš tau...

O motina, toji nėščia moteris, pilvu užtvėrusi visą siaurutę gatvelę, griebia už rankos savo dešimties metų sūnui ir nori vestis namo.

— Cit! Užsičiaupk nasrus! Nesikeik! Paleidai liežuvį, lyg metų metus būtum kekšyne lindėjęs! Drožk namo!

— Ne, neisiu!

— Ne, eisi!

— Ne, neisiu!

Aš stoviu prie lango ir matau, kaip motina vis labiau ima pykti; ta bjauri scena mane smarkiai sujaudina, aš neištvėręs šaukiu berniukui, kad jis valandžiukei ateitų pas mane. Sušunku dukart, norėdamas juos sustabdyti, nutraukti šią sceną, antrą kartą sušunku labai garsiai, motina nustebusi atsigręžia ir pakelia akis į mane. Ji bematant susivaldo, įžūliai žiūri į mane, be galo išdidžiai žiūri į mane ir, pabarusi sūnų, nueina. Ji sako jam garsiai, kad aš girdėčiau:

— Fe, kaip tau ne gėda, kiekvienas mato, koks tu netikęs!

Žiūrėdamas į tą sceną, neišleidau iš akių nieko, net menkiausios smulkmenos. Buvau nepaprastai susitelkęs, atidžiai gaudžiau kiekvieną mažmožį ir mąsčiau iš eilės apie viską, kas čia darėsi. Vadinasi, negalimas daiktas, kad mano protas būtų bent kiek pakrikęs. Bet ir kaip galėjo būti pakrikęs?

— Klausyk,— tariau staiga sau,— tu pakankamai kvaršinai pats sau galvą ir rūpinaisi dėl savo proto, o dabar užteks tų kvailysčių! Negi tai beprotybės ženklas, jei tu viską taip gerai pastebi ir suvoki? Tu tiesiog juokingas, sakau tau, tai juk komiška. Trumpai tariant, kiekvie-

nam pasitaiko užsikirsti, net ir paprasčiausiais atvejais. Tai nieko nereiškia, tai tik atsitiktinumas. Kaip jau sakiau, tu tiktai juokingas. O dėl tos sąskaitos, dėl tų sumautų penkių šešioliktųjų elgetų sūrio,— cha cha, sūris su gvazdikais ir pipirais,— dėl to juokingo sūrio, tai nuo jo ir protingiausias gali sukvailėti, vien jau to sūrio smarvė įmanytų iš proto išvaryti...— Ir aš visaip tyčiojaus iš žaliojo sūrio.— Ne, duokit man ką nors valgomo! Ne, duokit man penkias šešioliktąsias gero sviesto! Tai visai kas kita!

Aš konvulsyviai kvatojau iš savo paties sąmojų, ir man atrodė, kad jie labai linksmi. Tikrai neturėjau kuo skųstis, buvau sveikutėlis. Juo ilgiau vaikščiojau po kambarį ir kalbėjau su savim, juo dariausi linksmesnis; aš garsiai juokiausi ir nesitvėriau džiaugsmu. Iš tiesų, rodės, man kažkaip tik ir reikėjo tos trumpos džiugios valandėlės, tos nerūpestingos akimirkos, kupinos tikro šviesaus entuziazmo, kad atgaučiau darbingą nuotaiką. Atsisėdau prie stalo ir pradėjau toliau rašyti savo alegoriją. Sekėsi labai gerai, kaip jau seniai kada; darbas ėjo ne per daug sparčiai; bet tai, ką parašiau, man atrodė puiku. Be to, dirbau visą valandą ir nepavargau.

Galų gale priėjau labai svarbią vietą šioje alegorijoje apie gaisrą knygyne; man ji atrodė tokia svarbi, jog viskas, ką turėjau parašęs, buvo gryni niekai palyginti su ta vieta. Aš kaip tik norėjau išreikšti gilią mintį, kad degė ne knygos, o smegenys, žmonių smegenys, ir norėjau iš tų degančių smegenų padaryti tikrą Baltramiejaus naktį[10]. Bet staiga atsidarė durys ir įpuolė šeimininkė. Nė nestabtelėjusi prie durų, ji išsyk žengė į vidurį kambario.

Aš kimiai riktelėjau, lyg kas man būtų sudavęs.

— Ką? — paklausė ji.— Man pasirodė, kad jūs kažką pasakėte. Atvyko svečias, ir mes turim atiduoti jam tą kambarį; šiąnakt galėsit pas mus pernakvoti; ir ten taip pat gausit atskirą lovą.— Ir, nelaukdama, ką aš atsakysiu, ėmė be niekur nieko braukti į krūvą mano popierius ir juos maišyti.

Džiugi nuotaika išsyk dingo, aš supykau, nusiminiau ir tučtuojau atsistojau. Tylomis leidau jai kraustyti stalą ir nepratariau nė žodžio. Jinai įbruko visus popierius man į ranką.

Daugiau nieko negalėjau daryti, turėjau palikti kambarį. Ir ta brangi akimirka man buvo sugadinta! Jau ant laiptų sutikau naująjį svečią, jauną vyrą su dideliu mėlynu inkaru, ištatuiruotu ant rankos; paskui jį ėjo nešikas su jūreivio skrynia ant peties. Atvykėlis, matyt, buvo jūreivis, vadinasi, tik atsitiktinis svečias vienai nakčiai; vargu

ar mano kambarys jam bus reikalingas ilgesnį laiką. Galimas daiktas, jau rytoj, kai tas žmogus išvažiuos, aš vėl susilauksiu laimingos akimirkos; tereikia penkių minučių įkvėpimo, ir mano kūrinys apie gaisrą bus baigtas. Vadinasi, turėjau nusilenkti likimui...

Dar niekad nebuvau buvęs šeimininkų bute, vieninteliame visos šeimos — vyro, žmonos, žmonos tėvo ir keturių vaikų — kambaryje. Tarnaitė gyveno virtuvėje, ten ir miegojo. Baisiai nenorom priėjau prie durų ir pasibeldžiau; niekas neatsakė, nors viduje girdėjau balsų.

Man įėjus, vyras nepratarė nė žodžio, net sveikinamas neatsakė; jis tik abejingai pažvelgė į mane, tarsi jam nė nerūpėčiau. Tiesa, jis lošė kortomis su žmogum, kurį jau buvau matęs uoste su krovėju, pramintu Langastikliu. Kūdikis tauškėjo lovoje pats su savim, o senis, šeimininkės tėvas, sėdėjo susirietęs ant suolo, pasirėmęs rankomis galvą, tartum jam skaudėtų krūtinę ar pilvą. Jis buvo bemaž visai žilas ir, kada taip sėdėjo susirietęs, atrodė panašus į pasigūžusį žvėrį, kuris tupi tykodamas grobio ir karpo ausimis.

— Deja, turiu prašyti šiandien nakvynės pas jus,— tariau šeimininkui.

— Ar taip sakė mano žmona? — paklausė jis.

— Taip. Mano kambarį užėmė kitas svečias.

Šeimininkas nieko neatsakė ir vėl įbedė akis į kortas.

Taip diena iš dienos tas žmogus lošdavo kortomis su kiekvienu, kas tik ateidavo, lošdavo ne iš pinigų, o vien tam, kad kaip nors nustumtų laiką, kad turėtų ką nors rankose. Daugiau jis nieko neveikė, judėjo tik tiek, kiek leido įtingęs kūnas, o jo žmona tuo tarpu siuvo laiptais, sukosi po namus ir visaip stengėsi prisivilioti svečių į pensioną. Ji bendravo su uosto krovėjais ir nešikais, kuriems mokėdavo už kiekvieną atvestą naują svečią, o dažnai ir jiems patiems duodavo nakvynę. Šįsyk naują gyventoją ką tik atvedė Langastiklis.

Įėjo dvi mergytės liesais strazdanotais kekšių veidais, visai nuskarusios. Netrukus pasirodė ir šeimininkė. Paklausiau, kur ji mane apnakvins, ir šeimininkė atsakė, kad aš galįs gultis čia, kartu su visais, arba ant suolo priemenėje, kaip man patinką. Kalbėdama ji vaikščiojo po kambarį, viską tvarkė ir nė sykio nepažvelgė į mane.

Susigūžiau išgirdęs jos atsakymą, kukliai likau stovėti prie durų, net apsimečiau labai patenkintas, galėdamas vienai nakčiai užleisti savo kambarį kitam; tyčia stengiausi nutaisyti malonią miną, nenorėdamas jos erzinti ir atsidurti už durų. Aš tariau:

— Ką gi, kaip nors išsiteksim!

Ir nutilau.

Ji vis dar sukiojosi po kambarį.

— Beje, turiu jums pasakyti, kad aš nesu turtinga ir negaliu laikyti ir maitinti žmonių į skolą. Ir tai jau esu jums sakiusi.

— Taip, malonioji šeimininke, bet man tereikia kelių dienų straipsniui pabaigti,— atsakiau.— Ir tada aš mielai pridėsiu jums dar penkias kronas, mielai.

Bet aiškiai mačiau, kad ji visai netiki mano straipsniu. O aš negalėjau apsimesti išdidus ir dėl tos mažutės nuoskaudos palikti namų; žinojau, kas manęs laukia, jei iš čia išeisiu.

Praslinko kelios dienos.

Aš vis dar tebegyvenau su visa šeima, nes nekūrenamoje priemenėje buvo šalta, miegojau ant aslos. Atvykėlis jūreivis neskubėjo užleisti man kambario, ir neatrodė, kad greitai išsikraustys. Per pietus atėjo šeimininkė ir papasakojo, kad jis sumokėjęs už visą mėnesį iš anksto; mat prieš išvažiuodamas jis turįs išlaikyti šturmano egzaminus; dėl to dabar ir gyvenąs mieste. Tai išgirdęs, supratau, kad mano kambarys žuvęs visiškai.

Išėjau į priemenę ir atsisėdau; jeigu man pavyks ką nors parašyti, tai tik čia, tyloje. Alegorija manęs nebedomino; atėjo į galvą nauja mintis, puikus sumanymas: parašysiu vienaveiksmę dramą „Kryžiaus ženklas“, iš viduramžių gyvenimo. Ypač vykusiai sugalvojau pagrindinį veikėją — puikią, fanatišką paleistuvę, nusidėjusią šventykloje ne iš silpnumo ir ne iš geidulingumo, bet iš neapykantos dangui, nusidėjusią prie pat altoriaus, pasidėjus po galva altoriaus užtiesalą, iš nuostabios paniekos dangui.

Juo toliau, juo labiau žavėjausi tuo paveikslu. Pagaliau ji kaip gyva stovėjo mano akyse ir lygiai tokia, kokios man ir reikėjo. Paleistuvės kūnas turėjo būti su kliaudomis ir bjaurus: aukštas, labai liesas ir potamsis, o jai einant, sulig kiekvienu žingsniu turi giedruoti pro sijoną ilgos kojos. Ir jos ausys turi būti didelės, atvipusios. Žodžiu tariant, ji nėra graži, o tik pakenčiama. Mane domino nuostabus jos begėdiškumas, begalinė ir apgalvota jos nuodėmė. Iš tikrųjų ji man labai rūpėjo; mano smegenys tarsi išsipūtė nuo šios keistos pabaisos. Ir ištisas dvi valandas aš rašiau savo dramą.

Prirašęs dešimt, o gal dvylika puslapių, dažnai su dideliu vargu, su ilgomis pertraukomis, braukydamas ir draskydamas lapus, pailsau, visai sustirau nuo šalčio ir nuovargio, atsistojau ir išėjau į gatvę. Be to, paskutinį pusvalandį man trukdė vaiko riksmas šeimininkų kambaryje,

ir aš nieku gyvu nebegalėjau toliau rašyti. Todėl išėjau toli pasivaikščioti, Drameno keliu, ir vaikščiojau ligi vakaro, visą laiką galvodamas apie savo dramą. Prieš grįžtant tą dieną namo, man štai kas atsitiko.

Stovėjau prie batų parduotuvės Karlo Juhano gatvės gale, bemaž prie Stoties aikštės. Dievas žino, ko aš sustojau prie tos parduotuvės! Žiūrėjau pro langą, bet anaiptol negalvojau, kad man reikia batų; mintys buvo toli, kitame pasaulio gale. Už mano nugaros ėjo šnekėdamiesi žmonės, bet aš negirdėjau jų žodžių. Staiga kažkieno balsas garsiai pasisveikino:

— Labas vakaras!

Tai buvo Mergelė.

— Labas vakaras! — atsakiau išsiblaškęs.

Aš ne išsyk pažinau Mergelę.

— Na, kaip sekasi? — paklausė jis.

— Labai gerai... kaip paprastai!

— Klausykit,— tarė jis,— o jūs tebedirbate pas Kristį?

— Pas Kristį?

— Rodos, kažkada sakėte, kad tarnaujate buhalteriu pas didmenininką Kristį?

— A! Ne, nebetarnauju. Su tuo žmogum visai neįmanoma dirbti, ir mes gana greitai išsiskyrėme.

— O kodėl?

— A, sykį kažką neteisingai įrašiau, ir...

— Suklastojot?

Suklastojau? Mergelė tiesiai klausė, ar aš nesuklastojęs buhalterijos knygos. Jis paklausė to greit ir smalsiai. Aš žiūrėjau į jį, jaučiausi skaudžiai įžeistas ir neatsakiau.

— Ak viešpatie, kiekvienam taip gali atsitikti! — bandė jis mane paguosti.

Jis vis dar manė, kad aš kažką suklastojęs.

— Kas gali kiekvienam atsitikti? — paklausiau.— Kiekvienas gali suklastoti? Klausykit, mielasis, negi jūs iš tiesų manot, kad aš galiu taip niekšiškai pasielgti? Aš?

— Bet, brangusis, man rodos, jūs gana aiškiai pasakėt...

Aš atmečiau galvą, nusigręžiau nuo Mergelės ir pažvelgiau į gatvę. Mano žvilgsnis krito ant raudonos suknelės, prie mūsų artėjo kažkokia moteris, einanti greta vyriškio. Jei nebūčiau kalbėjęsis su Mergele, jei nebūčiau užgautas jo bjauraus įtarimo, jei nebūčiau atmetęs galvos ir įsižeidęs, galimas daiktas, ta raudonoji suknelė būtų praėjusi pro ma-

ne, ir aš nebūčiau jos nė pastebėjęs. Ir po teisybei kas man darbo ta suknelė? Kas man darbo, net jei tai būtų buvusi rūmų freilinos Nagel suknelė?

Mergelė kalbėjo toliau ir stengėsi atitaisyti savo klaidą; aš jo visai neklausiaũ, bet visą laiką žiūrėjau įsmeigęs akis į tą raudonąją suknelę, artėjančią prie mūsų. Susijaudinimas plūstelėjo man į krūtinę, smilktelėjo širdį; aš sušnibždėjau mintyse, sušnibždėjau nepakrutinęs lūpų:

— Ilajale!

Dabar atsigręžė ir Mergelė, pastebėjo juos, damą ir poną, pasisveikino su jais ir nulydėjo akimis. Aš nesisveikinau, o gal vis dėlto pasisveikinau. Raudonoji suknelė nutolo Karlo Juhano gatve ir dingo.

— Kas čia toks su ja nuėjo? — paklausė Mergelė.

— Hercogas, argi nematėt? Tokia jo pravardė — Hercogas. O damą pažįstate?

— Taip, šiek tiek. O jūs nepažįstate?

— Ne,— atsakiau.

— Man pasirodė, jūs taip žemai jai nusilenkėte?

— Nusilenkiau?

— O gal ne? — tarė Mergelė.— Keista! Jinai visą laiką į jus ir težiūrėjo.

— Iš kur jūs pažįstate tą damą? — paklausiau.

Jis, tikrai sakant, jos nepažinojo. Viskas atsitiko vieną rudens vakarą. Buvo jau vėlus metas, trys vaikinai, truputį įkaušę, ką tik išėjo iš „Grando“, susitikę tą dievo kūdikį netoli Kamermajerio knygyno ir užkalbinę. Iš pradžių ji nenorėjusi kalbėti; bet vienas iš tų linksmų vyrukų, nebijojęs nei ugnies, nei vandens, tiesiai paprašęs ją leisti palydėt namo. Jis nė pirštu jos nepaliesiąs, kaip pasakyta Šventajame rašte, tik palydėsiąs ligi durų ir įsitikinsiąs, kad ji tikrai parėjusi namo, o šiaip visą naktį neturėsiąs ramybės. Jie ėję toliau, jis šnekėjęs ir šnekėjęs, pasakojęs visokius nebūtus daiktus, pasivadinęs Valdemaru Aterdagu, apsimetęs esąs fotografas. Pagaliau ji neištvėrusi ir ėmusi juoktis iš to linksmo vaikino, kuris neišsigandęs jos šaltumo, ir galų gale jis palydėjęs ją namo.

— Gerai, o kas buvo toliau? — paklausiau užgniaužęs kvapą.

— Kas toliau? Ak, ką jūs! Ji padori dama.

Valandėlę abu tylėjome.

— Po velnių, tai čia Hercogas! Tai jis šitaip atrodo? — tarė Mergelė susimąstęs.— Bet jei ji nuėjo su tuo žmogum, tai aš už ją galvos neguldau.

Aš vis dar tylėjau. Žinoma, Hercogas ją suvilios! Labai gerai! Kas man darbo? Palinkėjau viso geriausio jai ir jos grožybėms, viso geriausio! Ir bandžiau pasiguosti, mintyse kraudamas ant jos visa, kas blogiausia, džiaugsmingai maišiau ją su purvais. Tik buvo pikta, kad nusivožiau skrybėlę prieš šią panelę, jei iš tikrųjų taip padariau. Kam man imtis skrybėlę prieš tokius žmones? Aš nebesisukau apie ją, anaiptol; jinai ir nebebuvo graži, suprastėjo,— tfu, po velnių, kaip ji nuvyto! Visai galimas daiktas, kad ji tik į mane težiūrėjo; tai ir nenuostabu, galbūt jai jau pabudo atgaila. Bet aš jau nepulsiu jai po kojom ir nesveikinsiu kaip kvailas, ypač kad ji pastaruoju metu taip įtartinai nuvyto. Tegul ją pasilaiko Hercogas, į sveikatą! Galbūt išauš tokia diena, kai aš išdidžiai praeisiu pro šalį, nė nepažvelgęs į jos pusę. Galimas daiktas, aš leisiu sau taip padaryti net ir tada, jeigu ji žiūrės tiesiai į mane ir vilkės purpurine suknele. Labai galimas daiktas! Cha cha, tai bus triumfas! Kiek pažįstu save, aš galiu baigti dramą dar šiąnakt, ir po savaitės ta panelė klūpės prieš mane kaip didelė. Su visomis savo grožybėmis, cha cha, su visomis savo grožybėmis...

— Viso labo! — tariau trumpai.

Tačiau Mergelė sustabdė mane. Jis paklausė:

— O ką jūs dabar veikiate?

— Ką veikiu? Rašau, žinoma. Ką gi daugiau veiksiu? Juk aš iš to ir gyvenu. Šiuo metu kuriu didelę dramą „Kryžiaus ženklas“, iš viduramžių.

— Po perkūnais! — nuoširdžiai nusistebėjo Mergelė.— Jeigu jums pasiseks...

— Tuo per daug nesirūpinu! — atsakiau.— Tikiuos, po kokios savaitės jūs apie mane išgirsit.

Ir nuėjau.

Sugrįžęs namo, tuojau kreipiausi į šeimininkę ir paprašiau lempos. Man buvo labai reikalinga lempa: ketinau šiąnakt nesigulti, drama šėlo galvoje, ir aš tvirtai tikėjaus ligi ryto gerokai pasivaryti į priekį. Itin nuolankiai išdėsčiau savo prašymą šeimininkei, nes pastebėjau, kaip ji susiraukė nepatenkinta, kad vėl parsiradau. Pasakiau, kad bemaž pabaigiau nepaprastą dramą; man betrūksta tik kelių scenų; aš galįs lažintis, kad ją tučtuojau pastatys koks nors teatras. Jeigu ji man padarysianti tokią paslaugą, aš...

Bet šeimininkė neturėjo lempos. Ji pagalvojo, bet negalėjo prisiminti, kad turėtų kur nors lempą. Jei palaukčiau iki dvyliktos, galėčiau paimti lempą iš virtuvės. O kodėl aš nenusiperkąs žvakės?

Tylėjau. Aš neturėjau dešimties erių žvakei, ji tai gerai žinojo. Mano planai, aišku, vėl nuėjo vėjais! Tarnaitė sėdėjo su mumis, ji sėdėjo kambaryje, o ne virtuvėje, vadinasi, tos lempos nė nedegė. Pagalvojau apie tai, bet nieko nebesakiau.

Staiga tarnaitė kreipiasi į mane:

— Rodos, jūs neseniai grįžot iš Pilies? Gal ten pietų buvote? — Ir ji garsiai nusikvatojo iš to savo juoko.

Atsisėdau, išsitraukiau popierius ir ketinau tuo tarpu pabandyti šiek tiek čia padirbėti. Pasidėjau popierius ant kelių ir įbedžiau akis į grindis, kad niekas manęs neblaškytų; bet tai negelbėjo, niekas negelbėjo, negalėjau parašyti nė eilutės. Įėjo abi šeimininkės mergytės ir ėmė triukšmingai žaisti su kate, sergančia kažkokia keista liga ir beveik visiškai nuplikusia. Kai mergytės papūsdavo jai į akis, jos imdavo ašaroti, ir ašaros risdavosi per nosį. Šeimininkas su dar dviem vyriškiais lošė kortomis prie stalo. Tik kaip paprastai dirbo šeimininkė — ji siuvo. Ji labai gerai matė, kad negaliu rašyti tokioje maišatyje, bet aš jai buvau ne galvoj: kai tarnaitė paklausė mane, ar aš nebuvęs pietų Pilyje, ji net nusišypsojo. Visi namai paliko mano priešai: atrodė, kad po to, kai savo kambarį gėdingai turėjau užleisti kitam, visi galėjo elgtis su manim kaip su kokiu prašalaičiu. Net tarnaitė, toji rudaakė gatvės mergšė su karčiukais ir visai plokščia krūtine, šaipydavosi iš manęs vakarais, kai imdavau sumuštinius. Ji nuolat klausinėdavo mane, kur aš pietaująs, nes niekad nemačiusi manęs einant į „Grandą". Buvo aišku, kad ji žinojo apie varganą mano padėtį, ir jai buvo malonu šitai parodyti.

Visa tai staiga ateina į galvą, ir aš nebeįstengiu sugalvoti savo dramai nė vienos replikos. Viskas veltui, kad ir kaip stengiuosi; pradeda keistai ūžti galva, ir pagaliau turiu mesti darbą. Susibruku popierius į kišenę ir pakeliu akis. Tarnaitė sėdi tiesiai priešais mane, aš žiūriu į ją, žiūriu į jos siaurą nugarą ir nuolaidžius, dar kaip reikiant nesustiprėjusius pečius. Ko ji kimba prie manęs? Tegul aš atėjau iš Pilies, kas gi iš to? Kas jai darbo? Pastarosiomis dienomis jinai įžūliai šaipėsi iš manęs, kai nevikriai suklupdavau ant laiptų ar persiplėšdavau į vinį švarką. Dar vakar ji paėmė mano juodraštį, kurį išmečiau į priemenę, pavogė tuos mano dramos fragmentus ir paskui skaitė juos visiems kambaryje, visų akyse juokėsi ir tyčiojosi iš manęs. Niekad jos neįžeidžiau ir neatsimenu, kad būčiau kada prašęs ją kokios paslaugos. Priešingai, vakarais pats pasiklodavau ant grindų patalą, kad tik nepadaryčiau jai kokių rūpesčių. Jinai šaipėsi, kad man slenka plaukai. Rytais praustuvėje plaukiodavo plaukai, ir ji iš to juokdavosi. Mano batai smarkiai suply-

šo, ypačiai vienas, tas, kurį pervažiavo duonos furgonas,— jinai ir iš to šaipydavosi. „Viešpatie aukščiausias, tai bent batai! — pasakė ji.— Žiūrėkit, ir didumas jų — kaip šunies būda!“ Jos tiesa, mano batai iš tikrųjų susinešiojo; bet šiuo metu aš negalėjau įsitaisyti naujų.

Man begalvojant apie visa tai ir besistebint neslepiamu tarnaitės piktumu, mergytės pradėjo erzinti senį lovoje: jos šokinėjo apie jį ir buvo visiškai įsitraukusios į šį žaidimą. Susiradusios po šiaudelį, badė jam ausis. Valandėlę žiūrėjau ir nesikišau. Senis nepajudino nė piršto apsiginti; jis tik žiūrėjo įniršusiomis akimis į savo kankintojas, kai jos jį badė, ir purtė galvą, norėdamas iškratyti iš ausų įsmigusius šiaudelius.

Tas reginys mane vis labiau jaudino, ir aš tiesiog negalėjau atplėšti nuo jo akių. Tėvas kartais pakeldavo galvą nuo kortų stalo, pasijuokdavo iš dukterų, net atkreipdavo į tai savo partnerių dėmesį. Kodėl senis nejuda? Kodėl jis nenubloškia rankomis mergyčių? Aš žengiau į lovos pusę.

— Nesikiškit! Nesikiškit! Jis paralyžiuotas! — sušuko šeimininkas.

Ir, nusigandęs, kad, nakčiai atėjus, galiu atsidurti už durų, tiesiog bijodamas užsitraukti šio žmogaus rūstybę, jei įsikišiu į tą sceną, aš tylomis grįžau į senąją vietą ir sėdėjau ramiai. Kam man rizikuoti nakvyne ir sumuštiniais ir kišti nosį į šeimos reikalus? Jokių kvailysčių dėl leisgyvio senio! Ir aš pasijutau kietas kaip akmuo.

Mergiščios toliau kamavo senį. Jas erzino, kad senis vis purto galvą, ir jos badė jam šiaudeliais akis ir nosį. Jis žiūrėjo į jas su neapykanta, nieko nesakė ir negalėjo pajudinti rankų. Staiga senis pasikėlė liemeniu ir spjovė vienai iš mergiščių į veidą; pakilo dar kartą ir spjovė kitai, bet nepataikė. Mačiau, kaip šeimininkas metė kortas ir šoko prie lovos. Jis paraudo ir sušuko:

— Ką, tu spjaudai mergaitėms į akis, tu senas kiaule!

— Bet, dieve mano, juk jos kamavo jį! — sušukau pristigęs kantrybės.

Bet aš visą laiką bijojau, kad manęs neišvytų, ir sušukau ne taip garsiai, tik visas drebėjau iš susijaudinimo.

Šeimininkas atsigręžė į mane.

— Čia kas dar? Kas jums darbo, po velnių? Užčiaupkit nasrus, sakau jums! Geriau bus!

Bet dabar pasigirsta ir šeimininkės balsas, ir visas namas suskamba nuo keiksmų.

— Dieve aukščiausias, jūs turbūt visi pasiutot! — suriko ji.— Jei-

gu nenorit, kad išmesčiau pro duris, sėdėkit abu ausis suglaudę, sakau jums! Cha, dar negana, kad visokius valkatas peni ir nakvynę jiems duodi, jie tau už tai namus pragaru ir paskutinio teismo diena paverčia. Kad man daugiau nė garso! Ša! Užsičiaupkit, mergiščios, ir nusišluostykit nosis, nes nepasidžiaugsit, kai aš nušluostysiu! Nemačiau dar tokių žmonių! Ateina iš gatvės, be erės kišenėje, neturi net už ką tepalo nuo utėlių nusipirkti ir ima kelti ardus vidurnaktį ir kurstyti rietenas šeimoje. Užteks, suprantat? Tegul svetimi nėšinasi lauk. Aš noriu ramybės savo namuose, taip ir žinokit!

Nieko neatsakiau, net neprasižiojau, tik vėl atsisėdau prie durų ir klausiausi triukšmo. Rėkė visi, net vaikai ir tarnaitė, kuri būtinai norėjo paaiškinti, kaip kilo vaidai. Jei tik aš tylėsiu, galbūt viskas dar geruoju pasibaigs; žinoma, neatsitiks blogiausio, jei tik nepratarsiu nė žodžio. Ir ką aš galėčiau pasakyti? Galgi ne žiema gatvėje, gal neartėja naktis? Negi galėčiau trenkti kumščiu į stalą ir pasipiktinti? Tiktai jokių kvailysčių! Todėl sėdėjau tylomis ir nėjau iš namų, nors ir buvau beveik išvarytas. Prisispyręs žiūrėjau į sieną, ant kurios kabėjo oleografija, vaizduojanti Kristų, ir atkakliai tylėjau, nors ir kaip šūkavo šeimininkė.

— Na, jeigu jūs manim norite atsikratyti, ponia, tai nėra lengvesnio daikto,— tarė vienas iš kortuotojų.

Jis atsistojo. Ir kitas kortuotojas pakilo.

— Ne, ne apie tave kalbu. Ir ne apie tave,— atšovė jiems šeimininkė.— Tiek jau to, aš pasakysiu, apie ką kalbu. Tiek jau to. Taip! Tada pasirodys, kas tas žmogus...

Ji kalbėjo su pertrūkiais, kirto man smūgius su trumpomis pauzėmis, neskubėdama, norėdama aiškiau parodyti, jog kalba apie mane. „Ramiai! — tariau pats sau.— Ramiai! Ji dar neliepė man išeiti, nesakė to tiesiai, aiškiais žodžiais. Tik nereikia man rodyti pasipūtimo, išdidumo, dabar ne metas! Būk atsargus!.. Kokie keistai žali Kristaus plaukai oleografijoje, visai panašūs į žalią žolę, arba, grakščiai ir tiksliai tariant, į vešlią pievų žolę. O, kaip gerai aš pastebėjau — kaip tik į vešlią pievų žolę..." Tą akimirką visa eilė vaizdinių asociacijų šmėstelėjo mano galvoje. Prasidėjo nuo žalios žolės, paskui prisiminiau tą Šventojo rašto vietą, kur sakoma, kad kiekvienas gyvas daiktas kaip žolė, ir visa žolė užsidegs; toliau atėjo į galvą, kad ir paskutinio teismo dieną viskas sudegs; po to nukrypau prie žemės drebėjimo Lisabonoje, galiausiai man pasivaideno žalvarinė ispaniška spjaudyklė ir juodmedžio plunksnakotis, kurį mačiau Ilajalės namuose. Ak, nieko nėra

amžino! Kaip ne amžina padegta žolė! Viskas baigsis keturiomis lentomis ir baltiniais numirėliams, pirktais iš panelės Andersen, įėjus pro vartus po dešine...

Visa tai maišėsi galvoje tą nevilties akimirką, kai šeimininkė taisėsi vyti mane už durų.

— Jis net neklauso! — sušuko ji.— Sakau, eikit iš mano namų, suprantat? Tenubaudžia mane dievas, tas žmogus pamišęs! Bet dabar nešdinkitės, ir tučtuojau, kad jūsų nė kvapo neliktų!

Aš pažvelgiau į duris, bet eiti neketinau, anaiptol neketinau; man šovė į galvą įžūli mintis: jeigu duryse būtų raktas, pasukčiau jį, užsirakinčiau kartu su visais, kad tik nereikėtų išeiti. Tiesiog isteriškai bijojau vėl atsidurti gatvėje. Bet rakto duryse nebuvo, ir aš atsistojau; nebeliko jokios vilties.

Tik staiga pro šeimininkės riksmą pasigirsta jos vyro balsas. Nustebęs stabteliu. Žmogus, ką tik grūmojęs man, nei iš šio, nei iš to stoja mano pusėn. Jis sako:

— Juk žinai, kad naktį nevalia varyti žmonių iš namų. Už tai baudžiama.

Nebuvau tikras, ar už tai baudžiama, aš tuo netikėjau, nors gal tai ir tiesa; šeimininkė tuoj atsikvošėjo, nuščiuvo ir liovėsi mane puolus. Ji net padėjo man du sumuštinius vakarienei, bet aš jų neėmiau, neėmiau vien iš dėkingumo jos vyrui, pasisakiau mieste pavalgęs.

Kai pagaliau nuėjau į priemenę ir ėmiau taisytis gulti, šeimininkė atsekė paskui mane, atsistojo tarpdury ir garsiai tarė atstačiusi į mane didžiulį pilvą:

— Bet nakvojate čia paskutinį kartą, taip ir žinokite.

— Gerai, gerai! — atsakiau.

Rytoj jau susirasiu kokią pastogę, jei tik kaip reikiant paieškosiu. Vis atsiras koks prieglobstis. Kol kas džiaugiuosi, kad šiąnakt neatsidursiu už durų.

Miegojau iki penkių, gal iki šešių. Kai pabudau, dar nebuvo prašvitę, bet vis tiek tuojau atsikėliau; kad nesušalčiau, miegojau su visais drabužiais, ir man nereikėjo rengtis. Atsigėręs vandens ir patyliukais atsidaręs duris, greitai išėjau bijodamas susitikti šeimininkę.

Gatvės buvo tuščios, tik kada ne kada pamatydavau policininką, budintį nakčia; netrukus keletas vyrų pradėjo gesinti dujų žibintus. Aš klaidžiojau be tikslo, atsidūriau Bažnyčios gatvėje ir pasukau Tvirtovės link. Sušalęs ir dar mieguistas, maudžiančiais nuo ilgo vaikščioji-

mo keliais ir nugara, labai išalkęs atsisėdau ant suoliuko ir ilgai snūduriavau. Tris savaites maitinaus vien tik sumuštiniais, kurių man rytais ir vakarais duodavo šeimininkė, o dabar jau buvau dvidešimt keturias valandas nieko nevalgęs, alkis vėl kamavo mane, ir reikėjo kuo greičiau rasti kokią išeitį. Su tokia mintimi aš vėl užmigau ant suoliuko...

Netoli manęs pasigirdo balsų, ir aš pabudau. Šiek tiek atsitokėjęs, pamačiau, kad jau visai šviesu ir miestas ant kojų. Atsistojau ir nuėjau. Virš kalvų tekėjo saulė, dangus buvo baltas ir švelnus, ir, džiaugdamasis giedru rytu po daugelio apniukusių savaičių, pamiršau visas savo bėdas, ir atrodė, kad ne sykį man dar prasčiau yra klojęsi. Suplojau sau per krūtinę ir tyliai uždainavau. Mano balsas skambėjo taip prastai, taip silpnai, jog sugrudo širdis ligi ašarų. Net ši puiki diena, šviesus, spindintis dangus smarkiai paveikė mane, nedaug betrūko, ir aš būčiau balsu pravirkęs.

— Kas jums? — paklausė kažkoks praeivis.

Aš neatsakiau, tik, užsidengęs veidą rankomis, nuskubėjau šalin.

Atsidūriau prie uosto sandėlių. Iš didelės barkos su Rusijos vėliava buvo kraunamos anglys; šone perskaičiau jos vardą: „Kopegoras". Kurį laiką susidomėjęs stebėjau, kas darosi tame svetimame laive. Krovimas, matyt, artėjo prie galo, ir nors laivas, be abejo, turėjo balasto, vaterlinija jau buvo iškilusi virš vandens devynias pėdas, o kai krovikai su savo sunkiais batais plumpindavo deniu, gaudžiai dundėjo visas laivas.

Saulė, šviesa, sūrus jūros dvelksmas, visas tas judrus ir linksmas gyvenimas atgaivino mane, ir kraujas vėl ėmė smagiau sroventi gyslomis. Staiga man dingtelėjo į galvą, kad galbūt, čia sėdėdamas, sugebėčiau parašyti keletą savo dramos scenų. Ir aš išsitraukiau iš kišenės popierius.

Pabandžiau sugalvoti žodžius, kuriuos norėjau įdėti į vienuolio lūpas,— repliką, trykštančią jėga ir nepakanta, bet man nepavyko. Tada praleidau vienuolį ir ėmiau kurti kalbą, kurioje teisėjas smerkia moterį, išniekinusią šventyklą, parašiau pusę puslapio ir mečiau. Mano žodžiams trūko reikiamo polėkio. Aplinkui virė darbas, skambėjo šūksniai, girgždėjo kabestanai, be paliovos tarškėjo grandinės, ir visa tai nė iš tolo nesiderino su slogia, dusnia viduramžių atmosfera, kuri it migla turėjo nugulti mano dramą. Susirinkau popierius ir atsistojau.

Vis dėlto aš gerokai pasivariau ir aiškiai jaučiau, kad parašysiu savo dramą, jei tik nieko neatsitiks. Kad tik susirasčiau kokią pastogę!

Sustojęs vidury gatvės, galvojau, galvojau, bet neįstengiau prisiminti ramaus kampelio visame mieste, kur galėčiau laikinai prisiglausti. Nieko daugiau neliko, kaip tik grįžti į „Pensioną keleiviams" Vaterlane. Aš raičiausi nuo tos minties ir visą laiką sakiau sau, kad tai neįmanoma, bet vis tiek kiūtinau į priekį ir tolydžio artėjau prie namų, į kuriuos man buvo uždrausta ir koją įkelti. Žinoma, tai niekinga, prisipažinau pats sau, tai gėdinga, tikrai gėdinga; bet niekas negelbėjo. Nejutau nė trupučio išdidumo, turėjau ramiai pasakyti, kad kito tokio nuolankaus žmogaus nerasi visame pasaulyje. Ir ėjau toliau.

Sustojau prie durų ir dar kartą viską apgalvojau. Kas bus, tas bus — reikia rizikuoti! Argi, tikrai sakant, tai ne smulkmena? Pirmiausia, čia pabūsiu tik kelias valandas, o antra, gink dieve, kad aš kada nors vėl įžengčiau į šiuos namus. Įėjau į kiemą. Žingsniuodamas per nelygius akmenis, vis dar abejojau ir kad kiek negrįžau nuo durų. Sukandau dantis. Šalin, netikras išdidume! Blogiausiu atveju atsiprašysiu, pasakysiu, kad atėjau atsisveikinti kaip padorus žmogus ir susitarti, kada atiduosiu savo mažutę skolą. Atsidariau priemenės duris.

Įėjęs sustojau kaip nudiegtas. Tiesiai priešais mane, už kokių dviejų žingsnių, stovėjo pats šeimininkas, vienplaukis ir vienmarškinis, ir pro rakto skylutę žiūrėjo į kambarį. Ranka jis davė ženklą, kad stovėčiau tyliai, ir vėl ėmė žiūrėti pro rakto skylutę. Žiūrėdamas šeimininkas juokėsi.

— Eikit šen! — sušnibždėjo.

Aš priėjau galais pirštų.

— Pasižiūrėkit! — tarė jis, raitydamasis nuo tylaus juoko.— Žvilgtelėkit į vidų! Chi chi! Matot, jie guli! Pasižiūrėkit į senį. Matot senį?

Lovoje, priešais mane, tiesiai po oleografija, vaizduojančia Kristų, pamačiau dvi žmogystas — šeimininkę ir atvykėlį šturmaną; jos kojos bolavo ant juodų patalų. O ant lovos prie kitos sienos sėdėjo jos tėvas, paralyžiuotas senis, ir žiūrėjo pasilenkęs prie savo rankų, susirietęs kaip paprastai, negalėdamas pajudėti...

Aš atsigręžiau į šeimininką. Jis vos ištvėrė nekvatojęs. Spaudė ranka nosį.

— Matėte senį? — sušnibždėjo.— Dieve mano, ar matėte senį? Sėdi sau ir žiūri! — Ir jis vėl pasilenkė prie rakto skylutės.

Aš nuėjau prie lango ir atsisėdau. Tas vaizdas negailestingai sujaukė visas mano mintis ir sugadino pakilią nuotaiką. Bet kas man darbo visa tai? Jeigu pats vyras pakenčia, net gėrisi tuo, tai nėra jokio

pagrindo man dėtis to į širdį. O senis vis senis. Gal jis tai matė ne kartą; gal jis sėdėjo ir miegojo; dievas žino, gal jis net miręs. Nesistebėčiau sužinojęs, kad jis mirė, ir nedariau sau jokių priekaištų.

Vėl išsitraukiau popierius ir pabandžiau nuvyti visas nereikalingas mintis. Buvau sustojęs prie nebaigto sakinio teisėjo kalboje: „Taip liepia man dievas ir įstatymas, taip liepia man išmintingų vyrų patartis, taip liepia man sąžinė mano...“ Žiūrėjau pro langą ir galvojau, ką jam turėtų liepti sąžinė. Iš kambario sklido negarsus triukšmas. Na, tai man nerūpi, nė kiek. Be to, senis negyvas, numirė galbūt apie ketvirtą valandą ryto. Vadinasi, man buvo absoliučiai vis tiek, koks ten triukšmas; kodėl, po velnių, aš apie tai galvoju? Nusiramink!

„Taip liepia man sąžinė mano...“

Bet viskas tarsi susimokė prieš mane. Šeimininkas toli gražu nestovėjo ramiai prie rakto skylutės, kartais girdėjau duslų jo juoką ir mačiau, kaip jis visas kreta; blaškė mano dėmesį ir tai, kas dėjosi gatvėje. Kitoje gatvės pusėje sėdėjo ant šaligatvio prieš saulę mažas berniukas ir žaidė sau vienas; jis ramiai mazgiojo popieriaus juosteles ir niekam nieko blogo nedarė. Staiga jis pašoka ir ima plūstis; traukdamasis atbulas į vidurį gatvės, pamato vyrą, suaugusį vyrą ruda barzda, kuris, išsisvėręs pro antro aukšto langą, užspjovė jam ant galvos. Berniukas žliumbė ir bejėgiškai plūdosi žiūrėdamas į langą, o rudabarzdis kvatojo; taip praėjo kokios penkios minutės. Nusigręžiau, kad nematyčiau, kaip verkia berniukas.

„Taip liepia man sąžinė mano...“

Niekaip negalėjau pajudėti iš vietos. Pagaliau man ėmė tavaruoti akyse; rodėsi, kad viskas, ką jau parašiau, niekam netinka, kad visa tai baisi nesąmonė. Negalima kalbėti apie sąžinę viduramžiais, sąžinę išrado tik šokių mokytojas Šekspyras, vadinasi, visa teisėjo kalba klaidinga. Vadinasi, ničnieko doro tuose popieriuose? Vėl perbėgau juos akimis, ir mano abejonės tučtuojau išsisklaidė: radau puikių vietų, o kai kurie fragmentai buvo tiesiog nuostabūs. Ir dar sykį man krūtinę užliejo svaigus noras kibti į darbą ir užbaigti dramą.

Atsistojau ir, nepaisydamas piktų šeimininko ženklų, nuėjau prie durų. Ryžtingai išėjau iš priemenės, užlipau laiptais į antrą aukštą ir įžengiau į buvusį savo kambarį. Juk šturmano ten nebuvo, tad kas neduos man truputį čia pasėdėti? Jo daiktų aš neliesiu, net nepasinaudosiu jo stalu, tik pasėdėsiu ant kėdės prie durų, ir užteks. Greitai pasiskleidžiau rankraštį sau ant kelių.

Kelias minutes viskas ėjo kuo puikiausiai. Replika po replikos ga-

tavos kilo mano galvoje, o aš tik rašiau ir rašiau. Vienas po kito gula pilni puslapiai, mano pieštukas galvotrūkčiais skuba popierium, aš tyliai krykštauju žavėdamasis savo gera nuotaika ir beveik nežinau, kas aplink darosi. Tomis akimirkomis nieko daugiau negirdžiu, kaip tik savo džiaugsmingą krykštavimą. Man taip pat atėjo į galvą nepaprastai puiki mintis apie bažnyčios varpą, kuris turi suskambėti tam tikroje dramos vietoje. Viskas sekėsi nuostabiai.

Staiga girdžiu žingsnius laiptuose. Aš drebu ir vos begaliu susivaldyti, sėdžiu, taip sakant, kaip ant adatų, baikštus, pastatęs ausis, visko bijodamas ir susierzinęs iš bado; nervingai klausausi, laikau pieštuką rankoje ir klausausi, nebegaliu parašyti nė vieno žodžio. Durys atsidaro; įžengia porelė, kurią mačiau pro rakto skylutę.

Nespėjau nė atsiprašyti, o šeimininkė jau rėkia, lyg basliu per galvą gavusi:

— Viešpatie aukščiausias, jis vėl čia!

— Atleiskit! — tariau aš ir norėjau dar šį tą pridurti, bet nepasisekė.

Šeimininkė plačiai atidarė duris ir užriko:

— Jeigu tučtuojau neišsinešdinsit, dievaži, pašauksiu policiją!

Aš atsistojau.

— Norėjau tik atsisveikinti su jumis,— sumurmėjau,— ir turėjau jūsų palaukti. Nieko neliečiau, tik pasėdėjau čia ant kėdės...

— Tai niekis,— tarė šturmanas.— Kas čia, po velnių, blogo? Duokit jam ramybę!

Nusileidęs laiptais, staiga įsiutau ant tos storos, išpampusios bobšės, kuri sekė įkandin manęs, skubėdama išgrūsti mane iš namų; aš stabtelėjau, o ant liežuvio sukosi baisiausi keiksmai, kuriais norėjau išdėti šeimininkę. Bet laiku apsigalvojau ir tylėjau, tylėjau iš dėkingumo tam nepažįstamam žmogui, kuris ėjo paskui ją ir galėjo išgirsti. Šeimininkė vis lipo man ant kulnų ir be paliovos plūdosi, o mano pyktis didėjo sulig kiekvienu žingsniu.

Atsidūrėme kieme, ėjau labai lėtai, vis dar galvodamas, ar verta prasidėti su šeimininke. Tą akimirką jau buvau įdūkęs kiek tik begalima, kraugeriškiausios mintys lindo man į galvą, norėjau nudėti ją vietoje, spirti jai į pilvą. Tarpuvartėje pro mane eina pasiuntinys, jis sveikinasi su manim, bet aš neatsakau. Jis kreipiasi į šeimininkę, sekančią man iš paskos, ir aš girdžiu, kad teiraujasi manęs, bet aš neatsigręžiu.

Keli žingsniai už vartų pasiuntinys mane prisiveja, vėl pasisveikina ir sustabdo. Jis paduoda man laišką. Nekantriai ir su apmaudu atplėšiu voką, iš jo iškrinta dešimties kronų banknotas, bet jokio laiško nėra, nė žodžio.

Žiūriu į pasiuntinį ir klausiu:

— Kas čia per kvailių pokštas? Nuo ko laiškas?

— Deja, nežinau,— atsako jis.— Man jį padavė kažkokia dama.

Aš stovėjau apstulbęs. Pasiuntinys nuėjo. Tada vėl dedu pinigus į voką, kaip reikiant suglamžau, apsigręžiu, prieinu prie šeimininkės, kuri vis dar žiūri į mane nuo vartų, ir sviedžiu jai pinigus į veidą. Nepasakiau nieko, nė lūpų nepravėriau, tik prieš nueidamas mačiau, kaip ji žiūrinėja suglamžytą banknotą...

Čia tai bent poelgis! Nieko nesakai, nė žodžio netari tai šliundrai, bet ramiausiai suglamžai stambų banknotą ir sviedi savo persekiotojams į akis. Čia tai bent orus poelgis! Taip ir reikia jiems, tiems gyvuliams!..

Kai priėjau Tomtės gatvės ir Stoties aikštės kampą, gatvė staiga ėmė suktis man akyse, ūžti galva, ir aš vos spėjau atsišlieti į sieną. Nebegalėjau eiti toliau, net negalėjau tiesiai atsistoti; kaip atsirėmiau į sieną, taip ir likau, jausdamas, kad tuoj neteksiu sąmonės. Tas nusilpimo priepuolis tik padidino mano beprotišką pyktį, ir aš ėmiau trypti koja šaligatvį. Bandžiau visa, kas tik įmanoma, stengdamasis atgauti jėgas,— kandau dantis, raukiau kaktą, pašėlusiai varčiau akis, ir galiausiai ėmė darytis geriau. Galva išsiblaivė, supratau, kad artėja galas. Atsistūmiau rankomis nuo sienos; gatvė vis dar sukosi aplink mane. Ėmiau kūkčioti iš įniršio, visomis jėgomis grūmiausi su silpnumu, drąsiai laikiausi ant kojų; nenorėjau susmukti, norėjau mirti stovėdamas. Pro šalį pamažu pravažiavo krovinių vežimas, ir aš matau, kad vežime bulvės, tačiau iš įtūžio, iš užsispyrimo tvirtinu, kad tai visai ne bulvės, o kopūstų gūžės, ir įdūkęs dievagojuos, kad tai kopūstų gūžės. Gerai girdėjau, ką kalbu, ir sąmoningai dievagojaus kartodamas šią nesąmonę, ir dariau tai, kad galėčiau pajusti, kokia maloni kreiva priesaika. Tiesiog svaiginaus ta baisia nuodėme, kėliau tris pirštus ir drebančiomis lūpomis prisiekinėjau vardan Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios, kad tai kopūstai.

Laikas slinko. Susmukau ant kažkokių laiptelių, nusišluosčiau prakaitą nuo kaklo ir kaktos, atsidusau ir prisiverčiau nusiraminti. Leidosi saulė, artėjo vakaras. Vėl ėmiau svarstyti savo padėtį: alkis

kankino begėdiškai, o po kelių valandų vėl ateis naktis; reikėjo ką nors sugalvoti, kol dar buvo laiko. Mintys vėl ėmė suktis apie pensioną, iš kurio mane išvarė; aš visai neketinau ten grįžti, bet vis dėlto negalėjau apie jį negalvoti. Tikrai sakant, šeimininkė, mane išvydama, visai teisingai pasielgė. Kaip galėjau tikėtis, kad duos man pastogę, jeigu nieko už ją nemoku? O ji man kai kada ir valgyti duodavo; net vakar vakare, kai ją supykdžiau, ji pasiūlė du sumuštinius, pasiūlė iš geros širdies, žinodama, kaip man jie reikalingi. Vadinasi, nėra ko skųstis, ir, sėdėdamas ant laiptelių, ėmiau širdyje maldauti ją, kad atleistų tokį mano poelgį. Ypač skaudžiai gailėjaus, kad galų gale pasirodžiau nedėkingas ir sviedžiau pinigus jai į veidą...

Dešimt kronų! Aš švilptelėjau. Nuo ko tas laiškas, kurį atnešė pasiuntinys? Tik šią akimirką apie tai kaip reikiant pagalvojau ir išsyk sumečiau, kaip čia atsitiko. Nesitverdamas iš skausmo ir gėdos, keliskart kimiu balsu sušnibždėjau: „Ilajalė" ir papurčiau galvą. Argi dar tik vakar nebuvau pasiryžęs išdidžiai praeiti pro ją, jei sutiksiu, ir parodyti didžiausią abejingumą? Ir še tau — tik sužadinau jai pagailą ir išviliojau iš jos pašalpą. Ne, ne, ne, mano pažeminimui nėra galo! Net jos akyse nesugebėjau išlikti padoriu žmogum; aš smukau, smukau vispusiškai, puoliau ant kelių, skendau, grimzdau į nešlovę ir nebepajėgiau pakilti, niekad! Labiau nusmukti nebeįmanoma! Priimu dešimt kronų kaip išmaldą ir negaliu jų sviesti atgal paslaptingajam geradariui, stveriu pinigus abiem rankomis, kur tik pasitaiko proga, ir pasilaikau, kad galėčiau sumokėti už pastogę, nors ir kaip man tai bjauru...

Ar negalima būtų kaip nors atgauti tų dešimties kronų? Eiti pas šeimininkę ir reikalauti, kad atiduotų pinigus, būtų tuščias darbas; gerai pagalvojus, turbūt atsirastų ir kita išeitis, tik reikia pasistengti ir pagalvoti. Dievaži, čia negana buvo paprastai galvoti, iš kur gauti tas dešimt kronų, turėjau galvoti savo visa būtybe. Ir aš ėmiau sukti galvą kaip išmanydamas.

Buvo turbūt jau apie ketvirtą valandą, po kokių dviejų valandų galėčiau nueiti pas teatro direktorių, jei tik mano drama būtų pabaigta. Aš išsiimu rankraštį ir trūks plyš ryžtuos parašyti tas tris keturias paskutines scenas; galvoju, lieju prakaitą ir skaitau viską iš pradžių, bet nė kiek nepažengiu į priekį. „Nereikia kvailioti! — sakau sau.— Nereikia ožiuotis!" Ir imu rašyti, rašau viską, kas tik man ateina į galvą, kad tik greičiau baigčiau. Dėjaus, kad man atėjo didžioji įkvėpimo akimirka, melavau pats sau, aiškiai apgaudinėjau save ir vis rašiau,

tarsi man nereikėtų ieškoti žodžių. „Puiku! Nuostabi mintis! — šnibždėjau.— Tik užrašinėk!“

Bet galų gale paskutinės replikos man pasirodė įtartinos; jos taip skyrėsi nuo replikų pirmosiose scenose, be to, vienuolio žodžiai nė neatsidavė viduramžiais. Perkremtu pieštuką, pašoku, imu draskyti rankraštį, draskau į skutus kiekvieną puslapį, trenkiu skrybėlę žemėn ir trypiu ją. „Gerbiamosios ir gerbiamieji, aš žuvęs! — šnibždu sau.— Gerbiamosios ir gerbiamieji, aš žuvęs!“ Nieko daugiau nesakau, tik tuos žodžius, ir trypiu savo skrybėlę.

Už kelių žingsnių stovi policininkas ir stebi mane; jis stovi gatvės vidury ir nenuleidžia akių nuo manęs. Kai pakeliu galvą, mūsų žvilgsniai susitinka; galbūt jis seniai taip stovi ir nenuleidžia nuo manęs akių. Aš pasiimu skrybėlę, užsidedu ant galvos ir prieinu prie policininko.

— Ar nežinote, kiek laiko? — klausiu.

Truputį palaukęs, jis išsitraukia laikrodį ir vis žiūri į mane.

— Beveik keturios,— atsako.

— Tikrai! — sakau aš.— Beveik keturios, tikrai taip! Kaip matau, jūs išmanote savo darbą, ir aš jus atsiminsiu.

Ir nuėjau. Jis baisiausiai nustebo ir išsižiojęs žiūrėjo man iš paskos, vis dar laikydamas rankoje laikrodį. Priėjęs prie „Karališkojo“ viešbučio, atsigręžiu ir pažvelgiu atgal: jis vis dar stovėjo toje pat vietoje ir lydėjo mane akimis.

Che che, taip reikia elgtis su galvijais! Be jokios gėdos! Tai imponuoja galvijams, gąsdina galvijus... Buvau nepaprastai patenkintas savimi ir vėl ėmiau niūniuoti. Be galo susijaudinęs, pamiršęs skausmą, net bet kokius nemalonius pojūčius, lengvai kaip plunksnelė perėjau visą turgų, prie paviljonų pasukau atgal ir atsisėdau ant suolelio prie Išganytojo bažnyčios.

Argi pagaliau ne vis tiek, ar aš grąžinsiu tas dešimt kronų, ar ne! Jeigu jas gavau, vadinasi, jos yra mano, o tas, kas man jas atsiuntė, žinoma, nematė skurdo. Aš turėjau paimti, jeigu jas buvo įsakmiai liepta perduoti man; juk negalėjau palikti jų pasiuntiniui. Taip pat nebuvo prasmės grąžinti kitas dešimt kronų, o ne tas pačias, kurias gavau. Vadinasi, nieko čia nepadarysi.

Bandžiau stebėti gyvą judėjimą turgavietėje ir galvoti apie nerūpimus dalykus; bet man nesisekė, ir negalėjau pamiršti tų dešimties kronų. Pagaliau supykau ir sugniaužiau kumščius. „Jinai įsižeistų,— tariau sau,— jeigu grąžinčiau pinigus; kodėl gi turėčiau ją įžeidinėti?“

Aš visada buvau per daug pasipūtęs, išdidžiai purtydavau galvą ir sakydavau: „Ne, labai ačiū". Dabar pats pamačiau, kas iš to išėjo: vėl atsidūriau gatvėje. Net turėdamas puikiausią progą, aš nepasilieku gerame šiltame būste; mane pagauna išdidumas, aš pašoku sulig pirmu žodžiu ir atmetu galvą, svaidau į visas puses dešimties kronų banknotus ir bėgu, kur akys mato... Griežtai pasmerkiau save už tai, kad praradau pastogę ir vėl pakliuvau į keblią padėtį.

Pagaliau spjaut į viską! Aš neprašiau tų dešimties kronų ir neilgai palaikiau jas rankose, bet tuoj atidaviau, sumokėjau svetimai svetimiems žmonėms, kurių niekad nebepamatysiu. Toks jau aš žmogus, kai reikia, atiduodu viską ligi paskutinio skatiko. Jeigu gerai pažįstu Ilajalę, tai ir ji nesigaili atsiuntusi man tuos pinigus. Tad ko aš čia sėdžiu ir riejuos pats su savimi? Mažiausia, ką ji galėjo padaryti,— tai vieną kitą kartą atsiųsti man dešimt kronų. Juk vargšė mergina mane įsimylėjusi, cha, galbūt beprotiškai įsimylėjusi... Ir, pagalvojęs apie tai, aš gerokai užriečiau nosį. Jokios abejonės, ji mane įsimylėjusi, vargšelė!..

Išmušė penkias. Po ilgo nervinio pakilimo aš vėl susmukau, galva iš naujo ėmė ūžti. Žiūrėjau sustingusiu žvilgsniu į priekį ir mačiau „Dramblio" vaistinę. Alkis pjovė negailestingai, ir aš baisiai kentėjau. Taip besėdint ir bežiūrint kažkur į orą, prieš mano pastirusį žvilgsnį pamažu ima ryškėti žmogysta, kurią pagaliau visai gerai matau, ir atpažįstu, kad tai moteris, pardavinėjanti pyragaičius prie „Dramblio" vaistinės.

Krūptelėju, atsisėdu tiesiai ant suoliuko ir imu galvoti. Taip, tikrai, tai ta pati moteris, prie to paties staliuko, toje pačioje vietoje! Švilptelėju keletą kartų, spragtelėju pirštais, atsistoju ir einu vaistinės link. Pakaks kvailysčių! Kas man, po velnių, galvoj, ar aš jai daviau nedorai įgytus pinigus, ar geras norvegiškas monetas iš Kongsbergo sidabro! Aš nenoriu apsijuokti, nuo per didelio išdidumo gali ir nusigaluoti...

Nueinu ligi kampo, atidžiai pažvelgiu į moterį ir atsistoju prieš ją. Nusišypsau, linktelėju kaip pažįstamas ir imu taip ją kalbinti, tarsi mano sugrįžimas būtų savaime suprantamas daiktas.

— Labą dieną! — tariau.— Jūs turbūt manęs nebepažįstate?

— Ne,— lėtai atsako ji ir žiūri į mane.

Šypsausi dar labiau, tarsi ji tik gražiai juokautų dėdamasi manęs nepažįstanti ir sakau:

—Argi neprisimenate, kad aš jums kartą daviau kelias kronas?

Jei neapsirinku, tada nieko jums nepasakiau, nė žodžio, taip jau esu įpratęs. Kai susiduriu su padoriais žmonėmis, nėra reikalo iš anksto tartis ir, taip sakant, sudarinėti sutartis dėl kiekvieno mažmožio. Che che! Taip, aš daviau jums pinigų aną kartą...

— Taip, iš tikrųjų, tai jūs! Taip, dabar kaip reikiant jus pažinau, ir kai pagalvoju...

Aš nenorėjau, kad ji man pradėtų dėkoti už tuos pinigus, ir todėl, akimis ieškodamas, ką čia pasiėmus, greitai tariau:

— O dabar atėjau pyragaičių.

Šito ji nesupranta.

— Pyragaičių,— kartoju,— dabar atėjau jų pasiimti. Šiaip ar taip, dalies jų, pirmosios porcijos. Šiandien man visko nereikia.

— Atėjote pyragaičių? — klausia ji.

— Taip, žinoma, pyragaičių! — atsakau ir garsiai juokiuosi, tartum jai išsyk turėtų būti aišku, kad jų atėjau. Imu nuo stalo pyragaitį, kažką panašaus į prancūzišką bandelę, ir pradedu valgyti.

Tai pamačiusi, moteris atsistoja būdelėje, nejučiomis išskečia rankas, lyg gindama savo prekes, ir duoda man suprasti, kad nesitikėjusi, jog grįšiu jos apiplėšti.

— Taip? — sakau. — Iš tikrųjų? Juokinga jūs moteris! Argi jums kada kas nors davė krūvą pinigų pasaugoti ir nepareikalavo jų atgal? Na, matote! O gal jūs manėte, kad tai buvo vogti pinigai, jeigu taip juos jums numečiau? Ne, nemanėte! Tai gerai, iš tiesų gerai! Labai malonu, kad laikote mane padoriu žmogum. Cha cha! Taip, jūs iš tikrųjų juokinga!

— Bet kodėl jūs man davėte tuos pinigus? — Moteris supyko ir garsiai sušuko.

Aš paaiškinau, kodėl daviau jai pinigus, paaiškinau tyliu balsu ir įsakmiai: taip jau aš esu įpratęs, nes visus žmones laikau gerais. Kai man kas pasiūlo sutartį ar pakvitavimą, aš papurtau galvą ir sakau: „Ačiū, ne". Dievas mato, aš taip darau.

Bet moteris vis dar nieko nesuprato.

Tada griebiausi kitokių priemonių, ėmiau kalbėti griežtai, vengdamas bet kokių kvailysčių. Argi jai niekad niekas nėra šitaip mokėjęs iš anksto? — paklausiau. Žinoma, turėjau galvoje piniginguis žmones, pavyzdžiui, kokį nors konsulą. Niekad? Ką gi, aš nekaltas, kad jai svetimas toks elgesys. Užsieny tai įprastas daiktas. Ji turbūt niekad nebuvo išvažiavusi iš savo krašto? Ne. Na, matot! Jeigu taip, jai nė nesą galima spręsti... Ir aš čiupau nuo staliuko kelis pyragaičius.

Ji piktai burbėjo, atkakliai nenorėjo atiduoti nė trupučio savo prekių, net ištraukė man iš rankos vieną pyragaitį ir padėjo į vietą. Įdūkau, trenkiau kumščiu į staliuką ir pagrasinau, kad pasišauksiu policiją. Aš būsiu jai maloningas, pasakiau; juk jei atsiimčiau viską, kiek man priklauso, sužlugdyčiau visą jos prekybą, nes daviau jai aibę pinigų aną kartą. Bet imti tiek daug neketinu, iš tikrųjų noriu gauti tik pusę savo pirkinio. Be to, aš niekad nebeateisiu. Gink dieve, nebeateisiu, jeigu ji tokia.

Pagaliau ji padėjo kelis pyragaičius begėdiška kaina, keturis ar penkis, kuriuos paskaičiavo negirdėtai brangiai, liepė man juos pasiimti ir traukti savais keliais. Aš vis dar riejausi su ja, tvirtinau, kad ji man nusukusi mažiausiai visą kroną, be to, savo nežmoniškomis kainomis man gyvam kailį nudyrusi.

— O jūs žinote, kad už tokias suktybes baudžiama? — tariau aš.— Dieve mano, juk jūs galite patekti į sunkiųjų darbų kalėjimą, sena kvaiša!

Ji numetė man dar vieną pyragaitį ir, bemaž griežsaid dantimis, pareikalavo, kad nešdinčiausi sau.

Ir aš nuėjau.

Hm, kaip gyvas nesu matęs tokios sukčiuvienės!

Eidamas jau per turgavietę ir rydamas pyragaičius, visą laiką balsu kalbėjau apie tą moterį, kokia ji begėdė, kartojau sau visą mūsų šneką ir tariausi gerokai ją nurungęs. Visų akyse rijau pyragaičius ir kalbėjau pats su savim.

O pyragaičiai nyko vienas po kito; kad ir kiek valgiau, man vis buvo maža, buvau stačiai peralkęs. Viešpatie aukščiausiasis, kodėl man vis maža! Buvau toks godus, jog vos neprakandau paskutinio pyragaičio, kurį iš pat pradžių ketinau palaikyti berniukui iš Vežėjų gatvės, tam vaikui, kuriam rudabarzdis buvo užspjovęs ant galvos. Visą laiką mąsčiau apie jį, negalėjau užmiršti, kaip atrodė jo veidas, kai jis pašoko ir ėmė verkti bei plūstis. Kai tas žmogus į jį spjovė, berniukas atsigręžė į mano langą, tarsi norėdamas pasižiūrėti, ar aš taip pat juoksiuos. Dievas žino, ar dabar nuėjęs jį rasiu! Aš labai skubėjau į Vežėjų gatvę, praėjau pro tą vietą, kur sudraskiau savo dramą ir kur dar mėtėsi popiergalių, išsilenkiau policininko, kurį neseniai nustebinau savo elgesiu, ir pagaliau atsidūriau prie laiptelių, ant kurių rytą sėdėjo berniukas.

Jo čia nebuvo. Gatvėje beveik nieko nebesimatė. Temo, ir man nepavyko rasti berniuko; jis turbūt jau nuėjo namo. Atsargiai padėjau

pyragaitį ant žemės, prie pat durų, smarkiai pabeldžiau ir tuoj nubėgau. „Jis ras pyragaitį! — tariau sau.— Kai tik išeis pro duris, išsyk ras!" Ir iš kvailo džiaugsmo, kad berniukas ras pyragaitį, akys man paplūdo ašaromis.

Vėl nuėjau į prieplauką.

Alkio nebejutau, bet nuo saldžių pyragaičių man ėmė darytis bloga. Galvoje vėl blaškėsi klaikiausios mintys: o kas būtų, jei nematomis nupjaučiau kurio nors iš šių laivų lyną? Arba staiga imčiau rėkti: „Gaisras"? Einu toliau krantine, atsisėdu ant kažkokios dėžės, susineriu rankas ir jaučiu, kad mano galva vis labiau ir labiau maišosi. Sėdžiu nejudėdamas ir ničnieko nebedarau, kad įveikčiau užėjusį silpnumą.

Sėdžiu įbedęs akis į „Kopegorą", barką su Rusijos vėliava. Prie turėklų matau žmogų; raudoni žibintai nuo kairiojo borto apšviečia jo galvą, aš atsistoju ir užkalbinu jį. Savo žodžiais nesiekiu jokio tikslo, nelaukiu nė atsakymo. Paklausiau:

— Ar šįvakar išplaukiate, kapitone?

— Taip, netrukus,— atsako žmogus.

Jis kalbėjo švediškai.

„Turbūt suomis",— galvoju.

— Hm! Ar kartais nereikia jums jūreivio?

Šią akimirką man buvo vis tiek, ar jis mane priims, ar ne, ir neturėjo menkiausios reikšmės, ką jis man atsakys. Aš laukiau ir žiūrėjau į jį.

— Ne,— atsakė jis.— Jungą tai priimčiau.

Jungą! Aš krūptelėjau, nematomis nusiėmiau akinius, įsidėjau į kišenę ir trapu įlipau į laivą.

— Aš nesu plaukiojęs,— tariau,— bet padarysiu visa, ką paliepsite. Kur plaukiate?

— Pirmiausia su balastu į Lidsą, ten prisikrausim anglies ir plauksim į Kadiksą.

— Gerai! — tariau aš ir ėmiau jam siūlytis.— Man vis vien, kur plaukiate. Aš savo darbą padarysiu.

Valandėlę jis žiūrėjo į mane ir galvojo.

— Tai tu dar nesi plaukiojęs? — paklausė.

— Nesu. Bet, sakau jums, duokit man darbą, ir aš jį padarysiu. Aš prie visko pripratęs.

Jis vėl susimąstė. Jau buvau tvirtai įsikalęs į galvą, kad plauksiu, ir bijojau, kad mane gali išvaryti iš laivo.

— Tai kaip, kapitone? — galų gale paklausiau.— Išties galiu dirbti bet ką. Ką aš sakau! Būsiu niekam netikęs, jei nepadarysiu daugiau, negu man bus pavesta. Prireikus galėsiu atstovėti dvi vachtas iš eilės. Man tai tik išeis į gera, ir aš ištversiu.

— Ką gi, pabandysim,— tarė jis, šyptelėjęs iš paskutiniųjų mano žodžių.— Jeigu kas, juk Anglijoje galėsim išsiskirti.

— Žinoma! — atsakiau nudžiugęs. Ir pakartojau, kad jeigu kas, galėsim Anglijoje išsiskirti.

Ir jis nurodė man darbą...

Kai išplaukėm iš fiordo, aš atsitiesiau, visas šlapias iš susijaudinimo ir nusilpimo, pažvelgiau į krantą ir pagaliau atsisveikinau su Kristianijos miestu, kur iš visų langų tryško tokia skaisti šviesa.

PANAS

IŠ LEITENANTO
TOMO GLANO
UŽRAŠŲ

Knut Hamsun PAN
Albert Langen. München

Iš vokiečių kalbos vertė
VYTAUTAS PETRAUSKAS

1

Pastarosiomis dienomis vis mąsčiau ir mąsčiau apie nesibaigiančią šiaurės vasaros dieną. Sėdžiu šičia ir mąstau apie ją ir apie trobelę, kurioje gyvenau, ir apie girią už trobelės ir, bandydamas nustumti laiką ir pasidaryti malonumą, stengiuos šį tą užrašyti. Laikas slenka itin lėtai, nebėga taip greitai, kaip norėčiau, nors niekas man neliūdina širdies ir gyvenu aš — linksmiau nereikia. Viskuo esu labai patenkintas, o trys dešimtys metų, mano nugyventos,— anaiptol dar ne senatvė. Prieš kelias dienas gavau dvi paukščio plunksnas iš toli, nuo žmogaus, kuris visai neturėjo man jų siųsti, bet štai dvi žalios plunksnos, įdėtos į lakštą laiškinio popieriaus su karūna, užlipinto oblata[1]. Man taip pat buvo malonu pažvelgti į dvi tokias velniškai žalias plunksnas. Ir šiaip neturiu jokios kitos bėdos, tik kartkarčiais trupučiuką paskauda kairiąją koją, kažkada peršautą, bet jau seniai užgijusią.

Prisimenu, kad prieš dvejus metus laikas bėgo labai greitai, nepalyginti greičiau negu dabar, nespėjau nė apsidairyti, ir vasara pralėkė. Tai buvo prieš dvejus metus, 1855 metais, o dabar noriu parašyti savo malonumui apie visa tai, kas man tada atsitiko ar gal tik prisisapnavo. Daug ką iš to, ką tada pergyvenau, dabar jau pamiršau, nes nuo tada bemaž niekad apie tai nebegalvojau; tik tiek dar atsimenu, kad naktys buvo labai šviesios. Taip pat daugelis dalykų man rodėsi visai ne tokie, kokie yra iš tikrųjų: metai turėjo dvylika mėnesių, bet naktis virto diena, ir danguje niekad negalėjai pamatyti nė vienos žvaigždės. Ir žmonės, kuriuos ten sutikau, buvo irgi ypatingi, visai ne tokie, kokius pažinau anksčiau; kai kada užtekdavo tik vienos nakties — ir vakarykštis vaikas suaugdavo, subręsdavo ir išsiskleisdavo visu gražumu. Nepasakysi, kad čia kokie burtai, bet pirmiau tokių dalykų aš nebuvau matęs. O, ne!

Dideliame baltai dažytame name prie pat jūros susitikau žmogų, kuris trumpą laiką patraukė į save mano mintis. Prisimenu jį nebe nuolatos, bent dabar, nors ne,— visai jį pamiršau; užtat prisimenu visa kita — kaip rykaudavo jūros paukščiai, kaip medžiodavau miškuose, prisimenu savo naktis, kiekvieną šiltą vasaros valandą. Beje, ir susipažinau su tuo žmogum visai atsitiktinai, ir jei ne tas atsitiktinis susitikimas, nė vienos dienos nebūčiau apie jį galvojęs.

Iš savo trobelės mačiau daugybę salų ir salelių, šcherų, lopelį jūros, kelias mėlynuojančias kalnų viršūnes; o už trobelės dunksojo giria, didžiulė giria. Aš nesitvėriau džiaugsmu ir dėkingumu, traukdamas į krūtinę šaknų ir lapų aromatą, riebų pušų kvapą, atsiduodantį kaulų čiulpais; tik miške viskas manyje nurimdavo, niekas nedrumsdavo man širdies, jausdavaus sveikas ir stiprus. Diena į dieną eidavau per miško kalvas, Ezopo lydimas, ir nieko taip nenorėjau, kaip tik diena į dieną čia vaikščioti, nors dar toli gražu ne visur buvo nutirpęs sniegas ir daiktais telkšojo purvas. Vienintelis mano draugas buvo Ezopas; dabar aš turiu Korą, bet tada turėjau Ezopą, šunį, kurį vėliau nušoviau.

Dažnai vakarais, kai, būdavo, grįžtu po medžioklės į savo trobelę, mane visą užlieja toks jausmas, lyg būčiau gimtuose namuose, negana to, malonus šiurpas nueina per širdį, ir aš vaikščioju ir šnekuosi su Ezopu apie tai, kaip mums čia gera. „Taip, o dabar susikursim ugnį ir išsikepsim židiny paukštį,— sakau,— kaip tu manai?“ Ir kai visa tai jau padaryta ir mudu pavakarieniavę, Ezopas nušliaužia į savo vietą už židinio, o aš užsidegu pypkę, išsitiesiu ant gulto ir klausausi duslaus girios ošimo. Ore atsiranda silpnas trauksmas, vėjas papučia į trobelę, ir aš aiškiai girdžiu, kaip burbuliuoja tetervinai toli kalvose. O šiaip tylu tylu.

Ir ne sykį taip užmigau, su visais drabužiais, ir pabudau tik tada, kai pradėjo rykauti jūros paukščiai. Ir kai paskiau, būdavo, žvilgtelėju pro langą, pamatau didelius baltus prekybinio miestelio pastatus, Siriluno prieplaukas, krautuvėlę, kurioje perkuos duonos, ir valandėlę dar paguliu, stebėdamasis, kad aš čia, šioje trobelėje, Nurlane, pamiškėje.

Bet šit Ezopas pasipurto ilgu laibu kūnu, jo kaklasaitis sužvanga, jis nusižiovauja ir pavizgina uodegą, o aš pašoku tris keturias valandas pamiegojęs, tačiau pasilsėjęs ir džiaugdamasis viskuo, viskuo.

Taip buvo daug naktų.

2

Tegu sau lyja ir audros siaučia — ne tai svarbu, dažnai atsitinka, kad mažutis džiaugsmas pagauna žmogų lietingą dieną ir jis pradeda klajoti su savo laime. Atsistoja ir ima žiūrėti tiesiai priešais save, kada ne kada tyliai nusijuokia ir apsidairo. Apie ką jis galvoja? Apie švarų lango stiklą, saulės spinduliuką stikle, mažytį upokšnį, vingiuojantį prieš akis, o gal mėlyną dangaus skiautelę. Daugiau nieko nė nereikia.

Kitą kartą net nepaprasti įvykiai neįstengia mums išsklaidyti ramios ir nykios nuotaikos; pokylio salėje gali sėdėti abejingas, šaltas ir neužsikrėtęs bendra linksmybe. Mat pati žmogaus širdis yra vienintelis liūdesio ar džiaugsmo šaltinis.

Man prisimena viena diena. Aš buvau nusileidęs į pajūrį. Mane užklupo lietus, įėjau į valčių pašiūrę ir atsisėdau. Niūniavau tylomis, tačiau be džiaugsmo, vien norėdamas nustumti laiką. Su manim buvo Ezopas, jis atsitūpė ir pastatė ausis; aš nustoju niūniuoti ir taip pat imu klausytis, lauke pasigirsta balsai, artėja žmonės. Atsitiktinumas, paprastų paprasčiausias atsitiktinumas! Du vyriškiai ir mergina galvotrūkčiais įlėkė į mano pašiūrę. Jie šaukė kits kitam juokdamiesi:

— Greičiau! Čia mes pabūsim, kol praeis lietus!

Aš atsistojau.

Vienas vyriškis dėvėjo baltą nekrakmolytą krūtinę, kuri dabar karojo permirkusi ir išsivertusi pūslėmis; toje šlapioje krūtinėje smygsojo deimantinė sagė. Jis avėjo smailiais, šiek tiek dabitiškais batais. Linktelėjau jam,— tai buvo ponas Makas, pirklys, aš jį pažinau, jo parduotuvėj pirkdavaus duonos. Kartą jis net kvietėsi mane į namus, bet ligi šiol dar nebuvau ten užėjęs.

— O, pažįstami! — tarė jis, mane pamatęs.— Mes ėjom į malūną, bet turėjom grįžti. Tai oras, a? Kada gi pagaliau apsilankysit Sirilune, ponas leitenante?

Jis pristatė man mažutį juodabarzdį poną, atėjusį su jais, daktarą, gyvenantį gretimoje parapijoje.

Mergina truputį pakėlė vualį ant nosies ir ėmė tylom šnekučiuoti su Ezopu. Man krito į akis jos žaketas, iš pamušalo ir kilpučių mačiau, kad jis perdažytas. Ponas Makas ir ją pristatė, tai buvo jo duktė ir vadinosi Edvarda.

Edvarda žvilgtelėjo į mane pro vualį, paskui vėl ėmė šnibždėtis su šuniu ir skaityti jo vardą kaklasaityje:

— Aha, tavo vardas Ezopas... Daktare, kas toks buvo Ezopas[2]? Atsimenu, kad jis kūrė pasakėčias. Ar jis ne frigas buvo? Ne, nežinau.

Kūdikis, mokinukė. Aš žiūrėjau į ją, ji buvo aukšta, bet dar nesusiformavusi, kokių penkiolikos ar šešiolikos metų, ilgomis tamsiomis rankomis, be pirštinių. Galimas daiktas, šiandien priešpiet ji žiūrėjo į leksikoną, kas tas Ezopas, kad prireikus galėtų parodyti savo žinias.

Ponas Makas paklausė, kaip man sekasi medžioklė. Ką aš dažniausiai nušaunąs? Aš galįs bet kada paimti kurią nors iš jo valčių, man tereikią pasakyti. Daktaras nepratarė nė žodžio. Kai jie išėjo, pastebėjau, kad daktaras truputį šlubuoja ir ramsčiuojasi lazda.

Ėjau namo tokia pat tuščia širdimi kaip ir anksčiau ir abejingai niūniavau. Tas susitikimas valčių pašiūrėje manęs nė kiek nepaveikė; geriausiai prisiminiau permirkusią pono Mako krūtinę, kurioje smygsojo deimantinė sagė, irgi šlapia ir ne per daug blizganti.

3

Priešais mano trobelę riogsojo akmuo, didelis pilkas akmuo. Kai žvelgdavau į jį, vaidendavosi, lyg akmuo būtų man palankus; sakytum jis žiūri į mane, kai einu prie jo, ir mane pažįsta. Aš mielai pasukdavau pro jį, kai auštant eidavau iš namų, ir man rodėsi, tartum palieku gerą draugą, kuris lauks čia, kol sugrįšiu.

O miške pradėdavau medžioti. Kai kada pašaudavau ką nors, kai kada ne...

Anapus salų plytėjo jūra, slogios ramybės apgaubta. Dažnai, būdavo, įkopęs į kalnus, sustoju ir žiūriu į ją; tykiomis dienomis laivai beveik nejuda iš vietos, tą pačią burę matau tris dienas iš eilės, mažytę ir baltą kaip žuvėdrą ant vandens. Tačiau kartais, kai pakyla vėjas, kalnai tolumoje bemaž visai išnyksta, ima siausti audra, atūžusi iš pietvakarių, prieš mano akis prasideda spektaklis. Viskas rūkte rūksta. Maišosi dangus su žeme, jūra šoka keisčiausius šokius, kuria raitelius, žirgus ir sudraskytas vėliavas. Aš stoviu pasislėpęs po uola ir mąstau apie visokius visokiausius daiktus, mano širdis visa sujudusi. Dievas žino, galvoju, kokių įvykių esu liudininkas šiandien ir kodėl jūra atsiveria prieš mano akis. Galimas daiktas, šią valandą regiu pačias žemės smegenis, regiu, koks ten eina darbas, kaip viskas kunkuliuoja! Ezopas nerimauja, tarpais kilsčioja snukį ir uosto orą, sustipęs nuo vėjo, jo kojos smarkiai dreba; jo nekalbinu, tad jis gulasi man tarp kojų ir žiūri į jūrą, kaip ir aš. Ir niekur negirdėti nei šūktelėjimo, nei kokio žmogaus žodžio, nieko, tik sunkus kauksmas apie mano galvą. Toli jūroje dūluo-

ja uola, visai vieniša; kai bangos persirita per ją, uola išneria tartum koks beprotis, ne, lyg jūrų dievaitis, kuris, šlapias iškilęs iš vilnių, žvelgia į pasaulį ir taip prunkščia, jog iš plaukų ir barzdos jam lyg koks ratas darosi aplink galvą. Paskui jis vėl nugrimzta į putotas bangas.

Ir štai per pačią audrą pasirodo jūroje mažutis juodas kaip anglis garlaiviukas...

Kai aš popiet nusileidau į prieplauką, mažutis juodas kaip anglis garlaiviukas jau stovėjo uoste; tai buvo pašto garlaivis. Daug žmonių susirinko krantinėje pasižiūrėti šio reto svečio; aš pastebėjau, kad jie visi ligi vieno mėlynakiai, nors ir kokie buvo nepanašūs į kits kitą. Kiek atokiau stovėjo jauna mergina su balta vilnone skarele ant galvos; jos plaukai buvo labai tamsūs, ir balta skarelė taip keistai skyrėsi nuo plaukų. Ji smalsiai pasižiūrėjo į mane, į odinį mano apdarą, į mano šautuvą; kai ją užkalbinau, ji sumišo ir nusigręžė. Aš pasakiau:

— Tu visados ryšėk šia balta skarele, ji tau pritinka.

Tą akimirką prie jos priėjo dramblotas vyriškis su islandiška striuke, jis pavadino ją Eva. Matyt, tai jo duktė. Aš pažinau dramblotąjį žmogų, tai buvo kalvis, vietos kalvis. Prieš kelias dienas jis pritaisė vienam iš mano šautuvų naują gaiduką...

O lietus ir vėjas padarė savo darbą ir nuvarė visą sniegą. Kelias dienas buvo nyku ir šalta, braškėjo supuvusios šakelės, rinkosi pulkais varnos ir krankė. Tai truko neilgai, saulė buvo visai netoli, ir vieną rytą ji pakilo iš anapus girios. Kažkokia maloni banga užlieja mane nuo galvos ligi kojų, kai pateka saulė; tylaus džiaugsmo pagautas, užsimetu ant peties šautuvą.

4

Tuo metu man nestigo medžiojamų žvėrių ir paukščių, kada norėdamas nušaudavau zuikį, tetervіną, žvyrę, o kai pasitaikydavo būti pajūryje ir arti prieiti prie kokio jūros paukščio, nudėdavau ir jį. Tai buvo geri laikai, dienos ėjo ilgyn, ir oras darėsi vaiskesnis, aš išsirengdavau dviem dienom ir patraukdavau į kalnus, į plačias viršūnes, susitikdavau kokį lapį, elnių augintoją, ir gaudavau iš jo sūrio, riebių sūrelių, atsiduodančių žole. Buvau ten ne sykį. Grįždamas visados nušaudavau kokį paukštį ir įsidėdavau į krepšį. Atsisėdu, būdavo, ir prisirišu Ezopą. Už mylios po savo kojom matau jūrą; uolų šlaitai šlapi ir juodi nuo van-

dens, kuris jais srovena, lašnoja ir čiurlena dainuodamas amžinai tą pačią paprastutę melodiją. Tos tylios melodijos sutrumpino man ne vieną valandą, kai taip sėdėdavau toli kalnuose ir dairydavausi aplinkui. Štai čiurlena šičia savo vienatvėje toji tyki nesibaigianti muzika, mąsčiau aš, ir niekas jos nesiklauso, ir niekas apie ją negalvoja, bet vis dėlto ji čiurlena sau visą laiką, visą laiką! Ir kai aš klausiausi šito čiurlenimo, man nebeatrodė, kad kalnai tokie visiškai tušti. Kai kada, būdavo, ir atsitinka šis tas: griausmas sukrečia žemę, atskyla uolos luitas ir nusirita į jūrą, palikęs paskui save rūkstantį akmens dulkių taką; tą pačią akimirką Ezopas pakelia snukį prieš vėją ir nustebęs uosto, iš kur čia tas svilėsių kvapas. Ten, kur ištirpusio sniego vanduo išgraužia plyšius uolose, pakanka iššauti ar net garsiai riktelėti, ir atitrūksta koks didelis luitas, ir nusirita žemyn...

Praeina valanda, gal ir daugiau, laikas bėga taip greitai. Atrišu Ezopą, užsimetu krepšį ant kito peties ir keliauju namo. Diena artėja į pabaigą. Nusileidęs į mišką, kiekvieną sykį patenku į seniai pažįstamą taką — siaurutę juostelę, keisčiausiai išsivingiavusią. Aš neaplenkiu nė vieno vingio ir einu pamažiukais,— nėra kur skubėti, juk namie niekas manęs nelaukia; laisvas kaip koks valdovas traukiu sau per ramų mišką taip lėtai, kaip man patinka. Visi paukščiai jau nutilę, tik kažkur toli burbuliuoja tetervinas, jis visados burbuliuoja.

Aš išėjau iš miško ir priešais pamačiau du žmones, du vaikščiojančius žmones, pasivijau juos, vienas iš jų buvo panelė Edvarda, pažinau ją ir pasisveikinau; ją lydėjo daktaras. Turėjau parodyti jiems šautuvą, jie apžiūrėjo mano kompasą, mano krepšį; pakviečiau juos į savo trobelę, ir jie pažadėjo kada nors užsukti.

Štai ir vakaras. Parėjau namo ir užsikūriau ugnį, išsikepiau paukštį ir pavakarieniavau. Rytoj irgi bus diena...

Visur ramu ir tylu. Aš guliu ir žiūriu pro langą, laukdamas, kada sutems. Pasakiškas spindesys tuo metu gaubė žemę ir girią, saulė jau buvo nusileidusi ir užliejusi horizontą sodria raudona žara, kuri stingsojo kaip alyva. Dangus visur buvo atviras ir grynas, aš žiūrėjau į tą tyrą gelmę, ir man atrodė, kad guliu, o prieš mane atsivėręs pasaulio dugnas, kad širdis plaka veržda masi į tą nuogą dugną ir kad ten ir yra jos namai. Dievas žino, galvojau aš, kodėl šį vakarą horizontas taip išsipuošęs auksu ir violetu, gal kokia šventė tenai, aukštybėse, didžiulė šventė — skamba žvaigždžių muzika, o dangaus upėmis leidžiasi valtys. Labai panašu! Ir aš užsimerkiu, ir štai plaukioju tomis valtimis, ir mintys viena po kitos skrieja mano galvoje...

Taip praėjo ne viena diena.

Aš basčiausi ir stebėjau, kaip tirpsta sniegas ir kaip eižėja ledas. Dažną dieną, kai trobelėje turėdavau pakankamai valgyti, netgi nepaleisdavau nė vieno šūvio, tik vaikštinėjau mėgaudamasis savo laisve, o laikas sau bėgo kaip tinkamas. Kur tik pasisuki, visur buvo ko pasižiūrėti ir pasiklausyti, viskas po truputį keitėsi kiekvieną dieną, net karklai ir kadagiai stovėjo ir laukė pavasario. Nueidavau, pavyzdžiui, prie malūno, kuris tebebuvo įšalęs; bet žemė aplinkui per daugybę metų buvo ištrypta ir bylote bylojo, kad čia ateina žmonės su grūdų maišais ant pečių — susimalti duonos. Aš pavaikščiodavau ten lyg tarp žmonių, o ant sienų buvo išraižyta daug raidžių ir datų.

Tai šitaip.

5

Kažin ar berašyti toliau? Ne, ne. Gal tik truputį savo malonumo dėlei ir dėl to, kad laikas sutrumpės bepasakojant, kaip atėjo pavasaris prieš dvejus metus ir kaip atrodė visas tas kraštas. Žemė ir jūra šiek tiek pakvipo, salsvai atsidavė sieros vandeniliu pernykščiai lapai, pūvantys miške, ir šarkos skraidė su šakutėmis snapuose ir krovėsi lizdus. Praėjo dar kelios dienos, ir upokšniai patvino ir ėmė putoti, kur ne kur pasimaišydavo drugelių dilgėlinukų, ir žvejai parsirado iš žūklaviečių. Abu pirklio burlaiviai sugrįžo pilni žuvies ir nuleido inkarus prie džiovyklų; staiga pagyvėjo ir sujudo didžiausia sala, kur ant uolų džiovinama žuvis. Aš viską mačiau pro savo langą.

Bet triukšmas nesiekė trobelės, buvau kaip buvęs vienas. Kada ne kada praeidavo koks žmogus, mačiau Evą, kalvio dukterį, jai ant nosies atsirado keletas strazdanų.

— Kur eini? — paklausiau.

— Į mišką malkų parsinešti,— atsakė tyliai.

Rankoje ji turėjo virvę malkoms nešti ir ryšėjo baltąja skarele. Palydėjau ją akimis, bet ji neatsigręžė.

Ir vėl praėjo daug dienų, kol pamačiau gyvą žmogų.

Aušo pavasaris, ir miškas ėjo linksmyn; itin smagu buvo stebėti strazdus, kurie tupėjo medžių viršūnėse, spoksojo į saulę ir čirškė; kartais aš atsikeldavau apie antrą valandą ryto, kad užsikrėsčiau džiugia nuotaika, kuri dvelkia iš paukščių ir žvėrių saulei tekant.

Pavasaris turbūt atkeliavo ir pas mane, ir tarpais kraujas taip tvinkčiojo gyslose, lyg būtų bilsnoję žingsniai. Sėdėjau trobelėje ir galvojau, kad reikia patikrinti meškerkočius ir velkes, bet nepajudinau nė piršto, kažkokios smagios ir neaiškios nerimo bangos ėjo per širdį. Bet štai staiga pašoko Ezopas, sustingo ir trumpai sulojo. Kažkokie žmonės ėjo prie trobelės, aš greit nusitraukiau kepurę nuo galvos ir tuoj pat išgirdau panelės Edvardos balsą tarpdury. Draugiškai ir be ceremonijų ji su daktaru atėjo manęs aplankyti, kaip buvo žadėję.

— Taip, jis namie,— išgirdau jos žodžius. Jinai įėjo į vidų ir padavė man ranką visai kaip maža mergaitė.— Mes ir vakar buvome čia, bet jūsų neradome namie,— paaiškino.

Ji klastelėjo ant mano gulto, ant apkloto, ir ėmė dairytis po trobelę; daktaras atsisėdo šalia manęs ant ilgo suolo. Užsimezgė šneka, kalbėjomės gyvai; be kita ko, jiems papasakojau, kokių miške esama žvėrių ir kokių žvėrių ir paukščių kada nevalia medžioti. Dabar draudžiama medžioti tetervinus.

Daktaras ir šiandien daug nešnekėjo, bet kai jo akys užkliuvo už mano parakinės, kurioje buvo išraižytas Panas, jis ėmė aiškinti mitą apie Paną[3].

— Kuo gi jūs maitinatės,— staiga paklausė Edvarda,— kai ateina draudžiamasis laikas *visiems* medžiojamiems žvėrims ir paukščiams?

— Žuvimis,— atsakiau.— Daugiausia žuvimis. Visada atsiranda ko valgyti.

— Bet jūs galit ir pas mus pietauti,— tarė ji.— Pernai jūsų trobelėje gyveno vienas anglas, tai jis dažnai ateidavo pas mus pietų.

Edvarda pažvelgė į mane, o aš į ją. Tą akimirką pajutau, jog kažkas palietė man širdį tarytum trumpas švelnus sveikinimas. Čia kaltas pavasaris ir giedra diena; vėliau aš apie tai pagalvodavau. Be to, grožėjaus lenktais jos antakiais.

Ji pasakė keletą žodžių apie mano būstą. Sienas buvau nukabinėjęs visokiais kailiais ir paukščių sparnais, trobelė viduje panėšėjo į nevalyvą irštvą. Jai tai patiko.

— Taip, tai tikra irštva,— tarė ji.

Aš neturėjau ko padovanoti svečiams, pagalvojau ir nusprendžiau juoko dėlei iškepti kokį paukštį; jie turėsią jį valgyti kaip medžiotojai, su pirštais. Tai bus mažutė pramoga.

Ir aš iškepiau paukštį.

Edvarda pasakojo apie anglą. Tai buvo savotiškas senis, balsu

kalbėdavo pats su savim. Jis buvo katalikas ir kišenėje nešiojosi mažutę maldaknygę su juodomis ir raudonomis raidėmis.

— Ar tik jis nebuvo airis? — paklausė daktaras.

— Airis?

— Taip, jeigu jau buvo katalikas?

Edvarda paraudo, ėmė mikčioti ir nusigręžė į šoną:

— Taip, gal ir airis.

Nuo šiol jai dingo visas gyvumas. Man jos pagailo, ir norėjau viską atitaisyti, aš tariau:

— Taip, žinoma, jūsų tiesa, jis buvo anglas; airiai nevažiuoja į Norvegiją.

Susitarėme kurią dieną išplaukti į jūrą ir apžiūrėti uolas, ant kurių džiovinama žuvis...

Palydėjęs galiuką savo svečius, sugrįžau ir atsisėdau taisyti žūklavimo įnagių. Graibštą laikiau pakabinęs ant vinies prie durų, ir kelias akis suėdė rūdys; pasmailinau vąšelius, pririšau juos, apžiūrėjau valus. Kaip sunku šiandien ką nors dirbti. Nereikalingos mintys maišėsi galvoje; man atrodė, kad negerai padariau leisdamas panelei Edvardai visą laiką sėdėti ant gulto, užuot paprašęs ją sėstis ant suolo. Staiga man akyse atsistojo rusvas jos veidas ir rusvas kaklas; prijuostę ji buvo prisikišusi kiek žemiau, kad liemuo atrodytų ilgesnis, kaip reikalavo mada; skaisti, mergiška jos nykščio išraiška žadino man švelnius jausmus, o raukšlelės ties krumpliais irgi buvo malonios. Didelė jos burna spindėte spindėjo.

Aš atsistojau, atsidariau duris ir ėmiau klausytis. Nieko neišgirdau; pagaliau nė nebuvo ko klausytis. Vėl uždariau duris. Ezopas, matydamas, kad aš nerimauju, išlindo iš savo kampo. Man šovė į galvą, kad galėčiau pasivyti panelę Edvardą ir paprašyti trupučio šilkinių siūlų graibštui pasitaisyti; tai nebuvo dingstis, ne, aš galėjau patiesti graibštą ir parodyti jai rūdžių suėstas akis. Jau buvau išėjęs pro duris, bet atsiminiau, kad ir pats turiu šilkinių siūlų knygutėje, kur sudėtos muselės, net daugiau negu reikia. Ir nusiminęs iš lėto grįžau į vidų, nes pats turėjau šilkinių siūlų.

Trobelėje į mane padvelkė svetimas kvapas, aš tarsi buvau nebe vienas.

6

Vienas žmogus paklausė mane, ar aš jau nebemedžiojąs; jis negirdėjęs miško kalvose nė vieno šūvio, nors dvi dienas žvejojęs užtakyje. Ne, aš nemedžiojau, aš sėdėjau savo trobelėje, kol pristigau valgyti.

Trečią dieną išėjau pamedžioti. Miškas jau truputį žaliavo, kvepėjo žeme ir medžiais, žali laiškinių česnakų daigai jau kalėsi iš nušalnojusių samanų. Galvoje sukosi visokios mintys, ir aš dažnai prisėsdavau. Tris dienas nieko daugiau nemačiau, kaip tik vieną žmogų, tą žvejį, kurį buvau sutikęs vakar; aš maniau, gal šį vakarą su kuo nors susidursiu eidamas namo pamiškėje, kur andai buvau susitikęs daktarą ir panelę Edvardą. Kad kokios, jie vėl ten vaikštinėja, gal taip, o gal ir ne. Bet kodėl aš pagalvojau kaip tik apie juos? Nudėjau dvi žvyres ir vieną tuoj išsitaisiau, paskui prisirišau Ezopą.

Valgiau išsitiesęs pradžiūvusioje aikštelėje. Visur buvo tylu, tik švelniai ošė vėjas ir kai kada čirkščiojo koks paukštis. Gulėjau ir žiūrėjau, kaip iš lėto siūruoja šakutės; vėjelis dirbo savo darbą ir nešiojo žiedadulkes nuo medžio prie medžio, nepraleisdamas nė vieno nekalto vainikėlio; visas miškas buvo ekstazės pagautas. Žalias vikšras, žiemsprindis, pasispirdamas savo galais, keliauja šakute, keliauja be paliovos, tartum negalėtų bent kiek stabtelėti. Jis bemaž nieko nemato, nors ir turi akis, dažnai pasistoja piestu ir dairosi, kur būtų galima įsikibti: jis panašus į žalią siūlagalį, lėtais dygsniais varantį siūlę išilgai šakos. Ligi vakaro gal jis ir nusigaus ten, kur jam reikia.

Vis dar tylu. Aš stojuosi ir einu, sėduosi ir vėl stojuosi. Dabar kokia ketvirta valanda; kai bus šešios, suksiu namų linkui ir žiūrėsiu, ar ko nesutiksiu. Dar turiu dvi valandas, o jau truputį nerimauju ir purtaus nuo drabužių šilojus ir samanas. Vietos, kuriomis einu, man pažįstamos, medžiai ir akmenys stovi ten vieniši kaip stovėję, lapai čeža po kojomis. Monotoniškas šlamesys ir pažįstami medžiai bei akmenys per daug byloja mano širdžiai, mane užlieja kažkoks keistas dėkingumas, viskas darosi artima, brangu, aš myliu viską. Pakeliu sausą šakutę, laikau ją rankoj ir apžiūrinėju sėdėdamas ir galvodamas apie savo reikalus: šakutė beveik supuvusi, sutrešusi, jos žievė sugraudina mane, gailesys suspaudžia širdį. Ir, pakilęs eiti, nenumetu šakutės, bet dedu ant žemės, stoviu ir jaučiu jai simpatiją; galų gale, prieš palikdamas ją gulėti, paskutinį kartą pažvelgiu drėgnomis akimis.

Štai jau ir penkios. Saulė netiksliai rodo man laiką, visą dieną ėjau į vakarus ir, galimas daiktas, pusvalandžiu pralenkiau savo saulės ženk-

lus prie trobelės. Aš matau tai; bet, šiaip ar taip, turiu visą valandą ligi šešių, todėl vėl atsistoju ir paeinu galiuką. Ir lapai čeža po kojomis. Taip praslenka valanda.

Apačioje, tiesiai po savimi, pamatau upelį ir mažutį malūną, kuris žiemą buvo ledo sukaustytas, ir sustoju; malūnas sukasi, jo ūžesys pažadina mane iš susimąstymo, aš sustoju išsyk, kaip įbestas. „Pavėlavau!" — sakau sau garsiai. Skausmas nueina per širdį, tuojau apsigręžiu ir pasuku namų linkui, bet pats žinau, kad pavėlavau. Paspartinu žingsnius, imu bėgti; Ezopas supranta, kad reikia skubėti, ir jis traukia pasaitą, tempia mane, inkščia ir dumia. Sausi lapai lekia mums iš po kojų. Bet, atbėgę į pamiškę, nieko ten nerandame, ne, viskas tylu, nieko ten nėra.

— Nieko čia nėra! — sakau aš.— Po teisybei kitaip ir būti negalėjo.

Pastovėjau neilgai, bet, minčių genamas, nuėjau toliau, praėjau pro savo trobelę, nusileidau į Siriluną su Ezopu, medžioklės krepšiu ir šautuvu, su visais savo reikmenimis.

Ponas Makas sutiko mane itin maloniai ir pakvietė praleisti pas juos vakarą.

7

Man regis, kad aš truputį moku skaityti žmonių širdyse; gal taip ir nėra. O kai esu gerai nusiteikęs, man atrodo, kad galiu giliai įžvelgti kitiems į širdis, nors šiaip ir nesu kažkoks gudročius. Mes sėdime kambaryje, keletas vyrų, keletas moterų ir aš, ir man regis, kad matau, kas dedasi tų žmonių širdyse, ir žinau, ką jie apie mane galvoja. Aš pastebiu kiekvieną kibirkštį, žybtelėjusią jų akyse; kai kada kraujas suplūsta jiems į skruostus ir nudažo juos raudoniu, kitą sykį jie apsimeta žiūrį į priešingą pusę, o vis dėlto iš šono dirsčioja į mane. O aš sėdžiu ir akylai stebiu visa tai, ir niekas nė nenumano, kad kiaurai matau kiekvieną širdį. Daug metų buvau įsitikinęs, kad moku skaityti žmonių širdyse. Gal taip ir nėra...

Visą vakarą praleidau pono Mako namuose. Galėjau tuoj vėl išeiti, man visai nebuvo įdomu ten sėdėti, bet argi aš ten nuėjau ne todėl, kad į tuos namus mane traukė visos mintys? Ir negi galėjau išsyk išeiti? Po vakarienės lošėme vistą ir gėrėme todį[4]; aš sėdėjau nuleidęs

galvą, nugara į kambarį; užpakaly manęs vaikščiojo Edvarda, įeidavo ir išeidavo iš kambario. Daktaras išvažiavo namo.

Ponas Makas parodė, kaip įtaisytos jo naujosios lempos, pirmosios parafino lempos, patekusios į šiaurę,— puikūs daiktai ant sunkių švininių kojų, ir kad neatsitiktų kokia nelaimė, kiekvieną vakarą uždegdavo jas pats. Keletą kartų jis buvo užsiminęs apie savo senelį, konsulą. „Mano senelis, konsulas Makas, šią sagę gavo tiesiai iš Karlo Juhano[5] rankų",— pasakė ir pirštu bakstelėjo į savo deimantinę sagę. Jo žmona buvo mirusi, viename iš šoninių kambarių jis parodė jos portretą — aristokratiško veido moteris su nėrinių kyku ir mandagia šypsena. Tame pat kambaryje stovėjo ir knygų spinta, kurioje buvo net senų prancūziškų knygų, matyt, paveldėtų; jų viršeliai buvo gražūs, paauksuoti, ir daug savininkų paliko jose įrašytus savo vardus. Tarp knygų stovėjo ir švietimo epochos raštų; ponas Makas buvo mąstantis žmogus.

Prie visto buvo pakviesti abu jo pardavėjai; jie lošė lėtai ir nedrąsiai, rūpestingai skaičiavo kiekvieną ėjimą ir vis dėlto darė klaidų. Vienam iš jų talkino Edvarda.

Aš išverčiau savo stiklą, nusiminiau ir atsistojau.

— Ak, aš išverčiau savo stiklą! — tariau.

Edvarda nusikvatojo ir atsakė:

— Taip, mes matom.

Visi juokdamiesi ėmė tikinti mane, kad tat niekis. Man davė rankšluostį nusišluostyti, ir mes lošėme toliau. Išmušė vienuoliktą.

Neaiškus apmaudas nuėjo per širdį matant, kaip juokiasi Edvarda, žiūrėjau į ją, ir man atrodė, kad jos veidas pasidarė nieko nesakantis ir nelabai gražus. Pagaliau ponas Makas pertraukė kortavimą, nurodęs, kad pardavėjams metas gulti, paskiau atsirėmė į sofos atlošą ir pradėjo kalbėti, kad jis ketinąs prikalti iškabą prie sandėlio fasado ir paklausė mane patarimo. Kokia spalva ją nudažyti? Man buvo nuobodu, pasakiau — juoda, apie tai net nepagalvojęs, ir ponas Makas išsyk sutiko su manim:

— Juoda spalva, kaip tik ir aš taip maniau. „Druskos ir statinių sandėlis" — didelėmis juodomis raidėmis, šitaip tauriausia... Edvarda, ar ne metas tau gulti?

Edvarda atsistojo, padavė mums abiem ranką, pasakė labanakt ir išėjo. Mudu dar pasėdėjome. Pasišnekėjome apie geležinkelį, nutiestą pernai, apie pirmutinę telegrafo liniją. Dievaižin, kada telegrafas ateis čia, į šiaurę!

Pauzė.

— Matote,— tarė ponas Makas,— rodos, nė apsidairyt nesuspėjau, o jau sulaukiau keturiasdešimt šešerių metų, pražilo barzda ir plaukai. Taip, jaučiu, kad pasenau. Jūs matote mane dieną, bet kai ateina vakaras ir lieku vienas, aš labai susmunku. Tada sėdžiu šiame kambaryje ir dėstau pasiansus. Kai truputį pasukčiauji, jie visados išeina. Cha cha.

— Pasiansai išeina, kai truputį pasukčiauji? — paklausiau aš.

— Taip.

Man pasirodė, kad aš skaitau jo akyse...

Jis pakilo, priėjo prie lango ir pažvelgė į kiemą; stovėjo atgręžęs į mane plačią nugarą, jo pakaušis ir sprandas buvo gauruoti. Aš taip pat atsistojau. Jis apsigręžė, žengė į mane su savo ilgais, smailiais pusbačiais, susikišęs nykščius į liemenės kišenes, truputį kilnojo sulenktas rankas lyg sparnus, šypsojosi. Paskui dar sykį pasakė, kad galiu kada tinkamas imti jo valtį, ir padavė ranką.

— Beje, leiskit man jus palydėti,— tarė jis ir užpūtė lempas.— Noriu truputį pasivaikščioti, juk dar nevėlu.

Mudu išėjome.

Jis parodė į kelią kalvio namo linkui ir tarė:

— Eime šituo keliu! Čia arčiau.

— Ne,— atsakiau.— Pro sandėlius arčiausia.

Mudu truputį pasiginčijome, bet nesutarėme. Aš buvau įsitikinęs, kad mano teisybė, ir nesupratau, ko jis taip spiriasi. Galiausiai pasiūliau, kad kiekvienas eitume savo keliu; kas pirmas nueis, tegu palaukia prie trobelės.

Mudu išsiskyrėm. Jis greit dingo miške.

Aš ėjau įprasta sparta ir skaičiavau, kad bent penkiomis minutėmis pareisiu pirma. Bet kai atsidūriau prie trobelės, jis jau stovėjo ten. Mane pamatęs, sušuko:

— Na, matote! Žinoma, aš visada einu šiuo keliu, čia tikrai arčiau.

Aš žiūrėjau į jį be galo nustebęs, jis nebuvo sušilęs, ir neatrodė, kad būtų bėgęs. Ponas Makas tuoj atsisveikino, padėkojo už maloniai praleistą vakarą ir grįžo tuo pačiu keliu, kuriuo buvo atėjęs.

Aš stovėjau ir galvojau: kaip keista! Kas jau kas, o aš tai išmanau, kaip nustatomi nuotoliai, ir tais abiem keliais ne sykį buvau ėjęs. Mielas žmogau, tu vėl turbūt sukčiauji! O gal visa taì tik kažkokia dingstis?

Aš mačiau, kaip jo nugara dingo miške.

Nieko nelaukęs, nuėjau jam iš paskos atsargiai ir skubomis, ma-

čiau, kaip visu keliu jis šluostosi veidą, ir jau nebežinojau, ar jis vis dėlto pirma bėgo, ar ne. Dabar jis ėjo labai pamažu, ir aš nė valandėlės neišleidau jo iš akių, jis sustojo prie kalvio namų. Pasislėpiau ir pamačiau, kad atsidarė durys ir ponas Makas įėjo į vidų.

Buvo pirma valanda nakties, man tai rodė jūra ir žolė.

8

Šiaip taip praėjo dar kelios dienos, bendravau tik su mišku ir su didžia savo vienatve. Gerasai dieve, aš niekad nebuvau toks vienišas kaip pirmąją iš tų dienų. Laukais ir miškais traukė tikras pavasaris, pievoje jau rasdavau septynikių ir kraujažolių, parskrido paprastieji ir šiaurės kikiliai; aš pažinau visus paukščius. Kartais išsitraukdavau iš kišenės du variokus ir žvangindavau juos, kad nesijausčiau toks vienišas. Aš galvojau: tai kad pasirodytų Diderikas ir Izelina!

Nakties visai nebeliko, saulė tik trupučiuką pasinerdavo į jūrą ir tuoj vėl išnerdavo, raudona, atsigavusi, tartum atsigėrusi vandens. Kokie keisti dalykai man dėjosi tomis naktimis; niekas tuo nepatikės. Ar tik ne Panas tupėjo medyje ir žiūrėjo, ką aš veikiu? Jo pilvas buvo atviras, ir jis buvo taip susirietęs, jog atrodė, kad geria iš savo pilvo. Bet visa tai jis darė tik todėl, kad galėtų iš šono žvilgčioti į mane, bijodamas išleisti mane iš akių, ir visas medis drebėjo nuo begarsio jo kvatojimo, kai jis matė, kokios sujukusios mano mintys. Šnarėjo visas miškas. Prunkšnojo uostinėdami orą žvėrys, šaukė kits kitą paukščiai, jų signalai skambėjo visur. Prilėkė šiais metais ir karkvabalių, jų dūzgesys mišo su naktinių peteliškių šlamesiu, ir rodės, kad visas miškas tik kuždasi, kuždasi. Ko čia tik negalėjai išgirsti! Nemiegojau tris naktis, galvojau apie Dideriką ir Izeliną.

Kad kokios, mąsčiau aš, jie ims ir ateis. Ir Izelina nusivilios Dideriką prie medžio ir pasakys:

— Pasilik čia, Diderikai, žiūrėk, sergėk Izeliną, aš paprašysiu tą medžiotoją užrišti man kurpaitės raiščius.

O tas medžiotojas — tai aš, ir ji duoda man akimis ženklą, kad suprasčiau. Ir kai jinai prieina, mano širdis supranta viską, ir ji nebe plaka, ji trankosi krūtinėje. Ir Izelina nuoga po savo apdaru nuo galvos ligi kojų, ir aš dedu savo ranką ant jos.

— Užrišk man kurpaitės raiščius! — sako ji, o jos veidai lieps-

noja. Ir neilgai trukus jinai jau šnibžda visai prie pat mano burnos, prie pat mano lūpų: — O, tu neriši mano kurpaitės raiščių, mielasai mano, ne, tu neriši... neriši mano...

Bet saulė pasineria į jūrą ir vėl išneria, raudona, atsigavusi, tartum atsigėrusi vandens. Ir oras pilnas kuždesio.

Po valandos ji sako prie pat mano lūpų:

— Na, man metas tave palikti.

Ir nueidama man pamojuoja ranka, ir jos veidas dar liepsnoja, jos veidas švelnus ir susižavėjęs. Ir ji vėl atsigręžia ir pamojuoja man ranka.

O iš anapus medžio išlenda Diderikas ir sako:

— Izelina, ką tu darei? Aš mačiau.

Jinai atsako:

— Diderikai, ką tu matei? Aš nieko nedariau.

— Izelina, aš mačiau, ką tu darei,— sako jis vėl.— Aš mačiau.

Tada skardus ir linksmas jos juokas nuaidi per mišką, ir ji nueina su Dideriku, džiūgaujanti ir nuodėminga nuo galvos ligi kojų. Kurgi ji eina? Pas kitą vaikiną, girios medžiotoją.

Buvo vidurnaktis. Ezopas nusitraukė nuo pasaito ir medžiojo pats vienas, aš girdėjau, kaip jis skalija kalnuose, ir kai galų gale jį susigrąžinau, atėjo pirma valanda. Pasirodė piemenaitė, ji mezgė kojinę, tylomis niūniavo ir dairėsi. Bet kurgi jos kaimenė? Ir kas ją nešė į mišką vidur nakties? Niekas, niekas. Iš nerimo, galbūt iš džiaugsmo ji šitaip bastosi. Aš pagalvojau: „Ji išgirdo lojant Ezopą ir sumojo, kad aš miške".

Kai priėjo, aš pakilau; stovėjau ir žiūrėjau į ją — ji tokia laibutė ir jauna. Ezopas taip pat stovėjo ir žiūrėjo į ją.

— Iš kur tu eini? — paklausiau.

— Nuo malūno,— atsakė ji.

O ką ji veikė tokią vėlią naktį prie malūno?

— Kaipgi tu nebijai tokią vėlią naktį vaikščioti po mišką,— tariau aš,— tokia laibutė ir jauna?

Ji nusijuokė ir atsakė:

— Ne tokia aš jauna, man devyniolika metų.

Ji negalėjo turėti devyniolikos metų, esu tikras, kad prisidėjo dvejus metus ir buvo tik septyniolikos metų. Bet kam ji save sendina?

— Sėskis,— tariau aš,— ir pasakyk man, kuo tu vardu.

Ji atsisėdo paraudusi šalia manęs ir pasakė, kad ji vardu Henrieta. Aš paklausiau:

— Ar turi mylimąjį, Henrieta, ar jis tave kada nors buvo apsikabinęs?

— Taip,— atsakė ji, droviai šypsodamasi.

— O kiek sykių?

Ji tyli.

— Kiek sykių? — pakartoju.

— Dusyk,— tarė tyliai.

Aš prisitraukiau ją ir paklausiau:

— Kaipgi jis tatai darė? Gal jis darė šitaip?

— Taip,— sukuždėjo jinai virpėdama.

Atėjo ketvirta valanda.

9

Kalbėjausi su Edvarda.

— Greit ims lyti,— tariau aš.

— Kiek dabar laiko? — paklausė ji.

Pažiūrėjau į saulę ir atsakiau:

— Maždaug penkios.

Ji paklausė:

— Jūs taip tiksliai galit spręsti iš saulės?

— Taip,— atsakiau,— galiu.

Pauzė.

— O kai nematot saulės, kaip tada sužinot laiką?

— Tada aš sprendžiu iš kitų ženklų. Iš potvynio ir atoslūgio, iš žolės, kuri palinksta tam tikru metu, iš paukščių ulbėjimo, kuris irgi keičiasi; kai kurie paukščiai pradeda ulbėti, kai kiti nutyla. Paskiau sužinau laiką ir iš gėlių, jos į pavakarę suglaudžia žiedus, iš lapų, kurie būna čia šviesiai žali, čia tamsiai žali; be to, ir jaučiu.

— Iš tikrųjų? — tarė ji.

Aš tikėjausi lietaus ir nebenorėjau ilgiau laikyti Edvardos vidury kelio, nusikėliau kepurę. Bet ji staiga mane sustabdė nauju klausimu, ir aš pasilikau. Nuraudo ir ėmė klausinėti, ko, tikrai sakant, aš čia atvažiavau, kodėl aš medžioją̨s, kodėl taip, kodėl anaip darąs. Juk aš medžioją̨s tik tiek, kiek man reikią pramisti, ir Ezopas per daug neprisivarąs?

Ji dar labiau nukaito ir susigėdo. Aš supratau, jog kažkas apie mane

kalbėjo jos akyse, ji kartojo ne savo žodžius. Paskui man jos pagailo, ji atrodė tokia vieniša, staiga prisiminiau, kad ji neturi motinos, laibos jos rankos sakė, kad nėra kam ja pasirūpinti. Ir ūmai man kažkas užėjo.

Žinia, aš medžioju ne tam, kad žudyčiau, aš medžioju tam, kad gyvenčiau. Man šiandien reikia vienos tetervos, todėl aš ir nudėsiu tik vieną, o kitą nudėsiu rytoj. Kam turiu nudėti kelias? Aš gyvenu miške, aš — miško vaikas. Nuo birželio pirmos draudžiama medžioti žvyres ir zuikius, man bemaž nebelieka ko medžioti, ką gi, tada aš žvejoju ir mintu žuvimi. Šit pasiskolinsiu iš jos tėvo valtį ir plauksiu į jūrą. Ne, žinoma, aš medžioju ne tam, kad šaudyčiau, bet tam, kad galėčiau gyventi miške. Man ten gera, kai valgau, guliu ant žemės, o ne sėdžiu išsitempęs ant kėdės; nevartau stiklinių. Miške darau ką tinkamas, galiu atsigulti aukštielninkas ir užsimerkti, jei noriu, ten aš taip pat galiu kalbėti, kas ant seilės užeina. Dažnai žmogus nori ką pasakyti, kalbėti balsu, ir tai skamba kaip žodžiai iš pačių miško širdies gelmių...

Kai paklausiau ją, ar tai suprantanti, ji atsakė: „Taip“.

Aš kalbėjau toliau, nes jos akys buvo įsmigusios į mane.

— Kad jūs žinotumėt, ko tik aš nematau miške,— tariau.— Žiemą einu ir, sakysim, matau žvyrių pėdas sniege. Staiga pėdos dingsta, paukščiai pakilo. Bet iš sparnų brėžių sniege galiu atspėti, į kurią pusę jie nuskrido, ir netrukus juos randu. Tai kiekvieną kartą man kažkas nauja. Rudenį dažnai gali stebėti, kaip krinta žvaigždės. Stoviu vienas lyg pirštas ir galvoju: nejaugi čia sugriuvo kažkoks pasaulis? Visas pasaulis subyrėjo mano akyse? Ir man, man buvo skirta išvysti, kaip žuvo žvaigždė? O kai ateina vasara, tada galbūt ant kiekvieno lapelio tupi mažutė gyva būtybė, aš matau, kad kai kurios iš jų be sparnų, negali iš vietos pajudėti, jos turi gyventi ir mirti ant to mažučio lapelio, ant kurio gimė. Pagalvokite tiktai! Kartais pamatau mėlynąją musę. Taip, visa tai atrodo taip nereikšminga, nežinau, ar jūs suprantate.

— Taip, taip, suprantu.

— Taigi. O kartais žiūriu į žolę, ir žolė galbūt žiūri į mane,— iš kur gali žinoti? Žiūriu į atskirą žolelę, ji gal truputį virpa, ir tai, man regis, ne šiaip sau. Aš galvoju: štai stiepiasi ta žolelė ir virpa! O jeigu aš žiūriu į pušį, tai galbūt kokia jos šakutė sužadina man visokių minčių. Bet kitą sykį sutinku kalnuose ir žmonių, ir taip pasitaiko.

Aš žiūrėjau į ją, ji stovėjo palinkusi į priekį ir klausėsi. Aš nepažinau jos. Ji taip įdėmiai klausėsi, jog visai užmiršo save, pasidarė negraži, atrodė naivi, apatinė lūpa atvipo.

— Taigi,— tarė ji ir išsitiesė.

Nukrito pirmieji lietaus lašai.

— Lyja,— tariau aš.

— Taip, įsivaizduokit, lyja,— tarė ji ir tuoj nuėjo.

Aš jos nelydėjau, ji nuėjo viena savo keliu, o aš nuskubėjau savo trobelės link. Praėjo kelios minutės, lietus pasmarkėjo. Staiga girdžiu, kad paskui mane kažkas bėga, sustoju ir matau Edvardą. Ji buvo paraudusi nuo bėgimo ir šypsojosi.

— Pamiršau,— tarė uždususi.— Dėl tos iškylos į džiovyklą, prie uolų, kur džiovinama žuvis. Daktaras parvažiuoja rytoj, ar jūs turėsit laiko?

— Rytoj? Gerai. Taip, aš turiu laiko.

— Pamiršau visai,— pakartojo ji ir nusišypsojo.

Kai ėjo atgal, pastebėjau, kokios laibos ir gražios jos kojos, jos buvo šlapios bemaž ligi kelių. Ji avėjo iškleiptais batukais.

10

Dar gerai atsimenu vieną dieną. Tą dieną prasidėjo mano vasara. Saulė jau švietė naktį ir ligi ryto išdžiovino šlapią žemę, oras po paskutinio lietaus paliko švelnus ir tyras.

Popiet nuėjau į prieplauką. Jūra buvo visiškai rami, girdėjome juoką ir šnekas saloje, kur vyrai ir merginos dorojo žuvį. Buvo smagi popietė.

Iš tiesų argi tai nebuvo smagi popietė? Mes gabenomės krepšius su valgiu ir vynu; visa kompanija pasidalijo į dvi valtis, jaunos moterys buvo su šviesiom suknelėm. Jaučiausi labai patenkintas, niūniavau.

O atsisėdęs į valtį, ėmiau galvoti, iš kur atsirado visi tie jauni žmonės. Čia buvo lensmano ir apygardos gydytojo dukterys, dvi guvernantės, damos iš klebonijos, kurių anksčiau nebuvau matęs; man jos buvo visai svetimos, bet elgėsi taip draugiškai, lyg mes būtume nuo kažin kada pažįstami. Aš padariau kelias klaidas: buvau atpratęs bendrauti su žmonėmis ir dažnai sakiau „tu“ jaunoms damoms, bet jos neįsižeidė. Kartą pasakiau „mieloji“, o gal ir „mieloji mano“, bet man ir tai atleido ir apsimetė, lyg aš nieko tokio nebūčiau pasakęs.

Ponas Makas kaip paprastai dėvėjo nekrakmolytą krūtinę su deimantine sage. Jis atrodė puikiai nusiteikęs ir sušuko į antrąją valtį:

— Saugokit krepšius su buteliais, patrakėliai! Daktare, jūs man atsakote už butelius.

— Gerai,— atsiliepė daktaras.

Ir jau vieni tie šūkčiojimai jūroje iš valties į valtį man skambėjo guviai ir šventiškai.

Edvarda buvo su vakarykšte suknele, lyg kitos neturėtų, o gal ir nenorėjo kitos vilktis. Ir batukai buvo tie patys. Man pasirodė, kad jos rankos ne visai švarios; užtat ant galvos ji buvo užsidėjusi visai naują skrybėlaitę su plunksna. Perdažytą žaketą ji pasiėmė tam, kad turėtų ant ko atsisėsti.

Pono Mako pageidavimu aš paleidau šūvį, kai lipome į krantą, du šūvius, iš abiejų vamzdžių; paskui sušukome „valio". Mes ėjome per salą, žuvies džiovintojai sveikinosi su mumis, ir ponas Makas kalbėjosi su savo darbininkais. Mes prisiskynėme saulučių ir vėdrynų ir įsikišome juos į atlapų kilpeles; kai kas rado ir katilėlių.

Ir aibė jūros paukščių gagėjo ir klykavo ore ir pakrantėj.

Mes susėdome pievutėje, kur stovėjo keli kreivi berželiai su balta žieve, nudangstėme krepšius, ir ponas Makas ištraukė butelius. Šviesios suknelės, mėlynos akys, stiklų skambėjimas, jūra, baltos burės. Truputį padainavome.

Ir skruostai paraudo.

Po valandos aš džiūgaute džiūgavau; mane veikia ir menkiausios smulkmenos; suplevėsuoja ant skrybėlės vualis, išsipeša plaukų sruoga, pora akių užsimerkia iš juoko, ir aš susijaudinu. Ak, kokia diena, kokia diena!

— Aš girdėjau, kad jūs turit linksmą trobelę, ponas leitenante?

— Taip, turiu gūžtelę. Dieve, kaip ji man patinka! Ateikit kada nors pas mane į svečius, gerbiamoji panele; kitos tokios trobelės niekur nerasit. O už trobelės — didelė giria.

Prieina kita ir sako maloniai:

— Ar pirmiau niekad jūs nesat buvęs čia, šiaurėje?

— Ne,— atsakau.— Bet aš jau žinau čia viską, gerbiamosios ponios. Naktimis stoviu akis į akį su kalnais, žeme ir saule. Bet geriau apsieisiu be pompastiškų žodžių. Ak, kokia jūsų vasara! Ji ateina staiga naktį, kai visi miega, o rytą — ji jau čia. Aš žiūrėjau pro langą ir viską mačiau savo akimis. Mano trobelėje du mažyčiai langučiai.

Prieina trečia. Ji tokia žavi savo balsu ir mažutėmis rankomis. Kokios jos visos žavingos! Trečioji sako:

— Gal pasikeisim gėlėmis? Tai neša laimę.

— Gerai,— tariau aš ir ištiesiau ranką,— pasikeiskim gėlėmis, ir ačiū jums už tai. Kokia jūs graži, koks nuostabus jūsų balsas, negaliu jo atsiklausyti.

Bet ji prisispaudžia prie krūtinės savo katilėlius ir sako trumpai ir drūtai:

— Ką jūs čia dabar? Aš ne jums tai sakiau.

Ji ne man tai sakė! Pasidarė skaudu, kad apsirikau, panorau atsidurti namie, toli nuo čia, savo trobelėje, kur tik vėjas su manim kalba.

— Atsiprašau,— tariau aš,— atleiskit man.

Kitos damos susižvelgia ir pasitraukia į šalį, nenorėdamos manęs gėdinti.

Tą akimirką prie mūsų kažkas greitai prieina, visi tai mato, tai Edvarda. Ji eina tiesiai prie manęs, pasako kelis žodžius, puola man ant kaklo, stipriai apsikabina ir bučiuoja mane kelis kartus į lūpas. Kiekvieną sykį ji kažką sako, bet aš negirdžiu ką. Nesupratau nieko, širdis man sustojo, mačiau tik, kaip dega jos žvilgsnis. Kai ji mane paleido, mažutė jos krūtinė kilnojosi. Stovėjo jinai su savo rusvu veidu ir rusvu kaklu, aukšta ir laiba, žaižaruojančiomis akimis ir ničnieko nepaisanti; visi sužiuro į ją. Ir mane vėl apstulbino jos tamsūs antakiai, aukštai išlinkę kaktoje.

Ak gerasis dieve, ėmė ir pabučiavo mane visų akyse!

— Kas jums, panele Edvarda? — paklausiau. Ir girdžiu, kaip tvinksi mano kraujas, jaučiu tą tvinksėjimą tartum pačioje gerklėje, jis neleidžia man aiškiai kalbėti.

— Nieko,— atsako ji.— Aš taip susimaniau. Tas nieko nereiškia.

Aš nusiimu kepurę ir nejučia nubraukiu sau nuo kaktos plaukus, stoviu ir žiūriu į ją. „Tai nieko nereiškia?“ — galvoju.

Tuo metu kitoje pusėje salos suskamba pono Mako balsas, jis kažką sako, bet mes negirdime; tačiau aš su džiaugsmu galvoju, kad ponas Makas nieko nematė, nieko nežinojo. Kaip gerai, kad kaip tik dabar jis buvo kitame salos gale! Man atlėgo širdis, prieinu prie draugijos ir, apsimetęs visai abejingas, sakau juokdamasis:

— Leiskit visus atsiprašyti už mano nederamą elgesį; aš ir pats neturiu kur dėtis iš nevilties, kad taip atsitiko. Aš pasinaudojau akimirksniu, kai panelė Edvarda norėjo su manim pasikeisti gėlėmis, ir ją įžeidžiau; prašau ir ją, ir visus man atleisti. Bet įlįskite į mano kailį: gyvenu vienas, nesu pratęs bendrauti su damomis; o dar šiandien išgėriau vyno, prie kurio taip pat nesu pripratęs. Tad nesmerkite manęs.

Aš juokiausi ir dėjaus, jog visa tai tik smulkmena, vien norėdamas,

kad visi ją pamirštų, bet širdyje man visai buvo ne juokai. Mano šneka taip pat nė kiek nepaveikė Edvardos, ji nė nebandė nieko slėpti ar taisyti savo lengvabūdiško poelgio įspūdžio, priešingai, ji atsisėdo arti manęs ir visą laiką į mane žiūrėjo. Kartkartėm ji kalbindavo mane. Kai vėliau ėmėm žaisti „paskutinė pora bėga“, ji garsiai tarė:

— Į porą aš noriu leitenanto Glano. Kito aš nesivaikysiu.

— Po velnių, nutilkit gi, keistuole! — sušnibždėjau ir treptelėjau koja.

Jos veide šmėkštelėjo nuostaba, ji skausmingai suraukė nosį ir droviai nusišypsojo. Aš labai susijaudinau, nebegalėjau atsispirti tai vienatvės išraiškai jos žvilgsnyje ir visoje laibutėje figūroje, pajutau, kad jau myliu ją, ir paėmiau jos siaurą ilgą ranką į savąją.

— Vėliau! — tariau aš.— Ne dabar. Juk mes galim susitikti rytoj.

11

Naktį girdėjau, kaip Ezopas išlindo iš savo kampo ir suurzgė, girdėjau tai per miegus; bet kaip tik tuo metu sapnavau medžioklę, tad šis urzgimas neprieštaravo mano sapnui, ir aš kaip reikiant nepabudau. Kai apie antrą valandą ryto išėjau iš trobelės, žolėje matėsi brydė — dviejų žmogaus kojų pėdsakas; kažkieno čia būta, iš pradžių prieita prie vieno lango, paskui prie kito. Pėdsakas dingo palei kelią.

Ji ėjo priešais mane degančiais skruostais, spindinčiu veidu.

— Laukėt? — tarė ji.— Bijojau, kad tik jums nereikėtų laukti.

Aš nelaukiau, ji pasirodė kelyje pirma negu aš.

— Ar gerai miegojot? — paklausiau. Aš beveik nežinojau, ką sakyti.

— Ne, nemiegojau, nė atsigult nebuvau atsigulusi,— atsakė ji. Ir pasakojo, kad kiaurą naktį nemiegojusi, tiesiog išsėdėjusi kėdėje užmerktomis akimis. Taip pat ji buvusi truputį išėjusi iš namų.

— Šiąnakt kažkas buvo priėjęs prie mano trobelės,— tariau aš.— Šįryt mačiau brydę žolėje.

Ir jos veidas parausta, ji ima mane už rankos čia, vidury kelio, ir neatsako. Aš žiūriu į ją ir klausiu:

— Gal tai jūs buvote?

— Taip,— atsakė ji ir prisiglaudė prie manęs,— tai buvau aš. Bet juk aš nepažadinau jūsų, ėjau kiek galėdama tyliau. Žinoma, tai buvau aš. Dar kartą buvau arti jūsų. Aš jus myliu.

12

Kiekvieną dieną, kiekvieną dieną aš matydavaus su ja. Kas teisybė, tai teisybė — aš mielai matydavaus su ja, negana to, mano širdis skriste skrido pas ją. Nuo to laiko jau praėjo dveji metai, dabar aš galvoju apie tai tik tada, kai panoriu, visas tas nuotykis mane tik linksmina ir teikia man pramogą. O iš kur atsirado tos dvi žalios plunksnos, netrukus viską paaiškinsiu.

Mudu susitikdavome keliose vietose: prie malūno, ant kelio, net ir mano trobelėje; ji ateidavo, kur aš pasakydavau.

— Laba diena! — sušukdavo visada pirmoji.

Ir aš atsakydavau:

— Laba diena.

— Tu šiandien linksmas, dainuoji,— sako ji, o jos akys žėrėte žėri.

— Taip, aš linksmas,— atsakau.— Šičia tau ant peties dėmė, tai dulkės, o gal susipurvinai kelyje; kaip aš noriu pabučiuoti tą dėmę, leisk man ją pabučiuoti. Visa, kas tavo, mane jaudina, tu man visai sumaišei galvą. Šiąnakt aš nemiegojau.

Ir tas buvo tiesa, ne vieną naktį aš išgulėjau be miego.

Mudu ėjome šalimais keliu.

— Kaip tau atrodo mano elgesys, ar jis tau patinka? — klausia ji.— Gal aš per daug plepu? Bet tu turi pasakyti, kaip tau atrodo. Kartais aš galvoju, kad visa tai nieku gyvu negali gerai baigtis...

— Kas negali gerai baigtis? — paklausiau.

— Ta mūsų draugystė. Kad tai gerai nesibaigs. Gali tikėti, gali netikėti, bet aš einu čionai dabar, ir mane krečia šaltis; man šiurpuliai varsto nugarą, kai tik prieinu prie tavęs. Iš laimės.

— Taip, ir man tas pat,— atsakiau,— ir mane ima krėsti drebulys, kai tik tave pamatau. Bet niekis, viskas bus gerai. Leisk, aš tau patekšnosiu per nugarą, ir sušilsi.

Nenorom ji leidžia man tai padaryti, aš tekšnoju jai kiek smarkiau, tik juokais, kvatoju ir klausiu, ar jai šilčiau.

— Ak ne, nebūk toks geras, nebetekšnok man per nugarą,— sako ji.

Tai kokie tie keli žodžiai! Jie man suskambėjo taip bejėgiškai: „nebūk toks geras“.

Mudu nuėjome toliau keliu. Gal ji supyko ant manęs už tą juoką? — paklausiau pats save ir pagalvojau: matysim.

Aš tariau:

— Prisiminiau vieną atsitikimą. Kartą per iškylą rogėmis viena jauna dama nusirišo nuo kaklo baltą šilkinę skarelę ir užrišo man. Vakare pasakiau tai damai: „Jūsų skarelę grąžinsiu rytoj, aš duosiu ją išskalbti“.— „Ne,— atsakė ji,— atiduokit man ją dabar, aš laikysiu ją tokią, kokia yra, kai jūs ja ryšėjote“. Po trejų metų vėl buvau susitikęs tą jauną damą. „O skarelė?“ — tariau aš. Ji atnešė skarelę. Skarelė buvo suvyniota į popierių ir tokia pat neskalbta, pats mačiau.

Edvarda iš šono žvilgtelėjo į mane.

— Taip? O kas buvo toliau?

— Nieko, toliau nieko nebuvo,— tariau.— Bet man rodos, kad tai gražus poelgis.

Pauzė.

— O kur dabar ta dama?

— Užsieny.

Apie tai daugiau nebekalbėjom. Bet kai jai jau metas buvo eiti namo, ji tarė:

— Na, labanakt. Bet dabar nebeklaidžiok ir nebegalvok apie tą damą, gerai? Aš apie nieką daugiau nebegalvoju, tik apie tave.

Tikėjau ja, mačiau, kad ji sako tiesą, ir man ničnieko daugiau nereikėjo, jeigu ji tik apie mane galvoja. Aš pasivijau ją.

— Ačiū, Edvarda,— tariau. Vėliau dar pridūriau iš visos širdies:— Tu pernelyg man gera, bet aš dėkingas, kad tu pamilai mane; tegul atlygina tau už tai dievas. Aš ne toks gražus kaip daugelis iš tų, kuriuos tu galėtum pamilti, bet aš esu tavo, visai visai tavo, prisiekiu savo nemirtinga siela. Apie ką tu galvoji? Tau akyse ašaros.

— Niekis,— atsakė ji.— Tokie keisti tavo žodžiai apie tai, kad atlygintų man dievas. Tu kalbi lyg... Aš taip myliu tave!

Staiga ji puolė man ant kaklo vidur kelio ir karštai pabučiavo.

Kai ji nuėjo, aš pasilenkiau ir pro medžių šakas įsmukau į mišką, kad galėčiau pasislėpti ir pabūti su savo džiaugsmu vienas. Bet susijaudinęs vėl išpuoliau į kelią ir apsidairiau, ar kas nepastebėjo, kad aš ten buvau įsukęs į mišką. Bet nieko nesimatė.

13

Vasaros naktys, ir tykus vanduo, ir be galo tykios girios. Nei riksmo, nei žingsnių garso kelyje, mano širdis nelyginant tamsaus vyno pripilta.

Kandys ir naktinės peteliškės be garso skrenda pro mano langą, priviliotos židinio šviesos ir keptos paukštienos kvapo. Jos dusliai daužosi į stogą, dūzgia man apie ausis, nuo to mane net šaltis krečia, ir tupia ant baltos parakinės, kabančios ant sienos. Aš stebiu jas, jos tupi, dreba ir žiūri į mane, tai šilkaverpiai, medgręžiai ir kandys. Man atrodo, kad kai kurie iš jų panašūs į skraidančias našlaites.

Aš išeinu iš trobelės ir klausausi. Nieko, jokio garso, visi miega. Oras švyti nuo skrajojančių vabzdžių, nuo miriadų dūzgiančių sparnų. Tenai, pamiškėje, auga paparčiai ir kurpelės, žydi šilojai, aš taip mėgstu mažučius jų žiedukus. Ačiū tau, viešpatie, už kiekvieną šilojo žieduką, kurį esu kada nors matęs; jie nelyginant mažytės rožės mano kelyje, ir aš verkiu iš meilės jiems. Kažkur netoli auga laukiniai gvazdikai, jų nematau, tik užuodžiu jų kvapą.

Bet dabar, nakties valandomis, staiga išsiskleidžia miške didelės baltos gėlės, jų vainikėliai atviri, jie kvėpuoja. Ir gauruoti sutemų drugeliai tupia ant jų lapiukų ir virpina visą augalą. Aš einu nuo vienos gėlės prie kitos, jos apsvaigusios, meile apsvaigusios gėlės, ir aš matau, kaip jos svaigsta.

Lengvučiai žingsniai, žmogaus alsavimas, džiugus labas vakaras.

Aš atsakau, klaupiuos ant kelio ir apsikabinu kelius ir palaikę suknelę.

— Labas vakaras, Edvarda! — sakau dar kartą, pailsęs iš laimės.

— Kaip tu mane myli! — šnibžda ji.

— Neišmanau, nė kaip tau dėkoti! — atsakau.— Tu esi mano, ir mano širdis visą dieną tyliai tūno krūtinėje ir galvoja apie tave. Tu gražiausia mergina šioje žemėje, ir aš tave bučiavau. Dažnai paraustu iš džiaugsmo, vien tik prisiminęs, kad bučiavau tave.

— Kodėl tu kaip tik šį vakarą taip mane myli? — klausia ji.

Buvo tiesiog begalė priežasčių, tereikėjo vien tik pagalvoti apie ją, ir mano širdis liepsnojo meile. Tas žvilgsnis iš po antakių, aukštai išlinkusių kaktoje, ir toji tamsi švelni oda!

— Kaip aš tavęs nemylėsiu! — sakau.— Vaikščioju ir dėkoju kiekvienam medžiui, kad tu sveika ir smagi. Kartą per balių mačiau, kad viena jauna dama sėdi ir sėdi per visus šokius ir niekas jos neveda

šokti. Aš jos nepažinau, bet jos veidas man krito į akį, ir priėjęs nusilenkiau jai. Nagi? Ji papurtė galvą. „Ar gerbiamoji panelė nešoka?“ — paklausiau.— „Įsivaizduokit,— atsakė ji,— mano tėvas buvo labai gražus, o motina — neregėta gražuolė, ir tėvas išsyk laimėjo motinos širdį. O aš štai gimiau luoša“.

Edvarda pažvelgė į mane.

— Gal sėsim? — paklausė.

Mes susėdom į šilojus.

— Žinai, ką apie tave sako viena mano draugė? — pradėjo ji.— Tavo žvilgsnis kaip žvėries, sako jinai, ir kai tu į ją žiūri, ji kraustosi iš proto. Atrodo, kad tu ją lieti, sako jinai.

Kažkoks savotiškas džiaugsmas užliejo man krūtinę, kai išgirdau tuos žodžius,— ne dėl savęs, bet dėl Edvardos, ir aš pagalvojau: man reikalinga tiktai vienui viena, ir kažin ką ji sako apie mano žvilgsnį? Aš paklausiau:

— Kas gi toji tavo draugė?

— To aš jau tau nepasakosiu,— atsakė ji,— bet tai viena iš tų, kurios buvo su mumis džiovykloje.

— Aha,— tariau aš.

Ir mes ėmėme kalbėtis apie kitką.

— Mano tėvas artimiausiomis dienomis važiuoja į Rusiją,— tarė ji,— ir tada aš iškelsiu šventę. Ar tu esi kada buvęs Kurholmuose? Pasiimsim dvi pintines vyno, damos iš klebonijos vėl plauks kartu, tėvas jau man davė vyno. O tu nebežiūrėsi į mano draugę? Ne, tikrai? Mat šiaip aš jos nekviesiu.

Ir, nieko daugiau nebesakydama, ji ūmai puolė man ant kaklo ir, garsiai alsuodama, įsmeigė žvilgsnį į veidą. Jos akys buvo visai juodos.

Aš staiga pakilau ir sumišęs tiek teįstengiau pratarti:

— Tai šitaip, tavo tėvas važiuoja į Rusiją?

— Ko tu taip greit atsistojai? — paklausė ji.

— Todėl, kad jau vėlu, Edvarda,— tariau aš.— Baltos gėlės susičiaupia, teka saulė, ateina diena.

Palydėjau ją per mišką, sustojau ir žiūrėjau jai pavymui, kol galėjau įmatyti; toli apačioje ji atsigręžė ir tyliai šūktelėjo:

— Labanakt!

Paskui dingo. Tą pačią akimirką atsidarė kalvio trobos durys, išėjo vyriškis su balta krūtine, apsidairė, užsitraukė skrybėlę ant kaktos ir pasuko Siriluno link.

Ausyse man tebeskambėjo Edvardos labanakt.

14

Galva svaigsta iš džiaugsmo. Iššaunu savo dvivamzdį, ir nepamirštamas aidas pasklinda nuo kalno prie kalno, nuplaukia viršum jūros ir atsimuša pavargusio po nemiegotos nakties vairininko ausyse. Ko aš taip džiaugiuosi? Mintim, atėjusia į galvą, atsiminimu, garsu miške, žmogum. Aš galvoju apie ją, užsimerkiu, stoviu nejudėdamas ant kelio ir galvoju apie ją, skaičiuoju minutes.

Štai panorstu gerti ir atsigeriu iš upokšnio; štai suskaičiuoju šimtą žingsnių į priekį ir šimtą žingsnių atgal; jinai kažkodėl vėluoja, galvoju aš.

Gal kas atsitiko? Praėjo mėnuo, o mėnuo ne kažin kiek laiko; ne, nieko neatsitiko! Dievas mato, kad tas mėnuo buvo trumpas. Bet štai naktys — jos kai kada esti ilgos, ir man šauna į galvą mintis įmerkti į upokšnį kepurę ir vėl išsidžiovinti — vien laikui sutrumpinti, kol laukiu.

Laiką aš skaičiavau naktimis. Kartais ateina naktis, o Edvardos kaip nėra, taip nėra, sykį ji nesirodė dvi naktis iš eilės. Dvi naktis. Ne, nieko tokio neatsitiko, bet tada pagalvojau, kad mano laimė galbūt jau persirito per aukščiausią tašką.

O argi ne taip buvo?

— Girdi, Edvarda, kaip neramu šiąnakt girioje? Kažkas be paliovos čeža kupstuose, ir virpa dideli lapai. Galbūt kažkas darosi, bet ne tai aš norėjau pasakyti. Girdžiu, kaip aukštai ant kalvos čiulba paukščiukas, tai tik zylė; bet ji dvi naktis tupi toje pat vietoje ir šaukia patinėlį. Ar tu girdi, kaip ji vis taip pat ciepsi ir ciepsi?

— Taip, aš girdžiu. O kam klausi?

— Taip sau. Ji ištupėjo ten dvi naktis. Vien tai ir norėjau tau pasakyti... Ačiū, ačiū, kad tu šį vakarą atėjai, mylimoji! Sėdėjau čia ir laukiau tavęs, gal ateisi šiandien, o gal rytoj vakare; taip apsidžiaugiau, kai pamačiau, kad ateini.

— Ir aš taip pat laukiau. Vis galvojau apie tave, surinkau ir paslėpiau šukeles to stiklo, kurį tu kadaise sukūlei, prisimeni? Tėvas šiąnakt išvažiavo, ir aš negalėjau ateiti, man reikėjo tiek daug visko sukrauti ir jam priminti. Aš žinojau, kad tu vaikščioji ir lauki manęs miške, o aš verkiau ir kroviau daiktus.

„Bet praėjo dvi naktys,— pagalvojau,— ką ji veikė pirmąją naktį? Ir kodėl jos akyse jau nebėra tiek džiaugsmo kaip pirmiau?“

Praėjo valanda. Zylė ant kalvos nutilo, miškas sustingo. Ne, ne,

nieko neatsitiko, viskas buvo kaip buvę, atsisveikindama ji padavė man ranką ir su meile pažvelgė į mane.

— Rytoj? — tariau aš.

— Ne, rytoj ne,— atsakė ji.

Aš neklausiau kodėl.

— Juk rytoj mūsų šventė,— tarė juokdamasi.— Aš tik norėjau padaryti tau staigmeną, bet tavo veidas paliko toks nelaimingas, jog dabar turėjau pasakyti. Aš būčiau atsiuntusi tau kvietimą raštu.

Ir man širdis neapsakomai palengvėjo.

Ji linktelėjo ir jau buvo benueinanti.

— Dar vienas dalykas,— tariau aš, nejudėdamas iš vietos.— O kada tu surinkai ir paslėpei stiklo šukes?

— Kada surinkau?

— Taip, ar prieš savaitę, ar prieš dvi?

— Galbūt prieš dvi savaites. Bet kam tu klausi? Ne, geriau pasakysiu tau teisybę — aš padariau tai vakar.

Ji padarė tai vakar, dar tik vakar ji galvojo apie mane! Na, jei taip, viskas gerai.

15

Dvi valtys plūduriavo vandeny, ir mes sulipome į jas. Dainavome ir kalbėjomės. Kurholmai buvo palei salas, kol ten nusiirsi, praeis nemažai laiko, o tuo tarpu mes kalbėjomės iš valčių. Daktaras buvo apsitaisęs šviesiai, kaip ir damos; aš dar niekad nebuvau jo matęs tokio patenkinto; šiaip, būdavo, jis tiktai tyli ir klausosi, ką kiti šneka, o dabar tik kalbėjo ir kalbėjo. Man pasirodė, kad jis truputį išgėręs ir todėl toks smagus. Kai išlipom į krantą, jis paprašė draugiją akimirką dėmesio ir visus pasveikino su atvykimu. Aš pagalvojau: „Matai, Edvarda jį išrinko šeimininku".

Su damomis jis kalbėjosi be galo meiliai. Mandagiai ir maloniai elgėsi su Edvarda, kartais ją tėviškai pabardavo ir, kaip ne sykį anksčiau, pedantiškai pamokydavo. Ji kalbėjo apie kažkokią datą ir pasakė:

— Aš gimiau trisdešimt aštuntais.

O jis paklausė:

— Turbūt norit pasakyti: tūkstantis aštuoni šimtai trisdešimt aštuntais metais?

Jeigu ji būtų atsakiusi: „Ne, tūkstantis devyni šimtai trisdešimt aš-

tuntais",— jis nebūtų sumišęs, o tik vėl pataisęs tokiais žodžiais: „Tai, žinoma, netiesa".

Kai aš ką sakydavau, jis klausydavosi mandagiai ir atidžiai ir nesistengė manęs nepastebėti.

Prie manęs priėjo jauna mergina ir pasisveikino. Aš jos nepažinau, negalėjau prisiminti, kur ją matęs, ir pratariau keletą nuostabos žodžių, ji tik nusijuokė. Pasirodo, tai būta vienos iš dekano[6] dukterų, mes kartu lankėmės džiovykloje, aš kviečiau ją į savo trobelę. Mudu pasikalbėjom truputį.

Taip praeina viena ar dvi valandos. Aš nuobodžiauju, geriu vyną, kurio man įpila, maišausi tarp visų, plepu su visais. Vėl padarau keletą klaidų, netenku tvirto pagrindo po kojom ir dažnai nežinau, kaip atsakyti į malonius žodžius; pasitaiko, kad šneku nei šį, nei tą arba net tyliu ir dėl to labai sielojuos. Atokiau, prie didelio akmens, kuris mums atstoja stalą, sėdi daktaras ir mostaguoja rankom.

— Siela! O kas yra toji siela? — paklausė jis.

Dekano duktė jį apkaltino laisvamanybe.

— Gerai, o kodėl negalima būti laisvamaniu? Pragarą daug kas įsivaizduoja kaip kažkokius namus žemės gelmėse, o šėtoną — kaip kanceliarijos viršininką,— ne, jis — valdovas.— Paskui jis ėmė kalbėti apie altoriaus paveikslą gretimos parapijos bažnyčioje: — Kristaus figūra, keli žydai ir žydės, vandens pavertimas vynu,— gerai. Bet Kristui aplink galvą — nimbas. O kas yra nimbas? Geltonas statinaitės lankas, kuris laikosi ant trijų plaukų...

Dvi damos pasibaisėjusios suplojo rankomis. Bet daktaras išsisuko iš keblios padėties ir juokais pridūrė:

— Tiesa, tai atrodo baisu? Sutinku. Bet jeigu tai pakartosi, septynis ar aštuonissyk pakartosi pats sau ir šiek tiek apie tai pagalvosi, tai tat pasirodys ne taip jau ir baisu... Padarykit man garbę, gerbiamosios ponios, ir išgerkit su manim!

Ir jis atsiklaupė ant žolės priešais tas dvi damas, o skrybėlę ne pasidėjo priešais save, bet kairiąja ranka ją aukštai iškėlė ir išlenkė stiklą, užvertęs galvą. Aš labai susižavėjau tokiu nepaprastu jo vikrumu ir būčiau su juo išgėręs, jeigu jis dar nebūtų išlenkęs savo stiklo.

Edvarda nenuleido nuo jo akių. Aš atsistojau netoli jos ir tariau:

— O gal šiandien pažaisim „paskutinė pora bėga"?

Ji krūptelėjo ir pakilo.

— Žiūrėkit, kad mes netyčia nepasakytume kits kitam „tu",— sušnibždėjo jinai.

Aš ir nepasakiau jai „tu". Vėl pasitraukiau į šalį.

Praeina dar valanda. Diena baisiai prailgo, aš jau seniai būčiau nusiyręs namo, jei būčiau turėjęs trečią valtį; Ezopas guli pririštas trobelėje ir galbūt galvoja apie mane. Edvardos mintys tikriausiai kažkur toli nuo manęs, ji kalbėjo apie tai, kokia laimė išvažiuoti kur nors, į tolimus kraštus, jos skruostai nukaito, ir kalbėjo jinai net netaisyklingai:

— Nebus labiau laimingesnio žmogaus už mane tą dieną...

— Labiau laimingesnio? — sako daktaras.

— Ką? — klausia ji.

— Labiau laimingesnio.

— Nesuprantu.

— Jūs pasakėte: labiau laimingesnio, tik tiek.

— Taip pasakiau? Atleiskit. Nebus laimingesnio žmogaus už mane tą dieną, kai stovėsiu laivo denyje. Kartais aš trokštu išvažiuoti į tokias vietas, kurių nė pati nežinau.

Ji troško kažkur išvažiuoti, ji negalvojo apie mane. Aš stovėjau čia ir iš jos veido mačiau, kad ji mane pamiršo. Na, apie tai nebuvo ko kalbėti, bet aš pats stovėjau čia ir mačiau tai iš jos veido. Ir minutės slinko liūdnai ir lėtai. Klausinėjau vieną kitą, ar ne metas mums plaukti namo, jau vėlu, sakiau aš, ir Ezopas guli pririštas trobelėje. Bet niekas nenorėjo namo.

Trečią kartą priėjau prie dekano dukters, pagalvojau: tai ji, o ne kuri kita sakė, kad mano žvilgsnis kaip žvėries. Mudu išgėrėme drauge; jos akys be paliovos lakstė ir nė mirksnio nežvelgė ramiai, ji nuolat dirsčiojo į mane ir tuoj vėl gręžėsi į šalį.

— Sakykit, panele,— tariau,— ar jums neatrodo, kad žmonės šiame krašte patys panašūs į trumpą vasarą? Jie nepastovūs ir žavingi, kaip ir ji.

Aš kalbėjau garsiai, labai garsiai, ir dariau tai tyčia. Nenuleisdamas balso, vėl pakviečiau panelę užsukti pas mane į svečius ir apžiūrėti trobelę.

— Dievas laimins jus už tai,— maldaute maldavau ir jau galvojau, ką čia tokio padovanoti, jei ji ateis. „Galimas daiktas, nerasiu daugiau nieko jai padovanoti, kaip tik parakinę",— pagalvojau.

Ir panelė žadėjo ateiti.

Edvarda sėdėjo nusigręžusi ir leido man kalbėti, kiek tik patinka. Ji klausėsi, ką kiti šneka, ir kartais įterpdavo kokį žodį. Daktaras būrė jaunoms damoms iš rankų ir malė liežuviu; jo paties buvo mažutės gražios rankos, ir ant vieno piršto jis mūvėjo žiedą. Jaučiausi niekam ne-

reikalingas ir kurį laiką sėdėjau visai vienas nuošalyje ant akmens. Šventė užtruko gerokai popiet. „Štai aš čia sėdžiu vienui vienas ant akmens,— tariau pats sau,— ir vienintelis žmogus, kuris galėtų mane nuo jo pakelti, nė nežiūri į mane. Pagaliau man vis tiek".

Pasijutau baisiai vienišas. Šnekos užpakaly manęs skambėjo ausyse, ir aš girdėjau, kaip juokiasi Edvarda; nuo to juoko staiga pakilau ir priėjau prie visos draugijos. Jau nebeįstengiau valdytis.

— Luktelėkit,— tariau aš.— Kol ten sėdėjau, man šovė į galvą, kad jūs galbūt nematėt mano muselių kolekcijos.— Ir aš išsitraukiau iš kišenės knygutę su muselėmis.— Atleiskit, kad anksčiau to neprisiminiau. Gal būsit tokie malonūs ir ją peržiūrėsit, man bus labai smagu, pasižiūrėkit visas, ten yra ir raudonų, ir geltonų muselių.

Laikiau rankose kepurę ir kalbėjau. Pats nepastebėjau, kad nusiėmiau kepurę ir kad pasielgiau kvailai, todėl tuoj ją vėl užsidėjau. Valandžiukę buvo labai tylu, ir niekas neėmė mano knygutės. Pagaliau daktaras atkišo ranką ir mandagiai tarė:

— Ačiū, mes jas apžiūrėsim. Man visados buvo mįslė, kaip daromos tos muselės.

— Aš pats jas darau,— tariau nesitverdamas dėkingumu jam. Ir tuojau ėmiau aiškinti, kaip jas darau.— Tai labai paprasta, perku plunksnas ir vąšelius. Padarytos muselės ne per geriausiai, bet tik aš pats jas vartoju. Galima gauti ir gatavų, tos tai labai gražios.

Edvarda abejingai pažvelgė į mane, paskui į knygutę ir toliau kalbėjosi su bičiulėmis.

— Štai ir medžiaga,— tarė daktaras.— Žiūrėkit, kokios gražios plunksnos.

Edvarda pakėlė akis.

— Žaliosios tai gražios,— tarė ji,— parodykit man, daktare.

— Pasilaikykit jas,— sušukau.— Taip, pasilaikykit, aš prašau jus. Tai dvi žalios paukščio plunksnos. Būkit gera, tegu tai bus atminimui.

Ji pasižiūrėjo į jas ir tarė:

— Plunksnos keičia spalvą: čia žalios, čia auksinės, nelygu kaip jas laikysi saulėje. Ačiū, jeigu jau taip norit man jas padovanoti.

— Taip, aš noriu jums jas padovanoti,— tariau.

Ji prisisegė plunksnas prie suknelės.

Netrukus daktaras atidavė man knygutę ir padėkojo. Jis atsistojo ir paklausė, ar ne metas būtų pagalvoti apie grįžimą namo.

Aš tariau:

— Žinoma, dėl dievo. Namie guli šuo; matot, aš turiu šunį, tai ma-

no bičiulis, jis guli ir laukia manęs, o kai pareisiu, stovės padėjęs pirmutines kojas ant palangės ir sveikins mane. Diena buvo tokia puiki, ji greit baigsis, plaukim namo. Ačiū jums visiems.

Aš laukiau prie kranto ir žiūrėjau, kurią valtį pasirinks Edvarda, pats ketinau lipti į kitą. Staiga ji pašaukė mane. Nustebęs pažvelgiau į ją, jos veidas liepsnojo. Ji priėjo prie manęs, padavė man ranką ir meiliai tarė:

— Ačiū už plunksnas... Klausykit, juk mes lipsim į tą pačią valtį?

— Jei tik jūs norit,— atsakiau.

Mes įlipom į valtį, ji atsisėdo šalia ant suolelio ir lietė mane keliu. Aš žiūrėjau į ją, ir ji žvilgtelėjo į mane. Man buvo gera, kai ji lietė mane keliu, pradėjau jaustis atlygintas už skausmingą dieną ir jau buvau beatgaunąs džiugią nuotaiką, bet staiga ji nusigręžė nuo manęs ir ėmė kalbėtis su daktaru, kuris sėdėjo prie vairo. Visą ketvirtį valandos manęs jai nė būti nebuvo. Tada padariau tai, ko negaliu sau atleisti ir pamiršti ligi šiol. Jai nuo kojos nusmuko batukas, aš stvėriau tą batuką ir sviedžiau toli į vandenį — gal iš džiaugsmo, kad ji taip arti manęs, o gal stengdamasis atkreipti dėmesį į save ir jai priminti, kad aš čia,— nežinau. Viskas įvyko taip greit, nespėjau nė pagalvoti, man tik ūmai dingtelėjo tokia mintis, ir tiek. Damos suklego. Aš pats sėdėjau lyg stabo ištiktas, bet kas iš to? Kas padaryta, tai padaryta. Daktaras pasiskubino man padėti, jis sušuko: „Irkitės smarkiau!"— ir ėmė vairuoti valtį į batuko pusę; yrėjas jį sučiupo kaip tik tuo metu, kai jis, prisisėmęs vandens, buvo jau begrimztąs į dugną; yrėjas sušlapo rankovę ligi peties. Paskui abiejose valtyse suskambėjo daugiabalsis „valio", nes batukas buvo išgelbėtas.

Neturėjau kur dėtis iš gėdos ir jutau, kad mano veidas išbalo ir persikreipė, kol nosine šluosčiau batuką. Edvarda paėmė jį tylomis. Tik po valandėlės ji tarė:

— Kaip gyva tokių dalykų nesu mačius.

— Tikrai? — tariau ir aš.

Šypsojaus ir drąsinau save, dėjaus šią išdaigą iškrėtęs kažkokiais slaptais sumetimais. Bet kokie gi galėjo būti tie sumetimai? Daktaras pirmą kartą pažvelgė į mane niekinamai.

Laikas bėgo, valtys skriejo namų link, prasta draugijos nuotaika išsisklaidė, mes dainavom, artėjom prie prieplaukos. Edvarda tarė:

— Klausykit, mes neišgėrėm viso vyno, jo dar daug liko. Vėl surengsim šventę, antrą šventę, vėliau, pašoksim, iškelsim balių mūsų svetainėje.

Kai išlipom į krantą, atsiprašiau Edvardą.

— Kaip aš trokštu greičiau grįžti į savo trobelę,— tariau.— Tai buvo skausminga diena.

— Ar tai jums buvo skausminga diena, ponas leitenante?

— Noriu pasakyti,— tariau aš ir nusukau kalbą kitur,— noriu pasakyti, kad šiandien sugadinau nuotaiką ir sau, ir kitiems. Įmečiau jūsų batuką į vandenį.

— Taip, tai buvo keista mintis.

— Atleiskit man! — tariau.

16

Argi begalėjo būti blogiau? Ryžausi būti ramus, kad ir kas atsitiktų,— dievas mato. Negi aš pirmas pradėjau prie jos kibti? Ne, ne, niekad; aš tik stovėjau vieną gražią dieną ant kelio, kai pro šalį ėjo jinai. Kas per vasara čia, šiaurėje! Jau nebeskraidė karkvabaliai, ir žmonės darėsi vis nesuprantamesni ir nesuprantamesni, nors saulė švietė į juos ir dieną, ir naktį. Kur žvelgė mėlynos jų akys, ir kokios mintys sukosi už jų keistų kaktų? Pagaliau jie man nė kiek nerūpėjo. Pasiėmęs meškeres, žvejodavau po dvi, po keturias dienas; bet naktimis gulėdavau nesudėdamas akių trobelėje...

— Jau keturias dienas aš jūsų nemačiau, Edvarda!

— Keturias dienas, iš tikrųjų. Suprantat, aš turėjau tiek darbo. Eime, parodysiu.

Ji nusivedė mane į svetainę. Stalai išnešti. Kėdės sustatytos pasieniais, kiekvienas daiktas pakeistas, sietynas, krosnis ir sienos fantastiškai išpuošti šilojais ir juodomis medžiagomis, paimtomis iš krautuvės. Fortepijonas nustumtas į kampą.

Taip ji rengėsi „baliui“.

— Kaip jums patinka? — paklausė.

— Nuostabu,— atsakiau.

Mes išėjom iš svetainės.

Aš tariau:

— Bet klausykit, Edvarda, ar mane jau visai pamiršot?

— Nesuprantu jūsų,— atsakė ji nustebusi.— Negi jūs nematot, kiek čia mano pasidarbuota? Kada gi galėjau pas jus ateiti?

— Žinoma,— pasakiau ir aš,— jeigu taip, jūs galbūt ir negalėjot

ateiti.— Buvau nemiegojęs ir išvargęs, kalbėjau padrikai ir nesivaldydamas, visą dieną jaučiausi nelaimingas.— Jeigu taip, jūs, be abejo, negalėjot ateiti. Ką aš norėjau pasakyti? Aha, žodžiu tariant, kažkas pasikeitė, kažkas atsistojo mums skersai kelio. Taip, taip. Bet aš negaliu jūsų veide išskaityti, kas atsitiko. Kokia keista jūsų kakta, Edvarda! Tik dabar aš tai pamačiau.

— Bet aš jūsų nepamiršau! — sušuko ji rausdama ir staiga paėmė mane už parankės.

— Taigi, taigi! Gal jūs manęs ir nepamiršot. Bet tada aš nežinau, ką sakau. Viena iš dviejų.

— Rytoj jūs gausit kvietimą. Turėsit su manim šokti. Tai pašoksim!

— Gal palydėsit mane truputį? — paklausiau.

— Dabar? Ne, negaliu,— atsakė ji.— Tuoj atvažiuos daktaras, jis žadėjo man kai ką padėti, čia dar reikia šį tą padaryti. Vadinasi, jūs manote, kad svetainė išpuošta neblogai? Bet ar jums neatrodo...

Gatvėje sustojo vežimas.

— Šiandien daktaras važiuotas? — paklausiau.

— Aš nusiunčiau arklį ir vežimą jo atvežti, norėjau...

— Pasaugoti jo nesveiką koją, taip. Bet leiskit man nešdintis... Laba diena, laba diena, daktare. Džiaugiuos jus matydamas. Vis toks pat sveikas ir žvalus? Tikiuosi, jūs man atleisite, jei aš išgaruosiu.

Nusileidęs laiptukais, dar atsigręžiau, Edvarda stovėjo prie lango ir žiūrėjo į mane, ji abiem rankom laikė praskyrusi užuolaidas, kad netrukdytų žiūrėti, jos veidas buvo susimąstęs. Juokingas džiaugsmas užlieja mane, aš greitai tolstu nuo namų, nejusdamas žemės po kojomis, miglos aptrauktomis akimis, šautuvas mano rankoje lengvutis kaip lazdžiukė. Jeigu Edvarda būtų mano, aš tapčiau geru žmogum, mąsčiau. Priėjau mišką ir mąsčiau toliau: jeigu ji būtų mano, nešiočiau ją ant rankų; ir jeigu net pasirodytų neverta manęs, jeigu jai ateitų į galvą pareikalauti iš manęs neįmanomo daikto, padaryčiau jai, ką tik galėčiau, ir džiaugčiaus, kad ji mano... Aš sustojau, atsiklaupiau ir, nuolankumo bei vilties pagautas, paliečiau lūpomis žolytes šalikelėje, paskui vėl atsistojau ir nuėjau.

Galiausiai pasijutau beveik ramus. Tai kas, kad ji pasikeitė pastaruoju metu — toks jau jos būdas; juk ji stovėjo ir žiūrėjo man pavymui, kai ėjau, stovėjo prie lango ir lydėjo mane akimis, kol dingau miške. Ką gi daugiau ji galėjo padaryti? Aš nesitvėriau džiaugsmu, buvau nevalgęs ir nebejutau alkio.

Ezopas bėgo pirma, staiga jis sulojo. Aš pakėliau akis — moteris su balta skarele ant galvos stovėjo prie trobelės kampo; tai buvo Eva, kalvio duktė.

— Laba diena, Eva! — sušukau.

Ji stovėjo prie aukšto pilko akmens, visa paraudusi, ir čiulpė pirštą.

— Tai tu, Eva? Kas tau? — paklausiau.

— Ezopas man įkando,— atsakė ji ir droviai nuleido akis.

Aš apžiūrėjau jos pirštą. Ji pati įsikando. Staiga viską suprantu ir klausiu:

— Ar tu ilgai čia stovėjai ir laukei?

— Ne, neilgai,— atsakė ji.

Daugiau mes netarėme kits kitam nė žodžio, aš paėmiau ją už rankos ir įsivedžiau į trobelę.

17

Grįžau iš žūklės kaip paprastai ir su šautuvu bei krepšiu nuėjau į „balių“, tik užsivilkau geriausią savo odinuką. Kai pasiekiau Siriluną, buvo jau vėlu, išgirdau, kad svetainėje žmonės šoka, netrukus kažkas sušuko:

— Štai ir medžiotojas, leitenantas!

Keletas jaunų vyrų apspito mane ir ėmė žiūrinėti laimikį: aš turėjau nušovęs keletą jūros paukščių ir pasigavęs vieną kitą pikšą, Edvarda pasisveikino su manim šypsodama, ji šoko, ji buvo paraudusi.

— Pirmutinis šokis su manim! — tarė ji.

Ir mes leidomės šokti. Nieko pikto neatsitiko, man ėmė svaigti galva, bet aš nepargriuvau. Dideli mano batai šiek tiek bildėjo, aš pats girdėjau tą bildesį ir ryžausi daugiau nebešokti, be to, išbraižiau dažytas grindis. Kaip džiaugiaus, kad nepadariau didesnės bėdos!

Čia buvo ir abu pono Mako pardavėjai, jie šoko uoliai ir rimtai. Daktaras su įkarščiu šoko ratelius. Be šių kavalierių, dar buvo keturi visai jauni vyrai, dekano ir apygardos gydytojo sūnūs. Atėjo ir kažkoks atvykėlis komivojažierius, jis turėjo gražų balsą ir dainavo į muzikos taktą, o kai kada pakeisdavo damas prie fortepijono.

Nebeatsimenu, kaip praėjo pirmosios valandos, bet atsimenu visa, kas darėsi nakties pabaigoje. Saulė visą laiką liejo raudoną šviesą pro langus, ir jūros paukščiai miegojo. Mus vaišino vynu ir pyragaičiais,

mes garsiai kalbėjom ir dainavom, Edvardos juokas skardžiai ir nerūpestingai skambėjo svetainėje. Bet kodėl man ji nebetarė nė žodžio? Aš priėjau prie jos ir norėjau pasakyti, nors ir nelabai mokėdamas, kokį komplimentą; ji vilkėjo juoda suknele, siūdinta turbūt konfirmacijai, dabar suknelė jau buvo per trumpa, bet jai pritiko, kai šoko, ir aš norėjau jai tai pasakyti.

— Kaip ta juoda suknelė...— pradėjau.

Bet ji atsistojo, apsikabino per juosmenį vieną iš savo draugių ir nuėjo su ja. Tai pasikartojo keletą sykių. „Tiek to,— pagalvojau,— nieko nepadarysi! Bet kam tada jai stovėti ir liūdnai žvelgti į mane pro langus, kai iš jos einu? Supaisyk, kad geras!“

Viena dama pakvietė mane šokti. Edvarda sėdėjo netoliese, ir aš atsakiau garsiai:

— Ne, aš tuoj išeinu.

Edvarda pažvelgė į mane klausiamom akim ir tarė:

— Išeinat? Ak ne, jūs neišeisit.

Aš nustebau ir pajutau, kad mano dantys įsmigo į lūpą. Atsistojau.

— Jūsų žodžiai, panele Edvarda, man atrodo labai reikšmingi,— tariau aš niūriai ir žengiau kelis žingsnius durų link.

Daktaras pastojo man kelią, atskubėjo ir pati Edvarda.

— Nesupraskite manęs klaidingai,— tarė ji karštai.— Aš norėjau pasakyti, kad jūs, tikiuosi, išeisit paskutinis, pats paskutinis. Be to, dar tik pirma valanda... Klausykit,— pridūrė spindinčiomis akimis,— mūsų yrėjui jūs davėte penkis talerius už tai, kad jis išgelbėjo mano batuką. Tai jau gerokai per daug.— Ji gardžiai nusijuokė ir atsigręžė į visus kitus.

Aš išsižiojau iš nuostabos, stovėjau nuginkluotas ir sumišęs.

— Jūs teikiatės juokauti,— tariau. — Aš anaiptol nedaviau jūsų yrėjui penkių talerių.

— Sakot, nedavėt? — Ji atidarė virtuvės duris ir pašaukė yrėją.— Tu atsimeni mūsų iškylą į Kurholmus, Jakobai? Tu išgelbėjai mano batuką, kuris buvo įkritęs į vandenį?

— Taip,— atsakė Jakobas.

— Tu gavai penkis talerius už tai, kad išgelbėjai batuką?

— Taip, jūs davėt man...

— Gerai. Gali eiti.

„Ką ji čia dabar sumanė? — pagalvojau. — Ar ji nori mane sugėdinti? Ne, nieko nebus, net neparausiu“. Aš tariau garsiai ir aiškiai:

— Tegul visi žino, kad tai buvo arba klaida, arba melas. Man nė į

galvą nebuvo atėję duoti yrėjui penkis talerius už jūsų batuką. Galbūt man reikėjo taip padaryti, bet ligi šiol nesusipratau.

— Na, šokim toliau,— tarė ji, suraukusi kaktą.— Kodėl gi mes nešokam?

„Niekis, ji man turės pasiaiškinti",— tariau pats sau ir ėmiau vaikščioti ieškodamas progos su ja pasikalbėti. Ji nuėjo į gretimą kambarį, aš nusekiau iš paskos.

— Į sveikatą! — tariau aš ir norėjau su ja susidaužti.

— Mano stiklas tuščias,— atsakė ji trumpai.

Tačiau prieš ją stovėjo pilnas stiklas.

— Aš maniau, kad tai jūsų stiklas?

— Ne, ne mano,— tarė ji, pasigręžė į kaimyną ir ėmė gyvai jį kalbinti.

— Atleiskit,— tariau.

Keletas svečių pastebėjo tą mažutę sceną.

Man užvirė širdis, aš tariau įsižeidęs:

— Bet jūs vis dėlto turit man pasiaiškinti...

Ji pakilo, sugriebė man už rankų ir tarė maldaujamu balsu:

— Tik ne šiandien, ne dabar. Man taip liūdna. Dieve, kaip jūs žiūrit į mane! Juk mes kažkada buvome bičiuliai...

Sukrėstas pasukau į dešinę ir grįžau prie šokančiųjų.

Netrukus į svetainę įėjo ir Edvarda, ji atsistojo prie fortepijono, prie kurio sėdėjo komivojažierius ir skambino kažkokį šokį, jos veidas šią valandėlę buvo pilnas slapto rūpesčio.

— Aš niekad nesimokiau skambinti,— sako jinai ir žiūri į mane tamsiomis akimis.— Ak, kad aš mokėčiau!

Nieko negalėjau atsakyti. Bet mano širdis vėl ėmė veržte veržtis pas ją, ir aš paklausiau:

— Ko jūs staiga taip nuliūdote, Edvarda? Kad žinotumėt, kaip skaudu man tai!

— Pati nežinau,— atsakė ji.— Galbūt viskas taip susidėjo. Ak, kad tie žmonės greičiau išeitų, visi aliai vienas. Ne, ne, tik ne jūs; atsiminkit, kad jūs išeisit paskutinis.

Ir nuo tų žodžių aš vėl atgijau, ir mano akys išvydo šviesą saulės užlietame kambaryje. Prie manęs priėjo dekano duktė ir ėmė mane kalbinti; man ji nė kiek, nė kiek nerūpėjo, ir aš atsakinėjau jai trumpai. Tyčia į ją nežiūrėjau, nes ji kalbėjo apie mano žvėrišką žvilgsnį. Ji pasigręžė į Edvardą ir ėmė jai pasakoti, kaip kartą užsienyje, rodos, Rygoje, ją persekiojo gatvėje kažkoks ponas.

— Jis ėjo paskui mane iš vienos gatvės į kitą ir man šypsojosi,— tarė ji.

— Bene jis buvo žabalas? — leptelėjau norėdamas pasigerinti Edvardai. Ir dar gūžtelėjau pečiais.

Jaunoji dama išsyk suprato mano stačiokiškus žodžius ir atsakė:

— Taip, matyt, taip ir buvo, jeigu jis persekiojo tokią seną baidyklę kaip aš.

Bet aš nesusilaukiau Edvardos dėkingumo, ji nusivedė bičiulę, jos ėmė šnibždėtis ir kraipyti galvas. Nuo šios akimirkos aš visiškai buvau paliktas pats sau.

Praeina dar valanda, jūros paukščiai ima busti šcheruose, jų klykavimas veržiasi pro mūsų atvirus langus. Džiaugsmo banga užplūdo mane, kai išgirdau tuos pirmuosius paukščių balsus, ir trokšte troškau plaukti į šcherus...

Daktaras vėl atgavo gerą nuotaiką ir patraukė į save visų akis, damos stačiai susispietė apie jį. „Ar tai jis mano varžovas?“ — pagalvojau aš ir taip pat pagalvojau apie jo raišumą ir apie skursną jo figūrą. Jis įsikando naują ir sąmojingą keiksmą, jisai vis kartojo: „kad tave kiaurai“, ir kiekvieną sykį, kai jis taip juokingai nusikeikdavo, aš garsiai nusikvatodavau. Buvau baisiai prisikankinęs, ir man dingtelėjo mintis visaip aukštinti tą žmogų, jeigu jau jis mano varžovas. Aš be paliovos liaupsinau daktarą, šaukiau:

— Bet klausykit, ką šneka daktaras! — Ir verčiau save garsiai kvatoti, kad ir ką jis pasakytų.

— Aš myliu šį pasaulį,— kalbėjo daktaras,— aš kabinuosi į gyvenimą rankomis ir kojomis. Ir kai aš kada nors numirsiu, tai tikiuosi amžinajame gyvenime gauti vietą kur nors tiesiai viršum Londono ar Paryžiaus, kad galėčiau klausytis žmonių šurmulio visą laiką, visą laiką.

— Puiku! — sušukau ir užsikosėjau iš juoko, nors nė kiek nebuvau įkaušęs.

Edvarda, rodės, irgi buvo susižavėjusi.

Kai svečiai ėmė skirstytis, įsmukau į šalinį kambariuką ir atsisėdau palaukti. Girdėjau, kaip svečiai vienas po kito sako sudie priebutyje. Daktaras irgi atsisveikino ir išėjo. Greitai nutilo visi balsai. Aš vis laukiau, ir mano širdis smarkiai plakė.

Sugrįžo Edvarda. Pamačiusi mane, ji stabtelėjo nustebusi, paskui šypsodamasi tarė:

— A, tai jūs. Labai malonu, kad palaukėte, kol visi išsiskirstys. O aš mirtinai pavargusi.

Ji nesisėdo.

Aš pasakiau stodamasis:

— Taip, dabar jums reikia pailsėti. Tikiuosi, kad prasta nuotaika bus jau praėjusi, Edvarda. Neseniai jūs buvot tokia liūdna, ir man dėl to skaudėjo širdį.

— Praeis, kai išsimiegosiu.

Nebeturėjau ko pridurti ir nuėjau durų link.

— Na, ačiū, kad atėjote šį vakarą,— tarė ji ir padavė man ranką.

O kai ji lydėjo mane į priebutį, bandžiau pasipriešinti.

— Nereikia,— tariau,— nesivarginkit, rasiu kelią...

Vis dėlto ji išlydėjo mane. Stovėjo koridoriuje ir kantriai laukė, kol susiradau kepurę, šautuvą ir medžiotojo krepšį. Kertėje stovėjo lazda, išsyk ją pamačiau, įsižiūrėjau ir pažinau, kad tai daktaro lazda. Kai ji pastebi, kur žvelgia mano akys, sutrinka ir parausta, iš jos veido aiškiai matyti, kad ji nekalta ir nieko apie lazdą nežino. Praeina visa minutė. Galiausiai jai suliepsnoja pašėlusi nekantra, ir ji sako drebėdama:

— Jūsų lazda. Nepamirškite savo lazdos.

Ir atkiša man daktaro lazdą.

Aš žiūrėjau į ją, ji vis dar laikė atkišusi lazdą, jos ranka drebėjo. Norėdamas padaryti tam galą, paėmiau lazdą ir pastačiau ją atgal į kertę. Aš tariau:

— Tai daktaro lazda. Nesuprantu, kaip raišas žmogus galėjo pamiršti savo lazdą.

— Raišas, raišas, daugiau nieko nežinot! — sušuko ji supykusi ir žengė dar žingsnį į mano pusę. — Jūs ne raišas, ne; bet nors ir būtumėt raišas, vis tiek su juo nesusilyginsit, ne, nesusilyginsit. Taip!

Norėjau kažką atsakyti, bet nieko neatėjo į galvą, ir aš tylėjau. Žemai nusilenkęs, atbulas išėjau pro duris, paskui į priebutį. Čia stabtelėjau ir pažiūrėjau tiesiai priešais, paskui nužingsniavau sau.

„Tai šitaip, jis pamiršo lazdą,— mąsčiau,— ir tuo pačiu keliu grįš jos pasiimti. Jis nenori, kad aš paskutinis išeičiau iš tų namų...“

Iš palengvo dūlinau keliu, dairydamasis į priekį ir atgal, pamiškėje sustojau. Galų gale, pusvalandį palaukus, pasirodė daktaras, jis pamatė mane ir paspartino žingsnį. Dar nespėjus jam nė prasižioti, aš kilstelėjau kepurę — žiūrėsiu, ką jis darys. Jis taip pat kilstelėjo skrybėlę. Priėjau tiesiai prie jo ir tariau:

— Aš nesisveikinau.

Jis žingtelėjo žingsnį atgal ir įsmeigė į mane akis.

— Nesisveikinot?

— Ne,— tariau.

Pauzė.

— Na, man pagaliau vis tiek, ar jūs sveikinotės, ar ne,— atsakė jis blykšdamas. — Aš pamiršau lazdą ir einu pasiimti.

Neturėjau ką pasakyti, bet atsikeršijau jam kitaip: atstačiau prieš jį šautuvą, tartum jis būtų šuo, ir tariau:

— Op!

Ir ėmiau švilpti, raginti jį šokti per šautuvą.

Valandėlę jis kovojo pats su savimi, veidas keistai persimainė, lūpos susičiaupė, akys įsmigo į žemę. Staiga jis skvarbiai pažvelgė į mane, vos įžiūrima šypsena nušvietė jo bruožus, ir jis tarė:

— Kam, tikrai sakant, jums viso to reikia?

Aš neatsakiau, bet jo žodžiai mane paveikė.

Jis staiga padavė man ranką ir dusliai tarė:

— Jums kažkas atsitiko. Jeigu man pasakytumėt, kas yra, aš galbūt...

Mane užliejo gėda ir neviltis, tie ramūs žodžiai išmušė iš vėžių. Ir aš panorau ką nors gero jam padaryti, apsikabinau jį per liemenį ir sušukau:

— Atleiskit man, girdite! Nieko, kas man atsitiks? Nieko neatsitiko, man nereikia jūsų pagalbos. Jūs turbūt ieškot Edvardos? Rasite ją namie. Bet paskubėkit, nes ji nueis gulti; ji tokia pavargusi, pats mačiau. Sakau jums, tai tiesa, rasit ją namie, tik eikit greičiau!

Ir nusigręžęs nuskubėjau šalin, patraukiau dideliais žingsniais per mišką namo, į savo trobelę.

Kurį laiką sėdėjau ant gulto lygiai taip pat, kaip įėjau į vidų,— su krepšiu už pečių ir su šautuvu rankoje. Keistos mintys ėmė suktis galvoje. Kuriam galui reikėjo taip pasitikėti tuo daktaru! Su apmaudu vaizdavausi, kaip laikau jį apsikabinęs per liemenį ir žiūriu į jį padrėkusiomis akimis; neatsidžiaugia tuo turbūt, galvojau aš, galimas daiktas, dabar sėdi su Edvarda ir kikena iš manęs. Jis paliko lazdą koridoriuje. Taigi, taigi, kurgi ne, jei net būčiau raišas, negalėčiau susilyginti su daktaru, nė iš tolo negalėčiau su juo susilyginti, tai jos pačios žodžiai...

Aš atsistoju vidury kambario, atlaužiu šautuvo gaiduką, atstatau vamzdį į kairiąją keltį ir paspaudžiu nuleistuką. Kulka išeina per pėdą ir įsminga į grindis. Ezopas sulūja išsigandęs.

Neilgai trukus kažkas pasibeldė į duris.

Tai buvo daktaras.

— Atleiskit, jei trukdau,— pradėjo jis.— Jūs taip greit nuėjot, ir aš pamaniau, kad ne pro šalį mums būtų truputį pasikalbėti. Rodos, čia atsiduoda paraku?

Jis buvo visai blaivus.

— Ar radote Edvardą? Atsiėmėt lazdą? — paklausiau.

— Lazdą atsiėmiau. Ne, Edvarda jau buvo atsigulus... Kas čia dabar? Bet, dieve mano, juk jums bėga kraujas?

— Ne, mažmožis. Aš norėjau pastatyti į šoną šautuvą, ir jis iššovė; niekis. Velnias jus griebtų, negi mano pareiga čia sėdėti ir jums aiškintis?.. Aha, vadinasi, atsiėmėt lazdą?

Jis prisispyręs spoksojo į mano peršautą batą ir į srovenantį kraują. Paskui greitai padėjo į šalį lazdą ir nusimovė pirštines.

— Sėdėkit ramiai, batą reikia nutraukti. Taip ir yra; man pasigirdo šūvis.

18

Kaip aš paskiau graužiaus dėl to beprotiško šūvio! Ir neverta buvo taip daryti, ničnieko tai ir nedavė, tik pririšo mane kelioms savaitėms prie trobelės. Visi nemalonumai ir nepatogumai kaip gyvi tebestovi akyse, skalbėja turėdavo kasdien pas mane vaikščioti ir bemaž nuolatos sėdėti trobelėje, pirkti man valgį, šeimininkauti. Praėjo daug savaičių. Na, ir tiek to!

Daktaras vieną gražią dieną ėmė šnekėti apie Edvardą. Aš klausiaus, kaip jis kartoja jos vardą, klausiaus, ką ji pasakė ir padarė, ir tai man nebeturėjo jokios didesnės reikšmės, tartum jis būtų kalbėjęs apie kokį tolimą dalyką, kuris man neberūpėjo. „Kaip greitai žmogus viską pamiršti!“ — galvojau nustebęs.

— Na, o ką jūs pats manote apie Edvardą, jeigu jau apie ją klausiate? Aš iš tikrųjų kelias savaites apie ją negalvojau. Luktelėkit, man atrodo, kad tarp jūsų kažko būta, dažnai susitikinėjote, ir per iškylą į salą jūs buvote šeimininkas, o ji šeimininkė. Nesiginkite, daktare, kažko būta, kažkokio abipusio sutarimo. Ne, dėl dievo, neatsakykit, jums nėra reikalo aiškintis, aš klausiu ne tam, kad norėčiau kažką iškvosti, pasikalbėkim apie ką kita, jei norite. Kada man bus galima vaikščioti?

Sėdėjau ir galvojau apie pasakytus žodžius. Kodėl širdies gilumoje bijojau, kad daktaras gali išlieti savo jausmus? Kas man galvoj Edvarda? Aš ją pamiršau.

Vėliau irgi sykį kilo kalba apie Edvardą, ir aš vėl pertraukiau daktarą, vienas dievas težino, ką bijojau išgirsti.

— Kodėl jūs mane pertraukiate? — paklausė jis. — Negi jūs net jos vardo negalite pakęsti?

— Pasakykit,— tariau aš,— ką jūs iš tikrųjų manote apie panelę Edvardą? Įdomu būtų tai išgirsti.

Jis su nepasitikėjimu pažvelgė į mane.

— Ką iš tikrųjų apie ją manau?

— Gal jūs šiandien ką nauja apie ją papasakosit, gal net pasipiršote jai ir gavot jos ranką? Galiu jus pasveikinti? Ne? Na jau, velnias ten jumis patikės, cha cha cha!

— Aha, tai mat ko jūs bijojot!

— Bijojau? Gerasis daktare!

Pauzė.

— Ne, aš nesipiršau ir negavau jos rankos,— tarė jis. — O gal jūs pasipiršote? Ne, Edvardai niekas nesiperša, jinai ima tą, kuris jai krinta į akį. Manot, kad ji neišmanėlė kaimo mergaitė? Jūs sutikote tą keistuolę čia, pačioje Norvegijos šiaurėje, ir pats matote, kokia ji. Tai kūdikis, per mažai gavęs lupti, ir moteris, kupina visokiausių užgaidų. Šalta? O, nebijokit! Karšta? Ledas, sakau jums. Tai kokia gi ji? Šešiolikos septyniolikos metų mergiščia, tiesa? Bet pabandykit tiktai paveikti tą mergiščią, ir ji išjuoks visas jūsų pastangas. Net tėvas negali jai nieko padaryti; iš pažiūros klauso jo, o iš tikrųjų viską daro savaip. Ji sako, kad jūsų žvilgsnis kaip žvėries...

— Jūs klystate, kažkuri kita pasakė, kad mano žvilgsnis kaip žvėries.

— Kažkuri kita? Kuri gi?

— Nežinau. Kažkuri jos draugė. Ne, ne Edvarda taip pasakė. Bet luktelėkit, o gal iš tiesų pati Edvarda...

— Kai jūs žiūrite į ją, tas taip ir taip ją veikią, sako ji. Bet manote, kad tai bent per plauką jus prie jos priartina? Vargu. Jūs žiūrėkit, žiūrėkit, kiek tik lenda; bet tegul ji pajus jūsų įtaką — tuoj tars sau: „Žiūrėk, štai stovi vyriškis, žiūri į mane ir mano, kad jis jau laimėjęs žaidimą!" Ir ji taip pažvelgs į jus arba tars tokį šaltą žodį, kad jūs atsidursit per šimtą mylių nuo jos. Manote, kad aš jos nepažįstu? Kiek, jūsų nuomone, jai metų?

— Juk ji gimusi trisdešimt aštuntais metais?

— Melas. Aš tai patikrinau juoko dėlei. Jai dvidešimt metų, nors, beje, gali palaikyti ją ir penkiolikamete. Ji anaiptol nėra laiminga, jos galvutėje dažnai vyksta kova. Kai stovi ir žiūri į kalnus, į jūrą, jai apie burną atsiranda raukšlelė, kančios išraiška, tada ji nelaiminga; bet ji per daug išdidi ir užsispyrusi, ir jau niekaip nepravirks. Ji gerokai mėgsta nuotykius, turi lakią fantaziją, ji laukia savo princo. Kaip ten buvo su tais penkiais taleriais, kuriuos jūs davęs yrėjui?

— Juokas. Ką ten, niekai...

— Ne, ne niekai. Ir man sykį jinai iškrėtė panašią išdaigą. Prieš metus. Mes buvome pašto garlaivyje, kuris stovėjo mūsų prieplaukoje. Lijo ir buvo šalta. Moteriškė su mažu vaiku sėdi denyje ir dreba nuo šalčio. Edvarda ją klausia: „Ar jums nešalta?“ Žinoma, moteriškei šalta. „O mažyliui nešalta?“ Taip, mažyliui irgi šalta. „Kodėl gi jūs neinat į kajutę?“ — klausia Edvarda. „Mano vieta denyje“,— atsakė moteriškė. Edvarda žvilgtelėjo į mane. „Moteriškės vieta tik denyje“,— sako ji. Ką gi čia padarysi, pagalvojau. Bet aš supratau, ką reiškia Edvardos žvilgsnis. Negimiau turtuoliu, plikomis rankomis prasimušiau į žmones ir skaičiuoju kiekvieną skatiką. Taigi aš pasitraukiau nuo tos moteriškės ir galvoju: „Jeigu už ją reikia sumokėti, tai tegul moka pati Edvarda, ji ir jos tėvas turtingesni už mane“. Ir Edvarda iš tikro sumoka pati. Šiuo atžvilgiu ji kilni ir anaiptol ne beširdė. Bet, kaip mane gyvą matot, ji tikėjosi, kad aš nupirksiu bilietą į kajutę moteriškei ir mažyliui, tai supratau iš jos akių. Bet paklausykit toliau. Moteriškė pakilo ir ėmė dėkoti už pagalbą. „Dėkokit ne man, bet šitam ponui“,— atsakė Edvarda ir ramiausiai parodė į mane. Ką jūs pasakysit? Aš girdžiu, kad moteriškė dėkoja ir man, ir nieko negaliu atsakyti — tad tegul viskas eina savo keliu. Matote, tai vienas toks bruožas, bet aš galėčiau dar daug papasakoti. O dėl tų penkių talerių yrėjui, tai ji pati davė jam tuos pinigus. Jeigu jūs būtumėt tai padaręs, ji būtų puolus jums ant kaklo; pamanykit, koks didelis ponas, išmetė tokius pinigus už nušleivotą batuką; tai būtų atitikę jos susikurtą princo paveikslą. Jūs nesusipratot to padaryti, tad viską padarė jūsų vardu. Tokia jau ji yra — neprotinga ir apdairi kartu.

— Argi niekas negali jos laimėti? — paklausiau.

— Ją reikėtų auklėti su rykšte rankoje,— atsakė daktaras netiesiai.— Blogiausia, kad jai duodama per daug valios, ji gali daryti, ką tik nori, ir nugalėti, ką tik įsigeidžia. Visi ją lepina, niekas nelieka jai

abejingas, ir visados ji turi ką nors po ranka, tinkamą parodyti savo galiai. Ar pastebėjot, kaip aš su ja elgiuosi? Kaip su mokinuke, maža mergyte, sakau jai pamokslus, baru už kalbą, prižiūriu ir remiu prie sienos. Manote, kad ji to nesupranta? Ak, jinai išdidi ir užsispyrusi, tatai ją skaudžiai įžeidžia; bet ji taip pat per daug išdidi ir to neparodo. Bet taip jai ir reikia. Kai jūs atvažiavot, aš jau ištisus metus buvau ją auklėjęs, ir netuščiai, ji, būdavo, jau verkia, kai jai skauda ar užeina pyktis, darėsi protingas žmogus. Bet štai atvažiavote jūs ir viską sugadinote. Tai mat kaip yra: vienas ją paleidžia iš rankų, kitas paima; po jūsų turbūt ateis trečias,— ką gali žinoti.

„Aha, daktaras turi už ką man keršyti",— pagalvojau aš ir tariau:

— Pasakykite štai ką, daktare, kam jūs man visa tai išdėstėte? Gal aš turiu padėti jums Edvardą auklėti?

— Be to, ji karšta kaip vulkanas,— kalbėjo jis toliau, nepaisydamas mano klausimo.— Jūs klausėt, ar niekas negali jos laimėti. Žinoma, kodėl gi ne? Ji laukia savo princo, jis dar nepasirodė, ji taip pat manė, kad jūs tas princas, ypačiai, kad jūsų žvilgsnis kaip žvėries, cha cha! Klausykit, ponas leitenante, dėl visa ko jums reikėtų atsigabenti uniformą. Ji praverstų. Ne, kodėl gi neatsiras tokio, kas ją laimėtų? Esu matęs, kaip ji grąžo rankas, laukdama žmogaus, kuris ateitų čionai, pasiimtų ją, išsivežtų ir pradėtų valdyti jos kūną ir sielą. Taip. Bet jis turi ateiti iš kažkur toli, atsirasti vieną gražią dieną kaip kažkokia nepaprasta būtybė. Įtariu, kad ponas Makas išvykęs į ekspediciją, ta jo kelionė sumanyta ne šiaip sau. Kartą ponas Makas jau buvo iškeliavęs ir sugrįžo vieno pono lydimas.

— Vieno pono lydimas?

— Deja, jis nelabai buvo tikęs,— tarė daktaras ir skausmingai nusijuokė.— Tai buvo mano amžiaus žmogus, taip pat raišas kaip ir aš. Tai, žinoma, ne princas.

— O kur jis išvažiavo? — paklausiau atidžiai žiūrėdamas į daktarą.

— Kur jis išvažiavo? Iš čia? Šito aš nežinau,— atsakė jis sumišęs.— Na, mes per ilgai apie tai užsišnekėjom. Po savaitės jau galėsit priminti sužeistąją koją. Iki pasimatymo.

19

Girdžiu moterišką balsą prie savo trobelės, kraujas muša į galvą, tai Edvardos balsas.

— Sako, Glanas, Glanas serga?

Ir mano skalbėja atsiliepia prie durų:

— Jis jau bemaž sveikas.

Tasai „Glanas, Glanas" persmelkė mane kiaurai, ji dusyk ištarė mano vardą, tai sujaudino mane, jos balsas buvo skambus ir virpantis.

Ji atidarė mano duris nepasibeldusi, bėgte įbėgo į vidų ir pažvelgė į mane. Ūmai tarsi atgijo būtosios dienos; ji vilkėjo perdažytuoju žaketu, o prijuostę buvo prisikišusi kiek žemiau juosmens, kad liemuo atrodytų ilgesnis. Aš išsyk viską pastebėjau, ir jos žvilgsnis, ir rusvas veidas su aukštai kaktoje išlinkusiais antakiais, keista jos rankų išraiška — visa tai galingai siūbtelėjo į širdį, ir man ėmė svaigti galva. „Aš bučiavau ją!" — pagalvojau. Atsistojau ir nesisėdau.

— Jūs stovite, jūs nesisėdate,— tarė ji.— Sėskitės gi, juk skauda jums koją, jūs ją persišovėte. Gerasai dieve, kaip tat atsitiko? Aš tik dabar sužinojau. Visą laiką galvojau: kas tam Glanui pasidarė? Jis niekad nebeateina. Ničnieko nežinojau. Jūs persišovėte, sako, prieš kelias savaites, o aš nė žinot nežinojau. O kaip jaučiatės dabar? Jūs baisiai išblyškęs, tiesiog nebepažįstu jūsų. O kaip koja? Ar apšlubsite? Daktaras sako, kad neapšlubsite. Kaip džiaugiuos, kad jūs neapšlubsite, ačiū viešpačiui. Tikiuos, atleisit, kad aš taip be niekur nieko įsibroviau pas jus, aš ne ėjau, aš bėgau...

Edvarda pasilenkė prie manęs, ji stovėjo taip arti, veidu jutau jos kvapą, ištiesiau į ją rankas. Bet ji pasitraukė. Jos akys tebebuvo ašarotos.

— Atsitiko šitaip,— ėmiau murmėti aš.— Norėjau pastatyti šautuvą į kampą, laikiau jį negerai, va taip, vamzdžiu žemyn; ir staiga išgirdau šūvį. Tai buvo nelaimingas atsitikimas.

— Nelaimingas atsitikimas,— pakartojo ji susimąsčiusi ir linktelėjo.— Parodykit, tai kairioji koja; bet kodėl gi kaip tik kairioji? Aha, taip jau atsitiko...

— Taigi, taip jau atsitiko,— pertraukiau aš.— Iš kur man žinoti, kodėl susižeidžiau kairiąją koją? Pati matote, šautuvą aš laikiau šitaip, vadinasi, į dešinę koją niekaip negalėjau pataikyti. Žinia, malonumas ne per didžiausias.

Edvarda susimąsčiusi žiūrėjo į mane.

— Na, vadinasi, sveikstate,— tarė ji ir apsidairė trobelėje.— Kodėl gi neatsiuntėt tarnaitės pas mus valgio parnešti? Kaipgi jūs gyvenot?

Mudu dar pasikalbėjome kelias minutes. Aš paklausiau:

— Kai įėjote, jūsų veidas buvo susigraudinęs, akys spindėjo, jūs padavėte man ranką. Dabar jūsų akys vėl paliko abejingos. O gal aš apsirinku?

Pauzė.

— Negali visada būti vienoda...

— Paaiškinkit man tik šįsyk,— tariau,— ką aš tokio, pavyzdžiui, dabar pasakiau ar padariau, kas jums nepatiko? Rasi galėčiau tai įsidėti į galvą ateičiai.

Ji žiūrėjo pro langą į tolimą horizontą, stovėjo ir susimąsčiusi žiūrėjo priešais save, ir atsakė neatsigręždama:

— Nieko, Glanai. Juk visokių minčių žmogui kai kada ateina į galvą. Pykstate? Pagalvokite: yra žmonių, kurie duoda mažai, bet ir tai jiems daug, kiti atiduoda viską, ir tai jiems visai nesunku; kurie gi atidavė daugiau? Jūs surūgote besirgdamas. Kaipgi čia mums išėjo tokia kalba? — Ir staiga jinai pažvelgia į mane, iš džiaugsmo parausta jos veidas, ji sako: — Na, sveikite greičiau. Iki pasimatymo.— Ir jinai atkišo man ranką.

Bet man kažkodėl dingtelėjo mintis neduoti jai rankos. Aš atsistojau, susidėjau rankas ant nugaros ir žemai nusilenkiau; šitaip jai padėkojau už malonų vizitą.

— Atleiskite, kad negaliu jūsų palydėti,— tariau.

Kai ji išėjo, aš atsisėdau norėdamas dar kartą viską apgalvoti. Parašiau laišką ir paprašiau atsiųsti uniformą.

20

Pirmoji diena miške.

Aš smagus ir nuilsęs, visokie gyviai artėja prie manęs ir apžiūrinėja; ant lapų tupi vabalai, ir gegužvabaliai ropoja takais. „Kaip puikiai mane sutinka!" — galvojau. Miško nuotaika vilnimis plaukė man per širdį, aš verkiau iš laimės ir džiaugiausi neapsakomai, nesitvėriau dėkingumu. Tu mieloji giria, namai mano, leisk man tave visa širdimi pasveikinti... Sustoju, žvalgausi į visas puses ir su ašaromis akyse

vadinu vardais paukščius, medžius, akmenis, žoles ir skruzdėles, dairausi ir iš eilės vadinu juos vardais. Žvelgiu į kalnus ir sakau sau: taip, einu! — tartum atsakinėčiau kažkieno šaukiamas. Tenai, aukštai aukštai, peri startsakaliai, aš pažįstu jų lizdus. Bet kai tik pagalvoju apie perinčius startsakalius, vaizduotė mane nuneša toli toli.

Vidurdienį aš išplaukiau į jūrą ir išlipau mažytėje uolotoje saliukėje priešais uostą. Ten augo violetinės gėlės su ilgais stiebais, siekiančios man ligi kelių, aš bridau per keistus brūzgynus, aviečių krūmus, dagius; žvėrių čia nebuvo, ir žmogaus koja, matyt, čia dar nebuvo įžengusi. Jūra putotomis bangomis tyliai skalavo salos krantus ir klėtė mane lyg kokiu ošimo šydu, toli prie Egeholmų krykštė ir skraidė visi pakrantės paukščiai. Ir iš visų pusių jūra — ji tartum spaudė mane savo glėby. Tebūnie palaimintas gyvenimas, ir žemė, ir dangus, tebūnie palaiminti mano priešai, šią valandą aš pasiryžęs atleisti pikčiausiam savo priešui ir atrišti jo apavo dirželį...

Skardūs jūreivių šūksmai pasiekia mane iš pono Mako burlaivio, ir nuo šių gerai pažįstamų garsų sielą tarsi užlieja saulės šviesa. Aš nusiiriu į prieplauką, praeinu pro žvejų trobeles ir pasuku namo. Artėja vakaras, aš sėduos prie stalo, valgiu dalijuos su Ezopu ir vėl traukiu į mišką. Lėnas vėjelis be garso glosto man veidą. Būk palaimintas, sakau vėjeliui už tai, kad jis pūkšnoja man į veidą, būk palaimintas; kraujas mano gyslose lenkiasi prieš tave su padėka! Ezopas deda letenas man ant kelių.

Mane suima nuovargis, ir aš užmiegu.

Din! Dan! Ar čia varpai? Už kelių mylių jūroje dunkso kalnas. Aš sukalbu dvi maldas, vieną už savo šunį, o kitą už save patį, ir mes įžengiam į kalną. Už mūsų užsidaro vartai, aš krūpteléju ir pabundu.

Dangus liepsnote liepsnoja, saulė plieskia tiesiai į akis, naktis, horizontas gaudžia nuo šviesos. Mudu su Ezopu traukiamės į paunksnį. Aplinkui tylu. Ne, nemiegokim,— sakau Ezopui,— rytoj eisim medžioti, raudona saulė šviečia į mus, neženkim į kalną[7]... Ir kažkas keista darosi man, ir kraujas muša į galvą. Jaučiu, lyg kas mane bučiuoja, ir bučinys svilina man lūpas. Apsidairau — ničnieko nematyti. Izelina! — sakau aš. Sušnara žolė, gal lapas nukrito žemėn, o gal ir kieno žingsniai. Virpulys eina per mišką, tai turbūt alsuoja Izelina. Po tas girias klaidžiojo Izelina, čia jinai išklausydavo medžiotojų maldavimų — medžiotojų su geltonais batais ir žaliais apsiaustais. Gyveno ji sodyboje pusė mylios nuo čia, keturios kartos nubaigė savo

amžių nuo to laiko, kai ji sėdėjo prie lango ir klausėsi, kaip apylinkės giriose skardi medžioklės ragas. Čia vedė vaikus elniai, vilkai ir lokiai, nestigo ir medžiotojų; jų akyse jinai augo, ir kiekvienas jos laukė. Vienas buvo matęs jos akis, kitas girdėjęs jos balsą; bet kartą naktį negalėjo užmigti vienas vaikinas, ir jis atsikėlęs pragręžė Izelinos menės sieną, ir pamatė baltą aksominį jos pilvą. Kai jai ėjo dvylikti metai, atkeliavo Dandesas. Jis buvo škotas, prekiavo žuvimis, ir daug jo laivų raižė jūras. Jis turėjo sūnų. Kai Izelinai suėjo šešiolika metų, ji pirmusyk pamatė jaunąjį Dandesą. Jis buvo jos pirmoji meilė...

Ir kažkas nepaprasta dedasi man; aš sėdžiu, o mano galva ima svirti; užsimerkiu ir pajuntu lūpomis Izelinos bučinį.

— Ar tai tu čia, Izelina, mylimoji visam gyvenimui? — sakau aš.— O tavo Diderikas turbūt stovi už medžio?..

Bet galva svyra ir svyra, ir aš nugrimztu į miego vilnis.

Din! Dan! Kažkieno balsas kalba, rodos, Sietynas dainuoja mano gyslose, tai Izelinos balsas:

— Miegok, miegok! Aš papasakosiu tau apie savąją meilę, kol miegi, ir aš papasakosiu tau apie savo pirmąją naktį. Prisimenu, buvau pamiršusi užsirakinti duris; turėjau tada šešiolika metų, buvo pavasaris, ir pūtė šiltas vėjas; atkeliavo Dandesas. Rodės, atskrido erelis, šlamindamas sparnus. Aš sutikau jį rytą prieš medžioklę, jis turėjo dvidešimt penkerius metus ir buvo atplaukęs iš tolimų kraštų, mudu vaikščiojome po sodą, ir kai jis palietė mane alkūne, aš jį pamilau. Ant kaktos jam išsimušė dvi skaisčiai raudonos dėmės, ir aš panorau pabučiuoti tas dėmes.

Vakare po medžioklės vaikščiojau po sodą ir dairiausi, ar jo nepamatysiu, ir bijojau, kad galiu jį rasti. Patyliukais kartojau jo vardą ir bijojau, kad jis neišgirstų. Ir štai jis išeina iš krūmų ir kužda:

— Šiąnakt pirmą valandą!

Ir sulig tais žodžiais jis dingsta.

Šiąnakt pirmą valandą, klausiu aš save, ką tai reiškia? Nesuprantu. Turbūt norėjo pasakyt, kad šiąnakt pirmą valandą jis vėl iškeliauja, bet kas man darbo?

Taip atsitiko, kad pamiršau užšauti duris...

Pirmą valandą nakties jis įeina pas mane.

— Argi mano durys nebuvo užšautos? — klausiu.

— Aš jas užšausiu,— atsako jis.

Ir jis užšauna duris, ir mudu liekam dviese.

Man buvo baisu, kad taip bilda dideli jo batai.

— Nepažadink mano tarnaitės! — tariau.

Man buvo baisu, kad gali sugirgždėti kėdė, ir aš tariau:

— Ne, ne, tik nesėsk ant kėdės, ji girgžda!

— O ar galima ant sofos atsisėsti? — paklausė jis.

— Taip,— aš tariau.

Bet pasakiau vien todėl, kad girgžda kėdė.

Mudu sėdėjom ant mano sofos. Aš slinkausi toliau nuo jo, jis slinkosi arčiau manęs. Aš laikiau nudūrus akis į žemę.

— Tu sušalus,— tarė jis ir paėmė mane už rankos. Neilgai trukus jis tarė: — Kokia tu sušalus! — ir apsikabino mane.

Aš sušilau jo glėby. Taip mes sėdim kurį laiką. Užgieda gaidys.

— Girdi,— tarė jis,— gieda gaidys, tuoj rytas.

Ir jis palietė mane, ir aš palikau kaip nesava.

— O tu esi tikras, kad giedojo gaidys? — murmu.

Aš vėl pamačiau dvi skaisčiai raudonas dėmes ant jo kaktos ir norėjau atsistoti. Bet jis neleido, aš pabučiavau tas dvi mielas dėmes ir užsimerkiau...

Ir atėjo diena, išaušo rytas. Pabudau ir nebegalėjau pažinti savo menės sienų, atsikėliau ir nebegalėjau pažinti savo kurpaičių; kažkas sroveno manyje. „Kas gi čia srovena manyje? — galvoju aš juokdamasi.— Ir kelintą čia dabar valandą išmušė laikrodis?“ Nieko aš nežinojau, tik prisiminiau, kad pamiršau užšauti duris.

Įeina tarnaitė.

— Tavo gėlės nepalietos,— sako ji.

Aš pamiršau gėles.

— Tu susiglamžei suknelę,— sako ji toliau.

„Kada gi aš galėjau susiglamžyti suknelę?“ — galvoju, o mano širdis juokiasi: ar tik ne šiąnakt?

Pro sodo vartus įvažiuoja vežimas.

— Ir tavo katė negavo lakti,— sako tarnaitė.

Bet aš nebemenu gėlių, suknelės nei katės ir klausiu:

— Ar tai Dandesas atvažiavo? Prašyk jį tuojau į vidų, aš jo laukiu, aš norėjau... norėjau... O pati galvoju: „ Ar jis vėl užšaus duris atėjęs?“

Jis beldžiasi. Aš atidarau duris ir pati užšaunu velkę, norėdama jam pasitarnauti.

— Izelina! — sušunka jis ir visą minutę bučiuoja mane į lūpas.

— Aš nieko nesiunčiau tavęs kviesti,— kuždu.

— Nesiuntei? — klausia jis.

Aš vėl darausi kaip nesava ir atsakau:

— Taip, aš siunčiau tavęs pakviesti, neapsakomai tavęs ilgėjaus. Pabūk su manim.

Ir aš užsimerkiu iš meilės. Jis manęs nepaleido, man pakirto kojas, ir aš įsikniaubiau jam į krūtinę.

— Man pasirodė, kad vėl ar ne gaidys gieda? — tarė jis ir ėmė klausytis.

Bet aš, išgirdusi jo žodžius, kuo greičiau jį pertraukiau ir tariau:

— Ne, ką tu čia dabar! Niekas negieda.

Jis pabučiavo mane į krūtinę.

— Tai tik višta kudakino,— tariau paskutinę akimirką.

— Palūkėk, aš užšausiu duris,— tarė jis ir jau buvo bekyląs eiti.

Aš jį sulaikiau ir sušnibždėjau:

— Jos užšautos...

Paskui vėl atėjo vakaras, ir Dandesas išvažiavo. Kažkokia aukso migla sroveno manyje. Aš atsistojau prieš veidrodį, ir dvi įsimylėjusios akys pažvelgė tiesiai į mane, kažkas sujudo manyje nuo to žvilgsnio ir ėmė sroventi, ir ėmė sroventi aplink širdį. Dieve mano, dar niekad aš nežiūrėjau į save tokiomis akimis ir bučiavau iš meilės savo pačios lūpas veidrodyje...

Štai ir papasakojau tau apie savo pirmąją naktį, ir apie rytą, ir apie vakarą, kur atėjo po ryto. Kada nors aš dar papasakosiu tau apie Sveną Herlufseną. Ir jį aš mylėjau, jis gyveno už mylios nuo čia, anoje saloje, ana tenai, ir aš pati nuplaukdavau valtimi pas jį tyliomis vasaros naktimis, nes jį mylėjau. Papasakosiu tau ir apie Stamerį. Jis buvo pastorius, aš mylėjau jį. Aš myliu visus...

Girdžiu pro miegus, kaip Sirilune gieda gaidys.

— Girdi, Izelina, ir mums užgiedojo gaidys! — džiaugsmingai sušukau ir ištiesiau rankas. Pabundu. Ezopas jau ant kojų.— Jinai išėjo! — sakau skausmingai susisielojęs ir dairausi.— Nieko čia nėra, nieko čia nėra! — Degdamas karščiu ir susijaudinęs, einu namo. Rytas, gaidys tebegieda Sirilune.

Prie trobelės stovi moteris, stovi Eva. Rankoje ji laiko virvę ir eina į mišką malkų. Jaunąją merginą gaubia gyvenimo rytas, jos krūtinė kilnojasi, ją auksina saulė.

— Tik nepamanykit...— ėmė mikčioti ji.

— Ko nepamanyti, Eva?

— Aš atėjau čia ne dėl to, kad jus sutikčiau, tik ėjau pro šalį...

Ir ji parausta kaip uoga.

21

Peršauta koja vis dar man darė nemalonumų ir rūpesčių, naktį dažnai imdavo ją niežėti, ir neduodavo man užmigti, o kai kada staiga nusmelkdavo ir prieš oro permainą pradėdavo gelti. Taip truko daug dienų. Bet aš neapšlubau.

Ėjo dienos.

Parvažiavo iš savo kelionės ponas Makas, ir išsyk pajutau, kad jis parvažiavo. Jis atėmė iš manęs valtį, aš pakliuvau į keblią padėtį: medžioklės sezonas dar nebuvo prasidėjęs, ir negalėjau šaudyti. Bet kodėl jis, nė puse lūpų neįspėjęs, atėmė iš manęs valtį? Du pono Mako krovėjai auštant išplaukė į jūrą su kažkokiu nepažįstamu žmogum.

Susitikau daktarą.

— Iš manęs atėmė valtį,— tariau.

— Svečias atvažiavo,— atsakė jis.— Kiekvieną dieną jį reikia išvežti į jūrą, o vakare parvežti namo. Jis tyrinėja jūros dugną.

Tas svečias buvo suomis, ponas Makas atsitiktinai susipažino su juo garlaivy, jis atvažiavo iš Špicbergeno ir atsigabeno keletą rinkinių kiaukutų ir jūros žvėrelių, visi jį vadina baronu. Pono Mako namuose jam paskirta svetainė ir dar vienas kambarys. Visi juo labai susidomėję.

Aš seniai bevalgiau mėsos ir galėčiau paprašyti Edvardą, kad pavalgydintų mane šį vakarą, pagalvojau. Einu į Sirilunq. Tuojau pastebiu, kad Edvarda su nauja suknele, ji atrodo paūgėjusi, suknelė labai ilga.

— Atleiskite, kad neatsistoju,— tiek tepasakė ji ir padavė man ranką.

— Taip, deja, duktė nesveikuoja,— tarė ponas Makas.— Persišaldė, vis tas neatsargumas... Jūs turbūt atėjote dėl valties? Turėsiu paskolinti jums kitą, luotą su dviem porom irklų. Jis nebenaujas, bet jei rūpestingai semsit iš jo vandenį... Matot, pas mus vieši mokslininkas, taigi pats suprantate, kad toks žmogus... Laisvo laiko jis neturi, dirba kiaurą dieną ir parplaukia tik vakare. Tik neišeikite, kol jis negrįžęs, gausit jį pamatyti, jums bus įdomu su juo susipažinti. Štai jo vizitinė kortelė, su karūna, baronas. Malonus žmogus. Aš susipažinau su juo visai atsitiktinai.

Aha, pagalvojau, vakarienės tavęs nekviečia. Ačiū dievui, aš ir atėjau čia šiandien tik pažiūrėti, kas bus, galiu keliauti sveikas namo, dar turiu truputį žuvies trobelėje. Pavalgysiu. Tuščia jų.

Parėjo baronas. Mažutis žmogynas kokių keturių dešimčių metų, pailgo siauro veido su išsišovusiais skruostikauliais ir reta juoda barzdele. Jo žvilgsnis aštrus ir skvarbus, bet jis nešiojo stiprius akinius. Ir jo sąsagas puošė penkiadantė karūna, tokia pat kaip ir vizitinėje kortelėje. Baronas truputį kūprinosi, ir liesos jo rankos aprizgusios mėlynom gyslelėm, o nagai kaip iš geltono metalo.

— Labai džiaugiuosi, ponas leitenante. Ar seniai ponas leitenantas čia gyvena?

— Keli mėnesiai.

Malonus žmogus. Ponas Makas paprašė, kad jis papasakotų apie savo kiaukutus ir jūros žvėrelius, ir jis mielai sutiko, išdėstė, kokių molio rūšių esama Kurholmų apylinkėse, nuėjo į svetainę ir atnešė dumblių pavyzdį iš Baltosios jūros. Jis be paliovos kilnojo dešinį smilių prie nosies ir taisėsi akinius su storais auksiniais rėmeliais. Ponas Makas klausėsi liežuvį padėjęs. Praėjo valanda.

Baronas ėmė kalbėti apie nelaimingą atsitikimą, ištikusį mane, apie mano nevykusį šūvį. Ar aš jau sugijęs? Tikrai? Jis labai džiaugiąsis.

„Kas jam papasakojo apie tą nelaimingą atsitikimą?" — pagalvojau. Aš paklausiau:

— O iš ko, ponas barone, girdėjot apie mano nelaimingą atsitikimą?

— Iš... taigi, iš ko gi? Turbūt iš panelės Mak. Tiesa, panele Mak?

Edvarda paraudo kaip žarija.

Atėjau čia taip prastai nusiteikęs, kelias dienas mane slėgė tokia nyki neviltis, bet sulig paskutiniais barono žodžiais išsyk širdį užliejo džiaugsmas. Aš nežiūrėjau į Edvardą, bet galvojau: „Ačiū tau, kad kalbėjai apie mane, kad tavo lūpos tarė mano vardą, nors jis tau nė motais. Labanakt".

Aš atsisveikinau. Edvarda nė dabar neatsistojo, iš mandagumo pasiteisino negalavimu. Abejingai padavė man ranką.

O ponas Makas stovėjo ir gyvai kalbėjosi su baronu. Jis šnekėjo apie savo senelį konsulą Maką:

— Nebeatsimenu, ar jau pasakojau ponui baronui, kad va šitą sagę karalius Karlas Juhanas savo rankomis prisegė prie krūtinės mano seneliui.

Išėjau į priebutį, niekas manęs nepalydėjo. Praeidamas žvilgtelėjau į svetainės langus, ten stovėjo Edvarda, aukšta, tiesi, abiem rankom laikė praskleidusi užuolaidas ir žiūrėjo pro langą. Aš nelinktelėjau,

viskas išdulkėjo man iš galvos, sumišimo banga pagavo mane ir nunešė šalin.

„Palauk, stabtelėk! — tariau pats sau, atsidūręs pamiškėje.— Viešpatie aukščiausiasis, kada gi visa tai baigsis! Man staiga pasidarė karšta iš pykčio, ir aš sudejavau. Ak, mano krūtinėj nebeliko nė lašo garbės, savaitę, daugių daugiausia, naudojausi Edvardos malone, tas jau seniai praėjo, o aš nesusizgribau. Nuo šiol mano širdis vis šauks ją, ir apie ją šauks kelio dulkės, oras, žemė po mano kojom, viešpatie aukščiausiasis...“

Priėjau trobelę, susiradau žuvį ir pavalgiau.

Tu čia vaikščioji ir žudaisi dėl kažkokios mokinukės, ir naktimis tave kamuoja bevaisiai sapnai. Ir slopus oras tvyro apie tavo galvą, padvisęs pernykštis oras. O dangus virpa nuostabiausiu mėliu, ir kalnai šaukia tave. Eime, Ezopai, greičiau!

22

Praėjo savaitė. Aš pasiskolinau iš kalvio valtį ir mitau žuvimi. Edvarda ir atvykėlis baronas visada būdavo drauge, kai jis vakarais grįždavo iš jūros, ir kartą mačiau juos prie malūno. Vieną vakarą jie praėjo pro mano trobelę, aš pasitraukiau nuo lango ir dėl visa ko tyliai užšoviau duris. Pamačiau juos kartu, bet tai man nepadarė jokio įspūdžio; aš tik gūžtelėjau pečiais. Kitą vakarą susitikau juos kelyje, ir mes pasisveikinome, aš palaukiau, kol pasisveikins baronas, o pats tik du pirštus pridėjau prie kepurės — norėjau pasirodyti nemandagus. Lėtai praėjau pro šalį, abejingai žiūrėdamas į juos.

Praslinko dar viena diena.

Kiek jau jų praslinko, tų ilgų dienų! Slogi nuotaika nepaleido manęs, galvoj sukosi vis tos pačios mintys, net mielas pilkas akmuo prie trobelės, rodės, su kančia ir neviltimi žiūri į mane, kai einu pro šalį. Taisėsi lyti, kaitra laikėsi stačiai nepakenčiama, ir niekur negalėjau nuo jos pabėgti, gėlė kairiąją koją, auštant mačiau, kaip pono Mako arklys spardėsi tarp ienų; visa tai man rodė oro permainą. Geriausia bus apsirūpinti maistu, kol oras giedras, pagalvojau.

Prisirišau už pasaito Ezopą, pasiėmiau meškeres ir šautuvą ir nuėjau į prieplauką. Buvo nepaprastai sunku ant širdies.

— Kada atplauks pašto garlaivis? — paklausiau vieną žveją.

— Pašto garlaivis? Po trijų savaičių,— atsakė jis.

— Aš laukiu uniformos.

Paskui susitikau vieną pono Mako pardavėją. Paspaudžiau jam ranką ir tariau:

— Sakykite dėl dievo, negi jūs nebelošiate visto Sirilune?

— Kur nelošim! Ir dažnai,— atsakė jis.

Pauzė.

— Man pastaruoju metu nebepasitaikė prie jūsų prisidėti,— tariau.

Aš išplaukiau prie savo seklumos. Oras pasidarė tvankus, debesys uodų grūdo čiulkinį, ir aš, kad galėčiau nuo jų apsiginti, visą laiką rūkiau. Pikšos kibo gerai, aš žvejojau dviem meškerėm ir prisigaudžiau gražios žuvies. Plaukdamas atgal nudėjau dvi alkas.

Kai išlipau prieplaukoje, ten buvo kalvis. Jis dirbo. Man dingtelėjo į galvą viena mintis, ir aš klausiu jį:

— Eisim kartu namo?

— Ne,— atsakė jis,— ponas Makas uždavė man darbo ligi vidurnakčio.

Aš linktelėjau ir pagalvojau, kad tai gerai.

Pasiėmiau savo laimikį ir nuėjau, kelią pasirinkau pro kalvio namus. Eva buvo viena.

— Aš taip pasiilgau tavęs,— tariau jai. Susijaudinau ją pamatęs, ji vos galėjo į mane žiūrėti iš nuostabos.— Aš neatsigėriu tavo jaunyste ir tavo geromis akimis. Nubausk mane šiandien, kad daugiau galvojau apie kitą, o ne apie tave. Aš atėjau tik žvilgtelėti į tave, man taip gera su tavim, aš myliu tave. Ar girdėjai, kaip šiąnakt tave šaukiau?

— Ne,— atsakė ji nusigandusi.

— Aš šaukiau Edvardą, panelę Edvardą, bet turėjau galvoje tave. Net pabudau. Tačiau turėjau galvoje tave, tu man atleisk, aš netyčia ištariau jos vardą. Bet nekalbėkim apie ją. Dieve, kokia vis dėlto tu gera, Eva! Šiandien tavo lūpos tokios raudonos. Ir tavo kojos gražesnės negu Edvardos, pati pažvelk.

Aš pakėliau suknelę, kad ji pasižiūrėtų į savo kojas. Niekad nebuvau matęs, kad ji taip nudžiugtų; jos veidas šviste nušvinta; ji nori nusigręžti, bet apsigalvoja ir viena ranka apsikabina mane už kaklo.

Laikas eina. Mudu šnekučiuojam, sėdim ant ilgo suolo ir kalbamės apie visokius daiktus. Aš pasakiau:

— Ar patikėsi, ar ne, bet panelė Edvarda ligi šiol dar neišmoko žmoniškai kalbėti, ji kalba lyg vaikas, ji sako „labiau laimingesnė“,

pats girdėjau. Kaip tau atrodo, ar jos kakta graži? Man atrodo, negraži. Jos baisi kakta. Ir rankų ji nesimazgoja.

— Juk mes žadėjom nebekalbėti apie ją?

— Tiesa. Aš pamiršau.

Vėl eina laikas. Susimąstau apie kažką, tyliu.

— Kodėl tavo akys drėgnos? — klausia Eva.

— Jos kakta vis dėlto graži,— sakau,— ir jos rankos visados švarios. Tik kartą netyčia buvo jas susitepusi. Tik tai ir norėjau pasakyti.— Bet štai kalbu toliau karštai, dantis sukandęs: — Aš kiauras dienas ir naktis mąstau apie tave, Eva; bet man atėjo į galvą papasakoti tau vieną dalyką, gal tu šito dar negirdėjai. Kai pirmą sykį pamatė Ezopą, Edvarda pasakė: „Ezopas — tai juk buvo toks išminčius, frigas". Argi ne kvaila? Jinai tą pačią dieną apie tai pasiskaitė knygoje, esu tikras.

— Taip,— sako Eva.— Bet kas iš to?

— Kiek atsimenu, ji dar pasakė, kad Ezopo mokytojas buvo Ksantas[8]. Cha cha cha!

— Taip?

— Kuriam galui reikia pasakoti susirinkusiems žmonėms, kad Ezopo mokytojas buvo Ksantas? Aš tik klausiu. Ak, tu šiandien prastai nusiteikusi, Eva, o šiaip tu trūktum juokais.

— Žinoma, ir man tai atrodo linksma,— sako Eva ir ima uoliai, su nuostaba juoktis.— Bet aš šito taip nesuprantu kaip tu.

Aš tyliu ir galvoju, tyliu ir galvoju.

— Gal geriausia mudu tik pasėdėkim ir nieko nekalbėkim? — tyliai klausia Eva.

Iš jos akių spindėjo gerumas, ji perbraukė ranka man per plaukus.

— Ak tu, geroji, geroji mano! — sušunku ir tvirtai prisiglaudžiu ją.— Esu tikras, kad žūstu iš meilės tau, aš myliu tave vis labiau ir labiau, aš pasiimsiu tave kartu, kai važiuosiu iš čia. Pamatysi. Ar važiuosi su manim?

— Taip,— atsako ji.

Aš beveik negirdžiu šito „taip", bet jaučiu iš jos alsavimo, iš jos pačios, mes iš visų jėgų spaudžiame kits kitą glėbyje, ir ji atsiduoda viską užmiršusi.

Po valandos atsisveikinu su Eva, pabučiuoju ją ir išeinu. Tarpdury susiduriu su ponu Maku.

Su pačiu ponu Maku.

Jis nustėrsta ir spokso į pirkią, stovi ant slenksčio ir spokso.

— Hm! — sako jis ir negali daugiau išdaužti nė žodžio, jis tartum apdujęs.

— Nesitikėjot manęs čia rasti? — sakau aš ir pasisveikinu.

Eva nė nekruta.

Ponas Makas atsitokėja, jis pajunta nepaprastą pasitikėjimą savimi ir atsako:

— Klystate, ieškau kaip tik jūsų. Noriu atkreipti jūsų dėmesį į tai, kad nuo balandžio pirmos ligi rugpjūčio penkioliktos draudžiama šaudyti per vieną aštuntąją mylios nuo tų vietų, kur peri gagos. Šiandien jūs nušovėte prie salos du paukščius, žmonės matė.

— Aš nušoviau dvi alkas,— atsakiau priblokštas. Išsyk suvokiau, kad jo tiesa.

— Dvi alkas ar dvi gagas — vis tiek. Jūs šaudėt ten, kur šaudyt draudžiama.

— Sutinku,— tariau aš.— Anksčiau nepagalvojau.

— Bet turėjot pagalvoti.

— Aš ir gegužės mėnesį šaudžiau iš abiejų vamzdžių maždaug toje pat vietoje. Per iškylą į salą. Ir jūs raginot šauti.

— Tai kas kita,— atrėžė ponas Makas.

— Jei taip, po velnių, tai gerai žinot, ką jums daryti!

— Puikiausiai žinau,— atsakė jis.

Eva tik ir laukė, kada aš išeisiu, ir isskubėjo paskui mane; ji buvo apsigobusi skarele ir pasuko nuo namų, aš mačiau, kaip ji patraukė link sandėlių. Ponas Makas nukeliavo namo.

Aš pagalvojau apie visa tai. Kaip mikliai jis mokėjo rasti išeitį, kokios dygios jo akys! Šūvis, du šūviai, dvi alkos, bauda, mokėk pinigus. Tad viskas baigta su ponu Maku ir jo šeima. Viskas po teisybei pasibaigė be galo puikiai ir greitai...

Pradėjo lyti, krito dideli švelnūs lašai. Šarkos skraidė pažemiais, ir kai parėjau namo ir paleidau Ezopą, jis ėmė ėsti žolę. Užkaukė vėjas.

23

Už mylios po savo kojomis matau jūrą. Lyja, o aš kalnuose, pakibusi uola saugo mane nuo lietaus. Aš rūkau savo pypkutę, rūkau pypkutę po pypkutės, ir kiekvieną sykį, kai užsidegu tabaką, pelenuose ima rai-

tytis lyg raudonos kirmėlaitės. Lygiai taip pat knibžda ir mintys mano galvoj. Ant žemės priešais mane guli kuokštelis sausų išdraskyto lizdo šakučių. Ir mano siela lygiai tokia pat kaip tas paukščio lizdas.

Aš atsimenu menkiausią smulkmeną iš to, kas atsitiko tą ir kitą dieną. Cho cho, ir bjauru man buvo...

Sėdžiu čia, kalnuose, o jūra ir oras gaudžia, mano akyse klaikiai kunkuliuoja ir dejuoja vėjas ir dargana. Dideli ir maži laivai dūluoja tolumoje surifuotomis burėmis, juose žmonės, jiems turbūt reikia kažkur nuplaukti, ir aš galvoju: dieve mano, kur juos neša per tokią bjauratį? Jūra putodama kyla ir krinta, krinta, joje tarytum knibždėte knibžda dūkstančios pabaisos, mostaguojančios rankomis ir kojomis ir rėkiančios ant kita kitos, ne, tai kelia puotą tūkstančių tūkstančiai kaukiančių velnių, kurie, įtraukę galvas į pečius, duodasi ratu ir sparnų galais plaka ligi baltumo jūrą. Kažkur toli toli jūroje stūkso povandeninė uola, nuo tos uolos kyla baltas vandenis ir kraipo galvą, žiūrėdamas į menką laiviūkštį, kurį vėjas neša į jūros platybes, cho cho, į jūros platybes, į tuščias jūros platybes...

Aš džiaugiuosi, kad esu vienas, kad niekas nemato mano akių, sėdžiu su pasitikėjimu atsirėmęs į uolą ir žinau, kad niekas čia nestovės man už nugaros ir nestebės manęs iš užpakalio. Kažkoks paukštis, šaižiai klykaudamas, skrieja virš kalno, tą pačią akimirką trupučiuką tolėliau atitrūksta uola ir nusirita į jūrą. Kurį laiką sėdžiu nejudėdamas, man taip ramu, į širdį siūbteli pasitenkinimas, kad aš taip gerai pasislėpęs nuo lietaus, o jis, kaip nepraeina, taip nepraeina. Susisagsčiau striukę ir padėkojau dievui, kad turiu tokią šiltą striukę. Praslinko dar valandžiukė. Aš užmigau.

Atėjo popietė, traukiu namo, tebelyja. Ir štai atsitinka kažkas nepaprasta. Priešais mane ant tako stovi Edvarda. Jinai peršlapusi ligi paskutinio siūlelio, tartum ilgai būtų stovėjusi ant lietaus, bet šypsosi. Na štai! — pagalvoju išsyk, ir pyktis pagauna mane, su įniršiu suspaudžiu šautuvą ir einu tiesiai į ją, nors ji ir šypsosi.

— Laba diena! — šaukia ji pirmoji.

Prieinu dar kelis žingsnius arčiau ir sakau:

— Sveikinu jus, grožio dievaite!

Ji krūptelėjo nuo tokių mano juokų. Ak, aš pats nežinojau, ką sakau. Ji baikščiai šypsosi ir žiūri į mane.

— Jūs buvot kalnuose? — klausia.— Tai peršlapot. Aš turiu skepetą, užsisupkit ja, man jos nereikia... Ne, jūs manęs nenorit pažinti. — Ir kai aš neimu skepetos, ji nuleidžia akis ir purto galvą.

— Skepetą? — atsakau aš ir šaipaus iš pykčio ir nuostabos. — Bet štai aš turiu striukę, gal norit? Man jos nereikia, aš bet kam ją paskolinčiau, tad galit ramiai imti. Aš ją su džiaugsmu paskolinčiau bet kuriai žvejo žmonai.

Mačiau, kad ji gaudo kiekvieną mano žodį, ji taip atsidėjusi klausėsi, jog paliko negraži ir pamiršo užsičiaupti. Ji stovi su skepeta rankoje, tai balta šilkinė skepeta, kurią ji nusirišo nuo kaklo. O aš nusivelku striukę.

— Dėl dievo, užsivilkit! — šaukia ji. — Nereikia taip daryti. Nejaugi taip pykstat ant manęs? Dieve mano, užsivilkit gi striukę, jūs kiaurai permirksite.

Aš užsivilkau striukę.

— Kur jūs einate? — paklausiau dusliu balsu.

— Šiaip, niekur... Nesuprantu, kaip jūs galėjot nusivilkti striukę...

— O kur šiandien dėjot baroną?— klausinėjau toliau. — Juk tokiu oru grafas negali plaukti jūron...

— Glanai, aš tik norėjau jums kai ką pasakyti...

Aš ją pertraukiau:

— Būkit maloni ir perduokit nuo manęs labas dienas hercogui.

Mes žiūrim į kits kitą. Aš stoviu pasiruošęs ją tuoj pertraukti, jei tik prasižiotų. Pagaliau jos veide šmėkšteleja skausmas, aš nusuku akis ir sakau:

— Atvirai kalbant, vykit šalin tą princą, panele Edvarda. Jis ne jums. Guldau galvą, šiomis dienomis jis vaikščioja ir svarsto, ar vesti jus, ar ne, ir tai jums per daug garbės nedaro.

— Ne, nekalbėkim apie tai, gerai? Glanai, aš galvojau apie jus, jūs galit nusivilkti striukę ir peršlapti už kitą žmogų, aš atėjau pas jus...

Gūžtelėju pečiais ir varau toliau:

— Aš siūlau jums jo vietoje daktarą. Ką jūs galit jam prikišti? Vyras pačioje sveikatoje, šviesus protas. Pagalvokit apie tai.

— Paklausykit manęs tik valandėlę...

— Ezopas, mano šuo, laukia manęs trobelėje. — Aš nusivožiau kepurę, linktelėjau ir vėl tariau: — Sveikinu jus, grožio dievaite. Ir buvau benueinąs.

Ji rėkte suriko:

— Ne, nedraskyk man širdies. Aš atėjau šiandien pas tave, laukiau čia ir šypsojaus, kai pamačiau tave ateinant. Vakar vos iš proto neišsikrauščiau, mąsčiau tik apie viena, man svaigo galva, ir mąsčiau tik apie tave. Šiandien sėdėjau kambaryje, kažkas įėjo, aš nepakėliau akių, bet

žinojau, kas tai. „Vakar aš buvau nusiyręs aštuntadalį mylios“,— tarė jis. — „Nepavargot?“ — paklausiau. — „Kur nepavargsi, labai pavargau ir prisitryniau pūslių ant rankų“,— pridūrė jis ir atrodė labai susisielojęs. Aš pagalvojau: būta dėl ko sielotis. Po valandėlės jis tarė: „Šiąnakt girdėjau kuždantis po mano langais; tai jūsų kambarinė varinėjo meilias kalbas su vienu pardavėju“. — „Taip, jie ketina vesti“,— tariau aš.— „Taip, bet tada buvo antra valanda nakties!“ — „Na tai kas? — paklausiau, o patylėjusi pridūriau: — Naktis priklauso jiems“. Tada jis pasitaisė auksinius akinius ir pasakė: „Bet ar jums neatrodo, kad taip daryti naktį nepadoru?“ Aš vis dar nežiūrėjau į jį, ir mes taip pasėdėjom kokias dešimt minučių. „Gal leisite atnešti jums šaliką ir užmesti ant pečių?“ — „Ne, ačiū“,— atsakiau. „Každin kam atiteks jūsų rankutė?“ — tarė jis. Aš neatsakiau, mano mintys buvo visai kitur. Jis padėjo man ant kelių dėžutę, aš atvožiau ją ir radau sagę. Sagėje buvo karūna, ir aš suskaičiau dešimt brangakmenių... Glanai, aš turiu čia tą sagę, nori pažiūrėti? Ji sutrupinta į druzgus, eikš, pažiūrėk, ji sutrypta... „Na, o kam man ta sagė?“ — paklausiau. „Pasipuošti“,— atsakė jis. Bet aš atkišau jam sagę ir tariau: „Atstokit nuo manęs, aš galvoju apie kitą“. — „O kas jis toks?“ — paklausė jis. — „Medžiotojas,— atsakiau,— jis man padovanojo atminimui tik dvi labai gražias plunksnas, o savo sagę atsiimkit“. Bet jis neėmė sagės. Tik dabar pažvelgiau į jį, jo akys mane varstyte varstė. „Aš neimsiu sagės, darykit su ja ką tinkama, nors sutrypkit“,— tarė jis. Aš atsistojau, pasikišau sagę po kulnu ir sutrypiau. Tai buvo šįryt... Keturias valandas vaikščiojau po namus ir laukiau; popiet išėjau. Jis laukė manęs ant kelio. „Kur jūs einat?“ — paklausė. „Pas Glaną,— atsakiau,— paprašysiu, kad jis manęs nepamirštų...“ Nuo pirmos valandos tavęs čia laukiau, stovėjau po medžiu ir mačiau tave ateinant, tu buvai kaip dievas. Aš mylėjau tavo eigastį, tavo barzdą ir tavo pečius, visą tave aš mylėjau... Štai tu nekantrauji, nori eiti, eik, aš tau ne galvoj, tu nežiūri į mane...

Aš stovėjau. Kai ji nutilo, vėl ėmiau eiti. Aš buvau prisikankinęs iš nevilties ir šypsojaus, mano širdis buvo kaip akmuo.

— Ak, tiesa,— tariau ir vėl sustojau, — juk jūs norėjot man kažką pasakyti?

Nuo tų patyčių trūko jai kantrybė.

— Pasakyti? Bet aš jau pasakiau; argi negirdėjot? Ne, nieko, ničnieko nebeturiu jums pasakyti...

Jos balsas keistai dreba, bet dėl to aš nesijaudinu.

24

Kitą rytą, kai aš išeinu, Edvarda stovi prie trobelės.

Per naktį viską apgalvojau ir apsisprendžiau. Iš tikrųjų, kam aš turiu leisti, kad mane ir toliau mulkintų ta valiūkė, žvejo mergaitė, neišmanėlė; gana, argi dar nepakankamai jos vardas tūnojo mano širdyje ir ją siurbė? Užteks! Be to, man toptelėjo į galvą, kad aš, rodydamas jai abejingumą ir iš jos šaipydamasis, pasidariau jai galbūt brangesnis. Ak, kaip puikiai iš jos pasityčiojau: ji sako kalbą kelias minutes, o aš ramiai tariu: „Ak, tiesa, juk jūs norėjot man kažką pasakyti..."

Ji stovėjo palei akmenį. Baisiai susijaudinusi, jinai jau buvo bepuolanti prie manęs, bet susilaikė ir tik grąžė rankas. Aš paliečiau kepurę ir tylomis linktelėjau.

— Šiandien man reikia iš jūsų tik vieno, Glanai,— tarė ji įsakmiai. Ir aš nejudėjau iš vietos, tik norėjau paklausyti, ką ji čia dabar pasakys. — Girdėjau, kad jūs buvot kalvio namuose. Vieną vakarą. Eva buvo viena namie.

Aš suklusau ir atsakiau:

— Kas jums nunešė tą žinią?

— Aš nešnipinėju! — sušuko ji. — Aš išgirdau tai vakar vakare, tėvas pasakojo man. Kai vakar vakare parėjau tokia peršlapusi, tėvas man pasakė: „Tu šiandien tyčiojais iš barono". — „Ne",— atsakiau. „Kur tu dabar buvai?" — paklausė jis. Aš atsakiau: „Pas Glaną". Tada tėvas man ir papasakojo.

Aš kovoju su neviltim ir sakau:

— Eva net čia yra buvusi.

— Ir čia? Trobelėje?

— Ir ne sykį. Aš ją įsivadinau. Mudu kalbėjomės.

— Ir čia?

Pauzė. Laikykis! — galvoju ir sakau:

— Kadangi jūs tokia maloni ir kišatės į mano reikalus, ir aš neliksiu jums skolingas. Vakar siūliau jums daktarą; ar pagalvojot apie tai? Princas vis dėlto neįmanomas.

Pyktis blyksteli jos akyse.

— Žinokit, ir dar *kaip* įmanomas! — sako ji karštai. Iš tikro jis geresnis už jus, jis žino, kaip elgtis svečiuose ir nedaužo nei puodukų, nei stiklinių, nemėto mano batukų. Taip. Jis moka bendrauti su žmonėmis, o jūs juokingas, man gėda dėl jūsų, jūs nepakenčiamas, suprantat!

Jos žodžiai skaudžiai užgavo mane, aš nuleidau galvą ir atsakiau:

— Jūsų tiesa, aš nelabai moku bendrauti su žmonėmis. Būkit gailestinga; jūs nesuprantate manęs, aš visų noriausiai gyvenu miške, tai mano džiaugsmas. Ten, vienumoje, niekam nekliūva, kad aš toks, koks esu; o kai susiduriu su kitais žmonėmis, turiu iš paskutiniųjų stengtis, jei noriu elgtis kaip dera. Per pastaruosius dvejus metus taip mažai susitikdavau su žmonėmis...

— Kiekvieną akimirką jūs galit iškrėsti kokią šunybę,— varė ji toliau. — Ilgainiui nusibosta jus prižiūrėti.

Kaip negailestingai ji tai pasakė! Mane nusmelkia nepaprastai aštrus skausmas, aš kone atšoku, pamatęs, kokia ji susierzinusi. Edvardai dar to negana, ji priduria:

— Tegul Eva jus ir prižiūri. Tik gaila, kad ji ištekėjusi.

— Eva? Sakot, Eva ištekėjusi?

— Taip, ištekėjusi!

— Už ko gi?

— Juk pats žinot. Eva ištekėjusi už kalvio.

— Tai jinai ne kalvio duktė?

— Ne, jinai jo žmona. Negi manot, kad aš meluoju?

Nieko aš nemaniau, tik buvau baisiai nustebęs. Stovėjau ir galvojau: argi Eva būtų ištekėjusi?

— Vadinasi, jūs labai vykusiai pasirinkot,— sako Edvarda.

Na, negi jau nebebus galo! Aš ėmiau drebėti iš įtūžio ir tariau:

— Tad rinkitės daktarą, kaip sakau. Paklausykit bičiulio patarimo; juk princas — senas kvailys. — Ir aš visko prišnekėjau įsikarščiavęs, perdėjau jo amžių, išvadinau jį plikiu ir pusžabaliu; taip pat sakiau, kad jo sąsagos su karūna, vien norint pasididžiuoti savo bajoryste. — Aš, beje, nesistengiau su juo susipažinti,— tariau. — Jis niekuo nepasižymi, kas jis per žmogus,— nesupaisysi, tai menkysta.

— Ne, ne menkysta, ne menkysta! — sušuko ji ir ėmė spiegti iš pykčio. — Jis daug daug reikšmingesnis, negu tu manai, miškini tu! Bet palauk tiktai, o, jis su tavim pasikalbės, aš jį paprašysiu. Tu netiki, kad aš jį myliu, bet pamatysi, kad apsirinki. Aš tekėsiu už jo, dieną naktį apie jį galvosiu. Įsidėmėk, ką sakau: aš jį myliu. Tegu sau ateina Eva, cha cha, dievaži, tegu ji ateina, man tai nė kiek ne galvoj. Ak, bėgu kuo greičiau iš čia...

Ji nuėjo šalin nuo trobelės, greitai žengė kelis žingsniukus, atsigręžė išblyškusi kaip drobė ir sustenėjo:

— Ir žiūrėk, kad man niekad nepasimaišytum po akių.

25

Lapai gelsta, bulvienojai išaugę ir sužydę; vėl prasidėjo medžioklės sezonas, aš šaudžiau žvyres, tetervinus ir zuikius, vieną dieną nušoviau erelį. Tyla, aukštas dangus, vėsios naktys, daugybė skambių garsų ir malonių šnaresių miškuose ir laukuose. Didinga rimtis gaubė pasaulį...

— Kažkodėl ponas Makas man nebeprimena tų dviejų alkų, kurias aš nušoviau,— tariau daktarui.

— Dėkokit už tai Edvardai,— atsakė jis. — Aš žinau, pats girdėjau, kaip ji jus gynė.

— Aš jai nedėkosiu,— tariau.

Bobų vasara, bobų vasara. Takučiai nelyginant juostos raižo geltonuojantį mišką, kiekvieną dieną sužyra nauja žvaigždė, mėnulis mirguliuoja it aukso šešėlis, sidabran panardintas...

— Dievai su tavim, juk tu ištekėjusi, Eva?

— O tu nežinojai?

— Ne, nežinojau.

Ji tylomis suspaudė man ranką.

— Dievai su tavim, vaikuti, ką gi dabar mudu darysim?

— Ką nori. Tu gal dar neišvažiuoji, aš būsiu laiminga, kol tu čia.

— Ne, Eva.

— Taigi, taigi, tik kol tu čia!

Ji atrodo tokia vieniša ir visą laiką spaudžia man ranką.

— Ne, Eva, eik! Viskas baigta.

Praeina naktys, ateina dienos. Jau praslinko trys dienos po šio pasikalbėjimo. Eva eina su našta iš miško. Kiek tas kūdikis per vasarą privilko malkų!

— Pasidėk naštą, Eva, ir leisk man pažiūrėti tau į akis, pasižiūrėti, ar jos vis dar tokios mėlynos.

Jos akys buvo raudonos.

— Bet nusišypsok, Eva! Nebeįstengiu tau priešintis, aš tavo, aš tavo...

Vakaras. Eva dainuoja, aš klausausi jos dainos, ir mane išmuša karštis.

— Tu dainuoji šį vakarą, Eva?

— Taip, man smagu.

Ji mažesnė už mane ir pasistiepia, kad pasiektų apkabinti man kaklą.

— Bet, Eva, tavo rankos sudraskytos? Viešpatie, kažin ką duočiau, kad tavo rankos nebūtų sudraskytos!

— Niekis.

Jos veidas spindi taip nuostabiai.

— Eva, ar tu kalbėjais su ponu Maku?

— Vieną sykį.

— Ir apie ką judu kalbėjotės?

— Jis labai griežtas mums pasidarė, verčia mano vyrą dieną naktį dirbti prieplaukoje, man taip pat suranda visokio darbo. Liepia man dirbti vyrų darbą.

— Kodėl jis taip daro?

Eva nuduria akis į žemę.

— Kodėl jis taip daro, Eva?

— Todėl, kad aš myliu tave.

— Bet iš kur jis gali žinoti?

— Aš jam pasakiau.

Pauzė.

— Duok dieve, kad jis nebūtų tau toks rūstus, Eva!

— Bet tai niekis. Dabar man tai niekis.

Ir visai kaip virpanti dainelė suskamba jos balsas miške.

O lapai darosi dar geltonesni, rudenėja, danguje sužiro dar daugiau žvaigždžių, ir mėnulis jau atrodo kaip sidabro šešėlis, auksan panardintas. Dar nešalo, ne, vien tvyrojo vėsi tyla ir kunkuliavo gyvenimas miške. Kiekvienas medelis stovėjo susimąstęs. Prisirpo uogos.

Paskui išaušo rugpjūčio dvidešimt antroji[9], ir stojo trys geležinės naktys.

26

Pirmoji geležinė naktis.

Devintą valandą nusileidžia saulė. Žemę apgaubia dulsva tamsa, sužiba viena kita žvaigždė, po kokių dviejų valandų sutviska mėnulis. Aš traukiu į mišką su šautuvu ir šunim, susikuriu ugnelę, ir mano laužo atšvaitai švytruoja tarp pušų kamienų. Nešąla.

— Pirmoji geležinė naktis! — sakau aš, ir mane keistai užlieja karštas džiaugsmas, kai pagalvoju, koks dabar metas ir kokia čia vieta...

Klausykit, žmonės, žvėrys ir paukščiai! Keliu taurę už vienišą naktį giriose, giriose! Keliu taurę už tamsą ir dievo kuždesį tarp medžių, už

mielą, paprastą tylumos harmoniją mano ausyse, žalius lapus ir geltonus lapus! Keliu taurę už gyvenimo garsą, kurį aš girdžiu, šniukštinėjantį snukį žolėje, šunį, kurs uostinėja žemę! Aukštai keliu taurę už laukinę katę, prigulusią prie žemės ir tykojančią pagauti žvirblį tamsoje, tamsoje! Keliu taurę už gailestingą tylą žemės karalijoje, žvaigždes ir mėnulio pjautuvą, taip, ir už juos, ir už juos!

Atsistoju ir pasiklausau. Ne, niekas manęs negirdėjo. Vėl atsisėdu.

Tariu ačiū už vienišą naktį, už kalnus, už tamsos ir jūros ošimą, tai ošia mano širdyje! Tariu ačiū už tai, kad esu gyvas, kad kvėpuoju, tariu ačiū už tą malonę, kad šiąnakt gyvenu, ačiū už tai visa širdimi! Pasiklausyk, kas girdėti rytuose, ir pasiklausyk, kas girdėti vakaruose, iš tiesų pasiklausyk! Tai keliauja amžinasis dievas! Tyla srovena man į ausis, tai kunkuliuoja kraujas visatos gyslose, tai darbas verda dievo rankose, ir aš, ir pasaulis jo rankose. Laužo šviesoje matau žvilgantį voratinklį, girdžiu, kaip plaukia valtis jūroje, padange slenka šiaurės pašvaistė. O, prisiekiu nemirtinga savo siela, dėkoju ir už tai, kad man skirta sėdėti prie šio laužo!

Tyla. Pušies gurgutis dusliai bumbtelėja žemėn. Nukrito gurgutis! — pagalvoju. Aukštai spindi mėnuo, ugnis blėsuoja virš baigiančio degti laužo ir tuoj visai užges. Ir išnaktėmis einu namo.

Antroji geležinė naktis, ta pati tyla ir šiltas oras. Aš mąstau ir mąstau. Nejučiomis einu prie medžio, kepurę užsimaukšlinu žemai ant kaktos ir nugara atsiremiu į medį, susinėręs rankas ant sprando. Žiūriu į laužą ir galvoju, liepsna plieskia man į akis, o aš nejaučiu. Ilgokai stoviu šitaip be jokios prasmės ir spoksau į ugnį. Pagaliau kojos nebeišlaiko, pavargsta, ima tirpti, ir aš atsisėdu. Tik dabar suprantu, ką padariau. Kam man reikėjo taip ilgai spoksoti į ugnį?

Ezopas pakelia galvą ir klausosi, jis girdi žingsnius, tarp medžių pasirodo Eva.

— Šį vakarą man taip lenda į galvą visokios mintys ir taip liūdna,— sakau aš.

Jai gaila manęs, ir ji neatsako.

— Myliu tris dalykus,— sakau luktelėjęs.— Myliu meilės sapną, kuris kartą man prisisapnavo, myliu tave ir myliu šitą lopelį žemės.

— O ką tu myli visų labiausiai?

— Sapną.

Vėl tylu. Ezopas pažįsta Evą, jis pakreipia galvą į šoną ir žiūri į ją. Aš sakau pakuždomis:

— Šiandien buvau susitikęs merginą, ji ėjo už parankės su savo mylimuoju. Kai aš ėjau pro šalį, mergina rodė į mane akimis ir vos laikėsi iš juoko.

— Iš ko gi jinai juokėsi?

— Nežinau. Turbūt iš manęs. Kodėl tu klausi?

— Ar tu ją pažinai?

— Taip. Aš linktelėjau.

— O ji tavęs nepažino?

— Ne, ji apsimetė nepažįstanti manęs... Bet kam tu mane kamantinėji? Tai bjauru. Vis tiek aš tau nepasakysiu, kas ji tokia.

Pauzė.

Aš vėl kuždu:

— Iš ko jinai juokėsi? Ji vėjavaikė; bet iš ko jinai juokėsi? Jėzau Kristau, ką gi aš jai padariau?

Eva atsako:

— Bjauru juoktis iš tavęs.

— Ne, ne bjauru! — rėkiu aš. — Nedrįsk jos šmeižti, ji nieko bjauraus nedaro, ir gerai, kad iš manęs pasijuokė. Nutilk, po velnių, ir atstok nuo mano galvos, girdi!

Ir Eva nusigandusi nutyla. Aš žiūriu į ją ir tučtuojau imu gailėtis savo stačių žodžių, puolu prieš ją ant kelių ir grąžau rankas.

— Eik namo, Eva. Tave aš visų labiausiai myliu; kaipgi aš mylėčiau sapną? Tai buvo tik juokas, aš myliu tave. Tik dabar eik namo, rytoj ateisiu pas tave; atsimink, aš esu tavo, taip, nepamiršk to. Labanakt.

Ir Eva eina namo.

Trečioji geležinė naktis, be galo sunki naktis. Bent būtų šalstelėję! Bet šalčio nėra, ore tebesilaiko šiluma po saulėtos dienos; naktis nelyginant drungna pelkė. Susikūriau ugnelę...

— Eva, kartais ne pro šalį, kad tave patąso už plaukų. Keistas padaras tas žmogus. Tave tempia už plaukų per slėnius ir kalnus, o jei kas paklaus, kas čia darosi, tu atsakysi nesitverdamas džiaugsmu: „Mane tempia už plaukų!“ Ir jeigu paklaus: „Gal padėti tau, išgelbėti tave?“ — tu atsakysi: „Ne“. O jei paklaus: „Bet ar tu ištversi?“ — tu atsakysi: „Taip, ištversiu, nes myliu ranką, tempiančią mane...“ Ar tu žinai, Eva, kas yra viltis?

— Rodos, žinau.

— Matai, Eva, viltis yra keistas daiktas, net labai nuostabus daik-

tas. Eini rytą keliu ir viliesi sutikti žmogų, kurį myli. O ar sutinki tą žmogų? Ne. O kodėl? Ogi todėl, kad žmogus tą rytą užsiėmęs ir yra visai kitur... Kalnuose aš susipažinau su senu aklu lapiu. Penkiasdešimt aštuoneri metai jis nieko jau nemato, o dabar jam per septyniasdešimt. Jam regis, kad ilgainiui pradeda matyti geriau ir geriau, kad jo akys nuolat taisosi, taip jis galvoja. Jeigu nieko neatsitiksią, jis po kelerių metų jau įžiūrėsiąs saulę. Jo plaukai dar juodi, o akys visai baltos. Kol mudu sėdėjome ir rūkėme jo žeminėje, jis papasakojo man apie visa tai, ką matė prieš apakdamas. Jis tvirtas ir sveikas, nieko jam neskauda, gajus ir nepraranda vilties. Kai susirengiau eiti, jis išlydėjo mane ir ėmė rodyti pirštu į visas puses. „Tenai pietūs,— sakė jis,— o tenai šiaurė. Tu eisi į tą pusę, o paskui, galiuką nusileidęs, pasuksi ten". „Tikrai taip!" — atsakiau. Ir tada lapis patenkintas nusijuokė ir pasakė: „O juk aš to nežinojau prieš keturiasdešimt ar penkiasdešimt metų, tad dabar matau geriau negu tada, mano akys tolydžio eina geryn". Paskiau jis pasilenkė ir įšliaužė į savo žeminę, amžinai tą pačią žeminę, savo prieglobstį žemėje. Ir vėl atsisėdo prie ugnies, vis taip pat pilnas vilties, kad po kelerių metų, be abejo, matys saulę... Eva, nuostabus daiktas viltis. Aš, pavyzdžiui, vaikščioju ir tikiuosi pamiršti žmogų, kurio nebuvau sutikęs šįryt.

— Kaip keistai tu kalbi.

— Tai trečioji geležinė naktis. Pažadu tau, Eva, rytoj būsiu kitoks žmogus. Dabar palik mane vieną. Rytoj tu nepažinsi manęs, aš juoksiuos ir bučiuosiu tave, mano gražioji mergaite. Pagalvok, tik šita naktis, paskui aš būsiu kitoks žmogus, dar kelios valandos, ir aš būsiu kitoks. Labanakt, Eva.

— Labanakt.

Guluosi arčiau laužo ir žiūriu į ugnį. Eglės gurgutis nukrinta nuo šakos, kai kada nukrinta viena kita sausa šakutė. Naktis kaip bedugnė gelmė. Užsimerkiu.

Po kokios valandos mane pagauna supti didi tyla, ir aš nebegaliu atitrūkti nuo jos ritmo, nebegaliu atitrūkti. Žiūriu į mėnulio pjautuvą, jis kabo danguje kaip baltas kiaukutas, ir man atrodo, kad aš jį myliu, jaučiu, kaip raustu.

— Tai mėnulis,— sakau tyliai ir aistringai,— mėnulis! — Ir mano širdis, švelniai tvinkčiodama, veržiasi prie jo. Tai trunka kelias minutes. Padvelkia vėjelis, kažkoks svetimas vėjas aplanko mane, keistas dvelksmas. Kas tai? Apsidairau ir nematau nieko. Vėjas šaukia mane, ir siela su džiaugsmu atsiliepia šaukiama, ir jaučiu, lyg kažkas

mane pakelia, atskiria patį nuo savęs, priglaudžia prie neregimos krūtinės, akis man užplūsta ašaros, aš drebu,— dievas stovi kažkur čia pat ir žvelgia į mane. Tai trunka dar kelias minutes. Atsigręžiu, tas keistas dvelksmas dingsta, ir atrodo, kad matau dvasią, be garso nueinančią per mišką...

Valandžiukę kovoju su slogiu kvaituliu, mane nukamavo dvasiniai sukrėtimai, jaučiuos baisiai pavargęs ir užmiegu.

Kai pabudau, naktis jau buvo praėjusi. Ak, ilgą laiką aš buvau kažkoks niekingas, vaikščiojau lyg karščiuodamas ir laukiau, kad prisimes kokia liga. Daiktai sukosi man akyse, viskas atrodė nei šiaip, nei taip, mane žudė gilus liūdesys.

Dabar visa tai pasibaigė.

27

Ruduo. Vasara pasibaigė, ji dingo taip pat staiga, kaip ir atėjo; ak, kaip greit ji prabėgo. Dabar dienos šaltos, aš medžioju, meškerioju ir dainuoju miške. Ir pasitaiko dienų, kai nuo jūros pakyla tirštas rūkas ir viską užkloja tamsa. Vieną tokią dieną šit kas atsitiko. Besibastydamas aš visiškai paklydau gretimos parapijos miškuose ir atsidūriau prie daktaro namų. Jis turėjo svečių, jaunų damų, su kuriomis jau pirmiau buvau susitikęs; jaunimas šoko, dūko lyg išdykę kumeliukai.

Privažiavo vežimas ir sustojo prie sodo tvoros; vežime sėdėjo Edvarda. Mane pamačiusi, ji apstulbo. „Viso labo!“ — tariau aš tyliai. Bet daktaras mane sulaikė. Iš pradžių Edvarda varžėsi mano akivaizdoje ir nuleisdavo akis, kai aš ką pasakydavau, vėliau apsiprato ir net keletą kartų mane kažko paklausė. Ji buvo keistai išblyškusi, pilkas ir šaltas rūkas krito jai ant veido. Edvarda nė neišlipo iš vežimo.

— Aš su reikalu,— tarė jinai juokdamasi.— Važiuoju tiesiai iš bažnyčios, jūsų ten nebuvo nė vieno; man pasakė, kad jūs čia. Kelias valandas išvažinėjau jūsų beieškodama. Rytoj vakare pas mus nedidelis pobūvis barono išvykimo proga,— jis išvažiuoja ateinančią savaitę,— ir man pavesta jus visus pakviesti. Pašoksim. Tad ryt vakare.

Visi nusilenkė ir padėkojo.

Man ji dar pasakė:

— Tik jūs jau ateikit, būkit geras. Nesumanykit paskutinę akimirką siųsti atsiprašomojo laiškučio.

Daugiau niekam Edvarda taip nesakė. Netrukus ji išvažiavo.

Mane taip sujaudino tas netikėtas meilumas, jog aš akimirką pasitraukiau nuo visų, norėdamas paslėpti džiaugsmą. Paskiau atsisveikinau su daktaru ir jo svečiais ir nuėjau namo. Kokia ji man buvo maloni, kokia maloni! Kaipgi aš jai atsidėkosiu? Rankos man nusviro, per riešus nuėjo saldus šiurpas. Viešpatie tu mano, einu ir svirduliuoju iš džiaugsmo,— pagalvojau,— ir negaliu net kumščių sugniaužti, aš toks bejėgis, jog ašaros trykšta man iš akių; kas gi čia dabar? Tik vėlai vakare parėjau namo. Pasukau pro sandėlius ir paklausiau vieną žveją, ar ligi ryt vakaro neatplauks pašto garlaivis. Ak ne, pašto garlaivis atplauks tik kitą savaitę. Nuskubėjau į trobelę ir ėmiau žiūrinėti geriausią savo kostiumą. Išvaliau jį ir sutvarkiau, vienoj kitoj vietoj jis buvo prakiuręs, aš verkiau ir adžiau skyles.

Pabaigęs išsitiesiau ant gulto. Ilsiuosi vos akimirką, į galvą šauna mintis, aš pašoku ir kaip nudiegtas stoviu vidury kambario.

— Visa tai vėl kažkokia gudrybė! — šnibždu.— Manęs nebūtų nė kvietusi, jei atsitiktinai nebūčiau ten buvęs, kai ji kvietė kitus. Be to, kuo aiškiausiai davė man suprasti, kad atsiųsčiau atsiprašomąjį laiškelį...

Visą naktį nesudėjau bluosto, o rytui išaušus, išėjau į mišką sušalęs, nemigo nukamuotas ir karščiuodamas. Aha, Sirilune ruošiamasi pobūviui! Na tai kas? Nei aš ten eisiu, nei siųsiu laišką. Ponas Makas įžvalgus žmogus, tad jis ir rengia išleistuves baronui, bet aš neisiu, suprantat?..

Tirštas rūkas buvo nugulęs slėnius ir kalnus, mano drabužiai traukėsi drėgna šarma ir varžė man judesius, veidas buvo šaltas ir šlapias. Kada ne kada pakildavo vėjas ir sūpuodavo miegantį rūką, aukštyn — žemyn, aukštyn — žemyn.

Atėjo vakaras, temo. Rūkas viską paslėpė nuo mano akių, ir aš negalėjau eiti pagal saulę. Grįždamas namo, klaidžiojau kelias valandas, bet man nebuvo kur skubėti, kuo ramiausiai sukau ne į tą pusę ir atsidurdavau nepažįstamose miško vietose. Pagaliau atremiu šautuvą į medį ir pažiūriu į kompasą. Tiksliai nusistatau kryptį ir einu. Dabar kokia aštunta ar devinta valanda.

Ir štai kas atsitiko.

Po pusvalandžio girdžiu per rūką muziką, praėjus dar kelioms minutėms, jau sumoju, kur esąs: stoviu prie pat didžiausių Siriluno namų. Negi mano kompasas klaidingai rodė kryptį ir atvedė tiesiai į tą vietą, kurios stengiausi išvengti? Pažįstamas balsas šūktelėjo man, tai daktaro balsas. Netrukus mane įveda į namus.

Ak, turbūt šautuvo vamzdis paveikė kompasą ir jį suklaidino. Paskui man dar sykį taip atsitiko, jau šiais metais. O gal tai būta ir likimo.

28

Visą vakarą nedavė ramybės nesmagus jausmas, kad nereikėjo eiti į tą pobūvį. Mano pasirodymo bemaž niekas nepastebėjo, visi buvo užsiėmę kits kitu, Edvarda vos pasisveikino su manim. Supratęs, kad esu nepageidaujamas svečias, ėmiau gerti, bet nepakilau ir neišėjau savais keliais.

Ponas Makas daug šypsojosi ir buvo itin malonus; jis vilkėjo fraku ir atrodė puikiai. Jis maišėsi čia vienam, čia kitam kambary, siuvo tarp pusšimčio svečių, kai kada net šoko, krėtė pokštus ir juokėsi. Jo akys žvelgė paslaptingai.

Muzika ir balsai skambėjo visuose namuose. Penki kambariai buvo pilni svečių, šokiai vyko ir didžiojoje svetainėje. Kai aš atėjau, jau buvo po vakarienės. Lakstė rūpestingos tarnaitės, nešiojo taures ir vyną, žvilgančius varinius kavinukus, cigarus, pypkes, pyragaičius ir vaisius. Šeimininkas nešykštavo. Sietynuose žibėjo nepaprastai storos žvakės, nulietos šiai progai, be to, degė ir naujosios lempos.

Eva talkininkavo virtuvėje, mačiau, kaip ji dulktelėjo pro praviras duris. Pamanyk tiktai, ir Eva čia.

Baronu visi labai domėjosi, nors jis pats elgėsi tyliai ir kukliai ir nesistengė prasikišti iš kitų. Baronas taip pat vilkėjo fraku, kurio skvernai nuo gulėjimo lagamine buvo bjauriai susiglamžę. Jis nuolat šnekėjosi su Edvarda, sekiojo ją akimis, daužėsi su ja stiklais ir vadino gerbiamąja panele, kaip ir dekano bei apygardos gydytojo dukteris. Aš tolydžio jaučiau jam antipatiją ir, vos tik į jį pažvelgdavau, tuoj vėl nusigręždavau su nesmagia ir kvaila mina. Kai jis mane kalbindavo, atsakinėjau trumpai ir atsakęs sučiaupdavau lūpas.

Atsimenu, dar štai kas atsitiko tą vakarą. Aš šnekučiavau su viena jauna šviesiaplauke mergina ir kažką tokio pasakiau jai ar papasakojau kokią istoriją, kuri ją prajuokino. Nemanau, kad tai buvo kokia ypatinga istorija, bet galbūt įkaušęs papasakojau ją linksmiau, negu dabar man atrodo; šiaip ar taip, man visai išdulkėjo iš galvos, kaip ten buvo.

Bet tiek to. Kai atsigręžiau, Edvarda stovėjo man už nugaros. Ji palankiai žvilgtelėjo į mane.

Paskui pastebėjau, kaip ji nusitempė šviesiaplaukę su savim, kad galėtų iškvosti, ką aš sakiau. Ak, kaip padrąsino mane Edvardos žvilgsnis po to, kai aš lyg koks atstumtasis visą vakarą buvau išvaikščiojęs iš kambario į kambarį; man tarsi nušvito akys, ir paskiau aš kalbėjaus su daugeliu ir buvau įdomus pašnekovas. Kiek prisimenu, nepadariau nė vienos klaidos...

Aš stovėjau priebutyje. Pasirodė Eva, kažkuo nešina. Ji pamatė mane, žengė į priebutį, greitai paglostė man rankas, nusišypsojo ir vėl įėjo į vidų. Mudu netarėme kits kitam nė žodžio. Aš jau buvau bežengiąs paskui ją, bet priemenėje pamačiau stovint Edvardą ir žiūrint į mane. Ji žiūrėjo tiesiai į mane. Jinai irgi neištarė nė žodžio. Aš nuėjau į svetainę.

— Įsivaizduokit, maloniausia leitenanto Glano pramoga — skirti tarnaitėms pasimatymus priebučiuose,— staiga balsiai tarė Edvarda.

Ji stovėjo tarpdury. Daug kas girdėjo jos žodžius. Ji juokėsi, tartum būtų iškrėtusi kokį pokštą, bet jos veidas buvo labai išblyškęs.

Aš nieko neatsakiau, tik sumurmėjau:

— Netyčia, ji tik išėjo, ir mes susitikome priebutyje...

Praslinko kiek laiko, galbūt valanda. Viena dama apsiliejo suknelę. Edvarda, tai pamačiusi, tuoj sušuko:

— Kas atsitiko? Čia tikriausiai Glano darbas.

Tai buvo ne mano darbas, aš stovėjau kitoj pusėj svetainės, kai šitaip atsitiko. Vėl ėmiau daug gerti ir laikiausi arti durų, kad nesimaišyčiau šokėjams po kojomis.

Damos vis dar būriavosi apie baroną, jis gailestavo, kad jo kolekcijos jau supakuotos ir jis nebegali nieko parodyti, sakysim, dumblių iš Baltosios jūros, molio pavyzdžių iš Kurholmų, be galo įdomių fosilijų iš jūros dugno. Damos smalsiai žvalgėsi į jo sąsagas, į penkiakampes baroniškas karūnas. Tokiomis aplinkybėmis nė daktarui nesisekė, net jo pertaras „kad tave kiaurai" niekam nebedarė įspūdžio. Bet vos tik prabyla Edvarda, jis tuoj suklūsta, taiso ją, mažomis gudrybėmis remia prie sienos, tramdo savo ramiu pranašumu.

Ji tarė:

— ...kol peržengsiu mirties slėnį.

Ir daktaras paklausė:

— Ką peržengsi, ką?

— Mirties slėnį. Argi ne taip sakoma?

— Aš girdėjau apie mirties upę[10]. Turbūt ją turėjot galvoje?

Paskui ji užsiminė apie žmogų, kuris kažką saugo kaip...

— Slibinas,— įsiterpė daktaras.

— Taigi, kaip slibinas,— atsakė ji.

Bet daktaras tarė:

— Padėkokit man, kad jus išvadavau. Esu tikras, kad jūs būtumėt pasakius Argas[11].

Baronas pakėlė antakius ir nustebęs pažvelgė pro storus akinius. Tokių niekų jis turbūt nebuvo nė girdėjęs. Bet daktaras sėdėjo ramutėlis. Kas jam galvoj baronas!

Aš vis dar stoviu arti durų. Šokėjai skraido po svetainę. Man pavyksta užšnekinti parapijos mokytoją. Mudu kalbėjomės apie karą, apie Krymo kampaniją, apie įvykius Prancūzijoje, apie imperatoriaus Napoleono viešpatavimą[12], apie tai, kaip jis remia turkus; jaunoji dama vasarą skaitė laikraščius ir galėjo papasakoti man naujienas. Pagaliau mudu sėdamės ant sofos ir kalbamės toliau.

Pro šalį eina Edvarda, sustoja prie mūsų. Staiga ji sako:

— Atleiskit, ponas leitenante, kad aš užklupau gerbiamąjį priebutyje. Daugiau niekad taip nebedarysiu.

Ji ir dabar juokėsi ir nežiūrėjo į mane.

— Panele Edvarda, liaukitės,— tariau aš.

Ji vadino mane „gerbiamuoju“, tai ne prieš gera, ir jos veidas buvo piktas. Aš prisiminiau daktarą ir išdidžiai gūžtelėjau pečiais, kaip kad jis būtų padaręs.

Ji tarė:

— Bet kodėl jūs neinat į virtuvę? Eva juk ten. Man rodos, ir gerbiamajam reikėtų ten eiti.

Ir ji su neapykanta pažvelgė į mane.

Nedaug kartų buvau lankęsis pobūviuose, bet tais retais atsitikimais, kada lankiausi, dar niekad nebuvau girdėjęs tokio tono. Aš tariau:

— O jūs nemanote, panele Edvarda, kad jus galima klaidingai suprasti?

— Ne, o kodėl? Visaip gali atsitikti; bet kodėl gi?

— Kartais jūs taip neapgalvojate savo žodžių. Dabar, pavyzdžiui, man pasirodė, kad jūs tiesiog siunčiate mane į virtuvę, o tai, žinoma, nesusipratimas. Juk aš gerai žinau, kad nenorėjot taip akiplėšiškai pasakyti.

Ji paeina kelis žingsnius nuo mūsų. Mačiau, kad ji galvoja apie tai, ką aš pasakiau. Ji apsigręžia, grįžta prie mūsų ir sako dusliu balsu:

— Jokio nesusipratimo, ponas leitenante, jūs gerai supratote, aš siunčiu gerbiamąjį į virtuvę.

— Ką tu, Edvarda! — sušunka nusigandusi mokytoja.

Ir vėl pradedu šneką apie karą ir apie Krymo kampaniją, bet mintys klaidžiojo toli nuo tų vietų. Girtumas man praėjo, tik liko kvaitulys, žemė slydo iš po kojų, ir aš, kaip, deja, tiek kartų anksčiau, netekau pusiausvyros. Pakylu nuo sofos ir noriu išeiti. Daktaras mane sulaiko.

— Ką tik išklausiau panegiriką jūsų garbei,— sako jis.

— Panegiriką? Iš ko gi?

— Iš Edvardos. Ji stovi anoje kertėje ir žiūri į jus degančiomis akimis. Niekad to nepamiršiu, ji žiūrėjo į jus įsimylėjusiomis akimis ir garsiai pasakė, kad susižavėjusi jumis.

— Malonu girdėti,— atsakiau juokdamasis.

Ak, mano galvoje nebuvo nė vienos blaivios minties.

Aš priėjau prie barono, palinkau prie jo, tartum norėdamas ką pašnibždėti, ir, užtenkamai prisilenkęs, spjoviau jam į ausį. Jis pašoko ir įbedė į mane akis kaip idiotas. Paskui mačiau, kaip jis pasakojo apie tą įvykį Edvardai ir kaip ji sielojosi. Ji turbūt prisiminė savo batuką, kurį aš buvau įmetęs į vandenį, puodelius ir stiklines, kuriuos sukūliau per savo nevikrumą, visus kitus nusižengimus geram tonui; visa tai tikriausiai atgijo jos atmintyje. Aš susigėdau, viskas buvo baigta; kur tik pasisukdavau, visur sutikdavau nusigandusius ir nustebusius žvilgsnius ir neatsisveikinęs, nepadėkojęs išsmukau iš Siriluno.

29

Baronas išvažiuoja; na ir puiku! Užsitaisysiu šautuvą, įkopsiu į kalnus ir garsiai iššausiu jo ir Edvardos garbei. Išgręšiu gilią skylę uoloje ir ją išsprogdinsiu jo ir Edvardos garbei. Ir didžiulė uola nusiris nuo kalno ir pūkštelės į jūrą, kai pro šalį plauks barono laivas. Aš žinau vieną vietą, išgraužtą kalne, kuria jau anksčiau ritosi akmenys ir nutiesė tikrą kelią į jūrą. Toli apačioje valčių prieplauka.

— Du grąžtus! — sakau kalviui.

Ir kalvis išaštrina man du grąžtus...

Eva buvo pristatyta važinėti pono Mako arkliu iš malūno į prieplauką. Ji dirba berno darbą ir vežioja maišus su grūdais ir miltais. Aš ją susitinku, ir kokia ji puiki, toks skaistus jos veidas. Gerasai dieve, kaip meiliai spindi jos šypsena. Kiekvieną vakarą ją sutikdavau.

— Tu taip atrodai, lyg neturėtum jokių rūpesčių, Eva, mylimoji mano.

— Tu vadini mane savo mylimąja! Aš tamsi moteris, bet būsiu tau ištikima. Būsiu tau ištikima, net jei už tai turėsiu mirti. Ponas Makas kasdien eina griežtyn ir griežtyn, bet aš to nepaisau; jis rėkia, bet aš jam neatsakau. Jis griebė man už rankos ir visas pajuodo iš pykčio. Man tik viena rūpi.

— O kas gi tau rūpi?

— Ponas Makas tau grūmoja. Jis sako man: „Aha, tau tik leitenantas galvoje!" Aš atsakiau: „Taip, aš jį myliu". Tada jis sako: „Palauk, aš jį iš čia iškraustysiu!" Jis taip sakė vakar.

— Niekis tegu sau grūmoja... Eva, ar galiu pažiūrėti į tavo kojas? Ar jos vis dar tokios pat mažytės? Užsimerk ir duok man pažiūrėti!

Ir ji užsimerkusi puola man ant kaklo. Ji visa virpėte virpa. Aš nešu ją į mišką. Arklys stovi ir laukia.

30

Sėdžiu kalnuose ir gręžiu. Aplinkui vaiskus vaiskus rudens oras. Plaktuko smūgiai į mano grąžtą skamba vienodai ir aiškiai, Ezopas nustebusiomis akimis žiūri į mane. Pasitenkinimo banga tarpais užlieja man krūtinę; niekas nežino, kad aš čia, ant plikos uolos.

Išskrido paukščiai keliauninkai; laimingos kelionės ir grįžkit vėl atgal! Tarp akmenų ir krūmokšnių bėra likę zylių ir lašinukių, vienas kitas erškėtžvirblis: pypt pypt! Viskas taip keistai persimainę, beržas keružis raudonuoja kaip kraujas pilkų uolų fone, štai siūruoja katilėlis, o ten širšinas išlenda iš šilojų, supasi ir tyliai niūniuoja dainelę; cit! O viršum viso to, ištiesęs kaklą, dairydamasis grobio, viršum kalnų skrieja erelis žuvininkas.

Bet štai ateina vakaras, dedu po akmeniu grąžtus ir kaltą ir ilsiuosi. Visa miega, iš šiaurės šliaužia į viršų mėnulis, kalnai meta milžiniškus

šešėlius. Pilnatis, mėnulis atrodo kaip deganti sala, kaip apskrita žalvario paslaptis, o aš klaidžioju apie ją ir gėriuosi. Ezopas pašoka ir ima nerimauti.

— Ko tau, Ezopai? Aš juk pavargęs nuo savo rūpesčio, noriu jį paskandinti. Gulėk ramiai, Ezopai, aš nenoriu nerimauti. Eva klausia: „Ar tu kai kada galvoji apie mane?“ Aš atsakau: „Tik apie tave ir galvoju“. Eva vėl klausia: „Ir tu su džiaugsmu apie mane galvoji?“ Aš atsakau: „Tik su džiaugsmu, visada tik su džiaugsmu“. Paskui Eva sako: „Tavo plaukai darosi žili“. Ir aš atsakau: „Taip, pradeda žilti“. Bet Eva klausia: „Ar jie žyla nuo kažkokių tavo minčių?“ Ir aš atsakau: „Galbūt“. Pagaliau Eva sako: „Vadinasi, tu galvoji ne tik apie mane...“ Ezopai, gulėk ramiai, geriau aš tau papasakosiu kita ką...

Bet Ezopas stovi ir uosto žiūrėdamas į slėnį, jis inkščia ir tampo mane už skvernų. Kai pagaliau atsistoju ir imu sekti iš paskos, jis leidžiasi bėgti kiek įkabindamas. Danguje viršum miško raudonuoja pašvaistė, paspartinu žingsnį, jau matau ugnį, didžiulę liepsną. Sustoju ir žiūriu, paeinu kelis žingsnius ir žiūriu — dega mano trobelė.

31

Gaisras — tai buvo pono Mako darbas, aš išsyk sumojau. Žuvo man žvėrių kailiai ir paukščių sparnai, žuvo erelių iškamšos; viskas sudegė. Kas dabar bus? Dvi naktis miegojau po atviru dangum, bet nėjau į Siriluną ir neprašiau nakvynės, galiausiai išsinuomojau apleistą žvejo lūšnelę prie sandėlių ir užkamšiau plyšius sausomis samanomis. Miegojau ant glėbio raudonų mėlynių virkščių, aš parsinešiau jų iš kalnų. Vėl turėjau stogą viršum galvos.

Edvarda atsiuntė žmogų pasakyti, kad ji girdėjusi apie mano nelaimę, ir savo tėvo vardu pasiūlė kambarį Sirilune. Edvarda susijaudinusi? Edvarda kilni? Aš nieko neatsakiau. Ačiū dievui, vėl turėjau pastogę ir didžiavausi, kad galiu neatsakyti į Edvardos pasiūlymą. Susitikau ją ir baroną ant kelio, jiedu ėjo už parankių, pažvelgiau abiem į akis ir linktelėjau praeidamas. Ji sustojo ir paklausė:

— Jūs nenorit pas mus gyventi, ponas leitenante?

— Aš jau įsirengiau naują būstą,— atsakiau ir taip pat sustojau.

Ji žiūrėjo į mane, jos krūtinė smarkiai kilnojosi.

— Bet niekas jūsų per daug netrukdytų ir pas mus,— tarė.

Į širdį man plūstelėjo dėkingumas, bet neįstengiau nė žodžio pasakyti.

Baronas iš lėto nuėjo tolyn.

— Galbūt jūs nebenorit manęs matyti? — sako ji.

— Ačiū, panele Edvarda, kad pasiūlėte man prieglobstį, kai sudegė mano trobelė,— tariau aš.— Tai juo kilnesnis darbas, nes kažin ar tai tokia buvo jūsų tėvo valia.— Ir, nusiėmęs kepurę, padėkojau jai už kvietimą.

— Dieve mano, negi jūs visai nebenorite manęs matyti, Glanai? — tarė ji staiga.

Baronas šūktelėjo jai.

— Baronas jus šaukia,— tariau aš, dar kartą nusiėmiau kepurę ir žemai nusilenkiau.

Ir aš nutraukiau į kalną prie savo minos. Niekas, niekas nebeišmuš manęs iš vėžių. Susitikau Evą.

— Matai! — sušukau aš.— Ponas Makas negali manęs iš čia išguiti. Jis sudegino mano trobelę, o aš jau turiu kitą...

Ji nešėsi teptuką ir kibirą dervos.

— O kas čia, Eva?

Ponas Makas liepė ties valčių prieplauka po uola apversti dugnu į viršų valtį ir ją nusiuntė dervuoti. Jis saugojo kiekvieną jos žingsnį, ji turėjo klausyti.

— Bet kodėl ten, o ne ties prieplauka?

— Ponas Makas taip liepė...

— Eva, Eva, mylimoji, tu palikai vergė ir nesiskundi. Matai, tu vėl šypsaisi, ir gyvenimas trykšta iš tavo šypsenos, nors tu ir vergė.

Atėjus prie minos, manęs laukė staigmena. Pamačiau, kad čia būta žmonių, patyrinėjau pėdas skaldoje ir pažinau ilgų, smailių pono Mako batų atspaudus. Ko jis čia slankioja ir šniukštinėja? — pagalvojau ir apsidairiau. Nieko nematyti. Man nekilo jokio įtarimo.

Aš atsisėdau ir ėmiau kaukšnoti grąžtą, nė nenujausdamas, kokią beprotybę darau.

32

Atplaukė pašto garlaivis, jis atvežė man uniformą, o paims baroną ir visas jo dėžes su kiaukutais ir dumbliais. Dabar prieplaukoje kraunamos statinės su silkėmis ir varveliu, pavakary garlaivis išplauks.

Aš pasiimu šautuvą ir abu vamzdžius prigrūdu parako. Tai padaręs, linktelėjau pats sau. Einu į kalnus ir privarau parako į savo miną; vėl linktelėju. Štai ir viskas gatava. Atsiguliau ir ėmiau laukti.

Laukiau kelias valandas. Visą laiką girdėjau, kaip girgžda garlaivio kabestano grandinės ties prieplauka. Ėmė temti. Pagaliau sukaukia sirena, viskas sukrauta, laivas išplaukia. Dar reikia palaukti kelias minutes. Mėnulis dar nebuvo patekėjęs, ir aš lyg pamišėlis žvelgiau į vakaro prieblandą.

Kai tik laivo priekis išlindo pro uolotą saliukę, uždegiau dagtį ir atšokau kuo toliau. Praeina minutė. Staiga pasigirsta trenksmas, iškyla debesis akmens skeveldrų, kalnas sudreba, ir uola griausmingai nusirita į prarają. Sudunda visi kalnai aplinkui. Aš stveriu šautuvą ir šaunu iš vieno vamzdžio; aidas man atsako daugybe šūvių. Po akimirkos iššaunu antrą vamzdį; oras virpėjo nuo mano saliuto, ir aidas išnešiojo trenksmą po platųjį pasaulį; atrodė, kad visi kalnai suėjo krūvon ir riktelėjo išplaukiančiam garlaiviui. Netrukus oras nurimsta, nuščiūva aidas visuose kalnuose, ir vėl žemėje tylu. Laivas dingsta prieblandoje.

Aš vis dar drebu nuo keistos įtampos, pasikišu po pažastimi grąžtus ir šautuvą ir linkstančiomis kojomis leidžiuos nuo kalno. Pasukau trumpiausiu keliu, įsmeigęs akis į dūmų pėdsaką, nugriuvusios uolos paliktą. Ezopas visą laiką purto galvą ir čiaudi nuo sviltų dvoko.

Kai atsidūriau ties prieplauka, išvydau vaizdą, kuris krėste sukrėtė mane visą: gulėjo valtis, nusiritusios uolos sutrupinta, ir Eva, Eva gulėjo šalia, sutraiškyta, suknežinta, sumalta, su neatpažįstamai perskrostu šonu ir viduriais. Eva mirė vietoje.

33

Ką gi dar man parašyti? Daugelį dienų aš nė sykio neiššoviau, neturėjau ko valgyti ir nevalgiau, sėdėjau savo pašiūrėje. Evą nuvežė į bažnyčią balta pono Mako valtimi, aš pakrante nuėjau prie kapo.

Eva mirė. Ar atsimeni jos galvutę, sušukuotą kaip vienuolės? Ji ateidavo tyliai tyliai, pasidėdavo ant žemės ryšulį žabų ir šypsodavosi. O matei, kaip iš tos šypsenos trykšdavo gyvenimas? Nutilk, Ezopai,

aš prisimenu keistą sargą, tai atsitiko prieš šimtą su viršum metų, Izelinos laikais, kai pastorium buvo Stameris.

Mergina sėdėjo mūro bokšte. Ji mylėjo vieną poną. Kodėl? Klausk vėją ir žvaigždes, klausk gyvenimo kūrėją — juk niekas daugiau tau neatsakys. Ir tas ponas su ja draugavo ir ją mylėjo; bet laikas bėgo, ir vieną gražią dieną jis pamatė kitą, ir jo jausmai persimainė.

Kaip jaunikaitis jis mylėjo savo merginą. Jis ne sykį ir ne du sakė jai: „Tu mano palaima“, „Tu mano balandėle“; ji karštai jį mylavo. Jis tarė: „Atiduok man savo širdį!“ Ir ji atidavė. Jis tarė: „Ar galiu aš tave kai ko paprašyti, mylimoji?“ Ir, nesitverdama džiaugsmu, ji atsakė: „Taip“. Ji atidavė jam viską, o jis nė ačiū jai nepasakė.

Kitą jis mylėjo kaip vergas, kaip pamišėlis, kaip elgeta. Kodėl? Klausk kelio dulkes ir krintantį lapą, klausk gyvenimo slaptingąjį kūrėją; juk niekas daugiau tau neatsakys. Ji nieko jam nedavė, ne, ničnieko ji nedavė jam, o jis jai dėkojo. Ji tarė: „Atiduok man savo ramybę ir savo protą!“ Ir jis tik nuliūdo, kad ji nepaprašė jo gyvybės.

O jo mergina buvo pasodinta į bokštą...

— Ką tu veiki, mergaite, tu sėdi ir šypsaisi?

— Aš prisimenu, kas buvo prieš dešimt metų. Tada jį sutikau.

— Tu jį vis dar atsimeni?

— Aš jį vis dar atsimenu.

O laikas bėga...

— Ką tu veiki, mergaite? Ir ko tu sėdi ir šypsaisi?

— Aš siuvinėju jo vardą skarelėje.

— Kieno vardą? Ar to, kuris tave uždarė bokšte?

— Taip, to, kurį sutikau prieš dvidešimt metų.

— Tu jį vis dar atsimeni?

— Aš atsimenu jį, kaip ir pirmiau.

O laikas bėga...

— Ką tu veiki, kaline?

— Aš senstu ir nebematau siuvinio, aš grandau nuo sienos kalkes. Iš kalkių lipdau ąsotį, tai bus dovanėlė jam.

— Apie ką tu kalbi?

— Apie savo mylimąjį, apie tą, kuris uždarė mane bokšte.

— Ar ne todėl tu šypsaisi, kad jis tave uždarė?

— Aš galvoju, ką jis dabar pasakys. „Žiūrėkit, žiūrėkit,— sakys jis,— mano mergaitė atsiuntė man ąsotėlį, trisdešimt metų ji manęs nepamiršo“.

O laikas bėga...

— Kaip, kaline, tu sėdi, nieko neveiki ir šypsaisi?

— Aš senstu, senstu, mano akys apako, aš tik galvoju.

— Ar apie tą, kur sutikai prieš keturiasdešimt metų?

— Apie tą, kur sutikau, kai buvau jauna. Galimas daiktas, nuo to laiko praėjo keturiasdešimt metų.

— Bet negi tu nežinai, kad jis miręs? Tu blykšti, senute, tu neatsakai, tavo lūpos baltos, tu nebekvėpuoji...

Matai, kokia keista saga apie mergaitę bokšte. Palauk, Ezopai, aš kažką pamiršau: vieną dieną ji išgirdo kieme mylimojo balsą ir puolė ant kelių, ir paraudo. Tada jai buvo keturiasdešimt metų...

Aš laidoju tave, Eva, ir nuolankiai bučiuoju smėlį ant tavo kapo. Sunkūs, raudoni kaip rožė prisiminimai užplūsta man širdį, kai apie tave pagalvoju, mane tartum užlieja palaima, kai prisimenu tavo šypseną. Tu atiduodavai viską, viską tu atiduodavai, ir tau tai visai nebuvo sunku, nes tu buvai apsvaigęs paties tikrojo gyvenimo kūdikis. Vis dėlto kitai, tokiai, kuri net žvilgsnio man gaili, skirtos visos mano mintys. Kodėl? Klausk dvylika mėnesių ir laivus jūroje, klausk širdies slaptingąjį kūrėją...

34

Vienas žmogus tarė:

— Jūs nebemedžiojat? Ezopas vienas laksto po mišką, vaiko zuikį.

Aš tariau:

— Nušauk jį už mane.

Praėjo kelios dienos. Mane aplankė ponas Makas, jo akys buvo įkritusios, veidas pilkas. Pagalvojau: ar aš moku skaityti žmonių širdyse, ar man tik taip atrodo? Pats nežinau.

Ponas Makas kalbėjo apie griūtį, apie katastrofą. Nelaimė, liūdnas atsitiktinumas, aš nesąs nė kiek kaltas.

Aš tariau:

— Jeigu kažkas žūt būt norėjo išskirti mudu su Eva, jis tai padarė. Tebūnie jis prakeiktas!

Ponas Makas pažvelgė į mane skersa akim. Jis kažką sumurmėjo apie puikias laidotuves. Nieko nepagailėta.

Aš sėdėjau ir gėrėjaus nepaprastu jo lankstumu.

Jis atsisakė atlyginimo už valtį, kurią sudaužė mano išsprogdinta uola.

— Bet,— tariau,— jūs iš tikrųjų nenorit, kad aš sumokėčiau už valtį, dervos kibirą, už teptuką?

— Iš tiesų, gerasai pone leitenante,— atsako jis.— Kaip jums tai galėjo ateiti į galvą!

Ir jis pažvelgė į mane neapykantos pilnomis akimis.

Tris savaites aš nemačiau Edvardos. Tiesa, kartą buvau sutikęs ją parduotuvėje, kur buvau nuėjęs nusipirkti duonos, ji stovėjo už prekystalio ir kilnojo visokias medžiagas. Be jos, krautuvėje buvo tik du pardavėjai.

Aš garsiai pasisveikinau, ir ji pakėlė akis, bet neatsakė. Man dingtelėjo, kad dabar, kai ji čia, nedera pirkti duonos, ir aš paprašiau pardavėjus šratų ir parako. Kol man svėrė, žiūrėjau į ją.

Pilka ir pernelyg trumpa suknelė, kilputės apspurusios; plokščia krūtinė smarkiai kilnojosi. Kaip ji išaugo per vasarą! Kakta buvo susimąsčiusi, tie nepaprasti, lenkti antakiai kaip dvi mįslės juodavo veide, visi judesiai pasidarė brandesni. Žiūrėjau į jos rankas, ilgų, laibų jos pirštų išraiška sukrėtė mane, ir aš krūptelėjau. Ji vis dar kilnojo medžiagas.

Taip norėjau, kad Ezopas nubėgtų už prekystalio ir ją pažintų, tada tučtuojau jį pašaukčiau ir ją atsiprašyčiau; kažin ką ji atsakytų?

— Prašom! — sako pardavėjas.

Sumokėjau, pasiėmiau pirkinį ir atsisveikinau. Ji pakėlė akis, tačiau ir šįsyk neatsakė. Tuščia jos! — pagalvojau.— Gal jinai jau barono sužadėtinė. Ir išėjau be duonos.

Išėjęs žvilgtelėjau į langą. Niekas nelydėjo manęs akimis.

35

Paskui vieną naktį pasnigo, ir mano lūšnelėje pasidarė šalta. Čia buvo židinys, kuriame viriausi valgį, bet malkos degė prastai ir smarkiai traukė nuo sienų, nors jas ir užkamšiau kaip mokėdamas. Ruduo praėjo, ir dienos paliko trumpos. Pirmasis sniegas dar ištirpo saulėje, ir iš po jo vėl pasirodė žemė; bet naktys buvo šaltos, ir vandenį užtraukdavo ledas. Ir visa žolė, ir visi vabalėliai žuvo.

Žmonės kažkaip paslaptingai nutilo, jie mąstė ir nekalbėjo, jų akys laukė žiemos. Niekas nebešūkavo salose, kur džiovinama žuvis, ir uoste buvo tyku, visa rengėsi amžinai nakčiai, kada tviska šiaurės pašvaistė, o saulė miega jūroje. Dusliai, dusliai pliukšėjo vienišos valties irklai.

Plaukė mergina.

— Kur tu buvai, mergyte mano?

— Niekur.

— Niekur? Klausyk, juk aš tave pažįstu, buvau sutikęs vasarą.

Ji priplaukė prie kranto, išlipo ir pririšo valtį.

— Tu buvai piemenaitė, mezgei kojinę, buvau sutikęs tave naktį.

Ji trupučiuką parausta ir droviai nusijuokia.

— Užeik į mano trobelę, mažoji kalnų mergaite, leisk į tave pažiūrėti. Tavo vardas, tiesa, Henrieta.

Bet ji tyli ir eina pro šalį. Ruduo, žiema ją pakando, jos jausmai miegojo.

Saulė jau nugrimzdo į jūrą.

36

Ir aš pirmą kartą užsivilkau uniformą ir išėjau į Siriluną. Širdis smarkiai plakė.

Prisimenu viską, nuo pat pirmos dienos, kai Edvarda pribėgo prie manęs ir apsikabino visų akyse; ir jau kiek mėnesių ji svaido mane kaip tinkama, man net plaukai nuo to pražilo. Pats kaltas? Taip, mano žvaigždė nuvedė mane ne tuo keliu. Aš pagalvojau: būtų jai džiaugsmo, jeigu šiandien pulčiau jai po kojų ir atverčiau savo širdies paslaptį! Ji paprašytų mane atsisėsti, lieptų atnešti vyno ir, pakėlusi prie lūpų taurę, pasakytų: „Ponas leitenante, ačiū jums už tas dienas, kurias praleidome kartu, aš niekad jų nepamiršiu!“ Bet vos tik aš nudžiugčiau ir pajusčiau viltį, ji apsimestų gerianti ir pastatytų nepaliestą taurę. Ir net neslėptų nuo manęs, kad tik apsimeta gerianti, tyčia man tai parodytų. Tokia jau ji yra.

Tiek to, dabar greit išmuš paskutinę valandą!

Ėjau keliu ir galvojau toliau: mano uniforma padarys jai įspūdį, galionai nauji ir gražūs. Kardas tarškės į grindis. Nerimastingas džiaugsmas nuėjo per širdį, ir aš sušnibždėjau pats sau: „Nežinia, kas

dar gali atsitikti!“ Pakėliau galvą ir ėmiau mosuoti ranka. Gana žemintis, kur mano savigarba! Man visai vis tiek, tegu ir kas atsitinka, nė nebesirengiu su ja suartėti. Atleiskite, kad aš jums nesiperšu, grožio dievaite...

Ponas Makas sutiko mane kieme, jo akys dar labiau įkritusios, veidas dar pilkesnis.

— Išvažiuojate? Šitaip. Žinoma, pastaruoju metu ir jūs ne per smagiausiai jautėtės, tiesa? Jūsų trobelė sudegė.— Ir ponas Makas nusišypsojo.

Staiga man pasirodė, kad prieš mane protingiausias žmogus pasaulyje.

— Užeikit, ponas leitenante, Edvarda namie. Taigi likit sveikas. Tiesa, mes dar susitiksim, turbūt prieplaukoje, kai plauks laivas.— Jis nuėjo šalin, nukoręs galvą, susimąstęs, švilpaudamas.

Edvarda sėdėjo kambary, skaitė. Kai įėjau, ji akimirką nustebo išvydusi mano uniformą, pažiūrėjo į mane iš šono kaip paukštis ir net paraudo. Ji prasižiojo.

— Atėjau atsisveikinti,— ištariau galiausiai.

Ji ūmai pakilo, ir aš pamačiau, kad mano žodžiai ją šiek tiek paveikė.

— Glanai, jūs išvažiuojat? Dabar?

— Kai tik atplauks garlaivis.— Aš nustveriu ją už rankos, už abiejų rankų, mane pagauna beprotiška ekstazė, aš sušunku: — Edvarda! — ir įsmeigiu į ją akis.

Ir tučtuojau ji vėl darosi šalta, šalta ir atkakli. Visa širdimi ji bjaurisi manim, ji išsitiesia. Kaip elgeta stovėjau prieš ją, paleidau jos rankas ir daviau jai pasitraukti. Atsimenu, kad nuo tos akimirkos aš stovėjau ir, nieko negalvodamas, vis kartojau: „Edvarda! Edvarda!“ — ir kai ji paklausė: „Taip? Ką norėjot pasakyti?“ — nieko jai nepaaiškinau.

— Pamanykit, jau išvažiuojat! — pakartojo ji.— Kažin kas atvažiuos kitais metais?

— Kitas,— atsakiau.— Trobelė, žinoma, bus atstatyta.

Pauzė. Ji jau vėl pasiėmė knygą.

— Gaila, kad tėvo nėra namie,— tarė.— Bet aš jam pasakysiu, kad jūs buvot užėjęs atsisveikinti.

Nieko neatsakiau. Žingtelėjau į priekį, dar sykį paėmiau ją už rankos ir tariau:

— Ką gi, likit sveika, Edvarda.

— Likit sveikas,— atsakė ji.

Aš atidariau duris ir dėjausi išeinąs. Jinai jau sėdėjo su knyga rankose ir skaitė, iš tikrųjų skaitė, sklaidė lapus. Jokio, jokio įspūdžio jai nepadarė mano atsisveikinimas.

Kostelėjau.

Ji atsigręžė ir nustebusi tarė:

— Tai jūs dar neišėjot? Maniau, kad išėjot.

Vienas dievas težino, kaip ten buvo iš tikrųjų, bet per daug jau nustebusi ji atrodė, nesusivaldė ir perdėjo savo nustebimą, o man toptelėjo į galvą, jog ji visą laiką žinojo, kad aš stoviu užpakaly.

— Na, eisiu,— tariau.

Tada ji pakilo ir priėjo prie manęs.

— Labai norėčiau gauti ką nors iš jūsų atminimui, jei jau išvažiuojate,— tarė ji.— Aš maniau jus šio to paprašyti, bet gal tai bus per daug. Ar nepadovanotumėt man Ezopo?

Aš nepagalvojau ir atsakiau „taip".

— Tai gal atvesit jį rytoj? — tarė ji.

Išėjau.

Pakėliau akis į langą. Nieko.

Taigi, viskas baigta...

Paskutinė naktis lūšnelėje. Mąsčiau, skaičiavau valandas; kai išaušo rytas, paskutinį sykį pasitaisiau pusryčius. Diena buvo šalta.

Kodėl ji prašė, kad šunį atvesčiau pats? Gal norėjo su manim pasikalbėti, dar kažką man pasakyti? Aš nieko iš jos nebelaukiu. O kaip ji elgsis su Ezopu? Ezopai, Ezopai, ji tave kankins! Dėl manęs ji lups tave, gal ir myluos, bet, šiaip ar taip, lups tave būtinai, kada reikia ir kada nereikia, ir visiškai tave sugadins...

Pasišaukiau Ezopą, paglosčiau jį, prisiglaudžiau jo galvą prie savo galvos ir pasiėmiau šautuvą. Ezopas jau ėmė inkšti iš džiaugsmo — manė, kad eisim medžioti. Vėl prisiglaudžiau jo galvą prie savo galvos, prikišau vamzdį jam prie pakaušio ir paspaudžiau nuleistuką.

Aš pasamdžiau žmogų, kad nuneštų Ezopo lavoną Edvardai.

37

Garlaivis plaukė pavakare.

Aš nuėjau į prieplauką, mano daiktai jau buvo laive. Ponas Makas paspaudė man ranką ir padrąsino mane, sakydamas, kad oras gražus, malonus oras, jis ir pats mielai paplaukiotų tokiu oru. Atėjo daktaras, jį atlydėjo Edvarda; pajutau, kad mano keliai ima drebėti.

— Norėjome pažiūrėti, ar jūs laimingai įsėdote į laivą,— tarė daktaras.

Ir aš padėkojau.

Edvarda pažvelgė man tiesiai į akis ir tarė:

— Turiu padėkoti gerbiamajam už šunį.

Ji susičiaupė, jos lūpos buvo baltos.

Ji vėl pavadino mane „gerbiamuoju“.

— Kada išplaukia garlaivis? — paklausė kažką daktaras.

— Po pusvalandžio.

Aš tylėjau.

Edvarda nerimastingai dairėsi.

— Daktare, gal eisim namo? — paklausė ji.— Aš padariau, kas buvo mano pareiga.

— Jūs atlikot savo pareigą,— tarė daktaras.

Ji gailiai nusijuokė iš tų amžinų taisymų ir atsakė:

— Juk aš maždaug taip ir pasakiau, ar ne?

— Ne,— atšovė jis.

Pažvelgiau į jį. Mažasis žmogynas stovėjo ramus ir tvirtas; jis turėjo susidaręs planą ir laikėsi jo iš paskutiniųjų. O jei vis tiek pralaimės? Ir tada jis to neparodys, iš jo veido nieko nesuprasi.

Temo.

— Taigi, sudiev,— tariau aš.— Ir ačiū už viską.

Edvarda tylomis žiūrėjo į mane. Paskui nusigręžė ir ėmė žiūrėti į laivą.

Aš įlipau į valtį. Edvarda tebestovėjo krantinėje. Kai pakilau į denį, daktaras sušuko: „Viso labo!“ Pažvelgiau į krantą, Edvarda tučtuojau nusigręžė ir skubomis nuėjo šalin, namų link, toli palikusi daktarą. Daugiau aš jos nebemačiau.

Sielvarto banga siūbtelėjo man į širdį...

Garlaivis pajudo iš vietos; dar mačiau pono Mako iškabą: „Druskos ir statinių sandėlis“. Bet netrukus ji išnyko. Patekėjo mėnulis, suspindo žvaigždės, aplinkui iškilo kalnai, ir aš mačiau bekraščius miškus. Tenai

malūnas, tenai, tenai stovėjo mano sudegusi trobelė; didelis pilkas akmuo riogso vienas gaisravietėje. Izelina, Eva...

Kalnus ir slėnius klečia šiaurės naktis.

38

Parašiau visa tai laikui sutrumpinti. Su malonumu prisiminiau tą vasarą šiaurėje, kai ne sykį skaičiavau valandas, o laikas vis tiek bėgte bėgo. Dabar viskas kitaip, dabar dienos nejuda iš vietos.

Man dar vis pasitaiko linksmų valandų, bet laikas vis tiek stovi vietoje, ir aš nesuprantu, kaip jis gali taip stovėti. Išėjau į atsargą ir esu laisvas kaip kunigaikštis, viskas gerai, susitinku su žmonėmis, važinėju karietomis, kada ne kada primerkiu vieną akį ir rašau pirštu danguje, kutenu mėnuliui pasmakrę, ir man atrodo, jog jis juokiasi, garsiai juokiasi nesitverdamas kvailu džiaugsmu, kad kažkas kutena jam pasmakrę. Viskas aplinkui šypsosi. Aš pasikviečiu linksmų svečių, ir šaudo butelių kamščiai.

Apie Edvardą negalvoju. Juk praėjo tiek laiko, tad kodėl negalėjau jos pamiršti? Savigarbos man netrūksta. Ir jei kas paklausia, ar aš neturįs kokio sielvarto, atsakau trumpai ir drūtai: ne, aš neturiu jokio sielvarto...

Kora guli ir žiūri į mane. Pirmiau turėjau Ezopą, o dabar štai guli Kora ir žiūri į mane. Laikrodis tiksi ant židinio, už atdarų langų plaukia miesto triukšmas. Kažkas pabarbena į duris, ir laiškanešys paduoda man laišką. Laiškas su karūna. Aš žinau, iš ko jis, išsyk sumoju, o gal man tai prisisapnavo kurią nemigo naktį? Bet laiške neparašyta nė žodžio, tik guli voke dvi žalios plunksnos.

Ledinė baimė surakina mane, man darosi šalta. Dvi žalios plunksnos! — sakau pats sau. Na, ką gi padarysi! Bet kodėl man taip šalta? Aha, pasiutusiai traukia pro langus.

Ir aš uždarau langus.

Štai guli dvi plunksnos! — galvoju toliau, rodos, aš jas pažįstu, jos primena man mažutį pokštą šiaurėje, mažutį įvykį tarp daugelio įvykių; malonu vėl pamatyti tas dvi plunksnas. Ir staiga man atrodo, kad matau veidą ir girdžiu balsą, ir balsas sako:

— Labai prašom, ponas leitenante, štai gerbiamojo plunksnos! Štai gerbiamojo plunksnos...

Kora, gulėk ramiai, girdi, užmušiu tave, jei nenurimsi! Oras šiltas, kažkokia nepakenčiama kaitra; kas man šovė į galvą, kad užsidarinėjau langus! Reikia greit atidaryti langus, atidaryti duris, šen, linksmi žmonės, eikit šen! Ei pasiuntiny, nueik ir prikviesk daug svečių...

Ir diena praeina, bet laikas vis tiek stovi vietoje.

Na, štai parašiau visa tai vien savo malonumui ir pasilinksminau kaip mokėdamas. Joks sielvartas manęs neslegia, aš tik trokštu išvažiuoti, kur — nė pats nežinau, tik kuo toliau, gal į Afriką, į Indiją. Mat aš galiu gyventi vien giriose, vienui vienas.

GLANO MIRTIS

1861 metų užrašai

1

Gali kiek tinkama Glano šeima skelbti laikraščiuose, kad dingęs leitenantas Tomas Glanas; jis niekad nebeatsiras. Jis nebegyvas, ir aš net žinau, kaip jis mirė.

Po teisybei aš nė nesistebiu, kad šeima taip nesiliauja jo ieškojusi, nes Tomas Glanas daugeliu atžvilgių buvo nepaprastas ir mėgstamas žmogus. Tai reikia pripažinti, nors man Glanas po šiai dienai tebėra grasus ir prisimenu jį su neapykanta. Atrodė jis itin patraukliai, tryško jaunyste ir mokėjo sukti galvas. Kai jis, būdavo, pažvelgia į tave savo karštu žvėries žvilgsniu, tuoj pajunti jo galią, net aš jutau. Viena dama esą pasakiusi: „Kai jis žiūri į mane, aš tiesiog netenku galvos; jaudinuosi, lyg jis mane liestų".

Bet Tomas Glanas turėjo ir ydų, ir nė nemanau jų slėpti, nes aš jo neapkenčiu. Kai kada jis būdavo paikas kaip kūdikis, toks geraširdis, gal dėl to moterys taip ir lipo prie jo, dievai žino. Jis galėdavo plepėti su moterimis ir juoktis iš visokių jų kvailysčių, todėl joms ir patiko. Tomas Glanas pasakė apie vieną kūningą žmogų mieste, kad jis atrodo, lyg būtų taukais nusilengvinęs į kelnes, ir pats kvatojo iš to sąmojo, nors man būtų gėda ką nors tokio pasakyti. Vėliau, kai mudu gyvenome viename name, pirštu prikišamai parodė, koks jis kvailas: rytą įėjo į mano kambarį šeimininkė ir paklausė, ką aš norėčiau pusryčių, o aš greitosiomis atsakiau: kiaušinis ir riekutę duonos. Tomas Glanas sėdėjo mano kambaryje — jis gyveno viršutiniame kambaryje, pačioje palėpėje,— ir kad ims kvatoti kaip vaikas iš mano rikto ir juo džiaugtis. „Kiaušinis ir riekutę duonos",— kartojo be perstojo, kol aš pažvelgiau nustebęs ir užčiaupiau jam burną.

Galbūt vėliau prisiminsiu ir daugiau juokingų jo bruožų ir tokiu atveju juos surašysiu, nes jis mano priešas ir man nėra ko jo gailėti. Kodėl turėčiau rodyti jam kilnią širdį? Kas be ko, turiu pridurti, kad

kvailiodavo jis tik girtas. Bet argi pats girtavimas nėra bjauri yda?

Kai susipažinome 1859 metų rudenį, jis turėjo trisdešimt dvejus metus, mudu vienmečiai. Tada jis nešiojo plačią barzdą ir vilkėjo vilnoniais medžiotojo marškiniais, pernelyg jau atlapa apykakle, o dar dažnai pamiršdavo užsisegti viršutinę sagą. Iš pradžių man jo kaklas pasirodė nepaprastai gražus, bet paskiau, kai jis po truputį pasidarė iš manęs kruviną priešą, pamačiau, kad jo kaklas ne puikesnis už mano, tiesa, aš taip ir nedemonstravau savojo. Pirmą kartą jį sutikau laive, plaukdamas upe. Aš rengiausi pamedžioti toje pačioje vietoje kaip ir jis, ir mudu tuoj susitarėme važiuoti jaučiais, jei geležinkeliu ten nusigauti neįmanoma. Tyčia neminiu vietos, kur mudu važiavome, kad kas neaptiktų mūsų pėdsakų; bet Glano šeima gali ramiausiai liautis per laikraščius ieškojus giminaičio, nes jis mirė toje vietoje, kur mudu važiavome ir kurios aš nesirengiu minėti.

Tiesa, apie Tomą Glaną buvau girdėjęs dar prieš susitikdamas su juo, jo vardas man buvo pažįstamas. Buvau girdėjęs, kad jis mylėjęsis su kažkokia jauna šiauriete iš žymios šeimos ir kažkaip ją sukompromitavęs, po to ji nutraukusi su juo santykius. Iš kvailo užsispyrimo jis prisiekęs pats sau už tai atkeršyti, o dama ramia širdimi leidusi jam kraustytis iš galvos, kaip tik patinka, kas jai darbo. Nuo to laiko Tomo Glano vardas ir pragarsėjo, jis elgėsi klaikiai, beprotiškai, gėrė, kėlė skandalus ir metė karo tarnybą. Keistas būdas keršyti už tai, kad tau spragtelėjo per nosį!

Sklido ir kitokių kalbų apie jo santykius su jaunąja dama: kad jis anaiptol jos nesukompromitavęs, bet jos šeima parodžiusi jam duris, o ji pati nesipriešinusi šeimai, nes jai pasipiršęs švedų grafas, kurio vardo nenoriu minėti. Bet šiomis kalbomis ne per daug tikiu ir tikresniais laikau pirmesnius gandus, nes aš neapkenčiu Tomo Glano ir manau, kad nėra tokio daikto, kurio jis negalėtų padaryti. Ar šiaip buvo, ar taip, bet jis pats niekad nešnekėjo apie savo santykius su kilminga dama, o aš jo nė neklausinėjau. Kas man galvoj?

Nemenu, kad tada, plaukdami laivu, mudu būtume kalbėję apie ką kita, kaip tik apie kaimelį, į kurį keliavome ir kuriame anksčiau nė vienas iš mudviejų nebuvo buvęs.

— Ten turėtų būti lyg koks viešbutis,— tarė Glanas ir pažvelgė į žemėlapį. — Jei mums pasiseks, ten ir apsigyvensim, šeimininkė, kaip man pasakojo, esanti sena anglė, puskraujė. Vadas gyvena gretimame

kaime, jis esą turįs daug žmonų, kai kurios vos dešimties metų amžiaus.

Na, aš nežinojau, kiek žmonų turi vadas ir ar yra kaime viešbutis, todėl nieko ir nesakiau, bet Glanas nusišypsojo, ir man pasirodė, kad jo šypsena graži.

Tiesa, aš pamiršau, kad jo anaiptol negalėjai pavadinti tobulu vyru, nors ir koks buvo gražus pažiūrėti. Jis pats pasakojo, kad jo kairioji koja kažkada buvusi peršauta ir kad prieš kiekvieną oro permainą ją labai gelią.

2

Po savaitės mudu įsikūrėme didelėje troboje, kurią čia visi vadino viešbučiu, pas seną puskraują anglę. Na, ir viešbutis! Sienos molinės ir iš dalies medinės, o tas medis išvarpytas termitų, kurių čia visur knibždėte knibždėjo. Aš gyvenau kambaryje greta svetainės, su žaliu langu į gatvės pusę, tiesa, ne per šviesiausiu, o Glanas pasirinko mažytę landynę pačioje palėpėje, irgi su langu į gatvės pusę, bet kur kas tamsesnę ir prastesnę. Saulė prikaitindavo šiaudinį stogą, ir jo kambary dieną naktį tvyrodavo tiesiog nepakenčiamas karštis, be to, laiptų nebuvo, ir mums reikėjo karstytis išklypusiomis keturių pakopų kopėtėlėmis. Ką gi aš galėjau padaryti? Aš leidau Glanui pasirinkti ir pasakiau:

— Čia du kambariai, vienas apačioj, kitas viršuj,— rinkitės!

Ir Glanas apžiūrėjo abu kambarius ir pasirinko viršutinį, galimas daiktas, norėdamas užleisti man geresnį; bet argi nebuvau jam už tai dėkingas? Tad aš jam ne skalnas.

Per pačią kaitrą medžioti neidavome ir sėdėdavome namie, nes kepindavo nežmoniškai. Naktimis gindavomės nuo vabzdžių, užsitraukę ant guolio tinklelius; vis dėlto pasitaikydavo, kad žabali šikšnosparniai, be garso įskridę vidun, įsiveldavo į mūsų tinklelius ir juos sudraskydavo; Glanui tai atsitikdavo dažnokai, nes jis dėl kaitros nuolat laikydavo atdarą stoglangį; man taip nebūdavo. Dieną gulėdavome ant demblių priešais trobą, rūkydavome ir stebėdavome kaimynų gyvenimą. Čiabuviai tamsaus gymio ir storalūpiai, negyvomis rudomis akimis, su auskarais; vaikščioja jie pusnuogiai, susijuosę kokiu medvilniniu skuduru arba lapų pyne, o moterys dar nešioja trumpus medvilninius sijonukus. Vaikai visi nuogai nuogi ir dieną, ir naktį, jų pilvai didžiuliai, atsikišę, blizga nuo aliejaus.

— Moterys per riebios,— sakė Glanas.

Ir man atrodė, kad moterys per riebios, ir, galimas daiktas, visai ne Glanas, o aš pirmutinis tai pastebėjau, bet dėl to nesiginčiju ir palieku jam šio atradimo garbę. Pagaliau ne visos moterys buvo bjaurios, nors jų veidai riebūs ir išpurtę; kaime susipažinau su viena mergina, jauna pustamile, ilgaplauke ir baltutėliais dantimis; ji buvo visų gražiausia. Pamačiau ją vieną vakarą ryžių lauko pakraštyje, ji gulėjo ant pilvo aukštoje žolėje ir tabalavo kojomis. Mudu susišnekėjome ir kalbėjomės, kiek aš norėjau, o išsiskyrėme tik rytą, ir jinai nėjo tiesiai namo, bet aplinkiniu keliu, lyg būtų nakvojusi gretimame kaime. Glanas tą vakarą sėdėjo priešais vieną lūšnelę su dviem kitom mergaitėm, labai jaunutėm, gal ne daugiau kaip dešimties metų. Sėdėjo jisai su jomis ir plepėjo, ir gėrė ryžių degtinę. Tai mat ką jis mėgo.

Po kelių dienų mes išsirengėm į medžioklę. Praėjome arbatos plantacijas, ryžių laukus ir lankas, palikome kaimą, nutraukėme paupiu ir įžengėme į miškus, kuriuose augo keisti, neregėti medžiai: bambukai, mangamedžiai, tamarindai, tikai, druskamedžiai, kamediniai medžiai ir dar dievaižin kokie, mudu ne kiek apie juos teišmanėme, nė vienas iš mūsų. Bet upėje vandens buvo nedaug, ir taip visada esti ligi pat liūčių laikotarpio. Šaudėme laukinius balandžius ir vištelės, o popiet matėme dvi panteras; virš mūsų galvų taip pat skraidė papūgos. Glanas šaudė pasiutiškai taikliai, jis niekad neprašaudavo; bet tai ir dėl to, kad jo šautuvas buvo geresnis už mano; aš taip pat kai kada šaudydavau pasiutiškai taikliai. Aš niekad nemėgau tuo girtis, tačiau Glanas dažnai sakydavo: „Šitam aš pilsiu į uodegą, o šitam — į galvą“; taip sakydavo jis prieš šūvį, ir kai paukštis nukrisdavo, paaiškėdavo, kad jis tikrai pataikė į uodegą arba į galvą. Kai užsibedėm ant tų dviejų panterų, Glanui šovė mintis nudėti jas iš šratinio šautuvo, bet aš jį atkalbėjau, nes jau temo, o mes teturėjome keletą šovinių. Tuo jis irgi pasididžiuoti norėjo: mat koks aš drąsus, šratais į panteras šaudau.

— Pikta, kad vis dėlto nešoviau,— pasakė jis man. — Kodėl jūs toks velniškai atsargus? Ilgai gyventi norit?

— Malonu girdėti, kad, jūsų nuomone, aš protingesnis už jus,— atsakiau.

— Na, nesipykim dėl niekų,— tarė jis.

Tai jo žodžiai, ne mano; jeigu jis norėtų susipykti, aš nieko prieš. Mane jau buvo pradėjęs siutinti lengvapėdiškas jo elgesys ir jo patrauklumas. Vakar vakare aš einu kuo ramiausiai su Mege, savo bičiule ta-

mile, abu gerai nusiteikę. Glanas sėdi prie trobos, linkčioja mums ir šypsosi, kai einam pro jį; Megė tada pamatė jį pirmą kartą ir tuoj ėmė mane apie jį klausinėti. Tokį įspūdį jisai jai padarė, jog netrukus mudu išsiskyrėme, kiekvienas nuėjome savais keliais, ji neužsuko pas mane.

Kai viską papasakojau, Glanas tik numojo ranka, tartum tai būtų vieni niekai. Bet aš to nepamiršau. Juk ne man jis juokėsi ir šypsojosi, kai ėjome pro trobą, o Megei.

— Kodėl ji kramto be perstojo? — paklausė jis.

— Nežinau,— atsakiau,— turi dantis, tai ir kramto.

Baisi čia naujiena, aš ir be jo žinojau, kad Megė kažką kramto be paliovos, aš seniai tai pastebėjau. Bet ji kramtė ne betelį[13], nes jos dantys ir taip baltutėliai, tiesiog buvo įpratusi ką nors kramtyti — įsikiš į burną ir kramto, lyg gardu būtų. Ji viską kramtė, kas tik pakliuvo — pinigus, popiergalius, paukščių plunksnas. Bet tai nieku gyvu jai nekenkė, ji vis tiek buvo gražiausia mergina kaime, tik Glanas man pavydėjo, štai kas.

Kitą vakarą, beje, mes vėl susigerinome su Mege ir pamiršome Glaną.

3

Praėjo savaitė, mudu kasdien medžiojome ir prišaudėme daugybę paukščių ir žvėrių. Vieną ankstų rytą, vos mums įžengus į mišką, Glanas nustvėrė man už peties ir sušnibždėjo: „Stokit!" Tą pat akimirką pakelia šautuvą, nusitaiko ir šauna. Jis patiesė jauną leopardą. Aš irgi galėjau šauti, bet Glanas pasiėmė tą garbę pats ir šovė pirmas. „Tai girsis dabar!" — pagalvojau. Mudu priėjome prie negyvo žvėries, kulka jį nudėjo vietoje, perplėšė kairį šoną ir įstrigo nugaroje.

Nepakenčiu, kai mane kas stvarsto už peties, todėl pasakiau:

— Aš taip pat galėjau šauti.

Glanas pažvelgė į mane.

Aš pakartoju:

— Gal jūs netikit, kad aš galėjau šauti?

Glanas ir dabar neatsako. Tik dar kartą parodo, koks jis vaikiškas, ir vėl šauna į negyvą leopardą, šįsyk į galvą. Aš žiūriu į jį kaip iš medžio iškritęs.

— Matot,— paaiškina jis,— nenoriu, kad kas pasakotų, jog aš pataikiau leopardui į šoną.

Jo tuštybė negalėjo pakęsti tokio paprasto šūvio, jis visur norėjo būti geriausias. Kaip kvaila! Bet man tai ne galvoj, aš jo neišduosiu.

Vakare, kai mes su nudėtu leopardu grįžome į kaimą, subėgo daug čiabuvių pasižiūrėti mūsų laimikio. Tiesa, Glanas tik tiek pasakė, kad mudu jį nušovėme rytą, ir daugiau nesigyrė. Atėjo ir Megė.

— Kas jį nušovė? — paklausė ji.

Ir Glanas atsakė:

— Pati matai, dvi žaizdos, mudu nušovėme jį šįryt, vos tik išėję.— Ir jis apvertė žvėrį ir parodė jai abi žaizdas, tiek šone, tiek galvoje.— Šičia pataikė mano kulka,— tarė jis ir parodė į žaizdą šone, iš kvailumo šūvį į galvą palikdamas man. Kuriam galui aš jį taisysiu, pagalvojau, ir netaisiau. Paskui Glanas ėmė vaišinti čiabuvius ryžių degtine, jis girdė kiekvieną, kas tik norėjo.

— Jie abu jį nušovė,— tarė Megė pati sau, ir vis dėlto žiūrėjo jinai į Glaną.

Aš pasivedėjau ją į šalį ir tariau:

— Ko tu vis į jį žiūri? O manęs nematai, ar ką?

— Matau, žinoma,— atsakė ji.— Klausyk, aš šį vakarą ateisiu.

Kaip tik rytojaus dieną Glanas ir gavo tą laišką. Laiškas atėjo su pasiuntiniu, iš prieplaukos, padaręs šimto aštuoniasdešimt mylių alkūnę. Rašytas jis buvo moters ranka, ir aš pagalvojau, kad, galimas daiktas, jis yra nuo tos jo buvusios bičiulės, žymios damos. Perskaitęs laišką, Glanas nervingai nusijuokė ir davė pasiuntiniui arbatpinigių už atnešimą. Bet ta linksmybė truko neilgai, greitai jis nutilo, paniuro ir tik žiūrėjo kažkur tiesiai priešais save. Vakare jis nusigėrė su senu neūžauga čiabuviu ir jo sūnum, glėbesčiavo ir mane ir prisispyręs ragino išgerti.

— Šį vakarą jūs toks malonus,— tariau aš.

Tada jis garsiai nusijuokė ir pasakė:

— Tupim mudu toje Indijoje ir medžiojam, a? Ar ne juokinga? Tad išgerkim už visas pasaulio karalystes ir šalis, už visas gražias moteris, tekėjusias ir netekėjusias, tolimas ir artimas. Cho cho! Įsivaizduokite — ištekėjusi moteris, o peršasi kitam vyrui, ištekėjusi moteris!

— Grafienė,— pašaipiai tariau aš.

Pasakiau tai labai pašaipiai, ir mano žodžiai itin uždavė jam širdį. Jis suurzgė kaip šuo, nes jam itin uždaviau širdį. Paskui staiga suraukė kaktą, ėmė mirkčioti ir sukti galvą, ar neprasitarė ko nereikia, taip baisiai saugojo tą savo niekam nereikalingą paslaptį. Bet tuo tarpu prie mūsų trobos pribėgo keli vaikai rėkdami:

— Tigrai! Oi, tigrai!

Bemaž prie pat kaimo tigras pačiupo vaiką ir nusinešė į krūmus tarp kaimo ir upės.

To ir užteko Glanui, girtam ir susikrimtusiam, jis stvėrė šautuvą ir vienplaukis šoko į krūmus. Bet kodėl gi jis pasiėmė kulkinį šautuvą, o ne šratinį, jeigu jau toks drąsus? Jam reikėjo perbristi per upę, nors tai irgi pavojinga, tiesa, upė buvo beveik visai išdžiūvusi prieš liūčių laikotarpį; po valandėlės aš išgirdau du šūvius ir tučtuojau trečią. Trys šūviai į vieną žvėrį? — pagalvojau. — Liūtą dviem šūviais galima patiesti, o čia tiktai tigras! Bet ir trys šūviai nuėjo perniek, vaikas vis tiek buvo sudraskytas ir beveik suėstas, kai Glanas ten atsidūrė; jeigu jis nebūtų buvęs toks girtas, nebūtų nė bandęs jo gelbėti.

Visą naktį jis lėbavo kaimynų troboje su tokia našle ir dviem jos dukterimis,— dievaižin, su kuria iš jų.

Dvi dienas Glanas nebuvo blaivus nė valandos, ir sugėrovų jam netrūko. Jis kvietė ir mane išgerti, bet nebesupaisė, ką šneka, ir prikišo man, kad aš pavyduliaująs.

— Jus akina pavydas,— tarė jis.

Pavydas! Aš pavyduliauju jam!

— Na, žinot,— tariau,— imsiu mat jums pavyduliauti! Dėl ko turėčiau jums pavyduliauti?

— Ne, ne, žinoma, jūs man nepavyduliaujate,— atsakė jis.— Tiesa, šiandien mačiau Megę, ji kramtė kaip paprastai.

Aš nieko neatsakiau ir nuėjau.

4

Mudu vėl pradėjome medžioti. Glanas jautėsi negerai pasielgęs su manim ir paprašė dovanojamas.

— Apskritai viskas atsipyko iki gyvo kaulo,— tarė jis.— Gerai būtų, kad jūs vieną gražią dieną neapsižiūrėjęs suvarytumėt man kulką į pakaušį.

„Turbūt jis vėl prisiminė tos grafienės laišką“,— pagalvojau ir atsakiau:

— Kaip pasiklosi, taip išsimiegosi.

Jis kasdien ėjo tylyn ir niūryn, gert nebegėrė, bet netarė nė žodžio; skruostai jam įkrito.

Vieną dieną staiga išgirdau šnekas ir juoką prie savo lango, stovi ir garsiai kalbasi su Mege. Jis leido į darbą visus savo kerus. Megė turbūt ėjo tiesiai iš namų, ir Glanas ją nutykojo. Jie netgi nepabijojo atsistoti tiesiai po mano langu.

Aš ėmiau drebėti visu kūnu ir, stvėręs šautuvą, atlaužiau gaiduką, bet tuoj vėl nuleidau. Išėjau ir paėmiau Megę už parankės; mudu tylėdami nuėjom per kaimą; Glanas tučtuojau dingo troboje.

— Kodėl tu vėl su juo kalbi? — paklausiau Megę.

Ji neatsakė.

Aš buvau baisiai nusiminęs, širdis plakė taip padūkusiai, jog vos gaudžiau kvapą. Niekad nebuvau matęs tokios gražios merginos kaip Megė, net baltosios merginos tokios gražios nebuvau matęs, ir pamiršau, kad ji tamilė, ir viską pamiršau už jos galvos.

— Atsakyk,— tariau,— kodėl tu su juo kalbi?

— Jis man labiau patinka,— atsakė ji.

— Jis tau labiau patinka už mane?

— Taip.

Na mat, jis jai labiau patinka, nors aš už jį ir ne prastesnis! Argi nebuvau jai visada geras, ar nedaviau pinigų ir dovanų? O ką jis?

— Jis iš tavęs juokiasi, sako, kad tu kramtai,— tariau aš.

Ji nesuprato, ir aš paaiškinau, kad jinai įpratusi viską kištis į burną ir kramtyti, o Glanas dėl to iš jos šaiposi. Tai padarė jai didesnį įspūdį negu visa kita, ką jai sakiau.

— Klausyk, Mege,— tariau aš,— tu visados būsi mano, nori? Aš visa tai apgalvojau, tu važiuosi su manim, kai keliausiu iš čia, aš vesiu tave, girdi, ir mudu važiuosim į mano kraštą ir ten gyvensim. Gerai?

Tai irgi padarė jai įspūdį, Megė pagyvėjo ir daug kalbėjo su manim, kol mudu vaikščiojome. Glaną paminėjo tik kartą, ji paklausė:

— O Glanas važiuos su mumis?

— Ne,— atsakiau,— nevažiuos. Tau dėl to liūdna?

— Ne, ne,— atsakė ji greitai,— aš džiaugiuosi.

Daugiau jinai apie jį nekalbėjo, ir aš nusiraminau. Megė nuėjo pas mane, kai ją pasikviečiau.

Kai po kokių dviejų valandų ji išėjo, aš užlipau kopėčiomis pas Glaną ir pasibeldžiau į plonas nendrines duris. Jis buvo namie. Aš tariau:

— Atėjau jums pasakyti, kad galbūt geriau neikim rytoj į medžioklę.

— Kodėl gi? — paklausė Glanas.

— Ogi todėl, kad aš neatsakau už save ir galiu netyčia suvaryti jums kulką į pakaušį.

Glanas nieko neatsakė, ir aš nusileidau į apačią. Po šio įspėjimo jis tikriausiai neis rytoj medžioti, bet kodėl gi jis atsiviliojo Megę po mano langu ir garsiai su ja plepėjo? Ko nevažiavo namo, jeigu laiškas iš tikrųjų jį ten kviečia? Tik vaikščiojo sukandęs dantis ir šūkčiojo: „Niekad! Niekad! Geriau tegu mane sukapoja į gabalėlius!“

Bet rytą — po to, kai iš vakaro buvau įspėjęs,— Glanas stovėjo prie mano lovos ir šaukė:

— Kelkit, kelkit, drauguži! Puikiausias oras, ką nors sumedžiosim. O vakar vakare jūs niekus kalbėjot.

Dar nebuvo nė keturių, bet aš tuojau atsikėliau ir susirengiau eiti, jeigu jis taip nepaiso mano įspėjimo. Prieš išeidamas užsitaisiau šautuvą, o jis stovėjo ir žiūrėjo, ką aš darau. Oras anaiptol nebuvo toks puikus, kaip jis sakė, lynojo, tad Glanas dar labiau pasityčiojo iš manęs. Bet aš nieko nesakiau ir ėjau su juo.

Visą dieną bastėmės po miškus, kiekvienas su savo mintimis. Nenušovėme nieko, leidome pro šalį vieną žvėrį po kito, nes galvojome visai apie kita ką, tik ne apie medžioklę. Maždaug nuo vidurdienio Glanas ėjo pirma manęs, tartum duodamas man progą pasielgti su juo, kaip patiks. Jis žingsniavo tiesiai prieš mano šautuvo vamzdį, bet ir tas patyčias aš iškenčiau. Vakare grįžome namo be jokių nuotykių. Aš galvojau: gal jis dabar pasisaugos ir atstos nuo Megės!

— Tai buvo ilgiausia diena mano gyvenime,— tarė vakare Glanas, kai priėjome prie trobos.

Daugiau netarėm kits kitam nė žodžio.

Artimiausiomis dienomis jis buvo be galo surūgęs, turbūt vis dėl šito laiško.

— Aš nebegaliu, ne, aš nebegaliu! — kalbėdavo jis kartais naktimis; visoj troboj būdavo girdėti.

Jis taip užsiožiavo, jog neatsakydavo net į maloniausius mūsų šeimininkės klausimus ir dejuodavo per miegus. „Nešvari jo sąžinė! — galvojau aš.— Ir ko jis dabar namo nevažiuoja? Greičiausiai išdidumas neleidžia, kaipgi jis grįš, jeigu jį atstūmė“.

Aš mačiausi su Mege kiekvieną vakarą, o Glanas jos nebekalbino. Pastebėjau, kad ji liovėsi kramčiusi, ji visai nebekramtė, aš tuo džiaugiausi ir galvojau: ji nebekramto, viena yda mažiau, ir aš ją dabar

dvigubai labiau myliu! Vieną dieną ji paklausė apie Glaną, labai atsargiai paklausė. Gal jis sergąs? Gal išvažiavęs?

— Jei jis nemirė ir neišvažiavo,— atsakiau,— tai turbūt drybso namie. Man tai ne galvoj. Nebepakenčiu jo.

Bet, priėję prie trobos, pamatėme Glaną, jis gulėjo ant demblio, rankas susinėręs po galva, ir spoksojo į dangų.

— Ana jis guli,— tariau aš.

Megė prilėkė tiesiai prie jo, nespėjau nė sulaikyti, ir tarė džiugiu balsu:

— Aš nebekramtau, pažiūrėk! Nei plunksnų, nei pinigų, nei popiergalių nebekramtau.

Glanas tik žvilgtelėjo į ją ir gulėjo toliau nejudėdamas, o mudu su Mege nuėjome. Kai aš ėmiau prikaišioti, kad ji sulaužiusi pažadą ir vėl pradėjusi kalbėti su Glanu, Megė atsakė, kad tiktai norėjusi užčiaupti jam burną.

— Taip ir reikia, užčiaupk jam burną,— tariau.— Bet argi tu dėl jo nustojai kramtyti?

Ji neatsakė. Kas čia dabar — ji neatsako?

— Sakyk, girdi, tu dėl jo tai padarei?

— Ne, ne,— atsakė ji,— dėl tavęs.

Kitaip aš nė negalėjau manyti. Kodėl ji turėtų ką nors daryti dėl Glano?

Vakare Megė žadėjo ateiti pas mane, ir ji atėjo.

5

Megė atėjo dešimtą valandą, aš išgirdau jos balsą, ji garsiai kalbėjosi su vaiku, kurį vedėsi už rankos. Kodėl neina į vidų ir kam atsivedė tą vaiką? Aš ją stebiu, ir man ima rodytis, kad, taip garsiai šnekėdama su vaiku, ji duoda kažkokį ženklą, taip pat matau, kad ji įsmeigusi akis į palėpę, į Glano langą. Gal jis linktelėjo ar ranka pamojavo pro langą, išgirdęs jos balsą? Šiaip ar taip, tiek tai jau aš suprantu, kad nereikia žiūrėti į viršų užvertus galvą, kai kalbi su vaiku, stovinčiu ant žemės.

Jau norėjau išeiti į kiemą ir paimti ją už rankos, bet ji kaip tik paleido vaiko ranką, paliko jį stovėti lauke, o pati pro duris įėjo į trobą. Štai jau koridoriuje. Na, pagaliau ateina, paimsiu ją į nagą kaip reikiant!

Štai girdžiu, kaip Megė žengia koridorium, anaiptol neapsirinku, jinai jau beveik prie mano kambario durų. Bet pas mane ji neįeina, girdžiu, kaip ji kariasi kopėčiomis į palėpę, į Glano landynę, girdžiu net per gerai. Atidarau savo duris ligi galo, bet Megė jau viršuj. Už jos užsidaro durys, ir aš nieko nebegirdžiu. Tai buvo dešimtą valandą.

Grįžtu į savo kambarį, atsisėdu, pasiimu šautuvą ir užsitaisau, nors jau naktis. Dvyliktą valandą užlipu kopėčiomis ir klausausi prie Glano durų, girdžiu, kad Megė ten, girdžiu, kaip ji myluoja Glaną, ir vėl nusileidžiu žemyn. Pirmą valandą vėl užlipu į viršų, ten viskas tylu. Laukiu prie durų, kada jie pabus. Trečia valanda, ketvirta, penktą valandą jie pabudo. „Gerai!" — pagalvojau aš ir daugiau apie nieką negalvojau, kaip tik apie tai, kad štai jie pabudo ir kad tas labai gerai. Bet netrukus išgirdau triukšmą apačioje, šeimininkės kambary, ir nuskubėjau žemyn, kad ji manęs čia neužkluptų. Glanas ir Megė pabudo, ir aš galėjau daug ilgiau pasiklausyti, bet turėjau eiti sau.

Koridoriuje tariau sau: „Štai čia ji ėjo, petim užkliudė mano duris, bet jų neatidarė, užlipo kopėčiomis į viršų, štai ir tos kopėčios, šiomis keturiomis pakopomis ji žengė". Mano lova stovėjo nesujaukta, aš ir dabar nesiguliau, bet atsisėdau prie lango ir ėmiau čiupinėti šautuvą. Mano širdis neplakė, ji virpėjo.

Po pusvalandžio vėl girdžiu Megę lipant kopėčiomis. Prisikišu prie lango ir matau, kaip ji eina iš trobos. Ji segėjo trumputį medvilninį sijonuką, kuris nesiekė jai nė ligi kelių, o ant pečių buvo užsisiautusi vilnonį Glano šaliką. Daugiau ant savęs ji ničnieko neturėjo, o sijonukas buvo suglamžytas. Ėjo jinai iš lėto, kaip ir visada, ir net dabar nepažvelgė į mano langą. Paskui dingo už trobų.

Kiek palaukus nusileido į apačią Glanas, su šautuvu po pažastimi, visiškai pasirengęs medžioklei. Jis atrodė suniuręs ir nelinktelėjo man. Beje, apsirengęs jis buvo puošniai ir nepaprastai tvarkingai. „Išsipuošė kaip jaunikis",— pagalvojau.

Aš tučtuojau susirengiau ir nuėjau su juo, nė vienas iš mūsų nepratarė nė žodžio. Abi pirmąsias višteles mes bjauriai sudraskėme, nes šaudėm iš kulkinių šautuvų, vis dėlto jas šiaip taip išsikepėme po medžiu ir tylomis suvalgėme. Taip slinko laikas iki dvyliktos valandos.

Glanas sušuko man:

— O jūsų šautuvas tikrai užtaisytas? Gal užtiksim kokį nepaprastą žvėrį. Užtaisykit dėl visa ko.

— Užtaisiau,— atsakiau aš.

Paskui jis akimirką dingo už krūmo. Ak, su kokiu malonumu jį

nušaučiau dabar, nudėčiau kaip šunį. Bet skubėti nėra ko, tegu pasidžiaugia ta mintimi, juk jis aiškiai suprato, ką turiu sumanęs, todėl ir paklausė, ar aš užtaisęs šautuvą. Net ir šiandien negalėjo pamesti savo puikybės, išsipustė ir švarius marškinius užsivilko; jo mina išdidi be galo ir be krašto.

Apie pirmą valandą jis atsistojo prieš mane išblyškęs, piktas ir sako:

— Ne, tai nepakenčiama! Pažiūrėkite galų gale, ar jūsų šautuvas užtaisytas, ar sudėti šoviniai!

— Būkit toks malonus ir pasirūpinkit savo šautuvu,— atsakiau. Bet aš labai gerai žinojau, kodėl jis klausinėja ir klausinėja apie mano šautuvą.

Ir jis vėl nuėjo šalin. Aš taip smarkiai jam atrėžiau, jog jis aprimo ir nukorė galvą.

Po valandžiukės nušoviau balandį ir vėl užsitaisiau šautuvą. Kol dedu šovinį, Glanas stovi užlindęs už medžio ir žiūri į mane, žiūri, ar aš tikrai užsitaisiau, ir netrukus garsiai ir aiškiai užtraukia psalmę, netgi vestuvių psalmę. „Gieda vestuvių psalmę, apsivelka geriausiais drabužiais,— galvojau aš,— matyt, jam atrodo, kad šiandien jis ypač žavingas“. Ir jis ėmė žingsniuoti priešais mane, iš lėto, nukoręs galvą, ir visą laiką giedojo. Jis ėjo tiesiai priešais mano šautuvo vamzdį, lyg būtų galvojęs: taip, dabar tai ir atsitiks, todėl aš ir giedu tą vestuvių psalmę! Bet nieko dar neatsitiko, ir kai baigė, turėjo į mane atsigręžti.

— Šitaip mes nieko šiandien nenušausim,— tarė jis ir nusišypsojo, atsiprašydamas mane už tai, kad giedojo medžioklėje. Bet ir šią akimirką jo šypsena buvo graži, lyg širdyje jis būtų verkęs, o jo lūpos iš tiesų virpėjo, nors jis ir dabar didžiavosi, kad gali šypsotis tokią rimtą valandą.

Aš ne boba, ir jis gerai matė, kad nuo to man nei šilta, nei šalta, tad ėmė nekantrauti, išblyško, nervingais žingsniais suko apie mane, čia užeis man iš kairės, čia iš dešinės, čia sustoja ir laukia. Apie penktą valandą staiga išgirdau šūvį, ir kulka prašvilpė man pro kairiąją ausį. Pakėliau akis,— Glanas stovi sustingęs už kelių žingsnių nuo manęs ir atsidėjęs žiūri į mane, jo šautuvas rūksta. Negi jis norėjo mane nušauti? Aš tariau:

— Nepataikėt, prastai šaudote pastaruoju metu.

Bet jis šaudė anaiptol ne prastai, jis visados pataikydavo, tik norėjo įsiutinti mane.

— Tad atkeršykit, po velnių! — sušuko jis.

— Ateis laikas, ir atkeršysiu,— tariau aš ir sukandau dantis.

Mudu stovim ir žiūrim į kits kitą, ir staiga Glanas gūžteléja pečiais ir surinka man:

— Bailys!

Tai jis dar vadins mane bailiu? Aš pakėliau šautuvą, nusitaikiau jam tiesiai į veidą ir šoviau.

Kaip pasiklosi, taip išsimiegosi...

Tad tegul nebeieško Glano šeima to žmogaus, man tiesiog pikta skaityti tą kvailą skelbimą, kad tiek ir tiek atlyginimo gaus tas, kas suteiks kokių nors žinių apie velionį. Tomas Glanas mirė per nelaimingą atsitikimą, nuo kulkos paklydėlės, medžiodamas Indijoje. Teismas įrašė jo vardą ir mirties datą į protokolą, protokolą įsegė į bylą, o tame protokole pasakyta, kad jis mirė,— girdite, mirė! — ir mirė nuo kulkos paklydėlės.

B. BJORNSONAS IR K. HAMSUNAS — KYLANČIOS NORVEGŲ LITERATŪROS KŪRĖJAI

XIX a. antrojoje pusėje ir vėliau skandinavų šalių literatūra išgyvena didžiulį pakilimą, į pasaulinę literatūrą tvirtai įžengia ištisa plejada talentingų kūrėjų. Toks staigus šuolis būdingas ir norvegų literatūrai, kurioje iškyla B. Bjornsonas, H. Ibsenas, A. Kjelanas, J. Li, A. Garborgas, K. Hamsunas ir kt.

Be abejo, tokiam literatūros suklestėjimui turėjo didelę įtaką ypatingos Norvegijos istorinės sąlygos. Daugiau kaip keturis šimtmečius ji buvo prijungta prie Danijos ir sudarė jos provinciją. Kultūrinis valstybės centras buvo Kopenhaga, literatūra buvo rašoma danų kalba, kuri savo fonetika, gramatika ir žodynu skyrėsi nuo norvegų kalbos. Nuo XVI a. danų kalba — administracijos, teismo, bažnyčios kalba, kiek norvegizuota, ji tampa ir miesto šnekamąja kalba. Norvegų kalbos tarmių išliko tik tolimuose kalnų kaimeliuose, tos tarmės išsaugojo norvegų literatūrai folkloro ir senųjų sagų tradicijas. 1814 m. Norvegija mėgino išsikovoti nepriklausomybę ir buvo atskirta nuo Danijos, tačiau tais pat metais buvo sudaryta unija su Švedija. 1814 m. gegužės 17 d. priimama gana demokratiška Norvegijos konstitucija, tačiau Steigiamajame susirinkime susiformuoja dvi partijos — unijos su Švedija šalininkai ir Norvegijos nepriklausomybės gynėjai, sudarę daugumą. Unija su Švedija vis labiau jaučiama kaip priespauda, ir nepriklausoma Norvegija paskelbiama tik 1905 m.

Dėl sudėtingos Norvegijos politinės padėties kultūriniame jos gyvenime susiformavo dvi stovyklos — viena jų kovojo už nacionalines kultūros tradicijas, o kita siekė suartėjimo su europietiškąja kultūra. Tas tendencijas atspindėjo plačiai nuskambėjusi dviejų poetų — Henriko Vergelano (Wergeland) ir Juhano Sebastiano Velhaveno (Welhaven) — polemika. Patriotiškai nusiteikęs H. Vergelanas ryšius su Danija traktuoja kaip nacionalinio proceso stabdį ir siekia įtvirtinti „tikrąjį liaudiškumą", jo pažiūroms nesvetimas tam tikras provincialumas. J. S. Velhavenas, taip pat savo šalies patriotas, kuriam nebuvo būdingas mąstymo provincialumas, ragino išsaugoti ryšius su danų kultūra, glaudžiai susijusia su europietiškąja. Norvegijos dvasinio gyvenimo atsinaujinimą J. S. Velhavenas įsivaizdavo kaip artėjimą prie europietiškų

tradicijų, išsaugant nacionalinį savitumą. Nepaisant šių dviejų skirtingų tendencijų, norvegų nacionalinė literatūra kūrėsi neatsiejamai nuo patriotinių jėgų kovos už norvegų literatūrinės kalbos įtvirtinimą, už folkloro tradicijų stiprinimą.

Bjornstjernė Martinijus B j o r n s o n a s (Bjørnstjerne Martinius Bjørnson, 1832—1910), lyrikas, dramaturgas, apysakų bei romanų autorius, buvo vienas ryžtingiausių kovotojų už jaunos norvegų demokratijos idėjas. Pasižymėjęs nepaprasta energija, Bjornsonas nepanorėjo likti nuošaly nuo visų tų kovų, kurios vyko jo gimtinėje — už nacionalinę nepriklausomybę, už norvegų kultūros išsivadavimą iš danų kultūros įtakos, už literatūros norvegizaciją. Visuomenės veikėjas, oratorius, publicistas, jis tampa tikru liaudies tribūnu.

Būsimasis rašytojas gimė 1832 m. gruodžio 8 d. Kviknėje, vakarų Norvegijoje, kalnų vienkiemyje, pastoriaus šeimoje. Kalnai ir fiordai, neatskiriami nuo vaikystės, vėliau sudarė daugelio jo kūrinių veiksmo foną. Bjornsonas mokėsi Moldėje, vėliau privačioje Kristianijos gimnazijoje. Jo tėvas buvo kilęs iš senos valstiečių šeimos, todėl valstiečių interesai, jų siekimas išsaugoti savo teises, nenusilenkti švedų aristokratijai visada buvo savi ir aktualūs rašytojui. Sekdamas H. Vergelanu, taip pat L. Tolstojumi, Bjornsonas tikėjo, kad pagrindinė kultūros veikėjų misija — ėjimas į liaudį, jos švietimas, todėl jis, kaip ir Tolstojus, rūpinosi liaudies mokyklų steigimu, jo šviętėjiška veikla plati ir įvairiapusė.

Viena tos veiklos sričių — tai teatras, su kuriuo, kaip su kultūros skleidimo židiniu, susijusios didelės Bjornsono viltys. 1857—1860 m. jis — Bergeno „Norvegų teatro" direktorius, perėmęs šias pareigas iš H. Ibseno (1851—1857). Vėliau Bjornsonas persikelia į sostinę ir 1865—1867 m. tampa Kristianijos teatro meniniu vadovu. Kristianija (dab. Oslas) sutiko Bjornsoną gana priešiškai. Skepticizmas ir ironija nuspalvino tuometinės valdininkijos, buržuazijos ir dalies inteligentijos nuotaikas, todėl šie sluoksniai nepriėmė Bjornsono entuziazmo, jo optimizmo. Negailestingi jam buvo ir aštuntojo dešimtmečio norvegų natūralistai, priklausę vadinamajam „bohemos sąjūdžiui". Nors Bjornsonas ir buvo susijęs su tuometinės Norvegijos pažangiosiomis jėgomis, visiško pažiūrų sutapimo stigo, ir, pasijutęs vienišas, rašytojas ne kartą išvykdavo iš tėvynės tarsi į ištremtį. Kelionės po Vokietiją, Italiją, Prancūziją, be abejo, labai praplėtė rašytojo akiratį, supažindino su šių šalių literatūriniu bei intelektualiniu gyvenimu, su įžymiaisiais kūrėjais. Bjornsonas pirmas iš skandinavų rašytojų — Nobelio premijos laureatas (1903). Jis — Norvegijos nacionalinio himno autorius (1859). Rašytojas mirė 1910 m. Paryžiuje.

Bjornsonas debiutuoja literatūroje 1856 m. iš karto dviejuose žanruose — išspausdina apsakymą „Trondas" ir sukuria vienaveiksmę dramą „Tarp mūšių". Ir toliau rašytojas darbuosis abiejuose žanruose, tačiau Bjornsono dramaturgo evoliucija sudėtingesnė, negu jo, kaip prozininko, raidos kelias.

Bjornsono ankstyvosios dramaturgijos pagrindinė tema — Norvegijos

praeitis, jos istorija. Dramų „Tarp mūšių" (1856) ir „Karalius Sverė" (1861) herojus — didžiulio sukilimo prieš stambiuosius feodalus vadas, o vėliau — Norvegijos karalius Sverė, Bjornsono jaunystės idealas. Dramaturgas teigia: karaliumi turi būti tas, kuriam yra dėl ko siekti valdovo sosto. Tuo tarpu H. Ibsenas „Pretendentuose į sostą" sako, kad karaliumi bus tas, kuris gimė būti karaliumi, nes per jį ne tik atgims praeitis, bet ir nusities tiltas į ateitį. Ši paralelė rodo, kad abu žymius dramaturgus jaudina „karališkoji mintis", t. y. klausimas, kas turi vadovauti Norvegijos dvasiniam gyvenimui. Kryžiaus karų epocha ir kova dėl valdžios tų laikų Norvegijoje pavaizduota trilogijoje „Sigurdas Piktasis" (1862). Viduramžių Norvegija atgyja dramoje „Raišoji Hulda". Paskutinę istorinę Bjornsono dramą „Sigurdas Kryžiuotis" (1872) išgarsino jai parašyta E. Grygo muzika.

Aštuntojo dešimtmečio pradžioje sukurtose dramose, kurioms medžiagą teikė tuometinės buržuazijos gyvenimas, Bjornsonas pavaizdavo socialinius prieštaravimus. Dramose „Bankrotas" ir „Redaktorius", parašytose 1874 m., socialinė kritika pakankamai konkreti ir temperamentinga, bet ji vis dėlto nepaliečia buržuazinės visuomenės pagrindų,— Bjornsonas pasirodo kaip tikras norvegų valstietiškosios demokratijos atstovas, kuris bet kokią kovą įsivaizdavo tik tos visuomenės viduje.

Abi dramos, atnešusios autoriui populiarumą, dar tęsia susitaikymo tendenciją jo kūryboje. Tačiau jau aštuntojo dešimtmečio antrojoje pusėje Bjornsono dramaturgijoje ryškėja nauja linija, kuri vėliau įsivyrauja. Dabar rašytojas labiau linksta į apibendrinimus ir tragiškiau suvokia dabartį, abejoja daugelio buržuazinės visuomenės institucijų prasmingumu.

Pirmoji apibendrinančio pobūdžio pjesė „Karalius" (1877) rodo, kad nauja tendencija reikalauja naujos stilistinės manieros — sąlygiškumo. Kai kurie veikėjai mažai individualizuoti, jie pasirodo tik kaip tam tikro socialinio sluoksnio atstovai, neigiamiems personažams charakterizuoti Bjornsonas pasitelkia groteską. Lyginant dramą su kitomis to meto norvegų dramomis, galima pastebėti, kad savitu realistinių ir simbolistinių bruožų deriniu ji primena H. Ibseno „Brandą" ir „Perą Giuntą".

Paskutinė reikšmingiausia ir monumentaliausia Bjornsono drama-dilogija „Virš mūsų jėgų" (1883—1895). Pirmoji dilogijos dalis laikoma šedevru dėl psichologinio subtilumo ir nepaprasto vidinio dramatizmo. Jos herojus pastorius Sangas — tai idealumo ir taurumo įsikūnijimas, bet jo tragiškas patyrimas rodo, kad net pats nuoširdžiausias, pats giliausias religinis jausmas negali įveikti gamtos dėsnių ir padaryti stebuklo. Po ilgesnės pertraukos parašyta antroji dilogijos dalis skirta jau visai kitai problemai. Su pirmąja dalimi ją sieja tik veikėjai — pastoriaus Sango vaikai Rakelė ir Elijas, paveldėję iš tėvo meilę žmonėms ir pagal galimybes pasiryžę jiems padėti. Herojų tikslas vienas, bet jų keliai skirtingi. Rakelė pasirenka filantropijos kelią, o Elijas prisijungia prie darbininkų judėjimo, bet šis pavaizduotas kaip neturintis revoliucinio prado. Todėl Elijas, pagal prigimtį revoliucionierius, priverstas rinktis indi-

vidualistinę teroristo ir anarchisto kovą, o tai, pasirodo, pražūtingas kelias, kuriam jau nebeužtenka jėgų. Antroji dilogijos dalis yra labai drąsus kūrinys, jį galima būtų gretinti su G. Hauptmano „Audėjais" ir E. Verharno „Aušromis".

Svarbi vieta įvairialypėje Bjornsono kūryboje tenka apysakoms valstietiškąja tematika, nes valstietyje rašytojas matė nacionalinių tradicijų reiškėją bei saugotoją.

Pirmasis valstietiškojo ciklo apsakymas „Trondas" buvo palankiai sutiktas Kopenhagos jaunųjų kritikų ratelyje. Tai suteikė pasitikėjimą pradedančiam rašytojui, ir jau daug drąsiau nuskambėjo jo balsas apysakoje „Sulbakeno Siunevė" (1857), kuri išgarsino autorių ne tik savoje šalyje, bet ir Europoje,— po dvejų metų pasirodė apysakos vertimai Švedijoje, Anglijoje, Vokietijoje, Nyderlanduose.

Į valstiečius XIX a. Norvegijoje žiūrėta nevienodai. Iki amžiaus vidurio, romantizmo laikais, kai ypač daug dėmesio skirta folklorui, žavėtasi senove, aukštinami buvo ir valstiečiai, kaip to folkloro saugotojai, senovės tradicijų tęsėjai. Tačiau po 1850-ųjų metų, vystantis kapitalistiniams santykiams, į kaimą imta žiūrėti kitaip. Tai atsispindėjo ir literatūroje — jaunesnieji norvegų rašytojai vaizdavo nepatraukliuosius kaimiečių bruožus — grubumą, žiaurumą, nemokšiškumą, amoralumą. Ir Bjornsonas savo apysakose neidealizuoja Norvegijos kaimo, jam būdingas realus, blaivus, bet geranoriškas požiūris į kaimo žmogų. Tai rodo ir „Sulbakeno Siunevė".

Apysaka grindžiama kontrasto principu, tai išryškėja pačioje jos pradžioje, sugretinant du nevienodus vienkiemius. Netoli vienas kito, tik slėnio atskirti, šie vienkiemiai iš pirmo žvilgsnio atrodo tarsi du skirtingi pasauliai. Granlienas yra kalno papėdėje ir glūdi jo šešėlyje, o tuo tarpu Sulbakeno jau pats pavadinimas rodo, kad tai saulės nušviesta kalva. Granlieno žmones ir perkeltine prasme dengia šešėlis — jų šeimoje galioja prietaras, kad tik kas antros kartos atstovas bus lydimas sėkmės, bet niekados laimingas nebus tas, kuris bus pavadintas Turbjornu. O pagal šeimos tradiciją vienkiemio šeimininko sūnus gauna senelio vardą, todėl kartojasi du vardai — Semiundas ir Turbjornas. Apysakos herojaus tėvas Semiundas, nors ir dvejodamas, pakrikštija sūnų Turbjorno vardu, nes baimė pažeisti šeimos tradiciją nustelbia baimę dėl sūnaus likimo. O vardo nulemtas, prietarų išpranašautas Turbjorno likimas nėra jau toks nelaimingas. Iš tiesų jame slypi kažkokia jėga, nuolat prasiveržianti į išorę, verčianti jį įsitraukti į muštynes, kartais demonstruojant savo jėgą, kartais ginant įžeistą išdidumą. Turbjorno elgesio nepateisina senasis Semiundas, trokštantis matyti sūnų kitokį, bet tėvo meilė pasirodo bejėgė prieš gaivalingą prigimtį. Sutramdyti ją pačiam herojui padeda meilė Siunevei Sulbaken.

Saulėtos kalvos gyventojai atstovauja kitokiam valstiečių tipui — tai asketiški pietistai, dori, nuosaikūs žmonės. Jų gyvenimas kreipiamas ne į žemiškus džiaugsmus, o į palaimą anapus, jie įpratę maldose rasti nusiraminimą. Aistras,

įsiliepsnojančias už Sulbakeno vienkiemio ribų, šie žmonės smerkia, nepriimtinas jiems ir Granlieno Turbjorno elgesys, nors abiejų vienkiemių šeimininkai nesipyksta. Apysakos konfliktas užsimezga, kai Turbjornas ir Siunevė pamilsta vienas kitą. Griežtos moralinės normos, įdiegtos vaikystėje, neleidžia Siunevei laisvai atsiduoti jausmui, nes jos mylimasis visai neatitinka tėvų susikurto idealo. Jų valiai paklūsta ne tik tylioji Siunevė, bet ir maištingasis Turbjornas, kuris, tėvo palieptas, rašo Siunevei apie neišvengiamą išsiskyrimą. Vėliau paaiškėja, kad Semiundas nėra nusistatęs prieš jų meilę — jis tik siekė nukreipti Turbjorną moralinio tobulėjimo keliu. Tačiau pats konfliktas ilgainiui silpnėja, nes jis nėra grindžiamas skirtingais požiūriais — abi šeimos lanko bažnyčią, prie bažnyčios durų lemtingai susitinka vienas nuo kito nutolę jaunieji herojai. Pagijęs po sunkaus sužalojimo Turbjornas tarsi atgimsta naujam gyvenimui, atsisako savo ankstesniojo „aš", ir jo laimei su Siuneve nebėra kliūčių.

Kadangi autorius tuo pačiu metu kūrė istorines dramas, į jo epinį pasakojimą nejučia įsilieja dramos stichija. Tai ryšku herojų susitikimo prie bažnyčios, Turbjorno pasipiršimo Siunevei epizoduose, kur herojus matome lyg scenoje, už juos kalba jų gestai, mimika, jų laikysena. Visai apysakos tėkmei būdingas intensyvus veiksmas, niekur nepertraukiamas autoriaus-pasakotojo komentarų ar apmąstymų. Neatsitiktinai kritika įžvelgia Bjornsono pasakojime „nutylėjimo principą". Vienintelis nukrypimas nuo draminio vyksmo šioje ir kitose apysakose yra autoriaus pamėgtos „istorijos istorijose", su pagrindine veiksmo linija nesusiję intarpai, praplečiantys, pagilinantys patį pasakojimą — Aslako pasakojimas „Siunevėje", mokytojo Bordo istorija „Linksmame vaikine", pasakos „Arnėje" ir kt.

Apysakose „Arnė", „Linksmas vaikinas", kaip ir „Sulbakeno Siunevėje", nėra itin aštrių konfliktų, veikėjai mažai individualizuoti, jų likimai panašūs. Pagrindiniai veikėjai parodomi nuo pat vaikystės, todėl daug dėmesio skiriama vaiko psichologijai atskleisti. Žvilgsnis į gyvenimą vaiko akimis buvo naujovė norvegų literatūroje. Nuo pat vaikystės šiuos veikėjus lydi dainos, pasakos, bažnytinės giesmės ir pan., formuojančios asmenybę, lemiančios jos savitumą ir ribotumus bei tam tikrą niveliaciją. Ne vienas jų patys kuria dainas arba, dainuodami kitų sukurtas, reiškia savo emocijas. Lyrinių intarpų gausumu ypač pasižymi „Arnė" (1858). Jo tėvas siuvėjas Nilsas — vienas tų, kuriems dainos ir šokio stichija artimesnė negu maldos, o jo motinos Margitos dvasinę būseną geriausiai išreiškia bažnytinis choralas. Nilsas, pradžioje nerūpestingas, pasilinksminimus mėgstantis vaikinas, vėliau nepataisomas girtuoklis, terorizuojantis savo artimuosius, nėra autoriaus idealas. Tačiau Arnę savo gyvybingumu tėvas labiau traukia negu darbų ir skausmo išsekinta motina. O Margitai sūnus — vienintelis gyvenimo džiaugsmas. Arnei tai pajutus, įvyksta lūžis, ir jis suartėja su motina, ima ją vis labiau užjausti, o į tėvą dabar žiūri su panieka ir neapykanta. Šie išgyvenimai lydi Arnės brendimą, formuoja jo asmenybę. Po tėvo mirties motina nuolat bijo, kad sūnus, ją palikęs, iškeliaus svetur laimės ieškoti, ir dėl to apysakoje jaučiama įtampa. Nors Arnė dar gano bandą, kuria

eiles, mokosi naujų dainų ir stengiasi išlaikyti motinai duotą žodį — niekada jos nepalikti, Margitos baimė nėra visai nepagrįsta. Arnės sieloje vis stiprėja kažko nesuvokiamo ilgesys, jo nebegali nuslopinti nei sakmės, nei herojinės giesmės, nei jo paties kūryba. Šis ilgesys — tai ir meilės svajos, ir noras tapti garsesniu, nei įmanoma gimtinėje. Todėl vis stiprėja noras ištrūkti į platesnį pasaulį, bet meilė Eli išvaduoja herojų nuo neaiškių siekimų, jam leidžiama sujungti savo likimą su mylimosios likimu. Motinos troškimas išsipildo — Arnė lieka gimtinėje. Harmoningą apysakos pabaigą dar labiau akcentuoja paskutiniuose puslapiuose vaizduojama jau nebejauna, bet pagaliau savo laimę suradusi pora — Birgita ir Bordas.

Pasilikimo gimtinėje idėją autorius reiškia pačioje apysakos pradžioje, vaizduodamas augalus ir medžius, atkakliai kopiančius aukštyn į kalną, kad jį užželdintų. Pasiekę viršūnę, jie pamato, kad ten jau auga didžiulis miškas. Šiame simboliniame vaizde, pagrįstame liaudies pasakų antropomorfizmu, pasak kritikų, ryškios švietėjo ir moralisto Bjornsono pastangos sustabdyti valstiečių emigraciją į Ameriką.

Panašiai kaip „Arnėje" atskleidžiamas ir apysakos „Linksmas vaikinas" (1860) pagrindinio veikėjo Eivino gyvenimas: vaizduojama jo vaikystė, konfirmacija, pirmoji meilė, mokymasis, vestuvės. Savąją Maritą Eivinas sutinka dar vaikystėje, jų meilė parodoma kaip ir kitose apysakose: iš pradžių susižavėjimas vienas kitu, toliau vienokios ar kitokios kliūtys, laikinas nutolimas, išmėginimų laikotarpis ir laiminga pabaiga. Kaip ir Arnė, Eivinas trokšta žinių, mokslo. Žemės ūkio mokykloje įsigytos žinios padeda jam naujai ūkininkauti, pakelti savo ir kaimynų ūkius, labai pravers ir tvarkant pašlijusį Maritos senelio ūkį. Jų dėka jis laimi Maritos ranką. Autorius reiškia kiek utopišką pažiūrą, kad išsilavinimas, įgytos žinios leis valstiečiams vaidinti pagrindinį vaidmenį visuomenėje.

Ankstyvajame kūrybinio kelio etape optimistiškai į gyvenimą žvelgiančiam Bjornsonui progresą nešančios naujovės gana harmoningai įsikomponuoja į senąją aplinką. Bet apysakoje „Geležinkelis ir kapinės" ima ryškėti nauja tendencija: progresas ne visada gali būti suderinamas su senom tradicijom, su pagarba praeičiai. Tai išryškėja vaizduojant, kaip per kapines tiesiamas geležinkelis. Rašytojas ir dabar neneigia progreso, objektyviai pripažįsta, kad tokios naujovės kaip geležinkelis yra būtinos. Bet jis parodo, kad šis žingsnis skaudus, ir nujaučia, kad nesulaikomai žengiantis progresas pareikalaus dar skaudesnių aukų.

Minorinės intonacijos Bjornsono prozoje neįsitvirtina, jo personažai suranda harmoningą santykį su savo aplinka. Tie personažai gana nesudėtingi, jų pagrindiniai bruožai — drąsa, ištvermė, atkaklumas, o jų išorinių portretų kūrimui dažnai vartojami pasikartojantys epitetai — stiprus, džiugus, šviesiaplaukis ir pan., beveik visi (ir visos) žvelgia į mus didelėmis mėlynomis akimis. Ilgainiui jie kiek evoliucionuoja, bet kūrinių pabaigai toji evoliucija įtakos neturi. Tačiau, keičiantis realiam gyvenimui, keitėsi ir Bjornsono tradiciniai perso-

nažai. Apysakos „Žvejų mergaitė" herojė Petra — tai visai naujas savarankiškos moters tipas, anksčiau nesutiktas rašytojo kūriniuose. O poetiškame „Vestuvių marše" (1872) Bjornsonui tenka atsisveikinti ir su valstiečiu — nacionalinių bei patriarchalinių tradicijų saugotoju.

Ši apysaka parašyta kaip prozinė iliustracija keturioms Diuseldorfe gyvenusio norvegų romantiko Adolfo Tidemano (1814—1876) graviūroms, kurias savo ruožtu inspiravo valstiečių tematikos Bjornsono kūriniai. Naujajame kūrinyje, jau remdamasis graviūromis, autorius vaizduoja kelių valstiečių šeimos kartų istoriją, kurioje garsaus liaudies muzikanto Ulės Haugeno sukurtas vestuvių maršas yra jungiamoji kompozicinė grandis. Pasakotojas nesmerkia Hanso Haugeno, buvusio smulkaus valstiečio, kuris savo sodybą aukštai kalnuose paverčia sanatorija. Toks elgesys prieštarauja šeimos ir valstietijos tradicijoms, bet visiškai atitinka naujųjų laikų dvasią.

„Vestuvių maršas", dedikuotas „pasakų skaldui H.K. Andersenui", be abejo, poetiškiausias iš visų rašytojo valstietiškųjų apysakų. Čia nėra pasakojimo ištęstumo, monotoniškumo, pernelyg akcentuojamo senųjų sagų ir sakmių paprastumo. Bet taip pat akivaizdus šios apysakos ryšys su jomis, supoetinantis visą pasakojimą.

Kelių šimtmečių tolumoje skęsta pasakojimo užuomazga, nes toji Aslauga, muzikanto Ulės Haugeno duktė, kurios garbei buvo sukurtas nepaprastasis vestuvių maršas, yra labiau sakmių herojė. Sagos mirė drauge su Ule Haugenu, teigiama pasakojime. Nuo čia jau prasideda šeimos kronika, neatskiriamai susijusi su vestuvių maršu. Jo melodija skambėjo ne tik per vestuves, ji lydėjo Tingvoldo gyventojus ir jų kasdieniniame gyvenime, nuskaidrindama jį. Bet kai maršas buvo griežiamas nuotakai, tai laimę jis pranašavo tik tuo atveju, jei jaunoji su džiaugsmu žengs į bažnyčią. Keturių kartų istorijoje būta ir vienokių, ir kitokių atvejų. Tingvoldo vedybų epizodai atspindi ir pasikeitimus visuomenėje, o jaunųjų laimė priklauso ne nuo ištikimybės tradicijai. Antrosios kartos atstovė Astrida renkasi netipišką sužadėtinį — atėjūną Knutą, vadinamą čigonu dėl jo visai nevalstietiško gyvenimo būdo. O su Knutu į kaimą ateina naujos, kapitalistinio vystymosi padiktuotos tendencijos, ir autorius visa tai toleruoja. Bet tėvų gyvenimo džiaugsmo nepaveldėjo jų vyresnysis sūnus Endridas. Šeimos kronikoje įvyksta lūžis — pirmą kartą vestuvių maršas grojamas nuotakai Randi, kuri į bažnyčią žengia su ašaromis. Daug jaunesnė už Endridą Randi nemyli vyro. Tai tamsiausias šeimos kronikos skyrius, bet ateityje laukia nauja prošvaistė. Po dviejų sūnų mirties Endridui ir Randi gimsta duktė Mildrida, kuriai skirta sugrąžinti į gyvenimą nutilusį šeimoje vestuvių maršą. Simboliška, kad Mildridos mylimasis Hansas Haugenas — senojo muzikanto Ulės Haugeno vaikaitis. Jis nepanašus į įprastinius Bjornsono apysakų personažus, lyg Hamsuno leitenantas Glanas jis pasirodo kalnuose su šautuvu ir šuniu, iš pirmo žvilgsnio pamilsta Mildridą, užkariauja jos širdį ir ranką, nepaisant jo šeimos ir Tingvoldo šeimininkų nesantaikos, palenkia Mildridos tėvus į savo pusę. Ir vėl švytinti džiaugsmu nuotaka žengia į bažnyčią, vėl suskamba vestu-

vių maršas, pranašaudamas jai laimę, o kai, supdama ant kelių Mildridos naujagimį, vestuvių maršo melodiją pirmą kartą gyvenime niūniuoja Randi, akivaizdu, kad Tingvolde vėl įsivyrauja harmonija.

Su dideliu meniniu įtaigumu papasakota Mildridos ir Hanso meilės istorija skamba tarsi meilės saga, ir senovė čia harmoningai dera su naujo daigais, suvešėjusiais Hanso Haugeno veiklos dėka. Personažo moralinio pranašumo teigimas rodo, kad įsigali nauja nuostata — valstietis, patriarchalinių tradicijų saugotojas, ilgai buvęs Bjornsono viltis bei idealas, pasirodo jau kaip konservatyvių tendencijų reiškėjas. Ryšys tarp praeities ir ateities nutrūksta, sudūžta kūrėjo svajonės apie harmoningą praeities peraugimą į ateitį, išsaugant visas protėvių tradicijas. „Vestuvių maršas" — paskutinis Bjornsono kūrinys valstiečių tematika.

Aštuntojo dešimtmečio pabaigoje į rašytojo akiratį patenka nauji herojai, naujos temos, naujos idėjos. Be dramų, jis ir vėliau rašo apysakas, iš kurių reikšmingesnė „Dulkės" (1882), ir romanus („Vėliavos plevėsuoja mieste ir uoste", 1884; „Dievo keliu", 1889). Jo, kaip dramaturgo, šlovę vis labiau ima gožti didysis amžininkas H. Ibsenas.

Spartus norvegų literatūros kilimas aptariamuoju laikotarpiu visų labiausiai pastebimas dviejuose žanruose — dramoje ir romane, o tarp romanistų ryškiausias — jaunesnysis Bjornsono amžininkas Knutas H a m s u n a s (1859—1952), atvėręs naujus klodus literatūroje, pats buvęs nepakartojama asmenybė. Tai menininkas, M. Gorkio žodžiais, sugebantis pamatyti, ko niekas nemato, suprasti, ko niekas nesupranta, paprastume surasti nepaprastumą, taip pavaizduoti, atrodo, visai bereikšmius ir bespalvius žmones, kad įsitikintume, jog bespalvių žmonių nėra[1].

Knutas Hamsunas (tikroji pavardė — Pedersenas) gimė 1859 m. Lome, šiaurės Norvegijoje. Jis buvo ketvirtas iš septynių prasiskolinusio siuvėjo vaikų. Prisiminimai apie vaikystę, kurios dalis praėjo Lofotenų salose, rodo, kad jau tada būsimasis rašytojas pajuto bendravimo su gamta malonumą, kurio negalėjo sudrumsti nepritekliai. Vėliau Knutui teko tarnauti pas motinos brolį Hansą Ulseną, pedantišką, šykštų ir piktą žmogų, tikrą priešingybę kitam broliui, Ulei, garsėjusiam neeiliniu sugebėjimu pasakoti įvairiausias istorijas. Knutas nuolat mėgino sukilti prieš dėdės terorą, tačiau tėvai buvo Ulsenui prasiskolinę, ir vaikas turėjo tarnauti. Tiktai dvasinė krizė išvadavo dvylikametį berniuką. Keturiolikos metų jis jau buvo susiformavusi asmenybė, pasiryžusi kovoti su visais gyvenimo smūgiais. Lengvai šiam žmogui niekas neatiteko. Darbas, ligos, nepritekliai, pagaliau badavimas lydėjo jį iki pirmojo literatūrinio triumfo valandos. Tik šešiasdešimties metų būdamas, rašytojas susilaukė pasaulinio pripažinimo, jam buvo suteikta Nobelio premija (1920).

[1] *Горький М.* Избранные литературно-критические статьи.— М., 1941.— С. 322—324.

Jaunasis Hamsunas mokėsi ne iš literatūros, bet iš gyvenimo, nuolat keitė profesijas, klajojo po Norvegijos šiaurę, grįžęs tėvo pageidavimu mokėsi batsiuvio amato. Pirmąjį veikalėlį — svajingą meilės novelę „Mįslingasis" — Hamsunas parašo turėdamas aštuoniolika metų ir išspausdina kaip Knuto Pederseno Hamsundo kūrinį. Antrąją meilės novelę autorius pasirašo jau Hamsuno vardu (be „d" raidės). Atsiranda ir turtingų mecenatų, bet materialinių sunkumų netrūksta. Hamsunas dirba sekretoriumi perrašinėtoju ir daug laiko skiria savišvietai. Dvidešimt dvejų metų jaunuolio žvilgsnis krypsta į Ameriką, kur jau išvyko laimės ieškoti brolis Peras. Hamsunas du kartus buvo pasiekęs Jungtines Amerikos Valstijas ir kiekvieną kartą praleido ten po dvejus metus (1882—1884 ir 1886—1888). Kelionės užgrūdino būsimąjį kūrėją, nes Amerikoje jam teko būti ir bedarbiu, ir benamiu, ir nusižeminančiu prašytoju, teko dirbti ir pašte, ir prekyboje, ir statybose, tiesti tramvajaus bėgius ir pakilti iki konduktoriaus, pagaliau — dirbti derliaus nuėmimo darbus. Sėkmes keičia nesėkmės, kol pagaliau pirmą kartą liga, o antrą kartą nusivylimas priverčia Hamsuną grįžti tėvynėn. Rašytojas apibendrina Amerikos įspūdžius veikale „Apie moderniosios Amerikos dvasinį gyvenimą" (1889) ir ją vertina nepalankiai.

1888m. rudenį Hamsunas išsinuomoja mansardą Kopenhagoje ir rašo romaną „Badas". Romano pasirodymas (1890) reiškė naujo gyvenimo etapo pradžią, tačiau tas gyvenimas ir toliau lieka nepastovus. Blaškantis tarp ekstazės ir depresijos, sukuriamas kitas romanas — „Misterijos" (1892), o pasirodžius „Redaktoriui Liungei" (1893), rašytojas išvyko į Paryžių, kur surado dvasios brolį ne mažiau už jį patį jautrioje, chaotiškoje A. Strindbergo asmenybėje. Strindbergo paveiktas, Hamsunas imasi dramos žanro, bet šį jo susižavėjimą galima palyginti su nelaiminga meile. Dramaturgu Hamsunas netapo, nors antrojo apsilankymo Paryžiuje metu parašė dramos veikalą „Prie karalystės vartų" (1895). Tarp dviejų apsilankymų Paryžiuje Hamsunas sukuria „Paną" — romaną, nužymintį pagrindinius būsimosios kūrybos kontūrus.

Hamsuno gyvenimo pabaiga paženklinta politinių suklydimų. Kai Norvegija buvo okupuota fašistinės Vokietijos, didžioji tautos dalis aktyviai ar pasyviai išreiškė savo priešiškumą okupantams, o Hamsunas, būdamas senyvo amžiaus, neturėdamas tvirtesnių ideologinių pozicijų, pasidavė apgaulingoms iliuzijoms ir suartėjo su okupantais. Kaip teigia VFR literatūrologas Rudolfas Hagelštangė Hamsuno raštų penkiatomio įvadiniame straipsnyje, Hamsunas neliko abejingas tam faktui, kad įsigijo europinę šlovę jo kūrinių leidimo vokiečių kalba dėka, bet Vokietija jam netapo antrąja tėvyne, apsilankymai joje būdavo trumpi; Vokietijos pusėn Hamsunas stojo daugiausia kaip Anglijos priešas; jis nebuvo nacionalsocializmo šalininkas ir 1933 m. atsisakė Frankfurte prie Maino suteiktos Gėtės premijos; karo metu jis vyko pas Hitlerį, norėdamas padėti Vokietijoje persekiojamiems norvegams; jis nebuvo parsidavėlis ar oportunis-

tas; jo klaidos sietinos su nesusigaudymu, jo kūryboje nėra fašistinių tendencijų[2].

Skaudžias klaidas rašytojas išpirko gyvenimo pabaigoje. Jo senatvė buvo sunki. Aštuoniasdešimt šešerių metų rašytojas buvo suimtas, jo turtas konfiskuotas. Jau beveik apkurtęs ir apakęs Hamsunas priverstinai buvo laikomas tai senelių prieglaudoje, tai psichiatrinėje klinikoje. Jis aprašė tuos skaudžius, žeminančius išgyvenimus paskutinėje knygoje „Užžėlusiais takais" (1949).

Hamsunas visuose kūriniuose remiasi tuo, ką pats išgyveno, savitai sujungdamas patirtus įspūdžius ir fantaziją. Tačiau, greta memuarinio pobūdžio senatvės veikalo „Užžėlusiais takais", autobiografine knyga visai pagrįstai galima pavadinti jo pirmąjį romaną „Badas". Be abejonės, didelė dalis baisių badaujančio žmogaus išgyvenimų, aprašytų šioje knygoje, susijusi su būsimo rašytojo patirtimi, bet nors „Bade" diena po dienos, tiesiog kalendoriniu tikslumu pasakojama badaujančiojo istorija, tai nėra dienoraštis. Rašytojas beveik neužsimaskuoja pasirinkdamas herojų žurnalistą, laikraščio bendradarbį, kuriam tik labai retai nusišypso laimė gauti keletą kronų už feljetoną. „Bado" herojus jau yra priėjęs tą kritinę ribą, kurią peržengus galima laukti tik ligos, mirties, savižudybės. Arba stebuklo — pagalbos iš šalies. Būsimasis literatas, o kol kas bedarbis proletaras, vejamas iš buto, priverstas rašyti po gatvės žibintu, didžiulė netektis jam — pamesta pieštuko nuolauža. Autorius neapsiriboja iškalbingomis išorinėmis detalėmis, jį labiau domina tai, kas vyksta herojaus viduje, o aiškinant vidinius procesus, svarbiau ne logika, bet nuotaika. Be to, Hamsuno herojaus gilinimasis į save susijęs ir su fiziologija. Badaujantis personažas nuolat fiksuoja savo fizinę ir jos sąlygojamą moralinę būseną, jis liguistai įsiklauso į viską, kas vyksta jo organizme, nervų sistemoje: kartais jo galvoje taip šviesu, kad jis jaučiasi galįs mąstyti subtiliausias mintis, o kartais pajunta vis didėjančią tuštumą, kol galva pagaliau tampa lengva ir visai be turinio, tuštuma pereina į visą kūną, herojus tartum dematerializuojasi. Įdėmi savo būsenų analizė nulemia nuolatinę herojaus nuotaikų kaitą: tai jam nepaprastai gaila savęs, tai jį ištinka audringo pykčio priepuolis, jis pradeda grūmoti dangui. Tačiau toji dvasinių būsenų bei nuotaikų kaita dar neatspindi viso herojaus vidinio gyvenimo, jo asmenybės sudėtingumo, jo psichikos savitumo. Kartais jis tartum Hamletas vaidina beprotį, bet, ir atsiribojus nuo savo vaidmens, daugelis personažo poelgių gali pasirodyti keisti. Toks yra jo nuolat pasitelkiamas ir, atrodytų, visai nereikalingas melas, susidūrus su nepažįstamais žmonėmis, arba nuolatinis lyg ir jokių dvasinių pastangų nekainuojantis pasiryžimas atiduoti pirmam sutiktajam taip sunkiai gautus pinigus, nors jo paties laukia baisus skurdas. Tokie poelgiai atrodo keisti, vertinant tradiciniu požiūriu, bet jie labai gerai dera prie šios originalios asmenybės, nepastovios, kaprizingos, tačiau pasižyminčios inteligento savimeile, kuri neleidžia jam atvirai parodyti

[2] *Žr. Hamsun K.* Sämtliche Romane und Erzählungen. In fünf Bänden.— List Verlag München, 1977.— P. 15—16.

baisaus savo nuskurdimo. Be abejo, kai kurias keistenybes galėtume paaiškinti ir ilgai.trunkančio badavimo poveikiu žmogaus psichikai, ypač minčių chaotiškumą, sapnus budėjimo būsenoje arba fantastines svajones. Nelaimingo personažo sąmonėje iškyla fantastinis princesės Ilajalės ir jos rūmų vaizdas, gulėdamas gatvėje ant suolelio, jis regi ar sapnuoja tų rūmų smaragdo sales, girdi nuostabius chorus. Fantastika susimaišo su realybe, kai sutiktą Nepažįstamąją jis pavadina Ilajalės vardu ir pajunta potraukį jai. Ilajalės epizodas — vienintelis vėliau Hamsuno kūriniams taip būdingas romantinis ingredientas „Bade", nėra jame ir hamsuniško lyrizmo. Iš fantastikos į realybę perkeltas šis paveikslas ir ta aplinkybė, kad beviltiškiausiu gyvenimo laikotarpiu herojus išsaugo sugebėjimą žavėtis patrauklia Nepažįstamąja, rodo, kad jo vitališkumas nenuslopintas, o krizė, nors ir labai sunki, tėra laikina. Neatsitiktinai kritikai pastebi, kad tai, kas kito rašytojo kūryboje galbūt virstų didžiule socialine drama, Hamsuno traktuojama kaip asmeninio personažo likimo problema, socialiniai konfliktai neužaštrinami, jie suvokiami kaip individo dvasinė krizė.

Romanas vienodai neapibrėžtai prasideda ir baigiasi. Pasirinkus pirmojo asmens formą pradžioje sakoma: „Tai buvo anais laikais, kai aš basčiausi po Kristianiją, tą nepaprastą miestą..." Apie ankstesnį personažo gyvenimą nieko nepasakojama, į nežinią nugrimzta ir jo tolesnis likimas, kai jis priimamas junga į užsienio laivą. Iš nebūties išplėštas ir nepaprastai detaliai pavaizduotas romane tik vienas šio jautraus, pažeidžiamo, subtilios, gal net unikalios dvasinės organizacijos žmogaus gyvenimo epizodas. Bet drauge su juo į Hamsuno kūrinius ateina būsimųjų hamsuniškųjų personažų prototipas, herojus, kurio siela atsiskleidžia kaip sudėtingas ir subtilus instrumentas. Tačiau atsiveria tokia individualybė ne kiekvienam, todėl jos egzistencija daugeliu atžvilgių konfliktiška. Nors Hamsuno herojų emocijos dažnai stipresnės už intelektą, bet gal kaip tik dėl to pačiose emocijose, o ypač meilės sferoje, nėra harmonijos.

Meilės tema į Hamsuno kūrybą ateina drauge su apysaka „Viktorija" (1898), kurioje proza pakylėta iki subtiliausios poezijos, todėl veikalas skamba lyg himnas didžiam ir beviltiškam jausmui. Iš visos meilės psichologijos įvairovės Hamsunas renkasi vieną aspektą — meilės kančios psichologiją. Meilės žiaurumo leitmotyvas pereina per romanus „Po rudens dangumi" (1906), „Benonis" (1908), „Rožė" (1908) ir kt. Šie kūriniai parašyti pirmojoje gyvenimo pusėje, kai Hamsuną dar turime pagrindo laikyti jaunu, o jo kūrinius jaunatviškais. Lūžis įvyksta 1912 m. parašytame romane „Paskutinis džiaugsmas". Antrojo gyvenimo penkiasdešimtmečio Hamsuno kūryba ir nuotaikomis, ir stiliumi labai skiriasi nuo anksčiau parašytų kūrinių, brandžių veikalų žavesį ir patrauklumą skaitytojui, pagautam ankstyvosios prozos impresijų, reikia atrasti iš naujo ir, nugalėjus psichologinį barjerą, vėl pasiduoti Hamsuno pasakojimo magijai romanuose „Laiko vaikai" (1913), „Segelfoso miestas" (1915), „Žemės syvai" (1917), „Moterys prie šulinio" (1920), „Klajūnai" (1927), „Paskutinis skyrius" (1923), „Žiedas susijungia" (1936).

Po „Bado" parašomas tikrai hamsuniškas kūrinys — „Misterijos". Jo herojus Juhanas Nagelis, kai kuriais bruožais — sudėtingumu, paslaptingumu ir keistenybėmis — primenantis pirmojo romano herojų, yra dar ir kenčiančio dėl meilės žmogaus įsikūnijimas. „Misterijos" — tai nelaimingos meilės simfonija, perkelianti skaitytoją nuo kasdieniškų jausmų prie meilės kančios ekstazės. G. Brandesas, vertindamas „Misterijas", kalba apie „negirdėtą psichinį impresionizmą" Hamsuno sukurtoje dvasios kančių istorijoje ir panaudoja terminą „dvasinis kinematografas" vaizdavimo manierai apibūdinti. Toji maniera suartina Hamsuną su F. Dostojevskiu. Dvasios kinematografas vieną po kitos atveria bedugnes herojaus viduje, pasakojimas nėra nuoseklus, jis nutraukiamas nuolat įtarpstomų Nagelio apmąstymų — eseistinių intarpų. Teoriniu požiūriu tai jau ne tradicinis XIX a. romanas, o naujųjų laikų romano su vidiniais monologais prototipas.

Tačiau ne visos naujųjų laikų tendencijos Hamsunui imponuoja. Hamsunas ir civilizacija — beveik nesuderinami dalykai, dideli miestai su aukštais mūrais, tramvajų triukšmu ir minios sumaištimi, rašytojo įsitikinimu, formuoja pusiau vergiškos psichologijos, skurdžios fantazijos žmogų. O Hamsuno idealas — išdidus, laisvas, gražus žmogus, gyvenantis vieną gyvenimą su gamta. Himnas tokiam žmogui, o kartu ir laukinei gamtai yra Hamsuno „Panas" (1894). Jo herojus leitenantas Tomas Glanas pabėgo nuo miesto, nuo ten viešpataujančios banalios ir netikros kultūros, pasitraukė į laisvos šiaurės gamtos viešpatiją ir didingo miško trobelėje gyvena kaip atsiskyrėlis. Trisdešimties metų herojus jaučiasi laimingas ir nerūpestingas, miškai, po kuriuos jis klajoja su šautuvu, lydimas ištikimo šuns, ir vienatvė — tos laimės prielaidos. Glano paveiksle autorius perteikė susižavėjusio gamta žmogaus psichologiją, šį paveikslą papildo kūrinio pavadinimas, pabrėžiantis gamtiškąjį pradą. Tomas Glanas — stiprus, sveikas, linksmas, jo žvilgsnis lyg žvėries. Tai teigiama jo charakteristikos detalė, rodanti, kad jis sugebėjo susilieti su gamta, įsijausti į ją, kad jis — tikras miško sūnus, nežudantis dviejų tetervinų, jeigu jam reikia tik vieno. Entuziastingais žodžiais šlovindamas nuostabią gamtą, Glanas tartum kuria pasaulį iš naujo, duoda reiškiniams pavadinimus, laimina šiaurietišką naktį ir slėpiningą jos tylą, leidžiančią pajusti sielos nemirtingumą. Leitenanto Glano paveikslas savo neįprastumu patraukė Hamsuno amžininkus, ne mažesnis turėtų būti jo poveikis ir mūsų dienų skaitytojams, nes ir šiandien visoje XX a. literatūroje kažin ar atsirastų herojus, kurio spindesio neužtemdytų ne tik laisva ir išdidi, bet ir nepaprastai jautri, labili Glano prigimtis.

Gamtiškojo — paniškojo — prado ir žmogaus ryšio su gamta išaukštinimas dar nėra visas veikalo turinys. „Panas" — tai viena labiausiai jaudinančių mūsų šimtmečio meilės istorijų, ir, remiantis ankstesniu veikalu, galima pavadinti šį kūrinį meilės misterija. Į nerūpestingą leitenanto Glano gyvenimą įsiveržia meilė, ir jame nebelieka buvusios harmonijos. Šešiolikmetė Edvarda, turtingo komersanto Mako duktė, įžiebia jam aistros liepsną ir pati suserga

juo. Jų prigimtys tiek giminingos, kad ir vienam, ir kitam didžiausias meilės žavesys ne laimės idilėje, o permaininguose meilės žaidimo ir kovos vingiuose. Ir kai skaitytojui paaiškėja, kad Edvarda ir Glanas myli vienas kitą, herojams prasideda naujas, prieštaraujantis elementariai logikai etapas. Nuo dabar visos jų pastangos nukreiptos į vieną tikslą — nuslėpti nuo kitų savo jausmus. Visa, kas toliau vyksta kūrinyje — dviejų įsimylėjėlių kovos istorija. Tą kovą kursto savimeilė. Kovos pertraukose — švelnumo ir susitaikymo scenos, jas autorius kuria meistriškai, bet tai tik personažų atokvėpio minutės. Kai nuo slepiamos meilės kančios, nuo tyčiojimosi iš savo partnerio vienas herojus pagaliau pavargsta ir, nugalėjęs savimeilę, pasiryžta prabilti apie meilę, tada išdidumas ir savimeilė prabunda kitame. Edvardai, sutinkančiai tekėti už nemylimo barono, atrodo, kad, sugriaudama savo laimę, ji atkeršys sužadėtuvių pobūvyje dalyvausiančiam Glanui už visus tikrus ar tariamus pažeminimus ir jis, žinoma, mirtinai kentės. Tačiau beprotiškai myli ir beprotiškai kenčia jie abu. Atsitiktinumas baigia Glano ir Edvardos meilės istoriją, kuri pasidaro beprasmiška, kai nebėra prielaidų tęsti meilės kovą, nes Edvarda tampa kito sužadėtinė.

Hamsuno supratimu, meilė — tai prieštaringa sąvoka, ilgesys, švelnumas, potraukis joje susijungia su priešybėmis — žiaurumu, kančia, aistra, beviltiškumu. Hamsuno herojai dažnai beprasmiškai ir kartais lyg nemotyvuotai, bet, prieidami net iki sadizmo ribos, kankina vienas kitą. Jų meilė paženklinta disharmonijos, pasak autoriaus, ji yra pasaulio kūrėjo pirmasis žodis, o kartu ji pavojinga kaip žmogžudystė, jos kelyje — gėlės ir kraujas. Tai akivaizdžiai matome iš Glano ir Edvardos meilės istorijos. Meilė Hamsunui ir jo herojams — ne romantika, o greičiau liga.

Kančios pavaizdavimas suartina Hamsuną su F. Dostojevskiu, tiktai šio rašytojo herojų kentėjimų skalė platesnė — jie kankinasi dėl religinių, etinių, o ne vien tik dėl meilės išgyvenimų. Hamsunas apsistoja ties kančios, kurią teikia meilė, variantu ir romanuose „Viktorija“, „Misterijos“, „Panas“, „Svajotojai“ leidžia mums stebėti, kaip du jau stipriai pamilę vienas kitą žmonės kankinasi patys ir kankina kitą, tarsi žaisdami patrauklų, bet žiaurų meilės žaidimą. Veltui ieškosime Hamsuno kūriniuose meilės idilės — ramios, nuosaikios, pusiausvyrą išlaikančios meilės tema jam neįdomi, romanas šiam rašytojui baigiasi ten, kur nutyla audra, įsivyrauja tyla.

Rašytojas A. Kuprinas taikliai pastebi: „Pagrindinis veikėjas „Pane“ lieka beveik nepaminėtas, tai galinga gamtos jėga, didysis Panas, kurio kvėpavimas girdimas ir jūros audroje, ir baltosiose naktyse su šiaurės pašvaiste, slenkančia dangumi aukštyn, ir „geležinėse“ rudens naktyse, ir lapų šlamesy bei jų tylėjime, ir paukščių bei vabzdžių garsuose, ir meilės paslaptyje, valdingai sujungiančioje žmones, žvėris ir gėles. Neįmanoma detaliai perteikti šios knygos turinio, jos nuostabaus, savito, jaudinančio tembro, jos kaprizingų nukrypimų, jos aistringų legendų ir karšto pavasarinio kliedesio, kur sapnas ir sapnas sapne taip subtiliai susipina su tikrove, kad jų nebeįmanoma atskirti.

Skaitai romaną antrą, penktą, dešimtą kartą ir vis atrandi jame naujus poezijos lobius,— tarytum jis neišsemiamas“[3].

Sudėtingų ir painių jausmų, meilės psichologijos analitikas Hamsunas sukuria ištisą galeriją skirtingos prigimties vyrų ir moterų paveikslų. Leitenantas Glanas tarp jų išsiskiria kaip tikrojo vyriškumo įsikūnijimas. Prie Hamsunui imponuojančių vyrų tipų dar reikėtų priskirti ir romanų „Benonis“ ir „Rožė“ pagrindinį herojų, sėkmės lydimą, staiga iškylantį, praturtėjantį Benonį Hartvigseną. Hamsunas žino, kad sėkmė dažnai ne vien likimo dovana, bet ir paties žmogaus nuopelnas. Šiaip ar taip, rašytojas su neslepiama simpatija vaizduoja personažą, kuriam sekasi. Tokie laimės kūdikiai — dažniausiai neaukštos kilmės, bet turtingos prigimties žmonės, daug kuo artimi pačiam autoriui, kurio ryški asmenybė taip jaučiama pirmojo laikotarpio kūriniuose. Daugelis pažinojusiųjų Hamsuną be jokių išlygų tvirtino, kad apysakos „Po rudens dangumi“ (1906) pasakotojo asmenyje rašytojas pavaizdavo patį save, beveik nesislėpdamas po fiktyvaus herojaus kauke. Tačiau jau šiame veikale pradedama atsisveikinti su jaunyste, mėginama susitaikyti su tuo skaudžiu praradimu, atrasti naują egzistencijos ir kūrybos formą. Tai įvyks antrojo laikotarpio kūriniuose, kurie kol kas lietuvių skaitytojams mažiau žinomi.

Tiek B. Bjornsonas, tiek K. Hamsunas, kaip rašytojai, atsinešė naują pasirinktų temų traktavimą, savitą žmogaus koncepciją, vieningą stilistiką. Savo kūriniais jie praturtino norvegų literatūrą, darė nemažą įtaką jos raidai ir tvirtai atsistojo tarp geriausių šios literatūros kūrėjų.

RAMINTA GAMZIUKAITĖ-MAŽIULIENĖ

[3] Сочинения Куприна.— Т. VI.— С. 44—45.

PAAIŠKINIMAI

B. Bjornsoną ir K. Hamsuną pradėta versti į lietuvių kalbą XX a. pradžioje. Tiesa, negausūs Bjornsono vertimai supažindino skaitytojus tik su jo apysakomis. 1907 m. pasirodė „Linksmo vaikino" sekimas „Vikrus vaikinas", išleistas Vilniuje J. Zavadzkio spaustuvėje jo paties lėšomis. Vertėjas nenurodytas. Tai gana laisvas šios apysakos perdirbinys, sulietuvinant veikėjų vardus, praleidžiant ištisus skyrius ir eiliuotus tekstus. 1929 m. išėjo A. Tyruolio versta „Solbako Sinėvė". Tik daugiau nei po trijų dešimtmečių, 1961 m., pasirodė Bjornsono apysakų rinkinys „Siunevė iš saulės slėnio", kurį sudarė trys apysakos — „Siunevė iš saulės slėnio" („Synnøve Solbakken"), „Arnė" („Arne") ir „Linksmas vaikinas" („En glad gut"). Jas iš norvegų kalbos vertė E. Urbutienė (vėliau Stravinskienė). Rinkinyje „Norvegų novelės" (1983) paskelbtas L. Petravičiaus verstas pirmasis šio rašytojo apsakymas „Trondas".

K. Hamsunas Lietuvoje buvo kur kas populiaresnis už vyresnįjį savo amžininką. Į lietuvių kalbą išversta įvairių žanrų jo kūrinių. Vienas pirmųjų 1918 m. Amerikoje, Brukline, išleistas „Badas". Vertėjas pasirašęs slapyvardžiu — Švenčioniškis. 1936 m. Kaune pasirodo naujas šio romano vertimas su paantrašte: „Badaujančio jaunuolio nuotykių romanas". Vertė P. Margaitis. 1922 m. išeina P. Vaičiūno versta draminė trilogija „Ties karalijos anga", „Gyvenimo žaislas" ir „Vakarų aušra", taip pat A. Valaičio versta apysaka „Viktorija". 1928 m. lietuvių skaitytojai gauna E. Viskantos verstą „Paną" ir du novelių rinkinėlius — „Aistrų kova" (4 novelės, išleista Kaune, vertėjas nenurodytas) ir „Meilės vergai" (6 novelės, išleista Šiauliuose, vertėjo pavardė nepilna —K. G-nis). 1930 m. dviem tomais pasirodo romanas „Klajūnai" (vertė J. Kazėnas), 1936 m.— „Po rudens dangumi" (vertė M. Z. Daujotas). 1942 m. išleidžiamas romanas „Benonis" („Meilė yra žiauri"), išverstas J. Krumino-Palionio. Tarybiniais metais išeina viena knyga „Badas", „Panas" ir „Viktorija", naujai išversti Vyt. Petrausko (1972).

Šiame tome spausdinami tarybiniais metais pasirodžiusių abiejų autorių kūrinių vertimai (be „Viktorijos") ir naujai išversta Bjornsono apysaka „Vestuvių maršas" („Brudeslåtten"). Bjornsono vertimai peržiūrėti iš naujo, patobulinti ir paredaguoti. Hamsuno abiejų romanų vertimai palyginti su norvegiškais originalais (Knut Hamsun.

Sult.— Gyldendal Norsk Forlag: Oslo, 1966; Knut Hamsun. Pan.— Gyldendal Norsk Forlag: Oslo, 1968), pakoreguota tikrinių vardų transkripcija ir kai kurie vietovardžiai.

B. BJORNSONAS

SULBAKENO SIUNEVĖ

haugininkai — norvegų pamokslininko Hanso Nielseno Haugės (Hans Nielsen Hauge, 1771—1824), sukursčiusio religinį judėjimą, sekėjai, smerkę „žemiškąsias linksmybes".

2 *...trejetą metų jie nelankė rytinės bažnyčios pusės.*— Toje pusėje gulėjo krikšto akmuo, tėvams primenantis mirusį kūdikį.

3 *...Granlieno sodyba, todėl taip pavadinta...*— Sodyba gavo vardą nuo aplinkui augančių eglių (norv. *gran*).

4 *...Holšteine...*— Tai sritis šiaurės Vokietijoje (dab. Šlezvigo-Holšteino žemė); nuo 1806 m. Danija, kuriai priklausė Norvegija, Holšteiną paskelbė savo valda.

5 *...konfirmuotis...*— Konfirmacija — krikšto sakramento sutvirtinimas bažnyčios aktu; norvegų vaikai konfirmuojami penkiolikos metų.

6 *springdansas* (springeris) — norvegų tautinis šokis, panašus į polką.

ARNĖ

1 *Ulė Bulis* (Ole Bull, 1810—1880) — norvegų smuikininkas, kompozitorius. Jis pasiūlė Bjornsonui vadovauti savo „Norvegų teatrui" Bergene.

2 *halingas* — norvegų tautinis šokis.

3 *taleris (*norv. *daler)* — iki 1875 m. Norvegijoje keturių kronų vertės moneta ar banknotas.

4 *Tomas Kingas* (Thomas Kingo, 1634—1703) — danų vyskupas, psalmių kūrėjas.

5 *...jaunoji, kurios karūna...*— Skandinavų šalyse jaunajai uždėdavo aukštą karūną, papuoštą sidabro ornamentais, perlais ir pan.

6 *amtmanas* — iki 1918 m. Norvegijoje apygardos (amto) viršininkas.

7 *Vaikinas mesdavo į ją peilį...*— Norvegijoje tikėta prietaru, kad, numetus geležinį daiktą, visi burtai išnyksta.

LINKSMAS VAIKINAS

Juozapas — pasak Senojo testamento, vienas iš žydų genčių mitinių pradininkų. Brolių parduotas į vergiją, vėliau jis faraono pavedimu valdė Egiptą.

2 *Saulius* — seniausios Izraelio valstybės įkūrėjas ir valdovas (XI a. pr. m. e. pab.).

Jo vadovaujami izraelitai išsivadavo iš filistiečių priespaudos, bet 1004 m. pr. m. e. šiems pralaimėjo mūšį prie Gilbojos kalno. Saulius nusižudė.

3 *sandoros skrynia* — pasak Senojo testamento, tai buvusi paauksuota dėžė, kurioje laikyta dešimt dievo įsakymų.

4 *Jokūbas* — pasak Senojo testamento, vienas žydų tautos patriarchų.

5 *amtas* — sritis, apygarda Norvegijoje (1662—1918).

K. HAMSUNAS

BADAS

1 *Kristianija* — ankstesnis Norvegijos sostinės Oslo pavadinimas (1624—1924).

2 *„Morgenbladet"* — svarbiausias Norvegijos konservatorių dienraštis, įsteigtas 1819 m.

3 *Grensenas* (norv. *Grensen*) — seniau Kristianijos miesto riba, taip pat gatvė.

4 *...sumalsiu į dulkes... Kanto sofizmus...* — Imanuelis Kantas (Kant, 1724—1804) — vokiečių filosofas, transcendentinio, arba kritinio, realizmo kūrėjas, teigęs, kad „daiktai savyje" nepasiekiami pažinimui. Pažinti esą galima tik „reiškinius", t. y. apriorines žmogaus patirties formas ir kategorijas. Ši teorija davė pagrindą agnosticizmui.

5 *Ernestas Renanas* (Renan, 1823—1892) — prancūzų filosofas, istorikas ir rašytojas, krikščionybės istorijos tyrėjas, įrodinėjęs, kad Jėzus Kristus buvo tobuliausias žmogus, bet ne dievas („Jėzaus gyvenimas").

6 *idée fixe* (pranc. įkyri mintis) — žmogų kamuojanti mintis ar sumanymas, dažnai patologinio pobūdžio.

7 *„Aftenposten"* — konservatyvus Norvegijos laikraštis, įsteigtas 1860 m.

8 *Stortingas* — Norvegijos parlamentas.

9 *Kanaano žemė* — senovės šalis iki izraelitų užkariavimų XIII a. pr. m. e., apėmusi teritoriją nuo Viduržemio jūros vakaruose iki Oronto ir Jordano lygumų ir nuo Tauro kalnų šiaurėje iki Gazos pietuose. XVI a. pr. m. e. pateko į Egipto priklausomybę. Vėliau Kanaanu buvo vadinama tik Finikija.

10 *Karlas Marija fon Veberis* (von Weber, 1786—1826) — vokiečių kompozitorius romantikas, sukūręs 9 operas (populiariausia „Laisvasis šaulys"), daug kitokių muzikos kūrinių. Operos turi liaudies muzikos elementų, poetiškai perteikia gamtos, valstiečių buities ir fantastinius paveikslus.

11 *Mamona* — senovės sirų turto ir pelno dievas, bendrine prasme — godumas, savanaudiškumas.

12 *Koredžas* (Correggio, tikr. Antonijas Alergis, apie 1489 ar 1494 — apie 1534) — italų tapytojas Renesanso ir manierizmo sandūroje, nutapęs paveikslų ir freskų bibliniais bei mitologiniais motyvais.

[13] *Baalas* — senovės semitų audros ir derliaus dievas, garbintas Mesopotamijoje, pietų Sirijoje ir Palestinoje.

[14] *Apis* — jautis, garbintas senovės Egipte.

[15] *lotas* — masės vienetas, $^1/_{32}$ svaro.

[16] *Baltramiejaus naktis* — hugenotų (Kalvino šalininkų) žudynės Paryžiuje 1572 m. rugpjūčio 24 d. naktį. Hugenotai ir katalikai norėjo susitaikyti, sutuokdami žymiausią hugenotą, Navaros karalių Henriką su Margarita, Prancūzijos karaliaus Karolio IX seserimi. Pastarojo motina Kotryna Mediči ir katalikų vadovai Gizai suorganizavo į vestuves suvažiavusių hugenotų didikų žudynes. Žuvo per du tūkstančius hugenotų.

PANAS

[1] *...užlipinto oblata...*— Kalbama apie seniau vartotą lipdę — klijais pateptą popierėlį laiškams užlipdyti; jis būdavo antspauduojamas.

[2] *Ezopas* (VI a. pr. m. e.) — legendinis graikų pasakėtininkas, kuprius vergas, vėliau iš vergovės paleistas. Ezopas mėgęs sakyti tiesą į akis, reiškęs liaudies nuomonę, dėl to neįtikęs aristokratams.

[3] *...ėmė aiškinti mitą apie Paną.— Panas* — senovės graikų gamtos dievas, piemenų ir medžiotojų globėjas. Gimė toks bjaurus,— su ragais, barzda, ožio kojomis ir kanopomis, uodega,— jog motina persigandusi pabėgo, o tėvas Hermis nunešė į Olimpą, kad dievai pasijuoktų. Nimfų apsuptas, Panas klaidžiodavęs po kalnus ir miškus, šokdavęs ir grodavęs švilpyne.

[4] *todis* — grogas.

[5] *Karlas Juhanas* — Karolis XIV Jonas (Karl XIV Johan; tikr. Žanas Batistas Bernadotas, 1763—1844) — Švedijos ir Norvegijos karalius nuo 1818 m., Švedijos neutraliteto pradininkas.

[6] *dekanas* — vyresnysis kunigas, kurio priežiūroje yra keletas parapijų.

[7] *...neženkim į kalną...*— Senovės norvegų tikėjimu, mitinės būtybės (troliai, gnomai) įsiviliojančios žmones į kalną ir ten laikančios.

[8] *...ji dar pasakė, kad Ezopo mokytojas buvo Ksantas.*—Ksantas yra VI—V a. pr. m. e. monumentalus antkapis Ksante (Mažoji Azija), papuoštas harpijų bareljefais (šiuo metu jie Britų muziejuje). Autorius čia parodo Edvardos nemokšiškumą.

[9] *Paskui išaušo rugpjūčio dvidešimt antroji...*— Pagal šiaurės kalendorių tą dieną baigiasi vasara ir prasideda ruduo.

[10] *...apie mirties upę.*— Graikų mitologijoje tai yra Stikso upė, tekanti pragaro gelmėse Tartare, kurį valdo Hadas ir Persefonė. Mirusiuosius Hermis vesdavęs prie Stikso upės. Senas valtininkas Charonas perkeldavo į kitą krantą, paimdamas mokesčio monetą, kuri tuo tikslu mirusiajam būdavo įdėta po liežuviu. Perkeltas į kitą krantą, mirusysis tapdavo vėle. Tiems, kurie palaidoti be pinigų, būdavo lemta amžinai šalti ant Stikso kranto arba grįžti atgal.

[11] *Argas* — senas Odisėjo šuo; jis pirmas pažino grįžusį šeimininką.

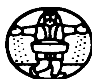
[12] *...apie Krymo kampaniją, apie įvykius Prancūzijoje, apie imperatoriaus Napoleono viešpatavimą...*— Kalbama apie Sevastopolio užėmimą 1854 m. per Krymo karą (1853—1856). Anglija norėjo tęsti šį karą, o Napoleonas III, bijodamas, kad anglai neįsitvirtintų Artimuosiuose Rytuose, buvo linkęs taikytis. 1856 m. kovo 30 d. Paryžiuje Prancūzija ir Rusija pasirašė taikos sutartį.

[13] *betelis* — aštraus skonio mišinys iš tam tikro pipirinio augalo lapų, arekinės palmės sėklų ir trupučio kalkių, vartojamas kramtyti.

Parengė EUGENIJA STRAVINSKIENĖ, ZITA MARYS

TURINYS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA
БИБЛИОТЕКА ВСЕМИРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

КНИГА 73 KNYGA

БЬЁРНСТЬЕРНЕ БЬЁРНСОН

ПОВЕСТИ

КНУТ ГАМСУН

ГОЛОД

ПАН

Романы

На литовском языке
Перевела с норвежского *Эугения Стравинскене* и
перевел с немецкого *Витаутас Петраускас*. Художник *Арвидас Каждайлис*
Издательство «Вага», 232600, Вильнюс, пр. Ленина 50

BJORNSTJERNĖ BJORNSONAS

APYSAKOS

KNUTAS HAMSUNAS

BADAS

PANAS

Romanai

Tituliniame puslapyje:
Edvardo Munko (1863—1944) litografija „Išsiskyrimas"
Parengė dail. Rimantas Dichavičius

Redaktorė *D. Krištopaitė*. Men. redaktoriai *V. Armalas* ir *A. Nekrošius*
Techn. redaktorės *E. Juzėnienė* ir *B. Šlivinskienė*
Korektorė *T. Ališkevičienė*

IB Nr. 4792

Duota rinkti 87.05.14. Pasirašyta spaudai 87.10.08. Leidinio Nr. 12150
Formatas $60 \times 90^1/_{16}$. Ofsetinis popierius Nr. 1
Garnitūra „Taims", 10 punktų. Fotorinkimas. Ofsetinė spauda
34 sąl. sp. l. 35,5 sąl. spalv. atsp. 34,1 apsk. leid. l.
Užsakymas 1005. Tiražas 90 000 egz. Kaina 3 rb 70 kp

Leidykla „Vaga", 232600, Vilnius, Lenino pr. 50
Rinko K. Poželos spaustuvė, 233000, Kaunas, Gedimino 10
Spaudė Motiejaus Šumausko spaustuvė, 232600, Vilnius, Strazdelio 1

Bjornsonas B.

Bj-07 Apysakos / B. Bjornsonas; Iš norv. k. vertė E. Stravinskienė. Badas; Panas; [Romanai] / K. Hamsunas; Iš vok. k. vertė Vytautas Petrauskas; [Baig. str. „B. Bjornsonas ir K. Hamsunas — kylančios norvegų literatūros kūrėjai“, p. 522—535, R. Gamziukaitės-Mažiulienės; Paaišk., p. 536—540, E. Stravinskienės, Z. Marys].— V.: Vaga, 1987.— 542 p.— (Pasaul. literatūros b-ka / Red. komis: G. Baužytė-Čepinskienė ir kt. Kn. 73. XIX a. literatūra).

Tome pateikiama dviejų įžymių norvegų rašytojų, Nobelio premijos laureatų, B. Bjornsono (1832—1910) ir K. Hamsuno (1859—1952) kūriniai. Pirmajam atstovauja apysakos, vaizduojančios valstiečių gyvenimą, kuriose autorius parodė kapitalistinių santykių nešamas naujoves, sukūrė įsimenančius veikėjų paveikslus. Spausdinamuose K. Hamsuno ankstyvuosiuose romanuose „Badas“ ir „Panas“ atskleidžiamas sudėtingas veikėjų vidinis pasaulis, savita psichika, turtingi jų jausmai ir blaškymasis.

$$B\ \frac{4703010100-194}{M852(08)-87}\ 192-87$$

BBK 84.4Norv-44
U(Norv)